Parisiis. — Excudebant Firmin Didot fratres, via Jacob, 56.

THEOLOGIA
MORALIS UNIVERSA

PIO IX PONTIFICI MAXIMO

DICATA.

ALMA COLLEGE LIBR

Auctore Petro Scavini,

Theologo collegiato, J. U. D., Equite SS. Mauritii et Lazari,
Romanæ Academiæ religionis catholicæ, Arcadiæ et catholici Parisiensis instituti socio,
ecclesiæ cathedr. Novariæ canonico præp., urbis et diœc. vicario generali.

EDITIO PARISIENSIS JUXTA QUINTAM NOVARIENSEM,

REVISAM ET AUCTAM,

ACCEDIT COLLATIO CODICIS CIVILIS GALLICI.

TOMUS QUARTUS.

De sacramentis Pœnitentiæ, Extremæ Unctionis,
Ordinis et Matrimonii.

ALMA COLLEGE
239.02
LIBRARY
Sc 92
Alma, California

Property of
CLgA
Please return to
Graduate Theologica
Union Library

PARISIIS,
APUD JACOBUM LECOFFRE ET SOCIOS, BIBLIOPOLAS,
VIA VULGO DICTA DU VIEUX-COLOMBIER, 29.

1853.

4922

Property of
CGA
Please return to
Graduate Theologic
Union Library

THEOLOGIA MORALIS UNIVERSA.

TRACTATUS DECIMUS.

DE SACRAMENTO POENITENTIÆ ET EXTREMÆ UNCTIONIS.

DISPUTATIO PRIMA.

DE SACRAMENTO PŒNITENTIÆ.

« Aggredimur Opus, cui utique omne studio præ ceteris materiis sedulo incumbendum; cum in ipso totius Theologiæ moralis summa et quæstiones magis ad praxim spectantes contineantur. Et ideo ego labori non peperci, ut desiderio lectorum satisfacerem; et ut ipsi omnia scitu necessaria hic reperiant. » Ad rem Alphonsus noster [1].

PRÆLUDIUM.

De pœnitentia generatim.

Q. 1. *Quid venit nomine pœnitentiæ generatim acceptæ?*

R. Pœnitentiæ nomen, quod a *pœna* vel a *punitione* videtur esse deductum, quasi homo puniat in se ulciscendo quod commisit peccando, solet in scholis adhiberi : — 1. prout indicat virtutem moralem, et dicitur *virtus pœni-*

[1] *Opus Mor.*, l. 6, n. 426.

tentiæ; — 2. prout indicat sacramentum Novæ Legis, et appellari solet : *Sacramentum reconciliationis, Baptismus laboriosus, secunda post naufragium tabula.* Item simpliciter *Pœnitentia*, vel *Confessio.* Antiquitus etiam *manum impositio;* quia olim publici pœnitentes manus impositione reconciliabantur.

Q. 2. *Quomodo definitur pœnitentia, prout est virtus* [1]?

R. Pœnitentia, prout est virtus, communiter solet definiri : *virtus moralis infusa inclinans peccatorem ad detestationem et dolorem proprii peccati, quatenus est offensa Dei, cum efficaci emendationis ac satisfactionis proposito.*

Dicitur *infusa;* nam ex scriptura *gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam* [2]. Tridentinum : *si quis dixerit sine prævenientе spiritus Sancti inspiratione, atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit* [3]. Ex hac definitione patet pœnitentiam esse virtutem specialem, cum speciale habeat objectum; et duo in se distincte continere : 1. odium vitæ anteactæ et voluntatem pro ea satisfaciendi; 2. propositum vitæ novæ inchoandæ.

Errat hic Lutherus, qui ut pœnitentiæ tum virtutem tum Sacramentum funditus subvertat, totam ejus rationem collocat in solo melioris vitæ proposito, sive in sola resipiscentia. Ejus porro doctrinam merito reprobant : — 1. Scripturæ, ubi legitur : dicit Dominus, *convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, et in fletu et in planctu* [4]; — Patres, ex quibus Augustinus aperte docet ad pœnitentiam non sufficere *mores in melius commutare, et a factis malis recedere, nisi etiam de quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium* [5]; — 3. ipsa ratio, et ipsa profanorum scriptorum auctoritas : sane naturæ vox est, ut voluntas malum a se patratum detestetur ac pro viribus reparet. Quare ipse Ovidius cecinit : *pœnitet, et facto torqueor ipse meo* [6]. Merito Tridentinum : *declarat igitur Sancta Synodus hanc contritionem*

[1] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 434. — [2] Act. 11. — [3] Sess. 6, can. 8. — [4] Joel. 2. — [5] Serm. 350. — [6] L. 1, de Pont. Eleg. 1.

(quæ est eadem res cum pœnitentia, de qua agimus) *non solum cessationem a peccato et vitæ novæ propositum et inchoationem, sed veteris etiam odium continere* [1].

Q. 3. *An virtus pœnitentiæ sit necessaria ad veniam obtinendam?*

R. Pœnitentiæ virtus necessaria est necessitate medii ac præcepti :

Primo necessitate medii; ait enim Dominus : *nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis* [2]. Unde Tridentinum : *fuit quidem pœnitentia universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quovis tempore ad gratiam et justitiam assequendam necessaria* [3]. Sane impossibile est, ut Deus hominem diligat a se aversorem, et quatenus peccatorem; quia diligeret ipsum peccatum.

Quod si virtus pœnitentiæ necessaria est necessitate medii, fit etiam necessaria necessitate præcepti. Nam quisque jure naturæ tenetur arripere media ad salutem omnino necessaria : secus peccaret tum contra propriam charitatem; tum contra charitatem in Deum, cujus amicitiam recuperare negligit. — Variis autem gradibus *ordinarie* ad pœnitentiam perveniunt peccatores. Eos exponit Tridentinum post Angelicum [4] : *disponuntur autem ad justitiam, dum excitati divina gratia et adjuti fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum credentes vera esse quæ divinitus revelata, et promissa sunt; atque illud imprimis a Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem quæ est in Christo Jesu; et dum peccatores se esse intelligentes a divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore; illumque tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt* [5].

Diximus *ordinarie*; quia gratia quandoque in instanti effectum sortitur, sic Deo volente, ita ut uno temporis puncto perfecta mutatio contingat; uti patet Pauli exemplo [6].

[1] Sess. 14, cap. 4. — [2] Luc. 13. — [3] Sess. 14, cap. 1. — [4] 3 p. q. 85, a. 5. — [5] Sess. 6, c. 6. — [6] Act. 9.

CAPUT PRIMUM.

De sacramenti pœnitentiæ natura, necessitate, institutione.

Q. 1. *Quid est Pœnitentia uti Sacramentum?*

R. Pœnitentia ut Sacramentum definiri potest : *Sacramentum novæ Legis a Christo Domino institutum, quo homini baptizato, contrito, confesso et satisfactionem spondenti per Sacerdotis absolutionem peccata post Baptismum commissa remittuntur.* Et brevius : *Sacramentum constans actibus pœnitentis et absolutione Sacerdotis.*

Quod sit verum Sacramentum sic facile demonstramus : veri nominis Sacramentum etiam a Novatoribus, qui omnium primi hanc veritatem inficiarunt [1], definitur : *signum sensibile, divinitus institutum, et habens adnexam divinæ gratiæ promissionem.* Atqui ritus, quem *pœnitentiæ* nomine nuncupamus et quo Ecclesia peccata dimittit, talis est : — 1. est signum sensibile; occurrit enim ex una parte peccatorum confessio in pœnitente, ex altera absolutio a Sacerdote : quæ duo sunt utique sensibilia : — 2. divinitus institutum, uti ostendunt illa Christi verba ad ministros suos : *accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis : et quorum retinueritis retenta sunt* [2]; — 3. divinæ gratiæ collatio; hæc enim a peccatorum remissione disjungi non potest [3]. Merito ergo Tridentinum : *si quis dixerit in Ecclesia Catholica Pœnitentiam non esse vere et proprie Sacramentum pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis a Christo Domino nostro institutum, anathema sit* [4]. Et in Concilio Florentino Decreto ad Armenos : *quartum Sacramentum est pœnitentia.*

Patet autem hujusce Sacramenti necessitas : nempe, ait Tridentinum, *est autem hoc Sacramentum Pœnitentiæ lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regene-*

[1] *Vid.* Bossuet, *Hist. variat.*, l. 11, nn. 104, 165. — [2] Jo. 20.

[3] Concordat doctrina Patrum, ut videre est penes Klee, *Hist. des dogmes*, t. 2, p. 210.

[4] Sess. 14, can. 1.

ratis ipse Baptismus[1], id est necessitate medii vel in re, vel saltem in voto.

Sed nonne (dices) *potestas remittendi peccata referenda est ad Baptismum, qui pœnitentiæ nomine in Scripturis appellatur?* Putant utique Lutherani et Calvinistæ rem ita esse : hinc juxta ipsos, si lapsi fuerimus, sufficit Baptismi memoriam repetere, quæ quidem doctrina latissimam certe peccatis viam aperit. Sed veritas catholica est Pœnitentiam a Baptismo omnino distingui. Et sane : ea Sacramenta a se invicem distincta sunt, quæ habent diversam materiam, formam, ministrum et subjectum ; atqui hæc omnia occurrunt in Pœnitentia et Baptismo.

Prob. minor : materia Pœnitentiæ sunt actus pœnitentis, Baptismi est aqua. — Forma Pœnitentiæ sunt verba : *ego te absolvo ;* Baptismi sunt verba : *ego te baptizo.* — Minister Pœnitentiæ non est nisi Sacerdos, Baptismi esse potest homo quicumque. — Denique subjectum Pœnitentiæ est jam baptizatus, Baptismi non baptizatus. Quare aiebat S. Epiphanius : *in iis, qui sunt post Baptismum lapsi, subveniri non potest Baptismate ; sed alio remedio, quod est pœnitentia*[2]. Recte igitur Tridentinum [3] : *si quis Sacramenta confundens ipsum Baptismum Pœnitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint ; atque ideo pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit* [4].

Q. 2. *An Ecclesia possit remittere omnia peccata post Baptismum?*

[1] Sess. 14 de pœn. c. 2. — [2] Her. 59. — [3] Sess. 14, can. 2.

[4] In Scripturis si Baptismus Joannis dicitur *Baptismus pœnitentiæ*, est quia peccata non dimittebat ex opere operato, sicut Baptismus Christi ; sed totam vim repetebat ex opere operantis, id est ab ipsa pœnitentia peccatorum. Item si frequenter conjunguntur in SS. Litteris Baptismus et Pœnitentia, ideo est quia ille sine hac uti virtute nihil valet ad salutem ; et hæc uti Sacramentum suscipi non potest ab iis, qui nondum illum susceperint. — Patres vere si pœnitentiam aliquando vocant Baptismum, addunt *laboriosum* aut *lacrymarum*, ad discrimen Baptismi proprie dicti. Vel si videntur Baptismo tribuere remissionem omnium peccatorum, id intelligendum de causa remota ; quia sine Baptismate inaniter pœnitentia suscipitur.

R. Prioribus sæculis Montanistæ et Novatiani negabant, Ecclesiam omnia omnino peccata post Baptismum remittere posse; et hortabantur peccatores, ut veniam gravissimorum quorumdam criminum, uti homicidii, adulterii, a solo Deo impetrarent. Eos Ecclesia damnavit in compluribus Conciliis, uti refert Eusebius, qui ecclesiasticam historiam primus conscripsit, sæculo IV ineunte. Et clarissima sunt Christi verba : *quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo, et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo. Iterum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt* [1]. Hæc porro nullam continent peccatorum exceptionem.—Accedit usus Ecclesiæ constantissimus concedendæ veniæ peccatoribus etiam perditissimis. Sic (ut ab ipsis Apostolis exempla sumamus) S. Joannes juvenem scelestissimum, latronem et homicidam, post congruam pœnitentiam Ecclesiæ restituit [2]. Et Paulus incestuoso Corinthio, qui crimen tale patraverat, quod nec apud gentes audiebatur, veniam est elargitus [3]. Quo exemplo sic D. Ambrosius Novatianos insectabatur [4] : *cum igitur Apostolus peccatum remiserit, qua vos auctoritate dimittendum negatis? Quis reverentior Christi? Novatianus, an Paulus* [5]*?*

Q. 3. *Quandonam hoc Sacramentum fuit institutum?*

R. Tridentinum ait : *Dominus autem Sacramentum Pœnitentiæ tunc præcipue instituit, cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos dicens :* accipite Spiritum Sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt [6].

[1] Matth. 18, Jo. 20. — [2] Euseb. *Hist.*, l. 3, c. 23. — [3] Cor. 5. — [4] L. 1, de Pœn. c. 3.

[5] Unde si quædam peccata in Scripturis *irremissibilia* dicuntur, id est quia remittuntur difficilius : uti blasphemia in Spiritum Sanctum, ea scilicet animi perversitas, quæ contra veritatem evidenter cognitam obduratur; qui enim ita se habet, patet illum jam in profundum venisse. — *Vid.* Bible de Vence, vol. 6 : *sur le péché contre le Saint-Esprit.*

Item si quibusdam fuit aliquando negata venia, id *ex rigore disciplinæ, non ex desperatione veniæ* factum esse docet Augustinus (*Epist.* 60).

[6] Sess. 14, cap. 1, *de Pœnit.*

Dictum est *tunc præcipue;* quia Christus jam quasi inchoaverat ejus institutionem ante passionem, quando potestatem ligandi ac solvendi Apostolis promisit his verbis : *quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata et in cœlo; et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta est in cœlo*[1]. Ratio congrua, cur Christus hoc Sacramentum post resurrectionem instituerit, est ut perfectum justificationis exemplum præberet. Sicut enim cito, vere et perfecte Christus non amplius moriturus surrexit; ita et peccator resurgere debet.

Q. 4. *Quoties Sacramentum Pœnitentiæ suspici potest?*

R. Toties ex Tridentino Pœnitentia potest suscipi, *quoties fideles post Baptismum in peccata labuntur*[2]. Idque patet ex iis Christi verbis generatim dicentis : *quæcumque solveritis : quorum remiseritis.*

CAPUT SECUNDUM.

De sacramenti pœnitentiæ materia[3].

Q. 1. *Quænam est materia remota Sacramenti Pœnitentiæ?*

R. Materia remota vel potius removenda Sacramenti Pœnitentiæ sunt peccata omnia post Baptismum commissa; remota enim Sacramenti materia est id, circa quod versatur Sacramenti actio : atqui hujus Sacramenti actio versatur circa illa peccata, scilicet destruenda; ergo, etc.

Diximus *peccata omnia*, ita tamen ut mortalia nondum directe remissa constituunt materiam remotam necessariam; cum ideo Pœnitentia hæc instituta sit. Venialia autem, et ipsa mortalia jampridem directe remissa[4], constituunt materiam *liberam* ac *sufficientem.*

[1] Matt. 18. — [2] Sess. 14, can. 1.

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 427.

[4] *Directe remissa* sunt mortalia, quæ fuerunt declarata in ipsa confessione. Quæ autem mortalia per oblivionem inculpabilem non fuerunt declarata, remissa quidem sunt; cum unum mortale non possit auferri sine alio. Sed remanet obligatio ea postea declarandi in alia confessione, ut satisfiat præcepto divino integre confitendi; omniaque mor-

1. *Liberam materiam* constituunt veniala; quia ex Tridentino, Deo sic volente, *taceri citra culpam, multisque aliis remediis expiari*[1] *possunt*;—2. *materiam sufficientem*: quia illa Christi verba: *quæcumque solveritis, etc.*, non distinguunt inter mortalia; et etiam venialia vinculum inducunt. Hinc idem Concilium declaravit venialia *recte et utiliter in confessione* dici, et damnavit id negantes[2]. Item currit de mortalibus jam directe remissis, prout omnes docent cum Angelico[3]. Nempe hæc sunt: —1. materia libera; quia quod semel remissum est, nequit amplius in culpam vocari; —2. materia sufficiens quia licet remissa nunc, semper tamen per illa Deus offensus fuit: cum igitur hæc possint iterum esse materia confessionis et contritionis; nihil pugnat quominus adhuc esse queant materia absolutionis. Qui enim aliquem offendit, potest iterum atque iterum de suo peccato dolere ac veniam petere. Hoc Benedictus XI expresse tradit et reputat *salubre*[4]. Hoc probat etiam communis fidelium praxis[5].

Q. 2. *Quænam est materia proxima Sacramenti Pœnitentiæ?* [6]

talia Ecclesiæ clavibus subjiciendi. Et hæc *indirecte remissa* dicuntur.

Quanto autem temporis spatio exspectari possit ad faciendam hanc declarationem, *determinare non audemus*, ait Bouvier; *arbitramur tamen eum, qui singulis mensibus vel crebrius confiteri solet, illam confessionem tuto exspectare posse.* Excipe si Eucharistia sit suscipienda; tunc enim movetur quæstio ex dictis *Tract. de Euchar. ubi de disposit, animæ.* — Verum tum rectius urget hæc obligatio, cum urget præceptum iterum confitendi; et si quod erat impedimentum, removeatur. *Homo Ap.*, tr. XVI, n. 35.

[1] Sess. 14, c. 5. — [2] Sess. 14, cap. 5, et can. 7, — [3] In 4. D. 17, q. 3, a. 3, q. 1.

[4] Extrav. 11, de priv.

[5] Neque obstat, quod peccatum deletum non sit amplius peccatum; nam peccatum etsi jam remissum, semper tamen est peccatum commissum. Sufficit autem, quod Sacramentum de se, et in actu primo præbeat gratiam deletivam peccati; quamvis per accidens revera, et in actu secundo peccatum non deleat, sed gratiam adaugeat; sicuti contingit cum quis ad Sacramentum accedit jam perfecte contritus. Et tunc impletur illud: *qui justus est, justificetur adhuc* (Apocal. 22). Quæ justitiæ augmentatio vere dici potest justificatio, sicut augmentatio caloris dicitur calefactio, ut ait Sylvius (*In* I. 2, D. *Thomæ*, q. 113, a. 1.)

[6] Ex hereticis alii cum Luthero censent pœnitentiæ partes esse ter-

R. Scotus totam Sacramenti essentiam, ideo et materiam proximam collocat in absolutione. Durandus in confessione. At post D. Thomam commune est [1], eam esse constituendam in tribus pœnitentis actibus, nempe *contritione*, *confessione* et *satisfactione*. Innititur hæc sententia :

1. Tridentino, a quo tres illi actus dicti sunt *quasi materia hujus Sacramenti et partes, atque ad ejus integritatem, ad plenamque et perfectam peccatorum remissionem ex divina institutione requiri;*

2. Catechismo ejusdem Concilii, qui animavertit contritionem, confessionem, et satisfactionem a Concilio fuisse appellatas *quasi materiam, non quia veræ materiæ rationem non habeant; sed quia ejus generis materia non sunt, quæ extrinsecus adhibeatur, ut aqua in Baptismo, et chrisma in Confirmatione;*

Auctoritate Ritualis Romani, cujus en decretoria verba : *illius* (Pœnitentiæ) *materia remota sunt peccata; proxima vero sunt actus pœnitentis, nempe contritio, confessio et satisfactio* [2].

Advertendum tamen est inter tres actus prædictos hoc intercedere, quod *satisfactio in actu* seu quatenus imponenda aut implenda, non sit, nisi pars integralis; quia effectus pœnitentiæ, nempe gratia et remissio peccatorum quoad culpam et pœnam æternam, sine satisfactione haberi potest. Contritio ex adverso et confessio sunt partes essentiales in actu. — Diximus *satisfactio in actu;* propositum enim satisfaciendi est ejusdem naturæ ac contritio ipsa atque confessio. Neque enim illum vere pœnitet, qui non habet actuale propositum satisfaciendi justitiæ Dei.

rores conscientiæ ac fidem; alii propositum de cetero non peccandi, ac bona opera post justificationem; alii cum Calvino abstinentiam a vitiis et studium virtutis. Quæ omnia falsissima sunt : *Vid.* Liguori, *Opera Dogmat., ecc.* Sess., VII, c. 3.

[1] 3, p. q. 84, a. 2.

[2] Neque obstat, quod contritio per se non sit sensibilis; nam satis sensibilis fit per confessionem, et alia exteriora pœnitentiæ signa.

Articulus 1. — De contritione generatim [1].

Q. 1. *Quomodo definitur contritio generatim?*

R. Contritio generatim definitur a Tridentino : *animi dolor ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero* [2]. Quibus verbis, ut definitio magis accommodetur statui Novæ Legis, addi solet : *et cum voto confitendi ac satisfaciendi.*

Dicitur : 1. *animi dolor*, id est tristitia cordis. Non sensus, seu partis sensitivæ, qui dolor licet sit exoptabilis; non est tamen necessarius, cum in potestate nostra non sit; — 2. *ac detestatio*, id est odium et aversatio, quæ differunt a dolore; cum etiam sine ipso esse quant. Uti, v. g., contingit in beatis, qui peccatum odio habent et aversantur, nec tamen dolent; — 3. *de peccato commisso*, propria scilicet voluntate, non aliena : quia peccatum commissum ab aliis, retractari non potest a nobis. Quanquam detestatio et dolor late sumptus pro displicentia possit etiam esse de alieno peccato; — 4. *cum proposito non peccandi de cetero;* quia impossibile est, ut quis vere doleat de peccato, quod adhuc committere vult; — 5. *et cum voto confitendi ac satisfaciendi;* docet enim Tridentinum, *reconciliationem ipsi contritioni, sine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam* [3].

Sed (quæstio est) *an tale votum debeat esse explicitum : nempe quæritur, an dolor, ut sit ad Sacramentum aptus, debeat expresse elici in ordine ad Confessionem, seu cum ejus intentione?*

Negant probabilius Billuart, Lugo, Moja, Sporer aliique, ad hoc ut dolor sit materia apta, requiri, ut eliciatur cum intentione confitendi et satisfaciendi; quia jam satis ad Sacramentum dirigitur per subsequentem confessionem. Sed affirmant Busembaum ac Concina; nam sicuti minister, aut etiam suscipiens alia Sacramenta, debet per intentionem ordinare materiam ad Sacramentum, v. g., ablutionem

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 447, et seqq.
[2] Sess. 14, c. 4. — [3] Sess. 14, c. 4.

aquæ ad Baptisma ; ita etiam suscepturus Pœnitentiam debet ad illam ordinare dolorem, qui est ejusdem Sacramenti materia [1].

Q. 2. *An contritio consistat in dolore, an in detestatione?*

R. Sententia satis communis (quæ verior videtur, et quam tenent cum D. Thoma [2] Sporer, Suarez, etc.), docet contritionem consistere in detestatione, quam sequitur animi dolor. Etenim non est dolor causa detestationis, sed detestatio seu odium est causa doloris; ideo enim de aliquo dolemus, quia de eo turpitudinem apprehendimus. Sed dubitari non potest quin utrumque requiratur et dolor et detestatio, et quod in uno alterum de facto contineatur. Qui enim detestatur peccatum, necessario de ipso dolet; sicut etiam qui de peccato dolet, necessario illud quoque detestatur. Est nempe contritio essentialiter detestatio, dolor autem concomitanter, seu causaliter : quod quidem Tridentinum insinuavit illis verbis : *detestationem cum pio animi dolore* [3].

Q. 3. *Quænam sunt conditiones contritionis?*

R. Contritio has conditiones habere debet, ut sit nempe :

1. *Supernaturalis*, et quidem duplici ex capite. Id est tum *ratione principii*, a quo procedit : et est gratia divina, sine qua *neminem pœnitere potest sicut oportet* [4]; tum etiam *ratione motivi*, ex quo elicitur, quod esse debet per fidem menti propositum : sic si quis doleret de peccato, quia repugnat rationi, vel quia sibi attulit infamiam aut infirmitates; ejus contritio esset mere naturalis : ideo nullam haberet proportionem cum justificatione, quæ est ordinis supernaturalis. Hinc damnata est ab Innocentio XI hæc n. 57 propositio : *probabile est sufficere contritionem naturalem, modo honestam.*

Quid (dices) *si dolor concipiatur tantum ex metu pœ-*

[1] Unde volunt isti, quod si quis actum doloris, quin cogitet ad confessionem, eliciat, debeat illum renovare dum confitetur. Hæc secunda sententia cum sit probabilis, in hac materia est in praxi sequenda. *Vid.* Liguori, *Homo Apost.*, tr. XVI, n. 21.

[2] 3, p. q. 87, a. 1. — [3] Sess. 14, c. 4. — [4] Tridentinum, sess. 6, c. 3.

narum temporalium, prout infliguntur a Deo? Negant Canus ac Concina dolorem hunc esse supernaturalem; cum enim (inquiunt) pœna peccati mortalis sit æterna, de malo æterno pœnitens timere debet. — Affirmant vero Lugo, Sporer, Suarez aliique; quia Tridentinum inter motiva doloris ad Sacramentum sufficientis ponit *metum gehennæ et pœnarum*. Ubi vocabulo *gehennæ* intelligitur pœna æterna : vocabulo *pœnarum* non potest intelligi, nisi pœna temporalis, maxime cum ibi Concilium proferat exemplum Ninivitarum, quorum dolor non fuit conceptus, nisi ob metum excidii civitatis, quod iisdem minabatur Deus, clamante Jona : *adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur*. Aliunde fide edocti sumus, Deum ita quoque punire peccata[1].

2. *Universalis*, se nempe debet extendere ad omnia mortalia : *si impius*, ait Deus, *egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis..., omnium iniquitatum ejus..., non recordabor*[2]. Sane nemo dixerit vere de peccatis illum dolere, qui unum quidem detestatur, aliud vero diligit; cum sciat omni et quocumque peccato mortali amicitiam cum Deo penitus exstingui. Si enim aliter esset, peccator esset per absurdum simul ad Deum conversus, et ab eo aversus. Non requiruntur tamen (in sententia communi) singuli actus doloris ad singula peccata : sæpe foret impossibile. *Omnia peccata*, ait D. Thomas[3], *conveniunt in aversione a Deo, ratione cujus gratiam impediunt. Unde ad justificationem non requiritur, quod in ipso justificationis momento aliquis de peccatis singulis cogitet; sed sufficit, quod cogitet de hoc, quod per culpam suam est aversus a Deo*. Ut tamen dolor ad omnia virtualiter extendatur etiam occulta, ex motivo universali, v. g., ex offensa Dei vel ex pœna promerita est eliciendus[4].

[1] Hæc sententia videtur probabilior, sed in praxi tutius erit tenere priorem, quæ quidem non caret sua probabilitate saltem extrinseca.

[2] Ezech. 18.

[3] *De verit.*, q. 29, a. 5, ad 5.

[4] In praxi bene erit, si peccatorum suorum deformitatem attente pœnitens meditetur, *exceptis peccatis luxuriæ*. Et maxime si majori passione afficiatur erga peccatum aliquod particulare, tunc ad specialem illius detestationem erit inducendus, ne remanente affectus radice,

3. *Appretiative summa*, id est summa quoad voluntatem, quatenus voluntas detestetur peccatum super omnia mala, et parata sit pœnam quamcumque potius subire, quam peccare mortaliter. Sicut enim Deus est summum bonum super omnia diligibile; ita e contrario mortale quod illi opponitur, est summum malum super omnia detestandum. Huc facit illud Christi : *qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus* [1]. — Non vero summa quoad sensum, sive in parte sensitiva, quasi lacrymæ doloris acerbitatem debeant consequi [2]; cum iste dolor non sit in nostra potestate [3].

4. *Formalis :* et ideo non sufficit virtualis et implicita, prout continetur in actu charitatis; agitur enim de constituenda materia Sacramenti. Unde sicut non sufficit materia virtualis, v. g., panis virtualis, id est triticum, nec vinum virtuale, id est uva in Eucharistia; ita nec in Pœnitentia contritio virtualis, seu actus charitatis.

5. *Conjuncta cum fide* et *spe veniæ :* — 1. cum fide; quia ex Apostolo *sine fide impossibile est placere Deo* [4]; — 2. cum spe veniæ; nam ex Jacobo *qui non sperat, non æstimet, quod accipiat aliquid a Domino* [5]. Imo fides et spes debet esse explicita; nam Tridentinum [6] ait, peccatores disponi ad justificationem *credentes vera esse quæ divinitus revelata et promissa sunt... fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore* [7].

facile ad vomitum redeat. Dixímus *exceptis peccatis luxuriæ*, ne videlicet ex inductione ad illa magis detestanda pœnitens exponatur periculo iisdem magis adhærendi. — [1] *Matth.* 10. — [2] Licet illæ sint summopere optandæ ex Catechismo Romano, p. 2, n. 28.

[3] Et quamvis peccator magis dolere debeat de suo peccato, quam de alio malo quocumque; attamen urgendus non est, sed consolandus si ita se dolere non sentiat : si magis, v. g., se sentit dolere de morte patris, filii, etc., quam de offensa Dei.

Sicut e contrario reprehendendi sunt in *praxi* Confessarii, qui descendentes cum pœnitente ad mala particularia, eumdem tentant, utrum velit potius suspendi, capite obtruncari, comburi flammis, quam Deum offendere. Nam cum sensibilia magis hominem moveant, quam spiritualia, periculum erit, ne tentationi succumbat. — *Vid.* Salvatori, *Inst.*, p. 2, c. 8.

[4] Hebr. 11. — [5] Ep. cath., c. 1. — [6] Sess. 6, cap. 6.

[7] Hæc tamen non debent turbare peccatorem; ipso enim actu, quo

6. *Interna* juxta illud Prophetæ : *scindite corda vestra* [1]; alioquin esset fictio doloris, non verus dolor.

7. *Efficax*, nimirum conjuncta cum proposito non peccandi de cetero, et vitæ novæ inchoandæ juxta illud Ezechielis : *projicite a vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, et facite vobis cor novum et spiritum novum* [2].

Q. 4. *An contritio sit necessaria ?*

R. Contritio procul dubio necessaria est, et quidem necessitate tum medii tum præcepti ex dictis in præludio. Et est necessaria etiam ad deletionem venialium, prout Augustinus docet : *nec quemquam putes a quocumque seu magno, seu parvo peccato ad correctionem sine pœnitentia posse transire* [3]. Sane per venialia inclinatur voluntas ad bona creata, quæ inclinatio per pœnitentiam tollenda est : attamen extra Sacramentum *sufficit aliquis motus charitatis ad eorum remissionem* [4]; ideoque contritio etiam virtualis. Sed in Sacramento cum communi tenendum est [5], omnino sub gravi requiri contritionem formalem, casu quo quis sola habeat venialia; ne scilicet Sacramentum sua materia frustretur.

accedit ad Sacramentum, jam aliquo modo credit explicite (non quidem reflexe, sed exercite, seu de facto) in eo vim esse justificandi ex meritis Christi; et simul explicite sperat se in eodem peccatorum suorum veniam esse consecuturum. — [1] Joel. 2.

[2] Cap. 18. — [3] Ep. 48. — [4] D. Thomas, 3, p. q. 87, a. 2.

[5] Confessarius « propterea curet (ait S. Alphonsus, *Homo Apost.*, tract. ult., n. 9) si pœnitentem sine peccato vult absolvere, aut eum disponere ad dolendum præsertim de aliqua levi culpa, a qua ille magis horreat; aut ei insinuare, ut confiteatur de aliquo peccato graviori vitæ anteactæ contra aliquod præceptum (sufficit enim ut confiteatur in generali absque numero), ut habeat materiam certam, super qua inniti possit absolutio. Alioquin etiam huic pœnitenti per aliquod tempus differri oportet absolutio. »

Hæc porro agendi ratio, aliquod certum peccatum vitæ anteactæ confitendi, in iis maxime est curanda, qui sola venialia habent, et in iisdem sunt recidivi; quia merito tunc potest de illorum dispositione dubitari. Sufficit autem confessio in genere, si confessarius plane agnoscat aliunde pœnitentem, v. g., ex recenti confessione totius vitæ : et sciat illum intendere se accusare de peccatis jam sibi notis. Tunc satis est dicere : *me accuso de omnibus peccatis meis jam tibi notis*, vel simpliciter *de omnibus peccatis vita præterita*. Gury.

Attamen in confessione venialium satis est *vel* de uno tantum dolere; cum venialia non constituant materiam necessariam.

Quandonam (quæres) *obligat contritio?* Obligat contritio aliquando per se; aliquando vero per accidens. Certum est apud omnes, contritionem obligare per se in articulo mortis, aut amentiæ perpetuæ; quia tunc periculum est in mora, et quisque sibi providere tenetur et curare, ne Deo perpetuo remaneat inimicus, sed ut illum vera ac perfecta charitate diligat[1]. Per accidens vero obligat : — 1. quando quis est in peccato mortali, et debet Sacramenta aliis ministrare, vel Sacramentum vivorum suscipere, sancta enim sancte tractanda sunt; — 2. quando quis graves patitur tentationes, neque eas superare valet, quin eliciat actum contritionis; — 3. quando quis tenetur charitatis actum erga Deum elicere. Tunc occurrente sibi memoria proprii peccati, debet illud detestari, cum Deo illud opponatur.

Verum utrum contritio etiam per se obliget statim post mortale admissum, ita ut de novo peccet qui eam differt, quæstio est. Nos per se loquendo probabiliter negamus, nam præcepta affirmativa habere debent tempus determinatum : et nullibi constat quale tempus sit determinatum ad satisfaciendum huic præcepto, si excipias præceptum annuæ confessionis. Attamen alia ratione putamus non posse excusari a mortali qui per notabile tempus existens in mortali contritionem differt; peccaret enim tum contra charitatem erga Deum, quæ obligat pluries saltem in anno, tum contra charitatem erga se, cum se exponat proximo relabendi periculo; quia sine gratia sanctificante ex D. Thoma, quod homo *diu maneat absque peccato mortali, esse non potest*[2]. Et D. Gregorius ait : *peccatum, quod mox per pœnitentiam non deletur, suo pondere ad illud trahit*[3]. Hinc monet Ecclesiasticus : *non tardes converti ad Dominum*[4].

[1] Quod tamen aiunt æquivalenter suppleri per attritionem simul cum Sacramento, ita valde communius, ac valde probabiliter; sed præstat, ut tunc etiam perfecta contritio eliciatur. — *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, n. 11.

[2] 1, 2, q. 109, a. 8. — [3] Hom. 11, in Ezech. — [4] Cap. 5. — *Vid.* Stapf, *Th. Mor.*, § 141.

Sed quale (inquies) *erit istud notabile tempus?* Alii dicunt esse spatium unius anni; sed hoc non est admittendum. Aliqui dicunt esse hebdomadam, sed hoc videtur nimis rigidum. Quidquid sit, non excusatur qui differt conteri, ita ut ideo incurrat periculum facile relabendi : quo in negotio res tota ex circumstantiis metienda est. Ceterum de facili ac fere semper peccatores maxime rudes excusantur a peccato dilatæ pœnitentiæ ob inadvertentiam[1].

Q. 5. *An contritio debeat confessionem præcedere?*

R. Contritio debet præcedere absolutionem, quia forma cadere debet super materiam præsentem. Verum communius docent Lugo, Suarez et alii, non oportere ut illa præcedat etiam confessionem; quia licet in ejus fine vel post elicita, at nihilominus moraliter cum illa unitur. Huic sententiæ favet Rituale R. dicens : *audita confessione* (confessarius) *ad dolorem efficacibus verbis adducere* (pœnitentem) *conabitur*. Oportet quidem, ut confessio sit dolorosa sui accusatio et dolor sensibilis; sed hic obtinetur per ipsam intentionem; utrumque autem per alia signa, uti per absolutionis petitionem vel exspectationem. Ceterum omne dubium deponet qui post dolorem, de narratis se iterum generatim accuset.

Q. 6. *Quamdiu moraliter censetur perseverare actus doloris?*

R. Alii dicunt actum doloris diutius perseverare, et sufficere quod non sit retractatus : verum hoc rejicitur; tunc enim non potest revera dici materiam esse moraliter præsentem. Alii dicunt durare per diem; et sane, si aliqua analogia est admittenda inter forum civile et sacramentale, bene potest hoc spatium admitti; cum aliquod spatium bene admittatur inter causæ discussionem et sententiam. Croix dicit, quod in praxi dolor semper renovandus est, si pœnitens notabiliter ad alia distractus fuit; quia tunc dolor videtur fuisse moraliter interruptus.

Nos vero cum Roncaglia non dubitamus asserere ad valorem Sacramenti Pœnitentiæ sufficere, si perseveret dolor

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, 6, n. 437.

virtualis. Ratio est, quia non minus ad conficiendum Sacramentum requiritur intentio, quam dolor ad conficiendum Sacramentum Pœnitentiæ; unde sicut omnes fatentur sufficientem esse ad conficienda Sacramenta intentionem virtualem, esset etenim supra humanam fragilitatem exigere actualem intentionem, ita dicendum est sufficere dolorem virtualem; quod etenim virtualiter exsistit, intelligitur sufficienter influere, et humano modo concurrere ad id, ad quod ordinatum est.

Ex his facile dignoscitur, an dolor, qui ex. grat. per aliquot dies præcesserit confessionem, sufficiens sit ad illius valorem. Utique sufficiens dicendus est, si intelligatur virtualiter perseverare; et taliter perseverare intelligeretur, si pœnitens perstitisset in aliquibus operibus ex vi concepti doloris, et intentione confidendi susceptis, v. g., in frequentiori oratione, in fuga occasionum, in aliquibus macerationibus, etc., nam tunc in his intelligeretur dolor præconceptus perseverare. Idem dicas, si intra tale tempus præconceptus dolor interdum venerit in memoriam, ibique in confuso saltem retineatur cum aliqua ratificatione, seu approbatione; nam tunc illa approbatio, et saltem confusa recogitatio facit quod voluntas præconceptum dolorem in se retineat unde si talis pœnitens interrogaretur, an vere doleat de peccatis, statim responderet utique dolere. Si vero e contrario pœnitens per aliquot dies ante confessionem doluerit de peccatis et interim non amplius de ipso cogitaverit, neque aliqua exercuerit opera, in quibus intelligatur perseverare, jam ipsius dolor in pure habitualem transiit, ideoque insufficiens redditur ad valorem Sacramenti.

Sed (dices) *qui peccatum oblitum confitetur statim post absolutionem teneturne novum elicere dolore?* Communius negant Anacletus, Lugo, Roncaglia, Sporer, Viva, etc.; quia prior contritio ex *motivo generali* elicita certe fuit directa ad absolutionem obtinendam omnium etiam oblitorum. Diximus ex *motivo generali;* nam aliter dicendum, si contritio elicita sit ex motivo particulari, quod peccatis oblitis non congruat. — Affirmant vero Bonacina, Filliucius et Vasquez, dicendo per absolutionem jam completum

esse judicium : unde si nova est impertienda absolutio, nova riquiritur materia proxima. Et quamvis dolor perseveret moraliter; non tamen perseverat in ordine ad aliam absolutionem. Hoc secundum cum etiam sit probabile, ante Sacramenti susceptionem tenendum est[1].

Q. 7. *Quomodo dividitur contritio?*

R. Contritio a Tridentino dividitur in *perfectam* et *imperfectam :*

Prior est quæ charitate perficitur, seu quæ elicitur ex motivo charitatis in Deum summe et per se delictum[2]. — Posterior est quæ concipitur alio motivo supernaturali, nempe vel ex *turpitudinis peccati consideratione*, vel ex *gehennæ et pœnarum metu*[3], excludens semper peccati voluntatem et veniæ spem includens.

Prima sibi retinet vocabulum *contritionis*, altera vocatur *attritio :* ducta similitudine a corporibus duris, quæ *attrita* dicuntur, si aliquo modo sint diminuta; *contrita* vero, si trita et comminuta sint in minimas partes, ut notat Angelicus[4].

Differunt contritio et attritio specie inter se : — 1. ratione motivi; nam contritio oritur ex motivo charitatis in Deum : attritio vero ex motivo spei vel charitatis erga se ipsum, aut virtutis specialis, cui aliquod peccatum opponitur; — 2. ratione effectus, ut mox videbimus.

[1] *Vid.* Liguori, *H. Apost.*, tr. XIV, n. 25. Juxta omnes confessarius omittere potest absolutionem relate ad pœnitentes ordinarios, seu qui ad eumdem confessarium redire solent, si quidem isti in alia proxima confessione directe absolvi possunt. — Quanquam per se generatim sit melius omnibus absolutionem impertire (si id facile fieri possit, nec res sit cum scrupolosis, qui iterum atque iterum redire solent) ad pœnitentis solatium et animæ tranquillitatem, nec non ob fructum ex Sacramento percipiendum.

[2] V. g., doleo, quod peccando Deum offenderim, quem tanquam summum bonum propter se ipsum super omnia diligo.

[3] V. g., doleo, quod peccaverim; quia peccando rem turpem rationi ac virtuti tam repugnantem feci; vel quia infernum (peccando mortaliter), aut alias graves pœnas a Deo justissimo peccatorum vindice promeritus sum. — *Vid.* Voit, *De Pœnit.*, n. 492.

[4] 3, p. q. 1, a. 1.

§ 1. — De contritione perfecta.

Q. 1. *Ex quo motivo contritio perfecta eliciendа est?*

R. Contendunt plures ac merito probabiliter, actum perfectæ contritionis elici posse ex motivo cujuscumque attributi divini per peccatum offensi, v. g., justitiæ, sapientiæ, misericordiæ. Ille enim qui diligit divinam justitiam, sapientiam, misericordiam, Deum ipsum jam diligit; cum hæc attributa non aliud sint præter ipsum Deum.

Alii tamen communiter et probabilius tenent actum contritionis perfectæ procedere ex solo motivo charitatis, divinæ nempe bonitatis per peccatum contemptæ; quatenus hæc complectitur omnes Dei perfectiones. Nam Tridentinum contritionem hanc *charitate perfectam* expresse dicit [1]; atqui objectum charitatis est Deus, ut est infinita bonitas, id est radix et aggregatio omnium perfectionum [2].

Q. 2. *An contritio perfecta justificet ante Sacramenti susceptionem?*

R. Affirmative : contritio perfecta justificat ante Sacramenti susceptionem, *si conjuncta sit cum voto ejusdem Sacramenti.* Actus enim contritionis est formalis actus charitatis erga Deum; nam uterque in unum Deum tendit [3]. Unde Angelicus habet : *charitas non potest esse cum peccato mortali* [4]. Deinde damnata est hæc Baji propositio : *per contritionem etiam cum charitate perfecta, et cum voto suscipiendi Sacramenti conjunctam, non remittitur crimen extra casum necessitatis, aut martyrii sine actuali susceptione Sacramenti.* Et

[1] Sess. 14, c. 4.

[2] Est tertia sententia illorum, qui contritionem docent eliciendam esse ex motivo bonitatis Dei tum absolutæ tum relativæ, quatenus nempe Deus est bonus in se, et bonus nobis. Hinc nonnulli Episcopi actui contritionis id addiderunt : *me pœnitet, Domine, quia te offendi qui es infinite bonus atque beneficus.*

[3] Actus nempe contritionis, sic peregregie loquitur Frassen, tendit in Deum per modum fugæ, quatenus homo detestatur peccatum uti summum malum ipsi Deo oppositum. Actus vero charitatis tendit in Deum per modum consecutionis, ut in summum bonum. Ergo contritio est etiam vera charitas; at charitas ex D. Petro (Ep. 1, c. 4.) *operit multitudinem peccatorum.*

[4] 2, 2, q. 45, a. 4.

sane si in Lege Veteri contritio perfecta justificabat absque Sacramento; ergo etiam in Lege Nova, cum ejus efficacia non sit imminuta. Hanc conclusionem fidei proximam vocat cl. P. Perrone : et revera illam uti certam supponit Tridentinum, dum ait : *etsi contritionem aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur, etc*[1].

Diximus si contritio perfecta conjuncta sit *cum voto Sacramenti;* nam idem Tridentinum docet *reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto quod in illa includitur, non esse adscribendam*[2].

Q. 3. *An contritio perfecta, seu orta ex charitate prædominante justificet extra Sacramentum, licet sit tenuis et remissa?*

R. Est commune, contritionem ortam ex charitate prædominante justificare extra Sacramentum (dummodo semper conjuncta sit cum voto Sacramenti), licet ea sit tenuis et remissa. Hoc ita nobis arridet, ut oppositum judicemus cum Gonet, Lugo, ac Vasquez *omnino improbabile et falsum.*

Patet 1. ex Scriptura, ubi sic legitur : *Deus charitas est; et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo*[3]. Sed qui habet charitatem, etsi in gradu infimo, veram charitatem habet, ergo Deus in eo est, ideoque nullo mortali peccato potest esse coinquinatus. Patet 2. ex Patribus : Chrysostomus scribit : *ubi charitas est, omnia sublata sunt mala*[4]. At quamvis sit in gradu infimo, semper charitas est; neque magis et minus diversificant speciem.

Hanc ipsam quæstionem jam ita sibi Angelicus proposuerat : *utrum parva contritio sufficiat ad deletionem magnorum peccatorum?* Et sic eam dissolvit : *quælibet gratia gratum faciens delet omnem culpam mortalem; quia simul stare cum ea non potest. Sed quælibet contritio* (ergo tam magna, quam parva, tam vehemens, quam remissa) *est gratia gratum faciente informata; ergo quantumcumque sit parva, delet omnem culpam*[5]. Ipsum autem loqui de contritione in genere,

[1] *Vid.* Bellarminus *De Pœnit.* l. 11. c. 13. — [2] Sess. 14, cap. 4.
[3] 1, Jo. 4. — [4] Hom. 2 in Tim. — [5] Suppl. 3, p. q. 5, a. 3.

non autem conjuncta cum Sacramento, patet quia S. Doctor ne verbum quidem facit neque hic, neque in toto illo articulo de Sacramento Pœnitentiæ.

Tandem idem probatur ex Tridentino, quod cum de contritione perfecta loqueretur, expresse docuit, contingere posse *contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur* [1]. Ergo ex Tridentino dolor charitate perfectus jam peccatorem justificat ante susceptionem Sacramenti. Atqui omnis contritio orta a charitate prædominante et super omnia, licet remissa et minus vivida, est dolor charitate perfectus seu informatus [2].

Q. 4. *An contritio perfecta sit necessaria ad Sacramentum?*

R. Contritio perfecta non est necessaria ad Sacramentum Pœnitentiæ. Cur Christus Pœnitentiam instituit? *ut faciliori ratione communi hominum saluti consuleret:* ita Catechismus R.; at si contritio perfecta necessaria esset ad Sacramentum, non ita res se haberet.

Q. 5. *An contritio remittat non tantum culpam, sed etiam pœnam?*

R. Contritio remittit certo culpam æternam; quia homo justificatus per contritionem nequit remanere reus damnationis. Remittit etiam partem pœnæ temporalis pro mortali-

[1] Sess. 14, c. 4.

[2] Aiunt adversarii Concilium ibi non loqui de charitate quacumque, remissa videlicet, parvula et minus vivida : sed de intensa et forti, quia non est legendum *charitate*, sed *charitatem perfectam*. Sed falsum est; nam præterquam quod in sincerioribus exemplaribus revera legatur *charitate perfectam;* ita vocabula accipienda esse patet ex eo, quod ibi Tridentinum dividat contritionem in perfectam et in imperfectam.

Deinde esto, quod vox *perfectam* respiciat charitatem, non contritionem; non inde consequens est Concilium ad justificationem extra Sacramentum requirere charitatem intensam. Charitas enim prædominans, etiamsi remissa nec multum intensa, semper est vera et perfecta charitas, quamvis intensa et vivida sit longe perfectior. Nam, ut bene ait Tournely, perfectio vel imperfectio charitatis non sumitur ex majori vel minori intentione, aut remissione; sed ex motivo a quo oritur. Nempe charitas *perfecta* oritur ex motivo bonitatis Dei, *imperfecta* ex motivo boni a Deo consequendi.

bus jam deletis vel venialibus debitæ juxta majorem vel minorem illius intentionem. Eruitur ex Tridentino [1].

§ 2. — De contritione imperfecta, seu attritione [2].

Q. 1. *An attritio bona sit, et utilis?*

Nota. Ut status quæstionis plenius intelligatur, nonnulla de timore sunt præmittenda; cum timor sit qui attritionem parturit.

Timor igitur est *motus animi malum aliquod sibi imminens refugientis.* — Triplex in præsentiarum illius species distingui potest : *filialis*, *servilis*, *initialis*. Discrimen sic aperit Angelicus : *quandoque autem homo propter mala quæ timet, ad Deum convertitur et ei inhæret. Quod quidem malum est duplex, scilicet malum pœnæ et malum culpæ : si ergo aliquis convertatur ad Deum, et ei inhæreat propter timorem pœnæ, erit timor* servilis. *Si autem propter timorem culpæ, erit timor* filialis; *nam filiorum est timere offensam Patris. Si autem propter utrumque, erit timor* initialis, *qui est medius inter utrumque timorem* [3]. — Iterum duo sunt in timore servili consideranda, nempe timor ipse; et ejus (ut vocant) *servilitas*, quæ quidem non pertinet ad essentiam timoris servilis. Et ideo Theologi duplicem distingunt timorem *servilem*. Unum *serviliter servilem*, quo quis pœnam ita timet, ut adhuc peccaret, si non esset pœna. Alterum *simpliciter servilem*, quo quis timet pœnam, et ob hunc timorem a peccato se abstinet, quin tamen habeat hic et nunc animum peccandi, si pœna illa non esset; sed ab hac cogitatione penitus abstrahit.

Jam vero quando quæritur utrum attritio bona sit et utilis, non est sermo de *servilitate* jam dicta, seu de timore *serviliter servili*, qui quidem licet in se bonus sit; malus tamen evadit ex prava illa animi dispositione. Neque etiam de timore *filiali* aut *initiali;* utriusque enim bonitatem nemo inficiatur, cum ab amore procedat. Tota quæstio est de *timore simpliciter servili.* — His positis :

[1] Sess. 6, c. 14, et can. 3. Sess. 14, de pœnit., c. 8, et can. 12.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 440 et seqq.

[3] 2, 2, q. 19, a. 2.

R. Docentes Lutherani sola fide divinarum promissionum Christi justitiam nobis imputari, et ante hanc imputationem quidquid in homine est, non esse nisi peccatum; consequenter tradunt attritionem esse malam et culpabilem. Huic errori videntur adhæsisse Jansenius ac Quesnellus, cujus hæc propositio diris devota est sub n. 62 : *qui a malo non abstinet nisi timore pœnæ, illud committit in corde suo, et jam* reus est coram Deo.

Contra eos nos dicimus, attritionem ex solo gehennæ metu conceptam bonam esse et utilem. Sane Christus ipse hunc timorem commendavit, et præcepit inquiens : *nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam* [1]. Quem in locum animadvertens Chrysostomus ait : *quid gehenna gravius? sed hujus metu nihil utilius... nisi bonus esset timor, non multos Christus impendisset sermones.* Merito ergo Tridentinum decrevit : *si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccato abstinemus, peccatum esse aut peccatores pejores facere, anathema sit* [2]. Sane timor servilis, uti docet Angelicus [3], originem ducit ex naturali et ordinato amore sui ipsius, quo quis horret pœnam præsertim æternam lumine fidei cognitam [4].

Ex his omnibus deducitur, quod si bona est attritio ex solo gehennæ metu concepta, a fortiori talis erit attritio concepta vel ex turpitudine *peccati*, prout nempe est contrarium pulchritudini justitiæ et legis æternæ; vel ex amore spei, cum hic finis sit nobilior.

Q. 2. *An attritio excludat voluntatem peccandi?*

R. Affirmative : attritio excludit voluntatem peccandi; nam contritio in genere definitur a Tridentino : *animi*

[1] Matth. 10. — [2] Sess. 6, can. 8. — [3] In 3. D. 34, q. 2, a. 1 et 2.

[4] Neque dicas, eum qui de peccato dolet propter gehennam, magis odisse gehennam, quam peccatum; proindeque magis detestari minus malum. Hoc etenim staret quidem, si comparationem instituereat inter gehennam et culpam; sed ab illa comparatione abstrahit in casu nostro : nempe odio habet culpam propter gehennam, quia tamen attendat vel excludat aliud majus motivum.

dolor, etc.; sed attritio est species contritionis ex eodem Concilio; ergo est etiam *animi dolor, ac detestatio peccati commissi cum proposito non peccandi de cetero*. Cum dolore autem, detestatione et proposito componi non potest voluntas peccandi. Unde idem Tridentinum ait, attritionem *esse donum Dei, si voluntatem peccandi excludat* [1]; ergo supponit aliquando excludere, quando nempe concipitur ex timore simpliciter servili. Sane qui vult efficaciter finem, vult etiam efficaciter media; ergo qui efficaciter timet gehennam, efficaciter quoque removet affectum peccati, qui ad illam conducit [3].

Quamvis autem attritio bona sit, utilis, ac voluntatem peccandi excludat, extra Sacramentum tamen hominem non justificat; justificatio enim consistit in perfecta conjunctione cum Deo; sed attritus, licet a creaturis discedat primosque conversionis ad Deum gressus exordiatur, non adhuc tamen est perfecte conversus. Quod autem attritio in Sacramento justificet, id non est propria virtute, sed ea est tantum prærequisita conditio; ipsum autem Sacramentum per gratiæ infusionem justificat : quare in Sacramento pœnitens actu attritus fit habitu contritus.

Q. 3. *An attritio sufficiat ad justificandum peccatorem in Sacramento Pœnitentiæ?*

Nota. Ut hæc gravissima ac difficilis controversia bene percipiatur, triplici sub respectu attritio considerari debet :

1. Ut est conjuncta cum *amore Dei initiali*, qui oritur a charitate prædominante et super omnia, licet remissa et minus vivida. Talis esset in eo, qui detestatur peccatum, quia timet gehennam; sed simul incipit etiam Deum animo suo concipere ut summe bonum in se; et ideo ut talem jam incipit eum amare; et peccatum odit etiam ex tali charitatis motivo. Hæc attritio induit naturam contritionis, ut patet, et vix nomen attritionis sibi retinet; nam magis ac minus in iisdem non variat speciem.

2. Ut est destitua quidem et vacua tali amore Dei initiali, proveniente a charitate prædominante et super omnia, licet remissiori et minus vivida; sed ut est conjuncta cum ali-

[1] Sess. 14, c. 4. — *Vid.* Bulla, *Auctorem fidei*, prop. 25.

quali inchoato amore divino, qui tamen non sit prædominans, seu amor amicitiæ; sed amor *simplicis benevolentiæ*.

3. Ut est disjuncta a quocumque etiam *initio amoris* Dei tam provenientis a charitate prædominante et super omnia, licet remissa et parum vivida; quam ab alio quolibet benevolentiæ motivo [1]. Hanc porro attritionem, quam *puram* dicunt, bonam esse et utilem patet ex propositione 15 damnata ab Alexandro VIII : *attritio quæ gehennæ et pœnarum metu concipitur sine dilectione benevolentiæ Dei propter se, non est bonus motus ac supernaturalis.* Sane fugere gehennam est bonum; cum gehenna sit homini nociva. Item dolere de peccato est bonum; cum peccatum sit maximum malum. Tandem est bonum ordinare hunc dolorem ad vitandum gehennam; quia est ordinatio ad rem bonam. Porro attritio hæc tria continet [2]. His positis.

R. Pro triplici respectu, sub quo attritio considerari potest, triplex est etiam opinio Theologorum. Alii cum Antoine, Habert, Juvenin, Stuardi, etc., ad justificationem in Sacramento Pœnitentiæ requirunt *attritionem conjunctam cum amore inchoativo, qui oriatur a charitate prædominante, quamvis remissa :* isti dicuntur *Contritionistæ*. — Alii cum Alasia, Billuart, Frassen, Gonet, Petrocorense, Tournely, aliisque innumeris (quibus et nos subscribimus), quamvis fateantur ipsam contritionem curandam esse; aiunt sufficere

[1] Claritatis gratia triplex distinguendus est in nobis amor erga Deum : *concupiscentiæ*, *benevolentiæ*, et *amicitiæ* seu *charitatis*. Amor *concupiscentiæ* ille est quo volumus Deum nobis bonum esse, ejusque beatitudinem appetimus. — Amor *benevolentiæ* est simplex actus voluntatis, quo volumus alicui bonum, sine redamatione ex parte ejus : ut cum videmus duos ignotos cursores in certamine, quorum unum volumus vincere. — Amor vero *amicitiæ* addit benevolentiæ redamationem, seu unionem affectuum ad invicem. Ita Angelicus, 2, 2, q. 27, a. 2.

Porro hic tota quæstio est : in Sacramento Pœnitentiæ alii dicunt sufficere amorem *concupiscentiæ* seu *spei*. Alii ulterius requirunt amorem *benevolentiæ*. Alii etiam amorem *charitatis*, seu prædominantem et super omnia. Unde patet non esse confundendum, ut aliqui faciunt, amorem benevolum seu benevolentiæ cum amore charitatis; hi enim amores sunt stricte loquendo specie diversi.

[2] Intellige semper, modo timor excludat voluntatem peccandi, nec ideo sit serviliter servilis. Neque cum desperatione conjunctus, ne sit Deo injuriosus.

attritionem, non quidem sine aliquo initiali Dei amore, sed *absque eo quod sit prædominans seu charitas*. Isti dicuntur simpliciter *Attritionistæ*. — Tandem alii cum Cano, Soto, Vega, etc., *puram ac formidolosam attritionem* sufficientem dicunt (*A*). Isti dicuntur *Attritionistæ puri*.

Secunda tamen ac tertia opinio facile conciliari potest; et enim principium aliqualis amoris Dei vel in ipsa contritione pura jam implicite videtur inclusum. Si quidem nemo mente concipiet hominem tam plumbeum, qui aliquali saltem inchoativo amore non diligat illum, a quo sperat beneficium omnium maximum, quale est vita æterna. Differt utique hic amor ab amore *charitatis;* sed non potest *amoris* vocabulo privari, et semper in Deum directe refertur. Quibus explanatis sic thesis nostra probatur.

1. Concilium Tridentinum postquam tradidit, contritionem *charitate perfectam* justificare ante Sacramentum *actu* susceptum, sic prosequitur : *illam vero contritionem imperfectam, quæ* attritio *dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ et pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, declarat* (*sancta Synodus*) *non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem; verum etiam donum Dei esse, et Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat : tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit*[1]. Verba hæc nimis decretoria sunt : vocabulum enim *disponit* idem sonat ac *sufficit :* hoc aperte deducitur ex iis verbis : *et quamvis sine Sacramento per se ad justificationem perducere nequeat, etc.;* quæ hanc exhibent consequentiam : *ergo cum Sacramento bene perducit.* Si enim Concilium aliter esset intelligendum, incongruenter fuisset locutum.

Dein Tridentinum hic loqui de *dispositione proxima*, patet etiam quia duplicem distinguit dispositionem ad gratiam

[1] Sess. 14, c. 5.

recipiendam : unam extra Sacramentum, et est *contritio perfecta ;* aliam in Sacramento, et est *attritio*. Atqui contritionem ad gratiæ consecutionem extra Sacramentum assignat uti dispositionem proximam : ergo etiam attritionem habet pro dispositione proxima ad eamdem gratiam recipiendam in Sacramento. Tandem dicit contritionem in genere quæ est *animi dolor ac detestatio de peccato commisso*, esse materiam vel quasi materiam Sacramenti ; et postea dividit hanc ipsam in perfectam et imperfectam. Ergo cum utrique competat contritionis definitio, sequitur quod etiam imperfecta *proxime disponat* ad gratiam consequendam.

2. Alexander VII anno 1667 prohibuit sub excommunicatione latæ sententiæ ac Pontifici reservata, *ne quis audeat alicujus theologicæ censuræ, alteriusve injuriæ, aut contumeliæ nota taxare*[1] *alterutram sententiam, sine negantem necessitatem aliqualis dilectionis Dei in attritione ex metu gehennæ concepta, quæ hodie inter scholasticos communior videtur ; sive asserentem dicta dilectionis necessitatem.*

Ubi notamus, quod dicendo, *sententiam negantem necessitatem aliqualis dilectionis hodie inter scholasticos apparere communiorem*, videtur non solum eam tolerasse, sed quo-

[1] Hoc tamen non prohibet, quominus nostram sententiam appellemus *veram*, oppositam autem *falsam* et *improbabilem ; cum falsitas* et *improbabilitas* non sint censuræ theologicæ, stricte loquendo. Et sane hæ voces in se spectatæ non qualificant doctrinam ; sed omnibus æque damnatis propositionibus conveniunt generatim.

Hic etiam advertendum quod habet Viva (*eximiæ sapientiæ vir* ex Benedicto XIV, *Notificatione* VII et LXXII) : « Quod attinet ad propositiones, quas Summus Pontifex vetat censurari, nihil est causæ, quominus possint aliquando esse *falsæ*, cum sepe id solum prohibeatur in bonum pacis, et ad vitandas discordias ; non in gratiam veritatis.... Sic Pius V apud Suarez (t. 2, in 3, p. d. sec. 6) prohibuit, ne ulla censura notaretur aut sententia affirmans Immaculatam Deiparæ Conceptionem, aut sententia negans. Et tamen illa non solum est moraliter certa ; sed etiam proxime de fide definibilis, ut multis probant Velasquez, et Sifilinus apud Platelium (t. 2, n. 340) : et a fortiori post Bullam Alexandri VII definientis ab Ecclesia celebrari sanctificationem Deiparæ, non quidem post primum instans ; sed ipso primo suæ creationis momento *quo*, ut loquitur Pontifex, *præveniente Spiritus Sancti gratia, a peccato originali fuit præservata.* » Vid. *Damn. thesium, etc.*, quæst. prodroma, n. XX.

dammodo approbasse, vel saltem grave eidem pondus tribuisse. Cum enim agatur de sententia, quæ directe afficit valorem Sacramenti, et fateatur Pontifex scholasticos eam communius hodie excepisse; testatur consequenter ipsam communius haberi pro moraliter certa. Neminem enim latet, nefas esse in materia Sacramentorum tenere opinionem, quæ non sit tutior vel moraliter certa. Si aliter intendisset, jam magnam errandi ansam dedisset in re gravi et ad praxim spectante, prout est materia hæc, unde pendet salus tot animarum : quot repugnat asserere [1].

3. D. Thomas postquam dixit, quod *per solam contritionem dimittitur peccatum antequam absolvatur pœnitens*, statim subjungit : *quandoque contingit, quod aliqui non perfecte contriti virtute clavium gratiam contritionis consequantur* [2]. Distinguit ergo S. Thomas, prout distinguit Tridentinum, inter contritionem perfectam quæ justificat extra Sacramentum, et imperfectam quæ justificat in Sacramento. Atqui hæc non alia debet intelligi quam attritio.

4. *Accedit ratio ipsa Theologica* [3] : Pœnitentia est Sacramentum mortuorum, et valet per se ad conferendam gratiam primam; ita ut Sacerdos pœnitentem absolvens illum non solum ostendat absolutum, sed revera et effective absolvat. Atqui si attritio, de qua loquimur, non sufficeret ad Pœnitentiam suspiciendam, omnes pœnitentes jam deberent accedere justificati; cum ex dictis omnis dolor proveniens ex charitate prædominante et super omnia, licet remissa et minus vivida, remittat peccatum etiam extra Sacramentum [4].

Objicies : *peccator non potest ad Deum converti, nisi per charitatem formalem, et actualem; atqui talis charitas non est in attritione, de qua hic.*

[1] Et Benedictus XIV, *De Synodo Diœc.*, l. VII, c. 13. tradit sententiam nostram omnes post Tridentinum plausu excepisse.

[2] Quodl. 4, a. 1.

[3] *Vid.* Francolinus, *De dolore ad Sacr. Pœnit., etc.* Romæ, 1706.

[4] Nec dicas peccatum in hoc casu semper remitti vi et potestate clavium; cum semper requiratur intentio et votum Sacramenti. Nam si res ita esset, nunquam daretur casus, in quo Pœnitentia actu efficeret quod significat, id est gratiam primam conferret; ideoque Sacramentum esset vivorum, non mortuorum. Atqui hoc est falsum.

Utique peccator non potest ad Deum converti, nisi per charitatem formalem, et actualem extra Sacramentum: quia sicut per peccatum actuale et formale, quod est Deum contemnere, homo a Deo ipso avertitur; ita per amorem formalem et actualem debet ad ipsum converti, si in ejus amicitia se cupit restitui. Sed aliud est de peccatorum remissione intra Sacramentum; nam cum Sacramentum habeat virtutem delendi peccatum, et non possit producere hunc effectum, nisi per infusionem gratiæ, quæ est ipsa charitas habitualis; sufficit ad gratiam obtinendam, ut peccator per attritionem sit dispositus ad Sacramentum recipiendum, virtute cujus etiam sine charitate actuali convertitur ad Deum; sicuti per charitatem actualem converteretur ad Deum extra Sacramentum [1].

Nonne (addes) *aliquod saltem principium dilectionis requirit Tridentinum ad omnem justificationem? Ergo etiam ad Pœnitentiam.*

Requirit utique; cum declaret, quod peccatores *dum ad justificationem disponuntur, Deum tanquam omnis justitiæ fontem deligere incipiunt; ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod et detestationem.* Sed qualis est iste amor? non sane aliquis gradus charitatis perfectæ seu charitatis prædominantis, qua Deus super omnia diligitur. Notat Card. Pallavicini, quod Patres aliqui contendebant, ut iis verbis *diligere incipiunt*, adderentur hæc alia : *per actum charitatis* [2]. Concilium autem restituit et voluit, ut non aliud poneretur, quam illud *diligere incipiunt*. Quare? nisi quia judicavit ad justificationem in Sacramento non requiri charitatem *formalem et actualem* prædominantem et super omnia; sed sufficere aliquem pium motum supernaturalem, quo peccatur efficaciter a peccato avertitur et vere ad Deum convertitur. Qui quidem motus provenit a consideratione tum fidei, quæ Deum exhibet tanquam judicem peccati vindicem, et tanquam omnis justitiæ fontem; tum spei, quæ peccatorem in veniæ et beatitudinis æternæ fidu-

[1] Hoc modo intelligitur quomodo peccator *ex attrito fiat contritus*, nempe quia *virtute clavium* æquivalenter contritus evadit.

[2] Storia del Conc., l. 8.

ciam adducit, eique Deum exhibet tanquam glorificatorem et datorem præmii immortalis. Atqui amorem istum in attritione, de qua loquimur, jam adesse utique supponimus [1].

Sed quidnam (quæres) *fluere potest ad praxim pro Confessario hæc controversia?* Nos putamus utique aliquid fluere; nam si *actus pœnitentis* sunt materia proxima Sacramenti, et si in actus pœnitentis debet inquirere Confessarius, ut certus fiat de eorum exsistentia ad absolutionem; debebit profecto inquirere in ipsam contritionem; ac proinde qualitates, elementa ac naturam ejus rimari penitusque perspicere, ut integritati Sacramenti prospiciat.

Quænam autem (instabis) *inter utramque sententiam est ad praxim reducibilior et opportunior?* Ex dictis facile deducitur, nos prælationem tribuere Attritionistis. Sane *Contritionista*, si suis principiis velit esse conformis, attente perpendere debet non solum, utrum dolor de peccatis conjungatur in pœnitente cum fide et spe veniæ; sed etiam utrum ille oriatur ab amore Dei saltem initiali. Et quidem non ab amore quocumque; sed ab amore proveniente a charitate prædominante et super omnia. Quæ inspectio difficilis est, et anxietatibus plena et Confessario et pœnitenti, maxime

[1] Sane qui cum hac attritione ad Sacramentum accedit, jam Deum ut suum liberatorem, justificatorem et glorificatorem diligere incipit juxta illud: *timor Dei initium dilectionis ejus* (Eccli, 25) Et S. Thomas ait (1. 2, q. 8, a. 7): *ex hoc, quod per aliquem speramus nobis posse provenire bona, movemur in ipsum, sicut in bonum ipsum, et sic incipimus ipsum amare. — Vid.* Liguori, *Homo Apost.*, tr. XVI, nn. 14, etc.

Neque juvat opponere, quod amor iste non sit benevolentiæ, sed concupiscentiæ, quo nempe peccator diligit Deum propter bonum sui ipsius; et ideo refert Deum ad se, non se ipsum ad Deum. Nam respondet Salesius, quod si quis diligeret Deum propter bonum suum, et ita animo affectus esset, ut si nihil ab eo speraret, eum nullo modo diligeret, utique peccaret. Quia actualiter et formaliter excluderet charitatem, neque converteret se ad Deum; sed potius se magis ab ipso averteret ordinans non se ad Deum, sed Deum ipsum ad se. At qui Deum diligit tanquam summum bonum sibi, et simul excludit omnem voluntatem peccandi, iste elicit actum bonum et supernaturalem, provenientem scilicet ex charitate bene ordinata erga seipsum; et ideo aliquo modo se convertere incipit ad Deum, quod sufficit in Sacramento (*De amore Dei*, c. 27).

rudi. — *Attritionista* e contrario non aliud debet inquirere, nisi an adsit dolor proveniens a fidei motivo, et cum spe veniæ conjunctus. Quæ duo facillime inquiruntur, tum a Confessario pœnitentem interrogando; tum a pœnitente in se ipsum reflectendo. His semel admissis, jam sponte sua et per se necessario præsumitur, et sequitur aliquis Dei amor inchoativus, quin ultra inquiramus ex quo motivo proveniat. Nam, ut ait Angelicus, ex hoc, quod per aliquem speramus bona, jam ipsum diligere incipimus (*B*).

Q. 5. *Quomodo se gerere debet Confessarius cum pœnitente, qui dicat, se habere dolorem valde exiguum?*

R. Caveat Confessarius, ne cito credat hunc esse indispositum, et revera non habere sufficientem dolorem. Sunt enim qui, cum durius habeant temperamentum et cor minus tenerum, difficilius moventur ad dolorem sensibilem; putant ideo se carere hac dispositione.

Cum porro dolor hujus generis non sit necessarius, sed sufficiat dolor rationabilis vitæ anteactæ, et prompta voluntas eam emendandi; videat idcirco, an duo hæc adsint, nec plura requirat.

Adesse autem prudenter judicabit, si pœnitens admonitiones et instructiones libenter accipiat. Si conatum aliquem sincere peregerit ad emendationem obtinendam. Si paratus sit ad pœnitentiam sibi impositam pro reparandis peccatis, et si alia hujus generis præstet [1].

Quid (dices) *si pœnitens vere sit induratus?* Confessarius eum modo suaviter, modo severe tractabit, præmissa oratione ad Deum pro ipso; cum omnia bona descendant a Patre luminum. *Suaviter* quidem, exponendo divinæ misericordiæ largitatem et amorem Jesu Christi erga peccatores; ut ejus animum erigat. *Severe* autem exponendo divinæ justitiæ terrorem, et incomprehensibilia ejus juditia erga peccatores obstinatos; ut cor lapideum scindat [2].

COROLLARIUM. — *De proposito.*

Propositum est *volitio absoluta, qua nempe pœnitens abso-*

[1] Hic omnino recolendus Salvatori, *Istruzione, ecc., ecc.*, §§ XXIII et XXIV. — [2] *Vid.* Liguori, *Praxis Confessarii*, c. 1, § 1.

lute simpliciter et efficaciter vult ac statuit de cetero se non peccare. Duplex distinguitur : *explicitum*, seu formale, quo quis nempe de futuro cogitans statuit non amplius peccare; *implicitum* seu virtuale, quod in ipsa contritione includitur, quin futurum tempus præ oculis habeatur, — propositum saltem implicitum est omnino necessarium, cum propositum sit pars essentialis contritionis, ut ex ejus natura et definitione constat.

Q. 1. *An sufficiat propositum virtuale seu implicitum, inclusum nempe in ipso dolore? an vero requiratur explicitum et formale?*

R. Prima sententia cum Cajetano, Cano, Concina, etc., requirit propositum formale; quia licet dolor necessario includat propositum, tamen Tridentinum videtur requirere de facto formale propositum; cum dicat quod pars essentialis pœnitentiæ sit *dolor cum proposito non peccandi de cetero.* Secunda cum Anacleto, Layman, Lugo, Viva, etc., dicit satis esse virtuale, si dolor eliciatur ex motivo universali : et hæc etiam fundatur in Tridentino, ubi dicitur, quod attritio si excludit voluntatem peccandi, jam disponit ad gratiam; et eam tenet Benedictus XIII in Concilio Romano, in quo approbavit Instructionem, ubi id traditur. Tertia tandem sententia cum Bellarmino, Mazzotta, Holzman, etc., distinguit, et dicit quod si pœnitens nihil cogitat de futuro, ut contingere solet infirmis morti proximis, tum sufficit propositum implicitum : secus autem de eo, qui cogitat de futuro; quia juxta Tridentinum contritio continet tam cessationem a peccando, quam inchoationem vitæ novæ juxta illud [1] : *projicite a vobis prævaricationes... et facite vobis cor novum;* ergo utrumque curandum est.

Duæ ultimæ sententiæ sunt quidem probabiliores; sed cum prima non careat sua probabilitate, in praxi est sequenda, quia agitur de Sacramento [2]. Ceterum rarissime

[1] Ezech. 18.

[2] Ita S. Alphonsus, l. 6, n. 450. Idem docet, l. 1, n. 51, et l. 6, n. 432, in nota. Contrariam vero stabilit sententiam in *Hom. Ap.*, tr. 16, n. 26. At cum constet auctorem magnam moralem præ textu *Hom. Ap.* semper curasse eamque in dies ad finem vitæ usque emendasse (quod de

eveniet, ut pœnitens vere contritus propositum etiam explicitum omittat.

Q. 2. *Quænam sunt conditiones ad propositum?*

R. Propositum debet esse firmum, universale et efficax [1].

1. *Firmum*, id est requiritur, ut pœnitens habeat voluntatem omnino deliberatam non relabendi in peccatum : et ita sit animo dispositus, ut nullius mali timore, nullius boni cupidine peccatum in posterum admittere velit; alioquin deficeret in sinceritate. — Sed quid de eo, *qui asserit quidem se amplius non velle peccare; sed simul credit se relapsurum?* Layman, Suarez aliique putant hoc propositum dici posse satis firmum; quia propositum voluntatis minime relabendi consistere potest cum judicio intellectus de lapsu futuro ex cognita fragilitate. Verum oppositum omnino sequendum putamus cum Concina, Croix, etc [2] : nam licet

Hom. Ap. dici nequit) ipsa utique textui *Hom. Ap.* præferenda, ac proinde in quæstione præsenti sententia auctoris in magna morali tenenda est. Objici posset : ex ipsis principiis auctoris opinionem probabilem non adhibendam quidem esse in susceptione Sacramentorum : ast Sacramento suscepto standum esse in dubio pro valore actus, ideoque in re præsenti confessionem probabiliter validam non esse repetenda. Sed dicimus quod si hoc verum foret, immunes etiam evaderemus a repetenda confessione quæ facta fuisset penes confessarium jurisdictionem tantum probabile habentem, quod sane nullus moralista non negabit. Procul dubio quidem standum pro valore actus, cum lex sit adimpleta, imo confessiones præteritæ non sunt repetendæ, quoties non constet ipsas fuisse invalidas; at hic agitur nec de servandis legibus nec de bonitate actu suscipientium Sacramenta dijudicanda, sed de natura Sacramenti seu de quadam proprietate probabiliter ex jure divino ad valorem Sacramenti requisita. Hinc S. Alphonsus, l. 1, n. 51, etiam docet suscipientes Sacramenta opinione probabili uti non posse, ministrorum instar, qui tenentur in tali casu Sacramentum repetere. Licet enim post susceptum Sacramentum nullum adsit periculum frustrandi Sacramentum, opinio tamen mere probabilis non efficiet, ut, v. g., confessio probabiliter valida post factum jam fiat certe valida.

[1] « Hic ante omnia advertendum rem valde difficilem esse, quod peccatores frequenter ex consuetudine in mortalia labentes, cum vero proposito ad confessionem accedant. Quapropter in hoc Confessarius sedulo incumbere debet, maxime si pœnitens alicui vitio magnam habuerit adhæsionem. » Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 451.

[2] Aliud omnino esset, si non ageretur, nisi de timore relabendi. Nam tenent communiter ad verum propositum non requiri, ut nullus credatur secuturus relapsus; sed satis est hic et nunc seriam adesse

concedamus firmum propositum voluntatis speculative consistere posse cum cognitione relapsus; in praxi tamen præbet certam suspicionem tale propositum non esse satis firmum. Nemo enim sciens, quod Deus suam gratiam coadjuvantem non denegat *facienti quantum in se est*, potest certo credere se ad peccata sua esse rediturum [1].

2. *Universale*, id est *ad omnia peccata mortalia, tam patrata, quam quæ patrari possent*, extensum. Secus adhuc placeret offensa Dei: *pœnitentia*, ait Angelicus, *de peccatis mortalibus requirit, quod homo proponat abstinere ab omnibus et singulis* [2]. Diximus: — 1. *ad omnia* juxta illud: *quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus* [3]: — 2. *mortalia;* nam de venialibus sufficit, ut pœnitens proponat (si ea solummodo habeat) se abstinere ab aliquo in specie, absque eo quod proponat se abstinere ab omnibus in genere; cum venialia non excludant divinam amicitiam; — 3. *tam patrata tam quæ patrari possent;* ratio quia totalis et vera ad Deum conversio supponi non potest absque lethalis cujuslibet peccati aversione.

3. *Efficax*, id est aptum ad efficiendum quod proponitur. Ideo oportet, ut pœnitens non solum proponat peccatum vitare; sed etiam adhibere media ad illud vitandum idonea, et præsertim fugere occasiones proximas. Alioquin nugatoria esset resipiscendi voluntas; attamen non semper verum est tunc solum propositum esse efficax, quando efficitur quod proponitur: secus quoties pœnitens relabitur, toties teneretur confessiones repetere. Relapsus nempe non semper est signum mali propositi, sed sæpius duntaxat voluntatis

voluntatem non relabendi: cum bene possit conjungi et stare etiam in praxi voluntas resipiscendi cum timore relapsus ex mutatione voluntatis. Hinc verum habet propositum pœnitens, qui interroganti Confessario de voluntate non peccandi, respondit: *fragilis sum valde, formido lapsum, non volo tamen nunc casum.* — *Vid.* Gousset, *Justification de la Théol. morale de S. Alphonse de Liguori*, pag. 205.

[1] Unde tunc recte se geret Confessarius, si talem pœnitentem priusquam absolvat disponere conetur ut speret, non quidem per vires suas, sed per auxilium Dei a peccatis omnino liberatum iri.

[2] 3, p. q. 87, a. 1. — [3] Jac. 2, v. 10.

mutatæ; cum possit contingere, ut quis verum habeat amorem Dei etiam prædominantem, ac firmum propositum non peccandi de cetero, et nihilominus statim peccet. Sic Petrus vere proposuerat mori potius, quam Christum negare; tamen ad primam ancillæ vocem eum negavit [1].

Articulus 2. — De confessione.

Q. *Quomodo definitur Confessio Sacramentalis?*

R. Confessio Sacramentalis, quam Græci *Exomologesim* appellant, definitur: *accusatio propriorum peccatorum post Baptismum commissorum, legitime facta Sacerdoti competenti, ad eorum remissionem virtute clavium Ecclesiæ obtinendam.*

Dicitur 1. *accusatio*, quæ nempe fit animo sese reum demonstrandi. Unde non sufficit mera historica narratio; — 2. *propriorum peccatorum*, ut indicetur materiam confessionis esse peccata propria, non vero tentationes aut culpas alienas; — 3. *post Baptismum commissorum;* quia peccatum originale, vel actualia ante Baptismum commissa clavibus Ecclesiæ non subsunt. Hoc enim Sacramentum per modum judicii institutum est; at Ecclesia *non judicat de iis, qui foris sunt;* — 4. *legitime facta Sacerdoti competenti*, nempe facta cum debitis conditionibus coram Sacerdote, qui hac de re necessariam habeat jurisdictionem; — 5. *ad eorum remissionem;* sicque Confessionis sacramentalis cognoscitur et finis et effectus; — 6. *virtute clavium*, id est potestate a Christo Domino suæ Ecclesiæ tradita. Ducitur similitudo a clavibus, quia peccatorum remissione cœlum aperitur clausum, clauditur infernus apertus.

§ 1. — De confessionis sacramentalis institutione.

Q. *An Confessio sit juris divini, an humani?*

R. Wiclefus sæculo XIV confessionem omnino non abrogavit, sed eam dicebat tantum juris Ecclesiastici; sæculo XV

[1] Aliud tamen esset, si pœnitens plerumque statim ceciderit, post duos nempe vel tres dies, quin aliquo modo tentationi obstiterit. Tunc enim videtur moraliter certus doloris ac propositi defectus.

Petrus De Osma negabat confessionem esse divino jure necessariam; sæculo XVI Lutherus et Calvinus confessionem auricularem (ut nempe in usu est in Ecclesia Romana) voluerunt esse juris mere Ecclesiastici, nec ante Lateranense IV habitum anno 1215 sub Innocentio III institutam. Eam idcirco turpissimis dicteriis insectantur: Calvinus eam *tyrannidem* vocat: Lutherus *cruentissimam carnificinam*. Eorum vero discipuli, inter quos eminet Dallæus et Kemnitius; *tormentum Innocentianum*. Veniunt denique increduli et libertini, qui quandiu passionibus obcæcati et viribus satis validi in hanc divinam institutionem debacchantur. Qui quidem docent vel peccatorum confessionem esse inutilem, cum sola fides justificet; vel satis esse confiteri Deo; vel si quando necessaria dicitur confessio, id intelligendum de confessione publica quoad nonnulla gravissima et atrociora peccata. — Verum catholica veritas est, auricularem confessionem, quæ est in usu in Ecclesia Romana, esse divinæ institutionis ac necessitatis.

Prob. 1. Ex SS. Litteris: Christus sic Apostolos alloquitur: *accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt* [1]. Quibus verbis Christus Apostolos suos, eorumque in Sacerdotio successores instituit uti judices, qui juxta prudentiæ regulas peccata remitterent aut retinerent. Sed nequeunt judices officii sui partes implere, causa incognita; nec prudens esse potest eorum sententia in pœnitentibus ligandis sive solvendis, nisi ipsorum delicta et animorum affectiones cognoverint. Atqui cognitio hæc acquiri non potest, nisi per confessionem illam, qua pœnitens conscientiæ suæ sinus atque recessus evolvat et explicet.

2. Ex traditione: quod universa semper tenuit et tenet Ecclesia nec ullo in Concilio legitur fuisse institutum, illud a Christo Domino, et Apostolis provenire merito existimatur, ut omnes docent post Augustinum [2]. Atqui confessionem Sacramentalem semper tenuit et tenet Ecclesia universa, neque ullo in Concilio eam leginus fuisse institutam.

[1] Jo. 20. — [2] L. 4, de bapt., c. 24.

Testes sunt omnia tam Latinorum quam Græcorum et Orientalium Ritualia [1]. Testes sunt omnes Patres [2]. Sæculo I S. Clemens scribit: *postquam e mundo exivimus, non amplius possumus ibi confiteri, aut pœnitentiam adhuc agere* [3]: ubi loquitur de omni generatim peccatorum confessione. Tertullianus sæculo II redarguit qui confiteri erubescunt *pudoris magis memores quam salutis* [4]: quæ etsi intelligantur de confessione publica, ut placet aliquibus nihilominus thesim nostram probant, cum publica confessio supponat præceptum divinum confessionis. S. Cyprianus, qui sæculo III floruit, sic pœnitentium confessiones describit: *animi sui pondus exponunt: salutarem medelam parvis licet et modicis vulneribus exquirunt* [5]. Hic agit S. Doctor de peccatis *parvis* et *modicis*, quæ non erant obnoxia pœnitentiæ publicæ; ideoque loquitur de confessione vere Sacramentali. S. Gregorius Nissenus, qui vixit sæculo IV, sic peccatores hortatur: *sume Sacerdotem ut patrem: audacter ostende illi quæ sunt recondita: animi arcana tanquam occulta vulnera medico retege: ipse honoris et valetudinis tuæ rationem habebit.* Hic quoque agitur de confessione illa, qua aperiuntur peccata secreta; et ideo agitur de confessione Sacramentali. Et D. Augustinus [6]: *nemo sibi dicat, novit Deus, qui mihi ignoscit quid in corde ago: ergo sine causa sunt claves datæ Ecclesiæ.*

3. Ex Ecclesiæ definitionibus: unam seligimus præclarissimam latam in Tridentino: *universa Ecclesia semper intellexit institutam etiam esse a Domino integram peccatorum confessionem, et omnibus post Baptismum lapsis jure divino necessariam existere* [7]. Et deinde definit: *si quis negaverit confessionem sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse jure divino, aut dixerit modum confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper observavit,*

[1] *Vid.* Morinus, *De Pœnit., Append.* — Nat. Alexander, *Dissert. polem. de Confess.*, l. 3.

[2] *Vid.* Liguori, *Opera Dogmatica*, sess. 14. Bellarminus, Vitasius, Tournely, etc.

[3] Epist. 2, ad Corinth. cujus fragmentum nobis superest.

[4] De pœnit., c. 10. — [5] Lib. de *lapsis*. — [6] Homil. *in eos qui acerbe judicant*. — [7] Sess. 14, cap. 5.

et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum, anathema sit [1].

Mirum sane quod Protestantes contra hanc institutionem adeo insurgant; cum illius vestigium vel in ipsa Veteri Lege habeatur. Si quidem divinæ legis transgressores etiam tunc peccatum suum confiteri tenebantur: pro illis Sacerdos orabat, sacrificium offerebat, et ita venia obtinebatur [2]. Imo vel apud ipsos gentiles in usu est confessio. Imo ad hoc remedium suscipiendum ipsa natura nos impellit: homo enim allevare se sentit peccati sui manifestatione; remorsus extinguit; et pacem, quam amiserat peccando, confessione invenit [3]. Unde si non adesset, adhuc libenter esset suscipiendum, cum adeo vel ad ipsum bonum publicum conferat (*C*).

Ex quibus omnibus manifeste refellitur inanis eorum calumnia, qui confessionem sacramentalem qua ab initio Ecclesia nostra usa est et modo etiam utitur, a divino mandato alienam et inventum humanum esse atque a Patribus in Concilio Lateranensi congregatis initium habuisse, docere non verentur; in eo enim Concilio, pro certo supposito dogmate confessionis, tempus tantummodo illam suscipiendi determinatum fuit; cum tunc variæ essent hac de re disciplinæ inductæ. Sane si hæc noviter tunc esset instituta, et Patres de hoc disputassent, et fidelium turbæ novitate concitatæ fuissent; nihil autem hujusmodi. Adde: Lateranense eodem modo loquitur de Eucharistia ac de Pœnitentia; si ergo tunc fuit primitus institua confessio, cur non etiam Eucharistia? quod tamen nemo dicit.

Et si aliquando Patres nonnulli videntur confessionem reprobasse, id de publica confessione accipiendum, quæ tunc temporis erat in usu, quæque aliquando erat occasio scandali. Talis fuit illa, quam Nectarius Patriarcha CP. abrogavit

[1] Sess. 4, cap. 6; it., cap. 8.

[2] Lev. 5, Num. 5. — Vid. *Bible de Vence*, Dissert., vol. 6.

[3] *Vid.* Wiseman, *Conférences*, Conf. 10. — Bergier, *Dissert. sur le baptême de S. Jean*, 1° Confession. — De Maistre, *du Pape*, l. 3, c. 3. — Segur, *Réponses courtes*. — Gaume, *Catéchisme de persévérance*, par. 2. (Card. Gousset, *Théol. Dogmat.*)

versus finem sæculi IV, ut invicte probant eruditi [1]. Ad cujus quidem facti intelligentiam (quod Protestantes ad nauseam objiciunt) sciendum est Episcopos tempore Novatianorum sacerdotem pœnitentiarium præfecisse, ut qui lapsi essent, coram illo delicta confiterentur. Quædam mulier at pœnitentiarium presbyterum accedens, delicta post Baptismum commissa a se perpretrata confessa est. « Presbyter vero » præcepit illi ut jejuniis et orationibus continuis vacaret, » quo scilicet una cum delictorum confessione opus etiam » pœnitentiæ conveniens ostenderet. Progressu temporis » mulier aliud facinus confessa est Ecclesiæ, videlicet dia- » conum cum ipsa stupri consuetudinem habuisse. » Sunt verba *Socratis* (Hist., lib. 5, cap. 19.) Magnum inde exortum est scandalum in Ecclesia, et populus viros ecclesiasticos hanc ob causam dicteriis appetere cœpit. Tunc quidam presbyter nomine Eudemon suasit Nectario ut presbyterum pœnitentiarum expungeret, et *unumquemque, pro arbitrio et animi sui conscientia, ad Sacramentorum communionem sine-ret accedere. Sozomenus* factum istud eodem modo refert, l. 7. c. 16. Illo igitur admisso ut vero, non sequitur *Nectarium* confessionem secretam abrogasse. Nam 1° abrogavit quod tempore Novatianorum institutum fuerat; at confessio secreta tempore Novatianorum non fuerat instituta, si quidem antea in usu erat, ut patet testimonio *Origenis* et *S. Cyp.* 2° Abrogavit quod fuerat occasio scandali : atqui sola confessio publica mulieris causa fuerat scandali. 3° Confessio secreta semper fuit in usu post Nectarium, ut constat testimonio *S. Chrysost.*, ejus successoris, a nobis superius allato, et constanti praxi Græcorum. 4° Ex ipsomet facto mulieris et pœnitentiarii, constat confessionem auricularem tunc in usu fuisse; si quidem dicta mulier prius secrete confessa est *delicta a se perpetrata.*

Dicitur autem *Nectarium* permisisse *unumquemque, et pro arbitrio animi sui conscientia, ad Sacramentorum communionem accedere;* non quod æstimaret confessionem ad remissionem peccatorum necessariam non esse jure divino, sed quia

1 *Vid.* Muzzarelli, *Il buon uso della Logica*, op. XII, — Vitassius, Klee, Billuart, Bellarminius, Tournely, etc.

licentiam unicuique dabat illa uti vel non uti, prout agnosceret se esse sontem vel insontem.

2. — De confessionis sacramentalis *præcepto*.

Q. 1. *An Confessio sacramentalis sit præcepta?*

R. Adest præceptum Confessionis sacramentalis jure divino ecclesiastico pro iis omnibus, qui post Baptisma mortaliter peccaverunt.

Præceptum divinum habetur illis verbis Tridentini : *si quis negaverit confessionem sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse jure divino... anathema sit.* Præceptum ecclesiasticum in Lateranensi IV editum est per celebre hoc decretum : *omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti et injunctam pœnitentiam studeat pro viribus implere...; alioquin et vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, et moriens christiana careat sepultura*[1]. Et Tridentinum eos anathematizat, qui dicunt, ad confessionem non teneri *omnes et singulos utriusque sexus fidelis juxta magni Concilii Lateranensis constitutionem semel in anno*[2]. Hoc vero præceptum obligat omnes quos respicit, sub gravi; cum agatur de materia per se gravi, et Lateranense graves in transgressores pœnas tulerit.

Tunc pueri censetur attigisse *annos discretionis* quod præceptum annuæ confessionis, quando sunt capaces peccati mortalis, quod quidem non solum ex ætate, sed præcipue ex gradu ingenii, vel boni et mali notione judicandum est. Spiritus discretionis censetur inesse in iis, qui apprehendunt quid sit mendacium, aut qui de quibusdam impuris actionibus erubescunt. Hinc pastores animarum tenentur puerulos istos ad confessionem sensim præparare : et graviter errant confessarii, qui sibi commissos pueros nunquam ante primæ communionis ætatem absolvere volunt[3].

Q. 2. *Quosnam obligat præceptum divinum confessionis?*

R. Præceptum divinum confessionis illos omnes obligat,

[1] Can. 21. — [2] Sess. 14, c. 8.

[3] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 432, 666.

qui mortali peccato se commacularunt; nam sine ista pœnitentia vel in re, vel in voto non fit remissio. Et obligat tum per se, tum per accidens.

Obligat *per se* juxta omnes in mortis articulo, et in gravi vitæ periculo, vel probabili non amplius confitendi; ne scilicet contingat præceptum hoc nunquam impleri; aut ne in hujus modi rerum adjunctis negligantur media ex præcepto divino ad salutem necessaria, inter quæ Sacramentalis confessio merito recensetur. Sic, v. g., tenebuntur confiteri ingredientes periculosam navigationem vel conflictum. Item mulieres non satis robustæ primum parituræ, vel quæ solent habere partus difficiles. Item damnati pœna capitali; vel habentes signa impendentis mortis etiam naturalis.

Obligat vero *per accidens*: — 1. quando sumenda est Eucharistia, si eam sumpturus versetur in culpa mortali ex Dei ipsius præcepto[1]; — 2. quoties id necessarium sit ad gravem aliquam tentationem superandam; medium enim debet, qui finem debet; — 3. si quis debeat esse in statu gratiæ, et nequeat actum elicere perfectæ contritionis; tunc enim una justificationis via hoc Sacramentum est.

Sed numquamne (dices) *extra prædictos casus præceptum divinum confessionis per se obligabit?* Est commune cum D. Thoma[2], hoc præceptum *per se* non obligare statim post peccatum, cum nihil tale præcipiatur, atque hoc præceptum sit affirmativum; quod ideo non obligat pro omni tempore. Attamen communius aiunt illud obligare sæpius in vita : quod quidem videtur probabilius; nam hoc divinum præceptum Christus reliquit determinandum ab Ecclesia. Ecclesia autem in decreto Lateranensi determinavit illud obligare saltem semel in anno. Ita Croix, Granata, Salmanticenses.

Q. 3. *Quandonam obligat præceptum Ecclesiasticum Confessionis?*

R. Ex Lateranensi decreto patet præceptum Ecclesiasticum Confessionis obligare *saltem semel in anno*. Hinc recte aiunt Concina, Lugo, Holzman, Suarez, quod per se lo-

[1] Vid. *De Eucharistia*. — [2] In 4. D. 17, q. 3, a. 1, q.4.

quendo annus esset computandus a januario ad decembrem; spectata tamen universali consuetudine, hodie computatur a Paschate ad Pascha.

Diximus *saltem semel in anno*: unde qui prævidet sibi in posterum non fore commoditatem confitendi toto anno, debet confessionem prævenire, si peccavit mortaliter, ut aiunt Busembaum, Lugo, etc.; quia iste jam obligationem contraxit [1].

Q. 4. *Quonam obligat præceptum Ecclesiasticum Confessionis?*

R. Lateranense decretum ad confessionem obligat omnes fideles peccatores nisi eos impotentia excuset. Ergo etiam impuberes, imo etiam pueros, qui nondum septennium compleverint, si sciant discernere inter bonum et malum; jam enim tunc verificaretur, quod *ad annos discretionis pervenerint*: quod si de discretione dubitetur, nec brevi possit dubium resolvi, docent Croix, Diana, Gobat, Layman, Mazzotta, Sporer aliique, communissime pueros esse sub conditione absolvendos, ne forte diu maneant in mortali [2].

Quid vero (dices) *de illis resolvendum, qui non habent, nisi veniolia? obliganturne ad annualem confessionem?* Alii affirmant illos ad confessionem annualem teneri, si non ex præcepto divino, saltem ex institutione Ecclesiæ; cum hæc dicat obligari *omnes et singulos*. Alii eos vero obligant non ad se confitendum; sed saltem ad se Sacerdoti præsentandum, ut sic minas Ecclesiæ evadant in eos latas, qui non confitentur. Utramque sententiam refert Angelicus, nec tamen eligit [3].

Sed communis sententia et verior docent cum D. Antonino, Billuart, Cajetano, Cano, Layman, Lugo, Suarez, etc., a tali onere solutos esse omnes qui mortaliter non pecca-

[1] Non tamen tenetur prævenire qui habet mortale, et timet ne obliviscatur illius, ut cum communi ait Lugo, Coninchius, et alii, nam præceptum est tantum confitendi suo tempore peccata, quæ memoriæ occurrunt, examine præmisso. Neque iste tenetur peccata sua scripto mandare, ut cum eodem Lugo docet Billuart; nam conservatio scripturæ est exorbitans; imo periculosa, cum de facili aliis possit innotescere.

[2] Vid. *De Sacram. in genere*, cap. 2. — [3] In 4. D. 17, q. 3, a. 1, q. 3.

verunt. Nam præceptum canonis Lateranensis est tantum determinativum divini præcepti, ut expresse tradit Tridentinum [1]; atqui divinum præceptum non obligat ad confessionem venialium. Adde non esse verisimile quod Ecclesia, in condendo hoc præcepto, aliud intenderit quam intenderit Christus, scilicet reconciliationem peccatoris. Adde pœnam, quæ indicitur, graviorem esse, quam ut pro omissione confessionis venialium infligatur [2].

Q. 5. *An qui præcepto Ecclesiastico confessionis annuæ non satisfecit, teneatur satisfacere quamprimum?*

R. Sententia communior, quam sequimur, affirmat utique eum, qui præcepto Ecclesiastico confessionis annuæ non satisfecit, teneri satisfacere quamprimum. Quia terminus non apponitur ad obligationem finiendam; sed ad eamdem non differendam, ut patet ex illis verbis; *saltem semel in anno.* Proinde eam differens probabiliter peccat toties mortaliter, quoties oblatam confitendi occasionem neglexerit. Ita communius Gonet, Lugo, Tournely cum Benedicto XIV [3].

An (quæres) *qui anno sequenti confitetur peccata præteriti anni satisfaciat præcepto utriusque anni?* Audiatur Sanctus noster [4]: « alii affirmant; alii vero negant. Sed verior sententia Castropalao, Vivæ, Hurtadi, Salmanticensium, etc., distinguit: si ipse confitetur peccata mortalia tam præteriti, quam præsentis anni, tunc recte satisfacit utrique præcepto; quia jam præcepti finem adimplet, qui est reconciliatio cum Deo a peccatis illius anni. Non ita vero si confitetur peccata tantum præteriti anni in posteriore anno. Si post peractam confessionem labitur in alia peccata mortalia, tenetur iterum confiteri, ut satisfaciat præcepto posterioris anni; dum communiter dicunt Suarez, Layman, Castropalaus, Salmanticenses, Lugo, etc., quod si quis in principio

[1] Sess. 14, cap. 5, in fine.

[2] In hac autem re, cum agatur de internis, utique fideli credendum est; attentis tamen illius moribus, ne sub hac larva præceptum violet. Quanquam hæc questio speculativa est; quis enim fidelis venialibus tantum gravatus renueret semel saltem in anno confiteri, vel ad communionem ab anno inconfessus accedere auderet?

[3] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XII, n. 36.

[4] *Homo Ap*, tr. XII, n. 37, et *Op. Mor.*, l. 6, n. 669.

anni confitetur sola venialia, tenetur denuo confiteri. Itaque illa confessio mortalium prioris anni non habet vim satisfaciendi præcepto anni posterioris. »

Q. 6. *An præcepto annuali satisfiat per confessionem invalidam?*

R. Negative : per confessionem invalidam non fit satis præcepto ;

1. Quia confessio, quæ præcipitur, debet esse Sacramentum completum, et apta ad peragendam reconciliationem cum Deo ; — 2. quia Ecclesia hoc tulit præceptum, ut præceptum divinum semel saltem in anno impleretur ; atqui præceptum divinum respicit confessionem validam ; — 3. quia proscripta est ab Alexandro VII hæc n. 14 propositio : *qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.*

Q. 7. *An satisfaciant præcepto non confitentes proprio Parocho?*

R. Tres summi Pontifices quæstionem definierunt, docentes utique satisfacere confessionis præcepto eum, qui non confitetur proprio Parocho : 1. Alexander IV sæculo XIII contra Guillelmum a S. Amore Parisiensem ; 2. Joannes XXXII sæculo XIV contra Joannem Poliacum item Parisiensem ; 3. Clemens VIII sæculo XVI in Bulla *Significatum* contra nonnullos Parochos Diœcesis Atrebatensis in Belgio. Quare communiter tradunt Capite *Omnis* nomine *proprii Sacerdotis* intelligi quidem Parochum ; sed sine exclusione Episcoporum et Sacerdotum, qui sint ab Ordinario approbati : talis revera est ubique consuetudo [1]. *Sacerdos proprius, ait Angelicus* [2], *non solum est parochialis, sed etiam Episcopus vel Papa... ; unde qui confessus est Episcopo suo vel alicui habenti vicem ejus confessus est proprio Sacerdoti* [3].

Non tamen quælibet confessio ad satisfaciendum sufficit ;

[1] Imo S. C. Episc. anno 1554 declaravit, quod si Episcopus juberet, ne quis confessiones audiret sine licentia Curati, talis decreti nulla habenda sit ratio.

[2] Opus 16, cont. imp. Rel. — [3] *Vid.* Benedictus XIV, *De Synod.*, l. 11, c. 14, et *Notificat.* 13.

sed ea talis sit oportet, ut veras præferat conditiones. Sit ergo :

§ 3. — De confessionis conditionibus [1].

Q. *Quot sunt conditiones ad confessionem?*

R. Sexdecim conditiones numerat Angelicus hisce versiculis [2] :

Sit simplex, humilis confessio, *pura, fidelis,*
Atque frequens, nuda, discreta, libens, verecunda,
Integra, secreta, lacrymabilis, accelerata,
Fortis et accusans, et sit parere parata.

1. *Simplex*, id est veritatem simpliciter dicens sine admixtione rerum, quæ ad confessionem minime pertinent. *Et qui indigent consolatione propter tribulationes, vel consilio propter dubia, post confessionem et absolutionem talia dicant; et non misceantur in confessione, ne contritionis vim diminuant.* Ita D. Antoninus [3];

2. *Humilis* : tam *interne*, ut malitiam sui peccati pœnitens tribuat sibi, non dæmonis tentationibus vel gratiæ defectui; quam *externe*, ut nempe confessio fiat sine audacia vel jactantia, cum habitu decenti, capite detecto, genibus flexis et armis depositis. Non enim venit pœnitens quærere sui excusationem ac ostentare virtutem ; sed suam recognoscere ac fateri malitiam et infirmitatem. Plures Synodi, uti Novariensis, prohibent Ecclesiasticis, ne accedant peccata expiaturi cum vestibus sacris, aut superpelliceo ; *quia ea ornamenta* (*innocentiæ symbola et gradus prærogativæ*) *reorum personæ non sunt consentanea* [4] ;

3. *Pura*, id est cum solo fine obtinendi veniam peccatorum virtute clavium ; cum ideo confessio instituta sit. Unde peccant, qui alio fine confitentur, v. g., captandi bonam famam vel benevolentiam.

4. *Fidelis* seu *verax*, id est peccatum exponens sine ullo mendacio et æquivocatione. Id sane requiritur essentialiter, quando agitur de materia substantiali et necessaria ; alioquin

[1] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, nn. 27 et seqq.
[2] Supp. 3, p. q. 9, a. 4. — [3] Sum. Theol., par. 3, t. 14.
[4] Synod. Novar., pag. 117.

in re gravi deciperetur judex. Hinc fatentur omnes me graviter peccaturum : — 1. si mortale quod teneor confiteri, et puto esse tale, negem vel tegam ita, ut a Confessario non intelligatur ; — 2. si mihi ipsi mortale aliquod falso imponam (nisi id contingat ex simplicitate vel scrupulo) ; est enim contra charitatem in meipsum ; — 3. si negem vel mentiar circa peccata etsi jam confessa et absoluta, quando Confessarius tanquam judex aut medicus de iis aliquid exquirit utpote necessarium ad præsentem confessionem ; nam in substantialibus deciperetur Confessarius [1]. Non ita tamen esset ex vera et communi sententia, si non ageretur nisi de materia libera et non pertinente ad Sacramentum : ut si, v. g., historiam falsam quis narret ; quia falsitas signi in accusatione circa materiam accessoriam non facit sententiam irritam. Unde iste tantum peccat venialiter, cum injuriam gravem non irroget neque Confessario neque Sacramento [2].

5. *Frequens* juxta pœnitentis conditionem et Confessarii judicium. Nam qui non vult insordescere, necesse habet, ut frequenter pulverem excutiat inter hujus vitæ vias [3]. Merito ergo Synodales Constitutiones, uti Novariensis, quoad Ecclesiasticos, si in Majoribus sint constituti, præcipiunt, ut singulis Dominicis solemnibusque festis confiteantur. Si in Minoribus, ut confiteantur singulis mensibus, item majoribus festivitatibus. Quoad sæculares vero jubent, ut a proprio Parocho suadeatur accedendum *crebro per annum, solemniarum potissimum occasione dierum, non absque multiplici indulgentiarum emolumento* [4] ;

[1] Imo pœnitens, qui affirmat peccatum mortale quod non fecit, vel negat quod fecit, duplex mortale committit : *sacrilegii* contra virtutem Religionis ob reverentiam Sacramento debitam ; *mendacii* sibi graviter perniciosi, contra virtutem veracitatis.

[2] Idem dicendum est cum communi, si quis vel negat peccatum veniale commissum ; vel mortale quidem, sed alias jam confessum et absolutum ; vel si falso se accuset de veniali, modo det aliam materiam pro Sacramento conficiendo ; tunc enim cum suo effectu non frustretur, non habebitur nisi culpa levis.

[3] *Vid.* Guida alla soda virtù, *Torino, Marietti*, 1841. — Salvatori, *Riflessioni*, p. 1, § 2, 3, etc. — Castelvetere, *Direttorio ascetico-mistico*, p. 3, c. 17. — Segneri, *Il penitente istruito a ben confessarsi*, c. 15.

[4] Pag. 116 et 162.

6. *Nuda*, nempe libera a verborum ambagibus, vel inani circuitu. Neque enim agitur de minuenda culpa; sed de venia obtinenda.

7. *Discreta*, tam in explicando peccato honestis verbis, quam in eligendo docto et pio Confessario; ne loco medicinæ hauriatur venenum.

8. *Libens*, nempe voluntaria, id est non coacta timore sive domini sive parentum, ut solet evenire in servis et filiis. Alioquin confessio de corde non prodiret.

9. *Verecunda*, nempe cum animi vultusque pudore; neque enim illum veraciter pœnitere dicitur, qui peccata sua modo historico Confessario simpliciter enarrat.

10. *Integra* quoad peccata mortalia. Quæ enim intra se peccator retinet, ea et apud Deum retenta sunt; nam peccata tegere est sinu serpentem fovere, qui nos lethaliter interficiat [1].

11. *Secreta*, id est soli Sacerdoti facta, ad ejus nempe aures, et ideo *auricularis* dicitur. Id tamen non requiritur de necessitate, quasi nempe non valeat si publica sit; sed ex usu rationabili Ecclesiæ. *Quoad modum*, ait Tridentinum, *confitendi secreto apud solum Sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum et sui humiliationem cum ob aliorum exemplum, tum ad Ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publice confiteri possit; non est tamen hoc divino præcepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege præciperetur, ut delicta præsertim secreta, publica essent confessione aperienda* [2]. Ideo publica confessio, qualis fit in imminenti plurium naufragio, vel per interpretem, non obligat (saltem quoad peccata secreta), nisi aliter pœnitens sibi providere non possit in aliquo casu particulari. Imo tunc adhuc sufficit confiteri quæ faciunt minorem infamiam, et etiam unum veniale (ut habeatur materia Sacramenti); nam obligatio non adest publice occulta confitendi. Hinc idem Tridentinum ait: *si quis dixerit modum secrete confitendi soli Sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse*

[1] *Vid.* Careno, *Delle Regole, ecc.*, esame XV. — [2] Sess. 14, cap. 5.

ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum, anathema sit [1].

12. *Lacrymabilis*, id est cum dolore conjuncta, ut nempe sit confessio nostra sacramentalis.

13. *Accelerata*, nempe non adeo dilata post peccatum, ne agglomerentur peccata peccatis; cum unum suo quasi pondere ad aliud trahat [2]. Et hæc dilatio magis timenda est, si sit circa peccata sensus; nam et Deum maxime irritat, et dæmoni vires addit, et passionem acuit, et culpæ ruborem minuit, et emendationis desiderium exstinguit, et fidem ipsam vulnerat; sicque tandem in profundum venitur.

14. *Fortis*, in superando nempe timore, quo pœnitens sæpe concutitur in manifestandis culpis gravioribus et turpioribus. Consideret pœnitens melius esse uni tantum peccata salutariter aperire, quam coram omnibus in ultima die maximo ac insalutifero rubore aperta eorum manifestatione perfundi. Qua in re monet D. Bonaventura plurimum conferre, si ante omnia ea aperiantur peccata, quæ majori nos confusione afficiunt [3].

15. *Accusans*, nempe non se excusans, ut sæpe faciunt nonnulli qui peccata sua referunt in alios, v. g., filii in parentes, uxor in maritum, et vicissim; confessio enim est sui accusatio, non aliorum.

16. *Parere parata*, Confessario nempe in iis, in quibus pœnitentes obedire tenentur, ut in acceptanda pœnitentia, in proxima occasione fugienda, etc. Secus pœnitens non sincero animo dispositus esse poterit; neque enim ille efficaciter vult sanari, qui experti medici præscriptiones negligit atque aspernatur.

Ex his conditionibus aliæ ad validitatem requiruntur, aliæ non; prout vel ad confessionis essentiam pertinent, vel tantummodo ad perfectionem. Ad essentiam autem maxime pertinet integritas.

[1] Sess. 14, can. 6. – [2] *Vid.* Segneri, *Opus laud.*
[3] De *purit. conscientiæ.*

N. 1. — *De integritatis necessitate ad confessionem* [1].

Q. 1. *Quænam integritas ad confessionem requiritur?*

R. 1. Integritas confessionis alia est materialis, alia formalis. Integritas materialis est *accusatio omnium peccatorum mortalium, quorum pœnitens reus est.* Integritas vero formalis est *accusatio omnium mortalium, quorum post diligens examen sibi pœnitens conscius est, et quæ hic et nunc, spectatis circumstantiis, confiteri tenetur.*

R. 2. Integritatem materialem, et in ejus defectu formalem divino jure esse necessariam ad confessionem ita expresse definivit Tridentinum : *si quis dixerit in Sacramento Pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti præmeditatione habeatur : etiam occulta, et quæ sunt contra duo ultima decalogi præcepta : et circumstantias, quæ peccati speciem mutant; sed eam confessionem tantum esse utilem ad erudiendum et consolandum pœnitentem, et olim observatam fuisse tantum ad satisfactionem canonicam imponendam... anathema sit* [2]. — Id suadet etiam ratio; quia sine tali integritate neque posset recte administrari judicium Sacramentale, neque servari æquitas in statuendis pœnis.

Quod vero in defectu *integritatis materialis* sufficiat ad confessionem integritas ipsa *formalis*, declarat ipsum Tridentinum inquiens : *constat enim nihil aliud in Ecclesia a pœnitentibus exigi, quam, ut postquam quisque diligentius se excusserit, et conscientiæ suæ sinus omnes et latebras exploraverit; ea peccata confiteatur, quibus se Dominum et suum Deum mortaliter offendisse meminerit. Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelliguntur* [3]. Ex quibus deducere est :

Primo ad integritatem conducere : — 1. *numerum peccatorum;* ait enim Tridentinum confitenda esse *singula pec-*

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 465 et seqq. — [2] Sess. 14, can. 7. [3] Sess. 14, cap. 5.

cata; — 2. *eorumdem species mutat;* alioquin non aperirentur peccata prout sunt, cum non omnia in uno genere malitiæ conveniant [1]; — 3. *circumstantias quæ mutant speciem*, ut docet idem Concilium; — 4. *circumstantias quæ speciem novam addunt*, tunc enim sunt diversa peccata; singula autem ex Consilio sunt confitenda; singulæ æque species, ut dictum est. Idem est de *actu externo effectuque malo* inde secuto; quia ille facit moraliter cum actu interno unum actum completum, iste pertinet quodammodo ad objectum peccati, estque malus effectus liberæ causæ.

Secundo diligens conscientiæ examen requiri; neque enim *sine diligenti præmeditatione*, ut verbis utamur Tridentini, omnes animi nostri sinus perscrutari possumus. Hac tamen in re hæc sunt notanda: — 1. quod diligentia æstimanda est pro capacitate pœnitentis temporis mora, et ceteris circumstantiis; — 2. quod sufficit diligentia illa, qualem vir prudens in arduis negotiis adhibet, ut habet Catechismus R.; — 3. quod post hanc diligentiam non tenetur pœnitens de anteacta vita ulterius cogitare.

Q. 2. *An Confessarius numerum peccatorum exquirere teneatur?*

R. Graviter sane deficiunt in officio suo Confessarii, qui numerum peccatorum non exquirunt; cum non pauci ex pœnitentibus de illo sese accusare haud studeant. Nihil sane facilius est, quam pœnitentem absolvere postquam obiter ac generatim se de illa vel hac peccati specie incusavit [2]. Sed nihil damnabilius pro ipso pœnitente, qui in re

[1] Quænam sint species diversæ in genere morum, vid. *de Peccatis* ubi *de distinctione peccatorum specifica*. Et hic etiam notandum: — 1. qui non potest speciem infimam patefacere, tenetur ad speciem superiorem, seu genericam, manifestandam, v. g., si quis sciens se peccasse contra castitatem, non recordatur de peccato specifico, tenetur tamen dicere se contra castitatem graviter peccasse: — 2. qui scit se peccasse mortaliter, sed ignorat speciem, etiam genericam peccati sui, tenetur tamen dicere in genere se peccasse graviter, non tamen recordari cujus peccati sit reus.

[2] Careno, *Delle Regole, ecc.*, es. XIV, sic urget Confessarios: « Ne vous lassez pas, principalement dans les paroisses de la campagne, de réformer l'usage trop suivi et trop répandu, de s'accuser d'une manière générale et en quelque sorte abstraite. On dira, par exemple: *je me suis laissé*

omnino præcepta, atque ad salutem necessaria deficit; nihil terribilius pro Confessario, qui illum deficere patitur, Sacramenti necessariam integritatem contemnit, atque perfunctorie rem adeo gravem prosequitur [1].

Non negamus tamen, quod Confessarius non debeat esse nimis anxius in inquirendo peccatorum numero a consuetudinariis; quia sæpe est impossibile eumdem habere. Adde, quod isti pœnitentes plerique ad interrogationum importunitatem declinandam solent divinando respondere, *centies, millies.* Quare melius tunc se geret, si diligenter moram consuetudinis exquirat. Et pœnitentem interrogando de lapsibus plus minusve in die, in hebdomada, in mense, saltem in confuso numerum apprehendat, quin judicium faciat omnino certum cum tanto errandi periculo.

Sed quomodo (inquies) *numerus peccatorum erit aperiendus a pœnitente, qui cum certo non novit?* Debebit iste aperire numerum vero proximiorem sub consueta clausula: *circiter,* vel *plus minusve.* Sed advertatur, quod clausula hæc non comprehendit quemlibet excessum, vel defectum notabilem; sed modicum, qui major esse poterit vel minor, habita relatione ad numerum ipsum certum. Unde generatim docent Theologi relate ad tria excessum et defectum modicum esse *unum;* relate ad decem esse *duo;* relate ad triginta esse *tria;* relate ad centum esse *decem.* Illud autem *aliquoties* se extendit ad duo vel tria; illud *sæpius* ad quinque vel sex, ut notat Voit [2].

aller à la colère; mais expliquez-vous, dites s'il s'agit d'une grande ou d'une petite colère; si vous vous êtes répandus en malédictions ou imprécations, et quel mal vous avez souhaité; s'il s'y est joint des désirs de vengeance, et de quelle vengeance; si vous avez insulté ou injurié... On dira : *j'ai fait quelque chose de déshonnête avec une autre personne,* mais dites ce que vous avez fait de déshonnête; quelle est la condition de la personne; si c'est vous qui l'avez amenée à pécher; s'il y a eu scandale pour d'autres qui en aient eu connaissance. »

[1] Quæ autem et quomodo interrogationes fieri debeant, *vid.* inferius, c. 4, a. 4, § 3.

[2] Unde si quis confitetur se commisisse decem mortalia *circiter*, si postea recordetur ea certo fuisse undecim; non ideo tenetur undecimum de novo confiteri. Nam omnia undecim sunt directe remissa; quia in illo *circiter* ex communi loquendi modo jam includitur numerus etiam

Quod si nec ipse numerus probabilis, et vero propior haberi poterit, satis erit si pœnitens suam aperiat peccandi consuetudinem, dicendo tempus et frequentiam in die, in hebdomada, in mense, in anno; impossibilium enim nulla est obligatio.

Quid quæres *de illo qui notabiliter exaggeravit numerum suorum peccatorum? debetne errorem suum corrigere?* Negative, si bona fide numerum istum notabiliter majorem expresserit; nam plene et integre satisfecit obligationi confessionis; verus autem numerus in majori fuit comprehensus ac remissus.

Q. 3. *An circumstantiæ peccati sint de confessionis integritate?* [1]

R. Circumstantiæ varii generis distinguuntur in peccatis. Aliæ *speciem mutant*, et sunt quæ ratione sui addunt actui peccaminoso malitiam specie distinctam ab ea, quam actus jam in se habet: sic voti castitatis circumstantia addit pollutioni peccatum sacrilegii. Porro definitum jam est in Tridentino, easdem aperiri debere; habentur enim hic totidem peccata in uno et eodem actu moraliter distincta [2]. — Aliæ speciem *minuunt*, utpote quæ minorem peccati malitiam reddunt, v. g., defectu advertentiæ. Quæ quidem tunc sunt in confessione aperiendæ, si omnino tollant malitiam, vel si notabiliter mutent judicium Confessarii, vel si quod est mortale, faciant veniale; id enim pertinet ad confessionis fidelitatem. — Tandem aliæ sunt *circumstantiæ aggravantes* peccatum in eadem specie, et quidem vel notabiliter vel leviter, prout vel notabiliter vel leviter augent malitiam actus peccaminosi, puta ratione durationis, intensitatis, vel gradus, vel modi, vel temporis, loci, personæ, etc.? [3] Si cir-

undecimus. Aliter esset, si numerus esset excessivus, ut non censeatur inclusus in tali locutione; tunc utique aperiendus est excessus. *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 478.

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 468, et *Homo Ap.*, tr. XVI, n, 29.

[2] Sess. 14, c. 3, et can. 7.

[3] Rudibus ad dignoscendas circumstantias explicatu necessarias hanc tradit regulam Careno, *Delle Regole, ecc.*, es. XIV. « Lorsque la personne, par exemple, avec laquelle vous avez péché, le lieu, la manière, et autres choses de ce genre éveillent en vous un remords plus vif, accu-

cumstantiæ istæ sint leviter aggravantes, certo non sunt de necessitate confessionis; cum tunc sint tantum venialia, quæ non sunt de necessitate confitenda. Tota igitur quæstio est de circumstantiis notabiliter in eadem specie aggravantibus: adsunt tres sententiæ.

Alii cum Antoine, Cano, Concina, Gonet, Sanchez, Sylvio, Suarez, etc, valde probabiliter docent etiam has circumstantias esse aperiendas; quia aliter non satis perciperetur status pœnitentis: hæc videtur sententia Catechismi Romani. Alii cum Busembaum, Layman, Sporer, etc., adhuc affirmant; sed tantum de illis circumstantiis, quæ respiciunt integritatem substantialem peccati, ut est quantitas furti, et gradus conjunctionis in incestu. Quia secus, ut dicunt, Confessarius debitum judicium substantiæ peccati formare non potest.

Verum absolute et communius negant alii cum Cabassutio, Lugo, Navarro, Holzman, Paludano, Salmanticensibus, Soto, Toleto, Vasquez, et SS. Antonino, Bernardo ac Bonaventura. Idque nobis *per se loquendo* est *probabilius*: — 1. quia Tridentinum non alias memorat circumstantias aperiendas præter eas quæ *peccati speciem mutant*. Ergo non obscure videtur existimasse has sufficere ad hoc, ut Confessarius rectum efformet judicium de gravite criminum, et de pœna imponenda; neque enim hic omnimoda, sed quædam tantum æqualitas requiritur; — 2. quia si aliter esset, pœnitentes semper inter angustias fluctuarent; cum semper dubitare possent de integritate confessionum suarum in determinando quænam sint circumstantiæ graviter, quæ vero leviter aggravantes [1]; — 3. quia nemo tenetur servare legem

sez les circonstances : ce sera l'affaire du confesseur de discerner judicieusement quelles sont parmi elles celles qui changent l'espèce et celles qui ne sont qu'aggravantes. »

[1] Hic ad rem Gousset : Quelque opinion qu'il embrasse sur ce point, un pasteur discret se gardera bien, en chaire comme au sacré tribunal, de décider une question que le saint concile de Trente n'a point voulu décider, ou de présenter comme certaine une opinion que le Saint-Siége regarde comme douteuse. Après avoir dit, dans son instruction italienne, qui se trouve à la fin de son concile de l'an 1725, que l'on est obligé de manifester les circonstances qui changent l'espèce,

dubiam; atqui lex confitendi circumstantias notabiliter aggravantes est saltem dubia, uti dicunt Cabassutius, Lugo, Roncaglia, et Salmanticenses cum Benedicto XIV [1]; — 4. negari insuper non potest S. Thomam esse pro hac sententia; ait enim : *circumstantiæ aggravantes, quæ aliam speciem peccato non tribuunt, vel quæ tribuunt quidem, sed non mortalis peccati; non sunt de necessitate confessionis* [2]. Hinc in hac sententia non est necessario declaranda (seclusa ratione scandali, aut officii vel obligationis particularis) circumstantia dignitatis personæ, v. g., si peccans sit superior, magistratus, etc. Item neque circumstantia peccati Confessarii cum pœnitente commissi, modo nullam habeat relationem ad confessionem; quia ex officio stricte tantum tenetur Confessarius ad rectam in tribunali pœnitentiæ directionem [3]. Item neque declaranda circumstantia temporis sacri, nisi in certis

Benoît XIII ajoute : « Pour ce qui est des circonstances qui ne changent pas l'espèce du péché, mais qui l'augmentent notablement, les docteurs sont partagés en deux opinions; les uns soutiennent qu'on est obligé de les déclarer en confession, et les autres le nient. Enfin, ayez pour maxime que le pénitent est toujours obligé de répondre avec vérité, quand le confesseur l'interroge sur ses péchés pour connaître l'état de sa conscience. Voyez *Concilium Romanum celebratum* a Benedicto papa XIII, *Bruxellis*, pag. 409.

Cette question nous donne l'occasion de faire une observation qui ne sera pas inutile pour les confesseurs, surtout pour ceux qui sont encore jeunes. Comme il n'est pas certain qu'on soit obligé de faire connaître en confession les circonstances notablement aggravantes, et que, toutes choses égales d'ailleurs, il vaut beaucoup mieux rester en deçà que d'aller trop loin dans les interrogations qui concernent le sixième précepte et les obligations des époux, un confesseur peut, sans danger de compromettre son ministère, se borner à celles des interrogations qu'il juge nécessaires pour connaître les circonstances qui changent l'espèce du péché. Il ne doit pas oublier que, s'il est obligé de procurer l'intégrité de la confession, il est obligé plus strictement encore de ne pas scandaliser les pénitents, et d'éviter tout ce qui peut affaiblir en eux l'idée qu'ils doivent avoir de la sainteté et de la modestie sacerdotale. » *Justification*, etc., ch. IX. Voyez aussi la *Théol. Morale*.

[1] *Notificatione* LXXX.

[2] In 4. D. 16, q. 3, a. 2.

[3] Esset tamen aperienda circumstantia Parochi, qui peccavit cum suis parochianis; ratio quia strictissimo munere tenetur parochianorum suorum animas a peccato avertere, et etiam in foro externo curam spiritualem suscipere. Liguori, *Opus Mor.*, l. 3, n. 451.

peccatis, quæ specialiter prohibentur ratione illius temporis. Ratio est praxis universalis [1].

Diximus *per se loquendo;* nam communissime excipitur casus, quo agatur de circumstantia, vel quæ inducat censuram aut reservationem; vel quæ peccatum transferat de veniali in mortale, ut quantitas gravis in furto; vel circa quam ad necessariam pœnitentis ipsius directionem Confessarius prudenter interroget. Tunc enim Confessarius, uti medicus et judex jus habet ut sibi veritas aperiatur; ideoque debitum habet pœnitens respondendi. Unde infertur, quod licet non teneatur pœnitens per se loquendo aperire habitum peccandi, quia præterita peccata non sunt nova circumstantia speciam mutans peccati præsentis, tenetur tamen per accidens, si Confessarius interroget; cum id necessarium sit ad pœnitentis dispositionem indagandam [2]. Hinc contraria propositio sub n. 58 ab Innocentio XI damnata est [3].

Ceterum in praxi expedit ordinarie, ut circumstantiæ notabiliores in confessione declarentur; id enim confert ad majorem animi pacem, et humilitatem, atque ideo ad uberiorem ex Sacramento fructum percipiendum.

Q. 4. *An obsit confessionis integritati qui in gravem culpam lapsus est; et eam primo confitetur alteri Confessario, Confessario ordinario postea non pandens, nisi culpas leves?*

R. Negative per se loquendo; quia ut supponitur, prior confessio totam necessariam, posterior vero sufficientem habet materiam. Verum hic pro praxi est inspiciendus finis: vel enim iste ita se gerit malo aliquo fine, v. g., ut sanctus appareat penes Confessarium suum, ut sibi captet ejus æstima-

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 3, n. 273. — [2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 469.

[3] Sed (dices) cum prima opinio sit tutior, servanda est in materia Sacramenti; ne illud exponatur periculo nullitatis.— R. Hoc procedit cum agitur de valore Sacramenti; secus de integritate. Nam quantum ad valorem certum est sufficere integritatem formalem, quæ jam habetur in nostro casu. Hinc sequitur, quod quælibet opinio vere probabilis negans aliqua peccata differre specie, non subjacet damnationi; quia si forte ante Deum est falsa, nihilominus jam confessio formaliter integra erit.

tionem, ut liberius peccatis suis indulgeat, etc. : vel ita se gerit ob quamdam erubescentiam aut timorem, ne imprudenter et graviter reprehendatur. — Si 1, peccat ob pravum illum finum, ut patet : imo si finis ille sit graviter malus, peccat etiam graviter : et *nulla et sacrilega* est ejus confessio; *nulla* quidem est ob contritionis et attritionis defectum; *sacrilega* vero propter pravam intentionem, qua se in Sacramento novo scelere commaculat. — Si 2, modo hæc agendi ratio nullam præbeat occasionem manendi in peccato aut in proximo ejusdem periculo, non videtur damnandus.

Quid (dices) *de eo, qui simulat aliam vocem, ne dignoscatur a Confessario? id officitne integritati confessionis?* Croix respondet negative, modo pœnitens omnia mortalia aperiat; quia non est de necessitate confessionis, ut a Confessario dignoscatur, et Confessarii intentio semper est per se ad pœnitentem præsentem determinata : excipe casum, si ideo ducatur in errorem Confessarius, qui talem pœnitentem non absolveret, si eum cognosceret, v. g., ob protractam peccandi consuetudinem, etc.

Q. 5. *An ad integritatem confessionis pertineant mortalia dubia?*

R. Dubium circa peccatum mortale tripliciter maxime contingit : 1. *vel* mortale peccatum est certo commissum; et tantum dubitatur, an sit in confessione declaratum : 2. *vel* mortale uti dubie commissum in confessione declaratum fuit; sed postea dignoscitur illud fuisse certo perpetratum : 3. *vel* præhabito diligenti examine, adhuc dubitatur, an aliquod mortale sit commissum, necne? His positis, dicimus :

Si 1, peccatum aperiendum est; quia obligatio confessionis est certa, cui non fit satis per dubiam satisfactionem. Talis est fidelium praxis. Tale est Tridentini præceptum, ea nempe omnia mortalia peccata confitenda esse, *quæ sunt in conscientia.*

Si 2, adhuc peccatum uti certum est declarandum juxta communissimam ac veram sententiam; licet enim fuerit certo absolutum, non tamen expositum ut erat in conscientia.

Neque explicata fuit tota substantia peccati, quæ consistit in cognita ejus gravitate [1].

Si 3, si nempe dubitetur, an mortale sit revera commissum necne [2], neque debita diligentia et inquisitione adhibita, dubium vinci valeat, eo in casu minime potest per se, atque speculative loquendo, abstrui firma ac gravis obligatio peccatum illud confidendi [3], tum quia non debet onus certum imponi ex lege dubia; tum quia ex Tridentino [4] pœnitens tenetur ea tantum mortalia confiteri, *quorum quis conscientiam habeat, vel quibus se Deum mortaliter offendisse meminerit* : et talis revera non est qui dubitat. In praxi tamen putamus *ordinarie* suadendam pœnitentibus confessionem omnium mortalium, quocumque sensu dubia sint tam positive quam negative; id enim summopere prodest ad propriæ conscientiæ tranquillitatem. Hinc nullimode probamus qui aperte in Catechesibus, atque generatim vellet de hoc fideles deobligare [5].

[1] « Probabilissime autem (ait Liguori, *Op. Mor.*, I. 6, n. 478) dicunt *Sanchez*, l. 1, c. 10, n. 69; *Bonacina*, d. n. 15, *et Salmanticences*, c. 9, n. 27, *cum Suarez, Concina, Num., Dic., Valer., Cordub., Victoria, etc.*, communissime, quod si quis confitetur peccatum, quod nec ipse, nec Confessarius sciebat esse mortale et postea novit esse mortale ex genere suo, non tenetur iterum illud confiteri. Ratio, quia hoc casu jam pœnitens exposuit Confessario suum peccatum, uti in sua conscientia erat tunc, et nunc est; et in præsenti nihil novi occurrit, nisi quod cognoscat nunc materiam illius peccati esse gavem. quod prius nesciebat. »

[2] Quod aiunt etiam currere, si quod commissum est, dubitetur an sit mortale; an veniale ex dictis Tomo 1, ubi *de lege dubia*.

[3] Quod tenet sive peccata sint *negative* dubia, quorum nempe nulla apparet ratio affirmandi vel negandi fuisse commissa, ut dicunt probabilius Habert, Coninchius, Marchantius, Croix, Mazzotta contra Dianam, Busembaum et Tamburini. Sive sint *positive* dubia; cum nempe probabile est ea fuisse commissa et probabile non fuisse, ut dicunt communiter Anacletus, Roncaglia, Salmanticenses, Silvester, Sylvius, Suarez contra Coninchium, Habert et Merbesium, Recte tamen advertunt quod in mortis articulo, in tali dubio qui scit se nunquam Sacramentum pœnitentiæ suscepisse post tale peccatum dubium (ad assecurandam salutem æternam) aut debet contritionem elicere, aut accipere absolutionem confitendo saltem etiam materiam certam. Liguori, *Homo Apost.*, tr. XVI, n. 30.

[4] Sess. 4, c. 5.

[5] Audiatur Bolgeni laud., n. 181. « Chacun voit au premier coup

Diximus *ordinarie;* nam communiter eximunt ab hac obligatione : 1. scrupulosos, ut dictum est de conscientia; 2. eos qui sunt timoratæ conscientiæ, et non solent deliberate peccare lethaliter. Isti enim in dubio rationabiliter, imo certo credere possunt non deliquisse; cum præsumptio sumatur ex communiter contingentibus. Hic autem advertimus cum Layman peccata dubia non esse materiam sufficientem; ideoque si alia desint, vel ex præteritis certa quærenda materia, vel sub conditione in necessitate impetranda absolutio.

Q. 6. *An debeat aperiri peccatum, si illum manifestari non possit sine infamia complicis ?*

R. Recte dicunt, quod non debet aperiri peccatum, cum manifestari non potest sine infamia complicis, si illud sit veniale, vel mortale jam confessum; cum nulla sit tunc satis gravis causa famam proximi prodigendi [1]. Si vero agatur de mortali nondum confesso nonnulli cum Innocentio III (in *C. Omnis de pœnit. et remiss.*) tenent, quod pœnitens debeat peccatum suum reticere, si non potest illud confiteri, quin complicem manifestet Confessario, quia præceptum de

d'œil quel abus l'ignorance et les passions de l'homme pourraient faire de cette imprudence; et chacun sait également qu'on ne proclame pas publiquement toutes les vérités, précisément à cause de l'abus qu'en feraient les ignorants. C'est ici le cas d'appliquer la règle indiquée par S. Augustin : *utile est ut taceatur aliquod verum propter incapaces.* Le saint docteur ajoute qu'il y a plusieurs raisons pour lesquelles on doit taire au peuple certaines vérités, *quarum est et hæc una, ne pejores faciamus eos qui non intelligent, dum volumus eos qui intelligunt facere doctiores.* (De dono persev., c. 16, n. 40.) Toutefois il entend que, à l'égard des hommes instruits, *dicatur verum, maxime ubi aliqua quæstio ut dicatur impellit: et capiant qui possunt.*

» En outre, il est certain qu'en cas de doute il y a obligation véritable d'examiner avant tout, pour faire cesser le doute, si c'est possible.... Le peuple peu instruit, qui ne peut et ne doit point faire lui-même cet examen, n'a le plus souvent d'autre moyen que d'exposer ses doutes au confesseur. De là naît pour la foule du peuple l'obligation de confesser les péchés douteux. L'accusation de ces sortes de péchés doit donc être l'objet de l'enseignement dans les catéchismes, et de la part des catéchistes : ce qui du reste ne prouve rien contre la vérité de notre décision, etc., etc. »

[1] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 489.

integritate confessionis est positivum; ideo non est anteponendum præcepto naturali de servanda proximi fama.

Attamen communis evasit sententia contraria, quam sequimur cum Sanctis Thoma, Bonaventura et Antonio, nempe pœnitentem teneri ad confessionem etiam cum infamia complicis, *quando commode non potest invenire alium Confessarium, cui sit complex ignotus*. Etenim divinum præceptum integre confitendi debet servari quotiescumque licite servari potest. Atqui satis licite in casu nostro servari potest; cum manifestatio alieni criminis non sit illicita, quando fit ex rationabili causa; tunc enim cessat naturale præceptum. Ita nonne licet puellæ, v. g., ad concilium capiendum, vel extra confessionem manifestare dominum suum, qui eam ad inhonesta allicit? Adde : si teneor confiteri peccatum cum mei infamia, eccur non potero cum infamia alterius maxime consentientis? complex enim peccando interpretative videtur aliquatenus consentire in sui diffamationem; cum sciat, me peccatum confiteri debere.

Diximus *quando commode*, etc.; si enim commode potest alium Confessarium, cui ignotus complex, tenetur pœnitens quærere; cum urgeat præceptum naturale proximi famam quoad potest tuendi. Ceterum passim excusant pœnitentem a tali Confessarii inquisitione :

1. Si urgeat periculum mortis aut præceptum annualis confessionis sive communionis. Vel si pœnitens non celebrando aut non communicando incurreret infamiæ notam;

2. Si ipse existeret in peccato mortali, et pro inquirendo alio Confessario deberet exspectare (in nostra sententia) etiam per diem;

3. Si credatur complex juri suæ famæ cessisse, v. g., si frater peccasset cum sorore, quam scit a matris comitatu separari non posse, ut alium inveniat Confessarium;

4. Si alicui solito quotidie celebrare aut communicare grave sit id omittere, vel si alias privandus esset indulgentiæ emolumento;

5. Si quis difficulter alteri Confessario conscientiam aperit. Vel si propter consolationem, concilium aut firmiorem di-

rectionem, quam exspectat a pio et docto Confessario, nollet alium quærere;

6. Excusantur sæpe etiam matres ac uxores manifestantes peccata filiorum et virorum Confessario, qui eos cognoscit. Id enim communiter faciunt ad consilium petendum vel ad leniendum dolorem; et nimis ipsis esset durum, si semper cogerentur novos adire Confessarios. Tanto magis, quod non pauci graves doctores censent, non excedere veniale uni vel alteri viro prudenti crimen alterius revelare.

Quod autem dictum est de infamia complicis, idem Alasia, Antoine, Billuart, Lugo, aliique contra Suarez tradunt de infamia *non complicis*, v. g., si pœnitens occiderit sororem ex crimine gravidam, quo in casu ad totum peccatum aperiendum deberet etiam explicare circumstantiam graviditatis. Sane adhuc non videtur unius fama tanti æstimanda, ut non servetur confessionis integritas; maxime cum etiam non complex sit in culpa. Unde D. Bernardus generatim habet: *de nullo sinistro loquaris, nisi in confessione, ubi non potes aliter manifestare peccatum tuum* [1].

Neque dicas: *grave damnum tertio obventurum excusat ab integritate confessionis*. Nam, ut ait Alasia, hoc verum est, quando damnum oritur extrinsece ex integritate confessionis, puta si temeretur, ne Confessarius crimen revelaret; non vero quando oritur per se et intrinsece ex confessione ipsa. Alioquin non teneretur pœnitens, grave admissum crimen sibi noto Confessario aperire, ne propriam amittat famam, vel ne nimis erubescat: quod falsum omnino. Unde Tridentinum: *ipsa vero hujusmodi confessionis difficultas ac peccata detegendi verecundia, gravis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis et consolationibus levaretur, quæ omnibus digne ad hoc Sacramentum accedentibus, per absolutionem certissime conferuntur* [2].

Q. 7. *Quid de Confessario, qui complicis nomen exquirit?* [3]

R. Benedictus XIV, Bulla *Ubi primum*, et Bulla *Ad eradi-*

[1] In Form. Mon. vitæ. — [2] Sess. 14, c. 5. — [3] *Vid.* Liguori, *Hom. Ap.*, tr. XVI, n. 40.

dicandam, tam ad vitandam proximi infamiam, quam ad impediendam injuriam Sacramenti, sigilli violationem, scandalum et alia ejusmodi [1], rigorose prohibuit Confessariis omnibus, ne exquirant a pœnitentibus nomen complicis peccati, vel locum habitationis, vel alias circumstantias manifestationem hanc concernentes. Item gravissime improbavit praxim quorumdam, qui ad talem manifestationem *non modo suadendo* conantur inducere; sed ad id compellunt, etiam *denuntiata absolutionis Sacramentalis negatione*.

Deinde imponit : 1. *excommunicationem ipso facto* ac *reservatam* in eos qui audent docere licitam esse hujusmodi praxim; — 2. *pœnam suspensionis* (ferendæ) ab officio audiendarum confessionum in Confessarios exquirentes complicem; cum tamen eidem pœnitenti, si manifestare renuerit, absolutionem denegant; — 3. *onus denuntiandi* intra solitum terminum, nempe 30 dierum sub pœna excommunicationis ipso facto illi cuicumque, qui non quidem ex confessione propria (quia pœnitens in hoc casu propriam turpitudinem revelaret, ad quod nemo tenetur), sed aliunde noverit aliquem Confessarium exquirere nomen complicis cum denegatione absolutionis; excepto casu quod id Confessarius faceret ex quadam animi simplicitate.

Verum aliter est nomen complicis formaliter exquirere; aliter inquirere circumstantias necessarias ad integritatem confessionis. Primum vetitum est : non secundum; cum id Confessario necessarium sit, ut rectum de pœnitente suo judicium efformare valeat, ut opportunum ei remedium accommodet, v. g., si agatur de circumstantiis, quæ præter propriam actus deformitatem aliam peccaminosam speciem addant, ut si persona complex sit consanguinea; tunc enim nonnisi per accidens complex dignoscitur.

Quid (dices) *si jam teneatur in conscientia pœnitens complicem manifestare, v. g., ad damnum innocentis vel publicum avertendum ut si agatur de addicto societati secretæ adeo reipublicæ et religioni exitiosæ?* Nemini dubium est, quin

[1] Etiam *De Synod. Diœc.*, l. 6, c. 11.

tunc pœnitens teneatur nomen complicis manifestare, ob prohibitionem tamen adeo rigorosam a Pontifice expressam, nos dicimus satis esse, si Confessarius pœnitenti imponat obligationem manifestandi complicem superiori qui damnum valeat impedire. Sed nunquam ipsi Confessario licebit dicere : *manifesta mihi*, nisi forsan solus Confessarius valeat damnum cavere, quod rarum est [1].

N. 2. — *De causis ab integritate confessionis excusantibus* [2].

Q. 1. *Quænam causa excusat ab integritate confessionis?*

R. Nulla est causa excusans a formali confessionis integritate ; cum hæc sit declaratio ea peccatorum, quæ quis hic et nunc potest et debet confiteri. Tota igitur quæstio est de integritate materiali. Porro duæ causæ solent enumerari ab integritate confessionis materiali excusantes : impotentia physica ; quia *impossibilium nulla est obligatio ;* et impotentia moralis, *nempe grave et extrinsecum* damnum tam spirituale, quam temporale imminens vel pœnitenti vel Confessario vel tertio ; quia non censetur moraliter possibile, quod fieri nequit sine gravi incommodo. Diximus *grave ;* parvæ enim difficultatis nulla ratio habenda est : *extrinsecum*, quia certe non excusat difficultas ipsi confessioni intrinseca, etsi gravis : ratio quia confessio ex natura sua est essentialiter laboriosa. Proinde si difficultas gravis, v. g., magna repugnantia aut verecundia ab integritate excusaret, plerumque ab accusandis mortalibus excusarentur fideles, atque inde rueret ex maxima parte hæc institutio. Tota quæstio est de extrinseca difficultate et impotentia.

Primo igitur ob impotentiam physicam ab integritate ma-

[1] *Quid* (inquies) *si pœnitens sponte sua roget Confessarium, ut complicem corrigat?* Quamvis Confessarius absolute loquendo possit ea licentia uti ; multa tamen opus erit prudentia ; nam ordinarie non expedit ; ut se immiscecat in negotiis hujus generis : nam ex una parte ipsi incumbit duntaxat onus cavendi damnum sui pœnitentis, et quidem in confessione ; ex altera Confessarius difficulter assumere poterit istud munus sine periculo scandali et offensionis sui ministerii.

[2] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, nn. 35 et seqq.

teriali confessionis excusantur : — 1. *Muti*, quibus sufficit (si illi nesciant scribere), ut signis, modo quo possunt, explicent unum peccatum; — 2. *surdi*, qui Confessario respondere nequeunt; neque, uti debent, peccata aperire sciunt. Non tamen *surdastri*, qui debent adduci in aliquem locum remotum; — 3. *ignari idiomatis*, qui possunt absolvi, si nutibus ea quæ possunt, crimina una cum dolore ostendant, casu quo commode invenire nequeant Confessarium, a quo intelligi possint : neque tenentur uti interprete; quia Lateranense ait : *solus peccata confiteatur*. Et Tridentinum docet, ex Christi præcepto ad eos tantum crimina esse deferenda, qui pro potestate clavium, remissionis aut retentionis sententiam pronuntient [1] : unde non ultra aggravandus est pœnitens. Hinc S. C. Congregatio 28 feb. 1633 declaravit pœnitentem, qui non vult uti interprete, *posse et debere absolvi*; — 4. qui non amplius *recordantur peccati admissi*. Item valet de *moribundis*, qui *absolute* possunt et debent absolvi, si aliquo modo voce aut signo confiteantur vel absolutionem petant; *conditionale* vero, si attritio et confessio præsumi possint aliquo modo, etsi tenuiter probabili, cum agatur de casu extremæ necessitatis.

Secundo ob impotentiam moralem, quæ in humanis physicæ æquivalet, ab integritate materiali confessionis pœnitens excusatur : — 1. si prudenter dubitetur, quod Confessarius sit abusurus tali manifestatione, v. g., sollicitando ad turpia; — 2. si grave damnum Confessario ipsi prudenter obventurum timeatur, v. g., si totam audiens confessionem certe incurreret periculum pestis vel alterius gravis morbi : tunc Confessarius potest absolvere pœnitentem infectum, audito uno tantum peccato [2], uti commune est cum Alasia, Concina, Elbel, Coninchio, Hurtado, Granado, Layman, Muratori, Suarez, Turriano, etc. [3]; — 3. si immineat naufra-

[1] Sess. 14, c. 5.

[2] Sed si Confessarius vellet audire totam confessionem, tunc tenetur pœnitens integre confiteri. *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 482 et seqq.

[3] Est contra Marchionum, qui acriter tuetur contrarium, ut refert Benedictus XIV, *de Syn.*, l. XIII, c. 19, n. 19.

gium, aut prælium; quia sufficit, si unum audiatur peccatum quod minus infamet; vel etiam (juxta quosdam) si pœnitentes dicant, in genere, se esse peccatores; — 4. si prudenter prævideatur damnum tertii, cum ex charitate illud cavere debeamus, v. g., si prævideatur quod Confessarius confessionis notitia sit abusurus in tertii damnum; — 5. si scrupulosus confiteatur, et jugiter præteritarum confessionum timore vexetur, ut docent communiter Elbel, Layman, etc.; — 6. si confessio non possit fieri sine revelatione sigilli sacramentalis, quod arctissimum esse debet, etc., ut si confiteatur surdus aliis adstantibus.

Notandum tamen, ad hoc, ut tunc peccatum retineri possit, requiri:

1. Ut desit alius Confessarius, cui sine talis damni periculo pœnitens valeat confiteri; — 2. ut confessio commode non possit in tempus aliud differri. Hinc non licet sacramentaliter absolvere dimidiatc confessos ratione magni concursus pœnitentium, qualis, v. g., potest contingere in die magnæ alicujus festivitatis, vel indulgentiæ. Est enim periculum absolvendi indispositos; nec casus urget. Imo contrarium est damnatum ab Innocentio XI, sub n. 59; — 3. ut illa duntaxat omittantur peccata, quorum confessio periculum continet, cum hac advertentia, quod peccata ex justa causa in una confessione prætermissa, cessante causa ipsa, debeant aperiri in alia confessione, ut patet ex sententiæ contrariæ proscriptione facta ab Alexandro VII sub n. 71.

Q. 2. *An confessio fieri possit scripto?*

R. *Ordinarie loquendo* confessio fieri debet voce, non scripto. Idque tum ex Bulla *Inter cunctas* Benedicti XI, ubi habetur: *nisi articulus necessitatis occurrat Sacerdoti facienda oris confessio... exigitur* [1]; tum ex usu communi Ecclesiæ. Unde illicita foret confessio aliter facta.

Diximus *ordinarie loquendo;* nam aliquando scriptis *fieri potest* confessio, aliquando sic *fieri debet:* 1. exstante gravi causa morali, v. g., nimiæ et extraordinariæ verecundiæ, aut linguæ impedimenti, etc., sufficit (prout communiter di-

[1] Extrav. comm., l. 5. t. 7, *de privil.*, c. 1.

cunt Canus, Palaus, Pasqualigus, Salmanticenses, etc.), quod pœnitens scriptura confiteatur; et dicat postquam confessarius scripto exaratam confessionem legerit: *me accuso de omnibus his*; 2. exstante *gravi causa physica*, v. g., si pœnitens mutus sit, et sciat scribere, communiter et probabiliter affirmant Anacletus, Billuart, Elbel, Croix, Lugo, Salmanticences cum D. Thoma [1], eum teneri confiteri sua peccata scribendo; cum hoc per se non sit notabiliter difficile; ac scriptura statim destrui possit [2].

Corollarium. — *De confessione iteranda* [3].

Q. 1. *Quandonam adest obligatio repetendi confessiones?*

R. Pœnitentes cogendi non sunt ad confessiones iterandas, nisi certo moraliter constet easdem fuisse invalidas; possessio enim stat semper pro earum valore, quamdiu de nullitate non constet, ut recte dicunt Croix, Elbel, Filliucius aliique communiter.

Neque dicas : cum adest præceptum, et dubitatur de implemento ejusdem, possidet obligatio præcepti. Nam hæc regula currit quidem cum adest præceptum, et dubitatur an actus implementi positus fuerit; sed cum talis actus jam certo positus est, et solum dubitatur an fuerit validus an invalidus, uti validus reputandus est. Quia currit in tali casu principium aliud : *in dubio standum est pro valore actus* [4].

Quid vero (dices) *si agatur de recidivis?* En optima regula, quam exhibet Habert : si pœnitens aliquandiu post

[1] In 4, d. 17, q. 3, a. 4, q. 3.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 429, 479, 493; et *Hom. Ap.*, tr. xvi, n. 34. — Quod dicitur de *scriptura*, idem dicendum est de *signis*. Ubi notamus sic aliquando fieri confessionem a mutis, qui sciunt legere : librum nempe qui specimen examinis præ se fert, oculis percurrendo, digito confessario indicant ubi et quoties deliquerint.

[3] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. xvi, nn. 42 et seqq.

[4] Hoc tamen intellige, quando scimus actum revera positum esse; sed in genere ac quasi in confuso dubitamus, an recte sit positus, an omnia sint declarata, etc. Non vero si quod mortale sit certo admissum, et præcise dubitemus, an illud declaratum sit; tunc currit aliud principium, *dubia* nempe *satisfactione non fieri satis obligationi certæ*. *Vid.* supra, ubi *de peccatis dubiis*.

confessionem dignos pœnitentiæ fructus fecit, hoc est strenue adversus tentationes et occasiones pugnavit, confessarius judicabit validam confessionem. Illa enim resistentia dat præsumptionem favorabilem :

Secus, si paulo post confessionem, seu data prima occasione sine ulla resistentia lapsus est. Ille enim qui vere dolet et proponit emendationem, saltem per aliquod tempus a peccato se abstinet, vel aliquem saltem conatum adhibet ante relapsum [1].

Q. 2. *Quotupliciter confessio potest esse invalida?*

R. Confessio potest esse invalida ex parte Confessarii vel pœnitentis.

Ex parte quidem Confessarii : — 1. si ipse jurisdictionem non habuit. Ut si citra necessitatem absolverit complicem in peccato turpi, etc. : vel si per censuram ea fuerit impedita, si nempe sit vitandus, ac notorius; — 2. si formam substantialiter vitiavit; — 3. si absolvere non intendit; — 4. si nullum peccatum intellexit, etc.

Invalida erit ex parte pœnitentis : — 1. si mortale tacuit,

[1] Quod vero pertinet ad confessionem puerorum ac rusticorum, hæc maxime notanda sunt ex S. Alphonso, *Homo Apostolicus*, tract. XVI, n. 45 : « Dicit Tamburini et adhæret Pater Segneri (in sua *Instructione ad Confessarios*) rudes et pueros, qui semper in confuso confessi sunt sine specierum et numeri peccatorum distinctione, sed in bona fide, hos non teneri ad repetendas confessiones. Sed hæc opinio nescio quomodo possit admitti, dum isti, ut dicunt Lugo, Navarrus, Bonacina, Salmanticenses, etc.; semper tenentur ad explicandas species, et numerum omissum, cum id animadvertunt; quia licet eorum confessiones validæ fuerint, tamen semper remanet obligatio ad reintegrandam confessionem materialiter.

Admittunt tamen Salmanticenses cum Dicastero, Fagundez, Henriquez opinionem Tamburini in casu, quo rudis dudum semper conformem vitam duxisset, adeo ut ex confessione unius anni possit judicari de præteritis. Sed hoc dico posse admitti quando Confessarius a principio confessionis comprehendisset hanc vitæ uniformitatem etiam pro annis præteritis. Secus autem quando in fine confessionis cognosceret defectum præteritarum; et illius novissimæ confessionis notitia distinctu peccatorum in ejus mente non restaret. Nam licet Confessario sufficiat ad dandam absolutionem notitia confusa status pœnitentis; nihilominus semper opus est, ut judicium peccatorum in particulari semel formaverit. » Unde tunc confessiones repetendæ.

vel de eo se falso ac scienter accusavit; — 2. si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia; — 3. si non fuit neque contritus neque attritus, uti si non vult tollere occasiones, etc.;—4. si ignorat quæ scitu necessaria sunt necessitate medii, etc. [1].

Q. 3. *An sit iteranda confessio facta Confessario surdo?*

R. Si confessio surdo sit facta mala fide, utique iteranda erit, quia pœnitens peccavit actu quo confessus est; ideoque nec erat rite dispositus ab absolutionem recipiendam. Si autem bona fide, tunc probabilius docent Suarez, Layman aliique passim valuisse absolutionem, modo aliquot peccata audita fuerint; et ideo non esse repentenda nisi peccata quæ non fuerunt audita. Nulla enim ex parte pœnitentis intercessit culpa; et nimis durum videretur eumdem subjicere pœnæ iterandi totam suam confessionem.

Quid autem (inquies) *si, vix finita confessione, pœnitens intelligat Confessarium aliqua non bene percepisse vel propter somnum vel propter distractionem?* Si pœnitens cognoscit præcise peccata quæ Confessarius non bene percepit, ea repetere tenetur; quia integritas materialis semper supplenda est, quando suppleri potest commode. Si vero non cognoscit præcise, adhuc confessionem repetere debet, si ea brevis sit; nam hoc non est tantum onus, ut quis liberetur a re tuto exsequenda. Si tandem confessio sit longa, et pœnitens nescit quodnam sit peccatum non satis perceptum, tunc commune est cum Busembaum, Lugo, Salmanticensibus et Sanchez, confessionem non esse de necessitate repetendam. Non enim præsumendum est voluisse Christum nobis imponere præceptum integritatis materialis cum tanto onere, scilicet repetendi omnia peccata nostra in tali casu; cum jam certum sit multa percepta fuisse.

Sed quid (dices) *si ipse pœnitens surdus sit, et jam confessio cœpta sit, neque tamen ob circumstantes possit vox extolli?*

R. Si Confessarius circa initium pœnitentis surditatem advertit, imponat pœnitenti, ut redeat alio tempore ac loco opportuno; interim aliis surditatem patefaciat, si opus sit,

[1] Sed quoad hoc ultimum *vid.* tom. 2, ubi *de fide.*

ad auferendam omnem malam suspicionem, quæ concipi posset contra pœnitentem. Si vero hoc advertit in progressu, ne illi imponat alta voce, ut redeat; quia magna daretur suspicio, quod sit confessus mortale. Sed peccata intelligendo, quo potest meliori modo, absolvat eum absolute, si probabiliter dispositum judicat; sub conditione, si dubitat; et pœnitentiam in hoc casu debet injungere levem, cum alii eam audituri sint.

Q. 4. *Quomodo iteranda confessio, si fit eidem Confessario?*

R. Si Confessarius memoriam non retinet de statu pœnitentis ne in confuso quidem, confessio iteranda erit ex integro; quia perinde est, ac si alteri fuisset facta. Si vero memoriam retinet, probabiliter docent Coninchius et Suarez eam esse repetendam, si defuit in parte essentiali, v. g., in dolore; quia tunc non fuisset sacramentalis.

Verum in communi ac valde probabili sententia, quam tuentur S. Antoninus, Billuart, Croix, Layman, Lugo, Salmanticenses, Vasquez, etc. (undecumque defectus evenerit, sive ex parte Confessarii, sive ex parte pœnitentis) non est opus confessionem repetere. Sed sufficit si Confessarius resumat notitiam ejus saltem in confuso, et pœnitens se accuset de sacrilegio patrato, ac defectu admisso in confessione, atque in communi de omnibus prius declaratis. Nam licet prima confessio fuerit sacrilega vel nulla, adhuc tamen dici posse videtur sufficienter Sacramentalis; tum quia facta fuit in ordine ad absolutionem obtinendam; tum quia ipsa etiam obligat ad sigillum Sacramentale. Vel si non fuit sacramentalis, ratificatio tamen illius, quæ fit per generalem accusationem de culpis confessis, conjuncta cum notitia antecedenter habita a confessario sufficiens reputatur [1].

[1] Quid (dices) si confessarius memoriam non habeat de statu pœnitentis, sed tantum de pœnitentia injuncta? Multi graves auctores cum Layman, Vasquez, Toleto et Sa, adhuc liberant pœnitentem a confessione iteranda, si ea facta fuit in ordine ad absolutionem. Ratio videtur esse; quia ex sola notitia pœnitentiæ injunctæ poterit confessarius sibi judicium efformare de statu pœnitentis. Quanquam hoc in casu præstat, ut pœnitens aliquam circumstantiam particularem indicet, vel

Q. 5. *Quomodo se gerere debet Confessarius cum eo, qui anxius nimis sit de suis præteritis confessionibus?*

Nota. Quæstio est de illis, qui sunt timoratæ conscientiæ, quosque bene novit confessarius. Quoad enim malemoratos, qui sine ulla fere emendatione facile relabuntur, patet contra ipsos militare præsumptionem confessionis non rite peractæ. Hoc posito :

R. Anxietas illa respicit vel præparationem ad Sacramentum, quod nempe non adhibuerit diligentiam necessariam : vel ipsam confessionem, quod nesciat, an rite confessus sit : vel absolutionis efficaciam, quod dubitet utrum effectum Sacramenti consecutus sit, an non :

Si 1, confessarius eum tutum faciet, ostendens non requiri, nisi diligentiam et præparationem ordinariam, qualis adhiberi solet in humanis negotiis ; nec repetendas esse confessiones, si habeatur vera probabilitas eas fuisse validas. Neque enim misericors Deus exigit ultra id quod possumus, aut vult nos perpetuo angi.

Si 2, confessione semel rita peracta, non amplius sinat eamdem repeti : imo jubeat absolute de præteritis omnino tacere ; omnia enim peccata innocenter prætermissa, sunt indirecte ablata vi absolutionis jam datæ. Neque tenetur quis cum tanto suo incommodo scrutari præterita, ut singula peccata remittantur directe [1].

Si 3, confessarius eum erigat in magnam spem et fiduciam, ostendens, quod etsi Deus noluerit nos certos esse certitudine fidei de statu gratiæ, ut semper in humilitate

speciale peccatum, ut sic prudenter sese confessarius gerat. Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 502.

Quod si ne meminerit quidem pœnitentiæ, sed solum recordetur se eam injunxisse, tunc si absolveret (facta prædicta confessione in communi) valide absolveret ; cum absolutio caderet in materiam sibi significatam. Sed in nostra sententia male se gereret, ait Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, n. 44 ; nam pro sententia proferenda debet sibi judicium efformare saltem in confuso de statu pœnitentis : quod hic non potest, cum ne de ipsa quidem pœnitentia imposita recordetur.

[1] Quod si adhuc timidus ille non acquiescat, sed dicat se certo scire aliqua determinate fecisse, jubeat eum jurare rem ita esse, et ideo peccasse mortaliter. Si prompte juret, audiat : secus, si timeat jurare.

ambularemus; noluit tamen esse diffidentes, dicente Joanne[1]: *carissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*[2].

Q. 6. *Quid statuendum est de confessione generali?*

R. Statuendum est confessionem generalem aliis esse *necessariam;* aliis *utilem;* aliis vero *noxiam*. Est necessaria iis, qui invalide confessi sunt ex defectu vel proprio vel confessarii. Est utilis iis, quibus causa esse potest vel majoris doloris ob tot peccata simul considerata, vel pacis ac conscientiæ tranquillitatis, vel majoris cautionis. Est *noxia* iis, qui scrupulis anguntur, experientia teste; quo enim magis præteritorum recordationem curant, eo magis eorum animus confunditur, terretur, conturbatur; ac quo majora exponunt, eo majora exponenda esse dictat inanis eorum formido[3]. Hæc generatim loquendo.

Monent tamen hæc duo valde curanda esse, si de scrupulosis non agatur : — 1. confessionem generalem plurimum utilitatis conferre iis præsertim, qui vel multo abhinc tempore, vel nunquam generaliter sunt confessi : item iis, qui stabilem vitæ statum sunt inituri; — 2. non raro evenire, ut quæ prius nonnisi utilis, postea absolute necessaria dignoscatur generalis confessio[4].

Articulus 3. — De satisfactione.

§ 1. — De satisfactione prout est *in se*.

Q. 1. *Quid est satisfactio?*

R. Satisfactio generatim accepta nomen suum desumit a verbo *facio* et vocabulo *satis;* nam satisfacere nihil aliud est,

[1] Ep. 1, c. 3. — [2] Quoad scrupulosos, *vid.* plura, *de Conscientia* hoc titulo.

[3] *Vid.* S. Fr. de Sales, *Philotée*, part. 1, c. 6. — Segneri, *Il penitente istruito*, c. 15. — B. Leonardo, *Direttorio della confessione generale.* — Salvatori, *Instruzioni, ecc.*, p. 2, § 7. — Gousset, *Compendium theologiæ*, h. l. — Stapf, *Theol.*, § 599, etc. — Ceterum *vid.* Appendix in fine hujusce voluminis

[4] Non ergo difficilem circa illam se debet exhibere confessarius. Saltem si non totam vitam, notabilem tamen vitæ periodum scrutari pœnitenti permittat, habita ratione illius conscientiæ ac profectus.

quam *facere tantum*, *quantum quis debet*. Sed accepta sensu strictiori, prout hic, solet definiri : *punitio sui ipsius a Confessario in Pœnitentiæ Sacramento injuncta, et voluntarie a pœnitente suscepta, tam ad compensandam injuriam Deo per peccatum illatam, quam ad redimendam pœnam graviorem per idem peccatum promeritam.*

Dicitur 1. *punitio sui ipsius;* quia tota posita est in laboriosis operibus, quæ hominem interius et exterius affligunt; — 2. *a Confessario in Pœnitentiæ Sacramento injuncta;* quia nos loquimur de satisfactione Sacramentali, de ea nempe, quæ pertinet ad materiam proximam Sacramenti Pœnitentiæ. Hæc autem non alia esse potest, quam quæ *virtute clavium* imponi solet in ipso Sacramento; — 3. *et voluntarie a pœnitente suscepta;* quia licet a Confessario imponatur, sponte tamen et suscipi et agi debet a pœnitente; — 4. *tam ad compensandam injuriam Deo per peccatum illatam;* hic enim est scopus pœnitentis satisfacientis, jus nempe Dei a se læsum, et violatum resarciendi quantum saltem in se ipso est; — 5. *quam ad redimendam pœnam graviorem, etc.;* hæc enim pœna omnibus peccatoribus vel in hac vita destinatur, prout expertus est David; vel in vita altera superest luenda, videlicet in Purgatorio.

Q. 2. *Quænam est doctrina Catholicæ Ecclesiæ circa satisfactionem?*

R. Ecclesia Catholica contra hereticos tenet : 1. quod remissa culpa quoad pœnam æternam, non semper tota remittitur pœna temporalis; 2. quod hæc pœna temporalis per Christi merita redimi potest laboriosis pœnitentiæ operibus[1].

[1] Heretici docent satisfactionem quamcumque esse rem mere politicam, quæ inducta est ad aliorum exemplum, ad scandalum reparandum, atque ad mores probandos : simulque contendunt opera satisfactoria, etsi dura et austera, non posse habere rationem satisfactionis proprie dictæ, quæ nempe Deum placare valeat.

1. Quia remissa culpa, nulla remanet pœna; cum doceant eamdem esse rationem peccati, sive ante sive post Baptismum : hoc nempe sensu, quod ipsi nullam specialem vim tribuunt Baptismo, et insuper culpam nullam importare obligationem satisfactionis; ideo sicut per Baptismum remittitur culpa, quin remaneat aliqua pœna subeunda ad ejus

Prob. pars 1ª : *remissa culpa, non semper tota remittitur pœna temporalis.* Id jam fuit definitum in Tridentino : *si quis dixerit totam pœnam simul cum culpa remitti... semper a Deo; satisfactionem quæ pœnitentium non aliam esse quam fidem, qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse, anathema sit* [1]. Merito autem id factum docet Augustinus, *ne scilicet culpa putaretur parva, si cum eo finiretur et pœna* [2]. — Confirmatur veritas 1. exemplo Davidis; ipse quidem adulterii veniam a Deo fuit consecutus, ut patet illis Prophetæ verbis : *Dominus quoque transtulit peccatum tuum* [3]. Sed legitur etiam pœnam gravissimam fuisse postea expertum : si quidem obiit ei filius ex adulterio susceptus, quem maxime diligebat; 2. perpetua Ecclesiæ praxi, quæ pro peccatis quovis tempore pœnas imposuit [4]. Quare Tridentinum iterum habet : *si quis post acceptam justificationis gratiam cuilibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti, et reatum pœnæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exsolvendæ vel in hoc sæculo vel in futuro in purgatorio, antequam ad regna cœlorum aditus patere possit, anathema sit.*[5].

Dictum est *non semper totam pœnam remitti;* nam aliquando vere tota remittitur, si nempe contritio ac charitas vehementissima sit. Quo enim est vehementior, eo magis satisfacit; nam ferventior ille actus est etiam meritorius, et

satisfactionem; ita etiam per Sacramentum Pœnitentiæ. Negant idcirco Purgatorii existentiam, rejiciunt indulgentiarum thesaurum et mortuorum suffragia contemnunt);— 2. quia offensa illata est infinita, ad quam nullam habent proportionem humanæ satisfactiones, quæ insuper censeri debent injuriosæ Christo Salvatori, qui proprio sanguine satisfactionem pro nobis obtulit infinitam. Videri poterunt pœnes Bellarminum et alios Tractatores Theologiæ Dogmat.

[1] Sess. 14, c. 12.

[2] Alios Patres mittimus, cum ultro fateatur Calvinus illos sibi contrarios esse.

[3] 2. Reg., 12.

[4] Neque juvat reponere has pœnas esse non ad satisfactionem, bene vero ad virtutis incitamentum; nam Scriptura, hoc etiam sensu non excluso, sæpius veram pœnam et satisfactionem apertissime innuit, ut patet ex allato Davidis exemplo : *Verumtamen quia blasphemare fecisti inimicos Domini, filius qui tibi natus est, morte morietur.*

[5] Sess. 6, can. 30.

accipit gratiam sibi correspondentem, uti docet Gonet ex Angelico [1].

Prob. pars 2ª : *Hæc pœna temporalis per Christi merita redimi potest laboriosis pœnitentiæ operibus, id est pœnis* vel *a Sacerdote inflictis*, vel *sponte a Pœnitente susceptis*, vel *a Deo immissis et patienter toleratis.* — Et sane sic ait Dominus : *repente loquar adversus gentem et adversus regnum, ut eradicem et destruam et disperdam illud : si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo, agam et ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi, ut facerem ei* [2]. — Iterum : *convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio et in fletu et in planctu* [3] : ergo, ipso testante Domino, per pœnitentiam redimi potest illa pœna, quæ per peccatum incurritur. Hoc modo David avertit a populo suo diram contagionem [4]. Daniel Regi Nabucodonosori Dei clementiam comparavit [5]. Ninivitæ a se ipsis cohibuerunt pœnam mortis et excidium urbis universæ [6]. — Evidentius autem id patet ex Novo Testamento, ubi legitur : *facite ergo fructum dignum pœnitentiæ* [7] : *nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis* [8]; atqui ridiculum esset laboriosa hæc pœnitentiæ opera tam vehementer commendare, nisi Deus per ea placari posset, et sic redimi pœna peccatis debita. — Quid vero SS. Patres? Una eorum vox est : pro omnibus sit D. Augustinus : *non sufficit mores in melius commutare et a factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis* [9].

Quare Tridentinum contra hereticos definivit : *si quis dixerit pro peccatis quoad pœnam temporalem minime Deo per Christi merita satisfieri pœnis ab eo inflictis et patienter toleratis vel a Sacerdote injunctis, sed neque sponte susceptis, ut jejuniis, orationibus, eleemosynis vel aliis etiam pietatis operibus... anathema sit* [10].

[1] De pœnit., disp. 6, a. 2. — [2] Jer., 18. — [3] Joël., 2.
[4] 2. Reg., 12. — [5] Dan., 14. — [6] Jon., 3.
[7] Matth., 3. — [8] Luc., 13. — [9] Serm. 3.
[10] Sess. 14, c. 13. — Ad Protestantium autem commentum contra 1am conclusionem dicimus cum Angelico, in Baptismo non tolli qui-

Q. 3. *Quænam sunt satisfactionis utilitates?*

R. Variæ sunt satisfactionis utilitates; quas recenset Tridentinum : ac 1. nos magnopere a peccato revocant, et quasi fræno quodam coercent; — 2. vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt; 3. medentur peccatorum reliquiis, et vitiosos habitus male vivendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt; — 4. imminentem a Deo pœnam amovent; — 5. Christo Jesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, conformes efficiunt; — 6. certissimam salutis arrham præbent; quia si compatimur et conglorificabimur [1].

§ 2. — **De satisfactione prout confessarius eam imponit** [2].

Q. 1. *An Confessarius teneatur satisfactionem imponere?*

R. Affirmative, et quidem *sub gravi* tenetur confessarius satisfactionem imponere *eam implere valentibus*. Id ab eo requirit triplex qualitas, qua præditus est relate ad suos pœnitentes, nempe ministri, judicis et medici. Qualitas *ministri* expostulat, ut quantum in se est, Sacramenti integritati consulat; atqui satisfactio ud ipsam sacramenti integritatem pertinet. Qualitas *judicis* expostulat; ut pœnas delictis commensuratas infligat. Qualitas tandem *medici*, ut præscribat pharmaca, quæ idonea sint tam ad sanandos morbos contractos, quam ad eosdem vitandos in posterum. — Hinc Tridentinum ad rem habet : *debent ergo Sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit pro quali-*

dem concupiscentiæ fomitem; sed certo remitti totam pœnam etiam temporalem, quia homo participat totaliter virtutem Passionis Christi; cum ei et commoriatur et consepeliatur et regeneretur ad vitam novam omnino. In Pœnitentia vero non ita; quia homo consequitur virtutem Passionis Christi tantum secundum modum propriorum actuum, qui sunt materia Sacramenti (3. p., q. 87, a. 4). Hinc illud Apostoli, Coloss. 1 : *Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in carne mea.*

Ad illud vero, quod contra 2am conclusionem effutiunt, animadvertimus cum Tridentino, sess. 14, c. 8, satisfactiones nostras esse quidem finitas, sed infinitas quoad valorem quodammodo evadere; quia a Christo in quo vivimus, in quo movemur, in quo satisfacimus, vim habent, ab illo offeruntur Patri, et per illum acceptantur a Patre ex quo illud etiam fit, ut non ei injuriam, sed gloriam afferant et honorem.

[1] Sess. 14, c. 8, De satisfact.

[2] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, nn. 47 et seqq.

tate criminum, et pœnitentium facultate, salutares et convenientes satisfactiones injungere... Habeant autem præ oculis, ut satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam et infirmitatis medicamentum; sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam et castigationem[1].

Diximus 1. *sub gravi;* sed contendit Lugo posse hic etiam venialiter peccari ex parvitate materiæ, v. g., si ob peccata venialia levis pœnitentia esset imponenda, et Confessarius eamdem voluntarie omitteret. Etsi enim satisfactio sit pars Sacramenti; non est tamen pars essentialis, sed integralis. Neque defectus in materia levi videtur gravis irreverentia, ideoque gravis culpa; — 2. *eam implere volentibus;* nam ex praxi Ecclesiæ danda est absolutio sine pœnitentiæ impositione moribundo illi, qui in ipso confessionis actu subito amittit sensuum usum et cognitionem.

1. Non tenetur tamen pœnitens pœnitentiam implere, quando fuit invalida confessio; quia judicis sententia sacramentalis nulla fuit; nec proinde adest sacramentum integrandum: et alias bis, pro eisdem peccatis esset satisfaciendum. Idem dicendum est de imposita sine absolutione pœnitentia, ob eamdem rationem. *Collet, Reuter, et alii communiter.* — Excipe, 1. si pœnitentia sit medicinalis et necessaria; — 2. si pœnitens, ad eamdem confessionem perficiendam, pluries accedat, et confessarius pœnitentiam, singulis vicibus, imponat, ex hac intentione ut minor, ultima vice, imponenda sit, quemadmodum sæpius fieri solet.

Q. 2. *An tempore Jubilæi vel Indulgentiæ plenariæ omitti possit impositio satisfactionis?*

R. Nonnulli docuerunt tempore Jubilæi vel indulgentiæ plenariæ omitti posse impositionem cujuscumque satisfactionis vindicativæ, retenta medicinali, ubi sit opus. Sed contrarium omnino tenendum, maxime postquam Benedictus XIV sententiam illam reprobavit *tanquam laxiorem* Encyclica *Inter præteritas*, dicens non posse putari verum pœnitentem qui Indulgentiam quidem et Jubilæum obtinere cupit; sed hujus prætextu vult se simul eximere ab implenda satisfactione Sacramentali.

[1] L. cit.

Et sane Indulgentiæ conceduntur ad infirmitatis auxilium, non in negligentiæ fomentum. — Dein ut pœnitens posset se per Indulgentias liberare a satisfactione certe debita, certus esse deberet sese illas lucraturum; atqui sine speciali Dei revelatione hanc certitudinem habere non potest. — Demum licet certo quis Indulgentiam sit lucraturus; semper tamen debet aliquam pœnitentiam implere, ne Sacramentum mutilum remaneat [1]. Tunc tamen temporis pœnitentia sacramentalis bene potest minui; quia ex una parte habetur Sacramentum integrum; ex alia per Indulgentias satisfit pœnæ temporali de bonis Ecclesiæ communibus.

Q. 3. *An pro culpis gravibus possit imponi satisfactio quidem gravis, sed sub obligatione levi?*

R. Negant Bonacina ac Conninchius posse Confessarium pro culpis gravibus imponere satisfactionem gravem, sed sub levi obligatione, eo quod Confessarius non agat, nisi uti simplex minister, nomine nempe Dei, qui proinde debet obligationem materiæ proportionare. Verum communior et probabilior, ut nobis videtur, sententia cum Busembao, Filliucio, Segneri, Suarez, Viva, etc., affirmat; quia in hoc Sacramento Sacerdos non simplicis ministri officio fungitur, sed est verus judex a Christo constitutus cum facultate et solvendi a peccatis et ligandi per pœnitentiam [2].

[1] Quæ ratio demonstrat non posse imponi *totam* pœnitentiam sub conditione tantummodo reincidentiæ; si enim non ceciderit, mutilum erit Sacramentum. Addę sic agendo nulla habetur satisfactio vindicativa. Diximus *totam;* aliqua enim salutariter sic potest imponi pro evitando relapsu. « Mais il faut ici faire attention à deux choses : la *première*, c'est que les pénitences ne soient pas trop difficiles, parce qu'on ne les fait pas; et une fois que le pénitent y a manqué, croyant avoir manqué aux engagements pris avec le confesseur, il se déconcerte et se remet à pécher tout à son aise; la *seconde*, c'est que quelques-uns considèrent ces pénitences comme une amende, et pourvu qu'ils payent le tribut de cette aumône, etc., ils continuent à pécher comme auparavant. Il faut donc ici user grandement de réserve et de circonspection pour apprendre aux pénitents la manière dont ils doivent se les rendre profitables. » Ita B. Leonardi, *Discorso mistico-morale da farsi dopo la missione per unire in sacra lega tutti i confessori*, § XXIX, circa finem.

[2] Ad praxim tamen quod attinet, dicimus improbandum esse illum : — 1. qui injungit satisfactionem sine obligatione ulla; nam statim ac

Q. 4. *Quæ et quanta esse debeat satisfactio, et quando imponenda?*

R. Ad 1: Ad qualitatem quod attinet satisfactionis, ea debet esse vindicativa et medicinalis, dicente Tridentino, satisfactiones esse imponendas *non solum ad novæ vitæ custodiam; sed etiam ad præteritorum vindictam et castigationem.* — Satisfactio vindicativa, quam etiam *pœnalem* appellant, est quodcumque opus bonum injunctum in Sacramento, v. g., oratio, eleemosyna, jejunium, etc.[1]. Nam in statu naturæ lapsæ quæcumque virtuosa actio habet rationem pœnæ; quia omnes post amissam justitiam originalem ad terrena et propria commoda proni sumus. Satisfactiones vero medicinales sunt illæ, quæ ut verbis utamur Tridentini, *medentur peccatorum reliquiis; et vitiosos habitus male vivendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt.* Audiatur hic S. Alphonsus: *circa praxim regula hujus requirit, ut imponantur opera carnem coercentia pro peccatis sensualibus, eleemosynæ pro peccatis avaritiæ, oratio pro blasphemiis, etc. Sed considerandum quid magis expediat, aut magis utile sit pœnitenti: quamvis autem maxime utile sit imponere Sacramentorum frequentiam, orationem mentalem et eleemosynas; nihilominus praxis habet, has reddi damnosas iis, qui aut nihil aut parum habuerunt horum usum. Satisfactiones utiles generatim pro omnibus hæ solent esse, nimirum aggregari ad aliquam congregationem; quolibet vespere (saltem ad tempus) actum doloris elicere; et quolibet mane propositum renovare dicendo cum S. Philippo Nerio:* Domine, ne auferas hodie manus tuas a me, ne tui proditor efficiar; *visi-*

legislator legem aliquam facit, lex illa debet obligare saltem sub levi, alioquin esset merum consilium; — 2. qui satisfactionem pro peccatis gravibus totam imponeret *sub levi*, nisi id faceret in casu gravis ægritudinis aut contritionis intentissimæ. Putamus enim ex Tridentini præcepto teneri Confessarium pro peccatis gravibus opus saltem aliquod grave imponere sub obligatione gravi, ut ratio proportionis postulat.

[1] Per hæc tria Deo omnia damus: per *orationem* bona animæ; per *jejunium* bona corporis; per *eleemosynam* bona fortunæ. Vel dici potest: hisce tribus quos offendimus peccando, compensamus. Offendimus Deum, et illum *oratione* placamus; proximum, et *eleemosyna* ei satisfacimus; nos ipsos, et *jejunio* ipsi nos castigamus.

tare quotidie Ss. Sacramentum, et imaginem quoque Mariæ: ab eis perseverantiæ gratiam postulando; rosarii saltem tertiam partem recitare et ter Salutationem Angelicam mane, meridie et vesperi dicendo: Mater mea, adjuva me hodie, ne in Deum peccem (*Hanc tamen pœnitentiam ter recitandi Salutationem Angelicam cum prædicta supplicatione ego plerumque solitus fui injungere, aut saltem consulere iis, qui eam non solebant frequentare*); *cum cubitum iverint, dicere in lecto:* si nunc mihi morandum fuisset in inferni igne! *aut dicere:* veniet dies, quo mihi in hoc lecto moriendum erit; *qui legere sciunt, et potissimum ecclesiastici, quotidie legere aliquem librum de rebus spiritualibus agentem*[1]. — Quum vero inter vitia ferme semper sit aliquod prædominans, ex quo cetera originem habent, in hoc debebit confessarius attente inquirere, atque huic medicinam majori studio accommodare, ut ipso avulso, vitia cetera omnino corruant: caput est; hoc ergo abscisso, cetera membra languent.

R. Ad 2: quod pertinet ad quantitatem ac mensuram satisfactionis duo præ oculis habenda sunt: 1. criminum gravitas; 2. facultas ipsorummet pœnitentium[2]. Relate ad

[1] *Homo Ap.*, tr. XVI, n. 54; et tr. XXI, nn. 5 et 6, ubi remedia generalia et particularia scite adsignat peritissimus Antistes, qui ea in sacro ministerio 30 annorum spatio probaverat. — Et *Op. Mor.*, l. 6, n. 516.

[2] Hic tria notamus cum Gury: — 1. Censenda est pœnitentia *gravis*, saltem ex praxi hodierna Ecclesiæ, ea quæ respondet operi quod sub gravi ab Ecclesia injungitur, vel quod sub gravi ex se obligaret, si præciperetur.

Hinc, pœnitentia gravis erit, et pro peccato gravi ordinario sufficiens missam audire, jejunare, recitare Rosarium (etsi quinque tantum decadum), Officium parvum B. Viriginis, Litanias Sanctorum, et alia similia: non autem gravis censeretur pœnitentia, si Psalmus *Miserere* tantum imponatur.

2. Nec sunt imponenda jejunia pueris, rusticis, opificibus continuo labore defatigatis; nec filiis-familias qui nimiam jejunando admirationem parentibus injicerent, aut etiam eos offenderent. Nec sunt injungendæ peregrinationes, aut prolixæ preces, aut eleemosynæ mulieribus sub potestate viri constitutis; nec pauperibus magno labore victum sibi comparantibus.

3. Non sunt imponendæ pœnitentiæ multis operibus diversis impli-

criminum gravitatem considerari debent eorum species, numerus et circumstantiæ. Relate ad facultatem pœnitentium satisfactio accommodanda est eorum statui, sexui, ætati et conditioni. Monet Salesius, non esse gravandum pœnitentem multis rebus, ne confundatur et terrefiat [1]. Et hoc maxime eveniret, si res plures numero diversæ imponerentur (*D*).

R. Ad 3 : Tandem ad tempus quod spectat satisfactionis imponendæ, quamvis satisfactio etiam post absolutionem possit imponi, ut docent communissime, quia in re non est essentialis, et statim ei unitur illam postea imponendo; attamen ordo judicii et consuetudo ubique excepta postulat, ut imponatur ante. Sic etiam dispositio pœnitentis melius cognosci potest [2].

Q. 5. *An minui possit satisfactio Sacramentalis?*

R. Sunt casus, in quibus confessarius levissimam satisfactionem imponere debet, uti est percussio pectoris, invocatio Nominis Jesu : et casus, in quibus non levissimam, sed culpis minorem potest injungere.

Primo levissimam imponet : — 1. si jam pœnitentem satisfecisse advertat, uti si eum inveniat vehementissime contritum ex dictis § 1 ; — 2. si pœnitens sit impos mentis, aut morti proximus, aut valde debilis ; quia tunc major pœnitentia illi evadit moraliter impossibilis ; — 3. quando meticulosus sæpius redit inter eamdem horam cum levissimis culpis ; ne nimia pœnitentia gravatus magis animo angatur in ea implenda.

Secundo potest confessarius leviorem, licet non ita improportionatam injungere pœnitentiam, id est talem, ut dici quidem possit eam esse gravem in se, licet non secundum omnem mensuram ; — 1. tempore Jubilæi vel in-

cate ; quia memoriter teneri non possent : nec, ordinarie saltem, pœnitentiæ nimis naturæ repugnantes, v. g., signare crucem cum lingua in terra, invisere inimicos, etc. Imprudenter etiam generatim imponitur pueris ut veniam petant a parentibus, vel ab aliis, ob inobedientiam, irreverentiam, aut furtula ipsis facta ; quia sæpe odiosam reddunt confessionem, et plerumque omittuntur, etc.

[1] Inst. ad Confess., c. 8. — [2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 514.

dulgentiæ plenariæ; nam et hoc modo bene solvitur pœna; — 2. ob ea verba, quæ in ipsa forma absolutionis exprimuntur: *quidquid boni feceris vel mali sustinueris, sit tibi in remissione peccatorum, etc.* Ita docet sententia longe probabilior et communior. Saltem horum verborum aliqua ratio haberi potest; non enim Ecclesia voluit hæc verba a confessario frustra pronuntiari, bene vero, ut omnia bona opera pœnitentium, quamvis propria electione peracta, ad satisfactionis Sacramentalis meritum eleventur. Et talis est indubitata Angelici doctrina [1]; — 3. ob prudentem timorem, ne pœnitens illam sit impleturus, uti ferme omnes affirmant. Licet enim juxta Divinæ justitiæ rationem exigatur satisfactio peccatis adæquata; ex Divina tamen clementia ratio simul habenda est virium tam corporis quam animi pœnitentium. Id deducitur ex ipso Tridentino, quo præcipitur confessario, ut satisfactiones quidem imponat *pro qualitate criminum;* sed etiam *pro pœnitentium facultate quantum prudentia suggesserit.* Et ratio est tum quia hoc Sacramentum non est forum iræ et pœnarum, sed veniæ et misericordiæ; tum quia satius est, quod pœnitens cum leviori pœna residuam luat in purgatorio, quam graviori pœna neglecta, damnetur in inferno.

Hinc monet Angelicus: *Sacerdos non imponat pœnitentiam ita gravem, ut pœnitens totam dimittat; nec ita levem, ut contemnat peccatum... Tutius est imponere minorem debito, quam majorem; quia melius excusamur apud Deum propter multam misericordiam quam per nimiam severitatem* [2]. Idipsum docet Salesius ac Carolus addentes expedire, ut aliquando pœnitentes interrogentur, an talem pœnitentiam valeant exsequi. Monendi autem sunt eo tempore de insufficientia satisfactionis injunctæ, ut ita quoad possunt pœnitentiæ operibus vacent. Imo sapienter addit S. Thomas de Villanova [3]: *hoc judicio meo ita perficies, si facilem unam* (pœnitentiam) *injunxeris, acriorem consulueris* [4].

[1] Quodl. 3, a. 28. — [2] Opusc. 65. — [3] Ser. fer. 6, post. Dom. *Lætare.*
[4] Ex his deducere est, quam imprudenter se gerant, qui imponunt satisfactiones magnas, vel ad longum tempus aut etiam pro tota vita duraturas, etsi forte prævideant pœnitentes non esse eas impleturos.

Q. 6. *An pro satisfactione expediat imponere ingressum in Religionem, vel Matrimonium, vel Missarum celebrationem?*

R. Quoad ingressum in Religionem commune est, eum non posse pro satisfactione imponi; quia id esset nimis durum. Ita ex Angelico docent Navarrus, Sa, Sylvius et alii [1].

Quod vero spectat ad Matrimonium, affirmant nonnuli pro casu, quo Confessarius cognoscat statum conjugalem esse pœnitenti remedium necessarium ad vitanda peccata. Sed *melius* cum Escobar, Layman, etc., hoc reprobant alii; quia matrimonium requirit omnimodam libertatem. Unde ipse pœnitens poterit quidem se ipsum ad illud obligare; at alter nonnisi illum hortari. Sane ea pœnitentia data, pœnitens esset ligatus; sed quid si postea velit ipse aliis mediis uti ad se continendum? tunc non esset in necessitate contrahendi.

Tandem quoad Missas Benedictus XIV Confessarium hortatur, ne Missas etiam sponte oblatas acceptet, si eas ipse imposuerit: idque ad avaritiæ suspicionem avertendam [2]. Imo recte monet D. Carolus, ut omnino Missæ non imponantur eadem de causa [3].

Q. 7. *An imponi possit pro sacramentali satisfactione opus jam debitum; opus internum; opus pro defunctis; ab opere cessatio?*

R. Ad 1: Negat Antoine posse pro sacramentali satisfac-

Putant videlicet se posse peccatores indispositos, qui sunt vel in proxima peccandi occasione, vel recidivi, a peccatis suis curare istas graves satisfactiones imponendo. Sed experientia docet, tales pœnitentes acceptare quidem prædictas satisfactiones, ut absolutionem carpant; verum eas postea non implere, misere cito ruere in easdem culpas, et satisfactionum gravitate deterritos a confessione abhorrere; sicque in peccatis suis omnino tabescere.

Ad rem Chrysostomus: *Multos recensere possem in extrema mala deductos, quod ab eis pœna peccatis par exposceretur. Neque enim temere ad peccatorum modum oportet et pœnam adhibere; sed peccantium propositum explorandum est. Nedum quod scissum est, consuere vis, deteriorem scissuram facias: nedum lapsum emendare studes, majorem ruinam pares:* De Sacerdotio, l. 2. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 5, n. 510.

[1] 2, 2, q. 62, a. 2.— [2] Notificatione XCII.— [3] Instr. ad *Confessarios*.

tione imponi opus jam debitum; cum jam alio titulo sit illud a pœnitente præstandum. Verum Layman, Lugo, Sanchez, Sporer, Suarez affirmant communiter ac merito, si opus non sit eodem titulo satisfactionis sacramentalis præceptum; nam opus aliunde jam debitum aut præceptum, uti esset auditio Missæ in Festo, cum sit ex natura sua satisfactorium, bene potest *per claves Ecclesiæ* elevari ad meritum etiam satisfactionis sacramentalis. Nonne qui audit Missam in Festo etiam ex voto debitam, duplex consequitur meritum, obedientiæ et pietatis? a pari qui implet opus jam præceptum et simul injunctum pro satisfactione sacramentali. In praxi tamen, ne id a Confessariis fiat, nisi spectata fragilitate pœnitentis; cum æquum sit, ut ipse sentiat peccati pondus: unde id expresse pœnitenti significetur. Quare communis doctrina est, quod ubi Confessarius expresse non sit allocutus de opere alias debito aut præcepto, intelligatur aliquod opus liberum, seu supererogatorium, nisi (ut satis communiter dicunt) aliud colligi possit in certis rerum adjunctis. Sic, v. g., Confessarius imponeret auditionem Missæ per mensem, non esset obligatio, ut aiunt, duas audire in festo; sicque recte præsumitur esse mens Confessarii.

R. Ad 2: De opere interno nonnulli dubitant posse pro sacramentali satisfactione imponi eo, quod putent satisfactionem, cum sit pars Sacramenti, esse debere sensibilem. Sed sententia communis merito affirmat; nam sicut contritio licet per se tota interna sit, attamen fit sensibilis per confessionem; ita opus satisfactorium, licet internum, fit sensibile per ipsam Confessarii impositionem atque ipsius pœnitentis acceptationem.

R. Ad 3: Communius et probabilius affirmant posse imponi opus pro defunctis; satisfactio enim in hoc casu stat ex parte bonæ voluntatis, qua pœnitens opus suum applicat defunctis. Vel ut docet Angelicus, satisfactio sacramentalis duplicem habet valorem: unum ex opere operato; alterum ex opere operantis. Primus sibi soli, alter etiam aliis prodesse potest [1]. Hinc habet Catechismus Ro-

[1] Quodl. 3, a. 28.

manus : *maxime convenit pœnitentibus præcipere, ut certis aliquot et definitis diebus orationi vacent ; ac pro omnibus præsertim pro iis qui ex hac vita decesserunt, preces Deo faciant.*

R. Ad 4 : Recte ac communiter affirmant posse etiam imponi cessationem a bono opere, v. g., a communione, a jejunio; cessatio enim hæc potest esse aliquando actus virtutis, saltem ad servandam obedientiam Confessario. Regulariter tamen non expedit satisfactiones hujusmodi imponere, præsertim si periculum sit, ne alii judicent talem omissionem fuisse impositam in Sacramento. Ita Lugo, aliique.

Q. 8. *An imponi possit aliquando satisfactio publica?*

R. Si agitur de peccato occulto, certum est non posse publicam satisfactionem imponi; id enim expresse Confessario vetat Rituale R. : *pro peccatis occultis, quantumvis gravibus, manifestam pœnitentiam non imponat.* Sane sic agendo indirecte revelaretur sigillum. Si agitur de peccato publico, tenetur publicam satisfactionem imponere Confessarius, si alia via occurri non possit, v. g., scandalo dato, vel honori alicui detracto. Sed non est adstringendus pœnitens si renuit, et aliter possit damnum æquivalenter reparare. Tunc enim ex una parte infirmitati pœnitentis subvenitur; ex alia per aliud æquivalens damnum tollitur, uti per auditionem Missarum, Ecclesiarum visitationes, frequentationem Sacramentorum, ingressum in aliquam piam Congregationem, ubi publice pietatis opera exerceantur, etc.[1].

Nota. Ecclesiæ disciplina circa pœnitentiam publicam, quæ olim pro gravioribus, itemque publicis criminibus imponebatur, ut communiter tradunt eruditi, in tres veluti epochas dividi potest[2].

1ª A tempore Apostolorum protrahitur usque ad Montanum versus dimidium sæculi secundi; et hæc mitissima erat ita, ut fere statim omnis pœnitentia remitteretur. Quod patet

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 512.

[2] Sunt tamen qui censent, quo etiam pro delictis occultis gravioribus imponebatur publica pœnitentia. *Vid.* Liguori, *Risposta apologetica sulla communione frequente;* et AA. infra citandos.

exemplo Apostoli, qui incestuosum restituit publicæ communioni paulo post excommunicationem.

2ª Producitur usque ad Novatum et Novatianum circa finem sæculi tertii. Disciplina primitus erat, ut reconciliatio usque ad vitæ finem differretur; dein mitigata fuit, atque adeo, ut illam indulgentiam exprobrarent vel ipsi heretici : ex quo factum est, ut iterum evaserit austera. Ab eo tempore incipit 3ª epocha, in qua et distincti pœnitentium gradus, *flentium*, *audientium*, *prostratorum*, et *consistentium* inducti sunt; et gravioribus criminibus sua pœnitentia adsignata, quæ quidem ex tunc *canonica* seu *cæremonialis* dicta fuit [1].

Unde accurate loquendo triplex est pœnitentia distinguenda : — 1. *sacramentalis*, quæ a Christo præcepta est, et semper est de necessitate; — 2. *publica*, quæ omnibus publicis criminibus imponebatur, quæque ab ipsa Apostolorum ætate sub aliquo respectu viguit; — 3. *canonica*, quæ nonnisi sæculo tertio labente inducta est; neque tamen pro omnibus peccatoribus, neque pro omnibus delictis : ea enim erat maxime ad coercendam idololatriam, mœchiam atque homicidium [2]. Quæ omnia valde proficuum est, ut a confessariis non ignorentur [3].

Q. 9. *An satisfactio semel imposita mutari possit?*

R. Satisfactio semel imposita non potest mutari a pœnitente auctoritate propria ne in melius quidem; tum quia nulla satisfactio potest esse sacramentalis, nisi imponatur a ministro Sacramenti; tum quia reus non potest mutare sententiam judicis. Sed potest a Confessario ob justam causam, quando nempe ad bonum animæ ipse expedire censuerit. Neque opus est apud eum confessionem jam factam repetere, si adhuc recordetur saltem in confuso de statu ejus conscientiæ; tunc enim adhuc potest justam ferre sen-

[1] Vid. *Storia della Chiesa dalla sua fundazione sino al Pontificato di Gregorio XVI.* Torino, Marietti, 1843, p. 158 et seqq., *liber parvæ molis, sed non parvæ eruditionis.* — Wiseman, *Confér.*, conf. 12.

[2] *Vid.* Nat. Alexander, diss. 11, in sæc. III. — Petavius, in l. 8, *de Pœnit.* — P. Perrone, *de Pœnit.*, n. 209 et seqq.

[3] Præcipui Canones pœnitentiales *vid.* in fine vol. ad Append. 1am.

tentiam. Notant tamen Lessius, Suarez et alii, quod facta, commutatione, pœnitens iterum potest primam eligere; quia ex una parte commutatio est in illius favorem inducta, ex alia prima pœnitentia conveniens est et sacramentalis.

Quid vero (dices) *si agatur de alio Confessario?* Ut alius Confessarius pœnitentiam mutet, docent probabiliter Castropalaus, Concina, Holzman, Layman, Lugo pœnitentem debere confessionem suam repetere saltem in confuso, ut ejus status dignoscatur; Confessarius enim non potest satisfactionem commutare, nisi in judicio Sacramentali; atqui hoc judicium exercere non potest, nisi pœnitens sua crimina fateatur [1]. Verum alii multi cum Bonacina, Navarro, Sa, Toleto, etc. item probabiliter contrarium docent dicentes in hac secunda confessione non agi de judicio ferendo super culpis delatis in præcedenti [2], cum jam illud absolutum sit; sed tantum de pœnitentis impotentia, sive imbecillitate ad satisfactionem implendam [3].

Q. 10. *An pœnitentiæ commutatio fieri possit extra confessionem?*

R. Ab eodem Confessario, cui facta est confessio peccatorum, verius affirmamus posse etiam extra confessionem pœnitentiam mutari, si id fiat statim post absolutionem, id est antequam pœnitens discedat; quia tunc videtur moraliter perseverare idem judicium. Ita communius Concina, Sylvius,

[1] Dein satisfactio ex Tridentino debet esse non solum vindicativa; sed etiam medicinalis. Quomodo autem poterit Confessarius medicinam hanc pœnitenti applicare, nisi ejus crimina et conscientiam plene cognoscat?

[2] « Opponitur (audiatur Liguori *Homo Ap.*, tr. XVI, n. 61) : sed pœnitentia debet esse medicinalis, et quomodo medicinam præscribet qui infirmi vulnus ignorat? Respondetur quod confessarius ex eadem pœnitentia imposita potest peccatorum, pro quibus illa imposita erat, materiam argumentari, et ita potest se dirigere in commutando aut diminuendo eam. Et probabiliter dicunt Navarrus, Sporer et Tamburini, Confessarium non requisitum a pœnitente posse ex se mutare ei pœnitentiam, cum prævidet quod ille verisimiliter perget eam negligere. »

[3] Hoc tamen locum non haberet, si esset immutanda pœnitentia ob casus reservatos a superiore imposita; quia inferior nulla in superiorem potitur auctoritate. Excipe nisi casus urgeat et superior non possit adiri; tunc merito præsumitur conniventia superioris.

Suarez, etc. Ab alio tamen Confessario id non potest; quia est diversum judicium.

§ 3. — De satisfactione prout pœnitens eam exsequitur [1].

Q. 1. *An pœnitens debeat acceptare et exsequi satisfactionem?*

R. Ex sententia communi et vera (quæ ex Vasquez est etiam de fide post Tridentinum) pœnitens tenetur sub gravi ac regulariter loquendo satisfactionem sibi impositam acceptare et exsequi. Sane si sub gravi tenetur Confessarius satisfactionem justam et convenientem injungere, a pari etiam pœnitens tenetur sub gravi eamdem acceptare et exsequi. Obligatio enim imponendi satisfactionem in Confessario et obligatio eamdem acceptandi et exsequendi in pœnitente sunt duo correlata, quorum unum esse non potest sine altero, uti argumentatur Benedictus XIV Bulla, *Inter præteritas.*

Diximus *regulariter loquendo;* quia docent *communiter* omittere pœnitentiam levem impositam pro venialibus aut mortalibus jam confessis, non esse nisi veniale; cum materia levis non sit capax gravis obligationis : aliunde Sacramentum jam completum est essentialiter [2].

Quid (dices) *si pro venialibus, vel mortalibus jam confessis pœnitentia imposita esset gravis, et omittatur?* Est satis probabile cum Layman, Suarez, etc., omissionem illam non esse gravem; sicut enim Confessarius non debebat illam imponere sub gravi; ita nec sub gravi illam tenetur acceptare pœnitens; gravitas enim est commensuranda peccato. Excipe ex Roncaglia, nisi forte peccata illa nimis disponant ad mortale, vel si de illis mortalibus jam confessis nondum sit condigna pœnitentia peracta.

Quid (inquies) *si satisfactio sit justo gravior, et nimis onerosa?* Si vere talis sit, ubi Confessarius nolit eam moderari, poterit pœnitens, saltem sine culpa gravi, discedere absque

[1] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, nn. 55 et seqq.

[2] Item est veniale, si pars levis tantummodo gravis satisfactionis omittatur. Et hac in re censent Croix et Gobat cum aliis non esse mortale, si, v. g., ex decem communionibus una omittatur; verum huic non acquiescimus, ait S. Alphonsus. *Op. Mor.*, l. 6, n. 521.

absolutione, et Confessarium alium adire. Diximus *si vere talis sit;* nam si pœnitens nollet ex mera desidia eam acceptare, non videtur excusari posse a culpa gravi. Sicut enim peccaret *graviter* Confessarius, qui sine justa causa pro peccatis gravibus imponeret satisfactionem levem; ita graviter peccaret pœnitens, qui sine tali causa absolutionem recipere vult cum satisfactione peccatis suis minime æquivalenti.

Quid (addes) *dicendum circumstantiis satisfactionis?* Qui sine causa omittit circumstantiam satisfactionis, si, v. g., recitet quidem Rosarium, sed non flexis genibus, uti fuerat eidem injunctum, peccat saltem venialiter; cum utique sit in præcepto hæc circumstantia. Sed utrum aliquando peccet etiam mortaliter, id existimandum est a molestia gravi aut levi, quam affert illa circumstantia vel per se vel respective ad pœnitentem, prout significaverit Confessarius pœnitentiam imponens: ita communiter. Unde si, v. g., injunctum sit orare flexis genibus, censet La Croix non esse mortale, si omittatur genuflexio. Si vero injunctum sit orare brachiis expansis, dicit esse mortale, si hæc omittatur circumstantia; quia non primum, sed secundum in genere molestiæ grave est.

Q. 2. *An pœnitens oblitus satisfactionis debeat iterum confiteri?*

R. Alii cum D. Antonino affirmant pœnitentem debere iterum confiteri; quia pœnitens curare debet quantum commode potest, ut Sacramentum fiat integrum. Qui enim tenetur ad finem, tenetur etiam ad media: saltem tenetur præcipua repetere peccata.

Alii vero communiter et valde ac forte magis probabiliter negant cum Layman, Roncaglia, Suarez, Vasquez, Viva, etc., et hoc valere dicunt Croix, Lugo et Navarrus, etiamsi pœnitens oblitus sit culpabiliter prioris satisfactionis. Nam pœnitens non amplius tenetur ex una parte ad illius implementum, cum istud impossibile ei factum sit; ex altera non videtur exstare obligatio repetendi confessionem; cum nemo videatur teneri repetere sua peccata, quando hæc jam directe fuere remissa; esset enim onus nimis grave. Attamen si pœnitens putaret Confessarium reminisci posse pœnitentiæ im-

positæ, teneretur eumdem adire; cum eo in casu ejus implementum adhuc sit moraliter possibile; et aliunde curandum sit, ne relinquatur mutilum Sacramentum [1].

Q. 3. *Quandonam satisfactio impleri debet?*

R. Si tempus fuit a Confessario determinatum ad implendam satisfactionem, patet eam esse tunc adimplendam. Si vero tempus non fuerit determinatum, tunc quamvis non adsit obligatio eam implendi ante communionem (uti requirebat propositio 22 damnata ab Alexandro VIII); attamen debet ea impleri quamprimum commode poterit. Satisfactio enim est solutio debiti, et compensatio illatæ injuriæ, quæ diu differri non debent [2].

Sed (quæres) *quænam erit notabilis dilatio?* Si pœnitentia sit levis, dilatio quantacumque sit, nunquam erit gravis; cum tunc vel ipsa pœnitentiæ omissio probabilius non esset gravis. Si vero imposita pœnitentia sit gravis, conveniunt omnes, dilationem notabilem satisfactionis inferre gravem injuriam Sacramento; et ideo continere grave peccatum. Sed non omnes conveniunt in definiendo quænam si delatio notabilis : nos tenemus cum Croix, et Mazzotta hoc principium generale : quod nempe habeatur ut notabilis dilatio illa, quæ affert grave præjudicium rei præceptæ, v. g., si pro satisfactione medicinali imposita sit communio singulis mensibus; et pœnitens ita eamdem differat, ut ex ea dilatione videatur oriri periculum relabendi in peccatum. Vel in ipsis satisfactionibus vindicativis videtur nimis benigna sententia, quæ dilationem non reputat gravem, si ad sex menses minime pertingat. Sicut et nimis rigida videtur illa, quæ judicat mortalem dilationem ad solos quindecim dies vel ad mensem, si adhuc possit pœnitentia recte impleri.

Quid (dices) *si præscripto tempore satisfactio non fuerit impleta?* Non desunt qui docent tunc nullam amplius vigere obligationem satisfactionem implendi. Sed tenendum est omnino contrarium; semper enim a Confessario intenditur principaliter ipsum opus injunctum; tempus vero non in-

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 620.
[2] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, n. 57.

tenditur, nisi accessorie. Atqui principale remanet, etiam deficiente accessorio; ergo, etc.

Q. 4. *An satisfactio impleri possit per alium?*

R. Cum distinctione : vel agitur de satisfactione, quæ non sit imposita a Confessario in Sacramento ; vel de satisfactione sacramentali.

Si 1, utique potest illa per alium impleri, nam satisfactio est debiti solutio; potest autem unus pro alio debitum solvere. Unde Apostolus habet : *alter alterius onera portate* [1]. Hoc tamen intelligendum est, si agatur de mera debiti solutione; non autem si satisfactio ordinetur ad medicinam, quæ non prodest nisi sumenti. Unde D. Thomas : *ex jejunio unius caro alterius non domatur* [2].

Si 2, non potest; tum quia ab Alexandro VII proscripta est hæc propositio sub n. 15 : *pœnitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius pœnitentiam adimpleat;* tum quia ex Tridentino materia Sacramenti sunt actus ipsius pœnitentis, nempe contritio, confessio, et satisfactio; ergo sicuti unus non potest pro altro conteri vel confiteri, ita nec satisfacere [3].

Sed (quæres) *an possit cum alio satisfactio impleri?* Alii affirmant posse pœnitentem cum socio satisfactionem implere; quia hoc onus imitatur pondus Officii, quod utique potest recitari cum socio etiam ad illud non obligato. Alii (et huic sententiæ consentanea est praxis) negant negando paritatem; nam Officium non est pœna, ut eam debeat peccator totam sustinere. Ceterum contra Cajetanum et Sylvium docent communissime Elbel, Filliucius, Sa, Sanchez, Sporer, Suarez, etc., quod pœnitentia bene potest impleri tempore, quo aliud impletur præceptum, puta in Missa de præcepto; nam duobus præceptis potest simul satisfieri. Et sane in nostro casu Missa est quidem in præcepto, non tamen

[1] Gal., 6.

[2] Supp. 3, q. 13, a. 2.

[3] Excipe casum, quo Confessarius id pœnitenti concedat, ut dicit Suarez cum D. Thoma; nam tunc non jam opus, sed ipse actus pœnitentis, quo satisfactionem ab altero pro se petit, locum tenet satisfactionis formalis.

peculiares preces; hæ igitur determinari poterunt a pœnitente [1].

Q. 5. *Quid de eo qui satisfactionem implet in mortali?*

R. Communissime et probabilius docent Concina, Lugo, Navarrus, Roncaglia, Salmanticenses, Suarez, etc., eum qui pœnitentiam implet in mortali, substantialiter satisfacere, etsi adhuc habeat affectum ad peccatum illud, et *quamvis aliunde peccet;* nam ad implendam satisfactionem sufficit ponere opus præceptum, licet ejusdem finis non obtineatur. Tunc quidem non habebitur meritum satisfactionis injunctæ, quod haberi non potest sine charitate (et hoc sensu intelligitur D. Thomas qui contra objicitur); sed dici nullo modo poterit, ipsum quoque abesse satisfactionis implementum [2].

Diximus *quamvis aliunde peccet;* nam est probabile eum qui implet in mortali satisfactionem, peccare venialiter, si quidem indigne suscipit partem integralem Sacramenti; et illius fini obicem voluntarie ponit [3].

§ 4. — De satisfactionis implemento per *indulgentias* [4].

Q. 1. *Quid est indulgentia?*

R. Indulgentia definitur: *remissio pœnæ temporalis debitæ peccatis post Baptismum commissis, facta a Superiore legitimo, extra Sacramentum, per applicationem thesauri Ecclesiæ.*

Dicitur 1. *remissio pœnæ temporalis;* nam pœna æterna remittitur unacum ipsa culpa, cum repugnet in æternum puniri, qui est Dei amicus. Ergo quando dicitur per indulgentiam peccata remitti, nomen peccati pro reatu pœnæ usurpatur. Porro pœna remittitur non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo: si secus esset, *Ecclesia hujusmodi Indulgentias faciens, magis damnificaret, quam adjuvaret; quia remitteret ad graviores pœnas, scilicet purga-*

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 309.

[2] Putat Antoine pœnitentiam actam in mortali effectum suum sortiri, et finem suum obtinere, sublato per justificationem obice.

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 523.

[4] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, nn. 62 et seqq.; et *Opus Mor.*, l. 6, n. 533.

torii, absolvendo a pœnitentiis injunctis[1]. Merito ergo contraria doctrina damnata fuit a Pio VI Bulla *Auctorem fidei;*

2. *Debitæ peccatis post Baptismum commissis;* peccata enim commissa ante Baptisma ita per illud remittuntur, ut nullam relinquant pœnam ne temporalem quidem postea luendam;

3. *Facta a legitimo superiore;* quia nulla potestas potest valide exerceri, nisi ab iis quibus ea legitime data est;

4. *Extra Sacramentum;* quia remissio quæ fit in Sacramento, *Indulgentiæ* nomine non venit;

5. Denique per *applicationem thesauri Ecclesiæ*, id est satisfactionum superabundantium tam Christi, quam etiam Sanctorum. Ex his patet Indulgentiam ex sui natura liberare a laboriosis pœnitentiæ operibus : et talis est etiam fidelium persuasio. « *Singulis tamen*, ait Benedictus XIV, *Cardinalis Bellarmini doctrinam proponendam ducimus :* accipient prudenter christiani indulgentias si simul etiam studeant dignos pœnitentiæ fructus facere[2]. »

Q. 2. *Quotuplex est Indulgentia?*

R. Indulgentia dividitur ratione objecti, cui inhæret; ratione effectuum, quos producit; et ratione temporis ad quod extenditur :

1. Ratione *objecti cui inhæret;* indulgentia alia est *localis*, quæ conceditur alicui loco immediate, v. g., Ecclesiæ, vel Altari alicujus Sancti. — Alia *realis*, quæ conceditur immediate alicui rei, v. g., coronis, iconibus numismatibus. Utraque mediate personis, v. g., talem Ecclesiam visitantibus, etc. — Alia *personalis*, quæ personis conceditur independenter a loco et a re.

2. Ratione *effectuum, quos producit :* indulgentia alia est *plenaria* quæ in jure dicitur etiam *plena, plenior, plenissima* juxta majorem vel minorem facultatem, quæ tribuitur ab-

[1] S. Thomas, *Suppl.* 3, p. q. 25, a. 1.

[2] Notificatione Lm. — *Vid.* hic P. Perrone, *De Indulgentiis :* Hanc materiam erudite auctor clarissimus exsolvit. — Muzzarelli, *Il buon uso della Logica*, opusc. 30.— *Sermoni istruttivi di un vecchio Parroco della Toscana, ecc.* — Wiseman, *Confér.*, 12.—Bellarminus, etc., etc.

solvendi a censuris, dispensandi in votis, etc. Remittit juxta aliquos totam illam pœnam, quam totis suis viribus expungere non potest fidelis. Sed melius juxta alios totam pœnam temporalem remittit, ut verbum ipsum sonat, et juxta fidelium persuasionem. — Alia est *partialis*, quæ remittit duntaxat aliquam pœnæ partem, v. g., dierum vel annorum, prout in ejusdem forma fuerit a superiore declaratum. Tales sunt quadragenæ et septenæ, quarum illæ remittunt tantum pœnæ, quantum per jejunium 40 dierum in pane et aqua remitteretur juxta veteres canones; istæ vero quantum deberetur per annos septem [1].

3. Ratione *temporis ad quod extenditur*: Indulgentia alia est *perpetua;* alia *temporanea;* alia *indefinita*. — 1. Conceditur in perpetuum; — 2. ad certum tempus; — 3. vero absque ulla temporis limitatione, quæ proinde censetur perpetua.

Q. 3. *An Ecclesia possit Indulgentias conferre?*

R. Lutherus contra Leonem X ira excandescens quod Indulgentiæ publicationem commisisset Dominicanis, non Augustinianis, de quorum familia erat, in Indulgentias debacchatus est, et eas non erubuit appellare *Pontificum fraudes et imposturas*. Illum secutus est Calvinus; et nunc ceteri Protestantes. Sed adesse in Ecclesia Catholica veram potestatem conferendi Indulgentias de fide est.

Prob. 1. Tridentino: sic enim ait: *quum potestas conferendi Indulgentias a Christo Ecclesiæ concessa sit, atque hujusmodi potestate divinitus sibi tradita antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, sacrosancta Synodus Indulgentiarum usum christiano populo maxime salutarem, et Sacrorum Conciliorum auctoritate probatum in Ecclesia retinendum esse docet et præcipit; eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant* [2];

2. Scriptura: in ea enim legitur: *quæcumque alligaveritis*

[1] Qua in re notandum est, Indulgentias annorum mille, et multo magis tercentum mille fuisse a Benedicto XIV rejectas tanquam apocryphas et falsas.

[2] Sess. 25, decr. de Indulg.

super terram, erunt ligata et in cœlo, et quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo[1]. At si per ea verba *quæcumque alligaveritis* Ecclesia potestatem accepit peccatoribus laboriosa opera injungendi, dicenda erit per alia posteriora verba *quæcumque solveritis*, potestatem accepisse ab illis operibus eosdem solvendi : quod quidem per Indulgentias operatur;

3. Præscriptione : jam enim ab antiquis temporibus, nemine reclamante, Ecclesia Indulgentias elargita est. Sic Urbanus II sæculo XI, id est longe ante Protestantes, fidelibus eas concessit[2];

4. Ratione theologica : etenim est in Ecclesia cumulus satisfactionum, seu superabundantia. Si quidem superabundavit satisfactio Christi utpote infinita; satisfactio B. Virginis, quæ licet sine macula exstiterit, tamen tot passa est; aliorumque sine numero Sanctorum ; qui ab omni ferme culpa immunes tot tantaque sustinuerunt. At numquid istæ uti simpliciter satisfactoriæ remanent otiosæ? Dicendum potius eas in Ecclesiæ thesaurum ingredi, cujus ipsa administrationem habet : *ea autem, quæ sunt alicujus multitudinis communia, distribuuntur singulis de multitudine secundum arbitrium ejus, qui multitudini præest*, ut ait D. Thomas[3]. Omnes porro commembra sumus unius capitis Christi Jesu; ergo omnes homines de illis participare possunt. — Esto quod vi communionis hujusmodi omnes jam per se participent : at multo magis participare debent, quibus applicantur specialiter.

Q. 4. *An recte etiam defunctis Indulgentia applicetur?*

R. Affirmative : defunctis Indulgentias applicari *per modum suffragii, debitis conditionibus intervenientibus*, certum est. Probat tum Ecclesiæ usus, si quidem omni tempore eas concessas legimus[4]; tum Sixtus IV, qui 1478 damnavit doctrinam Petri Osma huic veritati oppositam; tum Leo X, qui 1520 damnavit contrariam Lutheri propositionem; tum

[1] Matth., 18.

[2] *Vid.* Christ. Lupus, *Dissertat. de peccatorum et satisf. Indulg.*, c. 7. — Salzano, *Lezioni di diritto, ecc.*, vol. 3, p. 48.

[3] Suppl. 3, p. q. 25, a. 1. — [4] *Vid.* Perrone, *De Indulg.*, n. 76.

Pius VI, qui aliam similem diris devovit Bulla *Auctorem fidei*.

Diximus 1 *per modum suffragii;* nam cum animæ purgantes Ecclesiæ jurisdictioni non subdantur, ipsis Indulgentiæ applicari non possunt per modum absolutionis, sicut vivis. Sed tantum per modum suffragii, seu simplicis solutionis, quatenus nempe rogatur Deus, ut eas acceptare dignetur (*E*).

Diximus 2 *debitis conditionibus*, etc., quæ porro sunt : — 1. ut eo fine sit concessa Indulgentia, ut nempe etiam possit defunctis applicari; — 2. ut intentio saltem interpretativa sit in lucrante eas defunctis applicandi; nam superior dat tantum *posse*, non autem actu applicat eas huic vel illi; — 3. status gratiæ in eas lucrante, saltem in ultimo opere, ut nobis verius videtur; neque enim quis potest alteri applicare Indulgentiam, nisi prius ipse eam fuerit lucratus; cum nemo possit alteri tribuere, quod non habet. Porro ad lucrandam Indulgentiam statum gratiæ omnino requiri declaravit Benedictus XIV Constitutione *Inter præteritas* [1].

Q. 5. *Quibus competit potestas Indulgentias concedendi?*

R. Cum Indulgentiæ sint bona communia Ecclesiæ, principium generale in Scholis est, easdem concedi non posse nisi ab iis, qui jure divino Ecclesiæ ipsi præsunt. Hinc nec Abbates Religiosorum Ordinum, nec Vicarius Generalis, nec Parochi possunt, nisi jure delegato, Indulgentias elargiri. Ex eodem principio sequitur eas concedi posse a Pontifice in orbe, ab Episcopis in propriis Diœcesibus. Et quidem Pontifex concedere potest Indulgentias plenarias, Episcopi autem ex Lateranensis IV dispositione Indulgentias tantum unius anni in Dedicatione Ecclesiæ, quadraginta dierum in aliis causis : et quidem in perpetuum : atque etiam extra propriam Diœcesim, modo cum

[1] Licet autem effectus indulgentiarum pro vivis sit infallibilis, non est tamen infallibilis pro defunctis; cum eis nulla adsit promissio, unde Deus ipsas acceptat ad suum beneplacitum. Ceterum tenendum ut plurimum prodesse, ne dicatur Ecclesia agere quid inutile, eas frequenter defunctis applicando. — Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 535.

suis subditis; cum hæc jurisdictio non sit contentiosa [1].

Quid (dices) *de Cardinalibus, Patriarchis, Primatibus et Archiepiscopis;* Cardinales ex consuetudine concedunt Indulgentiam centum dierum. Ceteri ex jure dierum octuaginta etiam in Provincia [2].

Q. 6. *An ad Indulgentiam concedendam requiratur causa?*

R. Affirmative : ad Indulgentiam concedendam requiritur causa; quia Papa et Episcopi non sunt domini, sed dispensatores thesauri Ecclesiæ. Hæc vero causa duo complectitur, finem Deo gratum, et opus ad hunc finem idoneum. Attamen bene advertit Bellarminus, quod hoc non est subditorum judicare : tanto magis, quod si aliquando non potest totum prodesse, poterit in parte; cum res sit divisibilis.

Q. 7. *Quid requiritur ad Indulgentiam lucrandam?* (*F*).

R. *In omnibus Indulgentiis* hæc requiruntur ad eas lucrandas :

1. Ut eas lucraturus intentionem lucrandi habeat. Etsi autem intentio interpretativa certo sufficiat, ut docent Croix, Lugo, Viva, Wigandt aliique, si Indulgentia concessa sit simpliciter facienti tale opus, et opus fiat; ad majorem tamen securitatem præstat expresse intentionem formare. Hinc laudanda est praxis piorum, qui mane semper renovant propositum omnes per diem Indulgentias lucrandi; — 2. ut eas lucraturus sit baptizatus; illi enim, qui minime est de Ecclesia, Ecclesiæ thesauri non aperiuntur; — 3. ut lucraturus inveniatur in statu gratiæ, saltem quando præstat ultimum opus præscriptum; pœna enim non remittitur, nisi simul remittatur, vel jam remissa sit culpa; — 4. ut lucraturus sit immunis ab excommunicatione; quia hæc tollit communionem bonorum spiritualium; — 5. ut sit subditus illius, qui Indulgentiam elargitur; quia agitur de veræ jurisdictionis exercitio, quæ non complectitur, nisi subditos;

[1] Indulgentiæ autem non exspirant morte concedentis, nisi adsit clausula *ad beneplacitum nostrum*. Neque, ut habet Sa, ante notitiam revocationis. Est autem axioma communiter admissum, quod indulgentiæ *tantum valent quantum verba sonant*, unde error communis eas non supplet.

[2] C. Nostro 15. *De pœnit. et remiss.*

—6. ut adimpleat singula saltem moraliter opera præscripta et quidem secundum intentionem concedentis.

Diximus in *omnibus Indulgentiis;* ad plenarias enim quod attinet, hæc insuper specialia requiruntur ad eas lucrandas:

1. *Confessio*, quæ est necessaria, licet quis sola venialia habeat. Ita S. C. 19 maii anno 1759, approbante Clemente XIII. Indulto tamen 9 sept. anno 1763 statutum est ut omnes qui singulis hebdomadis confiteri solent, eas Indulgentias lucrari possint, etsi non confiteantur, modo mortali peccato non sint gravati. Imo decreto ejusdem S. C. approbato a Pio VII, 12 jun. anno 1822, permissum est ut confessio etiam pro aliis sufficiat, si facta sit octo ante festum diebus.

2. *Communio:* hæc fieri potest etiam in privilegio ex citato Decreto, si Indulgentia incipiat a Vesperis, ut est illa in die Commemorationis omnium fidelium defunctorum.

3. *Preces*, et quidem juxta intentionem concedentis: quæ si sint indeterminatæ, sufficit, ut dicunt, recitare quinque vel septem *Pater* et *Ave;* vel alias similes orationes, sed vocales. Hæ preces etiam cum socio alternatim possunt recitari ex Decreto S. C. 20 feb. anno 1820, Pio VII approbante.

Q. 8. *Quid Synodus Novariensis circa Indulgentias?*

R. Synodus Novariensis Parochis præcipit: — 1. ut vim indulgentiarum, utilitatem et dispositiones ad eas lucrandas, populum edoceant; — 2. ut earum, quas obtinuerint, tabulas et monumenta caute observent: et novas Indulgentias nemo audeat promulgare, nisi prius in curia Episcopali fuerint recognitæ; — 3. ut omni modo compescant vagos quosdam qui Indulgentias numismatibus, oratiunculis aliisque pietatis signis adnexas jactant venditantque.

Hic operæ pretium est adnotare, quod ex Constitutione *Pia Mater* Benedicti XIV 5 apr. anno 1747, Episcopi ac Prælati inferiores jurisdictionem habentes concedere possunt benedictionem in articulo mortis cum applicatione Indulgentiæ plenariæ etiam per subdelegatos Sacerdotes sive sæ-

culares sive regulares omnibus in propria Diœcesi existentibus[1]...

Scholium. — *De jubilæo*[2].

Q. 1. *Quid est Jubilæum?*

R. Jubilæum a *jubilare* dictum, solet definiri : *indultum Pontificium, quo et plenaria Indulgentia et certa privilegia conceduntur definita opera exsequentibus*[3]. Ad imitationem veteris Legis inductum est; in ea enim, definitis temporibus, gratiæ extraordinariæ dabantur[4].

Duplex distinguitur. Aliud est *ordinarium*, quod primitus singulo 50mo anno (Bonifacio VIII Pontifice), postea singulo 33° (Urbano VI Pontifice), demum 25° anno occurrente (Paulo II Pontifice) conceditur. Romæ per annum integrum perdurat, non ita extra : et dicitur jubilæum *anni sancti*, vel *jubilæum majus*. — Aliud est *extraordinarium* seu *ad instar*, quod tribuitur ob aliquam causam peculiarem[5]; et dicitur etiam *jubilæum minus* (*G*).

[1] 1. Cum in nostra sententia, quæ etiam communis est, fructus Indulgentiæ in articulo mortis non obtineatur, nisi casu quo mors sequatur, ideo putamus benedictionem Papalem rite collatam inutiliter repeti, eodem durante morbo. *Bouvier*, op. cit.

2. Si infirmus non erat in gratia, cum ei benedictio Papalis tributa est, erit repetenda, ut habeat suum effectum. Item repetenda videtur, saltem ad majorem securitatem, si infirmus eam receperit in gratia, sed postea lapsus sit in mortale : verum id caute fiat, ne adstantes si qui sunt, videntes illam renovari, de peccato infirmi suspicentur. *Bouvier.*

3. Si infirmus ob distantiam frequenter visitari nequit, usus est ut statim post Extremam Unctionem Papali benedictione muniatur. Secluso hoc casu, melius est, si expectetur donec infirmus sit morti proximior, ut sic periculum non incurrat fructum Indulgentiæ suspensum amittendi. Non tamen exspectanda est agonia vel delirium; si enim adhuc est integer sensibus, poterit suis ipse actibus infirmus efficacius beneficio illo frui. *Bouvier.*

4. Infirmus potest frui pluribus Indulgentiis plenariis, si impertitæ sint ob titulos diversos. Imo probabile est, quod lucretur Indulgentiam bonæ mortis toties quoties repetit SS. Jesu Nomen, vel alium actum ad hoc præscriptum. *Bouvier.*

[2] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, nn. 64 et seqq.; et *Op. Mor.*, l. 6, n. 535 et seqq. — Niva, *De Jubilæo et Indulgentiis.*

[3] Quoad utilitatem hujus institutionis, *vid.* Wiseman, *Conf.*, XII, versus finem. — [4] Lev., 25.

[5] Tale fuit quod concessit tum Gregorius XVI, 22 feb. an. 1842, ad

Q. 2. *Quænam sunt opera ad acquirendum jubilæum præscripta?*

R. Hæc sunt ordinarie opera ad Jubilæum præscripta :

1. *Visitatio Ecclesiarum*, quæ quidem compleri debet uno die incipiendo a media ad mediam noctem, aut a vesperis unius ad vesperas alterius diei; — 2. *confessio* etiam pro illis, qui a culpis mortalibus sunt immunes, atque ideo dicitur *rite confessis;* — 3. *communio*, nec sufficeret sacrilega, ut patet; — 4. *jejunium*, quod alias non sit debitum, nisi sint nominati dies, in quibus jam jejunium alio titulo debeatur; — 5. *eleemosyna*, quam probabilius etiam pauperes debent; cum nemo sit tam pauper, qui saltem unum obolum vel frustillum panis dare non possit [1]. Pro subjectis in temporalibus eleemosyna fit a superioribus; — 6. *oratio vocalis*. Dicunt autem plures graves AA. sufficere, si ores ante ostium vel in cœmeterio, si ob multitudinem Ecclesiam ingredin equeas.

Q. 3. *Quænam privilegia in Jubilæo conceduntur?*

R. Hæc præcipua privilegia in Jubilæo conceduntur :

1. *Facultas* in pœnitente *eligendi Confessarium*, inter approbatos tamen. Benedictus XIV Const. *Celebrationem* declarat, quod facultas data monialibus earumque novitiis intelligitur de Confessario approbato ad moniales;

2. *Facultas* in Confessario *absolvendi a casibus reservatis atque censuris;* non tamen potest absolvi externe et formaliter hereticus, nec complex in peccato turpi. Quoad censuras vero nominatim inflictas *ab homine*, absolutio est tantum ad effectum Indulgentiæ consequendæ;

3. *Facultas dispensandi ab irregularitate*. Sed hic præscindendo a quæstione, an irregularitates ex delicto habeant rationem censuræ sive pœnæ; facultas tribuitur tantum dispensandi super illis, quæ ob censuræ violationem incursæ sunt;

4. *Facultas commutandi* (non dispensandi) *omnia vota*

efflagitandam scilicet Hispaniensis Ecclesiæ pacem; tum Pius PP. IX, 17 nov. anno 1846 ad divinam gratiam atque subsidium in hac nostra temporum calamitate implorandum.

[1] Sed consultius est hoc opus pro pauperibus in aliud commutare, ut dicit Croix et Layman.

simplicia, intra confessionem tamen. Excipe quæ cederent in præjudicium tertii. Item vota *castitatis* atque *ingressus in Religionem*.

Loquendo speciatim de Jubilæo *anni sancti*, ut magis alliciantur fideles ad illud lucrandum et Romam petant, hæc statuta sunt : — 1. omnes partiales et plenariæ Indulgentiæ pro vivis suspenduntur pro toto orbe, nisi agatur de indulgentiis concessis pro articulo mortis, vel pro recitantibus suis temporibus *Angelus Domini*, vel pro comitantibus Viaticum candelam accensam gestando, vel pro 40 horarum devotione; aut de indulgentiis applicatis defunctis, aut de indulgentiis concessis particularibus ab alio quam a Papa; — 2. suspenditur etiam facultas absolvendi a casibus Papalibus, et dispensandi in votis, etc., si ea concessa, sit in ordine ad acquirendam Indulgentiam aliquam plenariam : excipitur hic etiam quæ Episcopis competit facultas de jure communi. Ceterum hac de re maxime inspicienda est Bulla concessionis.

CAPUT TERTIUM.

De forma sacramenti pœnitentiæ [1].

Q. 1. *Quænam est forma Sacramenti Pœnitentiæ?*

R. Forma Sacramenti Pœnitentiæ continetur illis verbis : *ego te absolvo a peccatis tuis : in Nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.* Sic enim habet Tridentinum [2] : *docet Sancta Synodus Sacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse :* ego te absolvo, etc., *quibus quidem de Ecclesiæ Sanctæ more preces quædam laudabiliter adjunguntur.*

Preces hujusmodi, et methodum utendi prædicta forma sic Confessario exhibet Rituale Romanum : « cum pœniten-» tem absolvere voluerit, injuncta ei prius, et ab eo accep-» tata salutari pœnitentia, primo dicit : *Misereatur tui Om-» nipotens Deus, et dimissis peccatis tuis, perducat te ad » vitam æternam. Amen.* Deinde, dextera versus pœnitentem

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 428 et seqq. — [2] Sess. 14, c. 3.

» elevata, dicit : *Indulgentiam, absolutionem et remissionem* » *peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens et misericors* » *Dominus. Amen. Dominus Noster Jesus Christus te absol-* » *vat; et ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo ex-* » *communicationis, suspensionis et interdicti, in quantum* » *possum, et tu indiges. Deinde : Ego te absolvo a peccatis* » *tuis in nomine Patris et Filii et Spiritus S. Amen. Passio* » *D. N. J. C.; merita B. M. Virginis et omnium Sanctorum,* » *et quidquid boni feceris et mali sustinueris, sit tibi in remis-* » *sionem peccatorum, augmentum gratiæ, et præmium vitæ* » *æternæ. Amen.* »

Hæc insuper monet Rituale : 1. vocem *suspensionis* omittendam esse cum laico; quia ejus censuræ incapax est; 2. urgente mortis periculo, breviter sic dici posse : *ego te absolvo ab omnibus censuris et peccatis : in nomine Patris, etc.* Imo communiter affirmant sufficere quoad validitatem, si dicatur : *ego te absolvo a peccatis* [1]; quia hæc verba involvunt absolutionem a quocumque vinculo orto ex peccatis; et nihil obstat, quin Confessarius dirigat intentionem suam ad absolutionem tum peccatorum tum censurarum. Item valida est absolutio, si Confessarius prius absolvat a peccatis, quam a censuris; quia censura non obstat validitati Sacramenti. Peccaret tamen graviter, quia est contra gravem Ecclesiæ prohibitionem, quæ facit illicitam censuratis susceptionem Sacramentorum : excipe nisi agatur de interdicto et suspensione, quia generatim istæ censuræ

[1] Ex his autem clare patet formam hujus Sacramenti esse indicativam, et non deprecativam, vel imperativam. — De imperativa nulla quæstio; cum nullibi legatur usurpata, ut omnes fatentur. — De deprecativa quæstio magna est. Alii et quidem graves AA. probant ex plurimis documentis hanc formam in Ecclesia Latina obtinuisse usque ad an. 1200; et etiam nunc in Græca Ecclesia obtinere. Ita Martin, Morinus, Tournely, Vitassius. Alii e contra id negant : imo communissime Theologi morales, inter quos Suarez cum D. Thoma, contendunt formam deprecatoriam esse prorsus invalidam, si nempe dicatur *absolvat te Deus :* cum Christus hoc Sacramentum instituendo expresse indixerit, ut Sacerdotes tanquam judices sententiam proferrent (*Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 480; Perrone, *De pœnitentia*, § 218). Verum quidquid sit, hodie ex Florentini ac Tridentini decretis certum est debitam formam esse *indicativam.*

non privant per se receptione Sacramenti pœnitentiæ.

Q. 2. *An omnia Ritualis verba in absolutione sint de essentia?*

R. Certum est : 1. verba *te absolvo* pertinere ad essentiam cum secus neque præsentia pœnitentis determinari, neque ipsa vis absolutionis indicari valeat [1].

2. Communissime ac probabilius negant cum D. Thomâ et Catechismo Romano, ad essentiam pertinere verba *a peccatis tuis;* nam iis etiam omissis, sufficienter verbo *te* materia determinatur atque forma per præsentiam pœnitentis, qui confessus est. Ea tamen omittere mortale est; tum quia est contra usum; tum maxime quia adhuc probabile est ea verba necessaria esse, nam revera Christus instituens pœnitentiam dixit : *quorum remiseritis peccata* [2].

3. Verba : *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen*, sententia communis et vera negat esse de essentia; quia Christus in hujus Sacramenti institutione nullam fecit mentionem de hac explicita Trinitatis invocatione, sicuti fecit in Baptismo. Eorum etiam omissio communissime non habetur, nisi ut veniale;

4. Verba : *Misereatur, indulgentiam*, ad essentiam non pertinent; et dicunt communiter omitti posse etiam sine ullo peccato. Et idem dicunt de verbis : *Dominus Noster J. C., etc.*, dum Tridentinum dicit tantum, quod excepta forma, aliæ preces *laudabiliter adjunguntur* [3]. Verum P. Concina ait non sine ratione esse veniale, si ea verba sine causa omittantur; cum Rituale R. dicat *in confessionibus frequentioribus omitti potest* Misereatur, etc.; *et satis erit dicere :* Dominus Noster *usque ad illud* Passio, etc.[4]. — At nemo dubitat, quin convenientius sit preces hujusmodi retinere, etiam illas : *Passio D. N. J. C.* cum per eas ex Angelico

[1] Volunt tamen nonnulli pronomen *te* omitti posse, si dicatur *a peccatis tuis;* quia illud in hoc vocabulo *tuis* satis includitur. Hoc porro quamvis speculative loquendo *probabilius* videatur, in praxi tamen in hac materia contrarium tenendum est.

[2] Unde sicut quia dixit *quorum*, requiritur *te;* ita quia dixit *peccata* dicendum est *a peccatis.*

[3] Sess. 14, c. 3. — [4] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, n. 5.

omnia bona opera pœnitentium eleventur ad meritum satisfactionis Sacramentalis.

Q. 3. *An necessaria sit manus elevatio et formatio crucis in absolutione impertienda?*[1]

R. 1. Certum est non requiri ad *validitatem* Sacramenti; quia non pertinet neque ad materiam, neque ad formam : constat ex verbis Trid. et communissima Theologorum sententia.

R. 2. Nec requiritur sub mortali ad *licitatem* juxta communem sententiam contra paucos; quia est tantum de rubrica, nec gravis videtur obligatio. Imo multi graves auctores asserunt hæc omitti posse sine peccato.

Q. 4. *An absolutio mitti possit ad absentem?*

R. Cum forma Pœnitentiæ ex Tridentino consistat in verbis, non aliter exprimi potest, quam voce : idcirco semper moraliter præsenti danda est absolutio. Id constat : — 1. ex Tridentino, quod docet, Christum peccatores *ante tribunal* (pœnitentiæ) *tanquam reos sisti voluisse;* — 2. ex D. Thoma, qui expresse tradit, *utilius esse confiteri laico præsenti, quam Sacerdoti absenti, extrema necessitate;* — 3. ex propositione damnata a Clemente VIII, an. 1602 : *licet per litteras, seu internuntium Confessario absenti sacramentaliter confiteri, et ab eodem absente absolutionem obtinere.* Imo præcepit Pontifex sub excommunicatione reservata et ipso facto incurrenda, ne dicta proposito *unquam tanquam aliquo casu probabilis defendatur aut ad praxim quoquomodo deducatur.*

Ex quibus verbis clare deducitur, absolutionem absenti datam esse etiam prorsus invalidam; nam si Pontifex intendisset talem absolutionem declarare tantum illicitam, ipsa aliquando, urgente nempe necessitate, valide et licite concedi posset; at Pontifex omnem casum excludit omnino. — Accedit quod Paulus V anno 1605 damnavit quorumdam in prædictum decretum interpretationem, qua dicebant absolutionem mitti posse ad absentem, modo confessio in præsentia præcessisset. Declaravit nempe Pontifex Clementinam prohibitionem esse intelligendam non modo cumu-

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 425.

lative; verum etiam disjunctive, id est non solum de confessione et absolutione simul acceptis; sed etiam de iisdem acceptis separatim ac divisim [1].

Sed (quæres) *qualis esse debet hæc moralis præsentia pro absolutione recipienda?* Præsentia moralis sufficiens pro absolutione recipienda reputatur illa, intra quam homines communi voce, licet altiori, loqui possunt et solent. Eam idcirco nonnulli extendunt usque ad viginti circiter passus, præsertim quando pœnitens nondum egressus est ab aspectu Confessarii; non enim opus est, ut pœnitentes audiant, multominus ut intelligant verba absolutionis [2]. Imo sapienter consultum est, ut in præsentiam aliorum pœnitentium verba illa Confessarius submisse pronuntiet, ne, si quis dimittatur sine absolutione, alii percipere valeant.

Q. 5. *Quandonam absolutio danda est?*

R. In usu nunc communiter in tota Ecclesia recepto absolutio datur ante ipsum satisfactionis implementum; neque enim ista est in actu materia essentialis. Hinc Sixtus IV utpote erroneam et falsam diris devovi hanc Petri De-Osma propositionem : *non peracta pœnitentia, confitentes absolvi non debent.* Ejus vestigiis inhæsit Alexander VIII, qui præter alias sequentem damnavit propositionem, n. 17 : *per illam praxim nox absolvendi ordo pœnitentiæ est inversus.*

Articulus 1. — De absolutionis virtute et efficacia.

Q. 1. *Quanta est absolutionis virtus est efficacia?*

R. Heretici contendunt sola fide peccata remitti, et omnia verba quæ in Sacramentis adhibentur, eo tantum spectare, ut fides excitetur. Ideo ipsis absolutio mera est

[1] Neque obstat dicere, quod sententia in foro contentioso contra absentem prolata utique valet; nam judicium forense et sacramentale non undequaque comparari possunt, cum unum ad reconciliationem primario sit institutum, aliud ad punitionem; in uno ipse tantum audiatur reus, non in alio.

[2] Hinc 1 absolvendus ille qui videtur e tecto ruere, in flumen cadere, in mare submergi, saltem si non procul a Confessario distet. — Si Confessarius ob periculum infectionis, aut ob aliam causam, non possit

cæremonia sacra, qua tantum declarantur peccata jam esse a Deo remissa, et amplius non imputari. Sed catholica veritas est Sacerdotem absolutionis verba pronuntiantem peccata vere et proprie remittere auctoritate sibi divinitus tradita.

Prob. 1. ex illis Christi verbis : *accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*[1]. Hæc sensu proprio et obvio significant veram potestatem remittendi peccata Apostolis eorumque in Sacerdotio successoribus collatam. Aliud nempe est dicere : *quorum declaraveritis peccata esse remissa;* et aliud dicere : *quorum remiseritis peccata*[2]. — Deinde idem Christus ait : *quæcumque solveritis super terram, erunt soluta et in cœlo*[3]; atqui in cœlo peccata non tantum declarantur remissa, sed etiam *vere* et *proprie* remissa sunt.

2. Ex SS. Patribus : *corporis lepram purgare*, unus audiatur Chrysostomus, *imo potius nullatenus purgare, sed purgatam probare, tantum Judæorum Sacerdotibus licebat. Hi vero* (Sacerdotes Novæ Legis) *non lepram corporis, sed immunditiam animæ non purgatam probandi, sed prorsus purgandi, potestatem acceperunt*[4]. Merito hinc Tridentinum definivit[5] : *si quis dixerit absolutionem Sacramentalem Sacerdotis non esse actum judicialem; sed nudum ministerium pronuntiandi et declarandi, peccata esse remissa confitenti, modo tantum credat se esse absolutum... anathema sit*[6].

cubiculum infirmi ingredi, illum ex janua absolvere debet. — 3. Si pœnitens recederet a Confessario non adhuc absolutus, se absolutum existimans, absolvendus esset, si parum distans aspiceretur, aut certo sciretur adesse intra vicinam turbam : revocandus tamen esset, si commode posset fieri.

[1] Jo., 20.

[2] Et sane Pharisæi non murmurassent audientes Christum paralytico dicentem : *Remittuntur tibi peccata tua*, si per hæc verba intellexissent meram peccatorum jam remissorum declarationem; cum id non ignorarent factum jampridem erga Davidem a Natan.

[3] Matth., 18, et Jo., 20.

[4] L. 3, de Sacerd. — [5] Sess. 14, can. 9.

[6] Esto quod peccatores absolvi non possint, nisi prius divina gratia excitati vivere incipiant per displicentiam peccati, propositum emendationis et conversionis desiderium; at vitam perfectam nonnisi per

Q. 2. *An peccata vi absolutionis Sacramentalis remissa quoad imputationem atque reatum, adhuc in justificatis remaneant re et natura, licet sine imputatione?*

R. 1. Doctrina hereticorum est per justificationem non tolli nec deleri ab anima peccata ipsa, sed tolli tantummodo eorum imputationem atque reatum; ita ut peccata injustificatis adhuc remaneant *re* et *natura sua*, licet sine imputatione, quasi nempe tecta et cooperta velamine a gratia Christi : *omnis persona simul peccatrix est, dum justus est*, inquiebat Lutherus [1]; et alibi : *Deus vult peccata tollere quoad remissionem culpæ et quoad* ipsam *vim peccati; non quoad rem seu naturam peccati* [2]. Ejus autem discipulus Philippus Melanchthon addebat : *semper* (etiam post acceptum reconciliationis beneficium) *manet umbraculum amplectens nos et tegens nostras sordes* [3]. Tandem concinebat cum ipsis vaferrimus ille Jansenistarum vexillarius Michael Bajus inquiens : *in Sacramento Baptismi aut Sacerdotis absolutione proprie reatus peccati duntaxat tollitur, et ministerium Sacerdotis solum liberat a reatu* [4].

R. 2. Sed facile talis error refellitur hoc argumento : vi absolutionis Sacramentalis debite acceptæ anima nostra consequitur justificationem; atqui justificatio cum *re* et *natura peccati* esse non potest. Major patet per se; minor autem sic demonstratur : necessarii justificationis effectus ex Tridentino et communi Theologorum doctrina sunt ut abluatur peccatum, ut peccator sanctificetur, super nivem dealbetur, et fiat Deo dilectus, coheres Christi, perinde ac si nunquam peccasset, ut uno verbo nihil in eo amplius sit, quod Deo displiceat; atqui effectus hujusmodi conciliari non possunt cum *re* et *natura peccati*, etiamsi hoc careat reatu, sive imputatione. *Quælibet gratia gratum faciens* (ait Angelicus), *delet omnem culpam mortalem, quia simul stare cum*

absolutionem obtinent. Hinc patet distingui duplicem vitam, inchoatam, unam per gratiam excitantem, perfectam aliam per gratiam sanctificantem, quæ quidem absolutione tribuitur. *Cum audis*, ait Augustinus, *hominem confitendo proferre conscientiam, jam de sepulcro eductus est, sed nondum solutus est.* (Serm. 2, in Ps. 101.)

[1] Opp., t. 3, fol. 409. — [2] In Psalm., 50, c. 1.
[3] Prop. 57, t. 4. — [4] Prop. 57.

ea non potest [1]. *Gratia sanctificans per se ita peccatum expellit* (addit Contenson), *ut repugnet utrumque in eodem subjecto sociari* [2]. Revera quomodo sociari poterunt in eodem subjecto gratia Christi et natura peccati? quomodo esse potest cum ejusdem animæ pulchritudine illud Melanchtonianum *umbraculum amplectens* eam, et *tegens sordes* ejus? Huc facit etiam quod de justificatione in Baptismo declaravit Tridentinum his verbis : *Si quis per Jesu Christi D. N. gratiam, quæ in Baptismate confertur, asserat non tolli totum id quod veram et propriam peccati, rationem habet; sed illud dicit tantum radi aut non imputari, anathema sit* [3]. Adde postremo thesim Bajanam superius allatam diris jampridem fuisse a S. Sede devotam.

Si ita est, quomodo (inquies) intelligenda erunt illa Psalmistæ verba, nempe *beati quorum remissæ sunt iniquitates et quorum tecta sunt peccata* [4] ?

R. Bellarminus hanc difficultatem appellat *argutiam Kemnitii* Calviniani, eamque refellit dicens coram Deo *tegere peccata* et *peccata delere* et *abluere*, ita ut amplius non sint neque imputatione neque *re* et *natura*, esse unum et idem; nam Deo non potest aliquid *tegi*, nisi penitus deleatur : *omnia enim nuda sunt et aperta oculis ejus* (inquit Apostolus) [5], Hinc sanctus Augustinus in allatum Psalmum aiebat : *non sic intelligatis quod dixit* : *peccata cooperta sunt*, *quasi ibi sint et vivant* [6].

Q. 3. *An pœnitens possit esse certus de obtenta remissione?*

R. Si quæritur de certitudine *fidei*, certus esse non potest pœnitens de obtenta remissione; nam certitudo fidei, cui non potest subesse falsum, non habetur nisi per divinam revelationem : et hoc sensu præcipue accipienda sunt quæ objiciuntur testimonia.

Potest vero certus esse certitudine *morali* seu *conjecturali*, quantum vidilicet satis est ad conjiciendum se habere gra-

[1] Suppl. 3, p. q. 5, a. 3. *Peccatum* et *culpa* penes Angelicum sunt synomina.

[2] Theol. mentis et cordis, t. 1, p. 660. Edit. Venet

[3] Sess. 5, can. 5. — [4] Psalm. 31.

[5] Hebr., 4. — [6] *Vid.* Bellarm., *De justificat.*, l. 2, p. 9.

tiam, interrogando nempe testimonium conscientiæ suæ. Sane ipse Apostolus ad testimonium conscientiæ appellat, cum ait : *probet autem se ipsum homo, et sic de pane illo edat* [1]. Iterum ad idem testimonium appellat, cum dicit : *gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate cordis et sinceritate Dei... conversati sumus in hoc mundo* [2]. Eodem in sensu ait S. Joannes : *carissimi, si cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam habemus ad Deum*[3].

Hinc Basilius Magnus quærenti, quomodo quis certe persuasus esse possit, quod Deus ei peccata dimiserit, respondet [4] : *nimirum si affectionem in se anima senserit similem illius, qui dicebat : iniquitatem odio habui... tunc sine dubio credat, se esse liberum a peccato* [5].

Si ita est cur illud : *nihil... mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum ?* [6] Cur illud : *de propitiato peccato noli esse sine metu ?* [7]

R. Ad 1. Apostolus non negat allatis verbis se esse justificatum, sed docet tantum justificationem suam non inniti huic conscientiæ suæ testimonio uti causæ efficienti justificationis; cum hanc non operetur conscientia, bene vero gratia Dei. Et ideo non dicit simpliciter : *sed non justificatus sum ;* verum : *sed non in hoc justificatus sum :* id est *non sum ego justificatus in testimonio conscientiæ meæ, sed in sola gratia D. N. J. C.* — Celebris Martini dictum oraculum alio modo explicat, nempe de certitudine fidei, cui falsum subesse non potest. Unde nihil probat contra thesim nostram.

R. Ad 2 : *De propitiato peccato noli esse sine metu :* id accipiendum est non quasi debeas de remissione dubitare; sed non debes esse sine metu, ne in idem relabaris. Si aliter textus ille acciperetur, contineret sensum contradictorium :

[1] 2. Cor., 11. — [2] 2. Cor., 1. — [3] Ep., 1, c. 3. — [4] Reg. brev. Disp. interr. 296.

[5] Imo *eximus* Suarez docet, tantam esse posse in pœnitente certitudinem hanc, *ut regulariter et moraliter excludat actualem formidinem.* Imo addit : *Valde probabile censeo posse aliquem justum ad illum statum virtutis ascendere, in quo non minus certo credat remissa esse sibi peccata actualia, quam originale.* (De Grat., l. 4, c. 9.)

[6] 1. Cor. 4. — [7] Eccli. 5.

diceret nempe peccatum *propitiatum* simul et non *propitiatum*, id est *remissum* simul et *non remissum*, quod esse non potest.

Articulus 2. — De absolutione concedenda, neganda vel differenda [1].

Q. 1. *Quibusnam concedenda est absolutio?*

R. Concedenda est absolutio *generatim loquendo* pœnitentibus bene dispositis; isti enim statim ac vere contriti sunt et integre confessi, sibi acquirunt verum jus ad absolutionem. Id exigit ipsa ratio judicii reconciliativi, vi cujus judex, audita causa, debet judicare et absolvere reum, quem invenit absolutione dignum. Id exigit etiam pactum quoddam implicitum inter Confessarium et pœnitentem. Adde : negando absolutionem bene disposito, ipsum Confessarius sine justa causa exponeret periculo remanendi in peccato mortali; cum incertum semper sit, an elicuerit contritionem perfectam. Item ipsum fraudaret magno bono, ac exponeret relabendi periculo.

Diximus *generatim loquendo;* nam certum et commune est, quod Confessarius differre possit absolutionem etiam dispositio, imo et eam postulanti, si prudenter judicet dilationem futuram utilem ejus emendationi. Licet enim pœnitens ratione Confessionis peractæ habeat jus ad absolutionem; non tamen jus habet, ut absolvatur statim. Confessarius nempe non solum est judex; sed etiam medicus et pater : atque ideo ut talis bene potest, imo debet absolutionem differre, quando existimat id pœnitenti profuturum.

[1] Ad rem *Stapf*, § 621 : « Maxime optandum est, ut omnes Confessarii in deneganda vel differenda absolutione iisdem principiis insistant, ne quod alter colligit, alter dispergat. B. Leonardus a Portu exemplum communitatis affert, quæ blasphemis valde assueta; ast brevi tempore ab hoc vitio sanata fuit, postquam omnes ibidem et in confinibus Sacerdotes inter se convenerant se tamdiu nullum blasphemum absoluturos, donec sufficientia emendationis signa præbuisset. Quid si etiam nostro tempore, cum alicubi certum vitium ingravescit, Sacerdotes tale inter se fœdus inirent? Id quod in conferentiis Sacerdotalibus facillime fieri posset. »

Sed (quæres) *quænam in Confessario requiritur certitudo circa pœnitentium dispositiones ad absolutionem impertiendam?*

Cum materia in hoc Sacramento sit moralis, posita nempe in actibus pœnitentis, sufficit idcirco in Confessario certitudo moralis, et quidem respectiva. *Non oportet*, inquit Angelicus, *quod omnis mensura sit omnino infallibilis; sed secundum quod est possibile in genere suo* [1]. Hinc sufficit, ut Confessarius judicium prudens, attentis circumstantiis, efformare valeat de dispositione sui pœnitentis [2]. Quod congruit cum Catechismo Romano : *si, audita confessione, judicaverit neque in enumerandis peccatis diligentiam, nec in detestandis dolorem pœnitenti omnino defuisse, absolvi poterit.* Unde pro praxi, si aliud certo non obsit, Confessarius tuto poterit absolvere pœnitentem semper ac non innotescit eidem omnino defuisse dolorem. Nam simper hic recte præsumitur in pœnitente adesse, ex eo quod sponte ac rite confiteatur [3].

Sed (dices) *præstatne toties absolvere devotos, quoties confitentur? Ordinarie loquendo* curandum est, ut personæ devotæ saltem in qualibet hebdomada absolvantur, ut si per eam robur acquirant ad alacriter in perfectione progrediendum.

Diximus *ordinarie loquendo;* sunt enim pii Confessarii,

[1] 1, 2, q. 19, a. 3.

[2] Nec obstat si quæ suboriatur suspicio indispositionis; alioquin vix ullus posset absolvi, eo quod quæcumque signa non præbeant certitudinem omnino infallibilem.

[3] « Hinc (ait S. Alphonsus, l. 6, n. 461, *Opus Mor.* auctor *Istruzione pei novelli confessori* (part. 1, c. 15, n. 360) cum Esparsa sic loquitur : Arrêtons-nous donc ici pour tirer cette conclusion, qui est la clef de toute cette question : que, pour administrer le sacrement de pénitence, il suffit de porter un jugement prudemment probable de la bonne disposition du pénitent. Par conséquent, si les circonstances n'autorisent pas un doute prudent qu'il ne soit pas suffisamment disposé, le confesseur ne doit pas s'inquiéter ni inquiéter le pénitent pour avoir sur ce point l'évidence qu'il ne saurait avoir. — Et huic conducit textus in c. A. nobis 2, *de Sentent. Excomm.*, ubi dicitur : *Judicium Dei veritati. quæ non fallit nec fallitur, semper innititur ; judicium autem Ecclesiæ nonnunquam opinionem sequitur, quam et fallere sæpe contingit, et falli.* »

qui illis benedictionem duntaxat impertiuntur ceteris vicibus, quibus confitentur per hebdomadam; eas nihilominus ad communionem admittentes, si vedeant ipsas naturales potius defectus, venialia peccata declarare. Alii tamen non minus pii eas semper absolvunt, modo peccata certa vitæ anteactæ saltem in genere confiteantur, ne Sacramentum frustretur: ita Bouvier [1]. Hæc porro praxis peccatum aliquod vitæ præteritæ confitendi ad materiam assecurandam, valde commendanda est iis maxime, qui confessionem frequentant.

Q. 2. *Quibus absolutio deneganda est?*

R. Sicuti absolutio concedenda est dispositis, ita neganda est indispositis, contraria ratione. Habentur autem præcipue uti indispositi: — 1. qui odia et inimicitias deponere nolunt juxta illud: *si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra* [2]; — 2. qui rem alienam, quam possunt, restituere recusant, clamante Augustino: *non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum* [3]; — 3. Genitores et domini, qui filios et servos vitiis deditos corrigere negligunt, dicente Apostolo: *si quis autem suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, et est infideli deterior* [4]; — 4. qui versantur in occasione proxima, quam possunt et nolunt dimittere, *ex mox dicendis*; — 5. qui ignorant res scitu necessarias necessitate medii ad salutem, ut patet ex propositione sub n. 64 ab Innocentio XI damnata [5].

Sed (quæres) *an possit denegari absolutio pœnitenti, qui suam vult sequi sententiam; cum tamen opposita Confessario videatur probabilior, imo sola probabilis?* Distinguendum est: vel agitur de opinione, quæ versatur circa dispositiones pœnitentis directe, v. g , an bene an male dispositus; aut circa ipsam Sacramenti administrationem, v. g., utrum Confessarius jurisdictionem in tali casu habeat, an non. Vel

[1] Quoad *devotorum* directionem, *vid.* Liguori, *Praxis, etc.*, nn. 99, 121. — Castelvetere, *Direttorio, eec.*, part. 1, l. 1, c. 5, 7 et seqq.— Gury, *De pœnit.*, n. 1378.

[2] Matth. 6. — [3] Epist. 153, al. 54 ad Maced.

[4] 1. Tim. 5. — [5] Quomodo autem isti dirigendi, diximus *De fide.*

agitur de aliis opinionibus, quæ directe versantur circa ea, quæ a pœnitente aliunde agenda sunt, aut vitanda.

Si 1, Confessarius pœnitentem non debet absolvere; nam eo in casu pœnitens tenetur stare judicio sui Confessarii, et Confessarius tenetur sequi judicium proprium; quia si aliter ageret, ageret profecto contra propriam conscientiam. — Si 2, communis et sequenda sententia, quam tuentur contra Concinam, Fagnanum et Gonzales vel ipsi rigidiores, ut Alasia, Cabassutius, Pontas, Victoria (cujus tamen exempla non probamus), aliique passim : hæc, inquam, sententia tradit prudentem Confessarium non solum posse, sed etiam teneri talem pœnitentem absolvere. Sane quando pœnitens, facta confessione, bene dispositus est per cordis dolorem ac propositi firmitatem, jam habet strictum jus ad absolutionem [1]. Et Confessarius si eamdem denegaret, gravem ipsi faceret injuriam (saltem si confessio facta fuerit de materia gravi); tum quia privaret eum gratia Sacramentali; tum quia eum obligaret ad gravissimum onus subeundum nempe ad repetenda sua peccata penes alium Confessarium [2].

Neque dicas : *pœnitentem non bene esse dispositum, si non velit sequi opinionem sui Confessarii.* Nam Confessarius non est judex opinionum, quas pœnitens sequi tenetur, sed dispositionis. Atqui hæc pœnitentis dispositio ex Tridentino non consistit, nisi in habendo *verum dolorem* de peccatis confessis, et *firmam voluntatem* non peccandi de cetero quæ duo esse possunt etiam cum dicta opinionum discrepantia. Deinde si res ita non esset, quot inconvenientia! Supponamus quod quis pecuniam simoniace acceperit : iste secundum aliquos pretium acceptum tenetur restituere ei qui dedit, secundum alios Ecclesiæ vel pauperibus. Si porro contingeret, ut ipse ad duos accederet Confessarios, quorum unus uti probabiliorem habeat sententiam primam, alter secundam : quærimus hic cuinam pœnitens obtemperare deberet, si ex hypothesi tenetur judicio Confessarii sui

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 604, et *Homo Ap.*, tr. xvi, n. 118. — Gousset, *Justification de la Théol. mor. de S. Alph. de Liguori.*

[2] Excipe si pœnitens nequeat ex se sibi formare conscientiam rectam ex probabilitate propriæ opinionis, uti si esset indoctus omnino.

se conformare? et si forte jam paruerit primo, et dein confiteatur secundo, debebitne bis restituere? Ergo Confessarius in allata facti specie permittere debet, ut pœnitens propriam teneat opinionem, quotiescumque sibi ex illa efformet conscientiam de honestate actionis [1].

Adde : contrario admisso, probabilistæ semper essent dimittendi inabsoluti, quoties penes probabilioristas confiterentur, licet essent docti ac sancti. Neque posset absolvi S. Antoninus, neque S. Bonaventura, neque S. Alphonsus, cujus tamen opiniones iteratis decretis esse sine ulla censura declaratum habemus, adeo ut quis eas tuto sequi possit, ac profiteri [2].

Q. 3. *Quibus absolutio differenda est?*

R. Generale principium est in Scholis, quod absolutio differri debeat iis quorum dispositio est dubia, vel quibus ea dilatio prudenter censetur profutura. Hinc etiam illis, qui venialia tantum habent, cum nulla apparet emendatio: et hoc magis si venialia proximius ad mortale disponant, ut sunt quædam affectiunculæ sensibiles, certa nimia tenacitas in proprio sensu, etc. Quod quidem de illis pœnitentibus maxime currit, qui ratione proprii status studere debent perfectioni, ut sunt Ecclesiastici, religiosi ac moniales.

Hæc generatim; præcipue autem absolutio iis est differenda : — 1. qui negligunt discere necessaria etiam necessitate præcepti, vel ea a filiis aut domesticis ignorari patiuntur; — 2. qui ignorant necessaria ad professionem suam; — 3. qui circa conditiones ad confessionem requisitas ne-

[1] Id satis innuit ipse Benedictus XIV, bulla *Sollicita*, an. 1753, ad § 17.

[2] Hisce decretis adductis, sic concludit cl. P. Perrone, *Tract. de pœn.*, in fine : « Quare non admodum eorum obtemperantia mihi videtur » commendanda, qui adhuc pergunt tanquam minus tutam insectari » doctrinam sanctissimi ac doctissimi viri, qui, ut loquitur Pius VII » S. M. in decreto *An tuto, etc.*, dato 12 kal. jan. 1815, *Apostolo* » *dignas virtutes quasi jubar emisit, cum voce* et scripto *in media* » *sæculi nocte errantibus viam ostendit, qua eruti de potestate tene-* » *brarum transire possent in Dei lumen et gloriam.* — *Vid.* aureum » opusc. *Riflessioni sopra l'esimia santità e dottrina del B. Alfonso* » *Maria de' Liguori*. Reggio, 1825. »

gligentiores apparent; — 4. qui habitum et consuetudinem peccandi contraxerunt, et dicuntur *consuetudinarii* vel *habituati*; — 5. qui versantur in occasione proxima, et dicuntur *occasionarii*; — 6. qui denuo in easdem culpas post confessionem relapsi sunt, et nuncupantur *recidivi*.

His, quæ patent per se, prætermissis, breviter de 4; fusius de 5 et 6 numero agendum. *His sunt enim*, ait D. Alphonsus, *duo magni scopuli, in quos major Confessariorum pars impetunt et deficiunt* [1].

§ 1. — De occasionariis [2].

Q. 1. *Quid est peccati occasio?*

R. Peccati occasio est *objectum qualecumque extrinsecum, in quo peccandi periculum contineatur*. Dicitur *extrinsecum*, id est existens extra ipsam hominis personam, ad distinctionem mali habitus et pravæ consuetudinis hominem ad peccatum pertrahentis, quæ in ipso pœnitentis animo latet: et dicitur peccati occasio *intrinseca*.

Q. 2. *Quotuplex est peccati occasio?*

R. Duplex est peccati occasio: alia *remota*, alia *proxima*. Utraque vero subdividitur in *necessariam*, et in *voluntariam*.

1. Occasio *remota* ea est, in qua constituti homines ut plurimum non peccant, et quæ non affert peccandi periculum. Hanc non tenemur effugere; alioquin deberemus omnes de mundo exire, cum laqueis undique sit plenus, ut legitur in Scripturis [3].

2. Occasio *proxima* e contrario illa est, in qua constituti homines, ut plurimum peccare solent. Hæc vel talis est *per se* et *ex natura sua*, vel talis est *per accidens* et *respective*: insuper vel *præsens est*, et (sicut loquuntur) *in esse*, vel *absens* et *non in esse*. — Occasio proxima *per se* est illa, in qua, inspecta communi hominum fragilitate, omnes, ut plurimum, peccant. Occasio proxima *per accidens* et *res-*

[1] *Homo Ap.*, tr. ult., n. 1.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 452 et seqq. — Careno, *Delle Regole, ecc., ecc.*, es. VIII et IX. — Bolgeni, *Dissertazione sulle Occasioni*. — [3] Sap. 14.

pective ea est, quæ licet non sit apta *de se* ad homines communiter inducendos in peccatum; tamen relate ad talem personam est aptissima, vel quia in tali occasione frequenter jam cecidit; vel quia, considerata præterita ejusdem fragilitate, prudenter prævideri et timeri potest ipsius relapsus [1]. — Occasio autem proxima quæ dicitur *præsens* et *in esse*, ea est, quam homo semper aut fere semper secum habet, quin eam actu quærat : v. g., si quis domi suæ teneret concubinam. *Absens* vero et *non in esse* ea est, quam homo non semper secum habet, sed eam studiose debet inquirere : v. g., si quis cauponam ingrediatur, ubi solet inebriari, vel ubi frequenter inebriatur.

3. Occasio *voluntaria* vel *libera* ea est, quæ pendet a voluntate et facile dimitti potest sine incommodo saltem gravissimo.

4. Occasio denique *necessaria* vel talis est *physice*, quæ scilicet nullo modo pendet a voluntate, ut deseratur : v. g., si quis carcere inclusus sit una cum muliere flagitiosa.—Vel talis est *moraliter*, quæ nempe absolute quidem loquendo pendet ab hominis voluntate, sed deseri non potest sine peccato vel sine gravi damno temporali, uti esset militia respectu militis, qui frequenter in ea peccat, sed abeundi licentia ei recusatur : iste nempe non potest eam deserere vel sine peccato inobedientiæ, vel damno gravissimo sui status, bonorum, etc. Item est de filiis, qui deserere nequeunt domum paternam, ubi in aliqua proxima occasione versantur. Idem de collegialiter viventibus, qui consocium habent eos vehementer ad turpia impellentem [2].

Q. 3. *Quotuplex est peccandi periculum?*

R. Duplex distinguitur peccandi periculum : *formale* et *materiale*.

[1] Ad hanc occasionem constituendam non requiritur, ut quis in ea constitutus semper omnino peccet; sed sufficit, ut peccet frequenter, uti verius ac communius docent Sanchez, Suarez, Continuator Tournely, Viva, Croix, etc. Hinc est quod occasio, quæ relate ad quasdam personas non adeo pias nec adeo prudentes est proxima, relate ad alias valde pias et cautas sit mere remota.

[2] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. ult., n. 6.

Formale est quod proxime conjungitur cum peccato, ita ut homo in eo constitutus probabiliter peccaturus sit, sive in peccatum consensurus : hoc semper vitandum est, nisi illud sit simplicis duntaxat tentationis. *Materiale* vero est quod cum peccato non est proxime conjunctum, sed tantum remote, ratione nempe necessitatis et mediorum, quæ homo adhibet ad peccatum vitandum. Exemplum sit in Chirurgo, qui pro medendis ex officio alicujus personæ partibus secretioribus constituitur in occasione proxima peccandi : si iste debitas adhibeat cautiones piarum cogitationum et precum protestando de non consentiendo, excusari poterit a culpa; quia tunc divina opitulante gratia, periculum e proximo fiet remotum, e formali fiet materiale.

Q. 4. *An possit absolvi qui est in occasione proxima voluntaria?*

R. Certum est absolutionem esse denegandam ei qui monitus non vult occasionem proximam voluntariam dimittere; quia diris devota fuit hæc n. 61 propositio ab Innocentio XI : *potest aliquando absolvi qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest et non vult omittere; quin imo directe et ex proposito quærit, aut ei se ingerit.* Neque enim concipi potest, quomodo quis velit efficaciter finem, negligendo voluntarie media ad ipsum. Unde ad rem D. Bernardus : *indicium veræ compunctionis est substractio occasionis*[1]. Et hoc certum est, quamvis *causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrat* : quamvis quis eam vellet *quærere directe pro bono spirituali vel temporali nostro, vel proximi.* Neque enim sub quacumque specie boni licet malum morale amare, velle, aut ejus periculum ultro quærere [2].

Sed quid (dices) *de eo, qui nondum occasionem hanc actu*

[1] Sér. 1, in Pasch.

[2] Hac de re damnatæ propositiones sunt sequentes : ab Innocentio XI sub n. 62 : *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.* Et sub n. 63 : *Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporali nostro vel proximi.*

Ab Alexandro VII sub n. 41 : *Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo* regalo (est vox hispanica, quæ indicat dulcedinem,

dimiserit, sed sincero animo eam dimittere promittit, potestne prima aut secunda vice absolvi? Distinguendum est cum S. Carolo : vel agitur de occasione absenti et non in esse; vel de præsenti et in esse.

Si 1, potest pœnitens, antequam experimento probet se cavere ab illa occasione, utique absolvi (sed non ultra bis aut ter). Ratio est, quia ex una parte pœnitens firmiter proponens se cautùrum ab occasione, jam est dispositus; ex altera vero parte occasio, quæ absens est, non tantum difficultatis habet, ut ab ea nos abstineamus; cum ejus inquisitio positivum ac industrium actum importet.

Si 2, doctrina est sancti Caroli pœnitentem, nisi prius occasionem reliquerit, ne prima quidem vice esse absolvendum, quascumque faciat promissiones. Hanc sententiam dicimus omnino tenendam, ordinarie loquendo : ratio potior est, quia ablatio occasionis hujusmodi est res omnino ardua; cum enim ea sit *in esse*, et statim pœnitens eam invisere debeat; nonnisi per magnam violentiam ei resistere valebit ob suam propensionem. Porro hanc vim difficulter sibi infert qui jam est absolutus, dum ablato timore sine absolutione remanendi, de facili sibi suadebit, quod tentationi resistet : sicque occasione non dimissa, profecto redibit ad vomitum, prout quotidie experimento probatur. Et hoc maxime currit, si sermo sit de vitio turpi; ita enim occasionarii mentem solet excæcare hoc vitium, ut omnia bona proposita ab ejus mente prorsus ejiciat.

Duo tamen sunt excipiendi casus, et sunt : — 1. quando pœnitens affert signa extraordinaria doloris; nam hæc indicant pœnitentem donatum uberiori gratia, qua merito speratur quod in removenda occasione constantior erit. Si tamen potest commode differri absolutio, *adhuc differrem usque dum sit oblata occasio*, ait S. Alphonsus; quia funiculus occasionis difficile rumpitur; — 2. quando pœnitens non amplius posset ad Confessarium redire, vel non nisi post longum tempus : tum bene potest absolvi, si censeatur bene

et oblectamentum maxime in cibis sumendis); *dum deficiente illa nimis ægre ageret vitam, et aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur.*

dispositus per propositum statim removendi occasionem; quoniam eo in casu periculum frangendi propositum, remotum reputari potest, causa magni oneris, quod pœnitens deberet pati, abscedendo sine absolutione, aut repetendi confessionem apud alium Sacerdotem, aut diu manendi sine gratia Sacramenti: quapropter cum ille sit tunc in quadam morali necessitate recipiendi absolutionem, antequam occasionem tollat, habet jus, ut statim absolvatur; dum enim hic non potest ante absolutionem occasionem auferre, censetur ac si esset in occasione necessaria. Sed hoc nec etiam est admittendum, si pœnitens jam ab alio Confessario fuerit admonitus; quia tunc haberetur uti recidivus [1].

Q. 5. *An possit absolvi se exponens probabili peccandi periculo?*

R. Affirmant nonnulli; quia qui se probabili peccandi periculo exponit, tam probabile est, quod ipse peccabit, quam quod non peccabit; at in dubio nemo est eo beneficio privandus. Sed contrarium tenendum, *nisi adsit necessitas;* nam etiamsi tam probabile sit, quod pœnitens iste in actu peccabit, quam quod non peccabit; periculum tamen proximum peccandi certum est et formale: sed omne periculum, cum potest, fugiendum est. Consentit Angelicus qui habet: *infirmi in fide, de quorum salute probabiliter timeri possit, prohibendi sunt ab infidelium communione* [2].

Diximus *nisi adsit necessitas*, ratione enim necessitatis periculum de proximo evaderet remotum, et de formali materiale. Qui nempe in necessitate periculo se exponit, in occasionem se conjicit non temere et ex affectu ad peccatum, sed quasi coacte; et ideo sperare potest auxilia opportuna a Dei clementia, quibus innixus peccatum valeat evitare. Scriptura enim non dicit: *quid est in periculo*, sed *qui amat periculum, peribit in illo.* Consentit laudatus Doctor.

Q. 6. *Quid de iis, qui sunt in proxima occasione necessaria?*

R. Cum occasio proxima peccati est necessaria, *specula-*

[1] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. ult., n. 5. — [2] 2, 2, 10, a. 9.

tive loquendo, poterit absolvi pœnitens qui in ea versatur. Docent enim communiter et probabilissime cum D. Basilio Anacletus, Concina, Layman, Lugo, Holzman, Sanchez, Sporer, Viva, etc., eum minime teneri occasionem hanc derelinquere, si grave passurus sit damnum, dummodo tamen paratus interim sit uti mediis ad peccatum evitandum præscriptis : quæ sunt *major oratio, frequentior usus Sacramentorum, quotidiana ante Crucifixum renovatio promissionis de non amplius peccando, mente sibi fovere præsentiam Dei, fugere, quoad potest, ab aspectu et societatis complicis*, etc. (*H*). Sane occasio peccandi non voluntaria neque est peccatum in se, neque secum affert necessitatem peccandi; et ideo bene potest conciliari talis occasio cum vera detestatione peccatorum, et firmo proposito non peccandi de cetero.

Diximus *speculative loquendo;* nam in praxi omnes conveniunt longe magis expedire, imo nos dicimus Confessarium teneri ad differendam absolutionem, præsertim si occasio sit de materia turpi, et talis dilatio commode locum habere possit. Nam qui experientia docti sunt, aperte testantur pœnitentes, postquam absoluti discedunt, ut plurimum, negligere medici præscripta, et sic facillime relabi. E converso vigilantius satagunt, ut remedia exsequantur, atque tentationibus obsistant, quando absolutione privantur, timentes ne secus rursus id sibi eveniat. *Forte in hoc quis me nimium rigidum reputabit*, verba sunt Alphonsi Nostri, *sed ego semper sic me gessi in praxi, et sic pergam me gerere cum iis qui sunt in proxima occasione, quamvis necessaria, et quamvis extraordinaria signa doloris habeant, semper ac mihi non ostenderetur specialis necessitas eos statim absolvendi : et sic censeo multo magis prodesse pœnitentium saluti. Utinam et omnes Confessarii sic etiam se gererent : oh quot peccata evitarentur, et quot aliæ salvarentur animæ!* [1]

Id vero multo magis tenet [2], si sermo sit de pœnitente,

[1] Liguori, *Homo Ap.*, tr. ult., n. 7. — Stapf, *Theol. Mor.*, § 128.

[2] Etiam speculative, in veriori ac tenenda opinione, quam contra Holzman et Gobat tuentur Busembaum, Roncaglia, Suarez, Tournely et alii.

qui in occasione necessaria versatur; qui tamen, licet adhibuerit remedia opportuna, semper eodem modo relapsus est, et modica superest spes emendationis. Iste nempe non poterit absolvi, nisi occasionem deserat, etiamsi occurrat ipsa quoque jactura vitæ; nam esto quod ob justam causam possit permitti peccati periculum, nunquam tamen ipsum peccatum formale. At cum nulla apparet spes emendationis, periculum et peccatum fiunt quid unum. Unde eo in casu *quidquid tandem evenire debeat*, ait S. Carolus, *deneganda prorsus est absolutio;* tunc enim urget illud Christi : *si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et projice abs te*[1].

§ 2. — De consuetudinariis, seu habituatis [2].

Q. 1. *Quis est consuetudinarius seu habituatus?*

R. Consuetudinarius, seu habituatus in peccato nuncupatur *ille qui frequenter lapsus est in peccata, de quibus tamen nondum fuit confessus*. Pravus hic habitus, vel mala peccandi consuetudo dicitur etiam *occasio proxima peccandi intrinseca*. Ut vero habitus dicatur constitutui, sufficiunt quinque lapsus in mense, si sermo sit de peccato externo, et inter unum et alterum intercedat aliquid intervallum. Sed in peccatis luxuriæ multo minor numerus potest habitum constituere : v. g., qui semel in mense fornicatur per annum, merito *habituatus* appellari potest [3].

Q. 2. *An habituatus absolvendus sit?*

R. Habituato bene potest concedi absolutio, quamvis nulla emendatio præcesserit, modo eam serio proponat. Hæc sententia communissima est, et innititur hac ratione : nempe talis pœnitens ex una parte minime præsumendus est malus, ita ut velit indispositus accedere ad Sacramentum; ex altera vero bene præsumitur dispositus, cum sponte ad confessionem veniat. Nam hæc spontanea confessio est signum contritionis, nisi obstet positiva præsumptio in contrarium; quis enim neget dolorem manifestari per confessionem? [4]

[1] Matth. 5. — *Vid.* Liguori, *Praxis Confess.*, c. 1.
[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 459.
[3] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. ult., n. 8.
[4] Nec facit propositio 60 ab Innocentio XI damnata; hæc enim con-

Excipitur tamen si habituatus in peccato gravi sit Clericus, qui brevi vult ad sacros Ordines promoveri, ratione nempe positivæ sanctitatis, quæ illi nunc deest; sed necessario prærequiritur actu ad sublimen, sanctum ac perpetuum illum statum capessendum. Sane vel ipsa experientia docet, hac in re difficilem se exhibere idem esse ac causam tueri tùm Ecclesiæ, tum fidelium, tum ipsius habituati. Hic nulla cautela satis [1], si expertis credere est.

Sed (dices) *contra habituatum stat positiva præsumptio in contrarium, in ipso nempe pravo habitu, et mala peccandi consuetudine.* Hoc falsum est; licet enim pravus habitus, et mala consuetudo reddant peccatorem propensiorem ad culpam; nullam tamen exhibent præsumptionem malæ, et infirmæ suæ hic et nunc voluntatis, cum nullus habeatur post absolutionem relapsus. Congruit hæc responsio cum his Catechismi Romani verbis : *si audita confessione, judicaverit* (Sacerdos) *neque in enumerandis peccatis diligentiam, nec in detestandis dolorem pœnitenti omnino defuisse* (notentur hæc vocabula *omnino defuisse*), *absolvi poterit.*

Si tamen habitus valde sit radicatus, poterit Confessarius differre absolutionem; tum ut experiatur quomodo pœnitens præscripta remedia exsequitur; tum ut pœnitens de suo vitio majorem horrorem concipiat [2].

§ 3. — De recidivis [3].

Q. 1. *Quisnam dicitur recidivus?*

R. Recidivus est ille, *qui post confessionem in easdem culpas eodem vel fere eodem modo relapsus est.* Differt ab habituato in eo, quod hic confitetur prima vice peccata sua; ideoque ignoratur utrum postea relapsurus sit, an non.

Q. 2. *An recidivus sit absolvendus?*

R. Sententia communis, quam sequimur cum Anaclcto, Bonacina, Layman, Lugo, Petrocorensi, Sanchez, Sporer,

tendebat esse dandam absolutionem, *etsi emendationis spes nulla appareat* (*Vid.* infra, quæst. 2).

[1] *Vid.* dicta fusius, tomo 1, *De Oblig. Clericorum*, in fine.

[2] *Vid.* Liguori, *Praxis Confess.*, c. 5. — Salvatori, *Istruzione, ecc.*, parte 2. — [3] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 459.

Suarez, Viva, et aliis docet, quod recidivus rediens cum iisdem peccatis, quæ in aliis confessionibus deposuerat, *nec potest, nec debet absolvi generatim loquendo, nisi simul afferat signa extraordinaria suæ dispositionis.*

1. Recidivus *nec potest nec debet absolvi, si cum iisdem peccatis redeat :* est contra Sancium atque Sylvestrum. — Probatur ex damnatione hujus n. 60 propositionis ab Innocentio XI : *pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, non est neganda absolutio, dummodo ore proferat se dolere et proponat emendationem.* — Sane quando pœnitens jam in alia confessione admonitus eodem fere modo cecidit, nullo adhibito conatu, et nullo impleto ex remediis præscriptis, adest profecto præsumptio, quod ritè dispositus non sit : *ille pœnitentium digne agit,* inquit S. Isidorus [1], *qui sic præterita mala deplorat, ut futura iterum non committat* [2].

2. *Generatim loquendo;* nam recidivus etiam sola contritionis signa ordinaria [3] præbens per se absolvi potest et generatim debet, quoties absolutio vel omnino non potest, ut cum agitur de moribundis, vel non potest sine magna difficultate differri, ut si alioquin deberet peccator diu permanere in statu peccati mortalis ob Confessarii defectum, ut dictum est de occasionariis.

3. Recidivus *potest absolvi, si extraordinaria signa, quæ solida sint ac fundata, exhibeat :* est contra Genetum ac Merbesium. Sane relapsus anteactus, quamvis videatur præbere etiam pro præsenti præsumptionem indispositionis,

[1] L. 2, c. 16.

[2] Quare nobis non arridet eorum doctrina, qui volunt recidivum redeuntem cum signis tantum ordinariis absolvi posse usque ad quartam vicem, etiamsi eodem modo relapsus sit, et etiamsi nullum adhibuerit pro emendatione remedium; stat enim semper dicta præsumptio.

[3] Signa ordinaria sufficientis dispositionis ex Croix sunt præcipua : 1. Si pœnitens candide et humiliter confiteatur; 2. si asserat cordate se dolere de peccatis et firmum habere propositum non peccandi de cetero; 3. si omnia peccata, etiam majora et turpia, sincere declaret; 4. si ex aliquo pio motivo ad confessionem libere accesserit; 5. si ex desiderio conversionis jam a peccato cessaverit.

non est tamen argumentum omnino certum; quia contingere potest, quod pœnitens vere habuerit firmam voluntatem non relabendi, et tamen vi pravi habitus relapsus sit. Quare quoties præbet signa extraordinaria doloris, toties præsumptio de indispositione cedit, cum ex adagio : *præsumptio cedat veritati*. Unde Confessarius tunc poterit prudenter judicare pœnitentem bene dispositum, cum eum videat uberiori gratia donatum, qua nempe fit constantior.

Neque enim dicendum, solam temporis probationem esse signum mutatæ voluntatis. Nam hæc mutatio tota pendet a gratia divina, quæ non indiget tempore : unde aiebat Chrysostomus : *temporis moram non quære, sed animæ correctionem; hoc itaque fac, ut demonstres sintne compuncti* [1]. Et hæc semper fuit agendi ratio sanctorum Xaverii, Nerii, Avellini, B. Leonardi et aliorum peritorum [2].

Quænam sunt (inquies) *hæc signa extraordinaria?* Sunt sequentia, quæ quidem adsignant Auctores non tantum valde eruditi et pii; sed etiam experientia edocti. Et sunt Anacletus, Croix, Gobat, Holzman, Layman, Lohoner, Lugo, Mazzota, Milant, Salmanticenses, Segneri, Sporer, Wigandt, aliique passim cum S. Alphonso [3].

1. Major dolor patefactus per lacrymas insolitas, per suspiria, aut per talia verba, quæ ex animi compunctione oriantur, v. g., si effundantur post auditam concionem, vel post monitiones Confessarii præbentis aliquod compunctionis motivum;

2. Minor numerus peccatorum, cum pœnitens fuerit in iisdem occasionibus. Vel si perseveraverit in gratia per notabile tempus, puta per 20 aut 25 dies, cum prius pluries in hebdomada prolaberetur. Vel nonnisi post magnum conflictum prolapsus sit;

3. Studium adhibitum ad emendationem, et implemen-

[1] Hom. 14, in 2. Cor.

[2] *Vid.* Segneri, *Il confessore istruito*, c. 4. — Andreucci, *Diss. theol. de recidivis.* — Faure, *Dubitationes theolog. de judicio practico circa recidivos.* — Salvatori, *Riflessioni*, ecc., p. 2. — *Riflessioni sulla santità e dottrina del Liguori.* Torino, 1839, p. 2, a. 2, § 5.

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 460.

tum mediorum, quæ præscripta sunt, v. g., jejunia, eleemosynæ, orationes, fuga spontanea occasionum, aliaque similia;

4. Confessio, quæ non oriatur neque ex obligatione præcepti Paschalis; neque ex impulsu Superiorum; neque ex usu se confitendi in solemnitatibus; sed a sola voluntate sese reconciliandi cum Deo. Ut esset in illo, qui pro confessione peragenda notabilem adhiberet conatum, longum iter susciperet, se abstineret a lucro illius diei, magnum conflictum internum vel externum superaret;

5. Si accedat ad confessionem ductus motivo extraordinario, v. g., concionis auditæ, mortis amici, vel timore infortunii [1];

6. Si prius confiteatur peccata culpabiliter omissa; vel restituat ablatum; vel reparet famam proximi læsam; vel post peccata significet se ad Confessarii monitionem adeptum fuisse novam cognitionem suæ iniquitatis, aut periculi suæ damnationis.

Cur (dices) *in praxi differenda est absolutio illi, qui versatur in occasione proxima extrinseca, id est occasionario, licet præbeat signa doloris extraordinaria? Ex adverso concedenda est illi, qui versatur in occasione intrinseca, id est recidivo signa illa præbenti?*

Diversa ratio est: videlicet occasio proxima, sed extrinseca agit in animum pœnitentis per præsentiam objecti. Et sic vividiores in eo excitat cogitationes; vehementius movet sensus jam pronos ad peccandum; et affectum reddit in ipsum peccatum intensiorem, ita ut pœnitens maximam sibi vim inferre debeat, non solum ad superandam tentationem; sed etiam ad conandum, ut periculum per fugam familiaritatis cum persona complicis, ex proximo fiat remotum. — E contrario occasio intrinseca, seu prava consuetudo, cum nullum habeat objectum extrinsecum præsens, non tam vehementer pœnitentem ad peccandum impellit. Ex quo fit,

[1] Non raro spontanea confessio etiam haberi potest ut signum extraordinarium doloris, præsertim in juvenibus et viris, qui seipsos et timorem humanum vincere debent, ut ad confitendum accedant. Gury.

ut ipse minorem sibi vim facere debeat ad fugiendum ipsum peccatum.

Idcirco merito nos dicimus : — 1. imprudenter agere Confessarium, si pœnitentem absolvat, qui in occasione proxima extrinseca lapsus est, quamvis signa præbeat extraordinaria. Sed differre debet absolutionem usquedum occasio tollatur, si voluntaria sit. Vel usquedum remediis utendo periculum remotum evadat, si ea sit necessaria : ad quod quidem ordinarie non videtur sufficere dilatio 10 vel 15 dierum; — 2. Confessarium prudenter agere, si cum *ordinarie* absolvat, qui est in occasione intrinseca, seu in prava peccandi consuetudine, modo vere dispositus sit exhibendo aliquod signum extraordinarium doloris et dispositionis; cum enim eam non possit abs se abjicere, adjuvandus est gratia Sacramentali. Consonat Rituale R. inquiens : *in peccata facile recidentibus utilissimum fuerit consulere, ut sæpe confiteantur; et si expediat, communicent.* Consonat D. Thomas scribens : *dicendum quod majus remedium præbetur contra peccata vitanda ex gratia, quam ex assuetudine nostrorum operum* [1].

Diximus *ordinarie;* credimus enim recidivis ex causa intrinseca (licet exhibeant extraordinarium signum) posse aliquando, sed raro absolutionem differri, si nempe illis credatur hoc magis profuturum. Verum hæc dilatio non est admittenda ultra octo vel decem dies, aut ad summum ad quindecim vel viginti; quia periculum est, ut pœnitentes amplius non revertantur. Benedictus XIV, Encyclica *Apostolica* ait, *quantocitius esse invitandos, ut redeant* [2].

Scholium. — *De absolutione quoad moribundos* (*I*).

Q. 1. *Quomodo se gerere debet Confessarius cum moribundo?*

R. Si moribundus det aliqua pœnitentiæ signa Sacerdoti ipsi præsenti, non est dubium quin sit absolvendus absque

[1] Suppl. 3, p. q. 25, a. 1.

[2] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 463; *Praxis*, c. 5; *Homo Ap.*, tr. ult., nn. 9 et 14.

ulla conditione[1]. Imo expedit, ut toties absolvatur, quoties præstat hujusmodi signa ; adest enim in hoc casu materia sufficiens, uti sunt omnia peccata illius sub ratione generica peccati et offensionis Dei, eamque materiam exhibet infirmus per illa ipsa signa. Adest etiam cognitio causæ meliori modo quo potest, licet non plena.

Quid (quæres) *si infirmus jam sit sensibus destitutus?* Tunc an infirmus sit absolvendus, distinguendum est : vel aliqua doloris signa dedit adstantibus, v. g., postulando confessionem et absolutionem, et adstantes ipsi de hoc testimonium fere possunt. Vel non dedit, neque unus saltem mediatus testis haberi potest :

1. Si aliqua signa dedit, sententia communis ac tenenda cum D. Thoma[2] docet moribundum absolvendum, licet fuerit habituatus in peccatis, et confessus adhuc non sit. Hoc probat Concilium Arausicanum I[3] ; S. Leo Papa[4] ; ac demum Rituale R. Sane per testationem factam ab aliis satis sensibilis fit confessio ac bona voluntas[5]. Est autem tutius, si tunc

[1] Nonnunquam contingere potest, ut infirmus jamjam per Viaticum communicaturus petat confessionem. Tunc si Sacerdos, qui Viaticum defert, est adprobatus ad confessiones excipiendas, si tota confessio audiri non possit sine aliorum admiratione, dicat pœnitenti, ut breviter alicujus peccata gravioris confessionem eliciat, si prævideat confessionem esse longiorem ; et cum, si dispositum inveniat, absolvat atque communicet. Dein vero, Sacramento ad Ecclesiam delato, redeat ad infirmum, ut integram confessionem excipiat. — Si tamen Sacerdos ad confessiones approbatus non sit, tantum poterit infirmum audire, cum urget casus ; quia talis facultas a Tridentino tunc cuilibet Sacerdoti concessa est. Si casus non urget, et præsto adest Confessarius approbatus, cum debet accersere, ut confessionem excipiat ; secus infirmum brevi adjuvet ad eliciendum actum perfectæ contritionis (quæ quidem in illo necessitatis casu sufficit, si sit cum voto postea confitendi) ; atque sic ad scandalum vitandum eumdem communicet. Ita Alasia, p. 1, c. 3, n. 7.

Sed advertendum, quod hoc scandalum timeri non potest, si commode audiatur confessio antequam Viaticum administretur in iis montanis regionibus, ubi ob distantiam talis est usus, ut nempe statim a notitia gravis morbi deferatur Viaticum ante confessionem.

[2] Opusc. 6, *De Sacr. Unct.*

[3] In can. Qui recedunt Caus. 26, q. 6.

[4] In c. *Is qui* causa, 26, q. 6.

[5] Clemens autem VIII damnans confessionem factam absenti expresse

absolutio detur sub conditione *si es capax*, ut sic etiam Sacramento consulatur[1], si fortasse invalidum sit.

2. Si nulla signa dedit, negant moribundum absolvendum esse (ne sub conditione quidem) Abelly, Busembaum, Layman ac Lugo. Sed probabilior, et hodie etiam communior sententia cum Billuart, Cardenas, Concina, Croix, Juvenin, Merbesio, Molina, Pontas, etc., contrarium tuetur, quamvis moribundus ille non ita christiane vixerit. Clare id docet Augustinus, qui dicit: *quæ baptismatis, eadem reconciliationis est causa si forte pœnitentes finiendæ vitæ periculum præoccupaverint; nec ipsos enim ex hac vita sine arrha suæ pacis exire velle debet mater Ecclesia*[2]. Tunc enim prudens adest dubium, quod infirmus vel ante sensuum destitutionem, vel post in aliquo lucido intervallo advertens damnationis suæ periculum velit et petat absolutionem signis vere sensibilibus, uti sunt suspiria, motus corporis, anxietas respirationis, etc.; licet a præsentibus non percipiantur, quod quidem aliquando contigisse narrant[3].

Sed quid (dices) *si ageretur de eo, qui sensibus destitutus sit in ipso actu peccati, v. g., duelli, furti, grassationis, adulterii?* Plerique satis probabiliter cum Cardenas, Gormaz, Holzman, Pontio, etc., cum aiunt adhuc esse absolvendum sub conditione, modo constet fuisse catholicum. Quia de quolibet potest esse præsumptio, quod si unquam rationis usu donetur, optet omni modo damnationem vitare[4].

Q. 2. *Quoties moribundo absolutio renovanda est?*[5]

R. Dum infirmus adhuc sensibus viget, absolutionem pluries ei conferre post brevem reconciliationem juvabit, ut ita

declaravit se noluisse casum hunc comprehendere, ut testantur Bellarminus, Suarez et Lessius.

[1] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, n. 36, etc.

[2] L. 1, de adul. conj., c. 28.

[3] In tali ac tanta necessitate hæc signa profecto sufficiunt; cum, dicente eodem Augustino, *Sacramenta sint propter hominem, non homo propter Sacramenta; et satius sit dare nolenti, quam negare nolenti.* Adde: per appositam conditionem satis reparatur injuria Sacramenti. *Vid.* Benedictus XIV, *De Synodo Diœc.*, l. 7, c. 15.

[4] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 483.

[5] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. ult., nn. 46 et 47; it. Append. II, § 4.

ille magis circa statum gratiæ securus reddatur, si forsan præteritæ confessiones invalidæ fuissent, aut saltem gratiæ augmentum recipiat, nec non Purgatorii pœnæ ei minuantur. Et si forte infirmus tunc in lethale incidat peccatum, ne exterreat; sed moneat, ut Jesu ac Mariæ nomina invocet; si rursus tentatur, benigne ipsum confortet, procuret ut contritionis actum eliciat, et statim absolvat. — Si tamen infirmus jam sensibus caret, et nullum doloris, nec absolutionis desiderii signum ostendit, non expedit valde sæpius intra eumdem diem absolutionem ei impertiri; quia tunc, licet conditionate detur, tamen ut Sacramentum valeat administrari sub conditione, urgens et gravis causa requiritur: unde opus est, ut aliquod notabile temporis spatium intermediet. Verum in hoc Sacerdos ex conscientia, quam noverit infirmi, se dirigere debet; nam si ille habituatus fuit in pravis cogitationibus, si aliquo vulnere moritur, aut aliqua odii vel impuri amoris passione est irretitus, si infirmitas est nimis acerba, et ipse non libenti animo suffert, tunc sæpius absolutio dari potest; sin autem, sufficit ut trium aut quatuor horarum spatium intercedat: frequentius tamen, si jamjam moriturus est. Non abs re autem erit ægrotum, dum mente pollet, monere, ut si loqui non possit, signum aliquod determinatum det, dum absolutionem quærit, aut dum Sacerdos ipsi conferre vult, e. g., oculos claudat vel reseret, manum elevet, caput inclinet, et similia [1].

Ad dignoscendum instans mortis dat indicia Summula Raymundi:

His ægrum signis morientem nosce quaternis:
Fronte rubet primo, pedibus frigescit ab imo,
Albescit nasus, dexter lacrymatur ocellus [2].

[1] *Vid.* Liguori, *Praxis Confessarii*, nn. 105, 276 et seqq., ubi agit quommodo se gerere debeat generatim Confessarius cum moribundis; nn. 230 et seqq., ubi plura suggerit Sacerdoti assistenti; nn. 238 et seqq., ubi remedia adversus tentationes enumerat; nn. 265 et seqq., ubi monita aperit circa ultima sacramenta; et nn. 277 et seqq., ubi agit de agone et morte. — Ita *Rituale Romano spiegato*... proposto dal Card. Delfino, Patriarca d'Aquileja, etc.

[2] Alia signa in *Praxi*, nn. 281 et seqq.

CAPUT QUARTUM.

De sacramenti pœnitentiæ ministro.

Q. 1. *Quisnam est legitimus Pœnitentiæ minister?*

R. Waldenses et Wiclephistæ Pœnitentiæ ministerium bonis laicis tribuebant; denegabant autem Sacerdotibus pravis. Iis inhæserunt Lutherani ac ceteri Protestantes. Sed aliter se habet catholica veritas :

Ac primo ad laicos quod spectat, dicimus : ii soli sunt pœnitentiæ ministri legitimi, quibus solis a Christo tradita est potestas remittendi vel retinendi peccata ; atqui solis Sacerdotibus, non vero laicis hæc potestas a Christo tradita est. Eos enim solos sic in Apostolorum persona est allocutus : *quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt.* Consentiunt unanimiter SS. PP. : unus sit S. Ephrem sic clamans : *absque venerando et divino Sacerdotio remissio peccatorum mortalium non conceditur* [1].

Ad pravos autem Sacerdotes quod attinet, eos quoque veros esse Pœnitentiæ ministros evidentissime patet; nam Sacramentorum virtus est ex meritis solius Christi [2]. — Utrumque Tridentinum definivit [3] : *si quis dixerit Sacerdotes qui in peccato mortali sunt potestatem ligandi et solvendi non habere ; aut non solos Sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse dictum :* quæcumque ligaveritis super terram, etc., *anathema sit* [4].

Quid (dices) *sentiendum de Diaconis?* Celebris Morinus

[1] Orat. *de Sacerdotio.*

[2] *Vid.* De Sacramentis in genere, ubi *de valida administratione.*

[3] Sess. 14, can. 10.

[4] Unde quando Jacobus ait : *Confitemini alterutrum peccata vestra* (c. 4), per *alterutrum* non intelligitur quilibet, sed Sacerdos, seu homo homini. Et hoc patet ex particula *ergo*, quæ hunc versiculum connectit cum antecedenti, in quo Apostolus Sacerdotes dixerat esse vocandos ad ungendos infirmos. Adde : non pauci textum illum explicant de humili tantum confessione, qua quis nempe se dicit esse peccatorem, ut sic alios ad orandum pro se moveat.

existimavit etiam Diaconis factam olim fuisse potestatem, ut sacramentaliter absolverent in necessitate, et deficiente Episcopo vel Sacerdote. Sed hoc est falsum, et constanti ac universali Ecclesiæ Catholicæ consuetudini repugnans. Quod si in vetustis monumentis memoria aliquando recurrat confessionis et absolutionis Diaconorum ministerio peractæ, ea intelligenda sunt non de confessione vel absolutione Sacramentali; sed de mera quadam cæremonia, qua coram ipsis publici pœnitentes testabantur se cursum pœnitentiæ publice explevisse, et sic iisdem pax et reconciliatio concedebatur : quod utique in casu necessitatis, et deficiente Episcopo vel Presbytero etiam per Diaconos effici poterat, adhibita sacra quadam manuum impositione, quæ tamen nunquam habita est uti Sacramentalis [1].

Quid ergo (instabis) *pronuntiandum de confessione laicis facta, quam in historia viri gravissimi non semel commendasse videntur?* Ista, quæ usque ad sæculi XIV initium perduravit, fuit *tunc commendata* ut valde utilis; quia humilitatis habebat meritum atque ad contritionem disponebat. Sed nemo veterum credidit eam fuisse Sacramentalem. Unus sufficiat Angelicus [2] : *ille qui laico confitetur, quamvis impleat quod ex parte sua est de Sacramentali confessione, tamen sacramentalem absolutionem non consequitur* [3].

Diximus *tunc commendata;* non enim desunt qui hodie eam graviter illicitam dicunt, cum ea fieri non possit absque scandalo; ac maxime cum videatur præbere suspicionem lutheranæ heresis [4].

Q. 2. *An quilibet Sacerdos possit confessiones excipere?*

R. Negative; ad validam enim pœnitentiæ administrationem requiritur ulterius, ut Sacerdos approbetur ac donetur jurisdictione, nisi de casu extremæ necessitatis agatur. Ad

[1] Imo illam absolutionem non fuisse Sacramentalem agnovit ipse Morinus in recognitione sui operis, uti constat ex editione Antuerpiensi, an. 1682 (*Vid.* Perrone, *De Pœnitentia*, c. 5, p. 2).

[2] In 4. D. 20, q. 1, a. 1, q. 2.

[3] Idem fortius dicatur de confessione facta *Abatissis*, sicuti obtinet in quibusdam religiosis Institutis; mulieres enim jurisdictionis ecclesiasticæ incapaces sunt.

[4] *Vid.* Benedictus XIV, *De Synodo Diœc.*, l. 7, c. 14.

administrationem vero utilem insuper necesse est, ut Confessarius eas dotes obtineat, quæ hujus muneris sunt : et si quos admiserit defectus, corrigat.

Articulus 1. — De confessarii approbatione.

Q. 1. *Quid est Confessarii approbatio?*

R. Confessarii approbatio est *juridicum testimonium, quo Episcopus fidem facit, se talem Sacerdotem judicare idoneum ad Sacramentales fidelium confessiones in sua Diœcesi audiendas.* Quibus ex verbis deducitur ad talem approbationem non requiri de rei essentia examen, si adsit judicium prudens de sufficientia et idoneitate.

Ubi viget disciplina Concilii Tridentini nullus Sacerdos potest Sacramentale pœnitentiæ ministerium exercere, nisi aut habeat Beneficium parochiale, aut ab Episcopo [1] sit approbatus [2]; ait enim *quamvis Presbyteri in sua Ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipiant; decernit tamen sancta Synodus, nullum, etiam Regularem, posse confessiones sæcularium, etiam Sacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale Beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus judicetur, et approbationem quæ gratis detur*

[1] Sub quo quidem intelligitur etiam Vicarius Capitularis, sede vacante, cum sit in locum Episcopi.

[2] *Quid vero de Capellanis militum?* « Certum est, ait Bouvier, illos absolvere non posse milites absque legitima approbatione. Sed quæstio est, an approbatio Majoris Capellani regii (*du grand aumônier du roi*) eis sufficiat, an vero requiratur approbatio Episcopi loci? Cum Majores Capellani regii sola auctoritate civili fuerint instituti, nullam habent jurisdictionem ecclesiasticam ratione sui tituli, nec proinde eam delegare possunt, nisi facultatem id faciendi a Sede Apostolica obtinuerint.

Clemens XII, Brevi diei 4 februarii an. 1736, precibus Philippi V Hispaniarum regis inclinatus, concessit Majori Capellano ab ipso deputato, facultatem per se vel per alios Sacerdotes probos et idoneos in examine a se repertos et subdelegandos, Sacramentaliter absolvendi milites a quibusvis peccatis et censuris, necnon alias utriusque sexus personas ad exercitus regios (comprehensis etiam copiis auxiliaribus) spectantes.

Eamdem facultatem Benedictus XIV concessit, die 28 maii 1746, Majori Capellano Caroli Emmanuelis III regis Sardiniæ.

obtineat, privilegiis et consuetudine quacumque, etiam immemorabili non obstantibus[1]. Hinc sequitur, approbationem petitam et negatam minime sufficere; sed requiri ut reapse concedatur, et in effectu[2].

Q. 2. *A quonam Episcopo habenda est approbatio?*

R. Approbatio dari debet ab Episcopo loci, in quo confessiones excipiuntur; non vero ab Episcopo pœnitentis. Ita fert communis et universalis fidelium praxis, et constat etiam ex Bulla Innocentii XII *Cum sicut*, et Benedicti XIV *Apostolicum ministerium*. Hanc approbationem seu facultatem Episcopus etiam per alios potest tribuere, cum non sit actus Ordinis : imo eam concedere potest et ipse per se exercere (hoc ipso quod tali munere donatus est) Episcopi Vicarius, ut verius ac communius docent Azorius, Fagnanus, Sanchez, Sylvius et alii. Ratio est quia Vicarius, supposita nominatione, jurisdictionem habet ordinariam tam in civilibus, quam in spiritualibus non ab Episcopo, sed ab ipso jure[3].

Sed (quæres) *an Episcopus possit approbatos iterum examinare, vel approbationem datam revocare aut restringere?* Affirmative : ab Episcopo possunt iterum ad examen revocari Confessarii sive regulares sive sæculares. Potest etiam approbatio jam data revocari vel restringi ad locum, ad tempus, ad personas, prout Ordinario placuerit, quin teneatur de tali revocatione vel restrictione rationem reddere. Idque expresse deducitur ex Bulla Benedicti XIV, *Apostolicum ministerium*. Et sane tota res Episcopo est commissa[4].

Quid (dices) *si revocatio facta sit sine justa causa?* Censent aliqui revocationem hanc esse invalidam. Verum hæc

[1] Sess. 23, c. 15 de R.

[2] *Vid.* Benedictus XIV, Notific. LXXXVI.

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 558.

[4] Hic speciatim quæri solet, *Episcopus possit de novo Parochos suos examinare?* Distinguendum est cum Benedicto XIV, *Notificatione* IX, n. 16. Si agitur de Parochis examinatis ab antecessore, hæc statuit S. Congregatio Concilii : *Censuit Episcopos successores posse, superveniente rationabili causa, etiam ex officio, etiam extra visitationem examinare Parochos ad Ecclesias Parochiales adprobatos.* Et idem dicit de *Parochis regularibus*. Rota Romana vero decrevit quod si sufli-

opinio vix ac ne vix quidem in praxi probabilis a nobis existimatur, cum in hac re non attendatur quid fieri deberet, sed quid actu factum est; voluntati enim superioris facultas subdita est. Adde : cum innumerabiles esse possint revocationis justæ causæ, quæ a Confessario penitus ignorentur, ideo in tali re pro Prælato præsumendum est. Hinc damnata fuit ab Alexandro VII hæc n. 13 propositio : *præcepto annuæ confessionis satisfacit, qui confitetur Regulari ab Episcopo præsentato, sed ab eo injuste reprobato.*

Q. 3. *Quid penes Novariensem Diœcesim notandum circa approbationem?*

R. Hæc occurrunt notanda præcipua :

1. Eos, qui actu Parochi sunt et Coadjutores Titulares, approbari in tota Diœcesi absque facultatis renovandæ necessitate; sed ceterorum Sacerdotum neminem approbari sine præcedenti idoneitatis periculo.

2. Singulos sive regulares sint sive sæculares, non approbari nisi ad anni spatium; et idcirco, eo evoluto, omnes teneri prorogationem expostulare, exhibendo intra mensem octobris patentes litteras proprio Vicario Foraneo, vel Secretariæ, vel Cancellariæ Episcopali, si sint sæculares; Superiori autem Monasterii, si sint regulares. Hoc si fecerint, ad totum usque mensem decembris facultas prorogata censetur, etiam ante acceptum prorogationis decretum : si vero neglexerint, ultima octobris die penitus exspirabit [1].

3. Hoc prorogationis decretum Sacerdotibus sæcularibus non concedi, nisi prius exhibeant testimonium proprii Confessarii de confessione singulis hebdomadis peracta; et attestationem Parochi de morum honestate, de cura in divi-

ciens causa novi examinis *libitum, et sola quies conscientiæ Episcopi.*

Si vero agitur de Parochis ab eodem Episcopo jam examinatis, utrum hic iterum possit eos examinare, hæc habet eadem S. Congregatio : 1. *Posse Episcopum examinare Parochos et Rectores semel approbatos ad curam animarum, quando adest vehemens suspicio de illorum imperitia; posse ad hujusmodi examen procedere etiam extra visitationem; ad dictum examen faciendum haud necesse esse, ut judiciales probationes imperitiæ præcedant.*

[1] Hodie tamen constitutum est, quod *Litteræ Patentes* debeant consignari intra mensem decembris. Ad totum autem martium perdurant.

nis officiis, in catechesibus tradendis, et in collationibus casuum conscientiæ de more frequentandis.

4. Patentes approbationis et prorogationis litteras extendi quidem pro Confessariis omnibus ad totam Diœcesim; sed *per se* non complecti facultatem absolvendi a casibus reservatis; neque extendi ad confessiones Monialium aut mulierum quarumcumque intra Monasterii Collegiive ambitum degentium [1].

Articulus 2. — De confessarii jurisdictione.

Q. 1. *Quid de Confessarii jurisdictione?*

R. Nomine *jurisdictionis* hic intelligitur *potestas illa, qua Sacerdos in subditum fert sententiam, in foro tamen conscientiæ*. Proprie loquendo hæc approbationem supponit, licet nunc cum illa videatur confundi, quia una simul tribuitur. Duplex est Confessarii jurisdictio : alia *ordinaria*, alia *delegata*.

Prima est quæ alicui competit ratione officii, quod ei fuit demandatum, cuique adnexa est animarum cura : ut sunt Papa, Episcopi, eorumque Vicarii Generales, Vicarii Capitulares, Archiepiscopi cum visitant subditos suffraganeorum, Prælati Religionum ac Parochi. Posterior est quæ alicui vel tacite vel expresse legitime confertur ab habente primam, id est ordinariam. Excipe Parochos [2], quibus vetitum est alium delegare ad confessiones audiendas; cum tota hæc res Summis Sacerdotibus commissa sit, qui in utroque foro expeditam habent jurisdictionem [3].

[1] *Vid.* Synodus Novariensis, c. 6, *De Sacramento pœnitentiæ*.

[2] Unde Parochus non potest vocare Parochum alienæ Diœcesis neque ad excipiendas confessiones propriorum subditorum ut declaratum est a S. Congregatione. Item neque potest vocare ea de re Parochos suæ ipsius Diœcesis : quia quilibet Parochus pro suo oppido est tantum approbatus : et ita iterum, ut declaravit S. C. Excipe apud nos (sic ex Synodo Novariensi, pag. 194, ac ferme ubique ex consuetudine) omnes Parochos et Coadjutores titulares, qui quoadusque hoc munere funguntur, valent confessiones excipere in tota Diœcesi. Potest autem Parochus ex eadem S. C. C. etiam in aliena Diœcesi suos parochianos audire. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 544.

[3] Jurisdictio generatim sumpta est quædam potestas moralis regendi subditos. Ecclesiastica est duplex : alio in foro externo, et est potestas

Jam vero: qui gaudet ordinaria, potest ubique subditos suos absolvere; non autem qui jurisdictionem habet delegatam. Ita S. C. 3 dec. anno 1707; et Constitutio *Apostolicum* Benedicti XIV.

Q. 2. *Quot modis acquiritur jurisdictio delegata?*

R. Duobus modis: *ab homine*, et *a jure:*

Ab homine, quando Ordinarius illam alteri committit, vel alteri licentiam concedit Confessarium sibimet eligendi. *A jure* autem, quando jus vel legitima consuetudo certis personis permittit, ut absolvant, aut ut ab electo Confessario absolvantur. Privilegium eligendi Confessarium habent: — 1. ex consuetudine Reges et Principes; sed pro se tantum, et modo supremo gaudeant dominio. Item domestici Pontificis. Item Cardinales, qui præterea Romæ degentes possunt sibi et familiæ Confessarium eligere, et eum quocumque conducere; — 2. ex jure Episcopi, etsi nondum confirmati. Item Prælati minores exempti, et Superiores regulares locales [1]. Episcopi autem possunt secum conducere Confessarium jam approbatum, et ei confiteri etiam in aliena Diœcesi [2].

Q. 3. *An delegatio exspiret morte, vel dimissione delegantis?*

R. Si delegatio sit de audienda tantum alicujus personæ confessione, tunc morte vel dimissione delegantis exspirat, nisi hæc confessio jam fuerit incœpta, ut recte dicunt Lugo, Salmanticenses, etc. [3].

ferendi leges, regendi fideles, imponendi pœnas, etc.; alia in foro interno, quæ est potestas absolvendi vel ligandi in tribunali pœnitentiæ. Ex hæc duplex ordinaria et delegata: qui habet ordinariam tantum pro foro interno ex S. C. C, non potest eam alteri delegare. Hinc Parochus non potest delegare Sacerdotem ab Episcopo non approbatum; nam Parochus pro foro externo non habet nisi jurisdictionem limitatam et secundum quid, scilicet relate ad Parœciæ administrationem tantummodo.

[1] Non tamen Parochi: et contraria propositio damnata est ab Alexandro VII, sub n. 16.

[2] Verum si Episcopi eum non conducunt, confiteri debent approbato ab Ordinario illius loci, ut declaravit S. C. apud Fagnanum, ac confirmavit Gregorius XIII, 1. dec. anno 1582 (*Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 565).

[3] Ex Decret. Greg., l. 1, t. 29: *De offic. et potest. jud. deleg.*, c. 19, 20.

Si vero delegatio sit generalis a Papa proveniens, communis sententia et praxis est eam non exstingui per delegantis mortem; nam *decet concessum a Principe beneficium esse mansurum* [1]. Excipe nisi ea facta fuerit his verbis : *usque ad beneplacitum nostrum*, vel *ad arbitrium nostrum*, aut similibus; quia ex juris adagio *voluntas morte finitur*. — Imo etsi ab Episcopo proveniat delegatio generalis, adhuc ea non exstinguitur, quamvis confessio nondum cœpta sit, nisi vel a successore revocetur, vel præfixum tempus elabatur. Huc certe firmatur tam a vulgari adagio : *gratia facta non exspirat per mortem concedentis* [2], quam a consuetudine generali et praxi : et revera, Episcopo defuncto, vel cessante e suo officio, adhuc Confessarii antea deputati in suo munere et officio perseverant in confessionibus audiendis [3].

Q. 4 *An jurisdictio necessaria sit ad Pœnitentiæ Sacramentum ?*

R. Nonnulli, sub finem sæculi XVIII, cum Aloysio Litta et Joanne Guadagnini contendere ausi sunt, tum approbationem Episcopi ad confessiones valide excipiendas non consistere jurisdictione, sed in solo idoneitatis testimonio; tum Confessarios omnes vi Ordinis ab omni casu reservato valide, si non licite, absolvere posse [4].

Sed Ecclesia docet omnino necessariam jurisdictionem ad Sacramenti valorem. Sic enim habet Tridentinum : *quoniam natura et ratio judicii illud exposcit, ut sententia in subditos duntaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, et verissimum esse Synodus hoc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem* [5]. Jam vero : absolutio quæ est nullius momenti, non tantum illicita, sed etiam prorsus invalida debet existimari. Ratio est, quod pœnitentiæ ministerium exerceatur ad modum judicii forensis; sed in causis forensibus sententia non

[1] C. *Si super grat.*, 9 de off. deleg. in 6. — [2] *Ibid.*
[3] *Vid.* Liguori, tract. XVI, n. 82.
[4] *Vid.* Perrone, *De Pœnitentia*, § 219.
[5] Sess. 14, c. 7.

potest valide pronuntiari, nisi ab eo judice, qui in litigantes habeat jurisdictionem [1].

In Synodo autem Novariensi excommunicatio ipso facto incurrenda injungitur Sacerdoti, qui *non actu parochus, aut non approbatus hoc sibi ministerium vindicaret extra casum necessitatis* [2].

Sed (dices), *nonne omnes Sacerdotes in ipsa Ordinatione accipiunt potestatem absolvendi a peccatis, sic dicente Episcopo consecrante:* accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt? — R.: potestas Ordinis est omnino distincta a potestate jurisdictionis, uti docent Canonistæ in ipsis juris Canonici elementis: *duplex est spiritualis potestas*, ait D. Thomas [3]: *una quidem Sacramentalis, alia jurisdictionalis. Sacramentalis quidem potestas est quæ per aliquam consecrationem confertur.... Potestas autem jurisdictionalis est quæ ex simplici injunctione hominis confertur* [4].

Q. 5. *Quid si jurisdictio sit duntaxat probabilis?*

R. Pauci cum Antoine et Concina absolute negant vali-

[1] Addatur proscriptio thesis 37 Pseudosynodi Pistoriensis lata in Bulla *Auctorem fidei*, ubi doctrina illius Conciliabuli hac in re *sic intellecta, quod ad validum usum hujus potestatis non sit necessaria ordinaria vel subdelegata illa jurisdictio, sine qua Tridentinum declarat nullius momenti esse absolutionem a Sacerdote prolatam*, proscripta fuit ut *falsa, temeraria, erronea, et Concilio Tridentino injuriosa.*

Quod valet, licet agatur tantummodo de absolvendo a venialibus, vel a mortalibus peccatis jam remissis, ut merito docet ex quodam Decreto Benedictus XIV, *Notificatione* LXXXVI, n. 7. Sane esto, quod istorum confessio sit libera, absolutio tamen semper est sententia judicialis, quæ ferri debet in designatos subditos.

[2] Pag. 117. — [3] 2, 2, q. 39, a. 3.

[4] Unde errare dicendi sunt qui per Ordinationem volunt utramque potestatem conferri: semper enim in Ecclesia Catholica retentum est ad jurisdictionis exercitium solam Ordinationem minime sufficere, sed insuper requiri illam *injunctionem hominis*, de qua loquitur Angelicus, quamque *missionis* nomine vocant, sitam videlicet in eorum subditorum adsignatione, in quos jurisdictio illa, seu *potestas jurisdictionalis* exerceatur. Hæc porro subditorum adsignatis, seu *missio et injunctio*, ut legitima sit, non ab alio procedere debet, nisi a legitimo Superiore.

dam esse absolutionem, si jurisdictio sit tantum probabilis; quia (inquiunt) non licet in Sacramentis conficiendis ea uti opinione, prout constat ex hac propositione sub n. 1 ab Innocentio XI damnata; *non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetat lex, conventio aut periculum gravis damni incurrendi*. Unde in istorum sententia qui amplectendo opinionem probabilem doctorum asserentium in hoc vel illo casu Confessarium habere jurisdictionem absolvendi a reservatis, seu privilegium quod habebat, nondum esse revocatum, absolvit, invalide facit. — Alii vero communiter et absolute eam valere affirmant cum Croix, Filliucio, Lessio, Lugo, Viva, etc. Ratio est consuetudo universalis sic absolvendi in Ecclesia : et merito, ne scilicet Confessarii sæpius sint anxii circa veritatem jurisdictionis : porro consuetudo dat utique jurisdictionem, ut commune est.

Sed nos cum Barbosa, Elbel, Gobat, Holzman, Sporer, Suarez, Wigandt, etc., sic distinguimus : vel aliqua adest causa gravis necessitatis aut magnæ utilitatis, vel non.

Si 1, fas est uti jurisdictione tantum probabili; cum enim adsit in Ecclesia consuetudo universalis ferme omnium Confessariorum absolvendi pœnitentes cum jurisdictione probabili; et agatur de re quæ ab Ecclesia suppleri potest, certo suppleri præsumitur in dicto casu gravis necessitatis, aut magnæ utilitatis ob bonum animarum. Sicque Confessarius absolvendo non absolvit cum sola opinione probabili; sed absolvit cum opinione moraliter certa, non quidem directa, sed reflexa. — Si 2, non licet; ubi enim nulla causa satis justa intercedit, censeri non potest Ecclesia supplere jurisdictionem, cum hæc nunquam censenda sit meræ Sacerdotum suorum libertati velle connivere [1].

Hujusmodi autem causa gravis accidit, prout censent Sporer et Holzman : 1. si urgeat præceptum annuæ confessionis, nec alius adsit Confessarius; 2. si pœnitens indigeat auxilio talis Confessarii; 3. si pœnitens deberet complicem patefacere alium adeundo; 4. si pœnitens secus remanere

[1] Idem dicendum de jurisdictione dubia.

debet in mortali; 5. si Confessarius, qui habet jurisdictionem probabilem, timeat ne secus pœnitens sacrilege confiteatur [1].

Quid (dices) *pronuntiandum de jurisdictione præsumpta?* Si præsumptio fundatur in signis quæ indicant consensum præsentem, v. g., si Sacerdos, quem constat non habere jurisdictionem, confessiones excipiat, præsente vel sciente et non contradicente Episcopo, sufficit; quia ea apparet jam tacite concessa. Si vero indicant tantum consensum de futuro, non sufficit; quia consensus futurus non præbet jurisdictionem pro tempore præsenti. Neque illa potest postea rata haberi; quia valor Sacramentorum nequit suspendi.

Item neque sufficit solus internus consensus, cum jurisdictio sic communicari non possit hominibus; sed est manifestanda cui tribuitur [2].

Q. 6. *An error communis suppleat defectum jurisdictionis?*

R. *Si error communis* conjungitur *cum titulo colorato* sive *putativo*, ut vocant, certum est apud omnes tunc Ecclesiam jurisdictionem supplere: et ipso jure probatur [3]. Ratio est, quia alias multæ animæ perirent; ideoque rationabiliter præsumitur Ecclesia supplere.

Diximus: 1. *si error communis*, id est omnium vel fere omnium in loco, ubi excipitur confessio; alioquin non metuendum publicum damnum: neque ideo Ecclesia jurisdictionem suppleret; Ecclesia enim ut provisor generalis non censetur supplere, nisi ratione boni communis; nam gubernator ad solum bonum generale societatis attendere debet; 2. cum *titulo colorato*, hoc est cum titulus positus est ac collocatus a superiore; sed ob aliquem latentem defectum

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 573.

[2] Aiunt tamen illum valide absolvere, qui mittit nuntium Episcopo pro confirmatione facultatis, et eo tempore quo præsumit obtentam facultatem, absolvit, licet nondum redierit nuntius; quia hic illius personam repræsentat. Agit tamen illicite, cum Sacramentum nullitatis periculo exponat; posset enim Episcopus ex causis sibi notis confirmationem negare. Aliter esset, si certe sciat Patentes renovatas esse; tunc et valide et licite confessiones audit, ut patet.

[3] L. *Barbarius*, *ff. de off. Præt.*, et c. *Infamis*, q. 7.

nullus. Ut si quis, v. g., obtinuerit titulum Parochi, sed invalide ob simoniam.

Sed quid (quæres) *si fictus aut nullus errori titulus adjungatur?* Non omnes conveniunt. Alii cum Busembaum, Concina, Holzman et Sporer, negant Ecclesiam supplere in hoc casu jurisdictionem, quia majus damnum fidelibus proveniret quam utilitas; cum ex hoc plerique Sacerdotes improbi sumerent occasionem simulandi se Confessarios, et sic fideles possint facilius seducere etiam in iis quæ ad fidem pertinent. Hinc ex juris dispositione, quam indicant Canonistæ, actus intrusi semper sunt nulli [1]. Ita communius.

Attamen plures probabiliter cum Billuart, Bonacina, Lugo atque Sanchez affirmant etiam in hoc casu Ecclesiam supplere jurisdictionem; nam eadem adæquata ratio boni communis tam valet pro errore communi, qui conjunctus est cum titulo colorato, quam pro eo qui est a tali titulo disjunctus. Neque apparet ratio specialis cur magis provideatur bono publico in primo casu, quam in secundo. Sane: dato etiam, quod Sacerdotibus impiis jurisdictionem hanc denegaret, id profecto non impediret, ex una parte, quominus ipsi damnationem suam nihili jam facientes disseminaturi non sint errores suos inter fideles. Ex altera vero parte christiani ob invaliditatem confessionum exponerentur evidenti periculo perditionis [2].

Q. 7. *Quotupliciter quis subditur alteri quoad pœnitentiam?*

R. Per pœnitentiam quis alteri fit subditus:

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 570 et seqq.

[2] Huic tamen videtur obstare declaratio S. C. Congregationis data 11 decembr. 1683. Nempe interrogata, an Cappucini, qui in Patavina Diœcesi confessiones exceperant sine licentia Episcopi illius Diœcesis, valide absolvissent, quia aliqui ex his erant in aliena Diœcesi approbati, alii vero ab Episcopo quidem Patavino ad annum, sed jam elapsum, S. Congregatio respondit: *Illicite et invalide confessiones excepisse, sed non esse inquietandos illos, qui bona fide confessi sunt. Attamen si ipsi confessi hoc resciverint vel de invaliditate confessionis dubitaverint, eosdem teneri reiterare confessionem. Vid.* Benedictus XIV, *Notificatione* LXXXIV, ubi declaratio per extensum habetur.

1. *Ratione domicilii*, vel *quasi-domicilii*. Sic qui in aliena Diœcesi in perpetuum vel majore anni parte habitare intendunt, cum fiant subditi, valide absolvuntur a Confessariis in illa Diœcesi approbatis.

2. *Ratione privilegii status :* sic qui alicui familiæ uniuntur, eorum jurisdictioni subduntur, qui eidem præsunt. Uti contingit Novitiis; et familiaribus Regularium, si tamen Monasterii expensis, inter illius septa et sub eorum obedientia actu inserviunt, ut limitant canones.

3. *Ratione consuetudinis*, quatenus hæc est indicium consensus a superiore legitime præstiti. Sic consuetudine inductum est, ut qui pergunt in alienam Diœcesim etiam sine animo ibidem contrahendi domicilii aut quasi-domicilii, a quolibet Confessario ibidem approbato absolvi possint, nisi adsit fraus vel censura [1].

Ratione erroris communis ; quia tunc jurisdictionem supplet Ecclesia ob bonum commune, uti dictum est in superiori quæstione.

5. *Ratione articuli mortis*, ne scilicet aliquis pereat hac ipsa occasione; et quod in bonum fidelium inductum est, cedat in eorum perniciem. Imo id valet (in sententia veriori et communissima) etiam quando agitur de solo mortis periculo : quamvis enim physice loquendo non sit eadem res articulus et periculum mortis [2]; mortaliter tamen loquendo,

[1] Sacerdos approbatus, priusquam audiat confessiones in Ecclesia Parocho subjecta, veniam petat ab ipso Parocho, ut debitus ordo postulat ac dependentia : excipe nisi casus urgeat, vel amicus sit Parochus, etc. Non tamen requiritur venia Parochi ad audiendas sæcularium confessiones in sacello regularium vel monialium ; sed sufficit tunc venia superioris vel superiorissæ loci. Gury.

[2] *Articulus mortis* (ait Stapf, § 588) ille dicitur, quo mors certo, vel saltem probabilius proxime secutura prævidetur. *Grave periculum* adesse censetur, dum prudens timor, seu solidum dubium mortis proxime secuturæ occurrit, eo quod in ejusmodi casibus frequenter accidat, e. g., in gravi morbo, difficili partu, etc.

Generatim animarum pastor in determinando gradu periculi non sit anxius : sufficit justus timor, ne morbus iste progrediatur in mortem. Moneat etiam populum, ut in casu infirmitatis S. Sacramenta mature petant, ne morbo ingravescente, ægroti, ut fieri solet, minus dispositi inveniantur. — *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 561.

et in ordine ad præsentem casum nulla in jure occurrit distincto, dicente Rituali Romano : *si periculum mortis immineat, approbatusque desit Confessarius, quilibet Sacerdos potest a quibuscumque censuris et peccatis absolvere.* Sane in tali periculo nonne quilibet fidelis tenetur confiteri? [1]

Quid (dices) *si adsit, vel adesse possit, si vocetur, Confessarius approbatus?* Sententia communissima negat tunc simplicem Sacerdotem absolvere posse; nam tunc cessat tota ratio, ob quam ipsa facultas data est. Ab hac sententia *per se loquendo* nos judicamus non recedendum maxime ob auctoritatem Ritualis R. inquientis : *si periculum mortis immineat, approbatusque desit Confessarius, quilibet Sacerdos potest... absolvere.* Ex his verbis fluit conclusio : *ergo quilibet Sacerdos non potest absolvere, si adsit Confessarius approbatus.*

Diximus *per se loquendo;* nam simplex Sacerdos potest et valide et licite absolvere tempore mortis, etiam præsente Confessario approbato; — 1. Si approbatus nollet vel non posset facultate sua uti, vel non esset approbatus in illa Diœcesi, tunc idem est ac si non adesset; — 2. si ipse esset excommunicatus vel suspensus vitandus; cum ei tunc sit præferendus simplex Sacerdos, quia approbatum eo in casu prohibet Ecclesia; — 3. si approbatus sit complex in peccato turpi cum pœnitente, uti declaravit Benedictus XIV [2]; — 4. idem dicunt sed quidem probabiliter, si moribundus ita horreat manifestare sua crimina Confessario illi, ut sit in periculo confitendi sacrilege. v. g., si sit inimicus, consanguineus, aut objectum peccati. Tunc profecto videtur adhuc vigere illud : *ne hac occasione aliquis pereat*, uti docent Collet, Croix, Mazzota ex D. Thoma; — 5. si Confessarius approbatus superveniat confessione jam incœpta; quia judicium inchoatum compleri debet [3].

[1] Ad hoc autem periculum constituendum sufficere videtur, quod adsit prudens timor mortis ex illa circumstantia eventuræ. Tale censetur adesse in prælio, in longa navigatione, in difficili partu, in operatione chirurgica ardua, in morbo qui amentiæ periculum importat : sicque sub mortis periculo complectimur ipsum periculi dubium, in quo valet semper una ratio, *ne hac occasione aliquis pereat.*

[2] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 562.

[3] Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 560 et seqq.

Quid (instabis) *dices de heretico, schismatico, excommunicato?* Non obstante contraria quorumdam sententia, dicimus ipsos quoque, licet vitandos, in hoc casu absolvere posse moribundum; semper enim urget ratio, *ne quis pereat*[1]. Refert Cardinalis Albitius hanc quæstionem fuisse propositam Innocentio XI, atque ab eo definitam, ut non amplius dubitari possit, quin pœnitens in articulo mortis licite et valide absolvi queat ab heretico, schismatico et excommunicato, deficiente altero Sacerdote. Et vero ita aperte tradit Rituale R. dicens, quod tunc absolvere potest *quilibet Sacerdos*[2].

Articulus 3. — De casuum reservatione[3].

Q. 1. *Quid est casuum reservatio?*

R. Reservatio nihil aliud est, quam *limitatio jurisdictionis alicui concessæ pro excipiendis fidelium confessionibus.* Casus porro reservati dicuntur quædam crimina atrociora, quorum absolutionem concedere nequit Sacerdos, qui communi duntaxat jurisdictione et approbatione præditus est: neque ipse Pœnitentiarius Cathedralis Ecclesiæ, quamvis in tota Diœcesi ceteroquin valeat vi potestatis suæ confessiones excipere, ut declaravit S. Congregatio 6 jul. 1647. — Hæc lex adeo gravis est, ut qui prætextu privilegiorum temerarie absolveret a reservatis, præter nullitatem absolutionis, et culpam gravissimam, illico incidat in excommunicationem reservatam.

Dividitur reservatio in *Papalem*, *Episcopalem* et *Regularem*, prout casus reservantur Papæ, vel Episcopo, vel Superioribus Regularibus.

[1] Hæc verba protulit Tridentinum agendo tantum de casuum reservatione, quam ideo in morte cessare dicit ratione presbyteri simpliciter approbati. Attamen et casui nostro merito, ut patet, applicantur, ut nempe non tantum adprobatus simpliciter, sed etiam catholicus Sacerdos nullimode adprobatus, imo et omnes Sacerdotes etiam ab unitate Ecclesiæ præcisi valeant absolvere in morte. — *Vid.* Bouvier, qui refert etiam declarationem Pii VI, 1 apr. anno 1794.

[2] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, n. 92.

[3] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 578 et seqq.; et *Homo Ap.*, tr. XVI, nn. 128 et seqq.

Q. 2. *Quot sunt casus Papales?*

R. 1. Casus Pontifici reservati ratione sui duo sunt : — 1. est, quando quis Sacerdotem innocentem falso insimulat de crimine sollicitationis apud judices Ecclesiasticos, sive per se impie calumniando, sive sceleste procurando, ut ab aliis id fiat : ex Bulla *Sacramentum* Benedicti XIV; — 2. quando quis accipit dona a Regularibus utriusque sexus, si antea facta non fuerit restitutio, vel in toto, cum dona excedant valorem decem Scutorum Romanorum[1]; vel in parte ad arbitrium Pœnitentiarii Magni, cum talem valorem minime excedant. Hac tamen restitutione peracta, cessat reservatio : sic habetur Bulla *Religiosæ* Clementis VIII, Bulla *Nuper* Urbani VIII, et Bulla *Pastor bonus* Benedicti XIV.

R. 2. Casus latæ sententiæ ac Papæ reservati ratione censuræ plurimi sunt : præcipuos adnotamus[2]. Censuram igitur incurrunt : — 1. Absolventes prætextu privilegii a casibus Bullæ *Cœnæ*, vel Episcopis reservatis. *Decr. Congr. Episcopor. et Regularior. confirmatio a Clemente VIII;* — 2. Absolventes sacramentaliter excommunicatum a Papa. *Cap. significavit, de sentent. excommunic.;* — 3. Absoluti in articulo mortis a censura Papæ reservata, se postea non præsentantes. *Cap. eos qui de sent. excom. in* 6; — 4. Absolutionem datam ab absente validam esse docentes. Bulla 87 Clementis VIII, *Sanctissimus;* — 5. Alienantes bona Ecclesiæ, vel alienari consulentes. Bulla 35 Pii V, *Admonet nos;* — 6. Apostolicæ Sedis vel Legatos vel etiam Nuntios offendentes. Bulla *Cœnæ*, § 11; — 7. Appellantes a Papa ad futurum Concilium, eorumque fautores. Bulla *Cœnæ*, § 2; — 8. Appellantes vel aliter recurrentes ad Laicam Potestatem a Decretis Judicis Ecclesiastici. Bulla *Cœnæ*, § 16; — 9. Archiepiscoporum offensores. Bulla *Cœnæ*, § 11; — 10. Beneficiorum redditibus onera imponentes, exigentes, vel recipientes. Bulla *Cœnæ*, § 18 (Excipe si quæ sint Concordata); — 11. Bona Ecclesiastica usurpantes,

[1] Scutum Romanum valet quinque libellas ac 44 cent. circiter monetæ pedemontanæ.

[2] *Vid.* de Censuris, tom. 1, sub fine, ubi alii adnotantur casus Papæ reservati. *Vid.* S. Alphonsus, *Op. Mor.*, l. 7, nn. 218 et seqq.

vel usurpata recipientes. *Concil. Trid.* sess. 22, cap. 11 *de reform.;* — 12. Causas spirituales vel spiritualibus adnexas a Judicibus Ecclesiasticis avocantes, eorumque fautores. Bulla *Cœnæ*, § 14; — 13. Causas civiles Ecclesiasticorum ad Tribunal laicale trahentes. Bulla *Cœnæ*, § 15 (Excipe si quæ sint Concordata); — 14. Censuras violari Temporales Domini facientes. *Clementin. gravis, de sent. excom.;* — 15. Conceptionem immaculatam B. Mariæ Virginis impugnantes. *Extrav. nimis, de reliquiis et venerat. Sanctor.;* — — 16. Consentientes usurpationibus bonorum Ecclesiarum. *Concil. Tridentinum*, c. 11, sess. 22 *de R.;* — 17. Duellantes, eorumque fautores. Bulla 78 Georgii XIII, *Ad Tollendum*, et Bulla 11 Clementis VIII, *Illius vices;* — 18. Ecclesiasticos viros ad Tribunal laicale trahentes. Bulla *Cœnæ*, § 15 (Excipe, si quæ sint Concordata); — 19. Episcopum offendentes. Bulla *Cœnæ*, § 11. — Vel eum bannientes aut capientes, eorumque fautores. *Clement. 1, si quis suadente de pœnis;* — 20. Examinatores, qui aliquid recipiunt pro examine ad Parochiam. *Concil. Trid.*, sess. 24, cap. 18 *de Reform.;* — 21. Hereticorum libros heresim continentes vel de Religione tractantes, legentes, vel retinentes, vel imprimentes, vel defendentes. Bulla *Cœnæ*, § 1; — 22. Immunitatem Ecclesiarum Locorumque ea gaudentium violantes, Bulla 7 Georgii XIV, *Cum alias;* — 23. Impedientes Causarum spiritualium cursum in Foro Ecclesiastico, eorumque fautores. Bulla *Cœnæ*, § 14; — 26 Litterarum Apostolicarum impetrationem, executionem, vel usum prohibentes, eorumque fautores. Bulla *Cœnæ*, § 13; — 25. Matrimonio conjungentes vel solemniter benedicentes Sponsos sine licentia Parochi, *Clement. 1, de Privileg.;* — 26. Montium Pietatis bona usurpantes. *Concil. Tridentin.*, sess. 22, cap. 11 *de Reform.;* — 27. Scripturam Sacram prædicantes vel explanantes contra sensum ab Ecclesia approbatum. Bulla 11 Leonis X, *Supernæ Majestatis;* — 28. Societatis Jesu Institutum impugnantes vel mutari procurantes. Bulla 29 Gregorii XIII, *Ascendente Domino*, § 24; — 29. Unctionem Extremam ministrantes Religiosi sine licentia Parochi loci. *Clement. Religiosi, de privilegiis.*

Q. 3. *Quot sunt casus Episcopo reservati?*

R. Casus Episcopis reservati ratione sui vel censuræ, alii sunt reservati in jure communi; alii in Synodo Diœcesana [1]; alii extra Synodum. — Casus jure communi reservati sex numerantur his versiculis :

Clerum percutiens, animati fœtus abortus,
Participans crimini criminoso, excommunicatus,
Occultus, quisquis Papam non possit adire.

Nempe incidunt in Episcopalem reservationem : 1. percussores Clericorum, nempe si agatur de percussione levi, quamvis publica; item si agatur de mediocri et enormi, dummodo non sit publica [2]; 2. procurantes abortum effectu secuto [3]; 3. participantes in crimine criminoso [4]; 4. excommunicati ab Episcopo per sententiam particularem [5]; 5. incidentes in casus Papales occultos post Tridentinum reservatos, et extra Bullam *Cœnæ* [6]; 6. incidentes in casus Papales publicos, sed impediti Romam adire [7].....

Q. 4. *An Prælati religionum possint casus reservare?*

R. Affirmative : sed uti decrevit Clemens VII, 29 maii anno 1593, tantum undecim casus reservare possunt, et non ultra sine consensu Capituli generalis pro tota religione, aut provincialis pro provincia.

Casus determinati sunt : — 1. apostasia; — 2. egressio nocturna et furtiva a monasterio; — 3. sortilegium; — 4. peccatum mortale contra paupertatem; — 5. furtum mortale de bonis monasterii; — 6. peccatum carnale opere consummatum; — 7. perjurium in judicio; — 8. cooperatio in

[1] Etiam Moniales in veriori ac communi sententia subjacent casibus et censuris ab Ordinario in Diœcesi generaliter reservatis, si non sint exemptæ; nemo sane excludendus, si neminem excludit lex. Non tamen ita res certa videtur, si agatur de Monialibus exemptis. Probabiliter negant personas exemptas reservationi subjici; quia est tantum Episcopi Confessarios eorum approbare quoad idoneitatem, non vero eis jurisdictionem limitare. — Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 602.

[2] Vid. *de Censuris*, hic. — [3] Ex Bulla Gregorii XIV, *Sedes Apost.*

[4] C. Nuper 29, et 45 de sent. excomm. — *Vid.* t. i, *de Censuris*, De excomm.

[5] Clemens X, constit. *Superna.* — [6] Vid. *de Censuris*, loc. cit.

[7] Tomus 1, *de Censuris*, loc. cit.

abortum fœtus animati, etiam effectu non secuto; — 9. occisio vel gravis percussio; — 10. falsificatio manus vel sigilli Officialium monasterii; — 11. malitiosum impedimentum, retardatio aut aperitio litterarum superiorum ad inferiores, vel contra.

Superiores autem locales a reservatis non valent absolvere; sed Generales tantum et Provinciales, ab iisque deputati, ut declaravit S. C. C. 13 martii anno 1601 [1].

Q. 5. *An Ecclesia habeat potestatem casus reservandi?*

R. Affirmat Tridentinum dicens: *magnopere... ad christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrociora quædam et graviora crimina non a quibusvis, sed a summis duntaxat Sacerdotibus absolverentur. Unde merito Pontifices Maximi pro suprema potestate sibi in Ecclesia universali tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuérunt peculiari judicio reservare.* — Postea addit: *si quis dixerit Episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere, quominus Sacerdos a reservatis cavere absolvat, anathema sit* [2]. Addimus damnationem thesis 44 Pseudosynodi Pistoriensis Bulla *Auctorem Fidei*, ubi legitur: *propositio Synodi asserens reservationem casuum nunc temporis aliud non esse, quam improvidum ligamen pro inferioribus Sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro pœnitentibus assuetis non admodum curare hanc reservationem*, falsa, temeraria, male sonans, perniciosa, Concilio Tridentino contraria, superioris hierarchiæ potestatis læsiva.

Habent autem hanc facultatem qui ordinaria potestate gaudent, ut sunt *Papa*, *Episcopi Prælati* Religionum, quique potestatem quasi Episcopalem habent, uti declaravit S. C. C., referente Fagnano [3]. Non tamen *Parochi;* neque enim ipsi sunt *maximi ac summi Pontifices*, quibus tantum reservatio tribuitur.

Q. 6. *Quale esse debet crimen, ut reservetur?*

[1] Item declaravit 7 jul. 1617, Prælatos non posse infligere censuram super alio casu hic non contento, licet eum non reservent; quia hoc esset Decretum Pontificium eludere.

[2] Sess. 14, c. 7, can. 11. — [3] In c. Cum olim de præsc., n. 24.

R. Quamvis Episcopi casus seu peccata quæcumque sibi valeant reservare negando jurisdictionem, cum eorum imperio Sacerdotum jurisdictio subsit; ne tamen Sacramenti administratio nimis difficilis reddatur, non debent sibi reservare, nisi peccata : — 1. atrociora et ex objecto mortalia, et quibus conjuncta sit Ecclesiasticæ disciplinæ pernicies, et ideo *ut plurimum*, non peccata venialia. Diximus *ut plurimum*; nam si hæc, attento fine Superioris, possunt aliquando evadere gravia, poterunt subjici reservationi; — 2. in genere suo completa, non vero simplicem eorum attentionem, nisi id expedire censuerint; 3. externa, ne infinitis anxietatibus locus aperiatur; — 4. certa, seu certo commissa; quia reservatio est odiosa [1].

Quid vero (dices) *de peccato dubio?* Distinguere oportet : vel tale dubium est *facti*, nempe cum pœnitens certus quidem est illud genus peccati, quod commisit, esse reservatum; sed dubitat an in eo committendo revera ipse mortaliter peccaverit, puta defectu advertentiæ, vel consummationis? Vel tale dubium est *juris*, nempe cum pœnitens certus quidem est se mortaliter peccasse, sed dubitat an in illud peccatum lata sit reservatio, necne?

Si 1, reservatio non erit admittenda; quia hæc est res strictæ interpretationis, ut omnes fere pro certo habent cum Concina, Sanchez, Suarez et aliis. Imo docent communiter Salmanticenses, Sanchez, Sporer, Viva, etc., quod si pœnitens confessus sit simplici Confessario tale peccatum, omnino liberatur a reservatione, quamvis postea illud agnoscat uti mortale; cum enim tunc jam peccatum fuerit directe absolutum, directe etiam reservatio sublata fuit [2]. — Si 2, docent nonnulli reservationem quidem adesse; quia (inquiunt) cum dubitatur, an peccatum commissum sit reservatum, dubitatur etiam an Confessarius habeat facultatem absolvendi; atqui Confessarius uti non potest facultate dubia. Sed com-

[1] Monet etiam Benedictus XIV, Bulla *Quo primum*, Parochorum potestatem, cum ordinaria sit, non esse adeo coercendam; et in Synodo potius imminuendam, ut sic omnis quærelæ occasio præcidatur (*Vid.* etiam, *de Synodo Diœc.*, l. 5, c. 4).

[2] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, n. 142 et 143.

muniter et probabilissime Anacletus, Elbel. Filliucius, Hurtadus, Sa et Viva, etc., tenent contrarium, sive dubium sit negativum sive positivum, nisi lex ipsa etiam casus dubios expresse complectatur. Tum quia reservatio est strictæ interpretationis, tum quia *in dubio melior est conditio possidentis;* atqui Confessarius in hypothesi facultatem absolvendi jam in genere possidet [1]. Hinc versiculus :

Completum, externum, certum, mortale reservant [2].

Quid (dices) *de fideli, qui peccat ignorans adesse reservationem?*

Sententia communis, cui nos subscribimus, negat absolvi posse ignorantes reservationem; nam reservatio casuum respicit potius Confessarios quos privat jurisdictione, quam pœnitentes; et ideo non est pœna pœnitentes ipsos respiciens, sed est jurisdictionis restrictio respiciens Confessarios. Et de hoc non videtur dubitandum, cum Tridentinum dicat absolute Confessarios super reservatos *nihil posse* [3]. Nempe finis reservationis non est tantum, ut fideles a culpis gravioribus absterreantur; sed etiam ut recipiant a Superioribus pœnitentias, monita et remedia opportuniora, quæ non expedit dari nisi a peritioribus. Et ideo cum in ignorantibus non cesset adæquate finis reservationis, nec ipsa reservatio cessat.

An (quæres) *ignorantia saltem excuset a reservatione, quando ipsa reservatio cum censura conjungitur?* Affirmative, agendo de casibus Papalibus (si duos excipias in quæstione secunda relatos; quia casus Papales principaliter reservantur propter censuram, in qua spectatur præcipue ratio pœnæ, quæ in contumaces tantum infligitur. Hinc in hisce casibus, reservata censura, etiam peccatum remanet reservatum : e contrario, sublata censura, v. g., eo quod ignorata fuit, nec est reservatum peccatum; quia sublato medio reservationis, id est censura, jam peccatum non re-

[1] Et si hæc sententia in se esset falsa, adhuc teneret; cum eam universe amplectantur Doctores, et inde in defectu suppleret Ecclesia.

[2] Aiunt etiam valde probabiliter impuberes non subjici reservationi. Hinc versus alter :

Mas annos habeat bis septem; fœmina bis sex.

[3] Sess. 14, c. 7.

manet reservatum. — Negative vero pro casibus Episcopalibus; quia in his principaliter et per se spectatur reservatio, cui quandoque adnectitur censura uti circumstantia et accessorium : unde corruente censura ob ignorantiam, non ideo corruit reservatio.

Ex Synodo Novariensi, ut peccatum sit reservatum, oportet : — 1. ut sit externum; — 2. ut sit mortale ex objecto, et completum in genere suo, nisi aliud exprimatur; — 3. ut tanquam reservatum cognitum fuerit a pœnitente [1]. — 4. ut certum sit esse commissum, ac subjici reservationi; — 5. ut sit clare expressum; neque enim fit argumentatio de casu ad casum. — Item non subjiciuntur reservationi qui nondum decimum quintum ætatis annum expleverint [2].

Q. 7. *Quinam a reservatis queunt absolvere?*

R. Generatim a reservatis possunt absolvere non tantùm ipse reservans, ejusque Superior in jurisdictione spirituali, ac ille cui reservans vel ejus Superior facultatem [3] hanc delegaverit [4]; sed etiam Sacerdos inferior, quamvis a suo Superiore non delegatus :

Et 1. Sacerdos inferior etiam non delegatus potest omnes directe absolvere in articulo ac periculo mortis; in eo enim, dicente Tridentino, *nulla est reservatio*, *atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis et cen-*

[1] Hodie tamen qui indigent Litteris Patentibus, nequeunt in Novariensi Diœcesi a reservatis absolvere pœnitentes hac ratione, quia ignoraverunt reservationem.

[2] Pag. 130 et 315.

[3] *Habentes facultatem absolvendi ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reservatis, non ideo a casibus ab Episcopo reservatis possunt absolvere.* Clemens X, Bulla *Superna.*

[4] Si concessio absolvendi a reservatis facta fuit in favorem alicujus particularis, et præcise pro peccatis narratis, et per tot vices commissis, concessio tantum pro eis valere potest. Secus vero licentia extendi potest etiam ad peccata post ipsam licentiam ab illo pœnitente commissa : intellige tamen modo ea sit non tantum concessa indefinite, sed neque interponatur magna distantia, puta ultra mensem inter concessionem licentiæ ac commissionem novarum culparum, et modo etiam non sit data licentia intuitu alicujus particularis festi, quod transierit. Ita communissime, et valde probabiliter. — Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 601.

suris absolvere possunt. Unde si infirmus ab inferiori Sacerdote absolutus iterum convalescat, non amplius tenetur recurrere ad Superiorem, ut iterum absolvatur; cum tunc perinde se habeant peccata reservata, ac si reservata non essent. Excipe si peccata illa habeant adnexam censuram: tunc si pœnitens convalescat, debet se præsentare Superiori, idque præcipitur in jure, non quidem ut iterum absolvatur, quia jam a censuris et peccatis absolutus fuit, sed ut se ostendat absolutum, obedientem et paratum ad majorem pœnitentiam accipiendam, si Superiori videbitur: quod si pœnitens neglexerit, reincidit in censuram [1].

2. Item Sacerdos inferior non delegatus directe potest absolvere illum extra-diœcesanum, qui ligatus sit peccatis in propria quidem Diœcesi reservatis, non autem reservatis in Diœcesi Confessarii. Reservatio enim directe afficit Confessarium, non pœnitentem: unde cum non sit ligata Confessarii jurisdictio, illa uti valet etiam in peregrinum ex universali consuetudine. — Excipitur 1. ex Bulla *Superna* Clementis X, si pœnitens proficisceretur a patria *in fraudem reservationis*, nempe (uti probabilius ac communius explicant Lugo, Roncaglia et Viva) si pœnitens eo unico fine principali proficiscatur, ut alibi facilius absolvatur, et proprii pastoris judicium aufugiat [2]: tunc enim elusoria redditur lex; — 2. cum eodem Roncaglia et Wigandt contra alios, si casus cognoscatur innodatus censura reservata; nam censura directe afficit pœnitentem ut pœna, quæ ideo eum ubique comitatur.

3. Sacerdos inferior non delegatus potest absolvere pœ-

[1] C. *eos qui de sent. exc.* in 6; et Decr. Greg., l. 5, t. 39, *de sent. exc.*, c. 13. Unde quilibet Confessarius simplex, etiam præsente Superiore, potest moribundum absolvere a reservatis sine censura; non tamen a reservatis cum censura, si adsit, vel vocari possit superior. Ratio quia in 1° casu absolvit directe, cum tunc omnis reservatio cesset; in 2° vero nonnisi indirecte absolvit, cum adhuc remaneat absoluto obligatio se præsentandi Superiori.

[2] Unde bene ipse absolvi potest, si abscesserit ob aliquem honestum finem, v. g., negotii agendi, Indulgentiæ lucrandæ, vel ut confiteatur cum minori incommodo, vel ut Confessarium incognitum aut prudentiorem inveniat, qui suæ tranquillitati melius consulat, etc. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 589.

nitentem illum, qui adire non potest Superiorem, si causa urgeat, v. g., ut vitet scandalum vel infamiæ notam, aut ut satisfaciat præcepto paschali, aut si alias diutius perseverare debeat in mortali. Ita communiter Castropalaus, Concina, Coninchius, Elbel, Layman, Salmanticenses, Suarez, Vasquez, Wigandt, Viva; et hoc quidem, quamvis peccatum sit reservatum cum excommunicatione. Sane cum Tridentinum dicat reservationem esse *in ædificationem, non in destructionem*, necessitatis casum merito præsumitur Superiorem excepisse [1]. Idque confirmat Benedictus XIV, ut refert Panzuti. — Quia tamen Tridentinum declaravit Confessarios simplices *extra articulum mortis nihil posse in reservatis* [2]; ideo dicendum in hoc tertio casu absolutionem nonnisi *indirecte* tribui. Et proinde, cessante impedimento, teneri pœnitentem se præsentare Superiori, ut etiam directe absolvatur [3].....

An pœnitens (quæres) *confessus superiori, si obliviscitur reservati, possit postea de illo a quovis directe absolvi, illud de novo declarando?* Sententia, quæ mihi videtur probabilior, negat. Ratio valde urgens est, quia ad auferendam reservationem requiritur, ut non tantum peccatum subjiciatur judicio superioris, et absterreantur pœnitentes, sed etiam ut convenientem ab eo medicinam ac pœnitentiam recipiant. Excipe 1. cum Concina, si ex aliquo positivo ju-

[1] Item, si pœnitens bona fide confiteatur reservatum Confessario simplici, aut si confitendo Confessario simplici, obliviscatur peccati reservati, est valide absolutus. Quia Confessarius hic licet careat jurisdictione circa reservata, non ea tamen caret in non reservata : ideo non reservata directe absolvit, et reservata indirecte; nam mortalia non possunt absolvi nisi omnia simul. Et cum hæc sententia sit communis, ipso fatente Antoine qui tenet contrariam, imo et valde probabilis, si forte esset falsa, saltem Ecclesia quoad jurisdictionem suppleret. Remanet tamen postea obligatio reservata Superiori declarandi, ut etiam directe ea remittantur.

[2] Sess. 14, c. 7.

[3] *Vid.* Panzutti, *de pœnitentia*, n. 363. Tunc *indirecte* tribuitur absolutio, quando peccatum distincte et expresse non affertur; in illud tamen Confessarius per se jurisdictionem non habet. Si pœnitens non habeat nisi peccata reservata, non potest absolvi, nisi submittat clavibus Ecclesiæ peccatum aliquod saltem veniale vitæ præteritæ remittendum; secus nulla daretur Sacramenti materia.

dicio habeatur præsumptio, voluisse superiorem reservationem omnem auferre; 2. cum Suarez si pœnitens confessus sit in jubilæo; quia ex tali privilegio habet, ut possit absolvi a quocumque Confessario.

An (addes) *tollatur reservatio per confessionem nullam factam Superiori, vel delegato a Superiore?*

R. 1. Si confessio pœnitentis est inculpabiliter nulla, ut si, v. g., inculpabiliter erretur in absolutione, tunc tollitur reservatio ex communi ac probabiliori sententia. Nam ex una parte Superior intendit actualiter et absolute pœnitentem liberare tam a peccato quam a reservatione; ex alia pœnitens subjecit Superiori peccatum, et ab eo pœnitentiam recepit. Excipe casum jubilæi, quia ibi positive requiritur confessio valida.

R. 2. Si confessio sit culpabiliter nulla seu sacrilega, adhuc tolli reservationem communius et non improbabiliter affirmant; quia alius est finis confessionis, qui est remittere peccatum; alius finis reservationis, qui est subjicere peccatum Superiori vel delegato, ad pœnitentiam et redarguitionem: qui si ex voluntate interpretativa nollent, tamen voluntate actuali jam reservationem auferunt. — Excipe 1. si reticeatur ipsum peccatum reservatum; 2. si pœnitens non habeat animum vitandi reservatum, vel ejus pœnitentiam implendi; 3. si agatur de jubilæo, quia tunc facultas absolvendi reservata non conceditur, nisi ad finem, ut fideles jubilæum lucrentur [1].

Q. 8. *Quomodo se gerere debet Confessarius audiens reservatum, si absolvendi careat facultate?*

R. Debet tunc Confessarius iste statim a penitente inquirere, an velit a se ipso absolvi super tali reservatione, et exspectare donec a Superiore obtineatur facultas (quin tamen ultro eam se sibi comparare spondeat); an potius adire alium tali facultate insignitum.

Si velit alium adire, tunc Confessarius debebit eum cito dimittere nec ulterius audire ejusdem peccata; cum eum absolvere nequeat. Si vero pœnitens dicat se libentius ab eo

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 597 et seqq.

velle absolvi, reliqua audiet peccata ac implebit Confessionem, tum ut congrua remedia præscribat, tum ut videat, an alia habeat peccata reservata; deinde vero cum absolvendi facultatem sibi a Superiore comparabit. Qua obtenta Confessarius non utatur, quin prius pœnitenti patrati sceleris gravitatem ostendat, et salutarem satisfactionem imponat (*J*).

Q. 9. *An peregrinus peccans in alia Diœcesi, ubi casus est reservatus cum censura, utramque incurrat?*

R. Talis peregrinus erit ligatus reservatione tantum, si ibi velit confiteri; cum reservatio afficiat Confessarium. Quoad censuram autem adnexam non videtur per se loquendo eam incurrere; quia censura non potest ferri, nisi in subditos : et peregrini quamvis constituantur subditi ratione confessionis, non tamen ratione censuræ incurrendæ[1].

Scholium I. — *De Confessario Monialium?*

Q. *Quid notandum circa Confessarium Monialium?*

R. Hæc circa Confessarium Monialium notanda occurrunt :

1. Omnes Monialium Confessarii, ut valide eas confiteantur, indigent speciali electione et approbatione Episcopi loci etiam pro confessione venialium : ita S. C. — Si vero agatur de Monialibus *exemptis*, tunc Confessarii præsentantur a propriis Superiobus, sed adhuc debent ab Episcopo de necessitate approbari ex Bulla Gregorii XV *Inscrutabili*, et Benedicti XIII *Pastoralis;*

2. Jure communi nulla ætas ipsis præscripta est; sed Clemens XI præter alias conditiones doctrinæ, prudentiæ et pietatis præscripsit, ut sint *ætate provectiores :* quod judicio Episcopi relinquitur[2];

3. Post elapsum triennium ab officio suspendantur, nisi confirmationem obtinuerint a S. Congregatione Episcopo-

[1] *V.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 591.

[2] Ex pluribus decretis S. C. C. nequeunt deputari neque Vicarii Generales, neque Pœnitentiarii, neque Parochi, neque Regulares, nisi Episcopi justis de causis expedire censuerint.

rum, et Regularium, ut declaravit S. C. 4 maii anno 1696. — Advertunt tamen non pauci posse Episcopos sinere, ut etiam ultra triennium in munere valeant perdurare iis in locis, ubi Sacerdotes idonei deficiunt;

4. Bis vel ter in anno adsignentur Confessarii extraordinarii, et tunc sileat potestas Ordinarii etiam quoad novitias: et Moniales omnes teneantur ad extraordinarios accedere vel pro Confessione facienda, vel pro accipiendis salutaribus monitis, ut Tridentinum ait [1]. Hoc etiam Benedictus XIV præcepit Const. *Pastoralis*, qui insuper Monialibus facultatem fecit ad Pœnitentiariam recurrendi, si extraordinarios Episcopus non adsignet. Monet etiam, ut Episcopus se facilem exhibeat, si aliqua Monialis extraordinarium petat;

5. Confessionalia debent amoveri a Sacristia, aliisque locis occultis : et ita constitui, ut evitetur omnis aspectus Confessarii et Monialis. Ita iterum statuit S. Congregatio [2].

Scholium II. — *De Confessario* complicem *in peccato turpi absolvente* [3].

Q. 1. *Quid de Confessario complicem in peccato turpi absolvente?*

R. Benedictus XIV Constitutione *Sacramentum* declaravit

[1] Sess. 25, c. 10 de Regul.

[2] *Vid.* De Alexandris, *Confessarius Monialium.* — Pellizarius, tract. *de Monialibus:* si tamen correctus juxta editionem Romanam anni 1755 : quia secus est in Indicem relatus decr. 21 apr. 1693. — Liguori, *Praxis, etc.*, nn. 55, 121 et 157 et seqq.

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 553 et seqq. Sermo est de complice in peccato turpi ; nam absolvere complicem seu socium criminis extra luxuriæ materiam, non est invalidum ; quia adsunt omnia requisita, dolor nempe in pœnitente, et jurisdictio in Confessario, neque adest lex contraria. Verum, si quis pudor maneat in Sacerdote qui miseranda fragilitate peccatum turpe cum alio patraverit, si quis honor Sacramento debitus, nunquam in posterum complicis confessionem excipiet. Insuper, periculum novi lapsus aut saltem gravis tentationis in directione talis pœnitentis facile subire potest. Avertendi igitur sunt fideles quoad fieri potest, ne unquam in posterum, secluso necessitatis casu, illum adeant Confessarium, a quo semel sollicitati fuere. In nonnullis diœcesibus de jure particulari Sacerdos nunquam excipere potest confessionem complicis, saltem copula consummata. Gousset.

Confessarium carere jurisdictione ad absolvendum complicem suum in peccato contra sextum Decalogi præceptum; eumque incurrere ipso facto excommunicationem reservatam, si illius *confessionem excipere audeat et ipsum absolvere, excepto articulo mortis, et deficiente tunc quocumque alio Sacerdote, licet simplici*[1]. Attamen Pontifex, ut conscientiarum tranquillitati consuleret, ita hæc per subsequentem Constitutionem *Apostolici muneris* temperavit, ut tunc quoque alius Sacerdos deesse censeatur, cum adest quidem, sed vocari nequit sine scandalo aut infamia. Quod si quis hoc incommodo non urgente; vel eo quidem urgente, sed de industria non antea impedito, *opportuna scilicet adhibendo media, unde fiat, ut alteri cuivis Sacerdoti locus pateat illius confessionis absque nullius infamia vel scandalo audiendæ*[2], complex in articulo mortis absolvere audeat, valide quidem absolvat, ne quis illius culpa pereat; pœnam tamen incurrat in priori Constitutione statutam.

Q. 2. *Quid venit nomine peccati turpis?*

R. Nomine peccati turpis huc venit omne peccatum *externum, grave, certum* et *formale* contra sextum Decalogi præceptum, uti habet Benedictina Constitutio[3].

[1] Excommunicationem non incurreret Sacerdos non Confessarius, si tentaret complicem absolvere; quia Constitutio loquitur de Confessariis. Neque eam incurrerent Confessarii, si complicem audirent, non absolverent, quia tantum sermo est de absolutione.

Quid vero si Confessarius complicem inadvertenter absolveret? Valet absolutio; qui Bulla *præsumptionem et temerarium ausum* requirit ad nullitatem; ergo si ignorantia fuerit tantum crassa et supina, non vero affectata, absolutio valebit. Valet quoque absolutio data a Confessario pœnitenti, qui inculpabili oblivione omisit peccatum complicitatis; quia absolutio in hoc casu nullatenus cadit super peccatum complicitatis: unde non absolvit complicem directe a peccato turpi, quod prohibetur. Valet etiam probabilius hæc absolutio, licet Confessarius advertat pœnitentem inculpabili oblivione non confiteri peccatum complicitatis; quia etiam cum hac scientia verificatur non absolvere directe a peccato complicitatis. Ita *Alasia*.

[2] Bulla *Apostolici muneris*.

[3] « Hinc Confessarius, sic resolvit laudatus Alasia, invalide absolvit :

1. Pœnitentem, cum quo habuit inhonestos sermones, quia turpiloquium est peccatum contra castitatem.

2. Pœnitentem, cum quo convenit de seducenda muliere, licet pos-

Diximus 1. *peccatum externum*, quia ad reservationem inducendam non sufficit sola culpa interior;

2. *Grave*, quia hic non comprehenduntur peccata inhonestatis venialia, sive talia sint ex parvitate materiæ, sive ex defectu advertentiæ aut consensus; cum nulla sit obligatio manifestandi venialia;

3. *Certum*, quia juxta communem sententiam non censentur Superiores sibi reservare peccata dubia, nisi expresse declarent;

4. *Formale*, id est ut ex utraque parte complicitas sit mortalis et externa. Nihil tamen refert, si Confessarius uti complex non sit in confessione a pœnitente cognitus, si vetea non seduxerit; quia verificatur hunc pœnitentem esse socium conventionis iniquæ contra castitatem.

3. Pœnitentem, qui ipsi permiserit ut peccaret cum propria uxore, vel filia, quia permittendo participat de crimine Confessarii, ideoque complex est; quum complex et particeps unum idemque sint.

4. Pœnitentem, a quo solum audivit turpes sermones, si ostendit eos sibi placere; quia exterius se complacendo de illis participavit, ideoque est complex peccati turpis.

5. Pœnitentem, cum quo peccavit contra castitatem, antequam esset Sacerdos, quia quocumque tempore fuerit peccatum commissum, semper verum est, complicem esse, ideoque ei auferri omnem jurisdictionem.

6. Pœnitentem impuberem complicem, quia prohibitio facta Confessario absolvendi complicem reservationis rationem non habet, cum ipsi, non aliis Confessariis potestas absolvendi auferatur, et aliunde impubertas non eximit a reservatione.

7. Pœnitentem, qui a peccato complicitatis fuit ab alio Confessario indirecte absolutus, nempe si ex oblivione inculpabili in confessione alteri Confessario facta hoc peccatum non manifestaverit; quia quum adhuc pœnitens teneatur hoc peccatum confiteri, illud manifestare tenetur Confessario habenti jurisdictionem, quam quidem non habet Confessarius complex.

8. Pœnitentem generalem suorum peccatorum confessionem facientem, si certum sit, aut dubium, confessiones anteactas fuisse invalidas, quia tunc manifestaretur peccatum Confessario, cujus jurisdictio aut nulla, aut dubia esset; ideoque si non invalida, saltem illicita erit confessio. Aliud dicendum si confessiones anteactæ fuissent validæ; quia sicut Superiores non intendunt sibi reservare peccata jam directe remissa, ita nec auferre jurisdictionem Confessario in hoc casu, quia nulla est obligatio hæc peccata iterum clavibus subjiciendi.

9. Pœnitentem, qui vi privilegii posset absolvi a quocumque peccato Summo Pontifici reservato, quia hoc peccatum non est reservatum; quum quilibet Confessarius non complex ab eo possit absolvere. Ex quo

rificetur si complicem vere esse, et Confessarius pœnitentem illum audeat absolvere [1].

Q. 3. *Quid de absolutionis valore quoad alia peccata?*

R. Si complex de peccato turpi fuit jampridem absolutus, et illud nunc iterum confitetur uti materia sufficiens; sed non necessaria, absolutio valida est, si in complice debitæ adsint dispositiones. Cessat enim omnino in hoc casu indispositionis suspicio, ob quam Pontifex videtur jurisdictionem Confessario abstulisse. Si vero nondum fuerit de eo peccato absolutus, absolutio certe irrita est etiam quoad alia peccata; cum aut omnia, aut nullum remittat oportet. Idque inferimus ex Bulla : *atque ideo absolutio nulla atque irrita omnino est.*

Articulus 4. — De confessarii dotibus et officiis.

Q. *Quænam sunt dotes Confessarii?*

R. Omnes Confessarii dotes eo respiciunt, ut recte exerceat quadruplex munus quo præditus est, nempe patris, medici, doctoris, et judicis. Pater est Confessarius; sit ergo charitate plenus, ut animos erigat pœnitentium. *Medicus* est; malis ergo congruo remedio occurrat, ne contingat inopportune mederi. *Doctor* est; custodiat ergo scientiam, ne cæcus cæcis ducatum præstet. *Judex* est; causæ igitur momenta cognoscat, ut jus legitimum dicat. Hinc versus :

Sit probus et fortis Confessor, sitque peritus,
Discretus, patiens, mitis, pius atque fidelis.

Huc etiam venit modus, tempus, locus atque habitus,

consequitur, Confessarium habentem potestatem absolvendi a casibus Summo Pontifici reservatis, non posse complicem absolvere...

Si Confessarius, qui puellam dormientem, vel omnino reluctantem impudice tangit, quamvis ejus confessionem non debeat excipere, ne in periculum gravius peccandi se conjiciat; tamen si absolvat, valide absolvit, quia non absolvit a peccato complicitatis. Idem dicendum, si actus externus fuerit solummodo peccatum veniale, puta tactus manus, licet ab effectu libidinoso procedat; quia superior, sicut sibi non reservat peccatum externe tantum veniale, ita nec quoad peccatum in hoc casu aufert jurisdictionem. »

[1] *Vid.* Pavone, *Spicilegio, ecc., ecc.*, nn. 153 et seqq.

quo Confessarius debet confessiones excipere, ut rite suo munere fungatur [1].

§ 1. — **De confessarii pietate, fortitudine, patientia et charitate** [2].

Q. 1. *Quid de Confessarii pietate?*

R. Confessarii pietatem sic describit D. Carolus, *Instructiones Confessariorum: Confessarius ita sancte vivere studeat, ut pœnitentes non verbis solum, sed exemplis quoque ad virtutum officia erudire possit, neque ejus dicta a factis ullo modo dissentiant.* Hoc necessarium est tum ad Dei gloriam promovendam; tum ad se ipsum a peccatorum occasione custodiendum; tum ad proximos utiliter dirigendos. *Habeantur boni Confessarii* (ad rem Pius V), *et cito habebitur omnium Christianorum omnimoda reformatio!*

Cum vero dicimus Confessarii pietatem, non intelligimus solam habitualem et negativam, quæ consistit in nihil mali peragendo, vel in simplici statu gratiæ. Sed vere positivam quæ nempe consistit in agendo bono positive et ex animo, ut sic fideles sibi persuasum habeant, se tutam sequi viam, cum eam et sequantur eorum Directores. *Has tamen partes*, ait Alphonsus Noster, *nunquam assequetur Confessarius ille, cui oratio non est perfamiliaris, et meditatio quotidiana; etenim alia via lucem, et gratias huic tanto muneri... necessarias obtinere nemo potest* (*K*). Studeat præsertim Confessarius, ut devotionem erga Sanctissimum Christi Cor in se et in suis pœnitentibus foveat; sic enim expresse allocutus est Christus ipse Venerabilem Margaritam Alacoque, ut patet ex historia: *quicumque cor meum coluerint et late colendum curaverint, mira potientur arte peccatorum corda vel durissima emolliendi* [3].

[1] *Vid.* hac de re Synodus Novariensis pag. 119 et 120. Quæ autem ibi præcipiuntur iterum atque iterum urget nuperrime suis datis Litteris ad Clerum (duodecimo Kal. nov. 1851). Excell. Novariæ Episcopus Jac. Phil. Gentile, illud etiam monens ac præcipiens, ut *nemo verbis aut locutionibus utatur, quæ communi usu nimiam redolent familiaritatem, e. g., adhibendo pronomen*, tu, *potissimum si cum mulieribus agatur.*

[2] *Vid.* Audisio, *Lezioni di eloq.*, p. 2, lez. XVI.

[3] De devotione SS. Cordis Jesu (et Mariæ) mira habent Galliet, Doureville, Raudrand, Liguori, etc.

Q. 2. *Quid de Confessarii fortitudine?*

R. Confessarii fortitudo in eo consistit, ut abjecto et conculcato quolibet humano respectu, dicat Confessarius cuicumque pœnitenti, etiam Regi, cum Præcursore : *non licet tibi*, memor quod agit causam Dei et animarum. Unde docent unanimiter, si nolit a fortitudine excidere Confessarius, ne plausus sibi nobilium et matronarum exquirat; ne existimationem in populo, aut pœnitentium copiam atque frequentiam appetat; ne munera a pœnitentibus sibi oblata recipiat, quia *munera excæcant oculos sapientum* [1].

Q. 3. *Quid de Confessarii patientia?*

R. Patientia est profecto Confessario necessaria maxime cum quibusdam fastidiosis pœnitentibus, timidis, scrupulosis, rudibus, inurbanis, in narratione prolixis, vel sæpius recidivis [2], si eos lucrari velit. Impatiens enim omnia præcipitanter agit, animabus est offendiculo, et exercite ostendit, potius velle ab officio suo se liberare, quam illud recte implere. Hinc illud : *væ his, qui perdiderunt sustinentiam* [3]. E contrario qui patienter audit ac patienter sustinet, dominatur sibi, nullo fastidio movetur, sanctum consilium init, ac salutare opus perficit, adeo verum est : *patientia autem opus perfectum habet* [4].

Q. 4. *Quid de Confessarii charitate?*

R. Confessarius viscera charitatis induet, si meminerit cujus vices gerit : vocat D. Ambrosius Confessarios *vicarios amoris Christi*.

1. Igitur Confessarius charitatem magnam præ se ferat in omnes excipiendo sive pauperes sive divites; si quidem nulla apud Deum est acceptio personarum [5]; — 2. majorem charitatem ostendat in pœnitentem audiendo : caveat ne se exhibeat impatientem, aut ostendat admiratione percelli de peccatis, quæ narrantur (*L*). Unde ait Apostolus : *fratres, et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis; considerans te ipsum, ne et tu tenteris* [6]; — 3. maximam habeat

[1] Deut. 16. — [2] *Vid.* Stapf., § 622. — [3] Eccl. 2. — [4] Jac. 1.
[5] Deuter. 1. — [6] Gal. 6.

charitatem in bene disponendo pœnitentem, efficiendo nempe ut percipiat gravitatem peccatorum, ac miseriam sui status (*M*); — 4. tandem studium veræ charitatis huc impendat, in adjuvando (si opus est) pœnitentem ad doloris actum efformandum [1]. Et si dispositus sit, cum absolvat, datis remediis ac injuncta satisfactione. Si autem sit differenda absolutio, eum dulcibus verbis dimittat adsignans diem, quo regredi debeat [2].

§ 2. — De confessarii scientia [3].

Q. 1. *An in Confessario requiratur scientia?*

R. Ut Confessarius recte ac utiliter ministerium suum exerceat, requiritur in eo scientia; ipse enim est judex, medicus, doctor ac minister Sacramenti. Si *judex*, oportet ut cognoscat quousque ejus extendatur potestas. Si *medicus*, diversas infirmitatum atque remediorum species scire debet. Si *doctor*, quæ danda consilia. Si *minister*, quomodo honor ac valor Sacramenti curandus. Graviter ergo peccant et in statu damnationis sunt tum illi Confessarii, qui sine sufficienti scientia huic ministerio se ingerunt [4]; tum illi Supe-

[1] *Vid.* supra, ubi de sufficientia *attritionis*, c. 2, a. 1, § 2, quæst. 4.

[2] « Hæc est via (concludit S. Alphonsus) qua peccatores salvi fieri possunt, nempe cum eis agere quanta maxima fieri potest charitate. Alioquin si ipsi in Confessarium incident, qui cum eis inclementer agat, a confessione horrebunt, confiteri negligent et effrænate in perditionem ibunt. »

[3] *Vid.* Benedictus XIV, *Notificatione* XXXII Hic obiter notamus necesse esse, ut praxis doctrinæ conformis sit; sunt enim aliqui valde difficiles ac rigidissimi, cum disputant; qui tamen dum operantur, nullum dimittunt inabsolutum in tribunali pœnitentiæ, quantumvis recidivum.

[4] « Nec excusabit eum Episcopi approbatio, si manifeste se noverit inhabilem; approbatio enim non infundit scientiam necessariam, sed eam supponit:

Dico *manifeste*; dum qui tantum dubitaret, bene potest, imo debet quiescere in sui superioris judicio confisus, si saltem sedulori studio se habilem reddere satagat. At nullus Confessarius intermittere debet Theologiæ Moralis studium; quia ex tot rebus tam diversis et inter se disparibus quæ ad hanc scientiam pertinent, multa quamvis lecta, quia rarius accidunt, temporis progressu e mente decidunt. Qua de re oportet semper frequenti studio eas in memoriam revocare. » Liguori, *Praxis*, n. 18.

riores qui tales Confessarios sine necessitate constituunt vel tolerant, cum eos possint corrigere. Contra utrosque sic merito exclamatur : *væ vobis duces cæci* [1].

Quapropter qui ad tantum officium aspirant, non debent sibi tam facile persuadere, quod satis idoneos ad illud se reddere possint sine diuturno studio. Certe enim toto cœlo errare dicendi sunt qui non erubescunt asserere, quod pro addiscenda Theologia Morali sufficiat vel tenere principia generalia, vel percurrere aliquam summulam ex tot iis, quæ in tantæ facultatis dedecus et præjudicium circumferuntur.

Nemo ignorat Moralem Theologiam et valde necessariam esse reipublicæ christianæ, cum ab ea pendeat bonum regimen animarum; et esse valde extensam ac difficilem, tum quia respicit notitiam saltem generalem aliarum scientiarum officiorum et artium; tum quia tot diversas materias complectitur; tum quia magna ex parte constat tot legibus positivis, quæ sine gravi studio addisci nequeunt [2]. Quod quidem studium nunquam intermitti debet, cum ex tot rebus inter se disparibus, quæ ad Moralem pertinent, multa quamvis memoriæ commissa, quia rarius contingunt, temporis progressu e mente decidant [3]. Hanc autem necessariam scientiam usus et experientia non supplent, sed juvant tantummodo.

Q. 2. *Qualis et quanta esse debet scientia in Confessario?*

Generatim loquendo talis ac tanta esse debet scientia in Confessario qualis et quanta necessaria est ad hoc, ut prudens judicium ipse ferre possit in hoc foro. Debet ergo Confessarius scire : 1. quænam peccata mortalia et venialia saltem ex genere suo ; 2. species et circumstantias peccatorum necessario explicandas ; 3. spectantia ad restitutionem bonorum tam spiritualium quam temporalium; 4. casus

[1] Matt., 5.

[2] Ceterum inde magna mercede compensabuntur studia, atque labores boni Confessarii ; quia *de sui ipsius prædestinatione* (inquit S. Alphonsus) *ita securus est, qui se ad animarum salutem exercet et occupat, ut Jacobus perspicue id testetur sic dicens :* qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum.

[3] *Vid.* Liguori, *Hom. Apost.*, tr. XVI, n. 100.

reservatos : item excommunicationes, censuras et irregularitates saltem communiores; 5. matrimonii impedimenta, et communes statuum obligationes; 6. requisita in pœnitente ad bonam sui dispositionem, atque remedia peccatis opportuna [1].

Diximus *generatim loquendo;* nam pro praxi cum communi animadvertere juvat hæc speciatim :

1. Sufficit, si Confessarius prædictas res ita mediocriter sciat, ut saltem noverit prudenter de omnibus dubitare, et doctiores se aut libros consulere. Vel potius ut bene intelligat quæ frequentius contingunt, et de aliis sciat dubitare; nam per dubitationem suspendit judicium, veritatem inquirit. *Scientia summa non requiritur* (inquit Lacroix) : *imo per accidens sæpe est minus utilis, quam mediocris conjuncta cum naturali judicio et praxi. Qui enim ita subtiliter omnia volunt revocare ad apices theologicos, sæpe se ipsos et alios implicant scrupulis aliisque difficultatibus.*

2. Non semper eadem omnino scientia in omnibus requiritur; sed major vel minor pro diversitate locorum et pœnitentium.

3. In dubiis magis implicatis non solum sunt consulendi alii viri docti et majoris experientiæ, debita venia; sed maxime Episcopus est audiendus, si tempus suppetat, ut securius procedatur.

Q. 3. *An necessaria sit scientia Theologiæ asceticæ, ac mysticæ?*

Nota. *Asceticæ* nomine hic intelligimus illam Theologiæ partem sane præstantem, quæ regulas suppeditat perducendi animas ad perfectionem per vias ordinarias : quæ quidem non in sola exstirpatione vitiorum, sed etiam in virtutum exercitio consistunt. Nomine vero Theologiæ *mysticæ* intelligimus scientiam, quæ de spirituali contemplatione agit; quæ nempe dirigit pœnitentes circa dona supernaturalia, extraordinaria ac quasi mysteriosa (ex quo nomen *mysticæ*), quibus aliquando a Deo donantur animæ nonnullæ. Hoc posito :

[1] *Vid.* Liguori, *Operette varie* : domande che possono farsi ai Sacerdoti che vogliono prendere la confessione.

R. Ad 1 : Non est dubitandum, quod Confessarius asceticam callere debeat. Si est *medicus*, non solum debet cognoscere remedia pro sanandis morbis, sed etiam callere artes, quibus salus recuperata conservetur. Si *pater*, non solum debet a filiis omne præjudicium removere, sed etiam omne bonum iisdem procurare. Hæc autem non consequetur, nisi aliquam etiam asceticæ scientiam habuerit [1] : gravissimam sane daturus erit rationem Christo Domino ille Confessarius, qui animas sublimioris virtutis capaces negligit.

R. Ad 2. Sunt qui Theologiam mysticam et ejusdem tractatores licet doctissimos irrident passim, aliquo modo accedentes ad Protestantes, inter quos vix credibile est quot injuriis mysticam ac mysticos prosecutus sit Moshemius in sua historia, ut refert Bergier [2]. Verum nedum spernenda, imo tanquam utilis, et necessaria mysticæ Theologiæ doctrinalis scientia habenda est. Sane cum dentur animæ illis mysteriosis donis a Deo donatæ, requiritur in Confessario (aliqualis saltem) circa eadem scientia, ut erga pœnitentes suos etiam in his negotiis magistri, doctoris et patris officio fungatur [3].

Q. 4. *An aliquando excusetur Confessarius minus idoneus?*

R. Excusatur Confessarius minus idoneus, si tamen satis idoneus : et adsit necessitas, quando nempe pœnitens aliter carere diu deberet confessione, uti contingere solet in parvis oppidis, in triremibus, etc. Tunc est commune, quod si haberi nequeunt Sacerdotes valde docti, possunt deputari etiam minus docti, modo semper admoneantur de gravissima obligatione studendi.

Ecquid sentiendum (inquies) *de confessione peracta penes Confessarium ignarum?* Vel bona fide eam egit pœnitens, si nempe nesciebat talem esse Confessarium, quem adiit. Vel fide mala, si nempe scienter ad Confessarium ignarum accessit.

[1] *Vid.* Scaramelli, *Direttorio ascetico*, ecc., sub initio. — Molineri, *Ragioni Apologetiche d'insegnamento Ecclesiastico*, Torino, 1849, p. 31.
[2] Dict. de Théologie, v° *Théol. mystic.*
[3] *Vid.* S. Bonaventura, *Iter mentis in Deum.* — Gerson, *Theol. myst.* — Henric.

Si 1, confessio probabilissime valida est, quia defectus scientiæ non tollit jurisdictionem; vix enim contingere posse videtur, ut absolutio nulla sit hujus defectu. Nam supposita materia legitima ac jurisdictione firma, aiunt communiter ex parte ministri satis esse quoad validitatem, ut peccata sub generali notione offensæ Dei cognoscat. Attamen si agatur de difficili aliquo casu, ut securius incedat pœnitens, præstat ut illum docto iterum manifestet. — Si 2, pœnitens mortaliter peccat ac sacrilegus efficitur; quia scienter cooperatur peccato Confessarii, et malæ administrationi Sacramenti.

§ 3. — De confessarii prudentia

Q. 1. *An prudentia Confessario necessaria sit?*

R. Prudentia aliarum virtutum oculus est, quatenus omnes illuminat, dirigit, ac perficit. Hanc autem Confessariis necessariam esse satis declarat Lateranense IV: *Sacerdos cautus et discretus sit, ut more periti medici superinfundat vinum et oleum vulneribus sauciatis; diligenter inquirens et peccatoris circumstantias et peccati, per quas prudenter intelligat quale illi consilium dare debeat, et cujusmodi remedium adhibere.* Confessarius autem prudentia maxime indiget in opiniones eligendo, in pœnitentem disponendo, docendo ac interrogando (*N*).

Q. 2. *An conveniat uti sententiis rigidioribus, an vero benignioribus?*

R. Si pœnitens ostendat se paratum ad sequendum quod est tutius, *per se loquendo* tenetur Confessarius eum dirigere juxta sententias tutiores, etsi rigidiores appareant; cum id sit majoris perfectionis. Dicimus *per se loquendo;* quia aliquando nedum id sit tutius, imo contingit esse pluribus pœnitentibus periculosius, quia supra modum gravati exterrefiunt totum pondus projiciendo. Idcirco ad prudentiam Confessarii spectabit id attente perpendere.

Quod si non ita pœnitens paratum se sentiat, tunc ad sententias benigniores recurrere debet Confessarius[1], cum hac

[1] Etiam in dubio, an pœnitens sit paratus ad rigidiora, benigne agendum. Hinc Tridentinum, sess. 13, c. 1, de R: *sæpe plus erga corrigen-*

advertentia : ut cante inter sententias benigniores distinguantur illæ, quæ licet speculative videantur probabiles; tamen in praxi sunt valde periculosæ, et pœnitentem potius inducunt ad peccatum (uti sunt in materia contra sextum quædam opiniones de tactibus et osculis : item aliæ in materia simoniæ atque justitiæ), distinguantur, inquam, ab illis quæ etiam in praxi vere probabiles sunt, et pœnitentem inducunt ad vitandum peccatum. Primas debet Confessarius aspernari; cum ad peccatum trahant : secundas sequi, in quibus nullum periculum; nam homines ordinarie suavitate magis, quam severitate devinciuntur [1]. En quo sensu benignum potius volumus Confessarium (*O*).

Q. 3. *An debeat Confessarius pœnitentes disponere ad absolutionem?*

R. Affirmative; nam Confessarius non est tantum *judex*, ut retineat, sed etiam *medicus*, qui ægroto medicinam suadeat; *pater*, qui filii sui vitam tueri studeat; *minister* Dei, cui veros cultores quoad potest, gignere conetur. Quare dicimus cum communi. Confessarios ex rigorosa officii sui obligatione teneri pœnitentem, quantum valent, disponere, eidem ostendendo deformitatem peccati, valorem divinæ gratiæ, periculum damnationis, etc., etiamsi multum temporis in hoc impendere debeant. Audiant omnes Leonem XII Encyclica *Charitate Christi* anno 1826 : *sistunt se quidem multi Sacramenti pœnitentiæ ministris prorsus imparati; sed persæpe tamen hujusmodi, ex imparatis parati fieri possunt, si modo Sacerdos viscera indutus misericordiæ Christi Jesu, qui* non venit vocare justos, sed peccatores, *sciat studiose, patienter et mansuete cum ipsis agere* ".

dos agit benevolentia, quam austeritas : plus exhortatio, quam comminatio; plus charitas, quam potestas.

[1] *Vid.* Binet, *Quel est le meilleur Gouvernement?* Torino, Marietti. Hunc italice eleganter reddidit P. Bresciani e S. J. — It. v. Opus a Pio VI commendatum, cui tit. *La Lega della Teologia moderna colla filosofia ai danni della Chiesa di G. C. svelata, ecc.* Novara, tip. Miglio, 1851, pag. 31 et seqq. — Liguori, *Praxis*, n. 114.

[2] Neque refert quod alii pœnitentes exspectent; nam Confessarii non tenentur, nisi attendere ad bonum pœnitentis sui, de quo rationem Deo sunt reddituri : et satius est, ait Salesius, paucas confessiones au-

Hic notamus, bene posse Confessarium in ipsa confessione peccati gravitatem humaniter aperire pœnitenti, ut sic magis compungatur. Sed fiat caute et non ita frequenter, ne pœnitens terreatur, vel operiatur nimia confusione : quo in casu sub fine exspectandum erit [1].

Q. 4. *An Confessarius debeat pœnitentem ignorantem monere?*

R. Vel pœnitens obligationes suas ignorat ex ignorantia vincibili et mortaliter culpabili; vel ex ignorantia invincibili et inculpabili (*P*).

Si 1, Confessarius utique tenetur eum admonere; nam alias nec Sacramento, nec pœnitenti consuleret, cum hic sit plane indispositus. Imo hac in re Confessarii fortes sint oportet, ut enim advertit Benedictus XIV Bulla *Apostolica*, Confessarii admonitiones ipsis concionibus efficaciores sunt; cum illæ magis necessitatibus particularibus accommodentur. — Si 2, tunc adhuc obligatio viget correctionis casu, quo fructus speretur; tenetur enim Confessarius bono sui pœnitentis consulere eum removendo etiam a malo materiali, quod cum semper quædam inordinatio sit, ideo corrigendum, si tamen majus malum non timeatur.

Quid (quæres) *si ex monitione fructus non speretur?* Communis ac vera sententia (quam tuentur Anacletus, Antoine, Coninchius, Habert, Lugo, Palaus, Roncaglia, Salmanticenses, Sanchez, Sporer, Suarez aliique innumeri contra paucos) docent Confessarium *per se loquendo* tunc posse, imo teneri monitionem omittere, pœnitentem relinquere in sua bona fide. *Mallem aliquando*, inquit S. Bernardus, *tacuisse et dissimulasse, quod agi perperam deprehendi, quam ad tantam reprehendisse pernicem* [2]. Suffragatur ipsa ratio, quæ clamat de duobus malis minus esse permittendum, ut evitetur majus. Imo in nostro casu non permitteretur malum formale, sed materiale tantum, quod proprie malum non est, neque Deum offendit [3].

dire rite peractas, quam multas male ac sine fructu. — *Vid.* Liguori, *Praxis*, § 1. — Salvatori, *Istruzioni*.

[1] *Vid.* Liguori, *Homo Apost.*, tr. XXI, n. 2. — [2] Serm. 42, in Cant.

[3] Quamvis autem Confessarius sit doctor; non ideo tamen semper

Diximus *per se loquendo;* nam excipitur :

1. Quando omissa monitione, damnum redundaret in bonum commune ; quia bonum publicum semper præferendum est bono privato. Nec obstat quod hic et nunc inutiliter fieri videatur ; nam talis pœnitens, cum videat se a nemine absolvi, speratur fore ut emendetur aliqua vice. — Hinc omnino monendi sunt Principes, Gubernatores, Episcopi, Parochi, Confessarii, qui officio suo desunt ; nam ignorantia istorum difficulter erit invincibilis. Et si erit, semper damnum afferret communitati, saltem ob scandalum ; dum alii facile putant sibi licere, quod vident factitari a superioribus. Hac ratione docet laudatus Pontifex etiam eos esse monendos, qui Sacramenta frequentant, ne scilicet alii ab iis pravum sumant exemplum.

2. Quando pœnitens ipse interroget : tunc Confessarius debet veritatem patefacere, non plus tamen respondendo quam a pœnitente interrogetur. Nec potest dissimulare ; quia cum pœnitens jam inceperit laborare ignorantia vincibili, dissimulatio ista esset erroris approbatio [1].

3. Quando pœnitens etiamsi in principio non acquiescat tamen quam cito monitioni obsecuturus prævideatur. Verum hoc locum habet casu, quo tacente Confessario, peccator in malo obfirmaretur cum scandalo aliorum ; aut cum pœnitens in proxima versatur occasione peccatorum, quibus solitus fuit assentiri, ne scilicet in tali discrimine relinquatur. Secus erit exspectandum tempus opportunius :

veritatem aperire debet, sed, ut loquitur Angelicus (2, 2, q. 43, a. 7, *secundum congruentiam temporis et personarum* Quibus verbis respondetur nonnullis qui assertionem nostram duntaxat extra confessionem admittunt.

[1] « Si quelquefois (monet auctor, *Istruzione pei novelli Confessori*, n. 94) le confesseur est interrogé pour savoir si telle chose est un péché, ou si le péché est grave ou léger, qu'il réponde franchement oui ou non selon la question, lorsqu'il n'y a pas de difficulté. S'il n'y a que du doute ou de la probabilité, et qu'il soit difficile de se prononcer, il pourra exposer ce qu'on dit *pour* et *contre*, et ensuite faire connaître ce qu'il en pense. Mais avec les scrupuleux et les pusillanimes, qu'il ait soin de dire peu et seulement ce qu'il faut pour résoudre le cas ; quelquefois même il sera prudent de détourner la question et de ne pas y répondre plus amplement. »

4. Quando pœnitens ignoret necessaria necessitate medii; nam iis licet invincibiliter ignoratis, non est absolutionis capax, uti tradit Benedictus XIV Constitutione *Etsi minime* [1].

Quid (dices) *in dubio, an monitio profutura magis sit an nocitura?* Si non timetur de damno, monitio facienda est; cum tunc nihil mali obstet. Si vero dubitatur tam de damno quam de fructu, regulariter nobis videtur omittenda correctio; mala enim formalia potius evitanda sunt, quam materialia [2].

Q. 5. *An Confessarius debeat pœnitentes interrogare?*

R. Affirmative, si Confessarius deprehendat pœnitentes non integre confiteri [3]: secus neque prudentem sententiam ferre poterit; neque congruentem medicinam præscribere; neque rite Sacramentum ministrare. Hinc ait Rituale Romanum: *si pœnitens numerum, et species, et circumstantias peccatorum explicatu necessarias non expresserit, eum Sacerdos prudenter interroget. Sed caveat, ne curiosis aut inutilibus interrogationibus quemquam detineat: præsertim juniores utriusque sexus, vel alios de eo quod ignorant, prudenter interroget, ne scandalum patiantur, indeque peccare dicant.*

Hic notamus ad praxim:

[1] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, n. 106 et seqq., ubi fusius atque accurate doctrina hæc discutitur. Hoc Opus valde commendatur; omnia enim quæ in Morali Theologia disputat auctor, hic continentur licet breviter. Imo plura ad praxim valde utilia adjecit.

[2] Idem Concina de correctione fraterna docet in dubio, an ipsa profutura sit an nocitura, eam omitti debere; quia, ait, imprudenter se gereret qui dubius operationi morali manum admoveret.

[3] Ut sunt præcipue famuli, aurigæ, muliones, satellites, caupones et alii hujus generis, qui vitam solent ducere æternæ salutis negligentem, et rerum divinarum ignorantes, procul a concionibus et Ecclesiis. « Advertat nihilominus (ait hic S. Alphonsus, *Praxis*, n. 20). Confessarius, se non teneri tam minute hos interrogare: interroget tantum de peccatis in quæ faciliter incidere possunt, spectata eorum conditione et capacitate. Imo cum pœnitens, licet rudis, videatur sufficienter esse instructus et diligens in confitendo peccata cum suis circumstantiis, juxta statum suum et capacitatem (alio enim modo tenetur se examinare doctus, et alio rudis), tunc Confessarius nihil aliud tenetur interrogare. »

1. Rustici, qui, putantur non satis examinati, non sunt dimittendi, ut melius se examinent; vix enim paratiores unquam redibunt. Imo a difficultate conscientiæ examinandæ perterriti facile discedent [1], nec amplius accident. — Jure

[1] Et ici (ait Auctor, *Istruz. pei novelli Confessori*, n. 85), nous ne pouvons nous empêcher de déplorer une étrange négligence dont sont peut-être coupables non-seulement les jeunes, mais encore les plus vieux confesseurs qui passent et laissent passer sous silence les devoirs spéciaux des états, et qui, suivant le proverbe, sont aussi peu soucieux de rechercher les péchés de César qu'ils sont exacts à rechercher ceux de Charles... De cette omission coupable de la part des confesseurs résulte peut être en grande partie le mal effrayant qu'on voit dans le monde. Pendant qu'on accuse en confession les vols, les homicides, les impudicités, les pénitents omettent et les confesseurs ne recherchent point les transgressions des devoirs d'état et de condition. »

Vid. Appendix in fine. Hic tamen obiter notamus cum Gury : artifices et opifices sedulo a confessario præ ceteris examinandi sunt : plerumque enim tacent in confessione injustitias et peccata suæ arti et conditioni propria.

1. In genere injusti sunt opera aut non vendendo, aut non locando justo prætio; occultos operum defectus non manifestando, juxta dicta de venditione; negligentia culpabili tempus terendo; alios operarios a labore avertendo; opus male exsequendo, sive nimia præcipitatione, sive rerum necessariarum omissione, etc.

2. In particulari autem præcipue injusti sunt : 1. Aurifabri et argentarii, qui aurum et argentum adulterant, inter vacua plumbum infundunt, adamantes infra valorem ab ignorantibus emunt, aut compositos pro naturalibus vendunt; — 2. Pannifices et lanifices, qui lanam minoris pretii bonæ immiscent, tantique divendunt, quanti si tota materia foret ejusdem qualitatis, qui initium et finem voluminis panni ex lana multo meliori texunt; qui fucatis coloribus utuntur, qui decepti pannos emendo, alios pariter vendendo decipiunt; — 3. Molitores qui grana immutant, aut eis res extraneas nullius fere valoris immiscent, uti fabas, ad augendum pondus et massam; qui pro salario detinent aliquid de frumento vel farina ultra praxim timoratorum; — 4. Pistores, qui male coquunt; qui farinæ triticeæ aliam ex siligine, hordeo, fabis, etc., malitiose immiscent; qui pondus imminuunt vel augent fraudulenter; — 5. Laniones, qui corruptas carnes vendunt, aut minorem qualitatem pro meliori tradunt; — 6. Sartores et sutores, qui male secant; qui panno aut corio corrupto vel adusto utuntur; qui partem panni sibi traditi retinent, fingendo se totum in opere conficiendo adhibuisse; — 7. Opifices petasorum, qui petasos rursum stipatos aut tinctos pro novis, aut a longiori tempore in officina exstantes vendunt; — 8. Typographi, qui exemplaria excudunt in majori numero quam conventum est, et sibi ea retinent : qui adulterinas editiones contra jus privilegium

ergo, meritoque sic agere P. Segreri dicit esse *errorem intollerabilem*[1].

2. Nulla est obligatio interrogandi eos, qui videntur jam satis instructi, et diligentes in peccatis suis discendis cum propriis circumstantiis; hoc enim inutile esset, ac molestum pœnitentibus[2].

3. Interrogationes aliæ ante confessionem sunt faciendæ, ut sunt quæ respiciunt tempus ultimæ Confessionis, satisfactionis implementum, pœnitentis conditionem, etc.; sed istæ paucæ sint, ne pœnitens offendatur. — Aliæ in ipsa confessione, ut sunt quæ respiciunt, v. g., circumstantias, species ac numerum peccatorum, ne differendo Confessarius iis obliviscatur, sed istæ moderatæ sint, ne confusio ingeneretur. — Aliæ demum fiant peracta confessione, uti si, v. g., dubitetur aliquid essentiale fuisse omissum, vel an pœnitens sit rite dispositus; sed hoc debito modo fiat, ne dolor forte evanescat[3].

4. Quoad peccata luxuriæ magna cautela necessaria est, ne juniores præsertim doceantur ea, quæ salubriter ignorant. Unde si quid prudenter timeatur, melius est tacere ac permittere, ut aliquid integritati materiali desit. Confessarius interrogabit primum de cogitationibus, dein de desideriis, postea de verbis; in omnibus autem caute semper[4]. Unde si in his pœnitentes videat innocentes, ne progrediatur: si autem, ultro inquirat de tactibus, ac de opere consummato. Aliquando tamen cum rudibus ab externis actibus

habentis faciunt; qui emendatores habent imperitos, qui papyrum non adhibent ejusdem qualitatis ac in programmate promiserunt, etc...

[1] *Il Confessore istruito*, cap. 2. — Sunt interrogandi percurrendo per Decalogi et Ecclesiæ præcepta; per peccata capitalia, per officia status It. an periculis se exposuerint, an alios ad peccatum induxerint, etc.

[2] Non raro tamen necesse est, ut etiam litteris excultos interrogemus: imo et vel ipsos Ecclesiasticos, si nempe sint conscientiæ parum meticulosæ, et peccata sua oscitanter, ac sine ullo pietatis sensu confiteantur. Hinc S. Alphonsus, *Praxis*, nn. 48 et seqq., opportunas suggerit interrogationes Ecclesiasticis, Confessariis, Parochis et ipsis etiam Episcopis faciendas. — *Vid.* etiam *Rituale Romano illustrato*, opus supra laudatum.

[3] Caveat autem semper Confessarius, ne levitatis vel curiositatis suspicionem ingerat. — [4] *Vid.* Append. in fine voluminis.

incipiendum est, ut deveniatur facilius ad internos. Item juvat interrogare, an a sociis ad turpia fuerint sollicitati, an turpes tactus admiserint, etc. (*Q*).

Quid (dices) *si confessarius certo sciat, aut prudenter suspicetur aliquod peccatum, quod pœnitens malitiose sileat?* Vel Confessarius peccatum illud novit ex Sacramentali alterius confessione. Vel extra confessionem, et ex certa scientia, v. g., si ipse furtum committentem aspexerit vel blasphemantem audierit.

Si 1, non poterit specialiter pœnitentem de peccato illo interrogare sine expressa licentia alterius personæ ob periculum revelationis; vel nisi sint tales interrogationes, quæ communiter fieri soleant. Poterit tamen interrogare generatim, modo caveat, ne sit nimius in hisce interrogationibus repetendis ob dictum periculum. Quod si videat obstinate peccatum negari, alii dicunt nihilominus absolute dandam esse absolutionem; quia Confessarius non potest uti alterius confessionis notitia. Alii dicunt dandam esse quidem, sed sub conditione. Alii melius cum Croix, Suarez et Viva, etc., sentiunt eam nullimode dandam esse, sed aliquam orationem esse usurpandam ad eam occultandam: sic enim nec revelatur peccatum alterius, nec pœnitenti injuria fit, nec Sacramentum temere usurpatur; sed justa de causa ejus administratio tegitur.

Si 2, de peccato interrogabit etiam specialiter, neque absolutionem impertietur, si neget: sed modo non adsit prudens dubium, an alteri jam fuerit confessus, an justam habeat tacendi causam. Neque obstat axioma *credendum est pœnitenti tam pro se, quam contra se dicenti;* hoc enim valet in re dubia, non in re moraliter certa: moralis certitudo vera certitudo est. Ita Billuart, Concina, Layman, Lugo, Suarez aliique passim [1].

§ 4. — De confessarii fidelitate, seu de sigillo sacramentali.

En munus illud gravissimum, quo Confessarius obstringitur omni fidelitate curare, ne quid minimum manifestet confessionis.

[1] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, n. 120.

Q. 1. *Quonam jure oritur obligatio sigilli Sacramentalis?*

R. Oritur sigilli obligatio jure naturali, divino, et ecclesiastico :

1. *Jure naturali :* hoc nempe jure tenetur quilibet servare famam proximi, non prodere secretum sibi commissum vel alteri promissum, et mendacium non proferre. At qui peccata in confessione audita revelaret, famam proximi læderet; frangeret religionem secreti tam promissi pœnitenti, quam sibi ab eodem commissi; ac mentiretur pandens ut homo quod scivit ut Deus, id est ut Christi minister.

2. *Jure divino :* quia confessio (quæ utique est juris divini) sine secreto esset nimis odiosa, et proinde moraliter impossibilis, qui autem præcipit finem, censetur etiam præcipere media ad ipsum [1].

3. *Jure ecclesiastico :* nam in Concilio Lateranensi sub Innocentio III deponi jubetur Sacerdos, si peccata in confessione audita manifestaverit : *qui peccatum in pœnitentiali judicio sibi detectum præsumpserit revelare*, aiunt Patres Concilii, *non solum a Sacerdotali officio deponendum decernimus; verum etiam ad agendam pœnitentiam perpetuam in secretum Monasterium detrudendum.*

Ex quo patet obligationem sigilli : — 1. esse strictissimam in omni casu et obligare, licet ex non usu *majus damnum pœnitenti sequatur*, ex decreto S. C. C. anno 1682 de mandato Innocentii XI; licet manifestatio ad gubernationem exteriorem deserviret, quin ullo modo pœnitens advertat, ex decreto Clementis VIII anno 1594; licet agatur de unius venialis revelatione : licet aliter integra confessio fieri non possit, nempe si non possit aliter fieri confessio, quin vox attollatur; licet periclitaretur totius regni salus. Nam una

[1] Revera Christus confessionem secretam instituit soli Sacerdoti ministro suo faciendam, ita ut pœnitens nec per interpretem confiteri teneatur, si aliter non possit; ergo Sacerdos peccat contra institutionem hujus Sacramenti, si peccata sic audita alteri manifestat. Deinde SS. Patres cum pœnitentes hortantur ad confessionem, dicere solent eos soli Deo confiteri; ergo sicuti Deus nunquam peccata pœnitentium pandit, ita neque Sacerdos pandere debet.

semper ac suprema ratio urget, periculum videlicet homines a confessione retrahendi: — 2. eamdem vigere etiam post mortem pœnitentis: nam quilibet etiam post mortem vult ab hominibus bene haberi; — 3. ejus violationem secum importare triplicem malitiam: *sacrilegii*, quia est contra Sacramentum, et hoc semper est grave, *infidelitatis gravis* contra onerosam promissionem servandi secretum, quæ intercedit ex parte pœnitentis quantumvis tacita; demum *detractionis*, si nempe peccatum non sit publicum.

An (quæres) *detur parvitas materiæ in sigilli violatione?* Negative, *saltem in revelatione directa;* quia materia etiam levissima hic includit totam rationem præcepti. — Diximus *saltem in revelatione directa;* quia si periculum indirectæ revelationis sit valde remotum seu parvum probabile, dari posset materiæ parvitas: etenim si revelatio tunc forte sequeretur, veluti ex casu et per accidens subsequi censenda foret[1].

Q. 2. *Ex qua confessione oritur obligatio sigilli Sacramentalis?*

R. Obligatio sigilli oritur ex omni et sola confessione Sacramentali, quæ nempe dirigitur ad obtinendam peccatorum remissionem in Sacramento, et virtute clavium. Ex *omni*, quia tunc adest tota ratio præcepti; et *sola*, quia sola confessio sacramentalis includit rationem hujus præcepti. Idque valet, etsi non sequatur absolutio sive ex parte pœnitentis, quia est indispositus; sive ex parte Confessarii, quia caret debita jurisdictione, et approbatione. Est commune ac certum cum D. Thoma[2]. — Imo licet quis conscientiam Confessario aperiat sine intentione absolutionem recipiendi, sed tantum vel ut consilium petat, vel etiam ut superioris mandato satisfaciat; jus tamen sigilli sacramentalis acquirit, quia confessionem facit saltem inchoative sacramentalem.

E contrario si quis ficte confessionem ageret, eamque dirigeret vel ad furandum vel ad Sacerdotem illudendum aut seducendum vel ad se conquerendum; cum ne inchoative quidem sacramentaliter confiteretur, hoc jus non ac-

[1] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 635. — [2] In 4. D. 21, q. 3, a. 1.

quireret, etsi adhuc ex prudentiæ lege tacendum esset.

Quid (dices) *si peccatorum confessio contigerit penes laicum?* Si pœnitens eum uti laicum agnovit, confessio proprie Sacramentalis non esset ex parte neque pœnitentis neque audientis, ideoque nulla inde oriri potest sigilli obligatio; cum non sit in potestate alicujus facere Sacramentale, quod ex natura sua tale non est. Si vero pœnitens eum non agnovit uti talem, tunc cum confessio ex parte illius sit Sacramentalis, ideo oritur sigillum.

Quid vero (quæres) *in dubio, utrum pœnitens aliquid in confessione dixerit in ordine ad absolutionem, an non?* Adhuc Confessarius tenetur ad sigillum, quia rationabiliter præsumendum est in favorem confessionis et pœnitentis, ne confessio fiat odiosa[1].

Q. 3. *Quænam cadunt sub sigillo Sacramentali?*[2]

R. Generale principium est, cadere sud sigillo ea omnia, quæ cognoscuntur per Confessionem, et quorum revelatio potest Confessionem ipsam reddere odiosam. Hujus generis sunt :

1. *Peccata omnia* pœnitentis tam mortalia quam venialia, tam futura quam præterita, modo in confessione vere Sacramentali deposita sint. Ideo frangeret sigillum, et peccaret mortaliter Confessarius, qui sive directe sive indirecte aperiret aliquod Titii peccatum etiam veniale *in particulari;* cum materia sigilli parvitatem minime admittat. Dicimus *in particulari;* nam secus esset, prout dicunt Layman, Lugo, Salmanticenses, Sporer et Suarez, si diceret tantum pœnitentem sibi esse confessum unum veniale; quia quisquis ad confessionem accedens censetur habere materiam sufficientem[3].

2. *Peccatorum circumstantiæ*, quas pœnitentes interest taceri, etiamsi dictæ sint post absolutionem.

3. *Peccatorum objecta*, v. g., si quis se confiteatur matrem suam odisse, quia adulterium commisit, quia fratrem

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, n. 637.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 640.

[3] Hoc tamen adhuc negant alii; quia potuisset confiteri jam remissa, vel tantum ad petendum consilium. Qua ratione dicunt neque levissimam pœnitentiam posse sine violatione sigilli aperiri.

noluit de furto corrigere. Adulterium illud et furtum cadunt sub sigillo.

4. *Peccata complicis* sive prudenter sive imprudenter manifestata : una et suprema ratio semper est, quod secus redderetur odiosa confessio Sacramentalis.

5. *Pœnitentia imposita*, nisi sit minima, ea scilicet quæ plerumque solet imponi pro veniali levissimo[1].

6. Omnia, quæ, attenta sæculi nequitia, pœnitentem irrisionibus exponunt, atque fideles a Sacramento avertere possunt[2].

Q. 4. *Quinam tenentur ad sigillum sacramentale?*

R. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos pervenerit quomodocumque notitia Confessionis Sacramentalis : qui nempe vel mediate vel immediate, licite vel illicite ex tali confessione notitiam habent rei sub sigillo cadentis ; secus semper redderetur confessio odiosa.

Tales autem sunt :

1. Non tantum Confessarius, qui peccata pœnitentis audit ; sed etiam Superior, cui se sistit absolutus a reservato, vel a quo petitur licentia a reservato absolvendi. — Item interpres, ut docent probabilius contra aliquos, qui censent

[1] Hoc tamen alii negant, ut supra dictum est.

[2] Ut nempe sunt : 1. defectus manifestati ad explicandam peccati rationem, v. g., si pœnitens dicat se sacros Ordines cum irregularitate suscepisse quod sit spurius : cadant sub sigillo ; ratio quia id dictum est in ordine ad confessionem.

2. Virtutes non cadunt sub sigillo, nisi inde sequatur gravamen pœnitentis vel aliorum, ut sequeretur, si ex variis pœnitentibus Confessarius unum laudet, de aliis taceat.

3. Scrupulositas pœnitentis cadit sub sigillo, quia aliquo modo est materia confessionis, et aliunde ex manifestatione gravamen pœnitentis haberetur.

4. Defectus naturales pœnitentis, v. g., quod sit surdus, balbutiens, pauper, ignarus, claudus, etc., cadunt sub sigillo, si tamen Confessarius tales defectus ex declaratione pœnitentis noverit, seu quatenus fuerunt manifestati ad declaranda peccata ; quia tunc cum confessione connexionem habent.

5. Peccata commissa in ipsa confessione, v. g., impatientiæ, contumeliæ in aliquem, etc., ordinarie cadunt sub sigillo ; nam revelatio hæc semper redderet aliquo modo confessionem odiosam. — *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 642, etc.

hunc teneri quidem ad sigillum arctissimum, sed non ad Sacramentale.

2. Qui casu aliquid audit, licet inculpate, nisi pœnitens ipse ad majorem sui confusionem velit publice confiteri. — Item quibus aliquid sacrilege revelatum est, qui de hoc neque possunt inter se verba facere. — Item laicus, qui pro Sacerdote a pœnitente habitus sit.

3. Doctor vel alius, qui cum venia pœnitentis a Confessario consulitur, saltem in sententia communiori et probabiliori, quam expresse docet D. Thomas [1]. Ratio est quia eadem Sacramenti institutio exigit, ut remaneat sigilli obligatio unicuique, ad quem pervenit notitia peccati confessionis causa; alias ipsa semper redderetur odiosa [2].

4. Qui alicujus confessionem scripsit. Non tamen (ut probabilius ac communissime docent Elbel, Layman, Sotus, Suarez et Viva, etc.), ad sigillum tenentur qui chartam legit ubi pœnitens scripsit peccata, quamvis eam manifestando gravissime peccet proximum infamando. Nam sigillum non contrahitur in præparatione ad confessionem; sed tantum in ipsa confessione actuali, aut proxime jam inchoata, ut docent omnes cum D. Thoma. Excipe, si talis scriptura actu legatur, quo quis per eam confitetur Confessario præsenti; quia tunc revera legens habet notitiam Confessionis ex Confessione ipsa. Idem dicendum si scriptura esset jam consignata Sacerdoti, ut eam legat pro Confessione : vel si postea in confessionali relicta esset. Item si esset epistola ad Superiorem scripta pro obtinenda facultate reservatorum [3].

Pœnitens autem probabilius non tenetur, nisi secreto naturali relate ad res in Confessione sibi dictas a Confessario, si nempe earum revelatio possit quoquomodo Confessario

[1] In 4. D. 21, q. 3, a. 1, q. 3; et a. 2, ad 4.

[2] Non autem probabilius tenetur ad sigillum Sacramentale doctor consultus ab ipso pœnitente, si consulatur circa confessionem alteri faciendam, ut docent Suarez, Billuart, etc.; ratio quia obligatio sigilli oritur ex sola confessione Sacramentali, in qua pœnitens manifestat peccata in ordine ad absolutionem obtinendam. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6. n. 649.

[3] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, nn. 148 et seqq.

irrisiones, aut damnum quodcumque afferre. Sigillum enim Sacramentale inductum est in favorem pœnitentium, non autem Confessariorum.

Q. 5. *An Confessario liceat aliquando uti scientia Confessionis?*

R. Confessario tunc tantum licet uti scientia Confessionis, quando adest licentia pœnitentis. Rationem affert Angelicus inquiens: *potest pœnitens facere ut illud, quo Sacerdos sciebat ut Deus, sciat etiam ut homo; quod facit dum eum licentiat ad dicendum; et ideo si dicat, non frangit sigillum*[1]. Hinc fatentur omnes Confessario nefas esse extra confessionem loqui etiam cum ipso pœnitente, *nisi id occurrat statim post absolutionem, sine prævia ejusdem licentia;* quia id semper redderet confessionem odiosam et pœnitenti ruborem afferret.

Diximus 1. *nisi id occurrat statim post absolutionem*, et antequam pœnitens discedat. Tunc Confessarius adhuc potest loqui de confessione; quia licet Sacramentum sit completum, tamen judicium adhuc moraliter perseverat; — 2. *sine prævia ejus licentia;* sigillum enim cum sit in favorem pœnitentis inductum, ipsius est illi cedere. Hæc tamen licentia esse debet formalis, expressa vel quasi-expressa, libera, spontanea, constans, et non revocata; nam agitur de re admodum odiosa, in qua non ita facile licentia dari solet. Quare pro praxi dicimus hac in re non licere eas opiniones sequi, quæ etsi sint probabiles, non est tamen certum, quod ex earum usu nullum sit pœnitenti gravamen obventurum. Proximus enim jus certum possidet, ne occasione suæ confessionis aliquod patiatur onus.

Sed (quæres) *hæc licentia estne etiam necessaria ad hoc, ut Confessarius in actu confessionis loqui possit cum ipso in confessione de culpis, quas in aliis confessionibus ab eodem audivit?* Negat sententia communissima et verior: et sane ad munus judicis ac medici, quo fulcitur Confessarius, omnino pertinet recolere peccata confessionum præcedentium ad pœnitentem ipsum melius corrigendum. Discreta

[1] Loc. cit., a. 2.

tamen sit hæc Confessarii locutio circa præterita pœnitentis, ne scilicet ipsum offendat.

Poteritne (addes) *Confessarius aliquando in sui utilitatem notitia Confessionis uti sine licentia?* Commune est cum Concina posse Confessarium uti notitia confessionis ad se cautiorem reddendum in re familiari, ad socordiam suam excutiendam, ad diligentius invigilandum super gregem suum, ad mores proprios reformandos. Sed hæc debent concurrere : — 1. ut nulla detur suspicio peccati auditi in confessione; — 2. ut nullum gravamen pœnitenti sit obventurum; — 3. nullum odium, nec irreverentiæ periculum Sacramento immineat [1]. Porro cum conditiones cohonestantes non facile simul et conjunctim haberi queant, nemini idcirco dubium est, quominus in omni casu Confessarius procedere debeat cautela maxima, et potius in sigilli favorem quæstiones resolvere.

Q. 6. *Quomodo violari potest sigillum Sacramentale?*

R. Dupliciter violatur sigillum Sacramentale : *directe* et *indirecte*. *Directe*, si expresse reveletur aliquid cognitum ex sola Confessione; *indirecte*, si quid fiat vel dicatur, ex quo quis cognoscere vel suspicari possit peccatum pœnitentis, aut aliquem ejus vel aliorum defectum, aut quævis per Confessionem cognita, ex quibus pœnitenti vel aliis pudor, molestia, dedecus, damnum aut gravamen quodcumque evenire possit, etsi audiens hæc sciat aliunde. His enim omni-

[1] Hinc dicunt (et videtur satis probabile) Anversa, Lugo, Tamburini, quod hisce intervenientibus. Confessarius ex confessione sciens pollutam Ecclesiam, debet abstinere a celebrando. Item potest ex notitia confessionis orare pro pœnitente, vel benignius erga ipsum se gerere; consulere libros et sapientes; rigorem temperare, ex confessione unius dirigi ad alios interrogandos, etc.; nullam unquam tamen dando prioris confessionis suspicionem.

Hinc etiam aiunt, quod potest Confessarius sibi cavere ab aliquo damno sub aliquo prætextu, si ex confessione cognoscit sibi parari insidias. Si tamen nullimode possit ex Confessarii ipsius actionibus argumentum sumi, quod tali notitia utatur, nec sit gravamen pœnitentis. Pariter poterit Confessarius vitare pœnitentem, qui ei minatur mortem ob juste denegatam absolutionem, si nulla de hoc suspicio detur. Nam illæ minæ non sunt confessio, aut peccata narrata in confessione. — Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 559.

bus confessio redditur odiosa. Hinc non licet Confessario dicere etiam in genere peccata audita, quamvis nullo modo indicentur neque personæ, neque loca, neque aliæ circumstantiæ, ex quibus audientes possint ne leviter quidem suspicari de iis, qui illa commiserint [1]. Imprudentem ergo se præbet Confessarius, qui peccata in specie nominans dicit : *hæc ego audivi olim in confessionibus ;* etsi enim sigillum non violetur, laici tamen scandalizantur. Imo quandoque periculum etiam est, ne ex circumstantiis intervenientibus (ut aliquando probavit eventus non sine ingenti animarum detrimento, ac fidelium scandalo) vera succedat violatio [2].

Sed (quæres) *an violet sigillum qui aperit peccata alicujus loci?* Communissima sententia cum Concina, Layman, Lugo, Palao, Suarez, Viva aliisque sic merito distinguit : vel oppidum est parvum ; vel est amplum, et crimina sunt publica [3]. — Si 1, peccata pandens violat sigillum : nam licet personam non manifestet ; cum tamen revelatio re-

[1] Secretum confessionis, ait Gury, indirecte violat : — 1. Qui, unum præ aliis quos audivit laudans, dicit eum sola venialia commisisse ; quia alii inde facile in suspicionem culpæ mortalis adducuntur. — 2. Qui de peccato pœnitentis per solam confessionem cognito loquitur cum aliis qui hoc aliunde norunt, etiamsi audientes non advertant illud ex confessione acceptum esse. — 3. Qui dicit se non absolvisse talem, eum remisisse ad tale tempus, vel nondum absolvisse ; quia longa confessio denotat ordinarie multa peccata, aut indispositionem pœnitentis, nisi sciretur esse confessionem generalem, aut a longo tempore resumptam, ita ut pœnitens hoc non ægre ferret. Item, qui de Titio ut cognito fure dicit eum sua furta cum contritione magna sibi confessum esse. — 4. Qui alta voce, aut alio modo a circumstantibus intelligibili, arguit pœnitentem ; quia est gravamen pro tali pœnitente ; et alii possunt suspicari illum gravia peccata confessum esse ; *a fortiori* si nimis vocem extollendo repeteret peccata pœnitentis, aut de eorum circumstantiis interrogaret.

[2] Id expresse prohibuit Concilium Lateranense in Can. *Omnis*, unum duntaxat excipiens casum, in quo consilium petatur. Sed etiam in hac petitione omittendæ sunt circumstantiæ loci, temporis et personarum, quo magis fieri possit ; ne ulla scilicet unquam suspicio oriatur. — *Vid.* B. Leonardo, *Discorso mistico morale*, etc.

[3] « Dubium restat, quandonam oppidum dicatur parvum, et quandonam magnum. Ego sic dicerem, sicut aliorum etiam cœpi consilium, ut dici possit *hic regnat*, *v. g. blasphemia*, requireretur ut oppidum constaret saltem tribus millibus personis circiter ; sed minus si tantum

dundet in infamiam totius communitatis, redundat etiam in gravamen pœnitentis, qui illius communitatis est membrum : et ideo ex tali revelatione redditur odiosa confessio. Si 2, sigillum non violatur; cum peccata jam omnibus aliunde sint nota; sic jure permittur concionatoribus contra eadem publice insurgere, dummodo non dicant se ea scire ex confessionibus, nec descendant ad circumstantias particulares [1].

Q. 7. *Quid Confessarius agere debet, si rogetur de peccato audito?*

R. Confessarius rogatus de peccato audito respondere debet : 1. indirecte objurgando interrogantem his vel similibus : *quænam interrogatio est, quam facis? miror vehementer te sic me alloqui!* [2]; 2. poterit etiam respondere directe, et dicere absolute etiam cum juramento, se nescire. Rationem affert Angelicus [3] : *homo non adducitur in testimonium, nisi ut homo; et ideo absque læsione conscientiæ potest jurare se nescire quod scit tantum ut Deus* [4].

Quid (quæres) *si Confessarius interrogetur, an dederit absolutionem?* Respondere potest : *functus sum officio meo.* Vel erit melius huic ac similibus interrogationibus dicere expro-

diceretur : *hic committuntur multa peccata gravia*, quin nominentur in specie. Ut nominetur autem aliquod peccatum afferens infamiam quod tamen esset etiam publicum), meo judicio requiritur, ut oppidum sit valde populo frequens, v. g., sex aut septem millibus animarum. Si concionator vero haberet notitiam peccatorum extra confessionem, potest majore libertate loqui; sed pariter cautione utendum est, ne suspicionem revelationis ingerat illis, qui ei confessi sunt. » Ita Liguori, *Hom. Apost.*, tract. XVI, n. 158.

[1] *Cap.* si Sacerd. *de off. jud. ord.* Ita etiam licet Confessario alicujus communitatis concionando loqui in communi de defectibus, quæ communiter in communitatibus committi solent, aut possunt.

[2] Nec tunc debet tacere; nam silentium eo in casu non levem ingeneraret suspicionem contra pœnitentem.

[3] In 4. D. 21, q. 3, a. 1.

[4] Hoc autem tenet, etiamsi rogetur tanquam Dei Minister, prout dicunt Croix, Layman, Suarez et Vasquez : Imo etiamsi requiratur ad respondendum sine æquivocatione. Nam in primo casu semper verum est Confessarium nescire ullo modo peccatum scientia, qua possit uti ad respondendum; in secundo semper respondet sine æquivocatione, nempe sine illo æquivoco, quod prohibetur.

brando : *suntne interrogationes faciendæ?* ut sic omnem suspicionem auferat denegatæ absolutionis. Quod tenet, etsi agatur de publico peccatore.

Quid (dices) *si Confessarius requiratur de schedula confessionis a studiosis, aulicis, etc., poteritne eam exhibere etiam non absolutis?* En verba S. Alphonsi : « Diversæ adsunt » sententiæ ; sed communior et probabilior cum Layman, » Roncaglia, Croix, Sporer, Elbel, Holzman, etc. contra » Bonacinam et Lugo, ita distinguit : Si schedula loquitur » de sola confessione, illa non debet negari ; quia si nega- » retur, ex una parte revelaretur pœnitentis indispositio ; ex » alia si concederetur, non jam testificaretur absolutio data, » sed tantum confessio facta, quæ jam revera facta est [1]. » Secus autem, si Confessarius deberet scribere schedulam, » quod pœnitens sit absolutus, quia tunc non obstat sigil- » lum, cum mendacium justa omnes sit intrinsece malum, » et in nullo casu dicendum sit. Attamen si schedulæ essent » jam impressæ, et ibi assereretur jam absolutio data (quod » a Prælatis permitti nunquam deberet), tunc mihi videtur » probabile cum aliis quos consului, licite posse eam præ- » beri etiam non absolutis, saltem cum palam eam petunt [2]. » Quia tunc Confessarius nec dicit nec scribit aliquod men- » dacium ; sed tantum facit illam actionem præbendi sche- » dulam, quam ceteroquin negare non potest, quin ipsam » pœnitentis indispositionem manifestet [3]. »

Quid tandem (inquies) *si Confessarius actu quo Missam celebrat, interrogetur a serviente, utrum hostiam ponere debeat pro communione pœnitentis vix antea confessi, quem Confessarius bene meminit dimisisse inabsolutum?* Ad declinandum quodcumque revelationis periculum respondere debet : *interroga ipsum, an velit communicare.* Hoc semper in omni

[1] *Vid.* Benedictus XIV, *Notificatione* XLI.

[2] Quod valet, etsi pœnitens se tantum præsentet Confessario, quin ei confiteatur.

[3] *Homo Apost.*, tr. XVI, n. 162. Hic etiam monemus cavendum a quadam methodo circa primam communionem, quam quidem in non nullis libris legere est ; cum ex S. Pœnitentiariæ in ea sigillum aperte violetur. *Vid.* Appendix in fine voluminis.

casu observandum est; quia etiam pro absoluto casus esse potest, cur nolit sumere Eucharistiam.

COROLLARIUM. — *De electione confessarii.*

Q. 1. *Quid notandum circa electionem Confessarii?*

R. Si sermo sit de Confessarii electione ad simplicem confessionem et sacramentalem absolutionem valide habendam, quilibet approbatus eligi poterit; cum id satis sit ad jurisdictionem exercendam valide. Verum si agatur de eligendo Confessario, qui simul Directoris munus exerceat, et animam ducat in difficili, sed valde pretiosa via devotionis, tunc omni studio ac sollicitudine opus est; agitur enim de ea re, in qua non erratur sine periculo æternæ salutis [1]. Unde hæc præ oculis habenda sunt :

1. Maxime curandum esse pœnitenti, ut *unum eligat inter mille*, prout ait P. Avila : imo *unum inter decem millia*, prout dicit Salesius.

2. In tali electione præ oculis habendas esse doctrinam, pietatem ac experientiam : si quidem in doctrina, veritas, in pietate profectus, in experientia securitas. Ubi agatur de prælatione facienda ea est concedenda experto; experientia enim est rerum magistra. Inter doctum vero et pium, concedenda erit docto; pietas enim suppleri potest a pœnitente, non item doctrina, nisi agatur de mediocriter docto : quo in casu præferendus est pius ob deceptionis periculum.

3. Directorem semel electum non ita facile esse mutandum : secus enim agere inconstantiæ signum esset, atque superbiæ [2].

Q. 2. *An in directione spirituali permittendum sit, ut etiam aliorum consilium pœnitens possit quærere?*

R. Beatus Joannes a Cruce appellat tyrannum Confessa-

[1] « Equidem (ad rem Stapf, § 518) *unus est magister noster, nos autem omnes fratres sumus, et Spiritus ipse adjuvat infirmitatem nostram* (Matth. 23, 8; et Rom. 8, 26). Attamen Deus res nostras ita disposuit, ut ipse quidem, ast per idoneos ministros nos dirigat. Hinc etiamsi Christus Saulo immediate spectandum se dederit; ipsum tamen ad Ananiam misit : *vade*, inquit, *ad Ananiam, et ibi dicetur tibi quid te oporteat facere*. (Act. 9, 6.) »

[2] *Vid.* S. Fr. de Sales. *Philotée.*

rium, qui licentiam alios Confessarios consulendi denegat pœnitentibus; cum hæc et aliquando utilis et aliquando necessaria sit. Imo aliquando præstat, ut Confessarius ipse pœnitentes suos excitet ad consilium aliorum expostulandum, ut sic vel dubia, si quæ sint, omnino tollantur; vel in suscepta devotionis methodo fiant firmiores; vel saltem illius æquitatem, et intentionis rectitudinem videant.

Quod monitum maxime curare debent Parochi, qui in locis remotis atque campestribus morantur. Non pauci enim suorum Parochianorum erubescunt ipsis certa graviora peccata aperire; cumque aliunde non eis sit facilis occasio alium Confessarium inveniendi, ideo Parocho confitentur quidem, sed sacrilege, ea scilicet peccata reticentes [1]. Præstat ergo, ut interdum Confessarium ignotum accersant, et curent ut omnes ad eum libere accedant, caute etiam matribus insinuando, ut hac de re omnem filiis suis libertatem linquant. Iste autem extraordinarius Confessarius pœnitentes, de quibus justa potest esse suspicio (uti sunt rudes, mulieres, pueri) paterne interroget, utrum anteactæ vitæ scrupulum habeant, eos animando ad omnia aperienda. Hac via solent liberari plures animæ a sacrilegiis [2].

Articulus 5. — De defectibus a confessario corrigendis.

Defectus hujusmodi vel sunt circa valorem Sacramenti; vel circa integritatem confessionis; vel circa restitutionis obligationem.

Q. 1. *Quid de Confessario, si erravit circa valorem Sacramenti, ut si absolutionem non protulit, vel si eam dedit carens jurisdictione?*

R. Distinguendum est : vel erravit inculpabiliter, vel culpabiliter.

Si 1, conveniunt omnes Confessarium non teneri cum

[1] Hoc monitum omnes etiam aliarum communitatum Superiores curare debent : sic ut neque nimia facilitate latior peccatorum via aperiatur, neque nimia difficultate sacrilegiorum detur occasio.

[2] Liguori, *Praxis*, nn. 178 et 201.

gravi incommodo honoris, famæ aut bonorum pœnitentem admonere de defectu commisso; nam cum ipse non sit in culpa ratione administrationis Sacramenti, non tenetur ad monendum, nisi generali lege charitatis; sed charitas non obligat cum gravi incommodo. Excipe 1. si pœnitens esset in periculo mortis, vel in gravi periculo non amplius se confitendi; tunc enim omni modo salus æterna proximi curanda est; 2. si Confessarius sit Parochus : cum enim iste ex justitia teneatur curam gerere ac bono studere animarum suarum, videtur etiam ex justitia teneri ad reparandum grave damnum spirituale a se ipso iisdem etiam sine sua culpa illatum [1].

Si 2, non desunt qui adhuc Confessarium liberant ab onere defectum suum emendandi. Nos tamen dicimus cum Sporer, Viva aliisque eumdem tunc teneri, et quidem sub levi, si illius culpa levis sit : sub gravi, si defecerit graviter. Quamvis enim Confessarius in hypothesi onus audiendi confessiones susceperit ex charitate; postquam tamen audivit, tenetur ex officio, vel ex quasi-contractu cum pœnitente inito rite eidem ministrare Sacramentum. Si ergo Confessarius Pœnitentiam invalide administravit sua culpa, tenetur *pro modo culpæ*, *petita licentia* ac *generatim loquendo*, de errore pœnitentem admonere.

Dicimus 1. *pro modo culpæ;* nam excusatur Confessarius ab hac obligatione, si inde resultet damnum nimium præponderans, ut recte dicit Suarez; 2. *petita licentia*, ne legem sigilli violet : quod quidem sine licentia nunquam licet; 3. *generatim loquendo*, nam si ex monitione gravis prævideretur offensio in pœnitente futura, probabilius tunc Confessarius non tenetur monitionem facere : imo debet eam omittere, ne sigillum quomodocumque lædatur [2].

Q. 2. *Quid si Confessarius erraverit circa integritatem confessionis?*

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 619, et l. 3, n. 360.

[2] Item gravissimis Theologis videtur probabile nullam obligationem adesse, si pœnitens vel jam alteri se iterum confessus sit, cum tunc certo moraliter præsumatur justificatus; vel Eucharistiam susceperit, nam ex D. Thoma Eucharistia cum attritione et bona fide suscepta primam gratiam confert per accidens.

R. Si Confessarius in hoc erravit, quod negative, *etiam culpabiliter*, se habuit, id est neglexit interrogare de speciebus et numero peccatorum, non tenetur errorem reparare, nisi intra ipsam confessionem. Sane obligatio faciendi confessionem integram afficit directe pœnitentem, non vero Confessarium, qui licet in confessione teneatur interrogare de speciebus et numero peccatorum, ut efformet judicium rectum de statu causæ; finito tamen judicio, cessat in eo omnis hujusmodi obligatio.

Si vero in hoc erravit, quod positive pœnitentem induxit, dicendo, v. g., non oportere explicare aliter numerum, species, aut circumstantias peccatorum, casu quo id fecerit *mala fide*, tenetur errorem reparare etiam extra confessionem, sed prævia pœnitentis licentia; nam ex jure naturali quisque debet tollere causam mali, quam positive et voluntarie posuit. Hoc tamen intellige, modo sine gravi suo damno et scandalo ceterorum id possit; sicuti enim damnum grave excusat pœnitentem ab integritate confessionis, ita etiam excusare debet Confessarium. — Si vero id fecerit *fide bona*, aut si levis tantum omissionis sit reus, non tenebitur monere extra confessionem, et multo minor causa valebit ad eum excusandum. Hinc recte aiunt quod Confessarius, qui bona fide deobligavit pœnitentem ab explicanda specie sive numero, regulariter non tenetur illum admonere extra confessionem; quia id sine incommodo et rubore facere non potest. Et aliunde hic error regulariter nulli nocet.

Q. 3. *Quid si Confessarius erravit circa restitutionis obligationem?*

R. Vel Confessarius in hoc erravit, quod de restitutionis obligatione pœnitentem non monuerit. Vel in hoc erravit, quod positive restitutionem impediverit, pœnitentem nempe absolute deobligando.

Si Confessarius in hoc erravit, quod de restitutionis obligatione cum pœnitente siluerit, videndum erit an inculpabiliter id egerit, an vero id egerit culpabiliter. Si 1, non tenetur cum gravi incommodo pœnitentem monere, quia non est in culpa : tenebitur tamen cum incommodo aliquali, quia charitas obligat quemcumque ad reparandum

grave damnum proximi sui, si cum levi incommodo potest. Si 2, patet Confessarium ad monitionem teneri pro culpæ gravitate. Quod si hanc monitionem tunc omittat, sunt qui docent Confessarium ipsum ad restitutionem teneri, si Parochus sit, non vero si simplex Confessarius; nam ille quidem, non vero iste obligatur ex officio proprio impedire, quominus subditi sui damnum aliis inferant. Nos tamen cum sententia communissima (quam tuentur Cabassutius, Concina, Croix, Sanchez et Suarez) dicimus etiam in hoc casu Confessarium, sive delegatus et simplex sit, sive Parochus, ad restitutionem minime teneri. Nam Confessarius delegatus et simplex ratione officii sui non tenetur aliud cavere, nisi damnum pœnitentis; Parochus vero, cum sit constitutus pro bono spirituali subditorum suorum, tenetur quidem ex munere suo impedire damna ipsorum spiritualia, non autem temporalia aliorum[1].

Si vero in hoc erravit, quod a gravi restitutione pœnitentem deobligaverit (vel etiam obligaverit, cum non esset obstrictus), tunc se ita se gessit cum culpa sua gravi, omnes dicunt Confessarium teneri ad monitionem pœnitenti faciendam etiam cum gravi incommodo, vel intra confessionem, si brevi pœnitens sit rediturus; vel extra confessionem (petita venia) si non redeat. Alias (si id non agat, vel id amplius agere non possit, quia pœnitens mortuus est, vel si agat tardius, id est postquam pœnitens factus sit impotens ad restitutionem) restituere tenebitur ipse Confessarius, in hypothesi nempe qua pœnitens, si fuisset prius admonitus, restituisset. Sane in hoc casu Confessarius injusto suo consilio fuisset causa immediata, actualis, efficax, et directa damni proximo illati. — Si vero ita se gessit absque sua culpa gravi, sed ex levi negligentia tantum, tenebitur monere

[1] Adde, quod ad inducendam in aliquo obligationem restitutionis requiritur positivus influxus in damnum aliorum, sive Confessarius sit delegatus et simplex, sive sit Parochus; et etiamsi eorum silentium, de quo agitur, culpabile sit. Verum est quidem, quod aliquando etiam non manifestans de restitutione tenetur, sed hic non est casus; quia Confessarius nulla speciali justitiæ lege adstringitur erga extraneum, ut teneatur curare hac manifestatione illius bonum. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 621.

pœnitentem cum incommodo tantum levi; quia pro modo rei debet esse obligatio. Quod si admonere non possit, vel pœnitentem inveniat inhabilem ad restituendum, non ipse tenebitur Confessarius restituere, cum non deliquerit graviter contra justitiam [1].

Scholium. — *De Confessario ad turpia sollicitante.*

Q. 1. *Quid hic intelligitur nomine sollicitationis?*

R. Sollicitationis vocabulo hic intelligitur *provocatio ad res venereas facta a Confessario sub datis clausulis.* Infandum scelus est, quo Confessarius et gravem Sacramento injuriam irrogat eo abutens ad rem adeo turpem, et lethale pœnitenti infert damnum, ei pro medicina venenum porrigens. Imo recte advertit Elbel, Parochum in hoc delinquentem contra justitiam specialiter peccare; cum ex justitia vi officii sui graviter teneatur oves suas verbo et exemplo pascere [2].

Habemus hic quatuor Constitutiones Summorum Pontificum : 1ª est Pauli IV; 2ª Pii IV; 3ª Gregorii XV; 4ª Benedicti XIV, quæ ultima incipit *Sacramentum pœnitentiæ*, quæque confirmat omnes Constitutiones omniaque Decreta hac de re, mandans *omnibus Inquisitoribus et locorum universi orbis Ordinariis*, ut inquirant et procedant contra omnes Sacerdotes (tanquam contra suspectos de heresi) cujuscumque dignitatis sint, conditionis et præeminentiæ, si suos pœnitentes ad turpia sollicitare vel provocare tentaverint, aut cum eis illicitos et inhonestos sermones, sive tractatus habuerint (*R*).

Nihil refert sollicitatus femina sit, an vir; nam ubi lex non distinguit neque nos distinguere debemus [3]. Quod valet sive quis mulierem tentet ad hoc, ut inducat aliam ad secum peccandum, ut habet Bulla Gregorii; sive ut ipsa cum alio peccet, ut ait Bulla Benedicti. Hi omnes denuntiandi sunt, ex citatis Bullis, etsi longum tempus a sollicitatione effluxe-

[1] Quod si Confessarius leve incommodum culpabiliter vitet et suæ obligationi non faciat satis, communius et verius docent tunc ipsum sub gravi de restitutione teneri.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mo.*, l. 3, n. 451. — [3] Si sollicitans sit laicus, adhuc denuntiandus est ex Decreto S. Inquisitionis.

rit : et de hac obligatione pœnitentes monendi sunt, licet non prævideantur obtemperaturi; cum de communi bono agatur [1]. — Gravi autem culpæ correspondet gravis pœna. Nam ex Decreto Benedicti XIV 5 aug. 1745 sollicitantes præter suspensionem ab executione Ordinis, et privationem beneficiorum, ac dignitatum (quæ tamen pœnæ non incurruntur, nisi post sententiam, cum privent jure acquisito, incurrunt etiam perpetuam inhabilitatem ad ipsam Missam celebrandam [2].

Ex Synodo autem Novariensi reservatur *exsecrandum Confessarii pœnitentem ad turpia sollicitantis crimen in actu, vel prætextu, vel occasione confessionis.* Item reservantur *quicumque obscœni actus inter Confessarium et filiam spiritualem, seu confessionis* [3]. Eadem Synodus ad peccatum hoc præcavendum statuit : — 1. ut confessio mulierum non excipiatur præterquam ad crates sedis confessionalis, neque ante solis ortum, vel post occasum; — 2. ut sedes confessionales cratibus velo obductis munitæ sint, patentique in loco collocentur; — 3. ut quoties mulier ratione infirmitatis domi audienda est, pateant quoad potest, cubiculi fores. Quod si extra necessitatem quis vel sæcularis vel regularis mulieres audire præsumpserit extra dictam sedem, sus-

[1] Bouvier, *Supplem. ad 6. Decal. præcept.* fuse probat, etiam independenter a Pontificiis Constitutionibus, eum qui scit Sacerdotem vel Clericum turpiter vivere, aut ad turpia sollicitare, teneri (naturali nempe lege) illum Episcopo denuntiare; agitur enim de avertendis gravissimis malis in ruinam delinquentis, in perniciem animarum, et in religionis dedecus vergentibus. Addit tamen : « sedulo cavendum est, ne fides temere adhibeatur mulierculis Sacerdotes in ipsomet tribunali accusantibus; non semel enim visæ sunt quæ ex invidia, odio, zelotypia aliove motivo perverso Clericos prorsus innocentes sic atrociter calumniatæ fuerint. »

[2] Ad hanc tamen inhabilitatem incurrendam requiritur sententia criminis declaratoria, si eam non possit reus exsequi sine infamia ex dictis tom. 1, ubi *de lege pœnali.*

Item probabiliter ab ea incurrenda excusat ignorantia invincibilis; quia hæc inhabilitas habet rationem pœnæ, et quidem pœnæ extraordinariæ. *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 705. Imo generatim refert Panzuti, *De Pœnitentia*, ad n. 380, illam inhabilitatem esse ferendæ sententiæ ex declaratione S. Pœnitentiariæ 10 feb. anno 1785.

[3] Scilicet illa mulier, quæ Confessario peccata sua confitetur.

pensionem a confessionibus audiendis ipso facto incurrit.

Q. 2. *Quænam clausulæ Constitutionum Apostolicarum hac de re?*

R. Sunt quatuor, quæ sequuntur, clausulæ quoad sollicitationem :

1. Ut sollicitatio locum habeat *in actu sacramentalis confessionis*. Ad hoc sufficit, si confessio sit incepta. — Idem est, etsi Confessarius ponat medium apparenter indifferens, quod tamen postea cognoscatur appositum ad sollicitandum, uti esset imponere mulieri, ut eum domi exspectet : vel eam interrogare ubi habitet, et postea Confessarius illuc se conferat, et sollicitet. — Idem dicendum, si charta mulieri tradatur, etiamsi clausa et sigillo munita et post confessionem legenda, in qua ipsa sollicitetur; quia damnata est ab Alexandro VII hæc n. 6 propositio : *Confessarius, qui in sacramentali confessione tribuit pœnitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione.*

2. *Immediate ante, vel post :* quando nempe nullum negotium sat gravis momenti ponatur inter sollicitationem et confessionem. Sic qui mulierem ante pedes genuflexam sollicitat, etsi nondum se crucis signo munierit, dicitur *sollicitare immediate ante;* licet confessio postea non sequatur. — Item qui statim post confessionem egreditur e confessionali, et pœnitentem sollicitat in itinere vel domi, antequam divertat ad aliud negotium, dicitur *sollicitare immediate post.*

2. *Occasione, vel prætextu confessionis, etiam confessione non secuta.* Dicitur *occasione confessionis*, quando Confessarius rogatus ad confessionem, divertit et sollicitat, esto nondum sederit, nec mulier fuerit genefluxa. Sic in nostra sententia denuntiari debet Confessarius, qui rogatus a femina, ut cras ejus confessionem excipiat, eam sollicitat; quia verificatur illud *occasione confessionis.* Item est probabilius, si ob fragilitatem in confessione auditam, mulierem extra confessionem sollicitet; impulsus enim provenit ab ipsa confessione. — *Prætextu* vero *confessionis* est denuntiandus Confessarius, qui pravo fine ficte pœnitentem ad confessionem invitat, et dein sollicitat.

4. *Vel extra occasionem confessionis in confessionali, sive in alio loco ad confessiones audiendas destinato aut electo, cum simulatione ibidem confessionem audiendi.* Qua in re probabilius dicimus cum Concina, Diana, Mazzota et Potestate, quod si Confessarius sollicitat extra Confessionarium, tunc requiritur simulatio confessionis ad eum denuntiandum. Non vero si sollicitet in Confessionario : et hoc probatur decreto Pauli V, 10 julii anno 1614 [1].

Quid (inquies) *si sollicitatio sit ad peccata non turpia, v. g., ad furtum?* Sententia communissima et probabilior negat adesse tunc obligationem denuntiandi; nullibi enim habetur tale præceptum [2].

Quid (dices) *si Confessarius sollicitans fuerit vel jam emendatus, vel judicatus ac punitus, vel defunctus?*

Si emendatus certo sit Confessarius, plures tenent non amplius vigere eum denuntiandi onus, modo non agatur de heretico formali, maxime dogmatizante. Nos tamen absolute probabilius esse putamus contrarium; nam Pontifices non magis intendunt sollicitantis emendationem, quam ejus punitionem ad damnum Ecclesiæ reparandum, et fidelium scandalum. Hinc constituerunt denuntiationem esse faciendam, nulla etiam præmissa correptione fraterna.

Si jam judicatus atque punitus fuit, casu quo agatur de nova sollicitatione, viget profecto obligatio, ut patet. Imo etsi agatur de eadem, adhuc longe probabilior est sententia affirmativa, nam mulier non eximitur ab obligatione denuntiandi, quia alia denuntiavit; cum obligatio hæc afficiat personas singulas.

Si defunctus, negatur probabilius adesse tale onus; nam tunc cessat omnino totus legis finis. Excipe si agatur de heretico formali, qui ex legis præscripto esset denuntiandus etiam post mortem ad reparandum damnum aliis irrogatum.

[1] *Vid.* Liguori, *Homo Apost.*, tr. XVI, n. 170.

[2] Communissime scilicet tradunt Constitutiones Pontificias de sollicitatione loquentes esse omnes intelligendas de sollicitatione ad res venereas. Et licet in Bulla Gregoriana occurrat vocabulum *illicitos et inhonestos tractatus;* censent tamen et patet ex contextu, utrumque nomen significare eamdem materiam. *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 684.

Q. 3. *An denuntiandus sit pœnitens sollicitans Confessarium?*

R. Communiter et verius negatur : leges pœnales non sunt extendendæ de casu ad casum. Accedit : oriretur gravis suspicio revelationis sigilli sacramentalis, si Confessarius pœnitentem denuntiaret.

Q. 4. *Quinam tenentur ad denuntiationem?*

R. Præter ipsos sollicitatos (etiamsi impuberes, modo rationis sint compotes) tenentur ad denuntiationem ceteri omnes, qui sollicitationem sciunt, etsi sub secreto naturali; cum agatur de reparando damno communi. Imo omnes qui sollicitationi consenserunt, ut ait Benedictus XIV : neque necesse est, ut quis ideo prodat suam turpitudinem, neque de hoc potest interrogari [1].

Omnes autem tenentur *ad eam cito faciendam* Inquisitoribus vel Ordinariis locorum, et nequeunt sacramentaliter absolvi, nisi prius denuntient. Ubi vero aliquod adsit impedimentum, quominus cito fieri possit talis denuntiatio, veluti si Ministri Tribunalis longe distent, vel adsit necessitas communicandi ad vitandum scandalum : saltem omnes, qui ea tenentur, debent esse parati ad illam faciendam quamprimum poterunt, etiamsi juridice nequeant denuntiationem probare; vel crimen occultum sit, vel a longo tempore commissum. Alias peccant graviter, et incurrunt excommunicationem. Quæ omnia ex SS. Pontificum Constitutionibus eruuntur.

Diximus *ad cito faciendum;* hoc porro ex edicto S. Inquisitionis 18 martii anno 1677 complectitur integrum mensem.

An (quæres) *quis teneatur se ipsum denuntiare?* Nemo tenetur se ipsum denuntiare [2], ideoque neque pœnitentem a se ipso sollicitatum de denuntiandi obligatione monere; id enim natura refugit. Si tamen sponte compareat, gaudebit beneficio sponte comparentium, id est salutaribus tantum

[1] Alexander VII hanc damnavit n. 7 propositionem : *modus evadendi obligationem denuntiandæ sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante; hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.*

[2] S. Congr., 24 nov. 1624.

monitis ac pœnitentiis punietur, nisi forte jam fuerit ab aliis denuntiatus; quia tunc pœna tantummodo imminueretur [1].

Quid vero (dices) *si denuntiatio fiat post elapsum mensem?* In mente Edicti S. Inquisitionis nobis videtur satis probabile, quod excommunicatio incursa non sit reservata, et sic pœnitens a quolibet Confessario possit absolvi. Dicitur enim ibi, quod non potest absolvi, nisi prius suæ obligationi fecerit satis; ergo si fecerit; poterit.

Q. 5. *Cui denuntiatio factæ sollicitationis fieri debet?*

R. Forma juridica ordinaria pro denuntiationibus peragendis hæc est, ut semper adeantur Ordinarii locorum..... Sed pro quibusdam casibus peculiaribus, v. g., quando persona sollicitata induci nequit ad denuntiationem tali forma peragendam, quia vel timet vel rubore afficitur; tunc ex Indulto S. Inquisitionis, annuente Pontifice, facta est facultas Episcopis et Inquisitoribus delegandi ad denuntiationes excipiendas quemcumque Confessarium, qui bene instruatur de modo, et juramentum emittat *de silentio servando, et fideliter sibi munus commissum exercendo.*

Q. 6. *Quid sentiendum est de dubiis sollicitationibus?*

R. Cum distinctione; vel dubium de sollicitatione respicit personam, quatenus dubitatur, a quonam sollicitatio proveniat. Vel respicit ipsam sollicitationem, quatenus dubitatur, an talis revera sit.

Si 1, recte docent plerique denuntiationem esse faciendam eo solo in casu, quo judices facile possint certiorari de persona sollicitantis, ut si constaret de confessionali, de die, hora, etc. Alioquin Sacerdos ille remanet aliquo modo diffamatus; cum tamen in dubio fama proximi debeat semper illæsa servari. Si 2, in sententia communiori et veriori nulla est *generatim loquendo* obligatio denuntiandi. Ratio est, tum quia dubia semper in partem meliorem accipienda sunt, et in verbis ambiguis interpretatio benignior est facienda; tum quia in dubio nemo privandus est fama, quam possidet; tum quia Bullæ præcipiunt *denuntiare sollicitantes;* atqui ille de quo dubitatur an vere sollicitaverit, nondum potest appellari *solli-*

[1] *Vid.* Benedictus XIV, *de Syn.*, l. 6, *c.* 11.

citans, quia crimen dubium non est verum, ac certum crimen.

Diximus *generatim loquendo*, nam excipitur ; — 1. si accedant indicia vehementia de sollicitatione ; quia hæc licet evidentiam non producant, fundant tamen certitudinem moralem de sollicitatione secuta : ut esset probabilius, si Confessarius dicat : *tecum nuberem, si essem sæcularis ;* — 2. si verba de se præ se ferant sollicitationem, et solum dubitetur, an Confessarius ad malum finem ea protulerit ; præsumptio enim desumitur ex communiter contingentibus. Esset si, v. g., dicat : *veniam in domum tuam, et promitte mihi facere quod voluero.*

Hic operæ pretium putamus nonnullas declarationes hac de re datas a Sacra Congregatione Suprema, et a Benedicto XIV confirmatas, afferre sic relatas a Cardinali Albitio [1] :

« Cum, me instante, fuissent proposita in Suprema (Inquisitione Romana) infrascripta dubia, facto per Qualificatores accurato eorum examine in infrascriptam devenerunt sententiam, quam eadem Sacra Congregatio Supremæ et Universalis Inquisitionis approbavit; et servari mandavit die 11 februarii anno 1661 :

1. An sit denuntiandus Confessarius, qui dat pœnitenti chartam in confessione, postea domi legendam, in qua ad venerem sollicitabat. — *Domini Qualificatores censuerunt esse denuntiandum, et negativam opinionem non esse probabilem.*

2. An Confessarius consentiens sollicitationi, sed statim desistens de illa turpi materia loqui, differendo illius complementum ad aliud tempus, et non præbendo absolutionem pœnitenti, incidat in pœnas contentas in Bulla Gregorii, et sit denuntiandus. — *Censuerunt incidere, et Confessarium esse denuntiandum, rejecta opinione contraria, quam non esse probabilem censuerunt.*

3. An Confessarius sollicitando propter parvitatem materiæ sit denuntiandus. — *Cum in rebus venereis non detur parvitas materiæ, et si daretur, in re præsenti non dari, censuerunt esse denuntiandum, et opinionem contrariam non esse probabilem.*

[1] In Opere, *De inconstantia in fide*, c. 38, nn. 65 et seqq.

4. An Confessarius qui feminam in Confessionario dicentem se velle in crastinum confiteri, sollicitat et a confessione dissuadet, sit denuntiandus. — *Si sollicitatio fiat extra locum confessionis, et absque prætextu Confessionis, censuerunt, negativam opinionem esse probabilem : secus si in Confessionario, seu in loco confessionis.*

5. An Sacerdos carens jurisdictione, si sollicitet in confessione pœnitentem, sit denuntiandus. — *Censuerunt esse denuntiandum, et opinionem negativam non esse probabilem.*

6. An interpres, si sollicitet in confessione pœnitentem, sit denuntiandus. — *Censuerunt opinionem negativam non carere probabilitate.*

7. An mandans Confessario, ut in Confessione sollicitet, sit denuntiandus. — *Censuerunt opinionem negativam non carere sua probabilitate.*

8. An quando Confessarius et pœnitens invicem se sollicitant, Confessarius sit denuntiandus. — *Affirmative responderunt, et opinionem negativam non esse probabilem.*

9. An Confessarius sollicitatus, si metu inductus sollicitationi consentiat, sit denuntiandus. — *Censuerunt esse denuntiandum, et negativam opinionem non esse probabilem.*

10. An Confessarius incidat in pœnas Constitutionis Apostolicæ contra sollicitantes si sollicitet mulierem in aliis Sacramentis, scilicet Baptismi, Matrimonii : sit denuntiandus, et si denuntiandus, possit ab Inquisitoribus puniri. — *Quoad utramque articulum censuerunt opinionem negativam esse probabilem.*

11. An Confessarius, qui sollicitat pœnitentem ad actus illicitos extra actus venereos sit denuntiandus. — *Censuerunt opinionem negativam esse probabilem.*

12. An Confessarius, si laudet pœnitentem a pulchritudine et venustate, dicatur illam sollicitare, et ideo sit denuntiandus. — *Censuerunt, si laus illa sit seria et nihil pravæ intentionis redoleat, negativam esse probabilem. Si vero secus, non esse probabilem.*

13. An sit denuntiandus Confessarius, qui propter sollicitationem alterius abjuravit (si alias accusatus de sollicitatione, eam negavit jurando). — *Censuerunt opinionem nega-*

tivam non esse probabilem, et ideo denuntiandum : quod etiam fuit resolutum die 26 julii 1628.

14. An quis teneatur denuntiare Confessarium sollicitantem, si hoc audivit non a fide dignis, sed solum a levibus personis. — *Censuerunt opinionem negativam non carere probabilitate.*

15. An sit denuntiandus Confessarius, qui sedens in Confessionario sollicitat mulierem stantem ante Confessionarium, non simulando Confessionem. — *Censuerunt opinionem negativam non carere sua probabilitate.*

16. An sit denuntiandus Confessarius, qui audiens Confessionem dat donum mulieri, ita ut dicatur illam sollicitasse. — *Idem responderunt quod ad duodecimum.* »

Hactenus ex Cardinali Albitio. Hæc omnia et singula decreta Benedictus XIV in Bulla, *Sacramentum*, confirmavit his verbis : « Plura subinde a Congregatione Ven. fratrum » nostrorum S. R. E. Cardinalium adversus hereticam pra» vitatem generalium Inquisitorum sub die 11 mensis fe» bruarii anno Domini 1661 prodierunt decreta.... Nos » itaque.... omnia et singula decreta prædicta.... Apostolica » Auctoritate, tenore præsentium approbamus, et confirma» mus, illisque omnibus et singulis inviolabilis Apostolicæ » firmitatis robur adjicimus. »

Hæc igitur omnia non amplius Theologorum disputationi subjiciuntur; cum per Papæ rescriptum definita sint.

CAPUT QUINTUM.

De pœnitentiæ sacramenti effectibus [1].

Q. *Quotnam sunt effectus Sacramenti Pœnitentiæ ?*

R. Pœnitentia hos habet effectus, qui sequenti versiculo includuntur :

Abluit, absolvit, sanat, corroborat, ornat.

Nempe abluit culpam : absolvit ab æterna pœna; sanat animæ vulnera; roborat gratiæ auxiliis; tamen ornat virtutibus ac meritis. Videlicet effectus pœnitentiæ sunt :

[1] *Vid.* Billuart in hac tractatione, de qua fuse agit.

1. *Remissio omnium peccatorum* tum quoad reatum et imputationem, tum quoad pœnam æternam, et totalis eorum deletio ab anima etiam quoad rem et naturam ipsam peccati[1]. Hic sane est hujusce institutionis scopus ac ratio. — Peccata autem semel remissa non amplius reviviscunt; *sine pœnitentia enim sunt dona et vocatio Dei*[2].

2. *Collatio gratiæ* tum *sanctificantis*, cum peccata remitti nequeant sine illius infusione, qua nempe efficimur amici Dei; tum *sacramentalis*, propriæ nempe huic Sacramento, quæ nempe nos roborat ad perseverandum.

3. *Reviviscentia virtutum et meritorum.* Ac primo certum est, virtutes infusas ob peccatum deperditas restitui per pœnitentiam : cum hæ sint proprietates gratiæ habitualis. Hinc paterfamilias resipiscenti filio jubet reddi stolam primam et annulum et calceamenta[3], id est gratias et virtutes infusas, ut argumentantur Patres. — Secundo certum pariter est, merita seu bona *opera* per peccatum *mortificata* per pœnitentiam reviviscere. Legitur enim in Scripturis : *impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua*[4]; at noceret, si merita anteacta non reviviscerent. Hinc ad rem nostram hæc scribit D. Ambrosius[5] : *vide quam bonus Deus, et facilis indulgere peccatis non solum ablata restituit, sed etiam insperata concedit*[6].

Diximus *opera mortificata*, quæ nempe facta fuerunt in gratia, quæque desierunt meritoria esse per lapsum in peccatum. Nam certe non reviviscunt *opera mortua*, quæ scilicet licet in se bona, non merentur tamen; cum hæc ea sint, quæ sunt facta in statu peccati. Porro cum nunquam vitam habuerint, reviviscere non possunt.

Hic non est sermo de *operibus vivis*, quæ non indigent reviviscere; cum hæc ea opera sint, quæ facta sunt in statu

[1] *Vid.* supr. de absolution. Sacrament. virtute et efficacia, p. 105, q. 2.
[2] Rom. 11. — [3] Luc. 15. — [4] Ezech. 33. — [5] L. 2, in Luc.
[6] In quonam autem gradu merita reviviscant, non conveniunt; tenet Billuart cum D. Thoma ea reviviscere gradu proportionato pœnitentiæ intensitati. Hoc videtur conformius Tridentino; cum dicat, *quod unusquisque recipiat justitiam secundum mensuram quam Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult, et secundum propriam cujusque dispositionem* (Sess. 6, cap. 7).

gratiæ, nullo peccato subsequente. Multo minus agitur de operibus *mortiferis* : hæc enim sunt ipsa peccata, quæ potius per pœnitentiam destruuntur.

Hic ultimo præstat adnotare, Pœnitentiam in ipsum bonum societatis plurimum conferre [1] : unde si non esset in præcepto, ea adhuc frequenter suscipienda esset. Ipsa enim (experientia teste, et ipsis fatentibus adversariis) veluti aqua flammas remorsus exstinguit; errores veluti nebulas ventus, dissipat. Bona in corde semina jacit; malis occurrit; dubia resolvit; resolutiones roborat; pacem familiarum tuetur; bonum societatis promovet. Omnes uno verbo ad propria munia alacriter obeunda edocet, sustinet atque impellit [2].

DISPUTATIO SECUNDA.

DE EXTREMA UNCTIONE.

CAPUT PRIMUM.

De sacramenti extremæ unctionis natura, institutione effectibus ac necessitate [3].

Q. 1. *Quid est Extrema Unctio?*

R. Extrema Unctio definitur : *Sacramentum N. L. ex*

[1] *Vid.* De confessione, c. 2, a. 2.

[2] Qui effectus sane mirabiles, si nonnunquam desiderantur, non est Sacramenti defectus; sed vel ministrantium vel suscipientium.

Ac primo obicem ponit Confessarius, si sine ullo pietatis sensu hoc officium agat, quo tamen nihil Deo carius, nihil pœnitenti et sibi ipsi utilius. Huc porro facit genuina ministerii existimatio, orationis fervor, intentionis rectitudo atque sensum custodia. Vid. *Il Sacerdote santificato*, lettera prima, §§ 105 et seqq.

Item deficiunt pœnitentes illi, qui nulla ferme oratione, fere nullo conscientiæ examine, vel peccatorum turpitudinis consideratione præmissa, jam satis dispositi inveniuntur, sicque exomologesis tempus sine ulla recollectione, vel etiam confabulando exspectant : hic maxime peccant juvenes. Quo fit ut distracti Confessarium adeant, atque sine ullo doloris sensu confessionem exsolvant.

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 706 et seqq.

olei benedicti unctione et Sacerdotis oratione constans, a Christo D. N. institutum, per quod homini christiano graviter infirmo salus animæ confertur; et etiam sanitas corporis, si saluti animæ expedierit. Diversis autem nominibus donari solet : præcipua nomina sunt :

1. *Extrema Unctio;* tunc quia infirmis extremo vitæ periculo laborantibus administratur; tum quia, cum multæ sint in Religione unctiones sacræ, hæc revera est omnium earum postrema.

2. *Unctio Infirmorum;* quia Tridentino hæc unctio *facienda est infirmis illis præsertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitæ constituti esse videantur.*

3. *Oleum Sanctum;* quia ejus materia in oleo sita est, quod Ecclesiæ precibus ac benedictionibus consecratur.

Q. 2. *An Extrema Unctio sit verum Sacramentum?*

R. Calvinus Extremam Unctionem vocabat *Sacramentum fictitium et histrionicam hypocrisim.* Lutherus eam inter Scholasticorum figmenta amandabat. Manistrorum vestigiis inhærentes idem docent Protestantes. Sed de fide catholica est, Extremam Unctionem esse verum et proprie dictum Sacramentum.

Prob. 1. Ex Scriptura. S. Jacobus sic habet : *infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum; et alleviabit eum Dominus; et si in peccatis sit, remittentur ei*[1]. Jam vero : Sacramentum Novæ Legis verum et proprie dictum est *ritus sensibilis, a Christo institutus, habens vim gratiæ conferendæ;* atqui ex Scriptura istas conditiones in se complectitur Extrema Unctio :—1. est ritus sensibilis; talis est unctio olei, et oratio eidem adjuncta : *orent super eum ungentes eum oleo;*— 2. vim habet gratiæ conferendæ; quia remittit quidquid infirmo superest peccati : *et si in peccatis sit, remittentur ei;* — 3. a Christo fuit instituta; nam ipse solus potuit certis elementis et certis verbis alligare gratiæ vim [2],

[1] Ep., c. 5.

[2] Docent Layman, Suarez et alii illam a Christo institutam post resurrectionem.

2. Ex Patribus. Chrysostomus sæculo IV aiebat : *neque Sacerdotes tantum, quum nos regenerant, sed etiam post regenerationem admissa peccata condonare possunt ; nam infirmatur quis*, etc.[1] — Sæculo V Cyrillus Alexandrinus nitebatur hac de causa fideles avertere a superstitione ad salutem recuperandam[2]. — Sæculo VI Gregorius Maximus fuse prosequebatur quæ hujus Sacramenti administrationem spectant[3].

3. Ex Ecclesiæ universalis præscriptione; nam Ecclesia universa semper et ubique tenuit Extremam Unctionem esse verum sacramentum, uti patet ex antiquioribus Latinorum et Græcorum Ritualibus. Hinc Tridentinum : *si quis dixerit extremam Unctionem non esse vere et proprie Sacramentum a Christo Domino Nostro institutum et a beato Jacobo promulgatum ; sed ritum tantum acceptum a Patribus, aut figmentum humanum, anathema sit*[4].

Notandum autem est, quod unctiones licet multæ sint, omnes tamen unum constituunt Sacramentum; quia omnes unam habent terminationem, medelæ scilicet interioribus et spiritualis[5].

Q. 3. *An Extrema Unctio sit necessaria et sub gravi sumenda?*

R. Duæ sunt sententiæ circa necessitatem gravem sumendi Extremam Unctionem. Prima communior negat cum Estio, Navarro, Palao, Salmanticensibus, Sylvio, Suarez, Tamburini adesse gravem obligationem; tum quia certo non constat de præcepto, cum Auctores illud Jacobi intelligant de concilio; tum quia infirmus aliis mediis potest sibi providere. His adhæret D. Thomas[6] :

[1] L. 3, de Sacerdotio. — [2] De adorat. in spir. et verit., l. 6.

[3] L. Sacramentorum. — [4] Sess. 14, c. 1.

[5] Utrum autem quælibet unctio suam gratiam partialem conferat, affirmant multi cum Soto ; quia quælibet habet suam formam gratiam significantem. Negat D. Thoma (*Supp.*, q. 30, a. 1) dicendo totam gratiam non conferri, nisi in ultima unctione; nulla enim partialis unctio per se Sacramentum est, et ideo nihil confert, quousque cum debita forma compleatur unctio ultima. Utraque sententia est probabilis. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 607.

[6] In 4, D. 23, q. 1, a. 1.

Verum secunda sententia probabilior et omnino suadenda contrarium docet cum S. Bonaventura, Habert, Concina, Merbesio, Roncaglia et Soto, nam infirmus posset quidem aliis mediis se munire absolute loquendo; attamen negari non potest, quod in eo statu et ipse nimis debilis est, ut bonis actibus mentis suæ sibi prospicere possit; et dæmonis insidiæ sunt vehementiores. Unde videtur se exponere gravi periculo, qui robur illud ideo institutum negligit suspicere.

Omnes tamen conveniunt, quod per accidens potest esse gravis in infirmo obligatio Extremam Unctionem suscipiendi. Hoc evenire poterit: 1. ratione peculiaris necessitatis moralis, uti si infirmus sit in peccato mortali, nec possit rite suscipere Pœnitentiam, quia, v. g., est voce orbatus; 2. ratione scandali, ut si omittendo susceptionem grave scandalum sit oriturum, aliis suspicantibus infirmum esse incredulum; 3. ratione contemptus, dicente Tridentino: *nec vero tanti Sacramenti contemptus absque ingenti scelere esse potest* [1].

Q. 4. *Quinam sunt effectus Extremæ Unctionis?*

R. Ex Tridentino tres sunt effectus Extremæ Unctionis; ait enim: *si quis dixerit sacram infirmorum unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmum; sed jam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, anathema sit* [2].

Sunt igitur effectus:

1. *Gratiæ collatio*, quæ primario sanat animam, ut ait Florentinum. Unde patet hanc esse gratiam vivorum; neque enim mortuus sanatur: est nempe gratiæ sanctificantis augmentum, tribuens etiam jus ad gratias speciales, pro tentationibus videlicet superandis in eo difficillimo vitæ exitu.

2. *Peccatorum remissio*: sed primario quoad reliquias

[1] Utrum vero qui sciens et volens negligit hoc Sacramentum, dicendus sit illud contemnere, communius et probabilius negatur. Nam ille tantum dicendus est ex negligentia contemnere, qui illud negligit, quia floccifacit; non vero qui illud simpliciter recusat vel ob aliquam repugnantiam, vel quia putat non esse de præcepto.

[2] Sess. 14, hic can. 5.

peccatorum, uti communius et probabilius docent Thomistæ; quia primario hoc Sacramentum non est ad peccata delenda institutum. Hinc B. Jacocus dicit : *et si in peccatis sit*[1].

3. *Infirmi alleviotio :* quæ quidem tam de corporali, quam de spirituali alleviatione accipitur, ut idem Tridentinum docet[2]. Sed quoad corporis alleviationem, hæc tantum contingit, cum animæ expedit; nam hoc Sacramentum ad spiritualem utilitatem fuit institutum.

Hos effectus poeta quidam ita breviter recensuit .

Ungor in extremis, ut fiat gratia major;
Et morbus levior; et mea pœna minor.

Synodus Novariensis jubet, ut Parochi populo explanent hos præstantissimos effectus; et evellant a quorumdam animo funestum illud præjudicium, quo putant sibi quam cito moriendum, si Extrema Unctione muniantur[3].

CAPUT SECUNDUM.

De materia et forma extremæ unctionis[4].

Q. 1. *Quænam est materia remota Extremæ Unctionis?*

R. Materia remota est *oleum ex olivis expressum, et speciali benedictione ab Episcopo consecratum :* quod est Clemente VIII singulis annis in Cœna Domini renovandum est, veteri exusto[5].

1. Quod sit *oleum*, constat ex Apostoli verbis : *ungentes cum oleo.* Et quidem *ex olivis* expressum; quia ex communi usu nomine *olei* hoc tantum intelligitur. Hinc Georgius M. in *Sacramentario*, et Eugenius IV in Decreto Fidei ad Armenos expresse nominant *oleum olivarum.* Debet autem esse

[1] Peccata tamen remittit per consequens; quia si in anima ea reperiantur, non possunt abstergi ipsorum reliquiæ (nempe imbecillitas interna, horror mortis, pronitas ad malum, etc.), quin prius remittantur peccata ipsa. — [2] Loc cit., c. 2.

[3] *Vid.* Scotti, *Catechismo medico*, ubi contra medicum Frank veritatem catholicam valida pro more cl. Episcopus propugnat.

[4] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 610 et seqq.

[5] Item *vid.* Benedictus XIV, *Notificatione* LXXXI.

purum, id est sine alia liquoris admixtione; idque saltem ex præcepto Ecclesiastico, ut docet Benedictus XIV.

2. Quod oleum debeat *ab Episcopo benedici*, probatur ex iis Tridentini verbis : *intellexit Ecclesia materiam hujus Sacramenti esse oleum ab Episcopo benedictum*[1] : et ita semper veneranda antiquitas tenuit. Utrum vero hæc benedictio sit de necessitate Sacramenti, communissime affirmant cum D. Thoma ; Concilium enim in hoc est dogmatice locutum. Et ita declaratum fuit in Paulo V 13 janv. 1611 ; et nuper a C. S. Officii[2], confirmante Gregorio XVI 14 sept. 1842[3].

3. Tandem quod oleum debeat benedici *speciali benedictione*, id est in ordine ad Extremam Unctionem, tenendum est cum Bellarmino. Sicut enim Chrismatis benedictione deputatur materia pro Confirmatione, ita benedictione olei infirmorum deputatur materia Extremæ Unctionis. Unde contraria sententia, quod nempe possit valide dari Sacramentum hoc cum oleo Confirmationis vel Cathecumenorum, in praxi non est probabilis, nisi in casu necessitatis, in qua Sacramentum est ministrandum sub conditione, et postea repetendum si habeatur verum oleum infimorum, uti præscripsit S. Carolus[4].

Si intra annum oleum benedictum deficiat, neque aliud simile haberi possit, ex Rituali R. fas erit eidem adjungere etiam oleum non benedictum, *dummodo sit in minori quantitate, quam vetus*[5].

Q. 2. *Quænam est materia proxima Extremæ Unctionis?*

R. Cum proxima Sacramentorum materia sit *applicatio*

[1] De Syn. Diœc., l. 8, c. 1. — [2] *Vid.* Appendix 2, vol. 1, p. 609.

[3] Ex delegatione tamen R. Pontificis ea benedictio fieri potest etiam a simplici Sacerdote, ut sentiunt omnes ex decreto Clementis VIII. Et in Orientali Ecclesia mos viget a mille et amplius annis, ut ipsimit Presbyteri cum se accingunt ad infirmum inungendum, oleum benedicant.

[4] Act. Med. Eccl., p. 4.

[5] Quæ adjunctio pluries iterari potest, quamvis consideratis omnibus adjunctionibus, sit major quantitas olei non benedicti, modo tamen ea in unaquaque adjunctione sit minor. Ita respondit S. Congregatio Concilii 23 sept. anno 1682 ; et Pius VI 1 aprilis anno 1794, referente Bouvier.

materiæ remotæ, cumque oleum benedictum infirmis applicetur per unctionem, patet hanc unctionem esse materiam proximam Extremæ Unctionis.

Sed ubinam (dices) *hæc unctio facienda est?* Unctio ex decreto Eugenii IV facienda est in septem corporis partibus, nempe in *oculis propter visum; in auribus propter auditum; in naribus propter odoratum; in ore propter gustum vel locutionem; in manibus propter tactum: in pedibus propter gressum; in renibus propter delectationem ibi vigentem.* Ad renes autem quod attinet, ait Rituale: *renum unctio in mulieribus honestatis gratia semper omittitur; atque etiam in viris, quando infirmus commode moveri non potest* [1].

Si quis vero careat aliqua parte, quæ inungi debeat, *pars loco illi proxima inungatur. Dum Sacerdos paria membra inungit, caveat ne formam prius absolvat, quam ambo perunxerit. Manus quæ aliis interius ungi debent, Presbyteris exterius ungantur* (ob reverentiam consecrationis). *Si dum inungitur, infirmus moriatur, ne ultra procedat; si dubitat, inungat sub conditione, si vivit.* Rituale R.

Quomodo (quæres) *fieri debet hæc unctio?* Ex Rituali R. unctio fieri debet, intincto pollice in oleo sancto, in formam crucis, aptando crucem et verba in unctionem cujuscumque partis semper a dextera incipiendo. Pars linita abstergi debet ab ipso Sacerdote (vel alio ministro, si est in sacris) gossipio, quod postea comburendum est, ac cineris in sacrarium projiciendæ.

Certum est, non esse de necessitate Sacramenti neque immediatum manus contactum: quare, peste grassante, ad unctionem potest adhiberi virgula oleo inuncta. Neque unctionem renum, neque pedum; cum ea indiscriminatim cernatur omissa. Imo neque geminam unctionem in geminis partibus; cum jam satis per unius partis unctionem fomes peccatorum indicetur. Item neque ordinem Ritualis servare in sensus inungendo; cum inversio non impediat Sacramenti significationem.— Sed unctiones simplices quin-

[1] Renum unctio neque in viris apud nos est in usu, unde indiscriminatim omittitur.

que sensuum communius et tutius sunt de Sacramenti necessitate, ut docent D. Thomas, D. Bonaventura, Bellarminus, Layman, Sotus, Suarez, etc. Sic enim colligitur ex usu Ecclesiæ, et communi sensu Doctorum : unde nonnisi in necessitate, ac sub conditione adhiberi debet una unctio in aliquo sensu : quæ fit consultius in capite [1].

Q. 3. *Quænam est forma Extremæ Unctionis* (*S*).

R. Forma Extremæ Unctionis est *deprecativa* in utraque Ecclesia. Hanc autem sic pronuntiare debet Sacerdos actu, quo diversas peragit unctiones ex præscripto Ritualis R. : *per istam Sanctam Unctionem, et suam pissimam misericordiam indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum*, dum unguntur oculi ; per *auditum*, dum unguntur aures ; et sic de ceteris.

Verbum *deliquisti* est de essentia ; quia hic remissio peccatorum est unus ex effectibus. — Illud *sanctam* non est ; cum in Tridentino et Florentino non exprimatur. — Imo longe probabilius et longe communius nec ista alia : *per suam piissimam misericordiam*, ut docent Layman, Roncaglia, etc. ; nam eo ipso quod dicat Sacerdos : *indulgeat tibi Deus*, jam orat divinam misericordiam. Sed omnes conveniunt ea omittere mortale esse ; cum sit contra usum Ecclesiæ in re gravi [2].

CAPUT TERTIUM.

De ministro extremæ unctionis [3].

Q. 1. *Quinam est Minister Extremæ Unctionis ?*

R. Solus ac quilibet Sacerdos potest Unctionem valide conferre :

Diximus 1 *solus Sacerdos ;* nam : — 1. S. Jacobus ait : *inducat Presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum ;* atqui *Presbyterorum Ecclesiæ* nomine non possunt intelligi, nisi Sacerdotes ; — 2. Tridentinum sic definivit : *si quis dixerit*

[1] *Vid.* Benedictus XIV, *de Synodo Diœcesana*, l. 8, c. 3.
[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 711.
[3] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 722 et seqq.

Presbyteros Ecclesiæ, quos beatus Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse Sacerdotes ab Episcopo ordinatos; sed ætate seniores in quamvis communitate; ob idque proprium Extremæ Unctionis ministrum non esse solum Sacerdotem, anathema sit[1].

Diximus 2. *quilibet Sacerdos:* hinc etiam Sacerdos excommunicatus quia, quum non sit institutum per modum judicii uti Pœnitentia, sufficit ad illius collationem potestas Ordinis.

Diximus 3. *valide conferri potest;* nam licite hoc Sacramentum non a quolibet Sacerdote, sed a proprio tantum pastore ministratur, ut ait Tridentinum. Imo Regulares illud sine licentia ministrantes incurrunt excommunicationem papalem ac reservatam[2]. Si tamen Parochus absit aut non velit, tunc quilibet in necessitate Sacerdos potest illud administrare, imo ex charitate debet[3].

Unus tantum apud nos est adhibendus Sacerdos, ne graviter delinquatur contra vigentem disciplinam. Unde illud Jacobi : *inducat Presbyteros*, sic est accipiendum, quod ad solos Sacerdotes, non ad alios non Sacerdotes sit recurrendum. Qui vero ungit debet etiam verba proferre. Cum tamen omnes unctiones suam habeant formam, valet Sacramentum, si tot sint Sacerdotes quot fiunt unctiones : sic Græci tres vel septem Sacerdotes vocant.

Q. 3. *An sit mortale unctionem dare sine vestibus sacris, stola ac superpelliceo; vel preces omittere; vel cetera præscripta negligere?*

R. Ad 1 : Si non urgeat necessitas, certum est vestes sacras, stolam ac superpelliceum omittere grave esse; nam in administratione hujus Sacramenti servanda sunt sub gravi, quando servari possunt, omnia præscripta in Rituali; cum id exigat illius reverentia[4].

[1] Sess. 14, h. t., can. 4. — [2] Clem. 1, de privileg.

[3] *Vid.* Benedictus XIV, *de Syn. Diœc.*, l. 8, c. 4. — Et probabilius idem currit, si Parochus sit suspensus, vel excommunicatus : ex Suarez.

[4] Imo etiam urgente necessitate, id volunt tenere nonnulli, dicentes reverentiam Sacramenti præferendam esse cuilibet utilitati privatæ. Alii tamen, hoc non obstante, probabiliter contrarium docent; quia

R. Ad 2 : Omittere preces præscriptas ante vel post faciendas ab ipso Sacerdote, non est peccatum, si id fiat in necessitate; cum Rituale R. dicat infirmum esse statim tunc inungendum; et dein si supervivat, esse continuandas omissas preces. Secus peccatum esset grave; cum agatur de re gravi [1].

R. Ad 3 : Unctionem ministrare sine lumine extra necessitatem, vel sine ministro, vel omissis crucibus, est veniale juxta plures [2]. Hic autem notandum S. Rituum Congregationem prohibuisse Extremam Unctionem solemniter gestare ac deferre ad modum Viatici [3].

CAPUT QUARTUM.

De subjecto extremæ unctionis [4].

Q. 1. *Quisnam est subjectum Extremæ Unctionis?*

R. Subjectum Extremæ Unctionis est solus *homo, baptizatus, infirmus qui peccati capax aliquando fuerit.*

Dicitur : 1. *baptizatus*, quia Baptisma est janua omnium Sacramentorum; — 2. *infirmus*, dicente S. Jacobo : *infirmatur quis in vobis?* Et quidem non omnis infirmus, sed solum graviter; vox enim græca, quam scriptor latinus vertit *infirmatur*, significat morbum gravem, ut linguæ græcæ peritis compertum est. Hinc Concilium Florentinum dicit esse dandam *infirmis, de cujus morte timetur;* — 3. *qui peccati capax aliquando fuerit;* alioquin frustra adhiberentur verba illa : *indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti.*

Quid (inquies) *si Unctio conferatur homini sano, vel infirmo quidem, sed morbo laboranti minime gravi?* Si conferatur sano, tenendum cum communi Sacramentum esse

casu quo vestes sacræ deessent, et infirmus jam moreretur, non præsumitur Christum voluisse infirmum in ultimo vitæ agone pugnantem tanto bono privari ob solum vestium sacrarum defectum.

[1] Est probabilius quod orationes recitandæ ab adstantibus sunt tantum de consilio.

[2] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVII, n. 13.

[3] *Vid.* Gardellini, *Resolut. S. Rituum C.*, sub n. 143

[4] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 712 et seqq.

invalidum; tum 1. quia Jacobus expresse ait : *infirmatur quis in vobis?* omnes autem hunc textum de vera infirmitate corporis intelligunt; tum 2. quia in Tridentino Concilio legimus : *declaratur etiam esse hanc unctionem infirmis adhibendam.*

Idem est tenendum ex sententia communiori, si morbus non sit gravis : — 1. quia ex Eugenio IV *hoc Sacramentum dari non debet, nisi infirmis de cujus morte timetur* : ubi verbum *non debet* non tantum præceptum, sed veram etiam importat necessitatem; cum declaret subjectum Sacramenti; —2. quia finis hujus Unctionis ex Tridentino in eo consistit, ut *ea finem vitæ, tanquam firmissimo quodam præsidio munire valeat* [1].

Q. 2. *An puero sit danda Extrema Unctio?*

R. Si puer nondum sit sufficienti rationis usu donatus, sententia communis et vera negat eidem posse Extremam Unctionem administrari, dicente Rituale R. : *debet autem hoc Sacramentum infirmis præberi, qui ad usum rationis pervenerint.* Sane ex Angelico, *pueris non competit forma hujus Sacramenti, eo quod non peccaverunt per visum et auditum, ut in forma exprimitur* [2]. Secus esset, si puer habeat usum rationis, ut communius et probabilius dicunt, etsi adhuc non sit communionis capax. Id docet Benedictus XIV approbans Rituale Argentinense, in quo expresse declaratur, non esse denegandam eam *pueris septennibus, ac iis, in quibus malitia supplet ætatem, etsi ad septennium non pervenerint* [3].

Quid si dubium sit, an puer habeat rationis usum? Parochus interrogabit parentes, ut dubium deponat. Quod si adhuc deponi non possit, probabilius docent ipsum ungendum esse sub conditione, *si es capax*; quia sic ex una parte satis salvatur reverentia Sacramento, ex altera non privatur puer fructu tam salutari, si forte sit capax [4].

Quid (dices) *de muliere laborante in partu?* Si hæc mulier doloribus laboret communibus et ordinariis, non debet dari

[1] *Vid.* Perrone, *De Extr. Unctione*, nn. 43 et seqq.
[2] Supp. q. 32, a. 4. — [3] *De Syn. Diœc.*, l. 7, c. 21.
[4] Synodus Novariensis hoc confirmat.

Unctio Extrema, etiamsi prima vice pariat, aut alias fuerit in vitæ periculo; tunc enim non laborat infirmitate periculosa. Sic in Concilio Mediolanensi 2° præscriptum est; neque enim illa dolorum acerbitas est infirmitas, sed effectus naturalis partus [1]. Secus esset, si laboraret doloribus extraordinariis; tunc debet inungi, cum jam infirmitas periculosa sit, et adsit verum mortis periculum.

Quid (addes) *de amentibus et phreneticis. De infirmis sensibus destitutis, vel ebriis. De impœnitentibus, excommunicatis, vulneratis in rixa. De mutis surdis et cæcis a nativitate. De capite plectendis, vel prælium aut periculosam navigationem inituris, ac senibus?*

R. Ad 1: *Amentes*, si perpetuo tales sint, judicantur incapaces Extremæ Unctionis; cum æquiparentur pueris. Secus vero, si aut delirent tantummodo, aut Sacramentum petierint mente sana, aut lucida haberent intervalla; cum tunc forma Sacramenti ipsis bene conveniat. In dubio ungendi erunt sub conditione. — *Phreneticos* dicimus paritate rationis ungendos, ac ubi resistant, tenendos, et etiam ligandos, ut tollatur irreverentiæ periculum.

R. Ad 2: *Infirmi sensibus destituti*, si pii animi significationem dederint, aut christiane vixerint, ut probabile sit eos Unctionem petituros, si mente valerent, ungendi sunt. Idem est de *infirmis in ebrietate*, nisi positive constet eos esse in mortali.

R. Ad 3: *Impœnitentibus notoriis*, et qui in manifesto peccato mortali moriuntur, et *excommunicatis* Unctio neganda est. — Item est de *vulneratis in rixa*, nisi præsumantur conteri [2].

R. Ad 4: *Muti, surdi* et *cæci a nativitate* ungendi sunt; cum Sacramenti capaces sint. Nam etsi exterius per organa illi peccare nequiverint, potuerunt tamen peccare per potentias interiores.

R. Ad 5: *Capite plectendis*, vel *prælium* aut *periculosam navigationem inituris* non est danda Unctio; nam actu nulla

[1] *Vid.* Benedictus XIV, *de Syn. Diœc.*, l. 8, c. 6.

[2] Hac de re recole quæ supra dicta sunt quoad *moribundos*.

corporis infirmitate laborant. Est ad differentiam illorum, qui difficilem Chirurgi operationem sunt subituri : quibus Unctio est donanda, cum actu morbo intrinseco laborent, ac periculoso. — Item Unctio est danda *senio deficientibus ;* cum judicio medicorum virium debilitas sit vera infirmitas. Et ita præscripsit S. Carolus. — Item *veneno infectis;* cum ipsi vere jam sint graviter infirmi [1].

Q. 3. *Quænam dispositio requiritur ad Extremam Unctionem ?*

R. Si infirmus adhuc rationis sit compos, ex generali Ecclesiæ consuetudine, Extremæ Unctioni Sacramenta Pœnitentiæ et Eucharistiæ præmittenda sunt. Imo si infirmus est in mortali, Pœnitentia est de necessitate ; cum Unctio gratiam supponat. Si tamen tempus et infirmi ejusdem conditio aliud requirant, poterit Unctio administrari etiam ante Viaticum ; cum *consuetudo præmittendi Viaticum non sit receptasaltem sub gravi obligatione*, referente Benedicto XIV [2].

Item requiritur intentio vel expressa, vel tacita, vel præsumpta illam Unctionem suscipi ex dictis de Sacramentis in genere.

Ceteræ dispositiones, uti vivæ fidei, firmæ spei, perfectæ subjectionis, etc., sunt ad uberiorem fructum percipiendum [3].

Q. 4. *Quandonam infirmo tradenda est Extrema Unctio ?*

R. Aliquando dari debet Extrema Unctio et aliquando dari potest [4] :

1. *Dari debet*, cum urget periculum mortis proximæ ; quia ex Conciliis subjectum hujus Unctionis est infirmus, *de cujus morte timetur*. Tunc vero non est exspectandum ultimum vitæ momentum, dicente Catechismo R. : *gravissime peccant, qui illud tempus ægroti ungendi observare solent, cum jam omni salutis spe amissa, vita et sensibus carere incipiat*. Ratio est, quia alioquin privaretur infirmus uberiori fructu, quem certe reciperet, si adhuc sui compos Sacramentum susciperet ; item spiritualibus viribus ad resisten-

[1] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 732.
[2] Vid. *De Synodo Diœcesana*, l. 7, c. 23.
[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 716. — [4] *Ibid.*, l. 6, nn. 712 et seqq.

dum dæmoni; et forte etiam corporis sanitate, si tempore congruo, datum fuisset. Licet enim hoc Sacramentum (si expediat) operetur etiam salutem corporalem, non tamen per modum miraculi eam operatur; sed via quodammodo ordinaria, nempe causas naturales adjuvando.

2. *Dari potest* valide et licite *statim ac prudenter judicatur* infirmus laborare periculo mortis, etsi adhuc non proximæ, ut docent Coninchius, Layman, Palaus, Salmanticenses, Suarez, Tournely, et alii; nam jam tunc timor mortis est. Id clarius firmat Benedictus XIV, dum Bulla *Ex quo* ait: *ne Sacramentum Extremæ Unctionis ministretur bene valentibus, sed iis duntaxat, qui gravi morbo laborant.* Unde recte dicit Castropalaus: *quoties Viaticum infirmis ministratur, statim et ministrari Unctionem posse, et expedire; quia jam censetur infirmitas grave periculum vitæ inducere.*

Diximus *statim ac prudenter judicatur;* nam in dubio, an infirmitas sit periculosa necne (nisi adsit vera probabilitas), non erit Unctio administranda, ut communiter dicunt; cum præceptum sit, *ne aliis, quam vita periclitantibus ministretur.* Si Parochus id per se non valeat judicare, peritorum sententiam quærat.

Q. 5. *An Extrema Unctio possit iterum infirmo ministrari?*

R. Si agitur de diversa infirmitate, fatentur omnes Extremam Unctionem posse iterum infirmo ministrari; quia characterem non imprimit: *cum hoc Sacramentum ordinetur ad sanandum, toties iterari potest, quoties infirmitas iteratur,* ait Angelicus [1]. Si sermo sit de eadem infirmitate, Rituale præcipit: *in eadem infirmitate hoc Sacramentum iterari non debet, nisi diuturna sit, ut cum infirmus convaluerit, iterum in periculum mortis inciderit.* Idem tradit S. Carolus.

Unde deducitur, quod in morbo diuturno, si post Unctionem infirmus *certo* manserit in eodem periculo mortis, non poterit iterum ungi. Diximus *certo;* nam si positive dubitetur, an morbi status mutatus sit, v. g., si per notabile

[1] L. 4, contra Gent., c. 73.

tempus, puta per mensem infirmus se melius habuisset, tunc ex Benedicto XIV standum magis erit pro iteratione. Quia id ex una parte magis videtur conformari cum veteri Ecclesiæ disciplina; ex altera novum subsidium infirmo suppeditat [1].

Q. 6. *Quid si infirmus mortis timore abhorreat ab Unctione?*

R. Quoad Sacramentum ipsum suadendum abhorrenti infirmo, nedum illud mortem afferat, imo conferre ad salutem ipsam corporalem, si animæ expediat, ac tempore congruo suscipiatur. Quoad mortis vero timorem motivis opportunis excitandus est ad divinæ voluntatis conformationem: quod nempe statutum sit omnibus hominibus *semel mori;* quod mortuus sit Jesus, et Maria; quod nescimus quandonam nobis expediat magis mori; quod vitam a Deo gratis accepimus, ideo eam debemus libenter offerre poscenti; quod hic sumus exules, etc. [2].

Synodus Novariensis circa Extremam Unctionem hæc notat præcipue:

1. Ut extra necessitatem Oleum Sanctum semper ab Ecclesia Parochiali suscipiatur, suo proprio loco ibidem ad id decenti adsignato; — 2. ut cum infirmus longe distat ab Ecclesia, una cum Viatico Parochus secum deferat Oleum, si morbi natura id expostulaverit; — 3. ut ad magis spirituali morientium utilitati consulendum, eisdem benedictionem in articulo mortis tradat; — 4. ut quotannis Oleum renovet, vetere combusto in lampade S. Sacramenti: exustoque gossipio, ejus cineres in sacrarium projiciat; — 5. ut curet, quæ majori infirmorum profectui, et Sacramenti honori inserviunt.

[1] *De Syn.*, l. 7, c. 23.

[2] Recte hic *Stapf*, § 287: « Etiamsi Christianum de instante morte haud trepidare oporteat, sensus tamen plerumque non ex nostro arbitrio pendet. Unde quantum ad eos, qui de imminenti morte contremiscunt, absit omnis judicii temeritas. Sæpe equidem sub hoc nimio mortis horrore sensus terrenus, vel conscientia multis sceleribus sauciata latet. Ast interdum metus iste ex timida hominum indole, ex turbata phantasia, ex scrupulositate vel ex erroneis conceptibus descendit, ita ut in medio sensuum tumultu piissima mens deprehendatur. »

ADNOTATIONES.

(*A*) *Pag.* 26.

Hanc sententiam (de pura et formidolosa attritione) solide ac fuse tuetur Opus, *Dell' attrizione quasi-materia, e parte del Sacramento della Penitenza secondo la dottrina del Concilio di Trento, ecc., di Mons. Conte Gius. Benaglio*, vol. 2. Mil., Wilmant, 1846.

Observat nempe hic auctor inter cetera, illud *diligere incipiunt*, quod opponunt adversarii, non inveniri in Tridentino, nisi sess. 6, ubi agit Concilium de justificatione in genere. Non vero sess. 14, ubi agit de Pœnitentia uti est Sacramentum : et in qua sessione tantum ait, se daturum esse *pleniorem et exactiorem definitionem.* — Adde illa verba desumpta esse ab Angelico, 3. p. q. 85, a. 5, ubi sermo est de justificatione extra Sacramentum; in Sacramento porro facilior esse debet se justificandi via.

(*B*) *Page* 31.

Ipsa contritio, quoad fieri potest, semper curanda est. Quam autem facile de attritione ad contritionem progrediatur exemplo probat S. Alphonsus, *Praxis Confessarii*, c. 1 n. 10 : « Post debitas correctiones, sive monitiones, præstat, ut laboretur ad disponendum pœnitentem ad absolutionem per actus veri doloris, et propositi. Quocirca monitos esse volo Confessarios, perpaucos esse illos pœnitentes, præsertim rudes, qui præposito actu doloris ad confitendum accedant. Nonnulli Confessarii putant satis suo muneri fecisse, si duntaxat hujusmodi pœnitentes sequenti modo interrogent : *Eia postulas-ne a Deo veniam de omnibus his?* (quod revera non est verus actus doloris) *te pœnitet ex corde omnium peccatorum?* et nullo alio verbo interposito, absolutionem eis elargiuntur.

Totum ab hoc aliud est bonorum Confessariorum institutum; hi enim in primis elaborant, ut pœnitentes (sermo est de iis, qui lethalibus tenentur) verum dolorem et detestationem peccatorum concipiant. Et prius per attritionis actum eos præparant, v. g., *Fili mi, ubi nunc esse deberes et in æternum? in inferno? Ah in illo igne semper cruciandus esses! Nec tibi ulla*

spes amplius restaret, ut te illinc eripere poses! Ibi esses moraturus ab omnibus derelictus, a Deo rejectus per totam æternitatem! Igitur te pœnitet Deum offendisse, propter infernum quem meruisti? Advertendum hic est non fieri actum attritionis si quis diceret, *se pœnitere peccati commissi, quia meruit infernum.* Sed opus habet, ut dicat, *si pœnitere offendisse Deum, propter quod meruit infernum.* Postea curet, ut eliciatur actus Contritionis hoc modo : *Fili mi, quid egisti? peccasti in Deum summum et infinitum bonum. Nullam illius rationem habuisti. Avertisti faciem tuam ab eo : projecisti eum post tergum tuum: contempsisti amicitiam, et gratiam ejus. Eia ergo, quia offendisti Deum bonitatem infinitam, nunc ex toto corde te pœnitet? Detestare et odio habe super omnia mala omnes injurias, quibus immerito Deum bonum affecisti. Nonne jam promptus es millies mori, quam hæc in posterum committere?* »

(*C*) *Page* 38.

Circa confessionis sacramentalis divinam institutionem atque utilitatem vel ipsos inimicos appellare possumus. Sic inter Protestantes Leibnitius, *Syst. Theol.* habet : « mandatum (a Deo) est ut qui mundatus esse vult, se Sacerdoti ostendat, peccataque confiteatur... totum autem hoc institutum divina sapientia dignum esse negari non potest, et si quid aliud, hoc certe in christiana religione præclarum et laudabile est, quod et Sinenses ac Japonenses sunt admirati. Nam et a peccatis multos deterret confitendi necessitas, eos maxime qui nondum obdurati sunt. et lapsis magnam consolationem præstat ut adeo putem pium, gravem et prudentem Confessarium magnum Dei organum esse ad animarum salutem. »

Renanus, *in Operib.* « Quid per Deum immortalem utilius habere potest Ecclesia ad continendam disciplinam, quid commodius, quam privatam istam confessionem ad populum in necessariis erudiendum ? »

Hoc enim evenit, quod sublata sacramentali confessione, Norimberga civitas miserit ad Cæsarem legationem, per quam cives illi petebant, ut Cæsar Imperatorio jure confessionem auricularem indiceret; aiebant enim se usu et more intellexisse rempublicam suam, postquam confessio cessaverat, vitiis contra justitiam et alias virtutes scaturire, quæ illis antea fuerunt ignota.

Vel ipse Volterius, *Dict. Phil.*, art. *Confession*, ait : « La confession est presque aussi ancienne que la société civile. On

se confessait dans tous les mystères d'Égypte, de Grèce, de Samothrace. Il est dit dans la vie de Marc-Aurèle, que lorsqu'il daigna s'associer aux mystères d'Eleusine, il se confessa à l'hiérophante, quoiqu'il fût l'homme du monde qui eût le moins besoin de confession. »

Marmontel, *Mémoires*, liv. 1. « Quel préservatif salutaire pour les mœurs de l'adolescence, que l'usage de l'obligation d'aller tous les mois à confesse! »

Vid. Scheffmacher, *Lettres, etc.*—Gillois, *Recherches sur la confession auriculaire.*

(*D*) *Page* 79.

Præsta audire B. *Leonardi*, qui in suo *Discorso mistico-morale*, §§ 27 et 28, hæc ad rem habet : « Parmi les choses nécessaires que le confesseur ne doit point ignorer pour être irréprochable dans son ministère, il faut placer la manière de se conduire dans l'imposition de pénitences proportionnées à ceux qui viennent s'humilier à ses pieds dans une attitude de pénitents. Le S. Concile de Trente (sess. 14, c. 8), invite les confesseurs à bien prendre garde d'imposer des pénitences très-légères pour de très-grands péchés, et veut, par conséquent, que la pénitence qu'ils imposent ait quelque proportion avec le péché accusé et le pénitent qui en fait l'aveu. Il est sûr qu'un *Pater* et un *Ave* serait une pénitence très-légère pour un grand nombre d'adultères ou d'autres impudicités; ou encore un *Miserere* pour quelqu'un qui a fait tort au prochain en matière grave, soit dans son bien, soit dans sa réputation; parce qu'il en résulterait le désordre qu'indique le même concile, savoir, que les hommes n'auraient plus pour leurs péchés l'horreur qu'ils doivent en concevoir, les considérant comme très-légers, et qu'ils puiseraient là un prétexte pour en commettre d'autres plus grands. Les pénitences ne doivent donc pas être légères, par rapport au péché; de même qu'elles ne doivent pas être trop sévères par rapport au pénitent; dans la crainte qu'il ne soit accablé par un poids qui serait au-dessus de ses forces. Il suit de là que la pénitence à imposer doit être déterminée avec sagesse par le confesseur et qu'il ne doit pas donner la même à tous; semblable en cela au médecin, qui ne donne pas le même breuvage à tous les malades. Le saint Concile dit que les conseillers des pénitences salutaires et convenables doivent être l'esprit de Dieu et la prudence de son ministre. Comment donc les donne-t-on aussi à la légère? »

S'il en est ainsi, que certains confesseurs se gardent donc d'imposer des pénitences extravagantes et indiscrètes. J'entends, par pénitences extravagantes, toutes celles qui s'écartent de l'usage habituel de l'Église et de la pratique commune des confesseurs prudents et instruits.

Pour jeter quelque lumière sur cette matière, qui, du reste, est entièrement à la discrétion du ministre de ce divin sacrement; je ne trouve pas de règle plus certaine, ni d'autorité plus grande, que d'imiter la sacrée pénitencerie, laquelle, pour des péchés occultes, quoique très-graves, ne détermine d'autres pénitences que des prières, des jeûnes, des aumônes si on en peut faire, et la fréquentation des sacrements, ainsi qu'on peut le voir par ses brefs. De même que la sacrée pénitencerie est un tribunal apostolique, qui, par son institution, regarde le for de la conscience, tous les confesseurs doivent avoir pour maxime de se restreindre aux limites de même for intérieur. Cette règle sera pour eux le moyen d'éviter le danger de donner des pénitences *indiscrètes*, comme par exemple, d'imposer à des domestiques l'obligation d'aller à l'église entendre tant de messes, ou de faire d'autres œuvres dont le service du maître aurait à souffrir; ou à une femme enceinte ou nourrice de jeûner pendant plusieurs jours, ou à une jeune personne d'aller visiter une église lointaine et isolée; ou à une femme mariée de pratiquer des austérités qui pourraient inspirer à son mari du déplaisir ou des soupçons, ou d'autres choses semblables qui ne conviennent pas à la personne à qui on les impose, faute d'avoir égard aux circonstances de temps, de lieu, d'âge, de condition et de forces où elle se trouve.

Mais quelles sont donc précisément celles qu'on devra prescrire? Il me semble que, d'après la règle commune qui consiste à choisir celles qui sont contraires aux péchés commis, comme l'aumône pour les avares, quelque peine afflictive des sens pour les hommes sensuels, et autres semblables, les meilleures seront généralement celles qui, étant une pénalité, une satisfaction pour les péchés passés, seront en même temps de nature à en préserver à l'avenir. Par conséquent, si le pénitent est récidif, il sera bon que la pénitence dure quelque temps : *Nedum ad vulnus curandum, sed etiam ad cicatricem sanandam*, comme le dit S. Chrysostome (Hom. 2, in ps. 50), parce qu'on réussit plus sûrement à guérir le vice par l'application réitérée du remède. Et nous voyons qu'ici encore l'usage de la sacrée pénitencerie n'est pas de donner des pénitences de plu-

sieurs années, à l'exception de cas très-rares, mais seulement de quelques jours, ou aussi de quelques mois, selon le besoin des pénitents.

Pour en venir à la pratique, lorsque le confesseur aura entendu tous les péchés, déclarés par son pénitent, il doit lui faire une courte, mais fervente exhortation, en lui remettant sous les yeux la gravité de ses fautes, et, suivant le conseil de S. Charles, en lui citant les canons pénitenciaux, pour lui donner une idée des pénitences sévères qui s'imposaient autrefois pour un seul des péchés qu'il a commis, et en ajoutant avec bienveillance : il est certain que vous mériteriez une très-forte pénitence ; mais je me bornerai à vous en imposer une plus douce ; de telle sorte que, par ses paroles amicales, il le dispose à l'accepter volontiers. Après cela, les pénitences les plus convenables, à mon avis (sauf les cas extraordinaires), pourraient être les suivantes, non pas toutes à la fois, mais tantôt l'une, tantôt l'autre, ou bien plusieurs réunies, suivant la qualité des personnes et le besoin particulier de chacune.

I. Supposé que le pénitent soit tombé dans beaucoup de péchés graves, il sera très-utile de lui imposer la récitation d'un tiers du *Rosaire* pendant huit ou quinze jours, pourvu qu'il le récite avec un esprit de componction, priant la très-sainte Vierge de lui obtenir le pardon de ses péchés passés et la grâce de n'en plus commettre jamais à l'avenir. Et s'il a été habitudinaire, et qu'il fasse une confession générale par nécessité, soit pour avoir caché ses fautes par honte, soit pour toute autre raison, on pourra lui prolonger cette pénitence pour deux ou trois mois, plus ou moins, selon la nature de sa mauvaise habitude. Il arrive souvent que le pénitent s'accoutume ainsi à réciter le Rosaire tous les jours, et qu'il garde cette pratique toute sa vie à son grand avantage.

II. Que, tous les matins et tous les soirs, il récite trois *Ave Maria* en l'honneur de la pureté immaculée de la très-sainte Vierge, en faisant d'ailleurs un acte de contrition et un ferme propos, le matin, de ne point pécher pendant la journée, et le soir, de ne point pécher pendant la nuit. Il faut l'obliger à faire ces actes à genoux ou dans une autre posture incommode. Cette pénitence salutaire peut être imposée à tous généralement, parce que c'est un préservatif très-efficace pour guérir les âmes de leurs habitudes vicieuses, et je voudrais être entendu de tous les confesseurs pour les prier tous de la prescrire à leurs pénitents pour le temps qu'ils jugeront à propos :

elle aurait un excellent résultat, comme nous l'apprend une expérience pratique.

III. Qu'il entende un certain nombre de *messes*, pourvu que cela ne soit point un obstacle à l'accomplissement de ses devoirs, conformément à ce qui a été dit plus haut : on lui indiquerait les jours de fêtes pour cet exercice.

IV. Que, chaque matin, il fasse l'acte d'offrande qui commence par ces mots : *Dieu éternel;* ou tout autre exercice du chrétien, qui comprenne les actes de foi, d'espérance et de charité, et chaque soir l'examen de conscience, pendant un temps qui lui sera marqué pour la durée de ces pratiques.

V. Qu'il récite, tous les jours, pendant un temps déterminé, cinq *Pater* et cinq *Ave*, en l'honneur des plaies de Notre-Seigneur, en s'arrêtant à chaque plaie, pour songer à la Passion. Qu'il *visite* un certain nombre de fois quelque église à laquelle s'attache une dévotion particulière. Qu'il lise, s'il en est capable, pendant quelque temps, un livre de piété.

Toutes les pénitences qui viennent d'être indiquées peuvent être imposées à tout pénitent, quelle que soit sa condition, en le prévenant que s'il oublie de s'en acquitter dans quelqu'un des jours marqués, il ne doit pas s'en inquiéter, parce qu'il pourra y suppléer un autre jour; et que, s'il arrive accidentellement qu'il n'ait pas la facilité d'y satisfaire, il ne croie pas que ce soit pour lui une faute grave. De cette manière, la conscience du pénitent cesse d'être engagée, quoiqu'on lui prolonge les soins dont il a un extrême besoin.

Ensuite, il y en a d'autres que l'on prescrit pour l'ordinaire à certaines personnes d'une condition particulière, comme serait pour un ecclésiastique ou pour une autre personne intelligente, *la méditation* de quelque fin dernière, tous les jours, pendant une demi-heure; pour quelqu'un de forte constitution, et qui n'est point empêché, le *jeûne* du samedi, pendant un temps déterminé; pour un chef de famille, le soin de faire réciter le *Rosaire*, chaque soir, par toute sa famille; pour un blasphémateur, un certain nombre de signes de croix à faire par terre avec la langue; pour un ivrogne, la cessation de l'*usage du vin*, ou du moins du vin pur. Pour des personnes grossières, il y a des pénitences qui sont utiles, parce qu'elles ont quelque chose de plus frappant, comme de réciter quelques *Pater* et *Ave* sur une tombe, en songeant que bientôt il leur faudra mourir; mais il ne faut pas perdre de vue l'observation faite plus haut, savoir, que le confesseur doit toujours s'ap-

pliquer à éviter de donner des pénitences extravagantes et indiscrètes qui puissent éloigner les pénitents du tribunal sacré et discréditer le saint ministère.

(*E*) *Pag.* 94.

Pontas habet exemplum familiare mirabiliter explicans justam differentiam inter indulgentiam *per modum suffragii*, et indulgentiam *per modum absolutionis*. « Lex vult e carceribus emancipare duos subditos detentos, quorum unus in proprio dominio, alter Byzantii. Quomodo primo libertatem donabit? Hoc fiet ejus propria, et suprema auctoritate, pronuntians gratiam *per modum absolutionis*, absque auxilio et concursu potestatis extraneæ. Sed pari modo nequit alterum liberare, quia non potest suam Jurisdictionem exercere extra limites suæ ditionis absque consensu Principis, sub cujus Imperio et Dominatu moratur in carcere. Non potest igitur ultimum in libertatem vindicare, *nisi per modum suffragii*, intercedendo pro eo apud Sultanum, cujus est captivus, vel mancipium, et solvendo ejus redemptionem. *In hoc distinguitur Indulgentia* (per modum absolutionis) *a modo juvandi per suffragia, quod hic privata auctoritate fieri possit, non illa*, subdit Sylvius.

Ita pariter se gerit Ecclesia in largiendis Indulgentiis; respectu enim vivorum fidelium, qui proprie sunt ejus subditi, his applicat *per modum absolutionis* : et ob hanc rationem Martinus V concedens Indulgentiam in terminatione Concilii Constantiensis, *dicit se absolutionem concedere*, ut iisdem verbis Sylvii utamur, addentis hanc esse locutionem eamdem sancti Thomæ : *et beatus Thomas*, q. 27, art. 2, *docet, quod Indulgentiam facere, sit remittere pœnam cum potestate Jurisdictionis*. Verum respectu Defunctorum, qui in Purgatorio detinentur, eos respicit tanquam extra suam jurisdictionem et potestatem, sicut declarat Gelasius I in quodam Canone decreti Gratiani : ob hoc non applicat illis indulgentias, nisi per modum suffragii, orando Deum, ut dignetur per suam infinitam misericordiam suscipere et acceptare satisfactiones superaffluentes Jesu Christi, et Sanctorum pro solutione pœnarum, quarum sunt Divinæ justitiæ debitores? »

(*F*) *Pag.* 95.

1. Indulgentia, quam Episcopus absolute concedit facienti tale opus, durat etiam post ejus mortem; sed ejus successor

non potest eidem operi de novo addere indulgentiam, ut ideo ea dupla sit. Potest tamen id Archiepiscopus, nempe tribuere indulgentiam pro eodem ipso opere, pro quo jam eam Episcopus suffraganeus elargitus est.

2. Episcopus solis subditis tribuit indulgentiam ; attamen si ea concessa sit tali cruci, altari, vel Ecclesiæ, etc., etiam non subditi illa loca aut cruces visitantes indulgentiam lucrabuntur. Est commune.

3. Vicarius Generalis Episcopi sine speciali Episcopi sui delegatione non potest indulgentias conferre. Ita communissime. Neque Vicarius Capitularis.

4. Se prosternere coram R. Pontifice solemniter benedicente vel Episcopo de facultate Papalem benedictionem largiente, etsi id opus non sit pœnabile, est tamen sufficiens ad indulgentiam etiam plenariam ; quia in valde confert ad obsequium exhibendum erga Ecclesiam, atque ad reverentiam erga Pontificem : hic porro finis oculis fidei gravis est. — Item quando indulgentia omnibus generatim conceditur, quamvis opus præscriptum sit pro singulis quid parvi, non ideo tamen erit insufficiens ; quia totum simul inspiciendum est. Talis est plenaria indulgentia concessa pro recitantibus quinque *Pater et Ave* ad hereticorum conversionem, etc.

5. Si defectus causæ casu nullam faciat indulgentiam, adhuc valent privilegia si quæ eidem adnexa ; quia eorum concessio e superioris voluntate solummodo pendet. Ita omnes docent.

6. Tridentinum (Sess. 22, c. 9) præscribit, ut indulgentiæ ac ceteræ gratiæ spirituales ab Apostolica Sede concessæ examinentur ab Ordinariis, adhibitis duobus de Capitulo, et solum per ipsos debitis temporibus publicentur. Hæc dispositio quoad adhibendos Canonicos in Gallia non est in usu (neque apud nos). Sed Episcopi non permittunt indulgentias publicari, neque facultates exerceri Romæ obtentas, nisi certi facti sint de earum authenticitate. Quæ præscriptio laudatur a Benedicto XIV, *De Syn. Diœc.*, l. XIII, c. 18.

7. Indulgentia non cessat per cessationem causæ ob quam ea primitus data est. Est communis sensus Theologorum ac Canonistarum penes Ferraris, *Bibl. Concion. Can.*, etc., v° Indulgentia, a. 3, n. 54.

8. Quando ad indulgentiam est præscripta confessio, uti conditio, non requiritur ut pœnitens recipiat absolutionem. Ita S. C., 15 dec. 1841.

9. Quando conceditur indulgentia ei qui tale opus egerit

per mensem, mensis debet esse usualis et ordinarius, non dimidium unius, et dimidium alterius.

10. An opera, quæ jam aliunde fieri debent præcepto vel voto, ad indulgentiam inserviant quin repetantur, si hæc eadem sint, quæ in indulgentiæ concessione præscribuntur, responde negative, si agatur de Jubilæo ex Benedicto XIV, *Notificatione* LIII, et Bulla *Inter præteritas*, anno 1749. Imo idem videtur dicendum si agatur de aliis indulgentiis; nam opera præscripta sunt *onerosæ conditiones;* si porro illa jam fiunt alia necessitate, in eis nihil est onerosi quoad indulgentiam. In praxi igitur opera illa repetenda sunt, cum agitur de indulgentia lucranda. Verum etiam quando ex præcepto vel voto ea ponuntur, præstat ut habeatur intentio indulgentiam lucrandi, si quæ forte adest.

Ceterum hoc non valet pro operibus in Congregationis vel Communitatibus præscriptis quæ, cum per se non obligent sub culpa, neque propterea sint in præcepto, ideo bene inserviunt pro indulgentiis.

11. Indulgentia comitatur Crucifixum : unde hic potest de una in aliam crucem collocari sine indulgentiæ præjudicio. Ita S. C, 11 apr., 1840.

12. Nulla est designata formula ad rosaria, coronas, cruces, et numismata benedicenda, sed simplex benedictio levando manus ac nihil proferendo sufficit. Attamen si tempus sit, congruentius est aquam benedictam, et formulam propriam adhibere.

Hæc omnia tradit cl. Episc. Bouvier in Opere, *Traité dogmatique et pratique des Indulgences, des Confréries et du Jubilé à l'usage des Ecclésiastiques*. Paris, 1843.

(*G*) *Pag.* 97.

Quæstiones circa Jubilæum præcipuas in unum congessit Benedictus XIV, Const. *Inter præteritas*, 3 dec. 1749. Item vid. *Notificationes* IV et LIII. Nos nonnulla hic referimus pro praxi; nam juxta illas res est resolvenda, nisi sit derogatum per posteriores Bullas.

1. Proposito dubio circa *communionem Paschalem*, an satis esset etiam ad lucrandum Jubilæum, sic respondit S. C. R. Vicario Capitulari mediolanensi 6 mart. 1847, ut videre est in *Amico Cattolico*, V, XIII :

« Au doute que vous avez proposé, si avec la *Communion pascale* on peut satisfaire aussi à la communion prescrite pour

gagner le jubilé, la sacrée congrégation des évêques et des réguliers répond *négativement*, et vous informe que Sa Sainteté n'a pas cru devoir consentir à la prière de plusieurs évêques qui demandaient avec instance qu'une seule communion pût satisfaire au précepte pascal, et à l'œuvre prescrite pour gagner le jubilé. — Afin qu'à l'avenir il ne reste aucun doute relativement *aux jeûnes*, la même congrégation, en vertu de pouvoirs spéciaux, permet que dans ce diocèse le jubilé puisse avoir son effet, nonobstant la coïncidence du Carême, et qu'en conséquence on puisse avec les jeûnes du Carême satisfaire à ceux du jubilé. Il est, du reste, bien entendu que dans les trois jours de jeûnes prescrits pour gagner le jubilé, on ne fera pas usage d'aliments défendus d'ailleurs, mais qui sont permis dans le Carême courant par un indult spécial du souverain pontife. »

2. Facultas pro impotentibus commutandi opera pia non intelligitur data circa Confessionem aut Communionem (præterquam cum pueris); nec circa orationem necessariam in visitatione. Benedictus XIV, Bulla *Inter præteritas*.

3. Jubilæi facultate non gaudent qui parati non sunt ad illud lucrandum, et ad operibus præscriptis satisfaciendum (Benedictus XIV).

4. Per clausulam *ad beneplacitum nostrum et Sedis Apostolicæ*, non cessant indulgentiæ morte Pontificis; secus si tantum dicatur *ad beneplacitum nostrum* (Benedictus XIV).

5. Qui habens intentionem lucrandi Jubilæi fuit absolutus a censuris, aut dispensatus in voto, non reincidit, si ille postea Jubilæum non lucretur, etiam culpabiliter (Benedictus XIV). — An autem iste peccet mortaliter vel venialiter, disputant.

6. Facultatibus Jubilæi semel tantum quis gaudere potest; sed indulgentias qui opera præscripta repetit, utique pluries lucrari potest. Excipe nisi illa indulgentia concessa sit visitantibus præscriptis diebus aliquam Ecclesiam; tunc unica tantum indulgentia acquiritur (Benedictus XIV).

7. Ad *Jubilæum majus* omnino in alterutra hebdomada omnia opera præscripta perfici debent; tum quia talis est usus; tum quia talis videtur semper esse Indulti sensus. Probabilissimum tamen est Confessionem et Communionem posse fieri tam in prima, quam in Dominica immediate sequenti. Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVI, n. 65; et *Opus Mor.*, l. 6, n. 537. — Quoad Jubilæum autem minus satis est, si opera fiant decurrente toto Jubilæi concesso tempore.

8. Si confessio nulla sit ex defectu doloris etiam inculpabiliter, probabilius non aufertur reservatio, nec censura; nam cum Pontifex concedat illas facultates, ut fideles Jubilæum lucrentur, non præsumitur illam concedere iis, qui nequeunt cum tali confessione Jubilæum lucrari (Liguori).

9. Qui rite confessus est tempore Jubilæi, sed oblitus est confiteri reservata, etiam eo tempore transacto, a quocumque Confessario potest absolvi; ratio quia vi Jubilæi jam acquisivit jus ea facultate gaudendi. Idem dicunt probabiliter ac communius de votorum commutatione (Liguori).

10. Recte advertunt communiter, quod pro commutatione vótorum non requiritur specialis causa, sed sufficit causa illa communis, ob quam Pontifex motus est ad Jubilæum indicendum (Liguori).

11. Communius et probabilius potest absolvi a reservatis qui peccat in Jubilæi confidentiam; quia non limitanda facultas sine limitatione concessa (Liguori).

12. Communis est sententia facultatem in Jubilæo concessam absolvendi a Papalibus intelligi etiam de Episcopalibus. Et licet heretici non possint absolvi, possunt tamen eorum fautores, et legentes vel imprimentes libros de heresi tractantes, et etiam blasphemi hereticales; quia talia peccata non sunt proprie heresis formalis. Item publici Clericorum percussores, etc. Nunquam tamen tollitur obligatio satisfaciendi læso (Liguori).

13. Ad Jubilæum lucrandum Regulares possunt confiteri apud quemcumque Sacerdotem approbatum etiam sæcularem, ut declaraverunt Gregorius XIII et Alexander VII. Sed ut Moniales illum eligant, debet Confessarius etiam esse approbatus pro Monialibus, ex Benedicto XIV (Liguori).

14. Qui confitens inculpabiliter obliviscitur peccati mortalis, non tenetur iterum confiteri ad lucrandum Jubilæum; quia illius confessio fuit sacramentalis, et est in gratia. Tantum est illi obligatio suo tempore illud Ecclesiæ clavibus subjiciendi (Bouvier).

15. « Celui qui doit faire sa communion pascale et gagner le jubilé à peu près dans le même temps est-il obligé de se confesser deux fois? Nous pensons qu'une seule confession faite en vue du jubilé suffit; car, de deux choses l'une : ou il ne se sent pas coupable de péché mortel, ou il s'en reconnaît coupable. Dans le premier cas, il suffit qu'il se confesse pour le jubilé, n'étant point obligé de se confesser pour la communion pascale. Dans le second cas, se trouvant réconcilié par la confession ju-

bilaire, il ne peut plus être tenu de se confesser pour communier à Pâques, puisque alors rien ne s'oppose à ce qu'il communie une première fois pour gagner l'indulgence, et une seconde fois pour satisfaire au précepte de la communion pascale. En serait-il de même s'il ne s'était pas confessé depuis un an? Il en serait encore de même s'il croyait prudemment n'avoir pas commis de péché mortel depuis sa dernière confession; car nous avons montré plus haut que le précepte de la confession annuelle n'oblige pas ceux qui n'ont à se reprocher que des fautes vénielles. Mais si c'est un fidèle qui a commis quelque faute grave, nous le regarderons comme un malade qui s'est trouvé dispensé d'employer les remèdes qui lui étaient prescrits parce qu'il a recouvré la santé avant d'en faire usage; le précepte du concile de Latran cesse alors d'avoir son application. — Il n'en est pas de la communion comme de la confession; on ne peut, par une seule communion, satisfaire au devoir pascal et à la condition prescrite pour le jubilé; car, comme l'enseigne Benoît XIV, on ne peut faire servir pour l'indulgence une œuvre qui est prescrite à un autre titre, et, à la différence du précepte de la confession, qui n'oblige que ceux qui sont en état de péché mortel, celui de la communion est pour tous les fidèles. Ainsi, en 1826, M. de Quélen, archevêque de Paris, ayant consulté le saint-siége sur cette question, il lui a été répondu *que la Communion pascale et la communion du jubilé sont deux obligations différentes qui ne peuvent être acquittées par une seule communion.* » Ita Gousset, *Théol.*, n. 912, 913.

16. Si Bulla non determinat tempus orandi, oratio etiam brevissima sufficit, ut *unum Pater* et *Ave*. Si vero dicat orandum per aliquod temporis spatium, requiruntur saltem *quinque Pater* et *Ave*, vel aliud simile (Bouvier).

17. Pueri, senes, operarii, infirmi et alii qui non obligantur jejunio Ecclesiastico; tenentur tamen jejunare, si velint lucrari Jubilæum, vel petant commutationem. Idem dic de aliis operibus (Bouvier).

18. Nomine eleemosynæ in Jubilæo non intelligitur spiritualis, sed corporalis. Non autem necesse est ut tribuatur pecunia, sed sufficit alia res appretiabilis, ut vestis, panis, etc. Si eleemosyna imponitur in subsidium alicujus piæ operæ, debet esse pro uniuscujusque viribus; si sit tantum ad exercendam misericordiam, tunc sufficit quæcumque parva summa (Bouvier).

19. Confessarius potest in Jubilæo commutare votum illius, qui vovit de non petenda commutatione alicujus voti; quia privati non est Ecclesiæ potestatem limitare. Imo hac ratione sunt qui volunt hoc votum suapte natura nullum esse (Bouvier).

20. *An data ampla facultate absolvendi ab omnibus omnino censuris, etiam a contentis in Bulla* Cœnæ, *in Jubilæo, possit etiam deduci facultas absolvendi ab heresi ad extrinsecum deducta, de qua in dicta Bulla mentio fit?* — Negative: « *cum hujusmodi facultas expresse semper nominari debeat, nec unquam vigore cujusvis verborum amplitudinis concessa dici possit; quemadmodum statutum fuit a decessore Nostro Alexandro VII in decreto, quod in Congregatione S. Inquisit. coram se habita condidit :* Ss. Dominus N. Alexander Papa VII sub die 23 mart. 1656 inhærendo declationibus alias a Prædecessoribus suis factis, ad removendam omnem dubitandi occasionem, et ne circa id in posterum ullo tempore hæsitari contingat, cum crimen heresis præ ceteris gravissimum speciali nota dignum sit, decrevit facultatem absolvendi ab heresi, in Jubilæis vel aliis similibus concessionibus non censeri comprehensam, nisi expressis verbis concedatur facultas absolvendi ab heresi. » Ita Benedictus XIV Bulla *Inter præteritas*, § IX.

21. *Cum datur facultas commutandi opera præscripta in Jubilæo, id non necessario fit in confessione et a confessario qui audit confitentem; sed potest fieri extra et ab alio idoneo, modo sit confessarius, ut declaratur in Bulla indulgentiarum Gregorii XIII. — Excipe semper vota, quæ nonnisi intra Confessionem commutantur ex Benedicto XIV* (V. Liguori, *Hom. Ap.*, tr. XVI, nn. 64, 65). — *Item irregularitas nonnisi in Confessione dispensatur. Dispensatur autem modo in Rituali præscripto, et post datam absolutionem a peccatis* (Liguori).

22. *Confessarius eligendus tempore Jubilæi debet esse approbatus ab Ordinario loci, seu ubi ipsa fit confessio, non autem ab Ordinario pœnitentis.* Ita S. C. C. et Bulla.

23. *Confessarius approbatus limitate pro solis viris, non potest tempore Jubilæi eligi a mulieribus. Ita Confessarius approbatus pro solis rusticis, non potest eligi a civibus. Sic approbatus limitate pro uno tantum loco, non potest eligi extra illum locum.* S. C. C. ad Episc. Abulensem 1593.

24. Est regula universim hac de re accepta : *quod non est in Bulla, non potest esse in praxi.* Attamen (ait L. Ferraris, *Bibl.*, v° Jubilæum, art. 1). « Bullæ Jubilæi quoad ea, quæ favores

continent, sunt latissime interpretandæ quantum patitur proprietas verborum, nisi in particulari casu vel materia communis praxis vel stylus Curiæ Romanæ, aut omnino peculiaris ratio restrictionem persuadat. — Quoad ea autem, quæ gravamen seu odium continent, sunt stricte interpretandæ quantum patitur verborum proprietas, nisi in particulari casu stylus et praxis Curiæ Romanæ, seu aliqua peculiaris ratio laxiorem interpretationem persuadeat (Arg. cap. *Odia* 15, *de Regulis Juris*, in 6, ibi : *Odia restringi, et favores convenit ampliari.* Sic Suarez, Henriquez, Sanctarell. cum Gobat *hoc loc.* cap. 5, numer. 24, *et sequent.* Viva, *de Jubilæo quæst.* La Croix, lib. 3, *h. l.*, numer. 1395 et alii passim). Hinc latissime sunt interpretandæ quoad concessionem Indulgentiæ, electionem Confessarii, absolutionem, commutationem operum, vel votorum, etc. quia sunt favores. Stricte autem sunt interpretendæ quoad obligationem ad certa opera, suspensionem indulgentiarum, et facultatem, quia sunt gravamina. Bellegambe, *Ench. de Jub.*, p. 1, sect. 1, quæst. 6. — Viva, *de Jubilæo*, qu. 2. — La Croix, *loc. cit.*, num. 1395, et alii plures. »

25. Quando dicitur : *commutatio votorum fiat dispensando*, principaliter debet attendi ad commutationem, ita ut materia subrogata non sit exhorbitanter minor. Secus si dicatur : *dispensatio fiat commutando.* — Facultas dispensandi non includitur in facultate commutandi. Benedictus XIV Bulla, *Inter præteritos.*

26. Commutatio operum injunctorum non potest fieri ad opus aliunde debitum. Nec Jubilæum acquiritur per opus jam debitum, ut si quis ex legato jam teneatur dare eleemosynam pauperi, et hanc tantum tribuat. — Et commutatio fieri debet in opera ejusdem naturæ ac qualitatis, cum potest. Benedictus XIV, *Const.* citata. — Et hæc commutatio fit a quolibet Confessario adprobato.

27. Opera facta in peccato valent, modo fiant animo exhibendi honorem Deo, non autem ex fine vano ; et modo ultimum opus impleatur in gratia. Benedictus XIV, *l. cit.*

28. Per Jubilæum non datur facultas neque dispensandi ab aliquo matrimonii licet jam contracti impedimento, etsi occulto ; neque incapaces habiles reddendi ad aliquod beneficium obtinendum ; neque incestuosos conjuges collapsos a jure petendi in pristinum jus restituendi. Ita omnes.

29. Vota *simpliciter pœnalia*, quæ scilicet emittuntur in pœnam alicujus delicti jam perpetrati, utique dispensatur. —

Sed vota *pœnalia præservantia* quæ emittuntur in futuro, ut nempe timore rei promissæ retrahatur promittens ab aliquo delicto committendo, prohibentur dispensari. Excipe nisi commutatio fiat in opus aliud pœnale, quod magis vel æque ad præservandum conducit; tunc enim habetur æquivalens, neque alterius jus violatur. — Vid. *Edictum* Card. Morozzo, 20 mart. 1826; et Bouvier.

30. Opera omnia injuncta legitimo impedimento detentis valide commutantur; si excipias orationem, confessionem, atque communionem. Item et communionis pro pueris ad illum nondum admissis, legitime fit commutatio ex Bulla Benedictina.

31. Itinerantibus prorogari possunt opera injuncta usque ad reditum, nec tenetur quis suum iter differre, si commode nequit : ita Lugo, Holzman, cum Liguori. — Peregrini autem usu inductum est, ut lucrentur Jubilæum loco, ubi opera implent.

32. Qui dat eleemosynam distribuendam, si postea culpa alterius non distribuatur vel nonnisi post Jubilæum, affirmant Sa, Desana, etc. ipsum lucrari Jubilæum; quia quantum in se est, opus præscriptum præstitit. Certe ille non fraudatur qui dedit ficto pauperi (*Vid.* Liguori).

33. Orationes in Jubilæo prescriptæ cum socio alternatim recitari possunt, ut praxis se habet. Ita *Resolutio Casuum sub auspic. Benedicti XIV.*

34. Confessarius ex juxta causa differens absolutionem pœnitenti, potest transacto Jubilæo, ipsum absolvere eadem facultate ab omnibus reservatis, etc. Quid si alia reservata commissa sint post transactum Jubilæum? Alii affirmant adhuc posse absolvi; quia aliter non lucraretur Jubilæum, prout ei a Pontifice datum est. Sed alii negant, quia jurisdictio Confessarii prorogatur tantummodo quoad jam commissa, non autem ad nova reservata extenditur. *Vid.* Ferraris, *Bibl.*, art. 2, n. 34.

35. Qui in prima hebdomada lucratus est Jubilæum, si secunda hebdomada iterum incidit in reservata, potestne iterum absolvi? Affirmant multi, etsi opera injuncta non repetat, quamvis bis non possit lucrari Jubilæum; cum favores conveniat ampliari. Verba autem Bullæ *Pro hac vice tantum* non referuntur ad actum absolvendi, sed ad tempus Jubilæi, id est pro tempore hujus Jubilæi tantum. Alii tamen negant, et referunt declarationem Clementis VIII datam anno 1620. Ita *Resol. Casuum sub auspic. Benedicti XIV.* Item conformatur Bullæ *Inter præteritas*, n. 84 (*Vid.* Bouvier).

36. Qui etiam culpabiliter opera injuncta omisit, si currat ultima Jubilæi dies, et vere ipsum pœniteat, ac velit Jubilæum lucrari, Confessarius poterit illi tempus prorogare. Ratio est quia posita retractatione, impedimentum illud non est amplius voluntarium; ideoque potest Confessarius illi providere tanquam legitime impedito; cum adhuc id faciat tempore habili, id est nondum tempore Jubilæi transacto. Ita *Scarpazza*.

37. An lucretur Jubilæum, et possit absolvi et dispensari qui confitetur in loco, ubi Jubilæum vel jam consummatum, vel nondum promulgatum est, si cetera opera rite perficiat? Negat Pontas, qui ait id esse contra intentionem Pontificis. Sed alii communiter affirmant, quia facultas pœnitenti facta est eligendi quemcumque voluerit Confessarium, cum hac unica clausula : *ut sit approbatus pro eo loco, ubi confessio fit*. Imo pro certo habet Scarpazza, opera præscripta ubicumque locorum adimpleri posse, si excipiatur Ecclesiarum visitatio; cum hæc una tantum determinata sit in Bulla concessionis (*Vid.* Bouvier). Imo ipsa visitatio pro impeditis potest commutari : sic moniales, carcerati, infirmi hujus operis commutationem habent a Confessario. Ita *Bullæ*.

38. Qui confitetur vigilia ipsius Jubilæi non gaudet facultatibus in illo tributis, quia revera non confitetur in Jubilæo. Aiunt tamen bene ipsum lucrari indulgentiam plenariam Jubilæo adnexam, cum taliter acta confessio sufficiat ad indulgentiam ex Indulto Pii VII, 12 jun. 1822. — Ceterum bene potest inchoari confessio sive vigilia sive ante, modo tempore Jubilæi incepto terminetur (Bouvier, Gury).

39. « Les confesseurs peuvent dispenser de l'irrégularité occulte provenant de la violation des censures tant à l'effet d'exercer les fonctions sacrées, que pour recevoir un ordre supérieur, mais c'est la seule irrégularité qu'ils puissent lever à l'occasion du Jubilé. — Ils sont autorisés à commuer les vœux simples, à l'exception du vœu de chasteté perpétuelle, et du vœu d'entrer en religion. — Encore peuvent-ils commuer ces deux derniers vœux dans tous les cas où la réserve est dévolue à l'Ordinaire. » Card. Gousset, *Trait. des Indulg.*, n. 916 (*Vid.* quæ diximus de *Voto*).

Vid. Bouvier, *Des Indulgences*. — Collet, *Traité du Jubilé*. — Moroni, *Centum responsa centum quæsitis*, Mediolani, anno 1682.

(*H*) *Pag.* 118.

En remedia specialia contra occasionem necessariam, quæ suggerit Opus in compendium redactum, *L' uomo Apostolico istruito nella sua vocazione al Confessionario*, del P. Gaetano Maria da Bergamo.

1. Ne point s'arrêter en tête-à-tête avec la personne; tenir dans la réserve les yeux et les mains; n'avoir point avec elle de conversation oiseuse; enfin éviter, à l'aide de la funeste expérience que l'on a acquise, les lieux, les temps, les circonstances où l'on a péché. Quoique dans une même maison, la paille ne brûle point si on la tient loin du feu.

2. Surmonter le respect humain au sujet de ce que peuvent dire les gens de la maison lorsqu'ils ne verront plus les familiarités accoutumées. La modestie du maintien ne pourra qu'inspirer une bonne opinion et faire évanouir les soupçons, s'ils existaient.

3. Fréquenter les sacrements sous la direction d'un confesseur zélé; et s'il arrive par l'effet de la mauvaise habitude que l'on commette un nouveau péché, ne fût-ce que de pensée, ne pas attendre qu'on en ait commis un second, mais aller tout de suite s'en décharger à ses pieds. Cette démarche, fortifiée par une fervente recommandation à Dieu, est un remède très-puissant.

4. Un remède efficace, c'est de méditer souvent la mort, l'enfer, l'éternité; de se placer dans son lit comme si on était mort, en songeant que bientôt son misérable corps sera mis au cercueil dans la même position, puis jeté dans une fosse et mangé par les vers.

5. Que celui qui est dans l'occasion se dise : *Si je pèche encore, l'enfer m'attend. Là, mon amour pour cette créature se changera en haine; nous nous maudirons, nous nous déchirerons à l'envi; elle sera mon enfer et moi le sien. Non, il ne me convient pas d'être avec elle un moment dans l'ivresse et toute l'éternité dans les angoisses.* Qu'il pose ensuite l'extrémité d'un de ses doigts sur une bougie allumée, et, dans l'impossibilité de supporter cette légère flamme, qu'il se dise : *Comment pourrais-tu souffrir un feu dévorant?*

6. Qu'il pense que le premier péché qu'il commettrait serait peut-être le dernier, et que s'il ne se dégage pas maintenant, il ne le fera peut-être jamais. Qu'il retourne à la maison après sa confession et qu'il exhorte sa complice à faire aussi une con-

fession générale, en convenant avec elle de s'éviter réciproquement pour ne plus offenser Dieu.

(*I*) *Pag.* 124.

« Non adest (ait S. Alphonsus, *Praxis*, n. 228) charitatis opus magis Deo acceptum magisque ad animarum salutem conducens, quam in extremo vitæ periculo positos ad sancte moriendum adjuvare. Nam tempore mortis (a qua uniuscujusque æternum vita pendet) inferni vires fortiores sunt, infirmorum vero debiliores. Deus, ut manifestaret quantum gratam habeat assistentiam moribundis præstitam, multoties S. Philippo Nerio ostendit Angelos religiosis infirmorum ministris verba suppeditantes. » Operæ etiam pretium putamus hæc salutaria monita Parocho tribuere, quæ legere est in libro : *Regole per la direzione delle anime ad uso dei Parrochi, dettate dal servo di Dio G. B. Derossi, ecc.* Torino, 1847, tip. Castellazzo : « Qu'il visite fréquemment les malades, spécialement les pulmoniques et ceux qui ont d'autres maladies rebutantes, par exemple des ulcères, parce qu'étant jeunes, pour l'ordinaire, et ayant une grande sensibilité, ils sont plus exposés à être tentés, à tomber dans l'accablement, à se préoccuper de leur mal et à devenir à charge à eux-mêmes.

» Appelé le soir par un malade, qu'il ne tarde pas jusqu'au matin, dans la crainte de ne plus le trouver en vie, ou dans un état où il ne puisse se confesser; se disant à lui-même comme le vénérable M. d'Avila : *Dieu veut peut-être procurer le salut de cette âme par mon entremise.* Arrivé au domicile du malade, et surtout d'un moribond, qu'il ne s'arrête pas à des entretiens superflus avec les gens de la maison, et ne fatigue pas le malade par de longues et fréquentes exhortations; mais qu'il lui suggère de temps en temps et sobrement quelques ferventes aspirations vers Dieu; et, dans les intervalles, qu'il prie pour lui obtenir la palme de la victoire dans ces terribles moments; c'est ainsi qu'il faut se comporter pour bien remplir ce ministère. »

Nec id Parochorum tantum munus est, ad quos animarum cura ex officio pertinet; sed omnium etiam Sacerdotum (*Vid.* Audisio, *Lez. d'Eloq.*, p. 2, lez. XVII).

(*J*) *Pag.* 153.

Littera ad Episcopum pro obtinenda facultate absolvendi a reservatis, mittitur hoc modo, vel alio simili :

Illustrissime ac Reverendissime Domine,

Titius (vel *Titia*) *incidit in casum reservatum in Tabella Diœcesana sub n... una vice. Facti ipsum* (vel *ipsum*) *pœnitet, et humiliter petit absolvi.*

Faveat Rescriptum dirigere ad me subscriptum confessarium,

Humillimum Servum.

N. N.

Ubi sub litteris *N. N.* ponitur confessarii cognomen, addendo nomen loci quo rescriptum mittendum est — Nomen pœnitentis fingitur. Litteræ postea comburantur.

(*K*) *Pag.* 158.

Confessarius antequam confessiones excipiat hanc orationem usurpare poterit, vel aliam similem : « Da mihi, Domine, se- » dium tuarum assistricem sapientiam, ut sciam judicare po- » pulum tuum in justitia, et pauperes tuos in judicio. Fac me » ita tractare traditas mihi Claves Regni Cœlorum, ut nulli » aperiam cui claudendum est; nulli claudam cui apieriendum » est. Sit intentio mea pura; zelus meus sincerus; charitas mea » patiens; labor meus fructuosus. Sit in me lenitas non re- » missa; asperitas non severa, pauperem ne despiciam; diviti » ne aduler. Fac me ad alliciendos peccatores suavem; ad in- » terrogandos prudentem; ad instruendos peritum. Tribue, » quæso, ad retrahendos a malo solèrtiam, ad confirmandos » in bono sedulitatem, ad promovendos ad meliora industriam. » In responsis maturitatem, in consiliis rectitudinem, in ob- » scuris lumen, in implexis sagacitatem, in arduis victoriam. » Inutilibus colloquiis ne detinear, pravis ne contaminer. Alios » salvem; me ipsum non perdam. Amen. »

Confessione vero peracta, hæc vel alia recitari poterit oratio : « Domine Jesu Christe, Fili Dei vivi, misericorditer suspice » hoc ministerii mei obsequium; et quidquid in hujus Sacra- » menti administratione negligenter minusque digne perfeci, » tu per te supplere et satisfacere digneris. Omnes et singulos » qui mihi confessi sunt, una mecum dulcissimo Cordi Tuo » commendo, rogans ut nos custodias, a recidivis præserves, » atque simul omnibus gratiam concedas tibi recte fideliterque » serviendi, et in amore tui usque in finem perseverandi. » Amen. »

(*L*) *Pag.* 159.

« Quo magis (ait S. Alphonsus, *Praxis*, n. 3) animas peccatorum multitudine et atrocitate coinquinatas reperiet, ut Deo ipsas lucrifaciat, eo majore charitate eas amplectatur, eisque animum præbeat his aut similibus verbis : *Eia, frater, bono animo esto, noli timere; peccata tua impavide confitere. Aperi omnia confidenter : nullius te pudeat. Nihil refert, si in omnes tuæ conscientiæ sinus non introspexeris; sufficit si ad interrogata respondeas. Age Deo gratias, qui te hucusque ad pœnitentiam exspectavit. Nunc tibi mutanda est vita. Lætare, quia Deus certe omnia peccata, quantumvis ingentia, tibi remittit, si bonam habes voluntatem; ideoque te exspectavit, ut tibi parceret. Igitur hilari animo dic omnia, nihil involucris tegas.* »

Si tamen pœnitens est adeo durus ac petulans, ut atrociora quæque sine ulla displicentia exponat, tunc acrior requiritur correctio. Sed « postquam (ait iterum S. Alphonsus) eum, quantum opus fuerit, corripuerit, statim et animum faciat ad reliqua peccata confitenda, dicens : *Eia, frater : vis ab hoc vitio resipiscere? Nonne ita est? Et quoniam hoc facere es paratus, esto animo hilari. Itaque enarra reliqua peccata, nihil reticens. Cave, quæso, ne sis aliquod sacrilegium commissurus; hoc enim esset maximum omnium peccatorum, quæ hucusque commisisti. Igitur dic omnia animo forti; vince teipsum; confitere omnia sincere; Deus enim paratus est tibi parcere.* »

(*M*) *Pag.* 160.

Poterit (ait Liguori in *Praxi*) pœnitens sic disponi : *Fili mi, considerasne vitam damnati quam duxisti? Percipisne malum quod operatus es? Quid tibi mali fecit unquam Deus tuus, quem tu ita perdite contempsisti? Si Jesu Christo nullus tam fuisset tibi inimicior, potuisses cum illo te gerere pejorem? Sed quæso, animadverte quis sit hic Jesus. Hic est ille qui, cum esset Deus nullius egens, factus est homo propter te; voluit mori in cruce, ut te de inferno redimeret. Ah fili, si interim mortuus esses, si in hac nocte, quo iturus fuisses? ubi nunc esses? esses in æterno igne inferni. Quid de te erit, si vitam hactenus ductam pergas in posterum vivere? Poteris sic salvari?*

Expergiscere, et vide quod, nisi mores in melius mutes, jam

es damnatus. Quid boni ex tot peccatis tibi collegisti? Non consideras, quod duplicem infernum tibi paras : unum hic angoris et miseriæ, alterum illic pœnarum? Age, fili : averte a malo, desine peccare : et te totum in Dei brachia, quæ ad te suscipiendum sunt extensa, committe. Sufficit quantum ei peccasti. Ego totis viribus et toto corde te adjuvare volo : veni ad me semper ac tibi lubet ; quoniam invenies patrem, qui te benigne suscipiet. En firmiter nunc status te sanctum velle effici. Per te stat ; Deus enim semper paratus est ; et ad hoc tibi hoc tempus impertitus est, ut avertas a malo et facias bonum. O quam bonum est amicum habere Deum! etc. S. Franciscus Salesius, ut Deo alliceret peccatores, potissimum curabat, ut ipsi cognoscerent pacem, qua fruuntur illi qui Deo adhærent; et vitam infelicem quam ducit qui a Deo alienus est. Hic etiam plurimi facit tum Salvatori, *Istruzioni;* tum P. Gaetano M. da Bergamo *L'uomo Apostolico*, Esortazioni.

(*N*) *Pag.* 164.

Ut recte ac facilius officium suum impleat Confessarius, curare debet, ut sese quoad potest diversæ pœnitentium indoli accommodet.

« Sculptor (audiatur *Stafp*, § 626) ut pulchram statuam efformet materiæ qualitatem prævie perspectam tenere debet. Idem fere de spirituali directore obtinet. Hinc ut eorum, quos ad christianam perfectionem formaturus est, indolem magis perspiciat, quædam de potissimis temperamentis subjicio. Ex recepto plerorumque more distinguitur temperamentum *melancholicum*, *phlegmaticum*, *sanguineum* et *cholericum*. Et quamvis hæc in singulis mixta reperiantur, unum tamen illorum prædominari solet.

1. Itaque homines *melancholici* suapte indole sunt mente defixi, ruminatores, propriæ opinionis tenaces, proni ad suspiciones et temeraria judicia, taciturni, solutidinis amantes, difficiles ad pandenda cordis secreta, parum grati pro acceptis beneficiis, parci in laudando, lenti ad conferenda in alios obsequia, etc. — Quare ut spiritualis director vitia huic indoli inhærentia successive resecet, talibus suavem semper, affabilem, sincerum et amore plenum se præbeat; instet ut internas turbas et molestias suas ipsi candide fateantur; abstrahat eos a nimia solitudine, eosque ad convenientes labores, præsertim ad opera et obsequia misericordiæ adigat.

2. *Phlegmatici* frigidi sunt, difficillime effervescunt, vel si

quid boni cœperunt, ab illo mox iterum desistunt: sunt insuper augusti pectoris, proni ad pavores et diffidentias, immunes quidem ab effectuum improborum vehementia, sed pari modo etiam inertes ad exercitium pietatis. — Horum regimen sat multis difficultatibus subjacet, si quidem somnolenti et socordes quales sunt, loco vix moveri possunt, et naturali suo pondere quantocius iterum opprimuntur. Pessimum est, quod pacem et affectuum suorum malatiam virtuti suæ adscribentes et perfectionem parum sibi deesse opinentur; dum vero acriter reprehenduntur, animum abjiciunt et desperant. Unde suaviter quidem, vi tamen non intermissa, urgeri debent, ut aliqua saltem pietatis et mortificationis exercitia in usum deducant. Cave tamen, ne igni, ubi gliscere videtur, multa ligna simul imponas; alias enim modica pietatis scintilla penitus exstinguetur. Tales igitur excitandi quidem, et novis identidem stimulis urgendi sunt; ita tamen, ut congenitæ illorum inertiæ in rebus saltem non graviter præceptis aliquatenus indulgeas.

3. *Sanguinei* generatim leves et inconstantes, animi relaxationibus, deliciis ac vitæ molliori inhiant; faciles sunt ad amorem, ad jungendas amicitias, seque aliorum genio absque difficultate accommodare sciunt; attamen eadem facilitate, ubi amicus recentior se offert, priorem deserunt. Sunt insuper profusi in vanitates, fabulas, res novas; contra a solitudine, ab omni rigore et studio pœnitentiæ summopere abhorrent. — Etiam erga hos Confessarius, ne forte in ipso limine terreantur, sese nequaquam austerum vel difficilem, sed potius benignum et amicabilem gerat; virtutem ipsis tanquam plenam solatii et internæ tranquillitatis, imo superatis initiis, omni expectatione faciliorem depingat. Illorum attentio sæpius ad gaudia patriæ cœlestis dirigatur. Tum vero suaviter urgeri debent, ut dimissis vanitatibus, amicitiis et periculosis conversationibus, mores graviores induant. Ss. Sacramenta pie frequentent, historias Sanctorum, aliosque devotos libros legant; demum inducantur, ut voluntarie a rebus etiam licitis sibi temperent, opera quædam pœnitentiæ obeant, etc.

4. *Cholerici* impetuosi sunt, proni ad aggrediendas res magnas; et magna simul arrogantia et ambitione tenentur; unde se resque suas extollere, propriis innixi viribus, aliis contradicere, reliquorum gesta vituperare, et omnis correptionis impatientes esse solent. — Ad hanc indolem feliciter edomandam forti manu magnoque labore opus est: ubi vero disciplina

sanctiori semel subacta fuit, ad majores in virtute progressus insigniter adaptantur.

Quapropter ut horum *interiora* rite disponantur, oportet eos frequenter considerare, et continuo ob oculos habere humilitatem et mansuetudinem Salvatoris Nostri, ut ex tanto exemplo impatientias suas et animi superbientis pruritum compescere enitantur. Si defectum aliquem commiserint, urgendi sunt, ut non sibi irasci, non consternari, non animum deponere; sed semel humiliare, de propriis viribus diffidere, atque ferventibus precibus ad Deum recurrere assuescant.

Ad *exteriora* quod attinet, inhibeantur, ne extra casum necessitatis de semetipsis unquam sermonem ingerant, vel propriam opinionem mordacius propugnent; discant potius dimissa in rebus adiaphoris sua sententia, alienæ acquiscere, atque in loquendo æque ac agendo naturæ impetum refrænare. Antequam gravius negotium ordiantur, viri prudentis consilium adhibeant; opera pœnitentiæ iisdem caute, et cum justo semper moderamine concedantur; et generatim directorem meminisse decet, talibus frænum potius, quam calcar necessarium esse. Quod si reprehendendi videantur, id ne ferventiori zelo fiat, sed mansuete, suaviter, et cum debita judicii maturitate, ut moderationem, quæ ipsis toties inculcanda venit, ex ipso quoque magistri exemplo discant.

Quia tamen hæc temperamentorum genera in pœnitentibus plerumque mixta inveniuntur, director ita hucusque dictis instet, ut præcipuam semper rationem *qualitatis prædominantis* habeat. Quem in finem sæpe secum revolvat, qualem pœnitens se hucusque exibuerit, quidquid considerata ipsius indole ad perficiendam ejusdem virtutem præ reliquis opportunum videatur.

(*O*) *Pag.* 165.

Hac in re præstat, ut Confessarii omnes doctrinæ, quam tradit pastoribus animarum Gregorius M., adamussim studeant: *miscenda est lenitas cum severitate*; *faciendum quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Quod juxta Pauli vocem bene illa Tabernaculi Arca significat, in qua cum tabulis virga simul et manna est; quia cum Scripturæ sacræ scientia in boni rectoris pectore si est virga discretionis, sit et manna dulcedinis. Hinc David ait:* virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt; *virga enim percutimur et baculo*

sustinemur : si ergo est dictritio virgæ quæ feriat, sit et consolatio baculi quæ sustentet. Sit itaque amor, *sed non emolliens; sit* rigor, *sed non exasperans; sit* zelus, *sed non immoderate sæviens; sit* pietas, *sed non plus quam expediat parcens.* Ita Reg. past., p. 2., c. 6.

Florentinus quidem Theologus valde doctus datis mihi litteris humanissimis sub die 26 maii 1852, sic inquiebat circa theoricam et praxim Ligorianam : « J'avais entendu dire du haut des chaires, et c'était aussi le dicton des confesseurs, même les plus pieux et les plus instruits, que, en morale, il y avait une très-grande différence entre la bonne pratique et la bonne théorie. Jeune comme je l'étais, et presque dépourvu (comme je me reconnais encore) de talents et de connaissances, je n'osais opposer un mot à ce concert universel; mais je disais en moi-même : Comment? on me donne la théorie pour bonne, et elle n'est pas praticable ! Une théorie qui n'est pas praticable, du moins pour la plus grande partie des cas, n'est pas bonne. Dans les chaires, du moins ici, on enseignait une morale qui n'était pas celle de Liguori, et au confessionnal, sans le vouloir, peut-être, et souvent sans le savoir, on n'en pratiquait pas d'autre : je crois que Patuzzi lui-même était ligorien au confessionnal, si toutefois il était plus préoccupé du salut des âmes que de son système. Les théories de Liguori n'ont pas besoin dans la pratique de tempéraments excessifs : le théologien ligorien peut passer de sa chaire au confessionnal sans déroger à ses principes, et diriger les consciences de ses pénitents avec les mêmes théories qu'il enseignait à ses élèves. Ces théories sont bonnes parce qu'elles sont praticables, et elles sont praticables parce qu'elles sont bonnes. Parmi tant de raisons qui militent en faveur du système de saint Alphonse, celle-ci ne me semble pas à mépriser, c'est qu'il est basé sur le sentiment intime de tous, assez connu par la pratique universelle; je dirai plus, c'est que, à mon avis, c'est ici la preuve qui constate pleinement l'exactitude de la solution du problème. »

(*P*) *Pag.* 166.

Non tantum monere debet Confessarius pœnitentem de iis quæ ignorat; sed et eum corripere de iis quæ commisit, juxta illud Ritualis Romani *pro peccatorum gravitate, ac pœnitentis conditione opportunas correctiones paterna charitate adhibebit.*

« Cajétan, dans sa somme, vid. *Correctio* (audiatur Card. Del-

fino, *Rituale illustrato*), est d'avis que l'abus principal des confessions vient de l'omission des remontrances qu'on doit faire aux pécheurs. Il n'est que trop juste de convenir qu'il en est ainsi; car n'est-il pas vrai que le plus souvent on prend du pénitent ce qu'il veut bien dire, et qu'on passe outre? Si c'est un jour où il y ait affluence, on tient à être expéditif; si ce sont des personnes d'élite, elles savent d'avance ce qu'elles ont à faire; si ce sont des nobles, il ne faut pas les contrister; si ce sont des grands, ce sont des supérieurs; si ce sont des petits, ils ne comprennent rien; si ce sont des amis, on ne veut pas les éloigner; si on espère, il faut ménager; si on craint, il faut éviter d'offenser; et ainsi on dissimule, on ne se préoccupe que d'attirer beaucoup de monde...

» Je ne nie pas que dans certains cas et avec certains pénitents on ne puisse et qu'on ne doive omettre les remontrances et les reproches... Il y a trois sortes de pénitents envers lesquels il n'est pas à propos d'employer les reproches conformément à ce qu'enseignent les théologiens et la pratique des confesseurs les plus saints et les plus exemplaires : ce sont les pénitents pusillanimes, les pénitents contrits et les pénitents revêtus de l'autorité. On ne doit point les employer avec les *pusillanimes*, de peur que la crainte ne les entraîne au désespoir, et qu'ainsi on ne pousse celui qui tombe; ni avec ceux qui sont *contrits*, car user de sévérité envers quelqu'un qui fait preuve d'une componction extraordinaire, c'est vouloir donner l'assaut à qui tient déjà les clefs pour se rendre à discrétion; ni avec ceux *qui ont l'autorité*, à cause des égards qu'on doit à leur position. En outre, le sens des gens élevés est si délicat qu'il repousse les aliments, à plus forte raison les médicaments, si on ne les lui présente bien assaisonnés. Il ne reste au confesseur que de les avertir avec de justes égards...

» En dehors de ces cas, il faut toujours, quand il en est besoin, *oppportunas correctiones adhibere*, mais aussi toujours *paterna charitate*, etc., etc. »

(*Q*) *Pag.* 171.

Operæ pretium putamus nonnulla innuere circa modum specialem agendi cum *pueris*, *clericis*, *mulieribus generatim*, atque *conjungatis*.

1. Quoad *pueros* curet Confessarius in principio, ut ex seipsis confiteantur peccata, quorum memores sunt; post ipse inter-

roget, sed caute ac gradatim. Si est dubie dispositus (ut si in actu confessionis non maneret compositus, manibus jocaretur, etc.), tunc absolvatur sub conditione, cum est in periculo mortis, aut in obligatione implendi præceptum paschale. Imo probabiliter plures dicunt, quod puer dubie dispositus semper absolvi potest (saltem post duos vel tres menses) sub conditione, ne careat diu gratia Sacramenti. — Sed semper curandum, ut puer eliciat actum doloris modo ipsi proprio, ex. gr. : *Amas ne Deum, qui est Dominus tuus tam magnus et tam bonus, qui te creavit, pro te est mortuus, etc.? Hunc Deum tu offendisti. Ipsi tibi veniam dare vult ; et tu spera, quod propter sanguinem Jesu Christi Filii sui tibi ignoscat. Sed oportet te pœnitere. Quid dicis? pœnitet te nunc eum offendisse, etc.? Istis injuriis, quas Deo irrogasti, scis quod infernum meruisti? displicet tibi quod ipsas commisisti? Deus meus, nunquam amplius volo te offendere, etc.* — Pœnitentia autem his pueris injungenda levis sit quantum fieri potest ; et curandum quod illa ab ipsis quantocius impleatur, alioquin aut eam obliviscentur aut omittent. Curet etiam Confessarius magnopere pueris insinuare devotionem erga Deiparam, utque recitent quotidie Rosarium, et ter *Ave* mane et sero, semper hanc precem adjungendo : *Mater mea, libera me a peccato mortali.* » (Liguori, *Praxis*, n. 91.)

Quoad puerorum confessiones hæc etiam habet Lhomond :

Il faut leur faire dire exactement tout ce qui précède la confession : *Au nom du Père... Mon père, bénissez-moi..... Je me confesse à Dieu.....* Le meilleur est que le confesseur dise à l'enfant, *faites comme moi*, et qu'il fasse le premier toutes ces actions.

Quand un enfant a déjà été à confesse, il faut lui demander s'il a accompli la pénitence qu'on lui a donnée à faire, puis lui dire : *Dites vos péchés, mon fils, dites-les tous, et le bon Dieu vous les pardonnera tous.* Il faut ensuite l'écouter lorsqu'il s'explique lui-même, et se contenter de lui faire dire à chaque péché combien de fois cela lui est arrivé à peu près, par jour, par semaine, par mois.

Si l'enfant est embarrassé, il faut lui dire : *Voulez-vous que je vous aide?* On doit l'examiner sur les commandements de Dieu et de l'Église. *Les savez-vous?* et à mesure qu'il les récite : *Avez-vous manqué de faire vos prières le soir et le matin?* et quand il répond : *oui*, lui faire dire à lui-même : *Mon père, je m'accuse d'avoir manqué de faire mes prières tant de fois ;* et

ainsi des autres commandements. Il est nécessaire aussi de lui faire répéter ainsi : *Mon père, je m'accuse...* afin de l'accoutumer à s'accuser lui-même ; ce qu'il fera bientôt si on lui fait répéter chaque accusation particulière.

Sa confession étant faite, il faut lui faire achever son *Confiteor*, en le disant avec lui s'il n'est pas ferme à le bien dire seul ; puis le confesseur récite le *Misereatur*.

Il est à propos que le confesseur fasse son exhortation par manière d'interrogation ; par exemple : *Qui est-ce qui vous a créé, mon fils? C'est Dieu. Pourquoi vous a-t-il créé?* Après qu'il a répondu : « Vous le voyez, mon fils, vous n'êtes au » monde que pour servir Dieu ; avez-vous servi le bon Dieu » quand vous avez manqué de faire vos prières? avez-vous servi » le bon Dieu quand vous avez menti, quand vous avez dés- » obéi?..... » Laissez-le répondre à chaque question ; ajoutez ensuite : « Cependant ce n'est qu'en servant Dieu qu'on obtient » la vie éternelle ; au contraire, quand on ne le sert pas, on » va en enfer. Eh bien! vous ne voulez donc plus manquer à » faire vos prières? vous ne voulez donc plus mentir?... » Après cela il faut lui donner une petite pénitence : trois fois les actes de foi, d'espérance et de charité, qu'on lui montre dans son catéchisme, ou bien trois *Pater :* on lui fait réciter un acte de contrition, en prenant bien garde s'il le dit bien, et on lui donne la bénédiction en récitant sur lui l'*Indulgentiam*.

Le confesseur doit souvent instruire l'enfant sur les trois mystères de la sainte Trinité, de l'Incarnation et de la Rédemption, quand il a lieu de croire que l'enfant ne les sait pas.

Il faut mettre les enfants dans l'usage de faire souvent des actes de foi, d'espérance et de charité ; leur indiquer l'endroit du catéchisme où se trouvent ces actes, les leur donner de temps en temps pour pénitence.

Pour garantir les enfants du péché mortel, et surtout des mauvaises habitudes, il faut leur dire souvent de ne pas aller avec ceux qui ne sont pas sages, leur demander si les camarades qu'ils fréquentent sont bien sages, bien modestes dans leurs petits jeux, s'ils ne font jamais rien qu'ils ne voudraient pas qu'on vît, les exhorter eux-mêmes à être bien sages partout, à ne jamais rien faire qu'ils ne voudraient pas qu'on aperçût.

Pour leur inspirer la piété, il faut leur parler avec effusion de cœur de la bonté de Dieu, leur dire : « Le bon Dieu vous » aime bien ; pouvez-vous en douter? Qui est-ce qui vous a

» créé? qui est-ce qui vous envoie tous les jours ce qui est né-
» cessaire pour vous nourrir? »

Quand on interroge sur le mystère de l'Incarnation, leur dire : « C'est pour vous que le Fils de Dieu s'est fait homme,
» c'est pour vous qu'il est mort sur une croix. Oh! il faut qu'il
» vous aime bien! ne voulez-vous pas l'aimer aussi de tout
» votre cœur? Eh bien! aussitôt que vous êtes éveillé le ma-
» tin, faites le signe de la croix, et dites : Mon Dieu, je vous
» donne mon cœur; je vous demande votre bénédiction pen-
» dant cette journée. »

Et quoad interrogationes circa materiam luxuriæ addit :

Réponse. — Ce n'est pas mon avis. Il est à craindre que l'interrogation qu'on leur ferait ne fût pour eux une occasion d'apprendre le mal qu'ils ignorent. On ne saurait trop prolonger cette heureuse ignorance, qui est la meilleure sauvegarde des mœurs : *Plus profuit ignorantia mali quam cognitio boni.* La connaissance du mal les porterait plus à le commettre que vos paroles ne pourraient les en détourner.

Mais, dira-t-on, ce silence est souvent cause qu'ils ne s'en accusent pas, et qu'ils contractent l'habitude d'un vice qu'on a bien de la peine à guérir ensuite. Je réponds que vos exhortations ne pareraient point à cet inconvénient, et qu'il y a des enfants à qui ces interrogations seraient pernicieuses.

Je me contente de demander à un enfant s'il a été bien modeste, si ses camarades avec qui il va sont bien sages ; de lui recommander beaucoup la modestie dans ses petits jeux, et partout.

Tout au plus, je demanderais à un enfant s'il n'a pas eu de mauvaises pensées; il me dit *oui*, je me donnerais bien de garde de spécifier moi-même ces mauvaises pensées ; mais je lui demanderais *à quoi pensiez-vous, mon fils?* s'il me répond qu'il songeait à se venger, à faire de la peine à ses camarades, je m'en tiendrais là. Il y a plus à perdre qu'à gagner en allant plus loin.

2. Quoad *Clericos* hæc habet idem Alphonsus (*Praxis*, n. 93) : « Si aliquis adolescens vellet suscipere statum Presbyteri sæcularis, non sit facilis Confessarius ad annuendum, sine longa et probata experientia recti finis et scientiæ vel sufficientis capacitatis. Sacerdotes quidem sæculares habent eamdem, imo majorem obligationem quam religiosi : et contra remanent in eisdem sæculi periculis. Unde ut quis bonus evadat Sacerdos in sæculo (in quo raro, ne dicam rarissime, boni in-

veniuntur) oportet, quod prius egerit vitam valde exemplarem, remotam a ludis, ab otio, a pravis sociis et deditam orationi et Sacramentorum frequentiæ (sed quis est hic, et laudabimus eum?); alioquin se ponet in statum quasi certæ damnationis, præsertim si hoc faciat, ut obtemperet parentum fini, qui est res domesticas augere. »

3. Quoad *mulieres* vult Liguori (*Praxis*, n. 119), ut Confessarius summe cautus sit, ac cum junioribns potius rigidus quam suavis : in confessione non ostendat eas agnoscere; nam periculum esset non faciendi confessionem integram : et caveat toto cœlo ab omni periculosa comitate cum illis, atque ideo ne utatur locutionibus nimiæ familiaritatis, ut esset adhibere pronomen *tu*, quod merito Novariensis Episcopus prohibuit (Litt. ad Clerum, ut videre est in Kalend. 1852). Ne conjiciat oculos in pœnitentes, dum recedunt e confessionario. Et advertat quod ait S. C. Ep. 21 jun. 1620 : *Confessarii sine necessitate audire non debent mulierum confessiones post crepusculum vespertinum et ante aurorum.* « Deinde (addit S. Alphonsus) Confessarius non adeo mulierum confessionibus sit addictus, ut per hoc homines ad se venientes audire recuset. Oh qualis miseria est cernere tot Confessarios, qui impendunt bonam diei partem in audiendis religiosis aliquibus mulierculis, quas vulgo dicunt *bigotes;* et cum postea vident ad se accedere homines aut feminas uxoratas, qui sunt pleni augustiis et molestiis, qui ægre domos et negotia sua relinquere potuerunt, dimittunt eos dicendo : *Habeo aliud quod agam; ite ad alios.* Unde fit ut isti, non inveniente cui sua peccata confiteantur, vivant per tot menses et annos sine sacramentis et sine Deo. Hoc non est audire confessiones, ut Deo placeamus; sed potius ut genio serviamus. Quare nescio quale meritum apud Deum sint habituri Confessarii illi, qui hoc modo suum ministerium exercent. »

4. Quoad *conjugatos* notamus cum Bouvier, *Suppl. ad Tract. de matrim. :*

« 1 Confessarii monere debent sponsos, ante matrimonium, de obligationibus status quem amplectuntur, dicentes, v. g. : *multi conjuges falso arbitrantur omnia sibi licita esse, agunt sicut equus et mulus, multa committunt peccata, sæpe graves plagas super se aut super familiam suam accersunt in hac vita, et in æternum miserabiliter pereunt : cave igitur ne sic agas, et ne sanctitatem divini hujus sacramenti commacules. Scito hæc sola conjugibus esse licita, quæ ad habendum prolem*

necessaria sunt. Nihil amplius nunc tibi dicere volo : si quædam dubia tibi superveniant, ea mihi vel alteri Confessario prudenti ne omittas aperire. Generalia hæc monita ante matrimonii consummationem sufficere nobis videntur ; si enim Confessarius plura diceret, juniores sponsos, qui caste semper vixerunt, forsitan scandalizaret, eorum phantasiam turbaret, et vehementes carnis stimulos in eis excitaret. Curet ut brevi tempore post matrimonium contractum ad sacrum tribunal redeant, et tunc convenientius eos docebit regulas superius expositas circa obligationem debitum reddendi, circa tempus petitionis et redditionis, circa menstruum, puerperium, graviditatem, etc. ; sed semper caute, caste, paucis verbis; imo sæpe tutius est nihil dicere, nisi juxta interrogationem a pœnitente factam.

» 2 Experientia constat multos conjugatos peccata in usu conjugii admissa non declarare, nisi interrogentur. Confessarius autem eos sic interrogare potest circa ea, quæ inter conjuges permittuntur : *Habesne aliquid contra conscientiam tuam?* si dicat se nihil habere, et satis instructus ac timoratus appareat, non necesse erit ulterius progredi. Si vero sit rudis, aut sinceritas ejus suspecta videatur, insistere debet Confessarius; inquiret an debitum comparti suæ denegaverit : si has voces non intelligeret, dicere posset Confessarius : *dencgastine actum, quæ fit ad prolem habendam?* Si respondeat se denegasse, sciendum est ob quam rationem : et tunc judicabitur ex dictis, an peccatum sit mortale, veniale, vel nullum.

» 3. Generatim exquiret, an alia fecerit inhonesta contra sanctitatem matrimonii. Si pœnitens fateatur se aliquid fecisse, expedit ut ipse dicat quid fecerit, ne forte doceatur quod ignorat ; nec statim ac leviter arguendus erit de peccato mortali. »

(*R*) *Pag.* 187.

Bulla Gregorii XV an. 1622 præcipit esse denuntiandos « *omnes Sacerdotes tam Sæculares quam regulares, qui personas quæcumque illæ sint, ad inhonesta inter se, sive cum aliis quomodolibet in actu sacramentalis confessionis, sive ante sive post immediate, seu occasione vel prætextu confessionis etiam confessione non secuta, sive extra occasionem confessionis in confessionario, aut in loco quocumque, ubi confessiones audiantur, seu ad confessionem audiendam electo,*

simulantes ibidem confessiones audire, sollicitare vel provocare tentaverint, aut cum eis illicitos et inhonestos sermones, sive tractatus habuerint. »

Bulla autem Benedicti XIV an. 1741 habet: « *Meminerint omnes et singuli Sacerdotes ad confessiones audiendas constituti teneri se, ac obligari suos pœnitentes, quos noverint fuisse ab aliis, ut supra sollicitatos, sedulo monere juxta occurrentium casuum circumstantias de obligatione denuntiandi locorum Ordinariis personam, quæ sollicitationem commiserit, etiamsi Sacerdos sit qui jurisdictione ad absolutionem valide impertiendam careat, aut sollicitatio inter confessarium et pœnitentem mutua fuerit, sive sollicitationi pœnitens consenserit sive non, vel longum tempus post ipsam sollicitationem jam effluxerit, aut sollicitatio a confessario non pro se ipso, sed pro alia persona peracta fuerit. Caveant insuper diligenter confessarii, ne pœnitentibus quos noverint jam ab alio sollicitatos, sacramentalem absolutionem impertiant, nisi prius denuntiationem prædictam ad effectum perducentes deliquentem indicaverint competenti judici vel saltem se, cum primum poterunt, delaturos spondeant ac promittant.*

Et quoniam improbi quidam homines reperiuntur, qui vel odio vel ira vel alia indigna causa commoti, aliorum impiis suasionibus aut promissis aut blanditiis aut minis aut alio quovis modo incitati, tremendo Dei judicio posthabito, et Ecclesiæ auctoritate contempta, innoxios Sacerdotes apud ecclesiasticos judices falso sollicitationis insimulant: ut igitur tam nefaria audacia et tam detestabile facinus metu magnitudinis pœnæ coerceatur, quæcumque persona quæ exsecrabili hujusmodi flagitio se inquinaverit, vel per seipsum innocentes Confessarios impie calumniando, vel sceleste procurando ut id ab aliis fiat, a quocumque Sacerdote quovis privilegio, auctoritate, et dignitate munito præter quam a nobis nostrisque successoribus, nisi in fine vitæ, et excepto mortis articulo, spe absolutionis obtinendæ, quam nobis et successoribus prædictis reservamus, perpetuo careat. »

Advertunt Salmanticenses id intelligi de suasione efficaci, et casu, quo suasio ante exsecutionem denuntiationis efficaciter non revocetur. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 673 et seqq. *Homo Ap.*, tr. XVI, nn. 165 et seqq.

(S) *Pag.* 204.

An valeat in Extrema Unctione forma *indicativa*, disputant. Audiatur S. Alphonsus, *Op. Mor.*, l. 6, n. 711 : « Prima sententia affirmat, quam tenent Tournely, t. 9, et Jouenin, *Dist.* 7, q. 7; item Paludanus, Alb. Magnus, Beccanus, Ricch. Aureolus, et Tannerus apud Escobarium, n. 103; et probabilem putat Concina, pag. 17, n. 12. Eam probat ex aliis priscis Ritualibus, et signanter ex Ambrosiano, in quo dicebatur : *Ungo te oleo sanctificato, in nomine Patris, ut more militis uncti præparatus ad certamen aereas possis superare potestates.*

Secunda tamen sententia communis et verior docet non valere : ita S. Thomas, *Suppl.*, q. 29, a. 8 *per totum;* Merbesius, q. 20; Natalis ab Alexandro, a. 3; Suarez, d. 40, sect. 3, n. 6; Filliucius, tr. 3, n. 80; Petrocorensis, tom. 4, d. 184; Palaus, p. 4, n. 1; Elbel, n. 28; Holzman, n. 15, cum S. Bonaventura, et Mastr.; Escobar, n. 105, cum Henriquez, Coninch., Nunn. et Hurt.; ac Sporer, n. 74, cum Bellarmino, Layman, Bonavent., Val, etc. Ratio habetur ex ipsis verbis D. Jacobi : *Et orent super eum ungentes eum oleo... et oratio fidei salvabit infirmum.* Ex quibus verbis patet Apostolum orationi tribuisse efficaciam hujus Sacramenti. — Nec obstant Ritualia opposita; nam respondet D. Thomas, l. c. ad 3, quod verba illa non erant forma hujus Sacramenti, sed potius dispositio ad formam. Sed forte melius respondet Papa Benedictus XIV, *de Synodo*, l. 7, cap. 7, et Sporer, n. 75 cum Mastr. et Henric. quod verba illa, *ut possis*, cum sint optativa, referri possunt ad proferentis votum et orationem, nempe ac si diceret : *Ungo te orans Deum, ut possis*, etc. »

TRACTATUS UNDECIMUS.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

DISPUTATIO UNICA.

PRÆLUDIUM.

De hierarchia ecclesiastica [1].

Q. 1. *Quid est Hierarchia Ecclesiastica?*

R. Nomen *Hierarchiæ* græcum est [2]; et latine significat *Sacrum Principatum.* Sic autem merito vocatur Ordo Ecclesiasticus, cum totus situs sit in ordine supernaturali, et circa officia sacra versetur. Hierarchia Ecclesiastica definiri solet: *potestas pluribus gradibus distributa, a Christo Domino instituta, ac suis Apostolis et eorum successoribus tributa, ut Ecclesiam regerent, et divina Religionis mysteria in ea celebrarent atque distribuerint.*

Dicitur: 1. *potestas;* quia nullus datur verus Principatus sine potestate; — 2. *pluribus gradibus distributa*, ut indicetur diversos esse in nostra hierarchia Ordines; — 3. *a Christo Domino suis Apostolis et eorum successoribus tributa;* hæc enim potestas, cum Ecclesiæ regimen directe respiciat, tota repeti debet ab ipso Ecclesiæ fundatore. Apostolis au-

[1] De *Hierarchia* vid. Bellarminus, Habert, Continuator Tournely, etc.

[2] Antiquissimum est hoc vocabulum in Ecclesia, et fuit valde familiare S. Gregorio M. et Dionysio Areopagitæ Apostoli discipulo: si tamen liber certe vetustissimus, *De cœlesti et Ecclesiastica Hierarchia* est ab ipso conscriptus. Quod merito in dubium vocatur ab eruditis; cum in eo specialis fiat mentio et templorum nostrorum ornatus et monachorum institutionis et cathecumenorum exercitationis: quæ quidem tunc temporis haud obtinere potuisse patet.

tem primo data fuit, a quibus manavit et manat in ceteros Ecclesiæ Prælatos ad finem usque mundi, — 4. *ut Ecclesiam regerent, etc.*, ut indicetur Hierarchiæ objectum.

Q. 2. *An Ecclesiastica Hierarchia sit admittenda?*

R. De fide est Ecclesiasticam Hierarchiam fuisse a Christo D. N. in sua Ecclesia constitutam. Id probat luculentissime Apostolus, sumpta comparatione humani corporis: *corpus non est unum membrum, sed multa...; quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?* ita Christus providit Ecclesiæ suæ sanctæ de variis Ministrorum gradibus: *quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos secundo Prophetas, tertio Doctores... numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores?* [1] Hinc Tridentinum ait: *si quis dixerit in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris et Ministris, anathema sit* [2].

Q. 3. *Quosnam complectitur Hierarchia Ecclesiastica?*

R. Hierarchia Ecclesiastica non complectitur nisi Clerum, seu ut aiunt, Sacerdotium [3]. Christus enim solis Apostolis eorumque successoribus spirituale ministerium commisit exercendum; ideoque ipsos duntaxat suo Sacerdotio insignivit, ac posuit Ministros Evangelii sui. Clerus autem duplex est: *Regularis et Sæcularis.* Spectant ad primum Monachi et Regulares; qui tamen, qua tales, ad Hierarchiam nonnisi ratione privilegiorum pertinent. Referuntur ad alterum Clerici omnes, qui neque Monachorum neque Regularium jure censentur.

[1] 1. Cor. 12. — [2] Sess. 23, can. 6.

[3] Sacerdotium illud visibile et externum, quo Ecclesia a Christo donata est *tanquam sponsa in vestitu deaurato circumdata varietate*, aliud *majus* est et *primi ordinis;* aliud vero *minus* et *secundi ordinis.* Ad illud pertinent omnes et soli Episcopi, qui etiam dicuntur *Sacerdotes summi;* ceteri autem Clerici indiscriminatim pertinent ad Sacerdotium minus et secundi ordinis. Hoc discrimen innuit S. Hieronymus cum de Episcopis agens inquit: *Ecclesiæ salus in summi Sacerdotis dignitate pendet.* De aliis vero Sacerdotibus inferioribus hæc habet: *Sacerdotes quoque ipsi, secundus in Ecclesiastico ordine gradus.* Huc respiciebat etiam Ivo Carnotensis Episc. sæculi XII scriptor, qui de Episcopis simul et de Presbyteris verba faciens eos appellat *utriusque Ordinis Sacerdotes.*

Q. 4. *Quotuplex est Hierarchia Ecclesiastica?*

R. Ecclesiastica Hierarchia duplex est: *Ordinis* et *Jurisdictionis*. Illa respicit Sacramentorum administrationem, et dicitur *potestas valide conficiendi Sacramenta;* hæc rescipit spirituale fidelium regimen, et appellatur *potestas regendi subditos*. Audiatur Angelicus: *duplex est spiritualis potestas, una quidem sacramentalis, alia jurisdictionalis. Sacramentalis quidem potestas est quæ per aliquam consecrationem confertur...; potestas autem jurisdictionalis est quæ confertur ex simplici injunctione hominis* [1].

Q. 5. *Quot sunt gradus Hierarchiæ ordinis et jurisdictionis?*

R. Gradus Hierarchiæ Ordinis tot sunt, quot sunt Ordines ipsi in Ecclesia instituti [2]. — Gradus autem Hierarchiæ jurisdictionis *præsenti Ecclesiæ disciplina* enumerantur: 1. *S. Pontifex;* 2. *Cardinales* et *Legati;* 3. *Patriarchæ* ac *Primates, Metropolitæ* et *Archiepiscopi;* 4. *Episcopi, Coadjutores Episcoporum*, et *Prælati inferiores;* 5. *Vicarii Episcoporum Generales;* 6. *Vicarii Capitulares;* 7. *Capitula Canonicorum;* 8. *Vicarii Foranei* in quibusdam saltem Diœcesibus; 9. *Parochi;* 10. ceteri *Ecclesiastici omnes*.

Diximus *præsenti Ecclesiæ disciplina;* nam licet ipsa Catholica fides doceat, nonnullos Hierarchiæ gradus fuisse institutos *divino jure*, ut ex Tridentino liquet; non possumus tamen dubitare quin Ecclesia, accepta a Christo potestate, habita ratione temporis et circumstantiarum, potuerit gradus alios inferiores in Hierarchia tum Ordinis, tum Jurisdictionis inducere, inductos exstinguere, vel alios iisdem substituere. Et revera sic eam fecisse tradunt eruditi [3].

[1] 2, 2, q. 39, a. 3. — [2] Hos videbimus ubi *de Ordinem numero.*

[3] Hac de re *vid.* quæ in *Inst. Canonici Juris* tradita a nobis sunt *disp.* 1.

CAPUT PRIMUM.

De ordinationis nomine, natura et institutione [1].

Q. 1. *Undenam Ordinis nomen?*

R. Ordinis nomen hic sumitur ad indicandum statum quemdam peculiarem et dignitatem personarum, quæ aliqua consecratione deputantur ad ministerium divinum in Ecclesia Christi. Actio autem illa, qua homo in hujusmodi statum et dignitatem ministerii sacri cooptatur, *Ordinationis* vocabulo nuncupatur : et Sacramenti præstantia a Christo Domino donata est.

Q. 2. *Quænam est vera Ordinis definitio?*

R. Ordo definitur ex Angelico : *Sacramentum Novæ Legis, quo ordinato traditur potestas spiritualis :* et addunt communiter uti in dictis verbis implicite contentum, *in ordine ad Eucharistiam.*

Dicitur : 1. *Sacramentum N. L.*, in quo Ordo convenit cum ceteris; 2. *quo ordinato traditur potestas*, etc. : quæ verba locum obtinent differentiæ, qua Sacramentum Ordinis a ceteris discriminatur. Fit autem peculiaris mentio Eucharistiæ; quia omnia ministeria in Ecclesia ideo communicantur, ut digne Eucharistia conficiatur et suscipiatur.

Q. 3. *An Ordo sit verum Sacramentum?*

R. Negarunt Lutherus et Calvinus Ordinem verum esse Sacramentum, et negant Protestantes omnes, quibus illud effatum commune est, *omnes christianos esse æqualiter Sacerdotes :* etiamsi ad evitandam perturbationem atque confusionem, nemo Sacerdotio perfungi debeat, nisi a potestate civili ad id specialiter deputetur.

Sed fides catholica docet Ordinem esse verum N. L. Sacramentum a Christo Domino institutum. Sane Sacramentum *est signum sensibile, divinitus institutum, vim habens gratiæ conferendæ ;* atqui hæc tria conveniunt Ordini : — 1. signum sensibile; quia confertur per manuum impositionem, et

[1] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 735 et seqq.

orationem. Sic enim legitur ordinatos fuisse septem Diaconos : *hos statuerunt ante conspectum Apostolorum, et orantes imposuerunt eis manus* [1] : — 2. divina institutio, dicitur enim : *dixit illis Spiritus Sanctus : segregate mihi Saulum et Barnabam... : tunc imponentes eis manus dimiserunt illos* [2] : — 3. vis gratiæ conferendæ, enim ait Paulus : *admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum* [3]. Quare Tridentinum : *si quis dixerit Ordinem, seu sacram Ordinationem non esse vere et proprie Sacramentum a Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum*, etc., *anathema sit* [4].

Q. 4. *Quandonam Ordo fuit institutus?*

R. Ordo institutus fuit in ultima Cœna [5] : nam tunc Christus instituit Sacerdotes et Episcopos, per ea nempe verba : *hoc facite in meam commemorationem.* — Neque obstat, quod ad alios Ordines non eos primitus ordinaverit ; in Sacerdotio enim eminenter continentur ceteri, cum omnes ipsum respiciant : quod bene agere potuit Christus, potestate excellentiæ qua pollebat, eos nempe simul ad universos Ordines promovendo, relinquendo ut ipsi ceteros gradatim assumerent.

CAPUT SECUNDUM.

De ordinum numero.

Q. 1. *Quot sunt numero Ordines?*

R. De fide est, plures in Ecclesia esse Ordines ; nam definivit Tridentinum [6] : *si quis dixerit præter Sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios Ordines et majores et minores, per quos velut per gradus quosdam in Sacerdotium tendatur, anathema sit.*

Porro in Ecclesia latina numero *septem* recensentur, nempe *Presbyteratus*, *Diaconatus*, *Subdiaconatus*, *Acolytatus*, *Exorcistatus*, *Lectoratus* et *Ostiariatus*. Hos omnes

[1] Act. 6. — [2] Act. 13. — [3] 2. Tim. 1.

[4] Sess. 23, c. 3. — *Vid.* Apud Klee (*Histoire des dogmes*) Patrum auctoritas et consensio. Et Bergier, *Dict. de Théol.*, v° Ordination.

[5] Sess. 23, can. 1. — [6] Sess. 23, can. 2.

memorat Tridentinum subdens ab ipso Ecclesiæ initio eos cognitos fuisse. Et constat ex veteribus monumentis, eos singulos jam memorasse sæculo III Cornelium Papam, et sæculo IV Concilium Carthaginense IV. In Ecclesia vero græca multis abhinc sæculis quatuor tantum sunt Ordines, nempe *Presbyteratus*, *Diaconatus*, *Subdiaconatus* et *Lectoratus*. Utrum vero plures olim ipsa habuerit, disputant eruditi [1].

Q. 2. *Quomodo septem Ordines dividuntur?*

R. Septem Ordines sic dividuntur, ut tres primi *majores* et *sacri*, quia propius accedunt ad Eucharistiam finem omnium Ordinum; ceteri e converso *minores* et *non sacri* appellentur. Hujus numeri ac distributionis rationem sic congruentem adsignat Angelicus [2]. Distinctio Ordinis accipitur secundum relationem ad Eucharistiam, prout conficitur seu consecratur, distribuitur et suscipitur.

Unde vel agitur de ea consecranda, et datur ad hoc *Sacerdotium*. Vel de ea distribuenda, in Sacerdotis absentia, aut de proxima materia ad eum tradenda, et hoc pertinet ad *Diaconum*. Vel de præparandis vasis sacris, ut in iis materia recipiatur, et pertinet ad *Subdiaconum*. Vel de ipsa materia præsentanda, et pertinet ad *Acolytum* [3].

Quod vero pertinet ad *susceptores*, ii mundi esse debent; arcendi sunt ergo omnes immundi. Horum autem triplex genus. Alii, qui nolunt fidem suscipere uti infideles, quibus est claudenda Ecclesia; et hoc pertinet ad *Ostiarios*. Alii, qui susceperunt fidem, sed nondum sunt sufficienter instructi, uti sunt cathecumeni; et his datur *Lector*. Alii, qui instructi quidem sunt, sed a dæmone detinentur, uti energumeni; et his dantur *Exorcistæ*.

Q. 3. *An singuli Ordines sint Sacramentum?*

R. De *Sacerdotio* nemo catholicorum potest dubitare, quin sit verum Sacramentum; nam id de fide est a Tridentino definitum [4], De *Diaconatu* vero, licet non sit de fide verum esse Sacramentum; certum est tamen, quod veram

[1] *Vid.* Chardon. *Hist. des Sacrements*, Opus celebratum. — Billuart, *De Ordine*.

[2] Suppl., q. 37, a. 2. — [3] Sess. 23, can. 6. — [4] *Ibid.*

Sacramenti rationem participat. Occurrunt sane in eo omnia ad Sacramentum requisita : — 1. signum sensibile, nempe manuum impositio ; — 2. divina institutio, definiente Tridentino [1] : *si quis dixerit in Ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex Episcopis, Presbyteris, et Ministris, anathema sit :* ubi nomine *ministrorum* saltem Diaconi sunt intelligendi ; — 3. gratiæ collatio, et hanc significant illa verba ad candidatum : *accipe Spiritum Sanctum* [2].

Quod vero pertinet ad alios Ordines, adhuc Sacramenta esse probabiliter affirmat S. Thomas [3] ; cum unicuique Ordini sua sit assignata materia ac forma : in hujus tamen sententia omnes Ordines unum semper Sacramentum constituerint in ratione finis ; cum singuli sint ordinati ad unum Missæ sacrificium. Attamen nobis est probabilius, aliis Ordinibus Sacramenti dignitatem non convenire ; desunt enim in illis substantialia. Ac 1. deest *signum sensibile*, quod in Ordine nihil aliud est in sententia probabiliori, quam impositio manuum : cum illius tantum fiat mentio in sacris litteris, et illa tantum græci utantur ; 2. *institutio divina*, quæ legitur neque in Scripturis neque in Traditione ; 3. *gratiæ collatio*, cum nulla adsit forma illius productiva, sed sola occurrat mentio potestatis tributæ [4].

His præmissis, aliquid de singulis Ordinibus dicendum est ; ac primo de Tonsura, cum hæc sit præparatio ad illos [5].

Articulus 1. — De prima tonsura [6].

Q. *Quid est Tonsura ?*

R. Tonsura est primus gradus ad Ordines ; ideo vulgo dicitur *première tonsure*. Definitur : *ritus sacer ab Ecclesia institutus, quo laicus baptizatus et confirmatus tonsione capillorum in clerum adsciscitur*. Dicitur : 1. *ritus sacer*, quia

[1] L. supra jam cit. — [2] Suppl., q. 37, a. 2.
[3] Suppl., q. 37, a. 2. — [4] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 736.
[5] *Vid.* hac de re Voit, *Théol. Mor.*, tract. *de Ordine* §§ 2 et seqq.
[6] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 734. — Clericatus, *De Ordine*. — Antonelli, *De juribus et oneribus Clericorum*, Romæ, 1690.

sacræ quædam cœremoniæ adhibentur pro illius collatione; — 2. *ab Ecclesia institutus*, non enim est divinæ institutionis. Tradit autem Catechismus Romanus eam a D. Petro institutam; sed alii negant, cum non sit verisimile, quod Christiani illo persecutionis tempore voluerint aliquo signo notari; — 3. *quo laicus*, etc.: sic subjectum et effectus tonsuræ indicantur.

Tonsura non est Ordo; cum officium non importet circa altaris ministerium; sed præparatio ad Ordines, quia de foro Ecclesiæ facit. Illius autem effectus sunt: — 1. quod candidatus Clero adscribitur, et Clerici nomen assumit; — 2. quod gaudet privilegiis Clericorum; — 3. quod disponitur ad Ordines; — 4. quod sit Beneficiorum capax.

Cum novum statum assumant Tonsurati, novos mores induere debent in melius: *assumptio religiosi nominis sponsio est devotionis*, ait Salvianus [1]. Hinc eos monet Pontificale R., ut in posterum *habitu honesto, bonisque moribus, atque operibus Deo placere studeant.*

Articulus 2. — De ordinibus minoribus.

Q. *Quid de Ordinibus minoribus?*

R. Ordines minores quatuor numerantur: nempe *Ostiariatus*, *Lectoratus*, *Exorcistatus*, et *Acolytatus*.

Ostiariatus est primus Ordo inter minores, quo ordinato confertur potestas aperiendi et claudendi januas Ecclesiæ, et admittendi dignos, atque excludendi indignos. — Ejus materia remota sunt claves Ecclesiæ; proxima est ipsa clavium a candidato physice tangendarum traditio. — Forma sita est in verbis in tali traditione prolatis.

Lectoratus est secundus Ordo inter minores, quo ordinato confertur potestas legendi extra Missam, in Ecclesia tamen, Scripturas sanctas, et populum catechizandi seu instruendi in rebus fidei. — Liber ergo sacrarum Scripturarum est materia remota; illius traditio facta ab ordinante, et a candidato tangenda, est proxima. — In istius vero traditione verba prolata constituunt formam.

[1] Lib. ad Eccl. cat.

Exorcistatus est tertius Ordo, quo ordinato confertur spiritualis potestas imponendi manus super energumenos, et invocandi super eos nomen Domini ad compescendos dæmones, eosque ab humano corpore expellendos. — Rituale Romanum, ubi exorcismi scripti sunt, constituit (ex Constitutione *Sollicitudini* Benedicti XIV) materiam remotam; ejus traditio, proximam; verba traditionis, formam — Exorcismi hodie solis reservantur Sacerdotibus. Imo neque ipsi sine licentia Episcopi eos agere possunt intra Italiam, et adjacentes Insulas, ut constituit idem Benedictus Encyclica 5 julii anno 1750. Et merito quidem propter abusus facile orituros [1].

Acolytatus est ultimus inter minores Ordines, quo ordinato confertur potestas accendendi Ecclesiæ luminaria, ferendi candelabrum accensum ad altare, parandi urceolos cum vino et aqua pro Missæ sacrificio, et ministrandi Diacono et Subdiacono in missa solenni. — Urceoli vacui, et candelabrum cum cereo exstincto sunt materia remota; proxima, eorum traditio. — Forma sunt verba traditionis [2].

Articulus 3. — De ordinibus majoribus [3].

Q. 1. *Quid est Subdiaconatus, et quæ ejus officia?*

R. Ad 1 : Subdiaconatus est primus Ordo inter majores. Ad hanc dignitatem communiter tenent ipsum elevatum fuisse apud Latinos ab Innocentio III in fine sæculi XII, cum primitus inter minores Ordines connumeraretur. Est autem Subdiaconatus *Ordo, quo ordinato tribuitur spiritualis potestas præparandi et deferendi calicem vacuum cum patena, legendi Epistolam, et inserviendi Diacono in solemni Missæ*

[1] *Vid.* Bouvier *De decalogo*, pun. 5, tom. 5. — Stapf, qui § 576 hæc ad rem habet : « *Sed cur talia non etiam nostro tempore contingunt?* Ad hanc quæstionem generatim responderi potest : *Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate.* Attamen non incongrue illud reponimus, quod vir quidam ingeniosus ait : *Auceps, quo certius aviculas irretiat, quantum potest se abscondit.* Nostræ ætati, quæ tantopere de ingeniorum cultura et perspicacia gloriatur, nihil est perniciosius *infidelitate;* ast hæc ipsa infidelitas subverteretur, si dæmon, prout olim, ita et nunc homines vi tam aperta impeteret. » — [2] Quoad hos Ordines *vid.* Enchiridion Diœcesis.

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 805, et nn. 739 et seqq.

Sacrificio. — Materia remota est calix vacuus cum patena item vacua, et liber epistolarum. Traditio utriusque est materia proxima. — Forma sunt verba in traditione prolata [1].

R. Ad 2 : Officia Subdiaconorum propria sunt : — 1. Diacono in altaris ministerio ministrare ; — 2. vinum, panem, lintea, et cetera ad Sacrificium præparare ; — 3, epistolam in Missa solemni cum manipulo cantare ; — 4. aquam in calicem fundere : item patenam elevatam tenere : pacem in chorum deferre : crucem in processionibus portare, etc., uti ex institutione hujus Ordinis constat, et ex Pontificali.

Q. 2. *Quid est Diaconatus, et quæ ejus officia ?*

R. Ad 1. Diaconatus (græce *ministerium*) est *Ordo, quo traditur ordinato potestas spiritualis proxime inserviendi Episcopo, vel Presbytero sacra facienti, et canendi Evangelium in Missa solemni*. Licet probabilius sit, solam manuum impositionem esse illius materiam, ideoque et verba tunc prolata formam constituere ; tum quia in Scripturis [2] illius tantum fit mentio ; tum quia in ea tantum tribuitur Spiritus Sanctus, nempe gratia Sacramenti ; tum quia hæc una reperitur apud Græcos : adhuc tamen probabile est, etiam libri traditionem esse de essentia, sicut et verba in illa traditione prolata ; cum omnia æqualiter videantur præcipi. Quare pro praxi concludimus utramque esse adhibendam ; cum agatur de Sacramentis. Et si quidpiam ex istis fuerit omissum, sub conditione Ordinationem iterandam esse, ut Sacra Congregatio declaravit, teste Benedicto XIV [3].

R. Ad 2. Primis sæculis Diaconi Episcopum comitabantur in itineribus, in Conciliis, et in Ordinationibus ei assistebant : item eidem sicuti et Sacerdoti solemniter celebranti inserviebant. Nunc ex Pontificali R. *Diaconum oportet ministrare ad altare, baptizare et prædicare :* duo tamen posteriora nonnisi ex delegatione præstare possunt [4].

[1] Calix autem et patena probabiliter debent esse consecrata ; nam cum officium Subdiaconi sit tantum circa vasa, ut sit sacrum, vasa sacra esse debent.

[2] Act. 6. — [3] De Synodo Diœcesana, l. 8, c. 10.

[4] Item hodie nonnisi ex delegatione Eucharistiam ministrare, quam tamen olim solebant passim distribuere.

Q. 3. *Quid est Presbyteratus, et quæ ejus officia?*

R. Ad 1. Presbyteratus seu Sacerdotium est *Ordo, quo candidato traditur potestas spiritualis tum consecrandi et ministrandi corpus et sanguinem Christi, tum remittendi et retinendi peccata fidelium.* Triplex in hujus Ordinis collatione occurrit manuum impositio : in prima Episcopus utramque manum super caput cujuslibet ordinandi imponit nihil dicens : postea tam Pontifex quam Sacerdotes tenent manus dexteras super ordinandos extensas, solo orante Episcopo : demum post communionem Episcopus ambas manus super caput singulorum imponit dicens : *accipe Spiritum Sanctum ; quorum remiseris peccata, etc.* — Porro certum est primam non esse de essentia ; cum nulla ei correspondeat forma : item commune est, neque essentialem esse tertiam ; tum quia non fuit in usu apud Latinos per duodecim priora sæcula ; tum quia jam Sacerdotium collatum est, si quidem novi Sacerdotes Missam cum Episcopo jam concelebrarunt. Remanet ergo secundam manuum impositionem esse essentialem. — Quoad porrectionem autem instrumentorum, quæ ab ordinando tangenda sunt, idem redit quod supra de Diaconatu dictum est [1].

R. Ad 2. Officia Presbyterorum propria hæc sunt præcipua ex Pontificali R. : *offerre*, *benedicere*, *præesse*, *prædicare et baptizare*. Quatuor tamen posteriora hodie ut legitime fiant, adsignatio personarum ; vel superioris consensus requiritur [2].

[1] Materia a consecrando tangenda est calix cum vino et aqua, et patena superimposita cum hostia. Sufficit autem tangere calicem ac patenam : *neque magis*, ait Gonet, *necessarium est tangi hostiam ipsam patenæ superpositam, quam vinum in calice contentum, quod certe nullus ordinandorum tangit. Quod propter nonnullos scrupulosiores notare obiter hic volui.* — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 749. — Item quoad defectus in Ordinatione. *Vid.* Liguori, *Examen Ordinandorum*, nn. 93 et seqq. — P. a. Clantio, *Authentica Decretorum*, n. 703.

[2] Cum ex Tridentino, sess. 22 in Decreto *de observand. et vitand. in celebratione Missæ*, vetitum sit munera tribuere pro Missis novis, cumque fuerit disputatum, utrum adhuc liceret noviter celebranti aliquam oblationem accipere in ipsa sua prima Missa, Gregorius XIII per S. C. C. 1573 decrevit : *licere se vertere in medio altaris ad populum, et accipere oblationes, non autem circuire Ecclesiam.*

Q. 4. *Quid est Episcopatus* [1].

R. Episcopatus, qui una cum Presbyteratu sub uno Sacerdotii nomine continetur, *est Ordo supremus, quo datur Presbytero potestas specialis confirmandi, ordinandi, de fide judicandi, et consecrandi res ad divinum cultum pertinentes.* S. Thomas vult Episcopatum esse simplicem Presbyteratus extensionem. Verum sententia communior, imo *nunc temporis communis et omnino tenenda*, uti ait cl. P. Perrone, docet ipsum esse Ordinem distinctum; cum in eo distinctus character tradatur seu specialis potestas. Sane latum interest discrimen; præstant enim Episcopi Presbyteris tum potestate Ordinis, cum ipsi jure proprio confirment et ordinent; tum potestate jurisdictionis et quidem divino jure, cum ipsi positi sint a Spiritu Sancto regere gregem suum [2].

Dubitari non potest, quin manuum impositio, quæ fit a consecrante Episcopo, cum dicit : *accipe Spiritum Sanctum*, et quæ dein ab ipso continuatur post brevem orationem, necessariam materiam constituat; verbaque tunc ab eo prolata, necessariam formam. Patet tum ex exemplo Apostolorum [3], tum ex omnium Ecclesiarum praxi. — At concursus, manuum impositio et verba duorum assistentium Episcoporum pertinere non videntur ad essentiam; unus enim Episcopus plenam habet Ordinis potestatem : sicque pluries Sancta Sedes dispensavit, ut unus tantum adhiberetur : et in Pontificali unus dicitur consecrator, alii solum assistentes. — Pariter impositio libri Evangeliorum non est essentialis; cum nulla ei forma respondeat. — Item neque quæ fit unctio; cum nunquam apud Græcos exstiterit. — Neque item traditio baculi, annuli et libri Evangelii; cum hæc tantum effectum ordinationis significent, atque jam dicatur ordinatus Episcopus in Pontificali Romano [4].

Q. 5. *An liceat Episcopatum appetere?* [5]

R. Apostolus habet [6] : *qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat :* ubi animadvertere est, Apostolum non jam

[1] *Vid* Liguori. *Op. Mor.*, l. 6, n. 755. — [2] Act. 20. — [3] Act. 13.
[4] *Vid.* Benedictus XIV, *De Synodo Diœc.*, l. 13, c. 13. — Devoti, *Instit.*, can. 4, h. t.
[5] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 804. — [6] 1. Tim. 3.

docere bonum esse hoc desiderium; sed opus quod desideratur, bonum esse in se. Et Angelicus in hæc verba ita scribit [1]: *si aliquis appetat Episcopatum ratione bonorum temporalium, erit illicitum; si ob celsitudinem gradus, erit præsumptuosum. Sed appetere proximis prodesse est laudabile secundum se. Verum quia prout est Episcopalis actus, habet jam gradus celsitudinem, præsumptuosum videtur, quod aliquis præesse appetat ad hoc, quod subditis prosit, nisi manifesta necessitate imminente.* Id ipsum docet Benedictus XIV Bulla *Inclytum* [2].

CAPUT TERTIUM.

De sacræ ordinationis ministro.

Q. *Quisnam est Minister Ordinationis?*

R. Quæstio vel est de valida tantum, vel de licita etiam ordinatione. Qui valide ordinat vel *ordinarius* dicitur Minister, vel *extraordinarius*, prout vel ex vi officii sui, vel ex commissione ordinat.

Qui ordinat etiam licite, dicitur Minister *legitimus*, et ille est qui ordinariam vel delegatam habet in ordinandum auctoritatem [3].

Articulus 1. — De ministro ordinario et extraordinario.

Q. 1. *Quisnam est Minister ordinarius sacræ Ordinationis?*

R. Novatores tradiderunt penes Magistratus civiles esse jus non tantum eligendi, sed etiam instituendi et ordinandi Religionis Ministros. At nos catholice tuemur solum Episcopum esse ordinarium Ordinis Ministrum; nam soli Episcopo sacra Scriptura ac constans traditio hanc auctoritatem attribuunt: — 1. Scriptura; quinam primos septem Diaconos,

[1] 2, 2, q. 185, a. 1.

[2] *De Obligationibus Episcoporum* præcipuis *vid.* t. 1, *De Obligat.*, hoc tit. — [3] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 761 et seqq.

jubente Spiritu Sancto, a multitudine fidelium segregatos consecrarunt? Apostoli[1]. Quinam per singulas Ecclesias, prima illa nascentis catholicismi ætate, Presbyteros constituisse leguntur? Paulus et Barnabas[2]. Quis per manuum impositionem Timotheum ordinavit? Apostolus Paulus[3]. — 2. Constans traditio; in omnibus enim tam Latinorum quam Græcorum Ritualibus Ordinationis ministerium solis semper adscribitur Episcopis, ut videre est penes eruditos.

Accedunt innumera veterum testimonia. Omnium instar sufficiat Epiphanius hic Aerium Armenum sæculi IV hereticum, qui ausus est Presbyteros facere æquales Episcopis, acriter insectatur (in 1° *de heresibus*) : et ejus doctrinam appellat *dogma furiosum et immane*. Eidem concinunt SS. Chrysostomus, Athanasius, Hieronymus, etc.[4]. Ergo merito Tridentinum ait [5] : *si quis dixerit Episcopos non esse Presbyteris superiores; vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi; vel eam quam habent, illis esse cum Presbyteris communem; vel Ordines ab ipsis collatos sine populi vel potestatis sæcularis consensu aut vocatione, irritos esse... anathema sit* (*A*).

Quid (dices) *si Episcopus nondum sit consecratus?* Episcopus modo sedis possessionem adeptus, etsi nondum consecratus, potest concedere licentiam subditis suis, ut ab alio Episcopo ordinentur; cum id sit de potestate jurisdictionis. Non potest tamen ipse per se valide ordinare, uti communiter ac recte docent cum D. Thoma; quia ordinare est de sola Ordinis potestate.

Q. 2. *Quinam est extraordinarius minister Ordinationis?*

R. Licet consentiant solum Episcopum esse ordinarium Ordinationis ministrum; non eadem tamen est doctrinæ consensio, ubi quæritur de ministro extraordinario. Aliqui contendunt non tantum Ordines Minores, sed etiam Diaconatum et Presbyteratum a simplici Sacerdote conferri posse ex Romani Pontificis delegatione. Hac in re dicimus :

1. Pontificem præbere posse simplici Sacerdoti facultatem

[1] Act. 6. — [2] Act. 14. — [3] 2, Timot. 1.

[4] Vid. *Hist. des Sacrements*, opus quod tyronibus nostris maxime commendamus. — [5] Sess. 23, can. 7.

conferendi Tonsuram et Ordines Minores ; cum isti in sententia probabiliori sint tantum Ecclesiasticæ institutionis, vel certo nullam conferant directam circa Christi Corpus potestatem.

2. Non posse id agere relate ad Presbyteratum; cum sit ministerium excellentissimum, quod a solo Principe Ecclesiæ supremam facultatem habente, ut est Episcopus, debet proficisci.

3. Controversiam totam reduci ad Diaconatum et Subdiaconatum. Affirmant aliqui de utroque ex *Indulto* concesso ab Innocentio VIII an. 1489 Abbatibus Cisterciensibus. Alii negant absolute cum D. Thoma contendentes laudatum Indultum dubium esse. Alii denique probabiliter distinguunt Diaconatum inter et Subdiaconatum : negant quoad primum; quia ejus ministerium est immediate ad Corpus Christi tangendum, illud fidelibus distribuendo ; affirmant vero quoad secundum, quia non habet relationem tam immediatam ad Christum[1].

Articulus 2. — De legitimo ministro[2].

Q. 1. *Quinam est Minister legitimus Ordinationis?*

R. Minister legitimus Sacræ Ordinationis appellatur qui non solum *valide*, sed etiam *licite* Ordines confert.

Certum est Ordinationes factas a quovis Episcopo consecrato, licet sit hereticus, degradatus, simoniacus et irregularis, validas esse; nam Sacramenti valor a probitate ministri non pendet[3]. Ut vero ordinationes sint etiam licitæ (quod communiter dicunt intelligi etiam de prima Tonsura) necesse est, ut a proprio Episcopo suscipiantur, vel ab alio de illius licentia : *si secus fiat*, ait Tridentinum[4], *ordinans a*

[1] *Vid.* Billuart.

[2] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 756, 768 et seqq.

[3] Hoc tamen ita accipiendum est, si omnia substantialia serventur. Ex qua parte dicimus Ordinationes Anglicanas nullas esse; tum quia legitime dubitatur de validitate ordinationis Parker et Barlowe primorum Episcoporum; tum maxime quia forma Pontificalis Romani auctoritate *regis* et *parlementi* essentialiter fuit immutata. — *Vid.* Tournely, *De ordine.*

[4] Sess. 23, c. 8 de R.

collatione Ordinum per annum; et ordinatus a susceptorum Ordinum exsecutione, quamdiu Ordinario videbitur expedire, sit suspensus [1]. — Ille autem est proprius Episcopus, cujus jurisdictioni quisque subjicitur : idque ex quadruplici capite contingere potest, nempe ratione vel *originis* vel *domicilii* vel *beneficii* vel *familiaritatis* seu *famulatus*. Hac de re Innocentius XII Bullam edidit valde celebrem (1694) : quæ incipit *Speculatores* [2].

Q. 2. *Quid requiritur, ut quis licite ordinetur ratione originis?*

R. Ex Bulla Innocentiana, ut quis licite ordinetur ratione originis, requiritur, *ut naturaliter ortus sit in ea Diœcesi, in qua ad Ordines promoveri desiderat, dummodo ibi natus non fuerit ex accidenti.* Si vero ex accidenti in aliquo loco natus sit, erit attendenda *vera et naturalis patris origo;* id est locus, in quo pater domicilium habet [3].

Quid (dices) *si filius sit illegitimus vel expositus vel infidelibus baptizatus?* Si 1, attenditur origo matris. Si 2, locus in quo fuit expositus. Si 3, locus in quo baptisma recepit. Sic jure statutum est.

Q. 3. *Quid requiritur, ut quis licite ordinetur ratione domicilii?*

R. Ut quis licite ordinetur ratione domicilii, requiritur vel decennalis habitatio, vel translatio majoris partis bonorum in eum locum, et successiva permanentia per aliquod tempus : quod alii volunt esse triennium; alii vero id relinquunt arbitrio Ordinarii illius loci, in quem translata est major bonorum pars. — In utroque casu semper requiritur, ut ordinandus jurejurando affirmet, se *vere et realiter habere animum* perpetuo ibidem manendi. Ita Bulla Innocentiana.

Quid (dices) *si quis, relicto domicilio proprio, contrahat domicilium in loco originis?* Hic ordinandus erit ab Episcopo

[1] Verum Ordinum omnibus et ubique conferendorum potestate gaudet R. Pontifex, ob summam suam in totam Ecclesiam jurisdictionem. — In quo illud cum Benedicto XIV Const. *In postremo* advertimus : qui ab ipso R. Pontifice minorem Ordinem susceperit, cum majorem licite suscipere non posse ab alio, nisi ab eodem Pontifice venia facta.

[2] Ejus porro tenori hic maxime inhæremus. — [3] S. C. C., 15 feb. 1704.

loci originarii, cum testimonialibus tamen Episcopi prioris domicilii. Quod si habeat domicilia diversa, poterit ab utriuslibet Episcopo ordinari; quia utrique Episcopo subditus est ratione domicilii, modo in iis æqualiter, licet non mathematice habitet. Ita S. Congregatio.

Q. 4. *Quid requiritur, ut quis licite ordinetur ratione Beneficii?*

R. Hæc requiruntur, ut quis licite ordinetur ratione Beneficii:

1. Ut Beneficium pacifice ab eo possideatur, quodcumque sit, sive simplex sive duplex, sive jurispatronatus sive liberæ collationis, sive etiam Coadjutoria Canonicalis, modo ordinandus habeat titulum; — 2. ut non fuerit obtentum in fraudem Episcopi originis vel domicilii. Et quamvis valde sit probabile, quod Episcopus ideo alicui possit Beneficium conferre, ut ordinet, quia utitur jure suo; alii tamen id non admittunt, aiunt enim in hoc fraudem includi; — 3. ut detractis oneribus, *per se* sufficiat ad congruam vitæ sustentationem. Dicitur *per se*, ut indicetur, non posse suppleri per *adjectionem patrimonii*. Taxa autem sustentationis erit quæ viget in loco Beneficii, si illud sit residentiale; secus quæ viget in loco domicilii[1]; — 4. ut ante Ordinum susceptionem exhibeantur Ordinanti *litteræ testimoniales Episcopi tam originis, quam domicilii super ordinandi natalibus, ætate, moribus, et vita.*

Sed (quæres) *an Episcopus Beneficii possit dispensare cum tali ordinando super interstitiis?* Verius affirmant; nam cum iste ordinandus jam sit subditus Episcopi Beneficii quoad Ordines, fit etiam talis quoad cetera omnia ad Ordines ipsos pertinentia.

Quid vero (addes) *sentiendum, si plura quis habeat Beneficia in Diœcesibus diversis?* Talis potest ordinari a quolibet illorum Episcoporum, modo absint conditiones jam

[1] An autem a tali taxa sint detrahenda Missarum onera, id *relinquitur arbitrio et conscientiæ Ordinarii*, ut refert definitum Benedictus XIV, *De Syn. Diœc.*, l. 12, c. 9; et *Notificatione* XVI. — *Vid.* infra ubi de *Titulo*.

supra numeratæ. Ita communiter; tunc enim verificatur clausula : *ratione Beneficii.*

Q. 5. *Quid requiritur, ut quis licite ordinetur ratione famulatus?*

R. Ut quis licite ordinetur ratione famulatus requiritur :

1. Ut per integrum moraliter triennium Episcopus eum in suo actuali servitio secum retinuerit, ac suis sumptibus aluerit, quamvis triennium fuerit inceptum ante ejus promotionem ad Episcopatum; — 2. ut ei Episcopus beneficium ad sustentationem sufficiens, quacumque fraude cessante, saltem intra terminum unius mensis a die factæ ordinationis, reipsa conferat. Quanquam ex S. C. Congregatione potest cum ordinare etiam ad titulum patrimonii vel pensionis, si suæ Ecclesiæ utilitas vel necessitas id expostulet; — 3. ut litteræ testimoniales exhibeantur, ut supra, ejus proprii Prælati originis et domicilii.

Licet autem ordinando unum Ordinem recipere ab Episcopo originis; alium ab Episcopo domicilii vel beneficii, modo non fiat in fraudem. Ita Tridentinum [1], Innocentius XII [2], et S. C. Congregatio [3].

Quinam (quæres) *dicuntur familiares Episcopi?* Nomine *familiarium* intelliguntur qui Episcopo famulantur, et vivunt ejusdem expensis, etsi in ejus ædibus non habitent, modo degant in loco, ubi est Episcopus, vel prope. Secus si distent per decem leucas, ut docent aliqui, vel per duas *dietas* juxta alios, id est iter duorum dierum. Imo nomine *familiarium* volunt etiam ipsos famulos famulorum intelligi, modo absit fraus : nempe quod Episcopus non pemittat familiares suos habere multos alios sub se, ut possit eos ordinare, et modo omnes expensis propriis alat; tunc enim tanquam veri Episcopi famuli reputantur.

Q. 6. *An quis possit licite ordinari ab Episcopo alieno tantum sub spe, quod Episcopus proprius ratam habebit Ordinationem?*

R. Affimant nonnulli, si inter Episcopum ordinantem et

[1] Sess. 23, c. 6. — [2] Bulla citata, § 6.
[3] *Vid.* Alasia *hic.*

proprium magna amicitia intercedat. Sed verius negatur [1]; nam Tridentinum ad tollendos errores et dissidia aperte exigit licentiam expressam Ordinarii proprii [2]. — Item est probabilius, non posse Episcopum dispensare ab irregularitate vel alio canonico impedimento alienum subditum, qui ipsi dimissus fuit, ut eum ordinet; tum quia privilegia non extenduntur extra casum expressum; tum quia in disparatis non fit illatio, quando facultas data non est necessario cum alio connexa. Aliter esset, si quis fuerit dimissus ad Subdiaconatum, et Minores nondum susceperit, item neque Confirmationem. Tunc et Confirmatio et Minores conferri poterunt; quia in majori necessario includitur minus, quando agitur de re in eodem genere.

An (quæres) *Episcopi titulares, qui non habent nec populum nec Clerum, possint licite ordinare familiares suos?* Negative : non possunt *absque expresso consensu Prælati proprii, et si id agere præsumpserint, ipsi ab exercitio Pontificalium per annum; taliter vero promoti ab exsecutione Ordinum sic susceptorum donec suo Prælato visum fuerit, ipso jure sint suspensi.* Ita Tridentinum [3].

Q. 7. *A quonam Episcopo licite ordinantur Regulares?*

R. Regulares debent suscipere Ordines ab Episcopo, in cujus Diœcesi situm est Monasterium ubi commorantur. Id constat ex Bulla Benedicti XIII. *In suprema*, ubi contrarii privilegii revocatio jampridem facta a Gregorio XV et a Clemente VIII expresse confirmatur. Imo notandum S. Congregationem de mandato Clementis VIII jussisse, ut si Episcopus loci non habeat Ordinationem, Superior possit quidem dare litteras dimissorias ad alium Episcopum; sed cavere debeat, ne ex industria ideo differat subditorum suorum Ordinationes.

Benedictus vero XIV duas addidit conditiones : — ut in tali casu nequeat Religiosus ab alio ordinari, nisi præ se ferat attestationem Vicarii Generalis vel Cancellarii vel Secretarii

[1] Ceterum Episcopus proprius bene poterit ratam habere talem Ordinationem sine recursu ad Pontificem; cum possit ipse per se ordinatum liberare a suspensione Ordinis suscepti, ut docet Tridentinum.

[2] Sess. 14, c. 3. — [3] *Ibid.*

ejusdem Episcopi de impedimento. Alias ordinans et ordinatus incurrunt pœnas in ordinantes sine dimissoriis; — 2. ut talis Regularis examinari debeat ab Episcopo ordinante. Si tamen Monasterium sit in loco nullius Diœcesis, poterunt ejusdem Religiosi ordinari ab Episcopo viciniori; contraria enim lex utpote odiosa de casu ad casum non est extendenda [1].

Q. 8. *A quonam novitii Regularium debent licite ordinari?*

R. Aliqui cum Suarez tenent novitios Regularium ordinandos esse ab Episcopo originis vel domicilii; cum nondum dici possint veri regulares et subditi, quippe qui adhuc possunt ad sæculum transire. Alii autem cum Fagnano putant novitios posse utique ab ipso novitiatus Episcopo ordinari; cum novitii ibi degentes jam habeant profecto animum perpetuo manendi. Utraque sententia probabilis [2].

Q. 9. *An Abbates possint tonsuram et minores Ordines conferre?*

R. Tridentinum sustulit, quam antea habebant sive sæculares sive regulares Abbates, generalem hac de re facultatem [3]: solummodo permisit regularibus, ut ipsi ea utantur pro solis suis subditis. Si tamen eam adhuc in alienos exercerent, esset valida, licet illicita; nam talis potestas concessa est in corpore juris: per prohibitionem autem non videtur hæc radicaliter ipsis sublata, sed tantum illius exercitium interdictum. Sic S. C. C. ex Benedicto XIV [4].

[1] *Vid.* Benedictus XIV, *Notific.* XXIII. — Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 764, 768.

[2] Secundæ sententiæ duas addimus conditiones: 1. Ut novitius per notabile tempus jam manserit in novitiatu; 2. ut juramentum præstet se animum habere ibidem, quantum in se est, manendi perpetuo; tunc enim videtur verificari conditio domicilii.

[3] Sess. 23, c. 10. — [4] *De Syn. Diœc.*, c. 10.

CAPUT QUARTUM.

De ordinationis subjecto.

Articulus 1. — Requisita ad validam ordinationem [1].

Q. 1. *Quid requiritur ad validam Ordinationem?*

R. Tria requiruntur : Baptismus, sexus masculinus et intentio.

1. *Baptismus;* nulla enim Sacramenta possunt valide suscipi sine Baptismo, qui est janua omnium Sacramentorum.

2. *Sexus masculinus : mulieres in Ecclesiis taceant*, ait Apostolus [2]. Jam vero si mulieribus ne loqui quidem in Ecclesia permissum est, quanto minus licebit valide Ordines suscipere? Constat etiam ex consensu universalis Ecclesiæ, quæ jampridem damnavit Montanistas et alios hereticos, qui feminas ad Ss. Ordines promovebant. Unde Epiphanius [3] : *apud veræ Religionis cultores nulla unquam mulier Sacerdotio functa est.* Constat etiam et habetur definitum in jure [4]. Sane *per Sacramentum Ordinis significatur et confertur aliqua eminentia gradus, quæ non habet locum in muliere*, ut ait Angelicus [5]; cum mulier sit in statu dependentiæ [6].

3. *Intentio, si de adultis sit sermo ;* neque enim gratia est

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 781. — [2] 1. Cor., 14.

[3] Heresi, 49. — [4] C. Nova de pœn. et rem. — [5] Supp., q. 39, a. 1.

[6] Nec dicas in vetustis monumentis occurrere vocabula *Episcoparum, Presbyterarum* et *Diaconissarum*, quas constat etiam consuevisse constitui per manuum impositionem. Nam iis nominibus donabantur mulieres, non quia aliquo essent sacro ordine insignitæ ; sed quia erant uxores eorum, qui ad Episcopatum vel Presbyteratum vel Diaconatum promovebantur : quod ubi contingebat, ipse se a maritis separabant et vovebant perpetuam castitatem. Illa autem manuum impositio erat mere *cæremonialis.*

Diaconissæ dicebantur etiam illæ mulieres viduæ unius viri, ætate provectæ ac moribus spectatæ, quæ certis officiis ad fidelium bonum deputabantur, quarum quidem origo est repetenda ab Apostolorum ætate. — De his *vid.* Devoti, *Institut. Canonic.*, l. 1, tit. 9, § 22. — Billuart, *De Ordine*, Digressio 1 historica.

tribuenda non petenti, cum eam potest petere. Diximus *si de adultis sit sermo;* nam quamvis nonnulli contendant infantes invalide ordinari, contrarium tamen alii verius et communiter affirmant cum D. Thoma, qui docet *valide suscipi etiam ante usum rationis* omnia Sacramenta, quæ non requirunt actum suscipientis, sed solummodo in eis datur aliqua potestas spiritualis. Hoc pro certo tenet Catechismus R. et Benedictus XIV Constit. *Eo quamvis* 1745 [1].

Q. 2. *An cum Episcopus protestatur, se non intendere ordinare irregulares, excommunicatos et similes, isti valide ordinentur?*

R. Hos valide ordinari affirmant communius; nam Episcopi verba proferuntur potius ad terrorem. Idque arguitur ex eo quod idem Episcopus post hanc protestationem initiandos ante Ordinis collationem absolvit a quacumque excommunicatione, irregularitate et pœnis similibus. Sed melius Benedictus XIV ex S. C. Congregatione tradit, interrogandum esse Episcopum de intentione, qui si asserat suam intentionem protestationi alligasse, ordinatio erit absolute iteranda. Quod si intentio sit dubia, repetenda erit ordinatio sub conditione [2].

Articulus 2. — Requisita ad ordinationem licitam [3].

Varia requiruntur ad Ordinem non solum valide, sed etiam licite suscipiendum [4]. Alia intimius animam ordinandi afficiunt, *ut divina vocatio, intentio recta, probitas vitæ* et *ani-*

[1] Putat tamen Angelicus non posse pueros ante rationis usum valide suscipere Episcopatum (*Quod.*, l. 39, a. 2); quia per Ordinem hunc contrahitur quoddam matrimonium spirituale cum Ecclesia, ad quod requiritur consensus contrahentium. Verum neque quoad Episcopatum alii id admittunt: nam cura pastoralis subsequitur characterem, qui jam independenter a consensu imprimitur; cum character non actum, sed potestatem ad actum solummodo tribuat.

[2] Hic *de Sacrif. Missæ.* — [3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6. nn. 783 et seqq.

[4] Quoad requisita *vid.* Synodus Novariensis, p. 143, 346 et seqq. — Sed maxime Hallier, *De sacris electionibus et ordinationibus*, ubi res tota tribus tomis in fol., qua par est eruditione, undequaque discutitur.

mus clericandi. Alia exterius in ipso proferuntur, ut *confirmatio*, *exercitia*, *ætas*, *scientia*, *titulus et immunitas ab irregularitate*. Alia potius ipsius ordinationis modum spectant, ut *interstitia*, *tempus*, *ordinatio per gradus*, *locus*, ac *legitimus Episcopus*.

N. 1. — *Divina vocatio* [1].

Q. *Quid de divina vocatione ad Ordines?*

R. Divina vocatio ad Ordines definitur : *actus providentiæ supernaturalis, quo Deus aliquos præ aliis eligit ad ministerium ecclesiasticum; eosque congruis dotibus præparat ad ejusdem ministerii officia digne et laudabiliter obeunda*. Vocationis necessitatem docet Apostolus illis verbis [2] : *nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron*. Docet Christus, cum sic Apostolos alloquitur [3] : *non vos me elegistis, sed ego elegi vos*. Docet et *Ordinis sublimitas, et muneris sanctitas*, et *oneris gravitas*. Hinc Doctorum sensus est, non vocatum esse veluti membrum e suo loco motum, quod aliquo modo adhuc servire potest; sed imperfecte nimis, ac nonnisi cum deformitate [4].

Ordinaria divinæ vocationis signa duo sunt præcipua : 1. est singularis quædam ad statum hunc propensio; hæc enim si dulcis sit, constans ac fortis, nonnisi ab auctore naturæ esse potest, qui omnia disponit nihil frustra moliendo; — 2. est initium virtutum, quæ Ecclesiastico sunt propriæ, ut ardens charitas, litterarum studium, castitatis amor, rerum sacrarum cura, quam perbelle describit Hieronymus in suo Nepotiano adhuc Clerico : *erat sollicitus si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pavimenta tersa, si janitor creber in porta, si vela semper in ostiis, si sacrarium mundum, si vasa luculenta, et in omnes cæremonias pia sollicitudo disposita, non minus, non majus negligebat officium*.

Principaliora autem media ad probandum, utrum vocationis spiritus a Deo sit, duo sunt : — 1. *Oratio*, dicente Scriptura [5] : *qui quærit, invenit*. Unde cum Psalte Regio

[1] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 802 et seqq. — [2] Hebr., 5.
[3] Joan., 1.
[4] *Vid.* Habert et Concina, *Tract. de Ordine*. — [5] Luc., 11.

frequenter ad Deum est inclamandum [1] : *notam fac mihi viam, in qua ambulem;* — 2. *Concilium :* ait enim Sapiens : *sine consilio nihil facias, et post factum non pœnitebis* [2]. Experientia sanè constat, neminem sibi sufficere, quantumvis prudentem ac doctum. Unde Chrysostomus : *licet mirum in modum sis sapiens, et perspicias quæ oportet ; attamen homo es, et consiliario tibi opus est : solius Dei est nullo indigere consiliario* [3].

Verum ut consilium sit sine pœnitentia, omnia nude consiliario sunt aperienda : quot enim inveniuntur, maxime ex juvenibus, qui amant decipi, qui consilia cupientes sibi placentia, quæ magis sunt aperienda, cooperiunt, tacent, dimidiant ! vel faciles, atque ignaros consiliaros quæritant !

N. 2. — *Intentio recta* [4].

Q. *An requiratur recta intentio seu finis in Ordinis susceptione ?*

R. Si nulla actio bona esse potest, quæ non fiat bono fine, id fortius dicendum, ubi agitur de re tam gravi, qualis est Sacerdotalis status electio. Porro hic finis principalis et immediatus paucis ab Apostolo describitur [5] : *omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum.*

Moraliter ergo peccat qui principaliter sacræ militiæ petit adscribi ob fines humanos, quasi sine curis victurus, cum ad curas pervenerit.

N. 3. — *Probitas vitæ* [6].

Q. *An ad Ordines requiratur probitas vitæ ?*

R. Probitas vitæ non solum requiritur in actuali Ordinis sacri susceptione, cum sit Sacramentum vivorum; sed multo ante, nam status clericalis status perfectionis est, non pœnitentiæ [7]. Unde aiebat D. Bernardus : *nos in monas-*

[1] Ps. 142. — [2] Eccli, 32. — [3] Hom. 9, de laudib. Pauli.

[4] *Vid.* Liguori, *Hom. Ap.*, append. III, n. 45. — [5] Hebr., 5.

[6] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 801. — Sevoy, *Devoirs ecclésiastiques.*

[7] *Vid.* tom. 1, *De Oblig. Clericorum.*

teriis omnes recipimus spe meliorandi; in Clero autem viros probatos deligi oportet, non probandos.

Hinc Tridentinum vult, ut Episcopus per fide dignos diligenter inquirat non tantum de ordinandorum natalibus et ætate; sed de moribus et vita, ipsis etiam publice in Ecclesia propositis, si agatur de Ordinibus majoribus, ut populi quoque testimonium habeatur [1].

N. 4. — *Animus clericandi* [2].

Q. *An ad Ordines suscipiendos requiratur animus clericandi?*

R. Cum status clericalis stabilis sit, ex se habet, ut qui eum suscipit, teneat permanenter; atque ideo ut habeat animum clericandi. Hinc Tridentinum [3] loquendo de Tonsura (quod dicendum est a fortiori de Ordinibus) requirit expresse hunc animum.

Sed hic quæstio est, *utrum peccet graviter suscipiens Ordinem cum voluntate implendi quidem onera ei adnexa, sed non ascendendi ad superiorem?* Affirmandum, si iste habeat Beneficium Ordinem sacrum requirens, ut Beneficium curatum; quia committeret gravem inordinationem. Si aliud Beneficium habeat, recte ait Layman, eum graviter non peccare : imo probabiliter ne venialiter quidem; nam Concilium non requirit, nisi intentionem præstandi Deo fidelem cultum. Adde quemlibet Ordinem ex se ideo conferri, ut ordinatus Deo inserviat proprium munus exercendo [4].

N. 5. — *Confirmatio suscepta* [5].

Q. *An ad suspiciendos Ordines requiratur Confirmatio?*

R. Affirmative : *prima tonsura* ait Tridentinum [6], *non ini-*

[1] Sess. 23, c. 5.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 785. — [3] Sess. 23, c. 4.

[4] Qui tamen tonsuram susciperet animo effugiendi forum laicale, et postea redeundi ad sæculum, probabilius non excusaretur a mortali; quia sic agere fraudem appellat Tridentinum. Revera iste graviter defraudaret Ecclesiam, abutendo nempe suis ministeriis ad fines temporales.

[5] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 686. — [6] Loco cit.

tientur qui Sacramentum Confirmationis non susceperint. Communissime tamen docent cum Suarez id obligare tantum sub levi; cum materia levis sit, et Concilium simpliciter imperet aliud non addendo. Quod quidem docent valere de omnibus Ordinibus exemplo Apostolorum, qui nonnisi in Pentecoste fuerunt confirmati.

Verum nullus hodie ad Ordines admittitur ante Confirmationem.

N. 6. — *Exercitium Ordinis suscepti* [1].

Q. *An ad Ordines sit necessarium exercitium Ordinis jam suscepti?*

R. Cum consecratio ad aliquam actionem detur propter actionem ipsam; ideo congruum est, ut susceptus jam Ordo exerceatur antequam suscipiatur novus. Id Tridentinum præscribit, et quidem ut in propria Ecclesia Ordo exerceatur [2]. Attamen nisi strictum præceptum detur ab Episcopo, non erit lethalis culpa omissio hujusmodi exercitii, ut docent Salmanticenses; cum sequentia verba Concilii potius habeantur uti consultiva, quam uti præceptiva: *in unoquoque ordine juxta præceptum Episcopi se exerceant.* Imo nullum peccatum, si agatur de Ordinibus minoribus, cujus exercitium obsolevit.

N. 7. — *Ætas præscripta* [3].

Q. *Quænam ætas ad Ordines requiritur?*

R. Pro prima Tonsura requiritur saltem septennium ex Benedicto XIV Bulla, *Inter Sollicitos.* Ubi tamen viget § 15 Instr. Benedictinæ requiruntur tredecim anni completi, nisi agatur de arctatis. Pro minoribus nulla est præscripta ætas; usus tamen est, prout ait idem Pontifex, ut ii conferantur ab anno 7 ad 14. Pro Subdiaconatu statuitur annus 22. Pro Diaconatu 23. Pro Sacerdotio 25 ex Tridentino [4]. Pro Episcopatu requiritur annus 30 completus [5].... Annus inceptus, si Episcopatum excipias, habetur pro completo, ut declara-

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 801. — [2] Sess. 23, c. 11 et 13.
[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 799. — [4] Sess. 23, c. 22.
[5] Ex c. cum in cunctis 7 de elect.

vit S. C. C. Est autem annus computandus non a Baptismate, sed a nativitate ex eadem Congregatione [1]. Dispensare super ætate reservatur S. Pontifici, qui nonnisi pro Sacerdotio id indulgere solet, justa semper accedente causa, quæ judicio Episcopi relinquitur definienda.

Si Episcopus ante legitimam ætatem, sine dispensatione ordinaret, esset a collatione Ordinum suspendendus [2]; imo si ageretur de prima tonsura, esset ipso jure per annum ab illius collatione suspensus [3]. Quod vero pertinet ad ordinatum, si scienter sic Ordines recipit, ipso facto perpetuam incurrit suspensionem Papæ reservatam, vel Episcopo si sit occulta. Et si ea durante, in suscepto Ordine ministrare præsumpserit, incurrit etiam irregularitatem [4]. Non item vero, si ad alium Ordinem ascenderit, ut ex S. C. C. tradit Benedictus XIV [5].

N. 8. — *Scientia competens* [6].

Q. *Quænam scientia ad Ordines requiritur?*

R. Tridentinum pro initiandis ad Tonsuram requirit, ut *edocti fuerint rudimenta fidei, et sciant legere et scribere.* — Pro initiandis ad minores, *ut linguam latinam intelligant.*

Pro Subdiaconis et Diaconis requirit, *ut sint litteris, et in iis quæ ad Ordinem exercendum pertinent, instructi.* — Pro Sacerdotibus *ut ipsi ad populum docendum ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, ac ad ministranda Sacramenta, diligenti examine præcedente, idonei comprobentur* [7]. Ubi verba *ad administranda Sacramenta* non tantum indicant ea sciri debere, quæ ad Sacrificium, Baptismum et Extremam Unctionem pertinent, quorum sunt ministri; sed ea

[1] Neque verius potest excludi dies, qui superest in anno bissextili; nam anni computandi sunt juxta consuetudinem Ecclesiæ, quæ recte statuit de quatuor in quatuor annos addi unum diem propter horas, quæ in quolibet anno supersunt. Probabilius autem est, non posse quempiam ordinari mane illius diei, in cujus vespera complet ætatem; nam mane non potest dici revera ætatem requisitam attigisse.

[2] Ex c. 13, de tem. ord. — [3] Ex c. finali eod. tit. in 6.

[4] Extrav. Cum ex Sacrorum, etc. — [5] *De Syn. Diœc.*, l, 12, c. 3.

[6] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 792; et maxime *Homo Ap.*, tr. VII, n. 52. — [7] Sess. 23, c. 4, 11, 13 et 14.

etiam quæ ad Pœnitentiam spectant. Debent enim presbyterandi scire universaliora principia moralia, quibus solvere valeant dubia occurrentia in necessitatis casu : ac specialiter scire quando, quomodo, et qua ratione possint absolvi moribundi : secus non videntur posse a gravi culpa excusari. Et hæc est doctrina Angelici [1], S. Caroli [2], ac Benedicti XIV [3].

Tandem pro Episcopo requiritur ex Tridentino [4], quod *scientia hujusmodi polleat, ut muneris sibi injungendi necessitati possit satisfacere : ideoque antea in universitate studiorum magister sive doctor, aut licentiatus in S. Theologia vel jure canonico merito sit promotus, aut publico alicujus academiæ testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur.* Episcopi autem nominati Italiæ et Insularum adjacientium [5] pro examine et ordinatione Romam petunt [6].

N. 9. — *Titulus legitimus* [7].

Q. 1. *Quid de titulo ad Ordines?*

R. *Titulus* ad Ordines definitur : *jus percipiendi fructus annuos juxta taxam ab Episcopo determinatam, pro honesta Clerici sustentatione* [8]. A pluribus œcumenicis jampridem

[1] In 4. D. 24, q. 1, a. 3.

[3] Conc. Med. 5. — [2] *Notificationibus* XXXII et XLII.

[4] Sess. 22. c. 2.

[5] *Vid.* Fagnanus, c. *Nisi cum prid.*, n. 63, de renunt.

[6] Tria hic observanda sunt : — 1. Licet Episcopus possit ordinare eos qui doctrinam a Tridentino requisitam habent ; non ideo tamen prohibetur, ut majorem a suis subditis exigat. Quod quidem laudabiliter passim fit ab Episcopis, maxime hisce nostris temporibus ; Concilium enim sua lege voluit tantummodo modum imponere, ne illitterati promoveantur ; — 2. recte advertunt, rigorosius esse examinandos subdiaconos ; nam Clerici semel constituti in ordine subdiaconali, cum ecclesiastico ministerio perpetuo detineantur, una vel altera vice opus erit, ut ad altiora ascendere permittantur ; — 3. commune est ex ipso Angelico pro Regularibus minorem scientiam requiri ; quia illi de *se* ordinantur tantum ad chori et altaris servitium. Aliter tamen esset, si Regulares ad omnia sacerdotalia officia deputentur, ut hodie passim fit.

[7] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 813 et seqq.

[8] Quoad regulares, ii ordinantur *titulo paupertatis*, quam solemniter profitentur : et vi professionis hujusmodi sustentari debent statim ac professi sunt ex bonis communibus Ordinis illius, cui inscripti sunt ex Const. Pii V, *Romanus*.

Conciliis, novissime a Tridentino titulus est inductus : tum ne clerici defectu sustentationis mendicare cogantur vel quid sordidum exercere; tum ut liberius spiritualibus vacent quin temporalium sollicitudine distrahantur[1].

Ubi viget § 14 Instructionis Benedictinæ ad Tonsuram requiritur titulus. Aliis vero in locis necessarius est pro solis Ordinibus sacris.

Q. 2. *Quotuplex est titulus ad Ordines?*

R. Titulus ad Ordines quadruplex distingui potest, nempe *beneficii*, *capellaniæ laicalis*, *pensionis ecclesiasticæ* et *patrimonii*.

1. Ut beneficium serviat pro titulo hæc jure requiruntur : 1. ut beneficium sit verum ac proprie dictum; alioquin Ecclesiasticum non esset, prout requirit Tridentinum; 2. ut canonice et pacifice possideatur : secus actu non inserviret ad sustentationem; 3. ut sit perpetuum, uti status clericalis perpetuus est; 4. ut ejus reditus annuus sit ad taxam Synodalem, ita ut sufficiat ad honestam vitæ sustentationem. Pro Novariensi Diœcesi taxa est summa libellarum 240 monetæ novæ Pedemontanæ, quarum quidem centum et viginti liberæ omnino esse debent, nullo neque Missarum onere gravatæ[2].

2. Ut Capellania laicalis ad titulum sufficiat, et induat quasi naturam Beneficii, necesse est, ut a patrono expresse et legali forma in Curia Episcopali recognita detur in titulum, cum obligatione illam non repetendi, donec Clericus alium titulum procuraverit[3].

3. Idem de pensione ecclesiastica currit, quod de capellania laicali dictum est[4]. Nempe ubi rite et debitis formis

[1] Sess. 21, c. 2, de R.

[2] Pag. 145, § 9. — Benedictus XIV, *de Syn. Diœc.*, l. 12, c. 9, quærit : An onera Missarum sint omnino detrahenda ad titulum; respondit id a S. Congregatione judicio et conscientiæ Episcoporum esse relictum, *qui spectatis locorum et personarum conditionibus, vel in particularibus eventibus statuant, vel etiam in Synodo per modum legis decernant, an onera Missarum sint vel non detrahenda e reditibus beneficii.* — *Vid.* etiam *Notificatio* XXVI, n. 6. — It. vid. *De Legibus* ubi de derogatione, ad notam.

[3] Ita Benedictus XIV, *Notificatione* XXVI.

[4] Et idem occurrit de Legatis piis.

fulciatur in Curia cognitis, æquiparatur beneficio [1], atque ad titulum sufficit.

4. Quoad patrimonium spectat, ex Tridentino [2] ii solum hoc titulo ordinarii possunt, *quos Episcopus judicaverit assumendos pro necessitate vel commoditate Ecclesiarum.* Patrimonium autem debet esse: 1. perpetuum ex dictis; 2. fundatum in reditu certo, fixo ac libero, et hypotheca munitum; 3. in Curia Episcopali approbatum atque ad taxam Synodalem conflatum (idem currit de pensione laicali [3])....

Patrimonium Ecclesiasticum potest etiam constitui in censu redimibili, modo Episcopus provideat casu redemptionis, ut pecunia in alio reditu certo impendatur [4]. Item potest constitui tam in montibus [5], quam in syngraphis nominativis debiti publici, si tamen hypothecæ supponantur; nam et census et loca montium et syngraphæ istæ veniunt nomine immobilium [6]. — Observandum autem, semel constituto patrimonio, non licere illud alienare, nisi Clericus probet se aliunde habere, qui sibi certo victum procuret [7]. Alienatio tamen, donatio, permutatio, hypothecæ suppositio est valida, si Clericus sibi reservet quæ ad honestam vitam sunt necessaria; at illicite omnino sine Episcopi licentia [8].

Quid (dices) *si quis ordinetur titulo patrimonii sibi donati; sed clam data fide de eodem restituendo post Ordinationem?*

Si donator verum non habeat animum donandi, Clericus tenetur patrimonium restituere; cum ex donatione ficta nullum jus acquisierit. Et ideo ex Constitutione, *Romanus Pontifex* S. Pii V incurrit suspensionem, utpote ordinatus sine vero titulo. — Si vero donator verum habebat animum donandi, tunc Clericus nullam pœnam incurrit; cum patri-

[1] Si quando beneficium, pensio ecclesiastica vel legatum non sufficiat, fieri consuevit supplementum ad taxam præfinitam.

[2] Loc. jam supra cit.

[3] Hinc si quis alicui conficeret patrimonium publico instrumento ad taxam definitam, sed sub fide non percipiendi reditus nisi in necessitate, patrimonium ecclesiasticum non conficeret; nam hoc modo non haberetur reditus certus de præsenti, liber, ac perpetuus.

[4] Benedictus XIV, *Notificatione* XVI. — [5] S. C. C. 28 jun. 1704.

[6] Clement. *Exivi*, § eumque ann. redib.

[7] S. C. C. 2 sept. 1604. — [8] S. C. C. 26 jul. 1619.

monium vere fuerit assecutus, licet peccet ob tale pactum. Imo ex Benedicto XIV [1] non tenetur pactum servare, utpote præscriptioni Tridentini contrarium [2].

Q. 3. *An quis possit ordinari titulo industriæ propriæ?*

R. Sunt qui docent Clericum, qui, v. g., est pictor, ludimagister, etc., posse in ipsa sua professione fundare titulum ad Ordines. Attamen verius id inficiamur cum Benedicto XIV, qui refert id declaratum fuisse a S. C. Congregatione. Ex merito : neque enim iste titulus pacifice possidetur ac perpetuo; cum facile possit ob morbum aliamve causam in fumum abire. Adde ex Instructione Benedicta pro Regno Sabaudo exigi, ut in re, non in spe constituatur [3].

Q. 4. *Quid si Clericus fuerit ordinatus sine titulo?*

R Clericus ordinatus sine titulo incurrit suspensionem ipso facto ex Benedictina Constitutione. Quod valet ex S. C. C. etsi titulus adsit, sed fictus; quia titulus *fictus* et *nullus* sunt verba synonyma.

Ad Episcopum sic ordinantem quod attinet, si sit in culpa, mortaliter peccat : et ex eadem Constitutione est per annum a collatione Ordinum ac usu Pontificalium suspendendus. Imo sic ordinatum Clericum tenetur Episcopus alere de propriis, donec titulum ei obtinuerit [4].

N. 10. — *Exercitia spiritualia* [5].

Q. *An Ordinibus sint spiritualia exercitia præmittenda?*

[1] Constitutio patrimonii Ecclesiastici per se non venit nomine donationis, adeoque a formulis pro donatione præscriptis est immunis. Sed est contractus *do, ut facias;* cum detur Clerico ideo, ut Ordines suscipiat.

[2] Quod si quis, nullo præcedente pacto, post susceptum Subdiaconatum vel Diaconatum patrimonium vere donatum renuntiet donatori, vel quomodolibet alienet, et sic Sacerdotio initietur, declaravit S. C. Congregatio, eumdem non incidere in censuras, sed actum nullum efficere. Imo ex eadem S. C. Clericus sine licentia Episcopi non potest patrimonium renuntiare, licet aliunde habeat, ut honeste vivat; nam statim ac illud constitutum est, inter bona ecclesiastica adnumeratur.

[3] Item Synodus Novariensis.

[4] Ex c. *cum secundum de præb.*—*Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 813.

[5] De Exercitiorum origine et utilitate *vid.* Benedictus XIV, *Notificatione* LI et CIV.

R. Innocentius XI per S. Congregationem Episcoporum et Regularium 9 octob. anno 1682 mandavit, ut singuli qui majores Ordines suscepturi sunt, per decem continuos dies spiritualibus exercitiis vacent. Hoc confirmavit Clemens XI anno 1710.

Huc referri potest etiam jejunium ab ipsa Apostolica traditione manans, quod ad gratiam efflagitandam mirifice inservit[1].

N. 11. — *Ordinatio per gradum*[2].

Q. *An Ordinatio fieri debeat per gradum?*

R. Ordinatio per gradum in eo consistit, ut quis legitimam Ordinum seriem in illorum susceptione servet. *Qui mala fide* per saltum ordinatur, graviter peccat, ac suspensionem incurrit ab exercitio illius Ordinis, quousque dispenset Episcopus[3].

Diximus *mala fide;* dolo enim carens non peccat, tantum ei prohibetur exercitium Ordinis suscepti, donec suscipiat omissum[4]. Attamen unius Ordinis collatio ante alium est valida; cum tradantur distinctæ potestates. Excipe in omnium sensu Episcopatum, qui absque Sacerdotio esset nullus, vel quia ille nonnisi istius extensio est; vel quia Episcopalis suprema potestas ex divina institutione nonnisi ordinato in Presbyterum conferi potest, ut commune est.

N. 12. — *Immunitas a censura et irregularitate.*

Q. *An ordinandus debeat esse immunis a censura et irregularitate?*

R. Ordinandus debet esse immunis a censura et irregularitate; nam censura privat bonorum Ecclesiæ participatione: irregularitas inhabilem facit ad Ordinem; utraque ergo impedit Ordinationem. Hic ex Pontificali R. Episcopus, antequam ordinare incipiat, sub excommunicatione præcipit, ne alter-

[1] *Vid.* Muratori, *in Anecdot.*, l. 2, *diss. de jejunio quat. temp.* — Valfridius, *De usu et instit. jej. quat. temp.*

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 793.

[3] Cap. un. de Cler. per salt. ord. — [4] Loc. cit.

utro impedimento ligatus accedat ; sicuti nec minime descriptus, aut non approbatus aut extraneus [1].

N. 13. — *Interstitia præscripta* [2].

Q. *Quid de Interstitiis ?*

R. Interstitia sunt *ea temporis intervalla, quæ inter unum et alium Ordinem excurrere debent*. Hæc sapienter sunt instituta; interim enim Clerici magis se probant, et in Ordine suscepto sese exercent [3]. Interstitia diversa sunt pro Ordinum diversitate : ac

1. Tridentinum inter minores Ordines requirit aliquot spatium, *nisi Episcopo aliud expedire magis videatur ;* latitudinem tamen non taxavit. Nihil autem impedit, ut cum Ordine minori una simul tonsura conferatur; cum hæc non sit Ordo. Apud nos receptum est, ut duo minores simul eodem die conferantur; alicubi vero omnes minores ordines uno die conferuntur.

2. Ut a minoribus ascendatur ad Subdiaconatum Tridentinum requirit annum, *nisi necessitas aut Ecclesiæ utilitas judicio Episcopi aliud exposcat*. Sub gravi tamen prohibetur in jure quatuor minores simul cum Subdiaconatu eodem die suscipere [4] : et taliter ordinatus fieret irregularis quoad alios Ordines suspiciendos [5].

3. Ut ascendatur a Subdiaconatu ad Diaconatum adhuc unum annum Tridentinum requirit, *nisi aliud Episcopo videatur :* unde hic ad dispensandum quævis rationabilis causa sufficit. — Qui porro non servat interstitia, si eodem die duos Ordines sacros sumit, peccat mortaliter, suspensus est ab ultimo Ordine, ac fit irregularis [6]. Si eos tamen sumit diversis diebus, tunc si servant legitima tempora, peccat utique præceptum violando; sed pœnam arbitrio Episcopi decernandam reliquit Clemens VIII, qui Bullam Sixti V hac in re severiorem temperavit. Si vero tempora non servet, incurrit præter gravem culpam etiam suspensionem; quam

[1] *Vid.* c. seq. — [2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 795 et seqq.
[3] Tridentinum, sess. 23, c. 11, 13 et 14. — [4] C. 2 de eo qui furtive.
[5] Ita ex S. C. Congr. 7 maii 1707 in *Borensi*. — Benedictus XIV, *Notificatione* XVI. — [6] Ex c. litteras de temp. ord.

tamen a Sede Apostolica ad Episcopi arbitrium revocavit idem Clemens VIII, Constitutione *RR. Pontificum*[1].

4. A Diaconatu ad Sacerdotium Tridentinum requirit saltem anni intervallum, *nisi ob Ecclesiæ utilitatem ac necessitatem aliud Episcopo videatur*. Quæ verba S. Concilii Congregratio declaravit intelligenda esse disjunctive[2], adeo ut vel ipsa sola utilitas satis sit, semper tamen judicio Episcopi.

5. Quoad Episcopatum requirit Tridentinum, ut consecrandus Episcopus in sacro Ordine antea saltem sex mensibus sit constitutus[3].

Hic notandum : — 1. dispensationem interstitiorum ad Episcopum pertinere etiam quoad regulares. Non potest tamen Episcopus dispensare subditum alterius sibi dimissum sine habita facultate; — 2. hanc potestatem esse etiam Vicarii Generalis, si habeat mandatum generale. Item Capitularis, cum succedat in ordinaria jura Episcopi. Ita S. C. C.

N. 14. — *Tempus statutum*[4].

Q. *Quonam tempore Ordines conferri possunt?*

R. Tonsura ex Pontificali Romano quocumque die, hora atque loco potest licite conferri. — Ordines vero minores, si ea sit consuetudo, feria 6ª aut 4ª ante generalem Ordinationem *omnibus generatim* dari possunt. Secus sunt conferendi eo die, quo Ordines majores. Diximus *omnibus generatim;* nam *licitum est Episcopis dominicis aut festis diebus unum aut duos ad minores Ordines promovere*, verba sunt Alexandri III[5]. Quæ verba communiter doctores cum Sylvestro, S. Antonio, Innocentio IV, Tabiena, Henriquez, Turrecremata, Renzi, Granata, Salmanticentibus, Pisano, Bernardo, Gofrido, et Raynerio contra Hostiensem, Angelum et Hallierium explicant non uti taxativa, sed uti examplificativa:

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 796.

[2] Annus hac in re non computatur *mathematice* de die in diem; sed *ecclesiastice* a quatuor temporibus unius anni ad alia quatuor anni sequentis, etsi annus materialiter integer non sit.

[3] Sess. 22, c. 2, de R. — [4] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 794.

[5] C. de eo, de temp. ord.

et ideo aiunt plures quam duos adhuc promoveri privatim posse. Et probant etiam ex Glossa in citata verba: *numquid plures? utique, dummodo non videatur generalis ordinatio*[1].

Majores autem Ordines conferri possunt tantum in sabbatis quatuor temporum: sabbato ante dominicam Passionis: et sabbato ante dominicam Paschatis[2]. At quod pertinet ad electum in Episcopum, dies illius consecrationis ex Pontificali R. *debet esse dominica; vel natalitium Apostolorum; vel etiam festiva, si Summus Pontifex specialiter indulserit.*

Facultas quoad tempus dispensandi solius est Pontificis: qui secus fecerit, si sit ordinans, erit suspendendus a collatione Ordinum[3]; si ordinatus, erit ipso facto suspensus[4].

Mane autem semper Ordines majores sunt conferendi; imo in Missa: quod præceptum grave est ex Pontificali Romano et praxi[5].

N. 15. — *Locus conveniens.*

Q. *Ubinam Ordines conferendi sunt?*

R. Ex Tridentino Ordinationes publice habendæ sunt in Cathedrali; vel in digniori Ecclesia Diœcesis, si in ea Episcopus sit[6]. Si tamen Ordinatio non sit generalis, ex S. C. C. ea haberi poterit in Capella privata. Imo sic forte se habet usus, etsi generalis sit.

Nomine vero *loci* profecto multo magis intelligitur propria Diœcesis; nefas enim est in alieno territorio actum adeo solemnem exercere. Imo ex Tridentino[7] sic ordinans incurrit

[1] Festi porro dies intelliguntur tantum illi, qui sunt de præcepto, ut declaravit S. C. C. ac Benedictus XIV (*Notificat.* CVI). — Attamen etiam *festa suppressa* reputantur de præcepto quoad Ordines, ut referente Episcopo Bouvier, Leo XII hac de re consultus viva voce respondit.

[2] Ex c. 3 de temp. ord. — [3] C. 2 et 8 de temp. ord.

[4] Ex Extr. Pii II, *cum ex sacrorum.* — Hic notandum est, Regulares ex licentia suorum Prælatorum ordinari posse extra tempora; sed probabilius nonnisi in festis de præcepto. — *Vid.* Benedictus XIV, *Notif.* XXIII. — Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 797.

[5] Item Ordines minores ex Pontificali congruentius conferendi sunt in Missa; cum omnes Ordines ordinentur ad ipsam.

[6] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 798. — [7] Sess. 23, c. 8.

suspensionem ab exercitio Pontificalium, ordinatus ab exercitio Ordinis suscepti [1] : excipiunt tamen Tonsuram; cum hæc sine Pontificalibus conferatur.

N. 16. — *Communionis susceptio* [2].

Q. *An ad Ordines requiratur Communionis susceptio?*

R. Præscribit Pontificale Romanum, ut ordinandi Eucharistiam accipiant. Hæc verius sub mortali præcepta est Presbyteris, ut Sacrificium compleant; si quidem cum Episcopo concelebrant. At quoad Diaconos et Subdiaconos censet Croix cum Gobat, eam nonnisi sub levi esse præceptam; cum nihil habeat relationis ad eorum ordinationem : imo solum esse de consilio pro ordinandis in minoribus; et sane passim dantur etiam extra Missam.

N. 17. — *Episcopus proprius.*

Q. *An Ordinatio sit danda a proprio Episcopo?*

R. Hac de re habet Tridentinum [3] : *Episcopi per semetipsos Ordines conferant; quod si ægritudine fuerint impediti, subditos suos non aliter quam probatos et examinatos, ad alium Episcopum ordinandos dimittant :* ubi nomine *ægritudinis* intelligunt etiam aliam quamcumque justam causam. — Hic notandum : qui ordinat Episcopus, eumdem debere etiam celebrare; *secus divideretur mysterium unitatis*, ut aiunt Innocentius III ac Benedictus XIV [4]. Adhuc tamen Ordinatio esset valida, licet unus celebret et alter ordinet, ut declaravit S. C. C.; cum Missa non sit de essentia.

Ad pœnas quod attinet, si ab alieno Episcopo *sine debita licentia* Ordinatio habeatur, vide dicta de legitimo Ministro. Diximus *sine debita licentia :* quæ porro conceditur *litteris*, ut aiunt, *dimissorialibus.*

Corollarium. — *De litteris dimissoriis* [5].

Q. 1. *Quid de litteris dimissoriis?*

[1] Sess. 6, c. 5. — [2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 801.
[3] Sess. 23, c. 8. — [4] *De Synodo Diœc.*, l. 8, c. 11.
[5] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 787 et seqq.

R. Litteræ, quibus proprium subditum ordinandi delegatur licentia alieno Episcopo, *ea tamen conditione, ut suo Episcopo adhuc remaneat subditus*, dicuntur *dimissoriales*. Eas Episcopus etsi nondum consecratus, modo possessionem adeptus, concedere potest : idque licet in aliena exsistat Diœcesi ; nam talis concessio non est actus jurisdictionis contentiosæ. Durant porro, donec revocentur ; cum sit gratia facta. — Eæ autem a Vicario Generali tribui non possunt, nisi vel ipse mandatum habeat speciale, vel Episcopus in remotis habitet, atque versetur [1].

Diximus *ea tamen conditione, etc.;* si quis enim obtineat, ut alterius Episcopi subditus fiat, litteræ illæ *remissoriales* appellari solent [2].

Q. 2. *An Vicarius Capitularis dimissorias concedere possit?*

R..... Ubi nulla est peculiaris Instructio, ea in Diœcesi adhuc viget jus commune in Tridentino contentum [3], quo statuitur : *non liceat Capitulis Ecclesiarum, Sede vacante, infra annum a die vacationis ordinandi licentiam aut litteras dimissorias (seu reverendas, ut aliqui vocant) tam ex juris communis dispositione, quam etiam cujusvis privilegii aut consuetudinis vigore, alicui, qui Beneficii ecclesiastici recepti sive recipiendi occasione, arctatus non fuerit, concedere. Si secus fiat, Capitulum contraveniens* (seu Vicarius) *ecclesiastico subjaceat* (ipso facto) *interdicto : et sic ordinati, si in minoribus ordinibus constituti fuerint, nullo privilegio clericali, præsertim in criminalibus, gaudeant* (saltem post sententiam declaratoriam) ; *in majoribus vero, ab exsecutione Ordinum ad beneplacitum futuri Prælati, sint ipso jure suspensi.* Insuper notandum ex Constitutione *Secretis* Urbani VIII,

[1] Ex c. 3 de temp. ord. in 6.

[2] Monet S. Carolus (*in Conc.* IV) expedire, ut dimissoriæ pro unico suscipiendo Ordine concedantur et ad breve tempus, ne mores ordinandi mutentur. Item notandum ex declaratione S. C. in arbitrio esse Episcopi examinare sibi dimissos, etsi jam examinatos : quod tamen sine causa non præstat agere. Si vero Episcopus alienus vocetur ad vices Diœcesani Episcopi supplendas, non poterit examinare ordinandos ; sed tantum abstinere ab Ordinatione, si ei justa causa occurrat. Ita Benedictus XIV, *De Synodo Diœc.*, l. 12, c. 8.

[3] Sess. 7, c. 10.

ordinatos cum falsis dimissoriis incurrere suspensionem reservatam. — Quæ tamen omnia probabiliter non intelliguntur de prima Tonsura; cum ea non sit Ordo. Et ita declaravit S. C. C., teste Croix.

Illi autem dicuntur *arctati* ratione Beneficii recepti, si intra annum eorum Beneficium certum Ordinem requirat, quem non habent. — Ratione vero Beneficii recipiendi, si passive vocentur ex tabulis fundationis ad Beneficium certum Ordinem requirens, quo ipsi carent [1].

CAPUT QUINTUM.

De ordinum impedimentis seu de irregularitate [2].

Q. 1. *Quid est irregularitas?*

R. Impedimenta, quæ homines reddunt inhabiles ad Ordines suscipiendos vel exercendos, *irregularitates* vulgo appellantur; quia sunt quædam quasi *deviationes a regula*, quæ certas ordinandorum qualitates et conditiones requirit. — Irregularitas autem solet definiri: *impedimentum canonicum, quo quis directe et primario interdicitur a susceptione Ordinum, ac consequenter ab eorum usu.*

Dicitur *impedimentum canonicum;* quia a canonico jure inductum est, licet non desint casus, in quibus etiam jure naturali innitatur. Sic, v. g., si quis careret manibus, impediretur sane a Missa celebranda jure etiam naturali: quanquam hæc potius dicatur *impotentia.*

Dicitur *quo directe et primario, etc.*, ut irregularitas distinguatur ab excommunicatione, quæ privat communione fidelium; ab interdicto, quod privat divinis officiis; a suspensione, quæ privat functionibus Ordinis: per irregularitatem vero prohibetur ecclesiasticum ministerium. Hinc

[1] Hic notandum, *Beneficii* nomine non intelligi pensionem; sed verum Beneficium ecclesiasticum ex S. C. C. — Item ex Benedictina Instructione requiri, ut reditus annuus ejusdem adæquet saltem medietatem valoris pro titulo requisiti ad taxam Synodalem.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 7, nn. 341 et seqq.

sententia communior et probabilior irregularitem non ponit inter censuras; quia potius est impedimentum seu inhabilitas, quam pœna. Et si quando feratur etiam per modum pœnæ, non est tamen medicinalis, sed mere punitiva.

Q. 2. *Quotuplex est irregularitas?*

R. Duplex est irregularitas: alia, quæ provenit *ex delicto;* alia, quæ provenit *ex defectu* aliquo inculpabili. Utraque vero vel *totalis* est, quæ reddit inhabilem ad omnem Ordinem suscipiendum, atque ad omne Ordinis jam suscepti exercitium: vel *partialis*, quæ aliquo tantum Ordinis ministerio, aut solo ascensu ad Ordines superiores privat, v. g., si Sacerdos esset cæcus, non posset celebrare, sed posset adhuc confessiones excipere. Vel *ad tempus*, ut esset defectus ætatis: vel *perpetua*, quæ amplius non potest auferri, ut esset amissio oculi.

Q. 3. *Quid requiritur, ut irregularitas incurratur?* [1].

R. Ut irregularitas incurratur, requiritur, ut in jure expressa sit [2]. Nomine *juris* venit solummodo jus canonicum et commune, quod a solis RR. Pontificibus, vel a generali Concilio constitui potest. Unde in hac materia non valet argumentum neque a simili, neque a majori ad minus; quia licet irregularitas non sit censura, tamen est res odiosa: ideoque nunquam debet extendi ad casus a lege minime declaratos. Quod si dubitetur an casus expressus dici debeat necne, standum erit communi Doctorum sensui et consuetudini.

Q. 4. *Quid de illo qui dubitat de irregularitate incursa?*

R. Dubitans de irregularitate *generatim loquendo* non est habendus uti irregularis, si dubium, adhuc debita adhibita diligentia, perseveret. Quod currit sive dubium sit negativum, sive sit positivum: sive sit juris, nempe utrum adsit lex, quæ talem irregularitatem importet; sive sit facti, nempe utrum quis tale commiserit crimen, cui irregularitas adnexa est. Sane odia sunt restringenda: et nemo *in dubio spoliandus est jure suo* [3].

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 7, nn. 344 et seqq.
[2] Ex c. Is qui de sent. exc., in 6.
[3] C. cum sunt, 4, t. 1, in 6.

Diximus *generatim loquendo;* quia excipitur dubium de homicidio (non de mutilatione) : talis enim casus est expresse declaratus in jure, ubi legitur [1] : *cum sit consultius in hujusmodi dubio* (homicidii) *abstinere, quam temere celebrare.* Animadvertendum tamen est hoc etiam non procedere, nisi quis certus sit de homicidio secuto, et solum dubitet an ipse actione sua fuerit illius causa. Imo observant id tantum valere pro Clericis; et juxta plures pro solis Sacerdotibus, et solummodo quoad Missæ celebrationem; quia de hoc tantum loquitur textus.

Q. 5. *Quinam sunt irregularitatis effectus?* [2]

R. Irregularitatis effectus sunt sequentes :

1. *Inhabilitas ad suscipiendos Ordines*, etiam primam tonsuram; nam frustra ad Ordines præparatur, qui ab Ordinibus prohibetur.

2. *Inhabilitas ad Ordines susceptos exercendos,* ita ut irregularis illicite absolvat, etiamsi valide. *Illicite;* quia exercet Ordinem, a quo prohibitus est *valide*, quia absolvere est actus jurisdictionis, quam irregularitas per se non prohibet [3]. Item neque prohibet actiones, quas etiam laici exercent, ut canere officia, recipere Sacramenta præter Ordinem, minores Ordines exercere, etc.

3. *Inhabilitas ad recipienda Beneficia;* Beneficium enim datur propter officium; atqui irregularis est inhabilis ad officium; ergo etiam ad Beneficia. Unde probabilius ac communius provisio nulla esset; cum irrita dicatur a Tridentino [4]. Excipit Suarez cum aliis, si agatur de Beneficio simplici, quod nullum importet Ordinis sacri exercitium; nam tunc tota ratio cessat irritationis.

Quid vero (quæres) *sentiendum est de Beneficio ante irregularitatem jam obtento, si exercitium Ordinis sacri requirat?*

Si irregularitas provenit ex defectu, non est dubium, quin possit Beneficium retineri. Nec judex debet tunc irregularem privare, ne afflicto addatur afflictio [5]. — Si vero provenit ex delicto (nisi dispensatio obtineatur) debet illud re-

[1] C. ad audientiam de hom., in 6. — [2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 7, nn. 342 et seqq. — [3] C. 10, c. 4, de renunt. — [4] Sess. 22, c. 4, de R.
[5] C. ex parte de Cler. ægrot.

nuntiari, aut saltem resignari in favorem tertii; quia qui non potest licite Beneficii oneribus satisfacere, non potest licite illud sibi retinere : et ubi retineat, debet a judice privari. Hanc tamen renuntiationem differre poterit : 1. si laboret magna inopia; 2. si alium jam delegasset pro adimplendis Beneficii oneribus. Sic communiter textus juris interpretantur.

Articulus 1. — De irregularite ex delicto [1].

Q. *Quid requiritur ad incurrendam irregularitatem ex delicto?*

R. Ut incurratur hæc irregularitas, actus humanus esse debet :

1. *Externus;* irregularitas enim est pœna in foro externo. Et si quando dicitur Superior dispensare super irregularitate mentali, ibi *mentalis* nomine intelligitur occulta, non vero interna.

2. *Mortaliter malus;* est enim pœna gravis, cui non congruit culpa levis : hinc si actus potest ob aliquam circumstantiam excusari a mortali, excusabitur etiam ab irregularitate.

3. *Plene consummatus;* versamur enim in odiosis. Est certum.

Q. 2. *Undenam oritur irregularitas ex delicto?*

R. Septem sunt capita, ex quibus oritur irregularitas ex delicto :

1. *Mala susceptio Baptismi.* Hinc irregularis ex hoc capite est : — 1. qui sciens suscipit Baptismum ab heretico declarato extra casum necessatis; ejus enim errori videtur communicare [2]; — 2. qui illud differt ad mortis usque periculum; nam infirmæ fidei signum est [3]; — 3. qui *publice* aut *solemniter* rebaptizat : item assistens Clericus [4] : item qui scienter rebaptizatur [5] : item ex Benedicto XIV [6] qui culpabiliter sub conditione rebaptizat [7].

[1] *Vid.* Liguori, *Op Mor.*, l. 7, n. 356. — [2] C. ventum est, 1. q. 3 C. si quis dist. 57. — [4] C. ex Litterar. 4. [5] C. 4, confirmandum D. 50. — [6] *De Synodo Diœc.*, l. 7, c. 6.

[7] Diximus *publice* aut *solemniter* : docent enim probabilius Layman

2. *Violatio censuræ.* Hæc contingit, cum quis censura ligatus exercet *scienter et solemniter Ordinem sacrum*, uti, v. g., si Diaconus cantet Evangelium cum stola et manipulo, vel Canonicus fungens officium hebdomadarii, in choro cantet *Dominus vobiscum*[1]. Diximus 1. *scienter*, hæc enim tantum in contemptorem censurarum lata est; — 2. *solemniter*, unde si Subdiaconus ministraret sine manipulo, non fieret irregularis; quia non solemniter ageret in proprio officio, cum id etiam ceteris Clericis permittatur. Item dicunt irregularitatem non incurri ob matrimonii assistentiam et concionem; — 3. *Ordinem sacrum*, unde non fit irregularis qui exercet Ordinem minorem, ut colligitur ex Bulla *Etsi* Benedicti XIV. Sicut neque qui est minori duntaxat excommunicatione innodatus[2]: neque qui celebrat in Ecclesia polluta; quia sic non violatur censura. Incurrunt vero illam Episcopi vel Sacerdotes censurati, si alium cogant ad celebrandum coram se[3].

3. *Exercitium Ordinis sacri non suscepti.* Esset *si Clericus* serio ac scienter in Ordine sacro non suscepto solemniter ministraret. Diximus *si Clericus*: at Concina affirmat etiam de laico, cum textus generaliter loquatur; alii tamen communius et probabilius negant, quia cum titulus illius textus tantum Clericum respiciat, verba sequentia juxta illum sunt accipienda[4].

4. *Furtiva Ordinis susceptio.* Irregularis ex hoc capite fit: — 1. qui recipit Ordinem sine approbatione Episcopi; — 2. qui sine Episcopi dispensatione recipit eodem die plures Ordines, quorum unus sit sacer; — 3. qui suscipit Ordinem sacrum post matrimonium ratum, uxore invita. Ita ex variis juris capitibus.

5. *Enormium criminum commissio.* Quo nomine intelligitur heresis, et apostasia a fide. — Eam irregularitatem

et Sylvius ex ipso jure promoveri posse qui occulte rebaptizat (C. Litteris de Apostat.).

[1] Tit. 27, l. 5. Decretal.

[2] C. si celebr. de Cler. exc. min. — [3] C. illud de Cler. exc. min.

[4] Ab hac irregularitate, etsi publica, quoad Beneficii consecutionem dispensat Episcopus: ita c. 1 et 2 de Cler. non ord. min.

incurrunt etiam horum criminum fautores, receptatores, defensores. — Item si pater fuit hereticus, filii usque ad secundam generationem sunt irregulares; et si fuit mater heretica, tunc ejus filii usque ad primam tantummodo generationem erunt irregulares: sed aliter est, si filii nati sint ante heresim parentum, vel ipsi parentes abjuraverint errorem. Idem dicunt de apostasia a religione [1].

6. *Injusta membri mutilatio.* Hinc qui sibi vel alteri membrum per culpam gravem abscinderet, sive physice instrumentum adhibendo, sive moraliter abscissionem jubendo, consulendo, etc., fieret irregularis ex delicto [2]. — Nomine autem *membri* communissime et probabilius venit pars, quæ habet officium per se distinctum, ut manus ad agendum, pes ad ambulandum, oculus ad videndum [3].

7. *Homicidium.* Triplici autem modo contingere potest hac in re homicidium, juste, injuste et casualiter.

Pro *homicidio justo* hæc irregularitas non incurritur; cum tunc non habeatur culpa. Hinc qui cum moderamine inculpatæ tutelæ alium occidit ad sui defensionem, irregularis non fit [4]. Idem dicunt Lessius ac Suarez cum communiori et probabiliori de illo, qui occidit ad defensionem libertatis, pudicitiæ et bonorum; cum id jure licitum sit.

Pro *homicidio injusto* directe volito vel in se, vel in causa inseparabiliter cum homicidio conjuncta, ut esset in læthali vulneratione, incurritur irregularitas [5]. Item eam incurrunt consulentes, mandantes, ac quoquo modo efficaciter coope-

[1] AA. tamen probabilius censent ex hoc capite irregularitatem non incurri, nisi *ex defectu bonæ famæ* (de quo erit in seq.). Ratio est quia jure, et maxime Bonifacius VIII non loquuntur, nisi de hereticis publicis : ita c. Statutum 2, de heresi, in 6.

[2] C. Significasti de homic.; et in Clem. si furios., eod. tit.

[3] Hinc non fit irregularis qui amputaret *auriculam*, quia non tollitur omne officium audiendi; *dentes* evelleret, quia non reputantur membra; *ungues, capillos, barbam* abscinderet, quia hæc sunt tantum ornamenta; membrum *debilitaret*, si tamen mortuum non relinquat, quia secus in re censeretur ablatum.

[4] C. Significasti, § fin. de homic.

[5] C. si quis 1 de hom.; et Tridentinum, sess. 14, c. 7.

rantes[1]. Item probabilius in rixa occidentes; nam occisio voluntaria est, et ex proposito[2].

Tandem pro *homicidio casuali* distinguendum est: illud evenit dando operam rei vel licitæ, vel illicitæ. — Si 1, irregularitas non incurritur, si adhibita sit diligentia sufficiens, quæ nempe a quolibet prudenti adhibetur juxta facti qualitatem[3]. Hinc non fit irregularis pater vel magister, qui filium vel discipulum moderate verberant, si postea casu accidat mors. — Si 2, neque pariter ea incurritur, nisi sit actio periculosa mortis; nam licet actio peccaminosa sit, mors tamen non esset voluntaria. Hinc S. Concilii Congregatio censuit non esse irregularem Clericum, si ob ejus adulterium, a marito fuerit occisa adultera conjux[4].

Q. 3 *Ad irregularitatem ex delicto quænam scientia requiritur?*[5]

R. Sententia communissima et probabilior cum S. Antonino docet ad incurrendam irregularitatem ex delicto semper requiri scientiam prohibitionis Ecclesiasticæ; habet enim hæc irregularitas rationem pœnæ, quæ ideo præsupponit culpam: culpa autem sine dicta scientia esse non potest. Sed controvertunt, an requiratur etiam scientia ipsius irregularitatis: sunt qui negant valde probabiliter cum Laymano, eo quod irregularitas non sit proprie pœna medicinalis ad cavendum in futurum; sed quædam inhabilitas, seu pœna mere punitiva. Ideoque sufficit, ut imponatur a lege actioni alicui, et reus scienter et culpabiliter illam actionem ponat. — Alii e contrario cum Sylvio satis etiam probabiliter, ut videtur, affirmant etiam scientiam irregula-

[1] C. si quis viduam, D. 50.

[2] Aliter esset de eo, qui ratum tantummodo haberet secutum homicidium; quia non potest amplius verificari realis influxus.

Quid (dices) *de illo, qui ex justitia tenetur impedire homicidium, nec impedit? Communius* dicunt illum irregularem fieri; est enim illius causa moralis; at alii *non minus probabiliter* negant; quia non vere directe influit. — [3] C. ult. de homicidio.

[4] *Quid si actio sit periculosa mortis?* Si raro mors eveniat, adhuc probabilius docet Layman non incurri irregularitatem, debita diligentia adhibita; tunc enim mortis periculum nonnisi remotum est.

[5] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 7, nn. 350 et seqq.

ritatis requiri, dicentes, quod irregularitas ex delicto est pœna gravis et inusitata, ac proinde non præsumitur Ecclesia tanto rigore punire velle ignorantiam.

Quidquid sit, saltem quoad homicidium sententia valde probabilis et tenenda est, quod incurratur irregularitas etiam ab eo, qui ejusdem scientiam non habet. Illa enim non tantum respicit delictum, quantum decentiam quamdam, quæ postulat ut non admittatur ad sacrificandum Dei Agnum mitissimum minister tam sævus et crudelis.

Scholium.— *De depositione et degradatione*[1].

Q. 1. *Quid est depositio et degradatio?*

R. Depositio nihil aliud est, quam *dejectio de gradu, officio et beneficio.* Convenit cum suspensione, a qua præter verborum formulas non differt nisi in hoc, quod hæc pronuntiatur ad tempus; illa vero absolute et in perpetuum.

Duplex est depositio : una *simplex* atque *verbalis*, quæ fit nudis verbis sive ore tenus, sive etiam scripto editis; altera realis, seu *actualis* atque *solemnis*, quæ dicitur *degradatio.* Differunt quam maxime; nam depositio importat privationem partialem vel totalem exercitii, seu usus Ordinis, officii aut Beneficii; degradatio autem præter privationem totalem eorum omnium, ejicit etiam Clericum e foro ecclesiastico, et tradit Curiæ sæculari puniendum [2].

Q. 2. *Cujus est deponere et degradare?*

R. Generalis regula est, quod ille solus potest deponere et degradare, qui jurisdictionem habet in foro externo.

Non omnes tamen qui hac pollent jurisdictione, valent indiscriminatim hanc pœnam irrogare. Ac primo certum est ex Tridentino Episcopum non posse deponi et multo minus degradari, nisi auctoritate Pontificis [3]. Clericos autem deponit eorum Episcopus, quando causæ in jure definitæ et valde graves occurrunt. — Si depositionem secutura sit degradatio, Episcopus ad eam procedit cum solo suo

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 7, n. 524.

[2] Devoti, *Instit. Canon.*, t. 1, l. 1, t. 8. — [3] Sess. 13, c. 2, d. R.

Capitulo, quando agitur de Clericis in prima Tonsura et in Minoribus. Quando vero agitur de depositione et degradatione Subdiaconi vel Diaconi requiritur in rei examine et definitione numerus trium Episcoporum præter proprium. Et sex vero, quando agitur de Presbytero degradando.

Q. 3. *Quænam sunt causæ depositionis et degradationis?*

R. Ut æquitas postulat, non est deveniendum ad pœnam tam atrocem, nisi ex gravissima causa. Regula generalis, quam tradunt Canonistæ, est, ut talis causa ponatur in iis crimininibus, contra quæ accusatio publica instituitur [1]. Singulares vero causæ ex jure canonico et ex variis RR. Pontificum Constitutionibus sunt inter ceteras: — 1. si quis Clericus contra proprium Episcopum insidias paraverit. — 2. si uxores vel concubinas habuerit. — 3. si diuturnam habeat delinquendi consuetudinem, et licet pluries monitus non resipuerit, v. g., ebrietatibus serviendo, tabernas frequentando. — 4. si fiat apostata vel hereticus, homicida, falsus testis in judicio criminali ac publico, raptor puellarum vel raptoribus hujusmodi consentiens, grassator publicus, perduellis, etc. (*B*).

Articulus 2. — De irregularitate ex defectu [1].

Species hujus irregularitatis sunt: 1. ex defectu animæ; 2. corporis; 3. natalium; 4. ætatis [3]; 5. Sacramenti; 6. bonæ famæ; 7. libertatis; 8. lenitatis.

Q. 4. *Quinam sunt irregulares ex defectu animæ?*

R. Ex defectu animæ irregulares sunt:

1. *Amentes:* talis animæ defectus vel oritur in homine post Ordinationem, vel ante. — Si post, cessante defectu per diuturnum tempus, Ordinarii judicio poterit Ordinem susceptum iterum exercere [4]. — Si ante, videndum est, an defectus pendeat a causa permanente et habituali, v. g., ab organorum læsione: et tunc non poterit amplius promoveri ad Ordines; an vero a causa transitoria et accidentali,

[1] *Vid.* Devoti, *Inst. Canon.*, t. 1, l. 1, tom. 8. — [2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 7, nn. 397 et seqq. — [3] *De ætatis defectu, vid.* c. 4, a. 2, n. 7, supra. — [4] Ex tuis lit. 7, q. 2.

v. g., a febri vel vulnere : et tunc promoveri utique poterit [1].

2. *Epileptici* : docent aliqui epilepticum ordinari posse in pubertate, quando morbo illo ante pubertatem fuerit infectus, et postea convaluerit; nam Hippocrates tradit epilepsiam sæpe in pubertate perfecte tolli. Sed si morbus supervenerit in pubertate, præsertim post vigesimum quintum annum, tenendum quamcumque valetudinis fiduciam in fumum abire.

Quid (dices) *si agatur de jam ordinato?* Si iste per anni spatium sit liber ab epilepsia, poterit judicio Episcopi ad Ordinis suscepti exercitium reverti [2]. Imo docent communiter : ubi talis mali aggressio raro contingat, v. g., semel in mense, posse epilepticum celebrare, modo : — 1. id privatim agat; — 2, habeat sibi assistendem alium Sacerdotem jejunum; 3. non consuescat in terram subito cadere, in clamores magnos erumpere et spumas evomere. Idem dicendum de energumenis et lunaticis [3].

3. *Illitterati*, qui nempe sufficienti carent doctrina pro Ordinibus [4]. Et probabilius docent esse prorsus irregulares qui sunt adeo rudes, ut nesciant præstare quæ pertinent ad Ordinis exercitum [5].

4. *Neophyti*, illi nempe, qui in adulta ætate recens baptizati sunt [6]; æquum enim est, ut non fiant subito magistri qui vix didicerunt esse discipuli [7].

Q. 2. *Quinam sunt irregulares ex defectu corporis?*

R. Irregularitas ex defectu corporis oritur ex duplici capite : — 1. nempe si quis sit ineptus ad Ordinis exercitium; — 2. si defectus corporis sit talis, ut præsentibus afferat

[1] C. Maritum, D. 33. — [2] Communiter, D. 33.

[3] Isti autem non repelluntur a Beneficii fructibus percipiendis, si per alios officia adimpleant (ex c. ult. de Cler. ægr., in 6).

[4] C. 1, D. 36; et 3. D. 38.

[5] Ab hac irregularitate ne ipse quidem Pontifex dispensare potest; quia est de jure divino atque naturali, ut nemo unquam admittatur ad munus, nisi valeat illud convenienter exercere. — [6] C. 1, D. 48.

[7] Poterit tamen Episcopus eos ordinare, si sufficienti tempore lapso, eos idoneos existimet, et adsit utilitas ex S. C. C. — Imo Toletus censet post decem annos illam irregularitatem cessare.

notabilem indecentiam, aut quamdam horroris speciem. Ita communiter cum Angelico [1].

Ex primo capite erunt irregulares :

1. *Cæci* : possunt tamen dispensari a Pontifice ad celebrandum, si jam sint Sacerdotio insigniti, et constet eos in celebratione tutos esse, nec errare. Qui caret uno tantum oculo, præsertim si oculus iste sit sinister, erit item irregularis; cum canonem legere absque deformitate nequeat. — Non ita tamen dicendum de illo, qui oblique tantum intueatur; vel visu sit debilis, sed uti valeat perspicillis [2].

2. *Surdi*, si nihil penitus audiant. Si tamen surditas superveniat Sacerdoti, ei non interdicitur Missæ celebratio; cum facilius tolerentur defectus in jam promoto [3].

3. *Muti*, qui nempe nullatenus loqui possunt, vel nonnisi cum magna difficultate. — *Balbutientes* vero, aut carentes dentibus sunt irregulares casu, quo risum vel contemptum populo afferant.

4. *Claudi*, si nequeant absque baculo sustentari [4]. Qui vero baculo non indigent, aut habent tantum crura distorta, non sunt irregulares, nisi adsit in iis magna deformitas, quæ tegi non possit. Uti, v. g., si haberent pedem ligneum vel aridum; tunc enim fierent irregulares ob magnam, quam præse ferrent, coram populo indecentiam.

5. *Carentes manu*, vel *digitis omnibus*, vel *pollice* [5]. Idem dicunt de eo, qui caret indice, vel pollicis parte; non autem solis unguibus [6]. Item si illi digiti sint adeo debiles, ut non possint hostiam elevare vel frangere. Item est de eo, qui caret tribus posterioribus digitis. — Aiunt tamen jam ordinatum, si amittit indicem, posse digitos posteriores adhibere.

6. *Omnes qui habitualiter tali morbo laborant*, ut nequeant celebrare sine periculo proximo deficiendi, vel notabiliter errandi. Talis erit qui manus ita tremulas habet, ut sit periculum effundendi sanguinem. Ita etiam qui talem ac tantam patitur tussim, ut sit periculum in suscipienda commu-

[1] Suppl., q. 39, a. 6. — [2] C. ult., D. 55. — [3] C. 77. Apostolorum.
[4] C. 57, de cons., D. 1. — [5] C. ult., de corp. vit.
[6] C. Thomas, eod. t.

nione. Ita etiam abstemius, qui ita abhorret a vino, ut si sumat, incurrat periculum evomendi.

Ex secundo autem capite erunt irregulares:

1. *Carentes aliquo corporis membro*, si carentia vel indecentiam vel horrorem fidelium oculis exhibeat: ut esset, v. g., carentia nasi, aut auricularum, nisi tegantur capillis.

2. *Leprosi*, aut qui habent faciem morbo aliquo valde maculatam. Quia tamen isti in jure celebrare prohibentur *pro scandalo et abominatione populi* [1]; ideo Doctores dicunt quod, remoto scandalo, in privato celebrare poterunt, si jam sint ordinati.

3 *Monstruosi*. Tales autem communiter habentur: — 1. enormiter vel deformiter gibbosi; — 2. pigmæi et gigantes, quorum illi risum, hi terrorem quemdam movent; — 3. — æthiopes, qui in Europa nostra quemdam horrorem excitant; — 4. hermaphroditæ [2], licet virilis sexus prævaleat; — 5. eunuchus, qui nempe culpabiliter vel per se, vel per alios sibi amputaverit virile vel testiculos, licet zelo castitatis id fecerit [3].

Circa corporis defectus notandum est: — 1. in dubio, an defectus inducat irregularitatem, Episcopus potest pronuntiare [4]. Imo usus obtinuit, prout testatur Pyrrus Corradus, ut etiam dispenset, si vitium videatur leve; — 2. si Clericus non sit in culpa, ubi defectus superveniat Ordini suscepto, non impeditur ab Ordinis ipsius actibus, quos tamen potest sine indecentia præstare; — 3. defectus si superveniat ante Ordinis susceptionem, absolute induci irregularitatem non solum ad Ordinem illum, cujus impedit exercitium; sed etiam ad omnes. Quia cum omnes Ordines Sacerdotium re-

[1] C. Tua nos de cl. ægr.

[2] *Hermaphroditæ* sic dicuntur qui de utroque sexu participant: qui etiam a religioso statu arcentur ob grave, quod secum ferunt, incontinentiæ periculum: quanquam moderni contendunt non dari hermaphroditas, et fabulosos esse qui narrantur casus.

[3] C. si quis medic.; c. si quis 4, D. 55, etc. — *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XIX, n. 125.

[4] C. 2, D. 33, de corp. vit.

spiciant, exclusus a Sacerdotio merito censetur exclusus ab omnibus Ordinibus.

Q. 3. *Quinam sunt irregulares ex defectu natalium?*

R. Sunt irregulares ex defectu natalium filii illegitimi, licet occulti; nam jura generaliter loquuntur [1]; habentur enim uti viles. Adde frequenter male instructos esse, atque ad vitia propensos.

Sunt illegitimi : 1. qui nascuntur vel ex fornicatione, vel ex incestu, vel ex adulterio; 2. qui nascuntur ex matrimonio civiliter tantum contracto; vel nascuntur quidem ex matrimonio legitimo, sed cujus usus erat illicitus per solemne castitatis votum in Religione approbata, aut per Ordinis Sacri susceptionem. — Non autem habentur illegitimi nati ex infidelibus, quamvis in gradibus ab Ecclesia prohibitis contraxerint [2]. Item probabilius neque expositi : saltem dubium est; at in dubio, ait Epistola *Redditæ* Benedictus XIV, *judex debet in bonum et commoda prolis propensus esse.* Imo S. C. C. censuit non indigere dispensatione expositum, qui jam Ordines susceperat.

Hæc autem irregularitas aufertur : — 1. per subsequens matrimonium, etiam ratum tantum, nisi agatur de filii promotione ad Cardinalatum [3]. Necesse tamen est, quod inter parentes consistere potuerit matrimonium legitimum, cum filii concepti sunt : scilicet quod parentes fuerint liberi ab omni vinculo sive matrimonii, sive consanguinitatis, sive affinitatis, sive alterius impedimenti [4]; — 2. per professionem religiosam, sed quoad Ordines, non vero quoad prælaturas aut dignitates [5], — 3. per legitimam dispensationem, quam ad Ordines ac Beneficia omnia concedere potest Pontifex : Episcopus autem tantummodo ad primam Tonsuram, ad Ordines Minores, ac Beneficia simplicia.

Q. 4. *Quinam sunt irregulares ex defectu Sacramenti?* [6]

R. Cum matrimonium sit signum unionis Christi cum Ecclesia, erunt irregulares ex defectu hujus sacramentalis

[1] C. 1 et ult. de fil. Presb. — [2] C. ult. qui filii sint leg.
[3] C. tanta, qui, etc.
[4] *Vid.* Benedictus XIV, *Litteræ ad Archiepiscopum S. Dominici.*
[5] C. 1, de fil. Presb. — [6] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 7, n. 435.

significationis *bigami*, id est plurium uxorum viri. Ratio est, quia isti non amplius valent significare (facta cum pluribus divisione carnis) unionem hanc unius Christi cum una Ecclesia ejus unica sponsa. — Bigamia triplex est :

1. *Vera;* et est quando cum duabus conjugium successive contrahitur et consummatur. Ex qua parte non est bigamus ille, qui cum pluribus est fornicatus.

2. *Interpretativa* : et est quando quis fictione juris duas uxores habuisse censetur. Hoc contingit quadrupliciter : vel quando duxit viduam jam cognitam, etiamsi duxerit invalide; vel quando duxit mulierem jam corruptam, sed ab alio, quamvis id ipse ignoraverit; vel quando cognovit suam uxorem post illius adulterium, licet occultum, licet extortum aut ignoratum; vel quando demum duo contraxit matrimonia ex aliquo impedimento invalida, et consummaverit, tunc enim adest affectus intentionis ad duo conjugia.

3. *Similitudinaria :* et est quando quis post S. Ordinis susceptionem vel religionis professionem contrahit matrimonium, et consummat. Ita communiter cum S. Thoma. Eruitur ex toto *tit. de bigamis*. Et ex ipso Apostolo, qui ad Ordines *unius uxoris virum requirit* [1]. Hinc aiunt Pontificem non solere dispensare, nisi raro ob reverentiam Apostolici præcepti; Episcopum vero nunquam dispensare posse, nisi in bigamia similitudinaria, et tantum quoad Ordines suscipiendos et exercendos, et quidem post diuturnam pœnitentiam [2].

Q. 5. *Quinam sunt irregulares ex defectu bonæ famæ?*

R. Ex defectu bonæ famæ sunt irregulares qui infames habentur vel ob sententiam judicis aut eos declarantis de enormi crimine fuisse convinctos, aut eos damnantis ad pœnam infamantem, veluti triremes, exsilium; vel ob notitiam publicam criminis ejusdem; vel ob exercitium artis ignominiosæ; vel adhuc aliquando ob alterius infamiam, quæ in nos redundat [3]. Præcipit enim Apostolus [4], ut non ordinen-

[1] 1. Tim. 2. — [2] C. 4, de Cler. conj.

[3] Quamdiu crimina manent occulta, non inducunt irregularitatem, si excipiatur homicidium. Reputantur autem occulta, quoties in judicio non fuerint probata; aut aliunde non evaserint tam notoria, ut nulla tergiversatione celari queant. — [4] 1. Tim. 3.

tur, *nisi viri boni testimonii*[1]. — Hæc irregularitas, si sit ex infamia juris, per solam legitimam dispensationem aufertur; si ex infamia facti aufertur per longam et sinceram vitæ emendationem. Et erit Episcopi judicare an sufficiens exstet probatio ad famam bonam recuperandam : aiunt autem ad id sufficere triennium. — Item aufertur per Baptismum[2]. — Item per loci mutationem, nempe eo veniendo, ubi infamia non est nota.

Poterit autem hic Episcopus dispensare, ut ministretur in Ordinibus susceptis, si agatur de crimine adulterio minore[3].

Q. 6. *Quinam sunt irregulares ex defectu libertatis?*

R. Ex defectu libertatis irregulares sunt :

1. *Servi proprie dicti*, donec plenam consequantur libertatem[4]; tales enim servi habentur uti res domini. Unde ordinari non possunt, neque ad alia deputari sine eorum consensu.

2. *Conjugati*, qui vel ad ipsam tonsuram admitti prohibentur[5]. Attamen ordinari poterit maritus : — 1. si ob uxoris adulterium divortium actum sit juridice; nam tunc ab illius jure est perpetuo subductus; — 2. si uxor expresse

[1] Diximus 1, *de enormi crimine* : tale jure habetur homicidium, perjurium in judicio, heresis, simonia, adulterium, sodomia, crimen læsæ majestatis, proditio, rapina, lenocinium nempe turpis quæstus ex adulterio uxoris, exercitium usurarum, invasio Episcoporum vel Cardinalium, raptus mulierum, duellum, armorum paratio in parentes. Et cetera peccata quæ, attento cujuscumque statu, et communitate in qua vivit, vilis et abjectæ æstimationis apud pios et prudentes reddunt; — 2. aut eos *damnantis ad pœnam infamantem*. Idque ut nonnulli volunt, licet immerentes, modo juxta allata et probata fuerint damnati, præsertim si in triremibus actu remigassent; quia infames haberentur coram populo; —3. *vel ob notitiam publicam criminis ejusdem*. Nam ex jure : *Si proposita crimina ordine judiciario comprobata, vel alias notoria non fuerint, non debent (præter reos homicidii)... in jam susceptis, vel suscipiendis Ordinibus impediri;* —4. *vel ob exercitium artis ignominiosæ, ut esset ars comica, vel alia similis;* —5. *vel adhuc aliquando ob alterius infamiam* : tales autem sunt filii damnatorum ob delictum læsæ majestatis, et filii hereticorum.

[2] C. Si duo 15, q. 6. — [3] C. At. si Cler. de jud.

[4] C. 1 et 2, D. 54, c. 5, de serv. non ordin.

[5] C. ult. de temp. ord., in 6.

ac libere consentiat, et simul castitatem voveat [1]. Imo et religionem uxor ingredi deberet, vel si ipsa esset juvenis, vel si vir fieret religiosus aut crearetur Episcopus [2].

3. *Curialistæ*, qui nempe tenentur servire Curiæ sæculari sive ob juramentum sive ob stipendium : uti sunt judices et advocati, quamdiu in officio perdurant, nisi licentiam a Pontifice obtinuerint, vel legitima sit consuetudo [3]. Isti enim jam aliis obstricti sunt.

4. *Milites* et *Reipublicæ administratores*, donec eidem officio, consentiente Principe, non valedixerint [4] : eadem nempe de causa. Ad rem quoad omnes D. Thomas : *dicendum quod in susceptione ordinis mancipatur homo divinis officiis ; et quia nullus potest alteri dare quod suum non est, ideo servus qui non habet potestatem sui, non potest ad Ordines promoveri. Si tamen promovetur, ordinem suscipit; quia libertas non de ordinis necessitate, licet sit de necessitate præcepti; cum non impediat potestatem, sed actum tantum. Et similis ratio est de omnibus, qui sunt aliis obligati, ut ratiociniis detenti, et hujusmodi personæ* [5].

Q. 7. *Quinam dicuntur irregulares ex defectu lenitatis ?*

R. Cum Christus fuerit *mitis et humilis corde, et loca pertransierit benefaciendo et sanando omnes* [6]; maxime idcirco decet, ut ipsius ministri lenitate et cordis mansuetudine sint commendabiles. Quare Ecclesia declarat, irregularitatem incurri *ob occisionem aut mutilationem, quæ post baptismum fit voluntarie et juste, vel a militibus in bello justo offensivo; vel a Clericis medentibus cum adustione aut incisione; vel a ministris publicis, effectu tamen secuto.*

Singula verba sedulo attendenda sunt; igitur :

1. Eam incurrit *laicus, qui in bello justo offensivo* aliquem propria manu mutilat vel occidit [7]. — Diximus : 1. *bello justo;* etenim in bello injusto omnes fiunt irregulares ex delicto, si unus ex commilitonibus aliquem occiderit ex hostibus, ut docet signanter Benedictus XIV [8]; — 2. *offensivo*,

[1] C. Conjugatus de conv. conj. — [2] C. Sane 6, de conv. conj.
[3] C. un., de obl. ad ratioc. — [4] C. 2 et 5, D. 51.
[5] Suppl., q. 39, a. 3. — [6] Act. 19.
[7] C. Dilectus ; c. Significasti de homicid. — [8] *Notificatione* CI.

qui enim occidit se defendendo, non fit irregularis, ut docent communiter[1]; 3. *laicus*, nam quoad Clericum S. C. Congregatio 13 jan. 1703 statuit, quod qui est *in Sacris* vel *Beneficiatus* et militiæ nomen dederit ac in bello justo, sed offensivo militaverit, fit irregularis, si sclopetum aliquando adhibuerit in aliquo conflictu, quamvis juramentum præstet se neminem læsisse.

2. Eam incurrunt *Clerici in Sacris*, *aut Monachi medentes cum adustione vel incisione*, si inde mors vel mutilatio sequatur, licet sint in arte periti; modo tamen id egerint extra casum necessitatis[2]. — Diximus *Clerici vel Monachi;* nam laici medici ac chirurgi eam non incurrunt, *si secundum artis suæ regulas operentur*, ut ait Benedictus XIV[3]; neque enim eam jus imponit, neque ipsi id agunt ad punitionem vel vindictam; sed ex motivo pietatis. Usus tamen est, ut *ad cautelam* etiam quoad istos petatur dispensatio, si forte aliquando in sua arte culpabiliter deliquerint.

3. Eam incurrunt judices, *et omnes communiter*, *qui cooperantur in judicio justo ad mortem vel mutilationem*[4]. Hæc tamen cooperatio ut vere sit influxiva, debet esse : — 1. activa; quia debet esse ex parte occidentis, non vero occisi; — 2. efficax : unde qui efficaciter in mortem vel mutilationem non influit, irregularis non potest evadere. Uti, v. g., qui ligna defert, quibus occisi corpus cremari debeat, vel qui mortuis assistit; — 3. proxima; et ideo non est irregularis qui gladios vendit, neque ille qui tantum hortatur, ut pœnis debitis mulctentur iniqui. Sed irregulares appellabimus ex hoc capite assessores, scribas sententiam sanguinis vel mutilationis scripto exarantes, et ceteros eam exsequentes; non tamen qui eam transcribunt. Item testes voluntarios, qui ultro se offerunt, licet protestentur. Item advocatus et procuratores accusatoris, nisi coacti sint ad eum defendendum; quia tunc non essent omnino voluntarii. Item accusatores criminis capitalis petentes vindictam item capitalem : qui si essent Clerici in Sacris vel Beneficiati insuper graviter

[1] Ex Clem. un. de hom. — [2] C. Sententiam ne Cler. vel Mon.
[3] *De Synod. Diœc.*, l. 13, c. 10.
[4] Clem. si furios. de hom.; et c. Sentent. ne Cler. vel Mon.

peccarent; cum graviter ipsis vetitum sit sese in causa sanguinis ingerere.

Diximus *et omnes communiter, etc.;* nam jure excipitur Papa, qui suis legibus inhabilitantibus non tenetur. Item Pontificio Solio assistentes Episcopi vel Cardinales, Inquisitores fidei et eorum Officiales. Et alii Ecclesiastici cum jurisdictione criminali, si alteri eam delegent.

Articulus 3. — De irregularitatis cessatione [1].

Q. 1. *Quomodo aufertur irregularitas?*

R. Quatuor modis generatim irregularitas aufertur :

1. *Cessante causa*, ob quam est inducta, si ea sit ex defectu; cum tunc tota ratio illius deficiat; — 2. legitima *baptismi susceptione* aufertur ea quæ est ex delicto; jura enim præcipue respiciunt baptizatum; — 3. *religiosa professione* aufertur ea, quæ est ex defectu natalium, quantum ad Ordines; — 4. *superioris dispensatione* tollitur ea, quæ non est in jure naturæ fundata. Porro Papa in omni irregularitate dispensat, quæ sit ecclesiastici juris; nam *ejus est permittere, cujus est vetare.* Major Pœnitentiarius dispensat in cunctis fere casibus occultis pro foro interno ex Bulla *Pastor bonus* Benedicti XIV. Tandem Episcopus ex Tridentino [2] dispensat vel per se vel per suum Vicarium specialiter ad id deputatum in irregularitatibus *ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, et exceptis aliis deductis ad forum contentiosum* [3]. In iis vero quæ sunt ex defectu, Episcopus a jure habet tantum, ut dispenset in bigamia *similitudinaria*, ac cum illegitimis ad minores Ordines ac Beneficia simplicia [4].

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 7, nn. 352, 368 et seqq.

[2] Sess. 24, can. 6.

[3] Refert Ferraris, v° *Irregularitas*, posse Episcopum dispensare ab homicidio occulto, quod quis ad suam vel aliorum defensionem, non servato moderamine, patravit; quia tale homicidium non est simpliciter voluntarium.

[4] Quoad dispensationem super irregularitate hæc notentur : « Sacra Congregatio (ita Fagnanus) censuit, quando delictum ex quo provenit irregularitas, est publicum, quamvis actus ille, quo interveniente, ir-

Quam autem Episcopus habet facultatem, eam plures tribuunt ex privilegio [1] etiam Prælatis regularibus quoad proprios subditos [2].

Q. 2. *An si quando conceditur facultas absolvendi a censuris reservatis, intelligenda sit etiam concessa quoad irregularitatem?*

R. Negative; irregularitas enim non est censura : et difficilior est irregularitatum, quam censurarum relaxatio. Imo ex D. Carolo in *Instructione ad Confessarios*, et secundum stylum Romanæ Curiæ nunquam censetur concessa facultas dispensandi super irregularitate, nisi fiat illius expressa mentio : neque ipso Jubilæi tempore, nisi ea proveniat ex censuræ violatione.

Quilibet tamen Confessarius absolvere potest a peccatis irregularitatem adnexam habentibus, seclusa peculiari prohibitione et reservatione. Irregularitas enim adjuncta non impedit effectum absolutionis; quia non pugnat cum statu gratiæ, neque arcet a susceptione Sacramentorum, excepto Ordine. Ideoque potest quis liberari a peccato, et simul remanere ligatus ab irregularitate eidem adnexa.

Scholium. — *De cessatione a divinis* [3].

Q. *Quid de cessatione a divinis?*

R. Cessatio a divinis est *impositio Clericis facta se absti-*

regularitas incurritur, occultus sit, Episcopum dispensare non posse : veluti si Sacerdos publice excommunicatus vel notorie simoniacus, occulte missam celebraverit. Quod si delictum occultum est, ut puta excommunicatio, actus vero Missam celebrandi ex quo irregularitas incurritur, publicus, posse nihilominus Episcopum ab omni irregularitate absolvere *ex Trid.*, c. 6, sess. 24, de R. — [1] *Vid.* a. 1 et 2.

[2] Confessarius, qui facultatem obtinuerit dispensandi super irregularitate ex Rituali R. post datam absolutionem a peccatis, hac uti debet forma : *Et eadem auctoritate dispenso tecum super irregularitate* (vel *irregularitatibus*), *in quam* (vel *in quas*) *ob talem causam* (vel *tales causas*) *incurristi ; et habilem reddo, et restituo te exsecutioni Ordinum et Officiorum tuorum. In nomine Patris et Filii et Spiritus S. Amen.*

Si carcat Ordine Sacro, dicat : *Habilem reddo te ad omnes Ordines suscipiendos.*

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 7, nn. 4 et 340.

nendi ab officiis divinis, et ecclesiastica sepultura. Non est proprie censura : unde qui illam violat, etsi graviter peccet, irregularis tamen non fit. Hæc imponitur vel in signum mœroris, vel ad reparandam injuriam gravissimam Deo illatam; afficitque omnes, qui eo in loco sunt.

In cessatione a divinis ea possunt Sacramenta administrari, quæ possunt in interdicto. Cum autem hic habeatur verus actus jurisdictionis, hinc cessatio a divinis imponitur et aufertur eo modo, quo ipsa censura. Ita communiter cum Suarez [1].

CAPUT SEXTUM.

De ordinationis effectibus et ordinatorum obligationibus.

Q. 1. *Quotuplex est effectus Sacramenti Ordinis?*

R. Triplex : gratia habitualis, et Sacramentalis, atque character.

1. *Gratia habitualis*, sive *sanctificans*. Sic enim scribebat Apostolus : *noli negligere gratiam, quæ est in te, quæ data est tibi... cum impositione manuum presbyterii* [2]. — Quæ verba perpendens Angelicus habet : *confertur in ipsa susceptione Ordinis amplius gratiæ munus, per quod ad majora reddantur idonei.*

2. *Gratia Sacramentalis*, quæ est jus fundatum in gratia sanctificante ad accipienda auxilia supernaturalia per gratias actuales, quæ consistunt in mentis illustrationibus et piis motionibus voluntatis ad officia ecclesiastica digne obeunda.

3. *Character*; inquit enim Tridentinum [3] : *si quis dixerit per sacram Ordinationem non dari Spiritum Sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere :* accipe Spiritum Sanctum; *aut per eam non imprimi characterem; vel eum qui semel Sacerdos fuit, laicum rursus fieri posse, anathema sit* [4].

[1] Ex c. Non est nobis de spons., etc. — [2] 1. Tim. 4.

[3] Sess. 23, can. 4.

[4] Est autem probabilius, singulos Ordines characterem suum sibi

Q. 2. *Quot sunt obligationes ordinatorum?*

R. Multæ sunt obligationes ordinatorum, aliæ quidem sunt omnibus Clericis communes, de quibus in Tractatu *De Obligationibus;* aliæ iis sunt maxime propriæ, qui in Sacris ordinantur : et sunt tum obligatio divinum officium recitandi, de quo in Tractatu de Religione; tum obligatio cœlibatum perpetuo servandi.

Articulus unicus. — De cœlibatu ecclesiastico [1].

Q. 1. *Quosnam obstringit lex cœlibatus?*

R. *In Ecclesia latina* omnes Clerici, ab Episcopatu ad Subdiaconatum inclusive, tenentur servare perpetuam continentiam, ita ut nec licite uti possint matrimonio contracto ante sacram Ordinationem, nec licite nec valide postea illud contrahere. Constat ex pluribus juris canonici capitibus [2]. Unde Episcopus promovendos ad Subdiaconatum sic alloquitur ipso Ordinationis actu, uti videre est in Pontificali R. : *Filii dilectissimi ad sacrum Subdiaconatus Ordinem promovendi, iterum atque iterum considerare debetis attente, quod onus ultro appetitis, hactenus enim liberi estis, licetque vobis pro arbitrio ad sæcularia vota transire. Quod si hunc Ordinem susceperitis, amplius non licebit a proposito resilire; sed Deo, cui servire regnare est, perpetuo famulari : et castitatem illo adjuvante, servare oportebit : atque in Ecclesiæ ministerio semper esse mancipatos. Proinde dum tempus est, cogitate; et si in sancto proposito perseverare placet, in nomine Domini huc accedite.*

Hinc Tridentinum expresse declarat, nullum matrimonium initum ab iis, qui in Sacris Ordinibus sint constituti : *si quis dixerit Clericos in Sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos posse matrimonium*

proprium imprimere. In singulis enim diversæ tribuuntur potestates : id est ex institutione Christi imprimitur iis Ordinibus, qui sunt sacramenta; ex institutione Ecclesiæ iis, qui Sacramenta non sunt. Unde nullus ipsorum iterari debet.

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 7, nn. 806 et seqq., et *Opera Dogm.*, sess. XXIII. — [2] Signanter ex c. 1, dist. 28.

contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto, anathema sit[1]. Dicit *lege ecclesiastica vel voto*, ne rem definiret; nam alii immediate ex vi voti, alii immediate ex vi præcepti castitatis obligationem adstruunt. Est tamen communius ac probabilius eam esse immediate ex vi voti de Ecclesiæ præcepto emittendi: quod quidem præceptum habent canones. Et licet hodie votum implicite emittatur per ipsam Ordinis susceptionem; antiquitus tamen emittebatur expresse[2]: et hoc votum *solemne* esse declaravit Bonifacius VIII[3].

Diximus *in Ecclesia Latina;* quoad Græcos enim disciplina diversa est. Nam vel agitur de Græcis et Albanensibus in Italia eique adjacentibus Insulis degentibus; vel de Cophtis, ceterisque Orientalibus.

Si 1, Benedictus XIV Const. *Etsi Pastoralis* non prohibet quidem ut Subdiaconi, Diaconi et Presbyteri uxores retineant, quas antea duxerunt (si tamen virgines, non viduas nec corruptas duxerint); sed nullum irritumque declarat eorum matrimonium post sacros Ordines contractum. Et qui nihilominus contrahere præsumpserit, remanet excommunicatus, ab Ordine deponendus est, et ab illegitima uxore separandus. — Si 2, idem Pontifex Const. *Eo quamvis* permittit quidem uxorem retinere, quæ ante Ordinationem ducta fuerit. Quid autem sit sentiendum de illorum matrimonio postea inito, Benedictus XIV reservat utique Apostolicæ Sedi illud approbare; cum aliunde graviter vetitum sit. Verum an non tantum illicitum, sed etiam irritum dicendum sit, noluit definire, quamvis Tribunalia Almæ Urbis opinioni eorum adhæreant, qui illa matrimonia nulla existimant.

Ceterum etiam apud ipsos Græcos Episcopis non solum contrahere, sed et propria uxore uti post Ordinationem, omnino vetitum est.

Q. 2. *Quid si quis promoveretur ad Ordines sacros vel invincibiliter ignorans castitatis obligationem iisdem adnexam? Vel expresse nolens obligationem ipsam vovere? Vel si esset*

[1] Sess. 24, can. 9. — [2] C. 1, 6, et D. 28; et c. 2, de Cler. conj. — Item *vid.* D. Thomas, *Supp.*, q. 53, a. 3. — [3] C. un., de voto, in 6.

metu gravi perductus? Vel si esset in ipsa infantili ætate ordinatus?

R. In primo casu dicimus cum communi, eum ad castitatem adhuc teneri vel ex vi voti impliciti juxta S. Thomam; vel ex præcepto Ecclesiæ, maxime si intenderet (ut supponi debet) Ordinem suscipere cum eadem obligatione, qua geratim suscipitur ab aliis [1].

In secundo casu est probabilius eumdem teneri ad castitatem, non quidem ex voto; sed ex præcepto Ecclesiæ, quæ ex Religionis motivo vult omnes esse omnino obstrictos, qui scienter Ordinem suscipiunt, cui quidem continentia adnexa est.

In tertio casu, si gravis ille metus ex juxta causa infligatur, v. g., si Episcopus ob inopiam ministrorum quempiam metu gravi adstringeret ad Ordinationem, probabilius videtur sic ordinatum obligatione castitatis ligari; quia in tali casu ipse esset irrationabiliter invitus : nec talis metus tolleret voluntarium, ac multo minus votum irritaret. Quod si gravis ille metus sit incussus ex causa injusta, quamvis probabilius sit non teneri ad votum sic ordinatum, quia votum ex quo provenit castitatis obligatio, metu gravi extortum est nullum saltem de jure positivo [2]; in praxi tamen consultum fuit, ut Clericus taliter ordinatus petat dispensationem, quam S. Congregatio Concilii jam alias elargita est, ubi solide metus ille probari valeat.

Tandem in quarto casu, qui ordinatur infans neque tenetur ad castitatem neque ad alia onera, nisi post 16^{m} ætatis annum Ordinationem ratam habuerit, ut docet Benedictus XIV Constitutione *Eo quamvis*. Et merito; ad rem enim valde arduam ac perpetuam suscipiendam requiritur maturitas, et quidem perfecta [3].

Q. 3. *Quosnam osores habet lex cœlibatus Ecclesiastici?*

[1] Excipiunt aliqui, si hæc ignorantia sit positiva, ut si quis sacris initietur ratus sibi propria uxore uti licere, quia græcos viderit illa uti.

[2] C. Prælatorum, etc., c. cum dilectus de his, qui vi, metuque, etc.

[3] Quæ quidem ratio probat ex Salmanticentibus id quoque obtinere in casu, quo quis post usum rationis ordinetur, sed ante adeptam pubertatem.

R. Cœlibatus inimici sunt *heretici*, *increduli* et *pseudopolitici* [1]. Contendunt *primi* cœlibatum adversari Scripturæ auctoritati et antiquitati Ecclesiasticæ. Volunt *secundi* eumdem a jure ipso naturali improbari prorsus atque repelli. Tradunt *tertii* bono Reipublicæ et Societatis omnino nocere [2]. Contrà sit :

Propositio Iª.

Cœlibatus Ecclesiasticus nedum Scripturæ et antiquitati adversetur, cum iisdem congruus est, ministerio sacro maxime convenit.

Prob. 1ª pars, nempe *legem cœlibatus Scripturæ et antiquitati maxime congruere*. Illa lex talis censeri debet, quæ fundatur in exemplo Apostolorum : in consuetudine ab ipsis Apostolorum temporibus fere universaliter recepta : in antiquissimis sanctionibus Conciliorum atque Pontificum. Atqui talis est hæc lex nostra.

1. De Apostolis sic aperte loquitur Hieronymus : *Christus virgo, virgo Maria, utriusque sexus virginitatis dedicavere principia; Apostoli vel virgines vel post nuptias continentes* [3].

2. De universali consuetudine dubitari non potest; licet enim nondum certa et declarata lege cœlibatus fuisset Clericis impositus; ab Apostolis tamen obtinuit, ut Clerici si ante ordinationem habeant uxores, postea ab iisdem prorsus

[1] *Vid.* Zaccaria, *Storia polemica del celibato sacro.*

[2] Horum porro doctrinas Pius Pp. IX in sua Encycl. *Qui pluribus*, 9 *nov. anno* 1846, *conspirationis fœdissimæ* nomine jure merito noncupavit inquiens : *Huc* (nempe in Fidei et Ecclesiæ destructionem) *spectat fœdissima contra sacrum clericorum cœlibatum conspiratio quæ a nonnullis etiam, proh dolor! ecclesiasticis viris fovetur qui propriæ dignitatis misere obliti se voluptatum blanditiis et illecebris vinci et deliniri patiuntur.*

Quæ hic disputantur de cœlibatu, excerpta sunt fere ex toto ex eruditissimo Opere, cujus in dies editiones Romæ, Taurini, Mediolani, ac Parisiis videre est, sub titulo : *Prælectiones Theologiæ, quas in Collegio Romano S. J. habebat Joan. Perrone e S. J.*; Tract. *de Ordine*, c. v, De cœlibatu ecclesiastico.

[3] Ep. 48, ad Pammach.

sese abstinerent. Testes pro Ecclesiis Orientalibus Origenes, Hieronymus, Eusebius et Epiphanius, qui de hac re hic illic aperte loquuntur. Pro Ecclesia *Latina* volunt eruditi S. Petrum continentiæ legi cito subjecisse omnes Episcopos, Presbyteros atque Diaconos, ita ut nullum fas sit invenire exemplum Episcopi, Presbyteri aut Diaconi, qui impune continentiam violaverint [1].

3. Antiquissimæ sanctiones Conciliorum atque Pontificum adstipulantur. *Conciliorum*, ut est Eliberitanum, Taurinense et Carthaginense II, celebrata sæculo IV. *Pontificum*, ut sunt Siricius qui sæculo IV, Innocentius I et Leo M. qui floruerunt sæculo V : qui omnes illam memorant legem, nec tamen innuunt, se de novo eamdem condere, sed ab Apostolica sanctione profectam urgere et instaurare [2].

Prob. 2ª pars, nempe *cœlibatum Ecclesiasticum ministerio sacro maxime convenire*. Lex illa ita se habet, quæ præfert specialem vitæ sanctitatem; quæ officiis divinis rite obeundis maxime conducit; quæ magis removet impedimenta illa, quæ cum vitæ clericalis instituto nequeunt sociari. Atqui talis est lex cœlibatus :

1. Quod *specialem vitæ sanctitatem præferat* nemo poterit dubitare, ubi vix laudes eximias perspiciat, quibus in SS. Litteris Christus et Apostoli castitatem ad cœlum usque extulerunt, atque statum virginitatis præ statu matrimonii celebrarunt [3].

2. Quod *officiis divinis rite obeundis maxime conducat* facile ostenditur. Hæc enim sunt præcipua militiæ clericalis officia : Sacrificium offerre, orare, præesse, docere, Sacramenta ministrare, infirmorum et pauperum curam gerere. Quæ postulant virum alienis curis minime distractum, ita ut facile esse possit omnium consiliarius, judex, pater, imo

[1] P. Perrone, propositione 1, n. 155.

[2] Paulatim vero ab Ecclesia Latina pervenit etiam ad Orientalem, uti videre est penes Christianum Lupum (diss. *De Latinorum Episcop. et Clericorum continentia*). Licet solus postea remanserit Episcopatus, ad quem promoverentur cœlibes vel continentes, ut plurimum ex Monachorum cœtu electi; reliquis autem Clericis majoribus integrum fuerit uxores ante Ordinationem ductas tenere.

[3] *Vid.* de Virginitate, *Appendix*, de Restitutione, t. 2.

omnium quasi famulus atque minister. Jam vero quis neget ad hæc munia præstanda valde magis cœlibatum conducere, quam matrimonium? Id plane innuit Apostolus: *qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est* [1].

3. Quod per cœlibatum magis *removeantur impedimenta, quæ cum vitæ clericalis instituto nequeunt consociari*, compertum fiet, si consideremus partes conjugatorum. Nonne conjugatus œconomicis et domesticis innumeris prope curis indesinenter obstringitur? nonne et conjugis et liberorum sustentationi consulere debet? horum educationi et futuræ sorti prospicere, et alia præstare hujus generis sine fine, quæ animum occupant diu noctuque? Non ergo Clerici hæc possent implere sine gravi ministerii sacri detrimento. — Quid si Parœciæ præsint in vicis aut pagis, quæ vix præbeant victui proprio necessaria? si velint pauperes sustentare? si morbo contagioso laborantes invisere? si ad barbaras gentes lucem fidei afferre [2].

Sed dices 1: Deus imperavit omnibus matrimonium dicens: *crescite et multiplicamini et replete terram* [3]. — Hinc Apostolus constituit, ut Episcopus sit *unius uxoris vir; et juniores nubant* [4].

R. Ad 1: Verba Genesis *crescite et multiplicamini* in communi sententia continent quidem benedictionem et fœcunditatem, quam Deus contulit in creatione humani generis; non vero nuptiarum præceptum. Etiam piscibus maris dictum est ibi: *crescite et multiplicamini et replete aquas maris;* sed nemo hæc interpretatur de nuptiarum præcepto piscibus imposito. At esto: præceptum importent: illud ad omne tempus et singulos homines pertinere numquam poterit demonstrari. Imo contrarium colligitur ex verbis: *et*

[1] 1 Cor., 7.

[2] Ut recens præbeamus exemplum, ut quid Hibernia maxima penuria continuo laborat, cum tamen illius regni Episcopi ditissimi sint, nisi quia uxorati pro familia divitias congerunt? Non suspectæ Anglicanæ ephemerides hisce ipsis diebus enarrant, undecim Hiberniæ Episcopus in morte propriis familiis reliquisse summam libellorum 51,375,000 (*Loyal national Repeal-Association*, 1849).

[3] Gen., 2. — [4] 1. Tim., 3 et 5.

replete terram, quæ satis exprimunt tale præceptum non respicere, nisi primordia, vel restaurationem generis humani : quod cessare debuit post sufficientem propagationem. Secus Christus et Apostoli non dedissent consilium continentiæ.

Ad 2 : Episcopus debet esse *unius uxoris vir*, id est non bigamus. Hoc sensu intelligi debent Apostoli verba; alioquin nec Apostolus ipse fuisset idoneus ad Episcopatum, qui scribit nullam sibi uxorem fuisse [1]. Neque etiam concludunt verba : *volo juniores nubere;* cum ibi Apostolus non loquatur, nisi de viduis junioribus et fornicariis, quas declarat, se malle matrimonio iterum jungi, quam sic incontinenter vivere.

Dices 2. Ex historia Ecclesiastica certum est Apostolos et uxores retinuisse, et secum eas circumduxisse. Nemo ignorat historiam Paphnutii in Concilio Nicæno : cum ibi ageretur de lege cœlibatus inducenda, obstitit Episcopus sanctissimus, et in ejus sententiam concesserunt Concilii Patres. Nemo ignorat in Ecclesia Orientalii post Synodum Trullanam, id est ab antiquis sæculis, solos Episcopos continentia obstringi; Presbyteris vero et Diaconis fas semper fuisse uxores ante Ordinationem ductas retinere.

R. Ad 1 : Falsum est Apostolos secum tenuisse uxores suas; ait enim D. Petrus nomine omnium : *ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te* [2]. Feminæ autem, de quibus in objectione fit sermo, non erant uxores; sed piæ quædam quasi famulæ, quæ juxta morem Hebræorum sacros operarios comitabantur, ut ipsis ministrarent, prout de Christo ipso constat [3].

Ad 2 : In Concilio Nicæno propositum fuerat disciplinam Ecclesiæ Latinæ extendere ad Ecclesiam universalem. Paphnutius restitit quoad illos, qui matrimonio juncti ad Presbyteratum et Diaconatum jam ascendissent. Quoad reliquos vero, qui cœlibes sacris essent Ordinibus initiati, censuit *antiquam Ecclesiæ traditionem* esse servandam de nuptiis nunquam ineundis [4].

[1] Cor., 7. — [2] Matth., 19. — [3] Matth., 27.

[4] Ceterum licet in dicto Concilio continentia perfecta non fuerit san-

Ad 3 : Verum est quod dicitur de Ecclesia Orientali, exceptis Diœcesibus non paucis, ubi Episcopi legem Ecclesiæ Latinæ tulerunt; sed Trullanam Synodum contra majorum instituta egit et a puriori disciplina aberravit [1].

Dices 3 : Nulli debet vetari quod Dominus liberum reliquit; atqui tale est conjugium. — Adde Sacerdotes Mosaicos fuisse uxoratos : et tamen rite officia sua adimplebant. — Idem de Ministris protestantibus affirmandum.

R. Ad 1 : Hæc difficultas primum a Calvino proposita fuit; sed a Calvino expostulamus : non Dominus liberam unicuique reliquit venationem, aleam et mercaturam? et tamen ipsemet plurimum commendat Ecclesiæ decreta, quæ Clericis illa interdicunt. Videlicet Ecclesia facultatem habet condendi leges, quas jure putat in bonum fidelium spirituale esse evasuras. Adde Ecclesiam non absolute nuptias hominibus vetare; sed tantum in iis circumstantiis, quibus velit quis ad SS. Ordines ascendere.

Ad 2 : Quoad Sacerdotes Mosaicos peculiares illius populi circumstantiæ expostulabant, ut cœlibes non essent. Deus enim constituerat Sacerdotium hereditarium : et aliis modis propterea consuluerat tum Sacerdotum tum populi utilitati. Causæ autem istæ prorsus cessarunt in Religione Christiana, quæ aliunde perfectionem longe majorem sibi requirit, Adde : quoties ipsi veteris legis Sacerdotes ministerio fungebantur, toties continentes esse debebant, et separari a consortio suarum uxorum. Quid ergo de Sacerdotibus novæ legis, quibus semper ut quotidie suo ministerio sanctissimo præsto sint oportet?

cita; certum tamen est complures ex illis Episcopis reduces ad proprias Diœceses edixisse, ut omnes Clerici Majoribus initiati vitam continentem agerent : sic S. Eustatius in Patriarchatu Antiocheno : S. Alexander in Alexandrino, et alii. Quanquam non est omittendum hanc historiam Paphnutii ab eruditis non paucis omnino rejici uti fabellam a Socrate confictam, cujus deinde fidem secuti sunt Sozomenus et Nicephorus.

[1] *Vid.* Tassoni, *La Religione dimostrata, etc.*, t. 3, c. 27.—It. Opus, *Compendio di dottrine ortodosse intorno la questione del matrimonio dei Chierici maggiori :* quod maxime commendatur apud De Lucca, *Annali*, etc., vol. IX.

Ad 3 : Nulla potest comparatio institui inter officia Ministrorum Protestantium et Catholicorum; illis enim, ut plurimum, nullum aliud onus incumbit, quam semel in hebdomada verba facere ad populum ; nullam fere in eumdem auctoritatem exercent, ideo non ipsis officit, et ipsorum parum interest, si eis non habeatur tanta veneratio et observantia. Sed Sacerdotes catholici tenentur quotidie Officium persolvere, Sacramenta ministrare, Confessiones excipere, morituris præsto esse, concionari sæpissime, indigentibus occurrere, et alia innumera præstare, quæ nequeunt sociari cum matrimonio.

Propositio IIª.

Cœlibatus Ecclesiasticus juri naturæ non adversatur.

Prob. Si cœlibatus noster juri naturæ adversaretur, ideo esset quia exsistit naturæ lex, quæ omnibus et singulis humani generis individuis matrimonium injungit. Atqui hujusmodi lex minime exsistit.

1. Quia alioquin omnes et singuli tam masculi quam feminæ, tam pauperes quam divites, tam sani quam infirmi, tam idonei sustinendis Matrimonii oneribus quam non idonei; tam servi quam domini, omnes, inquam et singuli, nemine excepto, lege obligarentur.

2. Quia si exsisteret hujusmodi lex, eam sane cognovissent populi per orbem dispersi; eam non ignorassent legislatores, non sapientes, non juris naturalis periti. Sed hoc tantum abest, ut quinimo cœlibatus sacri cultores summo semper in honore penes omnes populos habiti sint et laudibus celebrati, ut de Ægyptiis, Indis, Persis, Græcis ac Romanis eruditi ostendunt [1].

3. Si esset contra naturam cœlibatus, Christus et Apostoli continentiæ consilium et exemplum in semeptipsis non dedissent; neque Patres et Ecclesia virginitatem adeo laudibus continuo cumularent.

[1] *Vid.* Zaccaria, *Dissertazione previa sul celibato tra le nazioni prima di G. C.*

Dices 1. Natura ipsa hominem ad matrimonium inclinat, et eum in finem sexuum diversitatem ordinavit. Dein nemo potest negare immortalitatis desiderium homini natura inditum; atqui hoc desiderium expleri non potest, nisi per sui reproductionem in filiorum procreatione, in quibus pater vivere quasi pergit. Adde : negare exsistentiam alicui individuo idem ultimo est ac individuo nato vitam auferre : quod naturæ adversatur.

R. Ad 1 : Natura hominem inclinat ad matrimonium, quin tamen peculiarem unicuique individuo illius contrahendi obligationem imponat. Unde omnes quidem possunt, si velint, matrimonium contrahere; sed nemo in particulari ad illud cogitur. Imo fas est eidem renuntiare, maxime si id fiat ob causam publicæ utilitatis, qualis est Religio. — Ad 2 : ridiculum est quod desumitur ex immortalitatis desiderio; istud enim respicit vitam propriam, non filiorum, in quibus pater dicitur quidem vivere, sed improprio atque lato sensu [1]. — Ad 3 : latum est discrimen inter eum qui natus est, et eum qui necdum ullo modo vivere cœpit : primus jus acquisivit ad conservationem; sed secundus jus illud neque acquisivit, neque acquirere potuit.

Dices 2. Illud naturali juri adversatur, quod naturæ instinctum extinguere nititur et corporis sanitatem. Atqui talis est cœlibatus.

R. Hanc difficultatem ex physiologia et medicina contra cœlibatum multum urgent increduli; Sed frustra, cum eos falsitatis arguant physiologi, medici et scriptores præclarissimi [1]. Ostendunt videlicet, ipsa duce experientia, cœlibes complures ad decrepitam usque ætatem pervenire, et quidem optime in salute valentes : hoc fassi sunt inter ceteros Baco de Verulamio, et ex veteribus ipse Galenus. Imo Brownus, celebris medicus anglus, in Opere *Errores populares*, demonstrat ex professo cœlibatarios, ceteris paribus, diutius vivere quam conjugatos. Et Leonicenus doctissimus medicus italus perfectam valetudinem, qua fruebatur ætate annorum 90, ad continentiam referebat.

[1] *Vid.* Antonius Bianchi, *Il libertinaggio esaminato*. Milano, 1810.

Propositio III[a].

Cœlibatus Ecclesiasticus nedum societatis bono adversetur, imo illum mirifice provovet.

Prob. Illa lex bonum societatis mirifice promovet, quæ familiis perennitatem et generis propagationem affert; quæ efficit, ut litteræ et artes vehementius excolantur; quæ publicæ beneficentiæ et charitatis instituta fovet ac multiplicat. Atqui talis est lex cœlibatus nostri.

1. *Familiis perennitatem et generis propagationem affert.* Per eam enim legem sacri ministri fiunt ministri publici, a quovis negotio domestico liberi, et concivium suorum utilitati mancipati. Hinc toti ipsi sunt (vel esse debent, si conditioni propriæ velint inhærere; in communicando vim moralem et religio sam hominibus, suadendo *ut* genitores familiam recte moderentur; *ut* filii sint dociles erga parentes; *ut* conjugati se mutuo amore prosequantur; *ut* famuli fideles sint, et subjecti ex corde; *ut* pax domestica omnino servetur, et vitia procul sint. Quæ omnia ad familiarum perennitatem, et generis propagationem maxime influunt : cum porro ex bono familiarum pendeat bonum societatis; patet legem cœlibatus Ecclesiastici societatis bono mirifice prodesse.

2. *Hæc lex efficit, ut litteræ et artes vehementius excolantur.* Sane ille est longe aptior, qui totus hic esse potest, ac propter præstantissimum vitæ genus quam profitetur, et venerationem et fiduciam et amorem et auctoritatem sibi valet conciliare; quam ille, qui negotiis domesticis detinetur. Atqui talis est cœlebs minister.

3. *Publica charitatis instituta fovet.* Sunt Ecclesiæ ministri, qui orphanorum, senum, infirmorum et miserorum omnium veluti parentes et refugium habentur[1]. Qua vero de causa? certe ob eam præsertim, quod ab omnibus domesticis ac publicis negotiis immunes sint, et nullum in ipsis impedimentum inveniat charitas Christi, quominus in

[1] Ipsa *infantiæ asyla*, quæ nunc temporis adeo prædicantur, ab ipsis Ecclesiæ catholicæ ministris, si non nomine, re primitus inventa sunt, videlicet ab Archipresbytero Mediolanensi *Datheo* anno 787 (*Vid.* Mu-

omnes libere et late diffundi possit. Cœlibes Ministri sua vivendi ratione constituuntur mediatores inter egenos et divites, inter potentes et debiles; atque sine ulla suspicione, et facillime in nomine Christi Jesu subsidia sibi valent undique corrogare, quibus indigentium necessitatibus occurrant [1].

Dices: cœlibatus privat societatem civibus innumeris; ergo ejus bono adversatur. Hinc Græci et Romani eum proscripserunt. Hinc Provinciæ Protestantium maxime florent, squallentibus regionibus catholicis.

R. Multiplex distinguitur cœlibatus ratione artis vel finis, vi cujus observatur : alius *militaris*, alius *nauticus*, alius *philosophicus*, alius *famulatius*, alius *libertinus* et *profanus*, alius *religiosus* et *sacer*, de quo hic verba facimus. Porro si adversariis tantopere cordi est societatis augmentum, cur non insurgunt etiam in cœlibatus omnes, a quibus revera innumerorum civium procreatio impeditur; et qui sunt causa efficiens tot malorum et tam effrenis libidinis? Eccur in solum religiosum debacchantur, cujus ministri, si qua ex parte defraudant societatem quibusdam civibus, abunde compensant ex altera fovendo et promovendo familiarum perennitatem et generis propagationem, litterarum studia, bonarum artium culturam et publicæ beneficentiæ instituta.

Quod pertinet ad Græcos et Romanos, ipsi quidem proscripserunt cœlibatum, sed libertinum, quem etiam nos tanquam societatis pestem damnamus. At religiosum et sacrum summo semper in pretio habuerunt et honoribus cumularunt, ut ex Henrico Morini ostendit P. Zaccaria.

Est tandem putidum mendacium quod dicitur de florentibus provinciis protestantium, et de squallentibus Catholi-

ratori, *Antiq. It.*, diss. XXXVII, t. 3). Hoc ipse fatetur Aporti, *Manuale di educazione, ed ammaestramento per le scuole infantili.*

Hinc in Brephotrophio, quod pius ille erexerat, hi versus legebantur :

Sancte memento Deus, quia condidit iste Datheus
Hanc aulam miseris auxilio pueris.

[1] *Vid.* De Maistre, *Du Pape*, l. 3. — Jager, *le Célibat ecclés., etc.* — Gott, *Colloquia Theologio-polemica*, Bononiæ, 1727. — Gobbet, *Hist. de la Réforme*, lett. IV.

corum. Ipsa sola Italia nostra per se sufficit ad id clarissime demonstrandum; hæc enim viris Ecclesiasticis profecto abundat magis, quam ceteræ mundi partes. Et tamen nemo dixerit eam squallere; ostendit enim clarissimus Balbi noster Italiam, spectata soli area, ipsos Sinas exsuperare numero incolarum [1].

APPENDIX.

DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

PRÆLUDIUM.

De Beneficiorum natura, divisione atque proprietatibus [2].

Q. 1. *Unde Beneficii nomen, et quomodo Beneficium definitur?*

R. Ad 1 : Nomen *Beneficii* ab historia Romana ad Ecclesiasticam translatum est. Romanis nempe mos erat, ut militibus de Republica benemeritis reditus aliqui ad honestam sustentationem ex publico ærario adsignarentur : reditus

[1] *Abrégé de Géographie*, etc. — Bergier, *Dict.*, art. *Célibat.* — Liber *integer legendus*, ut verbis utar Pii VI, qui inscribitur, *l'Alliance de la Théologie moderne et de la Philosophie, au préjudice de l'Église de J. C., dévoilée, etc.* Novara, Miglio, p. 77. — Civiltà Catt., vol. x : *De celibato scaro e profano*, 1852. — Martinet, *Solution des grands problèmes.*

[2] Quosdam consuetudines apud nos vigere constat. Quarum haud parva pars procedit ex illo statu, diversis respectibus extraordinario, in quo, post rerum ecclesiasticarum eversionem et restitutionem, religio in Galliis collocata fuit et adhuc detinetur. Cum enim ecclesia bonis suis spoliata fuerit, cum non amplius *proprie dicta beneficia* subsistant, cum potestas civilis legem canonicam pro regula non habeat, nec immunitates ecclesiasticas agnoscat, hinc scaturierunt plures juris exceptiones quæ nullo modo vitari poterant. *Concil. prov. Remensis*, an. 1853, cap. VI. — Mirum igitur non est, quod plura ex iis quæ jure canonico statuta sunt de Beneficiis, nullam apud Galliarum Ecclesias vim habeant, nec ullam habitura sint, quamdiu in eodem statu manebunt res ecclesiasticæ. — Not. édit.

Beneficia nuncupabantur; milites iisdem donati, *Beneficiarii*[1]. Item in Ecclesia Catholica ubi temporum lapsu disciplina Clericalis eo devenit, ut non amplius ministri vitam communem agerent, inductum fuit, ut iis pro vitæ sustentatione quædam prædia ejusdem Ecclesiæ traderentur, ex quibus necessaria perciperent. Una porro cum usu etiam nomina *Beneficiorum*, atque *Beneficiariorum* obtinuerunt.

R. Ad 2: Beneficium Ecclesiasticum communiter definitur: *jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiasticis propter officium aliquod spirituale, auctoritate ipsius Ecclesiæ constitutum:*

Dicitur 1. *jus*, id est vera potestas. Quæ duplex est: alia exercendi muneris spiritualis; alia fructus ecclesiasticos percipiendi[2].

2. *Perpetuum*, tam ex parte sui, cum omnia bona ecclesiastica alienari non possint; quam ex parte Clerici cui confertur, cum ad ejusdem vitam sit omnino perduraturum.

3. *Percipiendi fructus;* neque enim Beneficiarii sunt domini Beneficiorum, sed tantum administratores et usufructuarii.

4. *Ex bonis ecclesiasticis*, quæ nempe ad Ecclesiam pertinent sive uti ab ipsa acquisita, sive uti eidem a fidelibus consecrata.

Propter officium aliquod spirituale; ab Ecclesia non alluntur Clerici, ut otientur; sed ut officiis spiritualibus, quibus mancipantur, sedulo incumbant ex quo illud: *Beneficium propter officium.*

6. Denique *auctoritate ipsius Ecclesiæ constitutum;* solius enim Prælati Ecclesiastici proprium est ecclesiastica Officia et Beneficia instituere; eisdem temporales proventus adnectere[3] ac demum judicare quot et qualibus ministris Ecclesia indigeat.

[1] *Vid.* Baronius ad an. 502. — [2] Hæc secunda potestas, etiamsi per se temporalis sit, tamen quatenus fundatur in officio spirituali et est eidem adnexa, spiritualitatem quamdam quasi induit.

[3] Nihil autem refert quo nomine Beneficium donetur, modo requisitis præstet conditionibus. Sic nonnunquam *præbenda* vocatur, quamvis per se hæc minus pateat; cum proprie nonnisi fructus comprehendat, reditus, seu dotem Beneficii ipsius.

Q. 2. *Quænam Beneficiorum divisio?*

R. Præcipua divisio est, ut aliqua dicantur majora, alia minora.

Majora sunt quibus hæret maximus in Ecclesia gradus, uti *Patriarchatus*, *Archiepiscopatus*, *Episcopatus*, *Cardinalatus*, et in quorumdam sententia etiam *Abatia*. Hæc tamen non communi Beneficiorum vocabulo; sed proprio solent indicari, et quandoque etiam Beneficia *consistorialia*, eo quod eorum collationem Summus Pontifex ordinarie facere soleat in Consistorio Cardinalium. — Beneficia autem illa, quæ in prædictorum numero non continentur, appellantur *minora:* quæ quidem quinque hisce modis inter se differunt:

1. Alia *sæcularia* sunt; alia *regularia*. Illa Clericis sæcularibus, hæc Regularibus traduntur, uti est Prioratus [1].

2. Alia sunt *duplicia*, alia *simplicia*. — *Duplicia* dicuntur quæ duplici onere censentur obstricta, si nempe præter communem precum recitationem, quæ Beneficiis inhæret omnibus, adnexam habeant aliam qualitatem: scilicet vel præeminentiam et jurisdictionem in foro interno, et dicuntur *curata:* vel solam præeminentiam, et sunt *personatus:* vel aliquam administrationem, et dicuntur *officia:* vel præeminentiam et jurisdictionem in externo foro, et sunt *dignitates* [2]. — *Simplicia* instituta sunt ad solas preces Deo fundendas, atque ad altaris servitium, ut *Canonicatus* [3], *Capellania ecclesiastica*, etc.

3. Alia sunt *residentiaria*, alia *non residentiaria*. — Primis inhæret obligatio residendi personaliter in loco Beneficii, ut ejus munia Beneficiatus personaliter implere valeat. Secundis vero talis lex non inhæret. — Beneficia cuncta erant olim residentiaria; sed temporum lapsu inducta est consue-

[1] Hæc differentia dignoscitur vel ex ipsa fundationis lege vel institutione vel prescriptione. In dubio Beneficium præsumitur sæculare; quia status sæcularis prior est et antiquior statu regulari.

[2] Hodie tamen in nomine plures Ecclesiæ variant.

[3] Sed, ut advertit Devoti, canonicatus aliquo modo ad dignitates accedunt: ideoque in odiosis simplicium Beneficiorum nomine non continentur. Imo alicubi invaluit usus, ut ea tantum simplicia dicantur, quæ residentiam non postulant.

tudo, ut quibusdam, præsertim simplicibus, nullum residentiæ onus tribueretur [1].

4. Alia dicuntur *compatibilia*, quæ simul possideri possunt ab uno eodemque Clerico. — Alia vero *incompatibilia*, quæ e contrario non possunt ab uno eodemque Clerico simul retineri. Hujus generis sunt quibus alligatur vel cura animarum, vel aliud officium quod excludat in Beneficiato quodcumque aliud officium simile, v. g., onus celebrandi Missam festivam *per se;* non enim Beneficiatus potest per se ipsum duas Missas uno die celebrare [2]. Hujus generis sunt etiam quæ dicuntur Beneficia *uniformia* sub eodem tecto, quæ nempe concurrunt ad easdem functiones in eodem loco, et eodem temporis puncto : ut essent duæ Capellaniæ ecclesiasticæ in Ecclesia; considerantur enim uti duæ sorores, quæ simul haberi non possunt.

5. Denique omnia Beneficia ratione modi, quo conferuntur, alia sunt electiva, alia patronata, alia collativa. — *Electiva*, si Clericus adsumitur per simplicem electionem. — *Patronata*, si conferuntur per patroni præsentationem. — *Collativa*, si obtinentur per collationem libere factam ab eo qui potestatem habet, quocumque modo hæc fiat, etiam per concursum [3].

Nonnunquam Beneficia *Commendata* appellantur : sunt quæ quodam quasi depositi jure justa de causa per Pontificem Clericis, et etiam sæcularibus tribuuntur, quin ipsorum natura immutetur. Sic appellantur, quasi nempe sit custodiæ illorum facta alteri *commendatio* [4].

[1] Residentiaria duplicis generis adhuc sunt; nam alia dicuntur habere residentiam *præcisam*, quoties nempe absens per notabile tempus ipso privatur Beneficio. Alia residentiam *causativam*, si absens sola fructuum amissione punitur.

[2] Hic præstat adhuc animadvertere Beneficia alia esse et dici incompatibilia *titulo*, uti duæ parœciæ, quæ æquiparantur duobus Beneficiis sub eodem tecto uniformibus; alia vero *retentione* tantum, uti duo Canonicatus in diversis Ecclesiis.

[3] *Vid.* Pyrrus Corradus, *Praxis Benefic.* — Garcias, *De Beneficiis*, etc., etc.

[4] *Vid.* Marengo, *De Benefic.*, sess. 4. — Rigantius, *in Reg.* 43, *Cancell.*, n. 49 et seqq. — Berardi, *Comment. in jus Can.* — Nat. Alexander, sæc. 15 et 16, *Hist. eccles.*, c. 7, art. 4, et dissert. 12, art. 9, etc.

Q. 3. *Quænam sunt Beneficiorum proprietates?*

R. Præcipuæ Beneficiorum proprietates sunt : — 1. ut ea sine causa ac debitis conditionibus neque dividandur neque conjungantur; quia primum Beneficia depauperat [1], aliud Ministris privat Ecclesiam [2]; — 2. ut sine Pontificis venia tributis ac vectigalibus laicorum non subdantur; cum enim bona Dei sint, in humano commercio versari non debent [3] : id tamen (apud Gallias) non amplius viget; — 3. ut neque ex parte distrahantur, sed inalienata maneant [4].

Scholium. — *De Beneficiis impropriis.*

Q. *Quid sunt Beneficia impropria?*

R. Beneficia impropria dicuntur ea quæ undecumque non habent Beneficiorum naturam et qualitates, licet aliqua ex parte ad eas accedant. Talia sunt *patrimonia Clericalia*, quæ in titulum constitui permittuntur in subsidium tituli ordinarii. *Coadjutoriæ Beneficii*, quæ nudam important alterius onera supplendi facultatem. *Beneficia manualia*, quæ nempe in alterius manu ita remanent, ut possint ad nutum auferri. *Legata pia*, quæ nihil aliud sunt, quam certa bonorum dispositio ad pium opus. Et ordinarie *præstimonia*, seu certæ illæ portiones, quæ alicui præstantur, v. g., studiorum, paupertatis, vel militiæ causa. — Hæc enim omnia maxime deficiunt in perpetuitate et ecclesiastica institutione, quæ duo præcipue ad veram Beneficii ecclesiastici naturam indagandam inspicienda sunt.

Hinc patet etiam nomine Beneficii improprii venire *Capellanias laicales*, quæ important obligationem aliqua ministeria obeundi in certa capella vel altari. Differunt nempe a Beneficiis proprie dictis :

1. Quia Beneficium semper soli Clerico tradendum est; Capellania vero laicalis etiam laico, imo etiam feminis et pueris tradi potest, si onera idonei Clerici opera impleantur.

2. Quia in Beneficio intervenit semper auctoritas Prælati Ecclesiastici in erectione et collatione; in capellania non ita.

[1] Can. 8, 26, 36. de Præb. — [2] Can. 23, cap. 1, an. 7. — [3] Can. 4 et 7, de immun. Eccles. — [4] *Vid.* infra dicenda cap. 3.

3. Quia Beneficium inter jura Ecclesiastica merito recensetur, et ideo ejus titulus et administratio semper manet penes auctoritatem Prælati Ecclesiastici. Sed in Capellaniis laicalibus hæc duo manent penes ipsum fundatorem et successores ejusdem. Hinc est quod appellantur etiam *salaria mercenaria*, vel *stipendia manualia*.

CAPUT PRIMUM.

De modis ecclesiastici beneficii adquirendi.

Beneficia ecclesiastica *vacua* esse debent, ut rite conferantur. Et collatio, imo et promissio Beneficii non vacantis, nisi fiat a R. Pontifice, nulla est. Imo qui scienter ad illud institui passus fuerit, is majore excommunicatione puniendus[1]. Hinc Tridentinum antiquavit omnia *mandata de providendo, reservationes mentales, gratias expectativas, et alias quascumque ad vacaturam*[2].

Q. *Quot modis Beneficia ecclesiastica adquiruntur?*

R. Tribus modis communiter ecclesiastica Beneficia adquiruntur: 1. per *electionem*, qua clericus a toto capitulo vel congregatione eligitur et a superiore confirmatur; 2. per *præsentationem*, quia quis a patrono offertur superiori, a quo acceptetur, si idoneus reperiatur; 3. per *collationem*, cum libere Beneficium solo jure prælati datur[3].

Ubi quis uno ex dictis modis Beneficio provisus est, restat ut canonice instituatur, ac in possessionem mittatur: *Institutio canonica*, quæ dicitur etiam *collativa* est actus, quo superior ecclesiasticus confert seu tribuit jus in Beneficium, illiusque possessionem petendi facultatem: hæc autem fit per symbola, v. g., per bireti impositionem, etc. *Immissio in possessionem*, seu *institutio corporalis* est corporalis investitio sive positio pedis in Beneficio, per quam demum habetur in illo quies. Fit per ingressum in Ecclesiam Beneficii, per additionem altaris, stalli occupationem, etc.

[1] C. 2 et 7, de conc. Præb. — [2] Sess. 24 de R, c. 9.
[3] *Vid.* apud Ferraris, v° *Electio*, accurata horum distinctio.

Hæc possessio est magni ponderis; cum ab ipsa jura et onera hodie incipiant.

Articulus 1. — De electione et nominatione.

Q. 1. *Quid est electio et nominatio ad Beneficium ?*

R. Ad 1 : Electio ad Beneficium non aliud est, quam *optio communibus suffragiis, et servatis conditionibus in jure requisitis peracta, vi cujus aliqua persona præ aliis ad vacans Beneficium designatur.* Sic evenit, v. g., in Capitulis Canonicorum, ubi ab ipsis inter multos unus sit eligendus ad Canonicatum. Sic evenit etiam in piis laicorum confraternitatibus, ubi de eorum eligendo Capellano sit sermo.

R. Ad 2 : Nominatio est *actus ille, quo exhibetur Superiori persona aliqua ad Beneficium vacans occupandum.* Fit per litteras : et sic hodie communiter eliguntur Episcopi [1].

Q. 2. *Quænam conditiones in electionibus ad Beneficia servandæ ?*

R. Conditiones in electionibus servandæ sunt sequentes : 1. Ut omnes qui jus habent eligendi, juxta usus vigentes vocentur : non tamen obstat, si quis vocatus non veniat [2]; — 2. ut omnes eligentes in Cathedrali vel Collegiata sint saltem subdiaconi [3];—3. ut electio sit omnino libera : *cessat electio,* ait Gregorius IX, *dum libertas adimitur eligendi* [4];— 4. ut is eligatur, in quem sanior pars consentit : ita Lateranense IV. Hodie major numerus censetur etiam esse sanior, talis nempe qui canonum regulas servat.

Ex eodem Concilio electio fieri potest : 2. *per scrutinium :* est cum quilibet suum suffragium secreto tribuit : 2. *per compromissum :* est cum facultas eligendi in unum vel plures designatus ex consensu transfertur; 3. *per inspirationem :* est cum subito quodam motu omnes eligentes in unum conspirent [5]. — Electio absoluta electo est offerenda [6], qui

[1] Scilicet Principes ex concessis a Pontifice indultis ad cathedrales Ecclesias ditionum suarum nominationem habent, seu, ut aiunt pragmatici, supplicationem pro viris idoneis et Episcopatu dignis. — *Vid.* Rigantius, *In Reg.* 2 *Cancell.*, § 1, *per totum.*

[2] C. 28, de elec., in 6. — [3] Tridentinum., sess. 22, c. 4, *de R.* — [4] L. 1, t. 56, c. 3, in 6. — [5] *Vid.* Lucio Ferraris, l. cit. — [6] Cap. 15, 19, 22, 40; 43, de elect.

intra mensem a notificatione consensum dare debet; et intra menses tres a superiore confirmationem petere[1].

Q. 3. *An sit obligatio sub culpa eligendi digniores ad Beneficia?*[2]

R. Vel igitur de Beneficiis majoribus vel curatis vel simplicibus.

Si 1, certum est eligentes sive sint laici sive ecclesiastici, teneri sub mortali eligere digniores. Id patet: — 1. ex Tridentino, ubi aperte declaratur, eligentes *mortaliter peccare, nisi quos digniores et Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus; sed eorum exigentibus meritis præfici diligenter curaverint*[3]; — 2. ex contraria propositione damnata ab Innocentio XI, n. 47; — 3. ex ratione, nam cum Beneficia seu dignitates hujusmodi instituta sint ad commune Ecclesiæ bonum, multum ipsi detrahunt qui omittunt eligere magis dignos.

Si 2, pariter tenendum ad Parochias esse sub gravi eligendos digniores; tum quia eadem occurrit ratio, cum etiam ad Parochos pertineat salus animarum; tum quia absolutum et gravissimum est Tridentini præceptum[4], ut ad Parœcias eligantur qui ceteris *magis idonei et Ecclesiæ magis utiles* judicabuntur[5].

Si 3, aliqui probabiliter putant eligentes sive Ecclesiasticos sive laicos non teneri eligere digniorem; ideoque non peccare, si eligant minus dignum ad Beneficia simplicia, modo idoneum. Nam cum Beneficia instituta sint saltem primario, non in bonum singulorum, sed communitatis; nullo

[1] Si vero eligendus canonico aliquo impedimento laborat dispensabili, tunc electioni præmittitur *postulatio* Superiori, ut concedat *indultum eligibilitatis* (Ex C. 1. de postulat). — *Vid.* Salzano, tum *Lezioni di diritto Canonico pubblico et privato;* tum *Corso di Storia Eccl.*, lib. xv, ubi agit etiam de *regaliis*.

[2] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 4, nn. 91 et seqq. Idem valet de nominatione.

[3] Sess. 24, c. 1, de R. Benef. — [4] Sess. 21, c. 18.

[5] Alii dicunt hoc præceptum non urgere, si eligentes sint laici; cum Tridentinum dicat de illis, nempe admittendos esse ab his præsentatos, *si idonei sint reperti*. Verum contrarium est omnino tenendum, ratione videlicet publici boni.

profecto damnum, vel modicum huic infertur, si illa conferantur dignis, prætermissis dignioribus. Verum alii communius et probabilius docent etiam ad Beneficia simplicia digniores esse sub gravi eligendos, saltem *generatim loquendo*. Nam ipsa Ecclesiæ utilitas, ob quam instituta sunt Beneficia, postulat de se, ut promoveantur digniores. Alioquin Clerici parum incumberent ad digniores sese faciendos, et sic valde deficeret Ecclesiæ bonum.

Diximus *saltem generaliter loquendo;* nam docent : — 1. non excedere veniale electionem minus digni, si vel dignitatis excessus sit parvus; vel Beneficium sit parvi momenti; vel dignior prævideatur illud Beneficium brevi cessurus. Tunc enim, quod evenit damnum, leve est; — 2. ne veniale quidem esse, vel si ex lege fundationis indicetur persona eligenda, modo indigna non sit; vel si id postulet charitas, v. g., ad aliquem ab inopia levandum, ad aliquod Ecclesiæ bonum curandum, aut malum impediendum.

Sed (quæres) *in quonam major dignitas est collocanda?* Major dignitas non est accipienda absolute, sed respective ad utilitatem Ecclesiæ atque fidelium, ut aperte tradit Angelicus[1] : hoc recte deducunt ex Tridentino, quod vult non solum eligendos esse *ceteris magis idoneos*, sed etiam *Ecclesiæ magis utiles*.

Hinc ceteris paribus, digniorem censent : — 1. senior ob majorem experientiam; — 2. qui de bonis suis Ecclesiam fundavit in gratitudinis titulum, atque ut ipsorum bonorum major habeatur cura; — 3. qui Sacerdotio donatus est in comparatione illius, qui non habet nisi Diaconatum; cum illico valeat inservire; — 4. originarius respectus extranei; cum præsumatur magis sollicitus erga patriam suam; — 5. graduatus in aliqua scientia respectu non graduati; ut enim supponitur, majori doctrina pollet; — 5. qui præditus est majori sanctitate aut prudentia respectu illius, qui non præemineat nisi sola scientia, ut patet; sola enim scientia præsumptionem parit; — 7. potens et nobilis, si hæ prærogativæ conducant ad bonum Ecclesiæ validius procuran-

[1] 2. 2, q. 63, a. 2.

dum; — 8. tandem pauper respectu divitis, ut sic illi etiam provideatur, etc.

Q. 4. *An electio digni ad Beneficium, relicto digniori, sit valida?*

R. Si electio est ad Beneficium sine cura animarum, commune est eam validam esse; quia lex nulla irritans citari potest[1]. Si vero electio sit ad Beneficium cum cura animarum, adhuc ipsa valet, si Beneficium fuerit jurispatronatus laicorum: quia ex Tridentino ab his præsentatus admitti debet, si idoneus repertus[2].

Si tandem Beneficium curatum sit jurispatronatus ecclesiastici, vel liberæ collationis, tunc aliqui docent non sine probabilitate nullam esse electionem. — 1. Quia Tridentinum postquam circa hæc Beneficia præscripserit, ut digniores eligerentur, addidit : *ut provisiones seu institutiones præter supradictas formas factæ, subreptitiæ esse censeantur :* quænam autem forma principalior, quam ut dignior eligatur præ minus digno? — 2. Quia in Bulla S. Pii V anno 1566 declarantur *nullæ* omnes collationes factæ præter formam Tridentini, et conceditur appellatio digniori qui posthabitus fuit.

Sed hisce non obstantibus, probabilius affirmant Anacletus, Croix, Garcias, Holzman, Lugo, Ugolinus, Vasquez, etc., talem electionem valere. Sane *formæ* vocabulum, quo utitur Tridentinum, non significat, nisi modum seu ritum exteriorem a Concilio ipso præscriptum, ut sunt, v. g., edictum, examen et similia. Quod autem aliquis magis vel minus dignus judicetur, hoc pertinet ad internum eligentis judicium a quo certe pendere non debet validitas actus[3]. *An hoc,* ait Angelicus, *quod electio impugnari non possit in foro judiciali, sufficit eligere bonum, nec oportet eligere meliorem; quia sic omnis electio posset habere calum-*

[1] Excipe si electiones fierent per concursum ex dicendis.

[2] Sess. 24, c. 12, de R.

[3] Præterea Pius V in dicta Bulla declaravit appellationis interpositam *non impedire,* quominus electio interim exsecutioni mandetur : ideo electio habenda uti valida, donec judex appellationibus eam revocaverit. — *Vid.* Liguori, *Opus Mor.,* l. 4, n. 102.

niam : sed quantum ad conscientiam eligentis necesse est eligere meliorem, vel simpliciter vel in comparatione ad bonum commune [1].

Q. 5. *An eligentes minus dignum teneatur restituere?*

R. Triplicem habemus sententiam :

Prima cum Salmanticensibus, Banez, aliisque docet, teneri sic eligentes ad damni restitutionem faciendam digniori prætermissio et Ecclesiæ; quia damnum utrique redundat.

Altera vult restitutionem fieri debere non quidem prætermisso; sed ipsi Ecclesiæ, quæ quidem jus habet ad digniorem.

Tertia verum cum Cano, Croix, Lessio, Lugo, Navarro, Sanchez, etc., tradit neque digniori prætermisso, neque Ecclesiæ aliquid esse restituendum. — Non digniori; quia digniores jus strictum non habent ad Beneficia. nisi constet fundatorem habuisse principaliter rationem meritorum : non vero si constet id minus principaliter a fundatore fuisse intentum, uti est in casu nostro [2]. — Non Ecclesiæ; quia hæc non intendit electores ad aliud obligare, quam ad ministros non indignos eligendos [3]. Excipiunt tamen communissime, si electio fiat per concursum; tunc enim dignior acquirit jus in Beneficium ratione pacti, quod intercedit inter electorem et concurrentes : quod pactum sufficienter explicatur in Edicto. Eo igitur in casu dignior prætermissus habet jus, ut sibi damnum compensetur.

Quid (quæres) *de electo ad Beneficium, si se digniori Prælatum cognoscat?* videtur probabilius electum non peccare, si Beneficium acceptet, ut dicunt Sanchez, Salmanticenses, Sotus, etc.; modo non sit indignus. Nam Angelicus tradit, quod ille qui debet assumere, *assumat meliorem ad regimen Ecclesiæ :* at pro eo qui assumitur, *non requiritur, ut reputet*

[1] 2. 2, q. 63, a. 3.

[2] Cum Beneficia instituta censeantur in bonum publicum, ut nempe Ecclesiæ inserviatur a bonis ministris, ideo nullum jus strictum et rigorosum ad ea sibi acquirunt nec digni nec digniores.

[3] Sententiæ valde probabiles sunt, sed probabiliorem nobis reddit tertiam quod de restitutione tradidimus, nempe nullum legitimum possessorem sui ad restitutionem teneri, quamdiu pro se habeat opinionem vere probabilem.

se aliis meliorem; sed sufficit quod nihil in se inveniat, per quod illicitum ei reddatur assumere prælationis officium[1]. Tanto magis, quia electus potest prudenter præsumere, quod Episcopus habeat latentem causam excludendi, quem ipse putat digniorem. Adde : secus res semper scrupulis esset referta[2].

Q. 6. *Quid de electione indigni ad Beneficium?*

R. Indignus Beneficio est qui ad officium debite præstandum ineptus judicatur. Electio indigni non est in foro saltem externo ipso jure irrita; quia de hac (saltem Beneficia non curata) nihil habetur definitum. Est tamen irritanda ex Tridentino, quod præcepit, ut *Beneficia ecclesiastica personis dignis et habilibus conferantur; aliter autem facta collatio sive provisio omnino irritetur*[3]. Ex quo Tridentini et alio simili Lateranensis præcepto patet, mortaliter peccare tum eum qui se indignum promoveri, tum alium qui talem scienter promovere curat; quia hoc cedit in grave Ecclesiæ damnum, cui proinde debetur restitutio, ut docent communiter[4].

Articulus 2. — De præsentatione.

Q. 1. *Quid est præsentatio ad Beneficium?*

R. *Præsentatio est exhibitio personæ idoneæ facta coram Episcopo ab eo qui habet Juspatronatum, ut in Beneficio instituatur.*

Q. *Quid est Juspatronatus?*

R. Antiquissima Ecclesiæ disciplina receptum est, ut iis qui Templa aut Beneficia *vel* erigerent *vel* dotarent *vel* restituerent, fas esset non tantum nomina sua et stemmata gentilitia in Templis ipsis retinere, ac jure alimentorum, sepulturæ, sedis, processionis, thuris, et ceteris quæ honorifica appellantur, frui. Verum etiam Clericos sibi acceptos ad eadem Beneficia eligere, et Episcopis præsentare. Hinc versus :

[1] 2. 2, q. 63, a. 2. — [2] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 4, n. 110. — [3] Sess. 7, c. 3, de R. — [4] *Vid.* Croix, *De Beneficiis.*

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

En Juspatronatus, qui definiri potest : *jus seu facultas offerendi Clericum, ut ei conferatur Beneficium vacans.*

Amittitur juspatronatus multiplici de causa. Tum *facto* ipsius patroni, ut si illud alteri cedat, aut prædium cui illud inhæreat. Tum *omissione*, ut si Ecclesiam reparare recuset[1]. Tum *crimine*, ut si in heresim inciderit, si Ecclesiæ rectorem occiderit aut mutilaverit, vel jura Ecclesiæ usurpaverit, aut separatim jus vendiderit[2]. Tum demum *præscriptione*, si nempe spatio annorum 40 illud non curaverit : ad modum quo eadem præscriptione illud acquirere posset[3].

Q. 3. *Quænam Jurispatronatus divisio?*

R. Triplex est Patronatus divisio : — 1ª est in patronatum *ecclesiasticum*, *laicale* et *mixtum*, prout bona, quibus coalescit, ecclesiastica sunt, laicalia vel mixta ; — 2ª in *hereditarium*, *familiarem* et *gentilium*. Hereditarium transit in heredes quoscumque fundatoris arbitrio vocatos. Familiarem et gentilitius non complectitur nisi eos, qui de fundatoris familia vel gente exorti sunt[4] ; — 3ª in *activum* jam definitum, et *passivum*, qui est jus alicui competens, ut nemo præter ipsum nominari et præsentari valeat[5].

Q. 4. *Quandonam Patronus tenetur præsentare ad Beneficium?*

R. Si patronatus est laicalis, præsentatio facienda est intra menses quatuor. Si Ecclesiasticus vel mixtus, intra menses sex computandos a die, quo Beneficii vacatio ad patroni notitiam potuit pervenire[6]. Ubi notant, Episcopum posse ad alios sex menses tempus prorogare, non amplius[7]. — Si hoc tempore non fit præsentatio, ea vice collatio illius

[1] Benedictus XIII, Const. *Pius* ; et c. un., de jur., in 6.

[2] C. 10, de her. ; c. 12, § sani de pœn. ; Trid., sess. 24, c. 9, de R. Benef.

[3] C. 24, de electione.

[4] Quando in laicum transfertur præterquam hereditate, requíritur Episcopi consensus ; quia laicus nonnisi de gratia est hujus juris capax. Excipe nisi compatrono detur ; tunc enim esset simplex remissio.

[5] *Vid.* celeberrimi hac de re *Pitonius* et *Vivianus*.

[6] C. unico, § Verum de jure patr., in 6. — [7] C. 2, de conc. præb.

pertinet ad proximum superiorem, et sic gradatim ad Papam : a quo tamen non fit regressus. En jus *devolutivum*.

Non currit tempus, si lis sit vel inter Episcopum et patronos, vel inter præsentatos. Secus vero, si sit inter ipsos patronos [1].

Patronus dignum, imo digniorem debet præsentare, ut Ecclesiæ bonum postulat. Si præsentat indignum, ubi patronus sit laicus, jubetur alium præsentare : si ecclesiasticus, ea vice jure præsentandi privatur. — Patronus nequit se ipsum præsentare; rogare tamen potest Episcopum, ut si dignus est, sibi Beneficium conferat [2].

Q. 5. *Quid agendum, si multi simul præsententur ad Beneficium?*

R. Tres hic possunt hypotheses institui :

1. Si patronus, qui antea præsentavit, v. g., Petrum, postea præsentet alium, v. g., Paulum, tunc si patronatus est ecclesiasticus, *qui prior est tempore, potior est jure*. Si vero patronatus est *laicalis*, poterit Prælatus eum instituere, quem maluerit; quia tunc præsentatio secunda non irritat primam, neque e contra. — Ratio disparitatis est quia patronus ecclesiasticus præsumitur nosse digniorem; quem ideo nominare debet, neque mutare. Laicus vero præsumitur non satis digniorem nosse; et ideo plures potest præsentare cumulative [3].

2. Si ex duobus patronis alter unum, alter vero alterum præsentat, Prælatus jure Beneficium conferre potest suo arbitratu. Quanquam prudentia exigat, ut digniorem ex præsentatis eligat [4].

3. Si multi patroni sunt discordes inter se, ille erit jure instituendus, in quem convenit eorum pluralitas, nisi sit indignus : qui si talis fuerit, poterit tunc alter præsentatus a paucioribus, qui se dignum et idoneum præbeat, de Beneficio institui, vel etiam (si Episcopus voluerit) nova ab omnibus præsentatio præscribi [5].

[1] C. Quoniam de jure patron. — *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 4, n. 89.
[2] C. 25, *de jure patron.*; et Benedictus XIV, *Notificatione* XCV, § 5.
[3] C. Cum authentice de jurep. — [4] C. 3 et. 27 de jurep.
[5] *Vid.* Benedictus XIV, *De Synodo Diœc.*, l. XII, c. 7, n. 6.

Ubi notandum, quod valide et licite potest fieri compositio inter duos litigantes circa Beneficium, modo illa contingat per sententiam judicis ordinarii vel delegati, aut arbitrorum Ecclesiasticorum a superiore deputatorum pro ineunda concordia : qui accedente partium consensu et compromisso, Beneficium adjudicent ei, cujus est probabilius jus, eidem imponendo annuam pensionem non impositam Beneficio, sed Beneficiato ad ejus vitam, vel certam pecuniæ summam alteri persolvendam, non quidem in compensationem juris, sed ob bonum pacis, ut a lite recedatur [1].

Articulus 3. — De libera collatione.

Q. *Quid est collatio libera Beneficii?*

R. Collatio libera Beneficii est: *concessio vacantis Beneficii, ex mero arbitrio facta ab eo, qui potestatem habet.* Hoc evenit quando solo jure Prælati illud tribuitur, quin aliquod jus alteri competat.

In qualibet Diœcesi jure communi Episcopus est collator ordinarius Beneficiorum. Supremus autem et universalis collator est R. Pontifex. Ratio primi est, quod in sua Diœcesi Episcopus est sacrorum moderator. Ratio posterioris est, quod Papa est supremus dispensator bonorum ecclesiasticorum, et Ordinarius Ordinariorum. Et en firma et concludentissima reservationum causa.

Collatio scripto fieri debet. Pontifex dat diplomata et *Bullæ* dicuntur, quæ a pluribus Datariæ et Cancellariæ ministris obsignantur [2]. Episcopus id conficit publico instrumento a Cancellario obsignato; sed Episcoporum potestas quoad Beneficiorum collationem duobus maxime limitatur, nempe concursu ac reservatione.

§ 1. — De beneficiorum collatione per concursum.

Q. 1. *Quænam Beneficia adquiruntur per concursum?*

[1] C. 2, *De arbitriis;* C. 21, *De præbendis.*

[2] Bullæ, quæ in *forma gratiosa* dicuntur, veram continent Beneficii collationem. Illæ vero, quæ in *forma commissaria* vel in *forma dignum*, ut aiunt, inscribuntur, continent tantum mandatum de conferendo, visis prius visendis, vocatisque vocandis.

R. Beneficia illa, quæ post Tridentinum acquiri nequeunt, nisi per eam examinis speciem, quam Canonistæ *concursum* appellant, sunt Parœciæ, quæ pertinent ad liberam Episcoporum collationem: et alia item minora Beneficia, quæ curam animarum adnexam habent [1]. Nimirum Tridentinum perpendens quantum animarum saluti expediat a dignis Parochias gubernari, expresse jussit eas non posse conferri, nisi dignioribus inter eos, qui experimento instituendo coram ipso Episcopo vel ejus Vicario generali et examinatoribus (synodalibus vel prosynodalibus) non paucioribus quam tribus, fuerint approbati, declarans provisiones aliter factas nullas et irritas ipso jure [2].

Quid (dices) *si Beneficium Parochiale sit juripatronatus?* Vel Beneficium parochiale est jurispatronatus laicalis, vel ecclesiastici.

Si 1, *generatim loquendo* nullus requiritur concursus. Sed præsentatus erit a tribus dictis examinatoribus probandus; et si idoneus, statim admittendus. Quod etiam currit ex S. C. C., si Beneficium sit jurispatronatus mixti: id statutum est, ne jura laici ob consortium cum ecclesiastico læderentur. — Diximus *generatim loquendo*; nam si plures æqualiter præsententur, concursus esset indicendus.

Si 2, tunc patronus digniorem eligere debet inter adprobatos in concursu, et eum Episcopo offerre, si institutio ad Episcopum spectet; si tamen institutio pertineat ad alium, tunc electio dignioris fit ab Episcopo ex Tridentino [3]. Patroni vero est tantum digniorem sic electum ei præsentare, cujus est illum instituere.

[1] Sunt tamen nonnullæ Ecclesiæ Parochiales, quæ etiam sine concursu conferuntur. Esset, v. g., si illæ pauperes admodum sint, aut factionibus et rixis expositæ: ex Tridentino, sess. 24, c. 18, *de R.* — Item Vicariæ perpetuæ Parochiarum unitarum, seu incorporatarum aliis Ecclesiis, monasteriis, collegiis, locisque piis: ex Pio V Constit. *Ad exsequendum.* — Item possunt esse dignitates curam animarum habentes in Cathedralibus vel Collegiatis Ecclesiis, ut probat Fagnanus, c. cum sit ars, nn. 19 et 22, etc. — Hoc valet etiam in permutationibus Ecclesiarum parochialium. — Vel si Parochiæ sint jurispatronatus laicorum. — *Vid.* Rephenstuel, *Jus Canon.*, l. 3, tit. 5, § 5.

[2] Sess. 24, c. 18; et Const. Pii V *In conferendis.* — [3] Loc. cit.

Quid si Beneficium Parochiale sit Apostolicæ Sedi reservatum?

Si res sit de Beneficiis curatis, quæ tantum ratione mensium reservata sunt, Episcopus inter adprobatos eligit magis idoneum et illum Datariæ significat; non tamen acta concursus transmittit, nisi requirantur. Si vero ea Beneficia ex alio capite sint reservata, *attenta Constitutione Benedicti XIV, Cum illud*, peracto concursu, Episcopus abstinere debet a judicio, sed acta Datariæ exhibebit [1].

Diximus *attenta Benedicti XIV Constitutione;* nam apud nos invaluit usus, ut scripta Romam non mittantur, nisi Episcopali Sede vacante.

Q. 2. *An adspirantes ad Parochias vocandi sint publico edicto?*

R. Tridentinum hoc remisit Episcopi arbitrio, et Concilii Provincialis. Statuit porro S. Carolus in suo Provinciali [1], *ut per edictum publicum ad januam Cathedralis, et Ecclesiæ vacantis omnes invitentur, qui volunt examinari.* Si elapso edicti tempore, quis compareat, si res adhuc sit integra neque examen initium habuerit, definivit S. C. Congregatio, ut adhuc ille admittatur; cum id cedat in bonum Ecclesiarum. Secus si res amplius non sit integra; cum jam admissis tunc irrogaretur injuria.

Quod si nullus omnino vel nullus idoneus compareat, novus concursus erit indicendus. Qui si adhuc frustra sit tentatus, ex S. C. C. fas erit Episcopo tertium concursum omittere, et privatim (adhibitis tribus semper examinatoribus) probare, qui se exhibuerit [2].

Q. 3. *An examinatores debeant tantum judicare de scientia concurrentium, an etiam de ceteris dotibus moralibus?*

R. *Peracto examine*, ait Tridentinum, *renuntientur quotcumque ab his* (examinatoribus) *idonei judicati fuerint ætate, moribus, doctrina, prudentia, et aliis rebus ad vacantem Ecclesiam gubernandam opportunis.* Imo S. C. C. expresse

[1] *De Synod. Diœc.*, l. 13, c. 24; et *Notificatione* VII. — Sec Constitutione *Cum illud* fuse agit de modo servando in electione Parochorum.

[2] *Vid.* Pyrrus Corradus, *Praxis Benefic.* — Massobrius, *Praxis habendi concursum.*

declaravit, examinatores *graviter deesse muneri suo, si doctrinæ tantum judices sint; nec inquirant qui præ aliis probitate morum, laboribus, præstito ante Ecclesiæ obsequio ceterisque dotibus ad officium parochiale cumulate obeundum necessariis, sint idonei et commendabiles.* Imo addit nullam esse collationem, quæ facta sit super judicio examinatorum ad solam doctrinam limitato. Tandem Benedictus XIV Encyc. *Cum illud* (14 decemb. anno 1742)[1] aperte reprobavit abusum contrarium alicubi inolescentem[2].

Q. 4. *Quis ultimo debet electionem peragere?*

R. Probabilius ac communius examinatores tenentur denuntiare non solum omnes idoneos, sed etiam magis idoneos, omnibus pensatis. Est Tridentini mens, ut sic melius valeat Episcopus judicare, cujus est ultimum judicium : et in eo se immiscere non debent examinatores, nisi Episcopus, ut cautius agat, etiam hac in parte eorum consilium velit exquirere. Ita Corradus[3], et Benedictus XIV[4].

Quid (quæres) *si quis inter concurrentes rejectus, atque posthabitus putet sibi injustitiam fuisse irrogatam? poteritne iste a judicio Episcopi appellare?* Poterit non electus appellare a tali electione ad Metropolitanum : vel si eligens sit Metropolitanus, ad Ordinarium viciniorem. Ita Pius V; sed appellatio intra decem dies a collatione Parochiæ est interponenda. — Ceterum præterquam quod ad votum appel-

[1] *Vid.* etiam *De Synodo Diœcesana*, l. 4, c. 8.

[2] Viget aliculi consuetudo, ut vota ab examinatoribus dentur secreto per lapillos albos ac nigros in urnam conjectos. Nihil hac de re fuit præceptum; et ideo non refert, utrum suffragia hoc vel alio modo dentur. — Tamen S. C. C. penes Benedictum XIV, loco cit., declaravit sibi congruentius videri, ut examinatores sua secum invicem suffragia communicent, ac dein Notario seu Cancellario curiali jubeant, ut in acta referat : v. g., Titium esse approbatum, Sempronium rejectum.

[3] Praxis Beneficiorum, lib. 3, c. 4.

[4] Loco citato. — De concursu ac vocatione, et dotibus ad illum *vid.* Riccardi, *Dei doveri e dello spirito degli Ecclesiastici*, cap. 2. — Hic notandum est, ex S. C. C. posse Episcopum cum examinatoribus in electione ad vacantem Parœciam paragenda præferre eum qui prudentia, moribus, pietate ceterisque animi dotibus aptior judicatur ad illam regendam Ecclesiam, posthabito illo, qui in scientia magis præcellit. Quæ definitio congruit menti Concilii, et Constitutioni S. Pii V *In conferendis.*

lantis causa resolvi difficile potest, cum judicium non sit tantum super doctrina ; hæc appellatio *impedire nullimode potest aut suspendere, quominus relatio examinatorum, ac Episcopi electio, et approbatio executionem habeat*, ut loquitur Tridentinum, et Benedictus XIV Const. *Redditæ nobis*.

Si tamen aliquis de patroni judicio conqueratur, et Episcopus inquirendo dissentiat a judicio patroni ipsius, tunc appellatio datur etiam *in suspensivo*, non tantum *in devolutivo* [1].

Præstat hic nonnulla præsertim ex ipso Tridentino [2], et Benedicto XIV [3] accuratius proferre circa examinatorum munus, numerum ac qualitatem. Triplex potest eorum quasi classis adsignari :

1. Si agatur de illis, qui Ordines petunt, aut ad Confessiones approbari cupiunt, Episcopus potest examinatoribus uti, quos maluerit.

2. Si agatur de conferenda præbenda Theologali aut Pœnitentiaria, ex Const. Benedicti XIII [4] uti debet Episcopus quatuor examinatoribus. Non refert autem, si non fuerint Synodales vel Prosynodales, modo tamen tunc examinatores sint aliquo academico gradu insigniti.

3. Si agatur de parochiali Beneficio conferendo, experimentum institui debet saltem a tribus examinatoribus a Synodo approbatis, qui sint magistri, vel doctores aut licentiati, vel alii Clerici etiam regulares, qui videbuntur magis idonei, qui jurent ad SS. Dei Evangelia se fideliter munus exsecuturos [5].

[1] Ita Benedictus XIV Const. *Reddite nobis*. — Quoad concursum *vid.* Ferraris, *Bibl. Canon.*, etc., v° Concursus.

[2] Sess. 23, c. 2. — [3] De Synodo Diœc., l. 4, c. 7.

[4] *Vid.* Synodus Romana, ubi recepta — It. Notificatio LVII Benedicti XIV.

[5] Ad minus sex sunt examinatores in Synodo eligendi ; sed non ultra 20, ex declaratione S. C. C. — Electi in Synodo semper durant. Si vero primo anno a Synodo celebrata tot in illa electi moriantur, ut sex non supersint, eodem anno ab Episcopo, de Capituli consensu, alii eligi possunt ex indulto Clementis VIII. Sed anno elapso, exspirant ; atque in posterum facultas alios examinatores extra Synodum deputandi, habito de necessitate consensu Capituli, est a S. C. Congregatione postulanda : quæ quidem eam nonnisi ad annum solet ordinarie elargiri.

§ 2. — De reservationibus.

Q. 1. *Quid est reservatio, et quomodo inducta?*

R. Ad 1 : *Reservationis* vocabulo intelligitur jus, quod R. Pontifex sibi ipsi tribuit circa nonnulla Beneficia, ut ea ipse solus conferre possit, quæ alioquin essent liberæ collationis. Beneficia hæc appellantur *reservata* vel *adfecta*, quasi nempe Sedi Apostolicæ addicta [1]. Quanquam *reservata* proprie discrepent ab *adfectis* in eo, quod *prima* perpetuo et expresse a Pontifice conferantur; *in secundis* vero Pontifex pro ea vice tantum manus apponat [2].

R. Ad 2. : Mirum profecto est quanta sententiarum diversitate inter Canonistas hac super re fuerit disputatum! Nos pro veritate certantes, quæ una atque eadem semper est, affirmamus :

1. Pontificem tanquam caput totius Ecclesiæ et supremum bonorum Ecclesiasticorum dispensatorem posse certa Beneficia certis Clericis conferre in omnibus Diœcesibus; cum id Ecclesiæ universæ necessitas vel utilitas postulat. Eo jure inter ceteros usus est S. Gregorius M. quem suspicari certo non licet jus alienum invasisse [3].

2. Ad honorem etiam Apostolicæ Sedi debitum pertinere, ut quandoque inferiores Antistites patiantur Clericos quosdam, licet sibi non subditos, ex Papæ liberalitate Beneficio aliquo in Diœcesi sua donari.

3. Romani Pontificis munus esse, ut Antistitum omnium excessus cohibeat, defectus suppleat et culpas corrigat et emendet [4].

Q. 2. *Quotuplicis generis distinguuntur Reservationes?*

R. Prima reservationum divisio est in speciales et generales.

[1] Pontifex præter hoc speciale jus reservationis aliis juribus gaudet, ut colligi potest ex tota materia, vi quorum collatio ab Ordinariis sublata est, nempe jure *concursus, prærentionis* et *devolutionis*.

[2] A reservationibus excluduntur patronatus, quia origine sunt res alterius juris.

[3] Ep. 8, 79, 80 l. 1, col. 495, 563, etc.

[4] Ex hoc porro triplici fonte prima Reservationum Pontificiarum origo repetenda est. — *Vid.* Devoti, *Inst. Canon.*, tit. 1, de collatione.

Speciales sunt, cum Pontifex certum sibi Beneficium pro certa vice, tacite vel expresse reservat, ut si primo collationem occuparet, quod vocaretur *jus præventionis*.—Generales vero sunt eæ, quæ continentur vel intra corpus juris [1] : vel extra corpus juris, nempe aut in extravagantibus [2] (quæ tamen hodie in jure insertæ sunt); aut in Bullis Pontificum [3]; aut in regulis Cancellariæ [4] : quæ tamen regulæ cum exspirent defuncto Pontifice, ideo exspirant simul reservationes in iisdem expressæ.

In illis regionibus, in quibus vim habent regulæ Cancellariæ, reservationes generales iterum distinguuntur *ratione dignitatis*, *criminis*, *loci et temporis* [5].

Unde Pontifici reservantur :

1. *Ratione dignitatis*, ex parte quidem Beneficii, Episcopatus, prima dignitas in Cathedrali et Collegiata, Abbatiæ et Prioratus aliqui conventuales. — Ex parte vero Beneficiati, Beneficia quorum postremi possessores fuerint Cardinales aut eorum familiares ab iisdem provisi, vel Legatus Pontificius, vel aliquis ex Romanæ Curiæ officialibus.

2. *Ratione criminis*, si quis Beneficio expolietur, quia in heresim lapsus, quia duo possidebat incompatibilia. Vel si Beneficium collatum fuerit, non servatis formis a Tridentino præscriptis quoad ætatem, idoneitatem, etc.

3. *Ratione loci*, Beneficia quæ vacant apud Sedem vel Curiam Romanam, uti loquuntur Pragmatici. Id contingit vel

[1] C. 3, de præb. in 6, et 34. — [2] Extrav. *Ex debito* 5, de elect. — Extrav. *Exsecrabilis* 4, de præb. —Extrav. *Ad regimen* 13, et tit.

[3] S. Pius V, Bullis *Cum ex Apostolatus : Intolerabilis : Sanctissimus : In conferendis.* Alex. VI, Bulla *In eminenti.* Paulus IV, *Inter ceteras.* Greg. XIII, *Humano vix.*

[4] *Vid.* Rigantium, *In Reg. Cancellariæ cit.*

[5] Omnes Cardinales habent facultatem, sive ut vocant indultum (ideoque indultarii dicuntur) conferendi Beneficia, quæ vacua fiunt in suis titulis, Ecclesiis Cathedralibus, Diœcesibus, Abbatiis et Monasteriis sibi commendatis, laxato vinculo regularum Cancellariæ. Sed excipe majores dignitates in Cathedralibus, et principes dignitates in Collegiatis, aliaque Beneficia, quorum collatio ad unum Pontificem pertinet. Verum, ut hoc gaudeant privilegio, in Curia Romana commorari debent; secus eo carent, nisi etiam absentes hoc a Pontifice impetraverint. Rigantius, *l. cit. in Reg.* 8.

per obitum, vel per quamcumque dimissionem Beneficiati in Romana Curia.

4. *Ratione temporis*, Beneficia quæ vacant, ipsa vacante Sede Episcopali; nec non certis anni mensibus : qua in re notandum est alicubi concedi Episcopis *mensium*, ut vocant, *alternativam* [1]; alicubi vero quatuor tantum menses. Ubi viget *alternativa*, januarius adsignatur Papæ, februarius Episcopo, et successive alternatim. Ubi quatuor tantum menses conceduntur, primi duo *Papales* sunt, tertius *Episcopalis*, et sic de ceteris [2].

CAPUT SECUNDUM.

De beneficiatorum qualitatibus.

Q. *Quænam esse debent dotes Beneficiati?*

R. Ex communi sententia Beneficiatus oportet :

1. Ut sit *legitimus*, secus nulla electio est. Cum illegitimo tamen Episcopus potest dispensare, modo Beneficium ei pater non obtinuerit : et quidem ad annum tantum, licet Beneficium sit tenue, atque ad sustentationem insufficiens [3].

2. Ut fuerit *cœlebs* : unde conjugatus eligi non debet, *nisi forte castitatem voverit, et unicam et virginem habuerit uxorem* [4].

3. Ut non sit aliqua alia *irregularitate* irretitus. Scilicet requiritur in eo morum probitas, scientia congruens, aptitudo, etc. : quæ omnia ipsum dignum efficere dicuntur [5].

[1] Alternativa conceditur Episcopo ad vitam concedentis Pontificis sub conditione, quod Episcopus personaliter teneat residentiam. — *Vid.* Rigantius, in 2 part. *Reg.* IX. *Cancellar.*, § 2. (Si Beneficium renuntietur, non requiruntur Bullæ.)

[2] Quod si Beneficium vacaverit ultima nocte mensis Episcopalis, et dubitetur utrum id ante, an post mediam noctem præcise contigerit, in hoc casu præsumptio juris stat pro Episcopo. Et sic versa vice pro Pontifice, ubi idem contingat nocte ultima mensis Papalis; præsumptio enim favet primo possessori. — *Vid.* Rigantius, *De regulis Cancell.* — Gonzales, *Super reg. S. Cancell.*, gl. 51.— Berardi, *Commentaria in Jus Eccl.*, etc.

[3] C. 1, de fil. Præsb. in 6. — [4] C. 2, 3, 5 et 8, de Cler. conj.

[5] Huc conferri potest Regula 20 Cancellariæ, qua videlicet statuitur,

Et maxime requiritur præscripta ætas, alioquin collatio esset nulla. Porro pro Episcopatu requiruntur 30 anni completi [1], si excipias Gallicanos Episcopos, pro quibus satis est annus 27 inceptus; — 25 pro Parœcia [2]; — 40 pro Pœnitentiaria [3]; — 22 pro dignitate et personatu in Cathedrali [4]; — 21 pro Canonicatu item in Cathedrali; — 14 pro ceteris Beneficiis [5]. Notat autem Fagnanus, annum inceptum pro completo haberi nisi aliud exprimatur [6].

4. Ut sit *immunis ab omni censura*, ita ut nulla sit electio, præsentatio vel resignatio in favorem excommunicati, ac suspensi [7].

5. Ut *prima saltem Tonsura sit insignitus*, secus non conferetur Clerico [8]. Si vero Beneficium certum Ordinem sacrum requirit, necesse est, ut intra annum a possessione Ordo ille suscipiatur [9]. Hic tamen notandum est, quod etiam de laico electio et nominatio fieri aliquando solet, *sub spe nempe futuri Clericatus*.

6. Ut habeat *veram intentionem perseverandi in ecclesiastico statu, et Ordinem sacrum suscipiendi, qui ad Beneficium requiritur*, nisi occurrat justa causa, quæ aliter suadeat. Secus deciperet in re gravi Ecclesiam, cujus intentio est, ut Ordinem stato tempore suscipiat : unde graviter peccaret qui sine illa determinata intentione Beneficium Ordinis sacri

provisionem Beneficii curam animarum habentis *nullius esse roboris vel momenti*, si provisus non intelligat et intelligibiliter loqui nesciat idioma loci.

Item ex hodierna disciplina, quæ sic explicavit Tridentinum (sess. 24, c. 2, *de R.*) quædam Beneficia concedi nequeunt, nisi Doctoribus vel Licentiatis in Theologia vel Jure Canonico, ut sunt in Cathedralibus aut in Collegiatis Ecclesiis ea, quæ dignitatem cum animarum cura vel aliquam jurisdictionem habent adnexam. Et hodie censentur illa vacare ipso jure, post annum ab eorum possessione, si ea conditio non sit verificata.

[1] Cap. 7, de elec.

[2] Trident., sess. 24, c. 12. — Item 25 anni requirunt pro Archidiaconatu, sicubi aliquam exercent jurisdictionem : quod tamen hodie ferme ubique exolevit.

[3] *Vid.* L. Ferraris *in sua Bibliot.* — [4] Tridentinum, loc. cit. — [5] Trid., sess. 23, c. 6. — [6] Cap. Cunctis de elect. — [7] C. 7, de elect. excom. — [8] C. 2, de inst. — [9] Trid., sess. 22, c. 4.

susciperet. Imo si illud esset parochiale [1], ipso jure, eo privaretur et teneretur ad fructuum restitutionem, nisi intentione mutata, ante anni finem initietur Sacerdos [2].

7. Tandem requiritur, ut nullo alio Beneficio jam sit *provisus;* certum est enim *jure saltem canonico* Beneficiorum pluralitatem in uno Clerico absolute prohiberi, si talia sint, *quorum unum sufficiat ad vitæ sustentationem, nisi Pontificis dispensatio intercedat* [3].

Diximus 1. *jure saltem canonico* [4]. Quamvis enim non ita sit certum, commune tamen est id etiam jure naturæ vetitum esse, si unum sufficiat; aut Pontifex non dispenset, id est nisi ea intercedant rerum adjuncta, ex quibus ea collatio non amplius videatur esse contra jus naturale : quod quidem Pontificis est declarare [5].

2. *Quorum unum sufficiat;* si enim primum non sufficit, ex eodem Concilio licet conferre aliud simplex, modo utrumque personalem residentiam non requirat. Non tamen potest tertium conferri, si neque secundum satis est, nisi agatur de capellaniis laicorum, vel de legatis piis [6], quæ non sunt vera Beneficia.

3. *Nisi intercedat Pontificis dispensatio.* In jure enim [7] justis de causis hæc pluralitas, Pontifice indulgente cohonestatur : — 1ª est *necessitas Ecclesiæ*, si nempe desint alii ministri idonei, ne scilicet vacando Beneficia deteriora fiant,

[1] Ex c. commissa, § 7, de elect. in 6.

[2] Si autem Beneficium non habeat adnexum Ordinem sacrum, docet probabilius Layman sine dicta intentione illud suscipere non esse, nisi leve; quia nullo jure gravitas probatur : nullum autem, ait Concina, est præceptum sub gravi imponendum, nisi evidens ratio suadeat.

[3] It. Tridentinum, sess. 24, c. 17 *de R.* — [4] Extr. Exsecrab., de præb. et dig.

[5] Nam, ipso dicente Tridentino, hæc pluralitas magnam involvit inordinationem; cum minuat cultum divinum, privet Ecclesiam operariis, pias fraudet fundatorum intentiones, ac non paucos Clericos forsan magis idoneos exspoliet sustentatione.

[6] Attamen ex Sacra C. Congregatione non esset inquietandus qui bona fide de Episcopi licentia tria vel quatuor Beneficia ecclesiastica insufficientia obtinuerit, ut tradit Benedictus XIV, *Notific.* XCVIII et XCI.

[7] C. Multa § fin. de præb. et dig.

ut non semel contingere videmus; — 2ª *utilitas ejusdem*, ut si unus iste, licet absens, censeatur Ecclesiæ magis profuturus sua prudentia ac doctrina : quod quidem valet etiam de Beneficiis incompatibilibus [1]; — 3ª *evidens prærogativa meritorum;* id enim in bonum Ecclesiæ cedit, cum aliis exemplo esse soleat. At si nulla ex dictis causa intercedat, communiter docent Abelly, Bellarminus aliique, plura Beneficia in conscientia, neque ipsa dispensatione obtenta, retineri posse; cum id sit contra jus naturæ.

Quid ergo de illo, qui sine legitima facultate secundum Beneficium est consecutus? Si Beneficia sunt incompatibilia titulo, statim *a pacifica possessione* primi vacat ipso jure secundum. Et si provisus ad sex menses illud retinere præsumpserit, privatur ipso jure utroque [2]. — Idem dicendum videtur de incompatibilibus *retentione;* cum id sit conformius verbis Tridentini, uti ostendit Garcias.

Diximus *a pacifica possessione primi*, in quo aiunt dari bimestre ad dignoscendum, num de altero Beneficio molestiæ exoriantur.

CAPUT TERTIUM.

De juribus et oneribus beneficiatorum.

Q. 1. *Quænam sunt jura Beneficiatorum?*

R. Jura, quæ per Beneficium sibi collatum acquirit Clericus, vel respiciunt ipsum ministerium spirituale et officium Beneficio adnexum; vel respiciunt proventus et reditus temporales : quare duplicis generis distinguuntur, alia *spiritualia*, alia *temporalia*. De spiritualibus nihil occurrit : patent ex Beneficii natura ac fundationis tabulis.

Jura vero temporalia in eo consistunt, quod Beneficiatus proprium Beneficium administret, et proventus inde percipiat. Huc etiam duo maxime spectant : — 1. ut qui Beneficii

[1] Hinc factum est, ut aliquando filiis Principum ante ætatem plures Episcopatus sint collati, ut sic potentius Ecclesiam contra hereticos tuerentur.

[2] C. de mulc. de præb.; et Tridentinum, sess. 7, c. 1.

possessionem anni spatio retinuit, is inde dimoveri non possit, nisi primum lis petitorio judicio finita sit : en regula *de annali possessione;* 2. ut qui procul a vitio simoniæ triennii spatio Beneficium obtinuit, quovis titulo etiam colorato, is amplius ab ipso dimoveri non possit. En regula *de triennali possessione* a regulis Cancellariæ una cum præcedente constituta [1].

Q. 2. *Quænam sunt Beneficiatorum onera?*

R. Onera Beneficiatorum comitantur jura, et idcirco in duplici differentia constituuntur, spiritualia nempe et temporalia.

Onera spiritualia desumi debent ex tabulis fundationis, vel ex lege scripta, aut ex ipsa indole et natura Beneficii. Ubi notandum onus Officii recitandi aliunde haberi, nempe ex Ecclesiæ præcepto.

Onera temporalia obligant Beneficiatos ad hæc præcipue : — 1. ut accepta bona pro viribus tueantur, et amissa aut perperam distracta, quoad fieri potest, vindicent; — 2. ut prædia redigant ad statum semper meliorem, et ædes ad Beneficium spectantes restaurent, ubi sit opus; — 3. ut alta mente repositum teneant non licere sibi opes ex Beneficio congerere, parentum patrimonium augere, in causas profanas sumptus facere. Sed quæ honestam vitæ sustentationem excedunt, ea in usus pios sunt convertenda.

Q. 3. *Quid agere debet Beneficiatus ex Synodo Novariensi?*

R. Hæc precipue agere debet Beneficiatus ex Synodo Novariensi :

1. Fidei professionem emittere coram Episcopo vel ejus Vicario, licet Beneficium non sit cum cura animarum.

2. Omnium bonorum inventarium conficere duplicatum, et a Vicario Foraneo subsignatum; ac illorum unum ad Curiam Episcopalem transmittere intra sex menses a possessione sub pœna scutorum 25. Canonici vero exemplum inventarii in tabulario Capituli custodiendum tradant.

[1] *Vid.* Rigantius, *in Reg.*, 35 et 36. — Quæ duæ regulæ valent etiam pro foro interno ex *Clement. de sequest.*, si adsit nempe bona fides cum titulo saltem colorato.

3. Intra tres menses saltem ab electione institutionem Beneficii assequi, et illico etiam possessionem.

4. Sine Episcopi licentia nullo prætextu vel ex toto vel ex parte ædes Beneficii potest demoliri. Sed debet omnia bona tueri, non vendere, non alienare, etc., et hac de causa juramentum emittere [1].

COROLLARIUM. — *De bonis ecclesiæ non alienandis* [2].

Q. 1. *An bona Ecclesiæ possint alienari?*

R. Vetustissima lex est, qua humano commercio eximuntur bona ecclesiastica, ita ut valide alienari non possint. Hac in re nos utimur jure, quod a Paulo II sæculo XV sancitum est in sua Extravaganti *Ambitiosæ*, *de rebus Ecclesiæ non alienandis* [3]. Quo quidem jure vetitum est sub nullitate bona Ecclesiæ tam mobilia, quam immobilia alienare sine justa necessitatis, utilitatis vel pietatis causa; et sine Apostolicæ Sedis consensu, item possessoris rei, ac superioris Ecclesiæ, de cujus bonis agitur : non tamen patroni ex declaratione S. C. C.

Quænam (quæres) *pœnæ constitutæ sunt in Ecclesiæ bona alienantes sine debita licentia?*

Qui rem distraxerunt aut distractam acceperunt pœna plectuntur excommunicationis, si episcopi vel Abbates non sint. Qui si tales fuerint, ab ingressu Ecclesiæ interdicuntur; et si sex menses in interdicto fuerint, ab omni suspenduntur administratione. Capitula quoque, et aliæ universitates in interdictum incidunt. Singuli vero illarum privantur jure electionis et ecclesiasticis officiis, quorum bona alienarunt, et ab iis aliisque perpetuo removentur.

Sunt tamen nonnulla, quæ alienantur sine licentia illa :

1. Ea quæ servando servari non possunt, ut fructus arbo-

[1] *Suis tit.*

[2] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 4, nn. 22 et seqq. — Pavone, *Spicilegio*, h. tit.

[3] Quanquam hæc lex antiquissima est, cum fiat illius mentio a Leone M. et Hilario Pontificibus sæculo V. — Imo in jurejurando quod Episcopi in sua consecratione emittunt, hujus legis observantiam spondent jam ab antiquis temporibus.

rum, frumenta et similia, quæ usu consumuntur; — 2. terrulæ, et vineolæ non fertiles, et res ceteræ parvi valoris, ut sunt in Novariensi Diœcesi res, quarum valor non superat summam 600 libellarum imperialium, seu Mediolanensium, pro quibus nempe sufficit Episcopi licentia; — 3. juxta plures ea bona, quæ a patronis sub hac conditione relicta sunt, ut alienari possint; — 4. bona, quæ incapaci possidendi, puta monasterio, relicta sunt; poterit enim pretium expendi in Ecclesiæ utilitatem [1].

Q. 2. *Quid venit nomine bonorum Ecclesiæ, et alienationis?*

R. Nomine *bonorum Ecclesiæ* præter ipsa Beneficia, et Ecclesias, veniunt etiam hospitalia, seminaria, confraternitates, aliique loci Episcopi auctoritate erecti. Nomine vero *alienationis* veniunt venditio, donatio, permutatio, emphyteusis, usufructus alteriusve cujuscumque servitutis realis constitutio; pignus, hypotheca, locatio conductio, omne uno verbo pactum, quo nempe dominium sive directum sive utile transferatur.

In contractu autem locati-conducti Canonistarum mens docet, Episcopum permittere eum posse ad triennium, si fructus ex fundo percipiatur singulis annis [2]. Si vero non percipiatur, nisi singulo biennio vel triennio, tunc poterit locationem permittere etiam per annos sex in primo casu, et per novem in altero [3]. Ubi tamen occurrat contractum iniri, quem Episcopus permittere nequeat, si necessitas sit, ipse in tabulas redigatur, reservato Sedis Apostolicæ beneplacito. Sed ne ante hujus expeditionem sequatur traditio realis bonorum: quod vetat gravissime Urbanus VIII Constitutione, *Humanæ*.....

[1] Ita Extr. *Ambitiosæ;* Conc. Agathense; et plura S. C. decreta. — It. can. *terrulæ*, c. 12, q. 2.—Hic *vid.* Fagnanus, in c. 5 *de reb. Eccl.*, etc. — Mamachius, *Del diritto libero della Chiesa di possedere*, t. 3, p. 1, c. 1.

[2] Cit. *Extravag.*

[3] Hic autem notandum est Benedictum XIV Const. *Universalis Ecclesia* sub nullitate actus, excommunicationis pœna ac aliis statutis in alienantes, prohibuisse vendere universos fructus Beneficii ad vitam aut ad longum tempus, recipiendo una vel pluribus solutionibus certam pecuniæ quantitatem.

CAPUT QUARTUM.

De modis beneficii amittendi [1].

Q. *Quot modis beneficia amittuntur?*

R. Beneficia amittuntur tribus modis, nempe *juris potestate, sententia judicis*, et *facto ipsius Beneficiati* [2].

1. *Juris potestate* amittitur Beneficium : — 1. si Beneficiatus moriatur, quia ad heredes transire non potest ; — 2. si Beneficiatus Religionem profiteatur, si uxorem ducat, si incurrat in irregularitatem ex delicto (post judicis sententiam), vel in excommunicationem majorem, aut in crimen cui a jure adnexa sit amissio Beneficii ipso facto, v. g., heresis vel schismatis, apostasiæ, simoniæ, etc.

2. *Sententia judicis ;* cum nempe judex legitime declarat, Beneficiatum e Beneficio esse delapsum, vel ideo lata sententia Clericum repellit tam per modum pœnæ, quàm per modum censuræ.

3. *Facto ipsius Beneficiati ;* cum nempe iste vel renuntiat absolute, vel resignat in favorem alterius, vel permutat cum alio.

Articulus 1. — De renuntiatione.

Q. 1. *Quid est Beneficii renuntiatio, et quid ad eam requiritur?*

R. Beneficii renuntiatio est : *spontanea proprii Beneficii dimissio facta coram legitimo Superiore eam acceptante.* Legitimus autem Superior est ipse legitimus Beneficiorum collator.

Præter Superioris acceptationem, requiritur ad validam renuntiationem etiam justa causa, quæ a Superiore ipso approbetur ; nemo enim quid agere debet sine ratione. Sex autem causas indicavit Innocentius III [3], quas quidem causas Decretalium breviatores hisce versiculis expresserunt :

[1] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 4, n. 134. — [2] *Vid.* tit. 7, 9 et 13, l. 1. Decret. — [3] C. 10 de renunt.

Debilis, ignarus, mali conscius, irregularis,
Quem mala plebs odit, dans scandala, cedere potest [1].

Hoc tamen non impedit quod non sint aliæ causæ. Hinc ipse Innocentius post adsignatas, dicit Beneficium adhuc cedi *propter aliquam causam justam et honestam :* talis est inter ceteras ingressus in Religionem [2]. At curandum, ut renuntiatio intra mensem rata habeatur ab Episcopo, si ad ipsum pertineat collatio, et simul alia collatio fiat : secus jus totum ad Pontificem transfertur [3].

Quid (dices) *de illis, qui citra ullam e rationabilibus causis Beneficio renuntiant?* Dicimus eos peccare, si agatur de Beneficio Curato; Parochus enim quoddam veluti matrimonium spirituale contrahit cum Ecclesia sua; et ejus vinculum secundum Canones ita firmum est, ut sine causa in jure approbata disrumpi nequeat. Hinc redarguendi sunt qui Parochias rusticanas abjiciunt, quod non sibi satis honorificas existiment. Nec parum etiam vituperandi videntur qui Beneficia, quamvis non Curata, dimittunt eo consilio, ut se labori subducant, et commodius vivant talentum Domini sepelientes [4].

Q. 2. *Quibusnam conferri possunt Beneficia renuntiata?*

R. Si agatur de Beneficiis renuntiatis in favorem alicujus et conditionaliter, patet per se non posse conferri nisi iis, in quorum favorem renuntiata sunt, et cum conditionibus adnexis. — Si vero agatur de Beneficiis renuntiatis simpliciter et sine conditione, distinguendum est : vel agitur de

[1] 1. Causa est *debilitas corporis*, quæ ex mala valetudine vel ex senectute procedit; — 2. *defectus scientiæ competentis*, quæ circa administrationem spiritualium potissimum est necessaria; — 3. *gravis culpa commissa*, cujus Beneficiatus sibi ipsi conscius sit, et quæ etiam pœnitentia peracta, impediat quominus functiones Beneficio inhærentes digne et utiliter exerceantur; — 4. *personæ irregularitas;* — 5. *malitia plebis*, quando plebs adeo duræ cervicis exsistit, ut Pastor proficere non possit apud ipsam; — 6. *morum iniquitas*, cum nempe retineri nequeat Beneficium, sine scandalo, cui aliter occurri non possit, quam renuntiatione.

[2] *Vid.* tom. 1 *De Oblig. Episcoporum.* — [3] Const. *Humano* Gregorii XIII. — [4] *Vid.* Garcias, *De Benef. Eccles.*—Parisius, *De resignatione beneficiorum*, l. 5. — Gallarati Petrus Novariensis, *De renuntiationibus*, Novariæ, 1616, apud Sesallum.

Beneficiis liberæ collationis; vel de Beneficiis jurispatronatus. Si 1, conferri nequeunt personis quæ sint consanguineæ, vel affines, vel familiares tum renuntiantis, tum collatoris, uti expresse constat ex Constit. S. Pii V, quæ incipit *Quanta Ecclesiæ*: idque tenet etiam pro Beneficiis Parochialibus per concursum providendis, uti declaravit S. Congregatio Concilii [1]. Si 2, conferri possunt omnia (non exclusis Parochialibus) personis quibuscumque idoneis, tametsi, consanguineæ sint, affines aut familiares tum collatoris tum renuntiantis. Ratio est, quia Pius V in citatam Constitutionem non prohibuit Patronis ad Beneficia per renuntiationem vacantia præsentare suos consanguineos, affines et familiares : ergo neque collatoribus dicendus est prohibuisse eadem iisdem conferre [2], quod et praxis penes nos ubique recepta aperte declarat.

Articulus 2. — De resignatione in favorem alterius [3].

Q. 1. *Quid est Beneficii resignatio in favorem, et an licita?*

R. Beneficii resignatio est *Beneficii renuntiatio in favorem subjecti idonei*. Resignatio adjunctam habere debet conditionem, ut Beneficium renuntiatum non debeat alteri tradi, quam Clerico, qui in renuntiationis actu indicatur, quique dici solet *resignatarius*.

Tales reservationes graviter in jure reprobantur; nam Canones vetant ne Beneficiati eligant successores suos, et damnant quodcumque pacti genus in rebus spiritualibus. Accedit ratio : raro videlicet resignationes hujusmodi fiunt sine gravi communis boni detrimento, maxime si sermo sit de Beneficiis Parochialibus; *tum* quia, ut plurimum, non habetur in successore illa ratio meritorum, quæ haberi

[1] Penes Garciam, *De Beneficiis*, t. 2, n. 267. — Benedictus XIV, *De Syn. Diœc.*, l. 13, c. 24, et notificat. XCI. — Ferraris, *Bibl. Conc., etc.*, v° Resignatio, n. 40. — [2] Ita declarasse Gregorium XIII refert Garcais, *De Beneficiis*, t. 2, n. 268.

[3] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 4, n. 134.

solet, cum Beneficia conferuntur per vacationem, *tum* quia fiunt de more cum retentione pensionis, quæ in damnum pauperum vertit. — Attamen cum contingere possit, ut nullum detrimentum Ecclesiæ obveniat, imo ut utile sit tales resignationes admitti, cumque aliunde R. Pontifex habeat facultatem dispensandi super omnibus juris canonici dispositionibus; ipse idcirco, et quidem solus [1], potest, causis sibi cognitis, admittere resignationes [2].

Q. 2. *An resignans debeat quærere digniorem?*

R. Sunt qui negant quod resignans debeat quærere digniorem. Ita et Lessius et Sanchez dicentes, resignantem in hoc casu non esse dispensatorem boni communis, sed sui proprii. Unde nec ipse peccat contra justitiam distributivam Beneficium resignans; nec peccat ipse Episcopus conferens postea illud resignatario, si sit satis idoneus; Decreta enim de eligendo digniore tantum loquuntur de collatione per vocationem facta. — Alii e contrario cum Collet et Viva affirmant teneri sub gravi resignantem quærere digniorem; secus licet non peccaret uti collator, peccaret tamen, quia esset causa illicitæ collationis. Nam collator hujusmodi resignationem acceptare non potest sine peccato favore alicujus, qui vix dignus esset; cum aliunde posset faciliter inveniri magis dignus. — Alii cum Salmanticensibus et Vasquez admittunt resignationem factam etiam favore non dignioris, cum resignatarius est æque dignus ac resignans; quia tunc nullum Ecclesiæ damnum irrogatur.

His sententiis videtur æquior illa Cardinalis De Lugo et

[1] Pius V, Const. *Quanta;* et Benedictus XIV, Const. *In sublimi.*

[2] Quæ validæ sunt, si istæ serventur regulæ, quæ ut fraudibus occurratur, ab ipsis Pontificibus sapientissime sunt constitutæ. Nempe: — 1. ut Beneficium sit vere resignantis, cum resignatio sit proprii juris dimissio; — 2. ut resignatio fiat libere (c. 6, de renunt.); — 3. ut adsit consensus patroni vel electorum, si Beneficium sit patronale aut electivum; — 4. ut resignans infirmus supervivat adhuc viginti dies a resignatione: alias Beneficium censeretur vacare; — 5. ut si resignatio fiat in Curia Romana, intra sex menses publicetur in loco ipsius Beneficii. Si extra, publicanda erit in eodem loco intra mensem; si tamen agatur de Beneficiis Episcopatu inferioribus. — *Vid.* Benedictus XIV, Const. *In sublimi*, et Const. *Ecclesiastica ministeria*, ac de *Synodo Diœc.*, l. 13, c. 24.

La Croix, qui dicunt, quod tota ratio culpæ sumenda est a damno quod Ecclesiæ obveniret. Finis enim intrinsecus et principalis institutionis Beneficiorum cum sit bonum commune, Ecclesia illa conferendo tacite intendit hoc onus, ut casu quo Beneficiati velint iisdem se abdicare, non resignent, nisi in bonum commune [1].

Articulus 3. — De permutatione [2].

Q. 1. *Quid est Beneficii permutatio?*

R. Beneficii permutatio est *quædam species resignationis conditionatæ*. Fit cum duo Beneficiati unum vel plura Beneficia Pontifici non reservata in manus Ordinarii resignant ea conditione, ut postea alteri alterius Beneficium conferatur. Licita est, si a legitima auctoritate, a qua sacrorum distributio pendet, perficiatur, et legitima sit causa, ac conditiones [3]; et non fiat intuitu commodi temporalis per talem permutationem permutantibus obventuri. *In permutatione*, inquit Angelicus, *est simonia si pro aliquo terreno commodo utriusque vel alterius talis commutatio fiat. Si autem pro aliquo spirituali, utpote quia hic in illo loco melius possit Deo servire, non est simonia* [4] : et fit in Curia Episcopali, servatis reservandis.

Q. 2. *An in permutatione Beneficii parochialis requiratur examen?*

R. Distinguendo; vel permutatur Beneficium simplex cum Parochiali; vel Parochiale cum alio Parochiali.

Si 1, certum est examen requiri, ut de novo instituendus Parochus comprobetur : sufficiet autem examen instituere coram Episcopo vel ejus Vicario et tribus examinatoribus synodalibus. Neque concursus requiritur, cum Parœcia vacare communiter non censeatur. — Si 2, nullum examen requiritur; cum enim permutantes jam examinati sint et

[1] His finis intrinsecus sine culpa negligi non potest, et ideo resignationes præsertim in Beneficiis Curatis raro licitæ sunt, et ideo raro admittendæ. — *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 4, n. 98.

[2] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 4, n. 136, et l. 3, n. 72.

[3] *Vid.* Benedictus XIV, *De Syn. Diœc.*, l. 13, c. 24, n. 3 et seq.

[4] In 4,D. 25, q. 3, a. 3; et 2, 2, q. 100, a. 1.

probati, injuria fieret prioribus examinatoribus, qui eos jam idoneos Episcopo renuntiarunt. Excipe nisi cohonestetur novum examen ex magna Parochianorum inæqualitate. Ita Garcias ex S. C. C., et ex Concilio Provinciali Mediolanensi II [1].

Nota. Nonnunquam Beneficia renuntiantur, resignantur ac permutantur sub reservatione pensionis. Hinc sit :

§ *unicus.* — **De pensionibus ecclesiasticis** [2].

Q. 1. *Quid est pensio Ecclesiastica?*

R. Pensio ecclesiastica, prout hic accipitur, definiri potest : *jus percipiendi fructus ex Beneficio alieno.* Triplex est : 1ª *temporalis*, quæ datur propter ministerium temporale, v. g., cantoris, æditui et defensoris Ecclesiæ; 2ª *spiritualis*, quæ fundatur in titulo mere spirituali, v. g., concionatoris, Parochi vel Coadjutoris; 3ª *media*, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen in ipso officio, ut quæ datur, v. g., Clerico pauperi, vel Parocho seni ad vitæ propriæ sustentationem [3].

Antiquissima est origo pensionis; jam enim ab ipso Gregorii Magni tempore ea obtinuit in Ecclesia [4]. Et mentio fit in Conciliis Ephesino et Chalcedonensi sæculo v celebratis.

Q. 2. *Quænam circa pensiones Ecclesiasticas advertenda sunt?*

R. Ex communi Theologorum et Canonistarum sententia hæc generatim statuta sunt circa pensionem ecclesiasticam. Requiritur nempe :

1. *Moderatio*, adeo ut Beneficiato non tollatur modus vitæ sustentandæ, aliisque oneribus satisfaciendi [5]. Talis ple-

[1] *Praxis Benefic.*, p. 9, c. 2, n. 165. — [2] *Vid.* Clericatus, *De Beneficiis et pensionibus.* — De Nigris, *De vacatione Beneficiorum, et pensionibus ecclesiasticis.* Romæ, 1741.

[3] Duo posteriores dicuntur *Clericales*, quia Clericis; prima dicitur *laicalis*, quia laicis tantummodo concedi solet.

[4] L. 3, ep. 55; l. 5, ep. 12; l. 13, ep. 5; *Op.*, t. 2.

[5] Hinc Tridentinum, sess. 24, c. 13 *de R.*, statuit : « Ut omnes Cathedrales Ecclesiæ, quarum reditus summam ducatorum mille, et Parochiales quæ summam ducatorum centum secundum verum annuum valorem non excedant, nullis pensionibus aut reservationibus fructuum graventur. »

rumque censetur ea, quæ tertiam partem aut dimidiam fructuum non excedit [1].

2. *Justa causa.* Secus non excusaretur qui pensionem retinet, *quia Papa dedit; nam Papa non est Dominus bonorum Ecclesiæ, sed solum universalis distributor,* ut ait Toletus [2].

3. *Legitima auctoritas*, porro ex Tridentino possunt eam constituere Episcopi, si agatur de Vicario deputando imperitis, aut malis rectoribus [3]. Utrum vero possint, alia causa interveniente, v. g., ad finiendam litem, ad Parochum senem alendum, ad compensandam æqualitatem in beneficiorum permutatione, ad succurrendum paupertati alicujus Clerici, alii cum Busembaum affirmant: et negant omnino Lessius ac Salmanticenses, et dicunt id esse solius Pontificis, quia talis est stylus Curiæ, qui facit jus, ut omnibus notum est [4].

4. *Consensus patroni*, sed duntaxat jure particulari, ut in Sabaudia; et quoad Beneficia illa Parochialia, ad quæ nominandi jus est penes Regem: non autem de jure communi; cum per impositionem pensionis nulla patrono fiat injuria, neque illius jus limitetur [5].

Pensionarius, si pensio Clericalis sit, ex Bullis Sixti V et Pii V debet habitum et tonsuram deferre, ac Officium B. Virginis quotidie (sub onere restitutionis) recitare, nisi jam ad Officium majus obligetur.

Q. 3. *Quandonam extinguitur pensio?*

R. Exstinguitur pensio: — 1. *morte pensionarii;* cum pensio habeat rationem ususfructus. Excipe, nisi ei illam in alium transferendi facultas data sit; — 2. *redemptione;* quæ tamen irrita habetur, si vel antea pacta, vel intra sex a Beneficii possessione menses, vel sine Romani Pontificis aucto-

[1] *Vid.* Fagnanus, in c. *Nisi essent de Præb.*, n. 27.

[2] L. 5, cap. 83.

[3] Sess. 21, c. 6, *de R.*

[4] Liguori, *Homo Ap.*, tr. XIII, n. 59.

[5] Notamus: pensiones Beneficio parochiali impositæ, in Regno Sabaudiæ, *regio placito* muniri non solent, nisi vel ipsi Beneficio aliqua dignitas aliquando unita fuerit; vel agatur de permutationis casu aut resignationis aut litis compositionis; vel demum nisi respiciat pensio subventionem patrono pauperi præstandam, quod est debitum gratitudinis et honestatis.

ritate facta fuerit [1]; — *Religionis professione*, *matrimonio*, *degradatione*, ac ceteris fere modis, quibus Beneficium amittitur [2].

Scholium. — *De annatis, spoliis, cathedratico, procuratione et regaliis.*

Q. *Quid annatæ, spolia, cathedraticum, procuratio et regalia?*

R. Duo priora cedunt Pontifici; sed ea hodie nullibi forte obtinent. Alia duo Episcopo debentur, et vigent. Ultimum Principis est.

1. Sedes Apostolica in conferendis Beneficiis reditus exigebat unius anni, si ea essent consistorialia. Secus dimidium reditus unius anni; si tamen proventus annui superarent summam 24 ducatorum aureorum *de Camera*. Quæ quidem *annatæ* nuncupabantur et *mediæ annatæ*. — Antiquissimas dicimus et justissimas; cum inductæ essent ad propagandam fidem, ad opitulandum pauperibus ad Religionem nostram conversis, et cetera Pontificatus onera ferenda [3].

2. *Spolia* dicta sunt bona, quæ Clerici post obitum relinquebant. Hæc jure pertinebant ad Sedem Apostolicam, quæ ea colligebat per collectores, et in pios usus distribuebat. — Spolia instituta sunt tum ad coercendam avaritiam Clericorum, qui ex ecclesiasticis bonis quærebant opes, ut ditarent consanguineos; tum ad tuendos canones, ex quibus Ecclesiæ bona in pios usus conferuntur [4].

3. *Cathedraticum* est ordinarium tributum, quod a singulis Ecclesiis sæcularibus, et clericis Beneficiatis item sæcularibus solvitur quotannis Episcopo in signum subjectionis, et honorem Cathedræ Episcopalis. Antiquissimum profecto

[1] Innocentius XI Const. *Circumspecta;* et Benedictus XIV Const. *In sublimi.* — [2] *Vid.* Cabassutius, *Theor. et prax.*, c. 14, n. 15. — Fagnanus, in c. 21 *de præb.* — Vallensis, *de Benefic.*, p. 1, t. 2, etc. — Devoti, *Inst. Can.*, l. 2.

[3] *Vid.* Card. Pallavicini, *Historia Concilii Tridentini*, l. 2, c. 5. — P. Zaccaria, *Antiphebronius*, p. 2, l. 5, c. 5.

[4] *Vid.* Benedictus XIV, *de Syn. Diœc.*, l. 3, c. 8, n. 6.

est [1]; neque illud sustulit Tridentinum [2]. — Quia tamen hodie illud in Synodo penditur, ideo et *Synodaticum* appellari consuevit.

4. Pertinet quoque ad Episcopum *procuratio;* et est præstatio, quæ ei Diœcesim visitanti tribuitur, alimentorum nomine [3]; cum enim in visitatorum bonum visitatio cedat, æquum est ut ista illorum fiat sumptibus. Hic consuetudo ac conventiones sunt attendendæ.

5. *Regalia* est concessio sæcularibus Principibus ab Ecclesia facta, tum quædam Beneficia conferendi, tum reditus percipiendi ab ipso Beneficio vacante; idque factum est ad eorum protectionem erga Ecclesiam Dei remunerandam [4].

Hoc confundi non debet cum *investituris*, quibus scilicet Principes Episcopos feudis investiebant; cum enim decursu temporis non tantum feuda, sed ipsa Beneficia tribuere contenderent, a Gregorio VII invicte condemnatæ fuerunt investituræ [5].

ADNOTATIONES.

(*A*) *Page* 257.

Hic audiendus P. Salzano, *Corso di Storia Ecclesiastica*, l. 2, c. 14 : « Quelques-uns ont pris texte du mode d'élection des diacres pour soutenir que, de droit divin, le peuple doit intervenir dans l'élection des ministres du sanctuaire; et quelques jurisconsultes peu religieux, qui ont cru bien mériter du pouvoir laïque en amoindrissant le pouvoir ecclésiastique, ont pris soin de fomenter et d'appuyer cette erreur. Ils prétendent que le peuple étant représenté dans la personne du souverain, celui-ci a un droit, qui lui est inhérent, dans le choix des mi-

[1] *Vid.* Thomasinus, *Vet. et Novæ Eccl. disc.*, p. 3, t. 2, c. 24.
[2] Sess. 24, c. 3 *de R.* — [3] C. 6 et 23 de cens. exact.; et Benedictus XIV, *de Syn. Diœc.*, l. 10, c. 10. — [4] *Vid.* Salzano, *Storia Ecclesiastica*, l. 15, n. 27. — [5] *Ibid.*, l. 13, n. 10, prop. 3. — It. Voigt, *Storia di Papa Gregorio XII.*

nistres sacrés. Mais pour peu qu'on jette les yeux sur les saintes Écritures et qu'on interroge la tradition de l'Église, qui ne voit que le peuple n'est jamais intervenu de droit divin dans les élections ecclésiastiques et qu'on ne peut rien conclure de ce qui se pratiquait pour l'élection des diacres? Et, en effet, on lit dans saint Paul, que personne ne doit se revêtir de lui-même de l'honneur (et il veut parler de l'honneur qui accompagne le ministère ecclésiastique); mais seulement celui qui est appelé de Dieu comme Aaron; or nous savons que Aaron a été établi pontife, d'après l'ordre de Dieu, par Moïse, sans aucun suffrage du peuple. De plus, Jésus-Christ en donnant à ses disciples leur mission, leur a dit : comme mon Père m'a envoyé, je vous envoie; or si le Rédempteur n'a pas d'abord demandé pour cela le suffrage du public, on doit penser qu'il en est de même par rapport aux évêques et aux prêtres, et, en général, à tous les autres ordres qui ont pour but le sacerdoce, qui est leur complément. En outre, Jésus-Christ, en établissant son Église, lui a donné une organisation parfaite et l'a déclarée indépendante de tout lieu et de toute personne; il a voulu que cette société eût une forme monarchique, et par conséquent que le peuple n'y eût aucun pouvoir; or le pouvoir du peuple eût été immense s'il fût intervenu de droit divin dans les élections. Enfin, si, d'une part, tout ce qui est de droit divin est immuable et ne peut éprouver de variation, qui ne sait, d'autre part, d'après les seuls préliminaires de la science canonique, combien la discipline ecclésiastique a varié sur ce point? Quelquefois on a eu recours dans les élections au suffrage du peuple; d'autres fois, même dans les premiers temps, on n'y a point eu recours, comme nous le savons par le concile de Nicée et par le huitième concile œcuménique; et enfin on y a renoncé tout à fait, et, à la place du peuple, on a substitué ou le clergé, ou le chapitre, ou le chef de l'État, et cela par concession de la part de l'Église; tandis que si le suffrage du peuple ou de toute autre personne eût été de droit divin, il n'y aurait assurément pas eu de changement. Il importe peu de citer l'exemple de l'élection des diacres, dans laquelle le peuple a été appelé à donner son suffrage, du moment que cela est arrivé par l'effet d'une concession de la part des Apôtres, qui ont dit : choisissez des hommes qui jouissent dans le public d'une bonne réputation; concession qui a été faite au peuple, de droit ecclésiastique, un grand nombre de fois, dans les temps postérieurs. De là on peut conclure avec

toute raison que le choix et l'intervention du peuple dans la désignation de ses ministres, n'ont point leur origine dans le droit divin. »

(*B*) *Page* 289.

Degradatio fit sequenti horrifico sane modo ex Pontificali Romano :

1. Degradatus vestitur indumentis proprio Ordini congruentibus; et sic in loco extra Ecclesiam ad id parato exhibetur Episcopo ;—2. Episcopus quasi exsequendo sententiam jam prolatam, præsente judice laico, cui postea degradandus traditur, publice abradit vitro vel cultello leviter sine sanguinis effusione loca manuum illius, quæ in collatione Ordinum fuerunt inuncta; et etiam tonsura præscriptam formam usurpans; — 3. detrahit illi Episcopus singula ornamenta sacra, adhibens propriam ad unumquodque formulam; — 4. jubet per barbitonsorem ibi præsentem caput degradati totaliter tonderi inquiens : *te veluti ingratum filium a sorte Domini... abjicimus ;* — 5. degradatum (amplius non tangens manibus suis) tradit præsenti judici laico; intercedens tamen pro miserrimo illo, ut nullum mortis vel mutilationis periculum eidem inferatur. Judex eum sub sua custodia recipit, et sic omnes discedunt.

TRACTATUS DUODECIMUS.

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

TRACTATUS DIVISIO.

Tractatum hunc ob magnam rerum gravitatem in sex disputationes dividimus : 1. erit de Matrimonii natura ac proprietatibus; 2. de illius præparatione, seu de sponsalibus; 3. de impedimentis, eorumque dispensatione; 4. de illius celebratione; 5. de effectibus; 6. de dissolutione.

Divisionis ratio explanatur : — 1. supponimus Parochum recens institutum, qui Matrimonium primo sit celebraturus. Ante omnia oportebit, ut bene perspectam habeat naturam Sacramenti; — 2. sequitur, ut omnia ad illud celebrandum præparentur : quare de sponsalibus disserendum, quæ sunt præparatio ad illud; — 3. ad præparationem etiam pertinet, ut inspiciatur an aliquod adsit impedimentum, ut tolli possit; — 4. si nullum sit impedimentum, vel quod aderat sublatum, restat ut ad celebrationem progrediatur; — 5. matrimonium rite celebratum effectus quosdam producit, quos Parochus debet agnoscere, ut officiis suis satisfaciat;—6. evenire poterit, ut Matrimonii quæratur solutio ; sciat ergo Parochus causas dissolutionis.

DISPUTATIO PRIMA.

DE MATRIMONII NATURA,

DIVISIONE ET PROPRIETATIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De matrimonii natura ac divisione.

Q. 1. *Unde matrimonii nomen?*

R. Matrimonii nomen *a matris munere* ductum est. A matre potius, quam a patre hæc conjunctio appellata fuit; *propter quod* (infans), ait Gregorius IX, *magis materno indiget solatio, quam paterno sibique ante partum onerosus, dolorosus in partu, post partum laboriosus fuisse noscatur* [1].

Dicitur etiam *conjugium*, quasi *junctio duorum sub uno eodemque jugo*, ad onera nempe matrimonii ferenda. Item *connubium* a verbo *nubo* aut *velo;* quia olim sponsæ, actu quo viris tradebantur, velo quasi nube caput sibi tegebant in signum tum verecundiæ et subjectionis, tum obedientiæ et humilitatis. Item *consortium;* quia vir et mulier communem habent sortem et societatem [2].

Q. 2. *Quotupliciter matrimonium considerari potest?*

R. Matrimonium considerari potest triplici sub respectu: 1. prout est contractus naturalis, sive prout est in officium naturæ ad humani generis propagationem et conservationem ordinatus; 2. prout est contractus civilis ad Reipublicæ pacem et perennitatem institutus juxta proprias cujusque Regni ac Provinciæ leges; 3. prout est Sacramentum Novæ Legis ad Dei gratiam conjugibus impertiendam, qua possint tum fidem conjugalem inviolate servare, et communia conjugii onera patienter ferre; tum prolem pie educare, et concupiscentiæ etiam salutariter mederi [3].

[1] Decret Greg., l. 3, t. 33, *De convers. infid.*, c. 1.

[2] *Vid.* Liguori. *Opus Mor.*, l. 5, nn. 879 et seqq.

[3] « Verum (recte *Stapf*, § 474) postquam Christus conjugium Sacra-

Q. 3. *Quomodo Matrimonium definitur?*

R. Si matrimonium accipitur ut contractus naturalis ac civilis, recte definitur cum Catechismo Romano : *conjunctio maritalis viri et feminæ inter legitimas personas individuam vitæ consuetudinem retinens.* Dicitur : — 1. *conjunctio*, id est unio duorum ; — 2. *maritalis*, ut distinguatur ab aliis personarum conjunctionibus quæ fieri possunt ; — 3. *inter legitimas personas*, quæ nempe nulla lege impediantur a matrimonio contrahendo ; — 3. *individuam vitæ consuetudinem retinens*, id est societatem perpetuam et indissolubilem : in quo matrimonium a ceteris contractibus differt ; cum isti mutuo contrahentium consensu dissolvi queant, matrimonium non ita.

Si vero accipiatur ut Sacramentum, prout a Christianis semper debet accipi, tunc matrimonium sic communiter definitur[1] : *Sacramentum Novæ Legis a Christo D. institutum, quo vir et mulier baptizati sibi mutuo et legitime corpora sua tradunt ad perpetuam vitæ societatem, usum prolis suscipiendæ, et remedium concupiscentiæ.*

Q. 4. *In quonam matrimonii essentia sita est?*

R. Si matrimonium consideretur actu, quo initur seu *in fieri*, ejus essentia sita est in mutua pactione qua sponsi, consensu dato et acceptato, inter se perpetuo junguntur, ac legitimam sibi faciunt corporum potestatem. Sane etiam alii contractus in ea pactione consistunt, qua partes se ad aliquid obligant. Hinc aiebat Chrysostomus : *matrimonium non facit coitus, sed voluntas*[1].

mentis novæ legis inseruit, hæc nunquam separare licet. Insuper tum ipsius naturæ humanæ dignitas, tum sanctitas conjugii misere pessumdatur, si matrimonium *pro mero contractu* accipitur. Hic non de rebus arbitrariæ hominum dispositioni relictis, sed de personis agitur, quæ totæ quantæ in jure Dei exsistunt, et in præsenti causa nonnisi juxta ipsius voluntatem de semetipsis disponere possunt. Cf. H. *Klee.* »

Quanquam dici etiam a nobis potest contractus *civilis*, non quia per se et in natura sua inter catholicos stare vel accipi possit sejunctim a Sacramento, vel quia substantialiter subsit potestati *civili;* sed quia celebratur ab homine in societate *civili*, quia ordinatur ex multiplici capite ad bonum etiam *civile ;* quia denique multos effectus etiam *civiles* producit.

[1] Chrysostomus vel Auctor *Operis imperf. in Matth.*

Si vero matrimonium consideretur prout jam initum est, seu *in esse*, tunc ejus essentia consistit in vinculo, *quod ex ea pactione efficitur*, ut ait Catechismus Romanus [1]. Hoc enim vinculum est naturalis, atque legitimus illius pactionis effectus et ratio [2].

Q. 5. *Quomodo dividitur matrimonium?*

R. Matrimonium dividitur in legitimum, seu verum; in ratum atque in consummatum. *Legitimum* illud est quod contrahitur solo legitimo consensu juxta legem naturalem : tale est matrimonium initum inter infideles. *Ratum* illud est quod contrahitur inter fideles nullo impedimento sive naturali sive ecclesiastico irretitos : tale est matrimonium initum inter baptizatos. Dicitur *ratum;* quia non solum natura, sed ipsa etiam Catholica Ecclesia approbat, et ratum habet. *Consummatum* tandem tunc dicitur, quando jam ipsa copula carnalis subsecuta fuerit.

Articulus 1. — De consensu ad matrimonium [3].

Q. 1. *An ad matrimonium requiratur consensus?*

R. Ad matrimonii naturam necessario requiritur verus consensus, sive illud spectetur in ratione contractus, sive in ratione Sacramenti. Et 1. in ratione contractus : quid est contractus? mutua partium conventio : verum hæc sine consensu nequit concipi; 2. in ratione Sacramenti : nam Sacramentum matrimonii est ipse contractus evectus a Christo ad dignitatem Sacramenti; sed ad valorem contractus requiritur consensus, ergo et ad valorem Sacramenti.

Q. 2. *Qualis esse debet consensus requisitus ad matrimonium?*

R. Consensus ad matrimonium requisitus oportet, ut sit : 1. *De præsenti;* quia si esset de futuro, non traditionem, sed tantummodo traditionis ipsius promissionem contineret.

[1] P. 2, c. 8, § 2.

[2] Unde non consistit in usu; usus jus non tribuit, sed supponit jam tributum. — [3] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 887 et seqq.

2. *Interior* et *liber*. Interior, nam consensus est actus voluntatis, qui non potest esse, nisi interior. Liber, nam matrimonium est vinculum voluntatis, electionis atque amoris, quod sine libertate nullimode concipi potest [1].

3. *Exterior*, debet enim acceptari ab altera parte ; sed quomodo acceptari poterit, si exterius aliquo modo satis certo non prodat?

4. *Expressus per verba ;* est enim ordinarius modus consensum nostrum manifestandi ab Ecclesia præscriptus. Attamen verba non sunt de necessitate Sacramenti, cum revera consensus aliter dari possit, et etiam muti et surdi contrahere valeant ; sed ex recepta consuetudine sunt usurpanda : a qua sine causa rationabili non licet recedere, quæque probabilius [2] obligat saltem sub veniali [3].

5. *Reciprocus*, ad matrimonium enim requiritur mutua corporum traditio; atqui hæc esse non potest sine consensu reciproco.

Sed (quæres) *an donatio annuli, vel traductio sponsæ sufficiant, et teneant locum consensus proprie dicti?* Hæc per se non habent vim significandi verum et proprie dictum voluntatis consensum ; cum stare possint etiam cum voluntate contraria, vel diversa. Aliter tamen esset, si ex consuetudine locorum per ea signa soleret exprimi verus consensus ; tum enim recte præsumitur.

Q. 3. *Quid de eo qui matrimonio ficte consensit?*

R. Qui matrimonio fictum dedit consensum, peccavit mortaliter tum contra *veritatem* mentiendo in re adeo gravi ; tum contra *Religionem* violando sanctitatem Sacramenti ; tum contra *charitatem* decipiendo proximum in re magni momenti ; tum contra *justitiam* alium decipiendo in re mutuo promissa. In hoc consentiunt omnes.

[1] Tridentinum, sess. 24, c. 9, in dominos temporales ac magistratus tulit excommunicationem latam, si cogendo vel impediendo matrimonii libertatem impedierint.

[2] *Vid.* L'guori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 888.

[3] Quando autem causa adest, *tum nutus et signa*, inquit Catechismus Romanus, *satis ad matrimonium esse possunt : tum etiam ipsa taciturnitas, cum puella propter verecundiam non respondet : sed pro ea parentes loquuntur.*

Sed quæstio est : *an teneatur præstare verum consensum, et sic emendare fraudem?* Affirmant Concina, Palaus, Roncaglia et Salmanticenses ; nam cum una pars jam corpus suum tradidit per verum consensum, tenetur et altera pars, ut æqualitatem servet, tradere etiam corpus suum per verum consensum. Et valet quamvis adsit disparitas conditionis, modo tamen ea tanta non sit, ut debuerit mulier colligere finctionem.

Sed alii cum Henriquez, Hurtado, Navarro et Sanchez sic distinguunt : vel aliter reparari nequeunt damna ex illa fraude alteri illata ; vel aliter possunt reparari. — Si 1, tenetur profecto qui ficte consensit, verum consensum præstare ; quia damna compensare tenetur, et hæc non possunt compensari alio modo ex hypothesi. Si 2 (reparatis damnis), non tenetur ad præstandum verum consensum ; nam contractus matrimonii nequit claudicare, quia est etiam Sacramentum : et ideo vel est confectum absolute, vel nullimode : unde quando unus ficte consensit, nulla adest traditio alterius ; et idcirco nulla remanet inæqualitas reparanda per præstationem consensus veri. Sane uterque est æqualiter liber ad alias nuptias [1].

Q. 4. *Quid sentiendum de consensu conditionato in matrimonio?* [2]

R. 1 : Si conditio apposita matrimonio sit de præterito et exstiterit ; aut de præsenti et exstet, quæcumque sit, valet matrimonium (et eo contrahentes possunt uti, dummodo verificatio conditionis ipsis innotescat) ; ratio quia consensus suspensus non est [3]. Et valet licet conditio illa sit turpis,

[1] Ceterum parti affirmanti se *ficte* matrimonio consensisse, in foro externo non creditur ; alioquin nullus contractus firmus esset, si fictionis prætextu resilire liceret : occasio etiam præberetur a veris matrimoniis ad alia irrita convolandi. Et hac ratione, neutra pars in foro externo auditur, etsi uterque juret se ficte consensisse. Unde in praxi qui ficte consentit, tenetur vere consentire ; secus non satis damnum repararet ; cum semel publice celebrato matrimonio, parti deceptæ non amplius permittatur alteri nubere. Ita c. 5, *de eo qui.* — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 908.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 887 et seqq. — *Hom. Ap.*, tr. XVIII, n. 33. — [3] L. 10, ff. de cond. inst.

v. g., si quis dicat : *te duco si fornicasti : te duco, si odio habes Titium.*

2. Valet matrimonium, si ejus conditio sit de futuro necessario : v. g., *te duco, si crastina die sol oriatur ;* jam enim conditio subsistit [1]. Excipe nisi contrahentes intendant suspendere tantisper, nempe usque ad crastinum matrimonium celebrandum : tunc nonnisi purificata conditione illa, valebit matrimonium.

3. Iterum valet matrimonium, si ejus conditio sit de futuro impossibili, v. g., *te duco, si digito cœlum tegitero.* Habetur enim ea tum ex communi acceptione, tum ex jure pro non adjecta [2] ; cum nemo censeatur in re tanti momenti velle illudere [3].

4. Si conditio sit de futuro contingenti, nullum est matrimonium, si serio ponatur, et matrimonii substantialibus adversetur : ut, v. g., si quis dicat : *contraho tecum, si generationem prolis evites ; vel donec inveniam aliam honore vel facultatibus digniorem, aut si pro quæstu adulterandam te tradas* [4]. Talis enim consensus non est conjugalis ; quia bono sacramenti, fidei et prolis adversatur.

Si vero substantialibus matrimonii non adversetur, videndum est, utrum ea conditio sit turpis, an honesta. — Si 1, v. g., si dicas : *contraho tecum, modo victum furto compares*, in foro externo habetur pro non adjecta ; ideoque matrimonium non impedit [5]. Neque enim supponitur velle quis alium ad peccatum obligare [6]. — Si 2, certum est matrimonium non valere tempore, quo sic contrahitur ; cum voluntas futuræ conditioni allegetur. Esset si quis, v. g., dicat : *contraho tecum, si parentes consenserint* [7].

Quid (dices) *si conditio sit :* contraho tecum, si pater

[1] L. 9, § 1, ff. de novat. — [2] C. ult. de cond. apposit.

[3] Adverte hoc valere pro foro externo ; nam pro interno, si hæc conditio serio ponatur, cum tollat consensum, nullum certe reddit matrimonium.

[4] C. ult. de cond. ap. — [5] *Ibid.*

[6] Sed si sponsi vere non intenderent consentire sine tali conditione, matrimonium etiam esset invalidum. Ceterum in dubio debet judicari in favorem illius. — Liguori, *Hom. Apost.*, tract. 18, n. 33.

[7] Verificata conditione, an novus requiratur consensus, alii cum

meus consentiat ; *et pater sit mortuus tempore illius conditionis ?* Si ille qui ita contrahit, jam scit mortuum patrem, commune est valere matrimonium : et illa conditio habetur pro non adjecta, uti impossibilis. Imo si sic contrahens mortem ignoraverit, Sanchez docet probabilius adhuc valere matrimonium; quia conditio sic intelligitur, ne contra voluntatem patris contrahatur : id autem, jam ipso patre defuncto, utique verificatur [1].

Quid (addes) *si matrimonium contrahatur cum pacto servandi perpetuam castitatem ?* Multi cum Alasia docent pactum illud excludere jus radicale utendi matrimonii, proinde ejus essentiam lædere, ac illud nullum facere. Alii vero plures cum Collet, et quidem probabilius ex Bouvier, id negant; nam potestas bene separari potest ab usu : ideo hunc excludere non est illam destruere. Sane sola potestas copulæ est de matrimonii essentia, non vero illius usus.

Quia tamen hæ vel similes conditiones ambiguæ esse solent; ideo ex Billuart videndum, quid intendant contrahentes, an denegare jus, an vero duntaxat usum ligare. Hinc S. C. Congregatio interrogata circa duos, qui contraxerunt sub pacto expresso nunquam consummandi, juri renuntiantes in corpora, merito respondit eos invalide contraxisse ; quia etiam potentiam sic excluserunt [2].

Quid (quæres) *de matrimonio initio sub modo, causa ac demonstratione ?* Dicimus matrimonium non suspendi neque per modum, ut si dicas : *duco te, ut mihi in ancillam famu-*

Concina, Gonet, Soto et Suarez affirmant : favet D. Thomas (*Suppl.*, q. 47, a. 5). Nam matrimonium etiam sacramentum est, cujus valor suspendi nequit; sed statim vel nunquam obtinet.

Alii vero cum Coninchio, Layman, Palao, Roncaglia, Salmanticensibus negant; quia matrimonium licet sit etiam sacramentum, habet tamen rationem contractus, a quo ejus norma sumenda est. Hæc secunda sententia videtur probabilior; sed quia prima est etiam fundata, in praxi expedit eam sequi. Item videtur novum requiri consensum, si sponsi impediti contraxerint sub conditione : *si cessabit impedimentum;* nam consensus tempore impedimenti dirimentis positus, probabilius non videtur satis validus. Ita refert Zaccharias declaratum fuisse a S. C. C. (*In adnot. ad Croix*).

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 892 et seqq.

[2] Hic veniunt maxime notanda : 1. Si antequam verificetur conditio,

leris; neque per causam, ut si dicas : *duco te, quia es virgo;* neque per demonstrationem, ut si dicas : *duco te, quæ es dives.* Patio est, quia ab his consensus non pendet, sicut a conditione. — Excipe probabilius cum Sanchez et Salmanticensibus si demonstratio, causa vel modus ingrediatur ipsam substantiam; quia revera non videtur habere animum contrahendi, qui habet intentionem omnino oppositam contractui : ut, v. g., si dicas : *contraho tecum, ut adulteres*, etc.

Q. 5. *An ad matrimonia filiorumfamilias præter consensum proprium requiratur etiam consensus parentum?*

R. Affirmative quoad licitatem, negative quoad validitatem.

Ac primo affirmandum quoad licitatem, adeo ut filiifamilias, qui sine parentum consensu contrahunt, *nisi adsit causa*, peccent gravissime ex communiori sententia. Sane honor et reverentia parentibus debita expostulat, ne filii absque ipsorum consilio tam grave ac perpetuum negotium ineant; cum in eo illi experientia edocti sint, ac generatim valeant auxilium ipsis præstare opportunum [1]. Hinc Tri-

unus dissentiat, matrimonium nullum est etiam verificata conditione. Quia non haberetur consensus reciprocus tempore contractus : neque illum tunc supplet Ecclesia.

2. Si duo sint celebrata matrimonia conditionata, illud valet, cujus conditio prius verificatur, licet sit posterius initum; quia prius absolutum evadit. Quod si eodem tempore utriusque matrimonii conditio verificatur, neutrum valet; qui est incertum utrumque, et unum alterum impedit.

8. Matrimonia conditionata nunquam a Parocho admittenda sunt absque urgentissima causa, tum propter plurima inconvenientia et difficultates, quæ deinceps occurrere possunt circa eorum validitatem; tum quia Sacramentum conficere sub conditione extra casum necessitatis est omnino prohibitum.

4. Ante conditionis verificationem nefas est matrimonio uti, sive conditio illa sit de futuro, quia tunc matrimonium nondum exsistit; sive sit de præsenti vel præterito, quia tunc illud est dubium. At si sponsi nihilominus ad illius usum procederent, matrimonium absolutum evaderet; sic enim censentur conjuges renuntiasse conditioni illi. Excipe nisi positive aliud constiterit : sic refert Concina fuisse a S. C. C. declaratum. — *Vid.* Benedictus XIV, *De Synodo Diœcesana*, l. XIII, c. 22.

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 849, ubi quatuor sententias erudite exponit.

dentinum de matrimoniis alloquens sine hoc consensu a filiis celebratis ait : *Sancta Dei Ecclesia ex justissimis causis illa semper detestata est et prohibuit.* Merito ergo omnes Diœcesanæ Synodi, ut Novariensis, præcipiunt ne hujusmodi conjugiis assistat Parochus [1]. Tanto magis, quia Codices civiles graviter quoad effectus suos animadvertunt in contravenientes sponsos. — Diximus *nisi adsit causa;* justa enim interveniente causa, nulli dubium est licere filiis matrimonium inire insciis etiam, vel invitis parentibus. Esset si filius in remotis terris versetur, et ei offeratur matrimonium honestum, et valde utile, quod ob graves circumstantias sit ineundum, neque possit exspectari parentum consensus : vel si parentes essent irrationabiliter inviti.

Secundo : negandum quoad validitatem : quod de fide est contra Lutheranos et Calvinistas; nam Tridentinum *eos anathemate damnat, qui falso affirmant matrimonia a filiisfamilias sine consensu parentum contracta irrita esse; et parentes ea rata vel irrita facere posse.*[2] Sane in talibus matrimoniis habetur id omne, quod ad eorum substantiam requiritur (*A*). Hinc quidquid fuerit de antiquis quibusdam legibus aliter statuentibus, illæ vel non amplius hodie possunt recipi, vel respiciunt civiles duntaxat effectus [3].

Sed (quæres) *quid si pater rogatus taceat ?* Si conjectura sit talis quod taceat, quia dissentit : v. g., si taceat, ne displiceat domino vel amico, tunc taciturnitas illa habenda erit pro expresso dissensu. Secus si conjectura sit, quod ideo taceat; quia sibi matrimonium non displicet. In dubio communius taciturnas pro consensu existimatur, eo quod ex vulgari adagio : *qui tacet, consentire censetur.* Et melius habeatur judicare in favorem matrimonii.

[1] Pag. 150, § 9. — Imo ex eadem Novariensi Synodo, licet parentes sint irrationabiliter inviti, a Parocho nihil, inconsulto Episcopo, est resolvendum.

[2] Sess. 24, cap. 1 de R. matr. — *Vid.* Benedictus XIV, *De Syn Diœc.*, l. 1, n. 37.

[3] *Vid.* Cosci Protonot. Apost., *De sponsalibus filiorumfamilias*, vota decisiva, etc. Romæ, 1766. — Muscettola, *Dissertatio theologico-legalis de sponsalibus et matrimoniis quæ a filiisfamilias contrahuntur, parentibus insciis vel juste invitis*, etc. Romæ, 1766.

Sed (quæres) *an filii debeant obedire parentibus, qui ipsis matrimonium præcipiunt?* Audiatur Angelicus : *pater non potest cogere filium ad matrimoniam per præceptum, cum sit liberæ conditionis; sed potest eum inducere ex rationabili causa. Et tunc sicuti se habet filius ad causam illam : ita se habet ad præceptum patris. Ut ita illa causa cogat de necessitate, vel de honestate, et præceptum similiter cogat* [1].

Hinc non facit contra virtutem pietatis, si filius non obediat; quia vult meliorem statum eligere; quia jam aliis sponsalibus obstrictus est; quia nimis a tali muliere abhorret. Nam nemo tenetur meliorem statum negligere, vel potest datam fidem violare, vel debet ex solo charitatis motivo se obligare ad perpetuo convivendum cum muliere, quam notabiliter horret. Hæc si non interveniant, ex pietate teneretur filius patri obedire matrimonium contrahendo : uti se inde gravis inimicitia esset dirimenda, vel pauperies auferenda, etc.

Articulus 2. — De matrimonii finibus [2].

Q. 1. *Quid de matrimonii finibus?*

R. Fines Matrimonii duplicis sunt generis : — 1. *essentiales* et *intrinseci*, qui pertinent ad matrimonii naturam : et dicuntur etiam *primarii*; — 2. *accidentales* tum extrinseci tum intrinseci.

Essentiales intrinseci sunt *mutua corporum traditio* in ordine ad debitum, et *vinculum indissolubile.* — *Accidentales* vero *intrinseci* sunt *procreatio prolis* et *remedium concupiscentiæ*. Tamen accidentales extrinseci possunt esse multo plures, ut *pax familiæ conciliandæ; voluptas captanda, divitiæ acquirendæ*, etc.

Q. 2. *Quinam finis intendi debet in matrimonio ineundo?*

[1] In 4. D. 29, q. 1, a. 4.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 881, et seqq. Nomine *finis* hic indicatur intentio, ac ratio, quæ intenditur in hoc contractu ineundo, quin tamen excludatur finis ille, qui ad ejus essentiam pertinet. Unde agitur tam de licito, quam de valido.

R. Certum est, ad matrimonium licite et valide contrahendum requiri, ut fines intrinseci essentiales vel intendantur expresse, vel saltem positive non excludantur; alioquin natura matrimonii prorsus tolleretur : sublatis enim elementis, ex quibus res aliqua conflatur, ipsa res pereat necesse est [1]. —Verum qui excluderet fines intrinsecos quidem, sed accidentales, nempe procreationem prolis et concupiscentiæ remedium, ut si senex nuberet, non solum valide, sed etiam licite contraheret (modo hæc intentio non deducatur in pactum, si agatur de procreatione prolis [2]). Quia semper haberetur, et servaretur intacta ipsa matrimonii natura.

Q. 3. *An liceat contrahere matrimonium principaliter in remedium concupiscentiæ?*

R. Concina, Natalis Alexander, Navarrus, aliique cum D. Thoma putant contrahere principaliter in remedium concupiscentiæ, esse veniale. Nam licet remedium concupiscentiæ sit etiam finis honestus matrimonii, est tamen secundarius; cum finis primarius sit mutua corporum traditio et vinculum indissolubile, quod ideo est principaliter intendendum. Ergo agit cum aliqua rationis inordinatione qui finem secundarium eligit præ fine primario.

Sed Cajetanus, Croix, Holzman, Roncaglia, Salmanticenses cum Catechismo Romano et SS. Bonaventura et Antonio non minus communiter, neque minus probabiliter docent, nullum in hoc ne veniale quidem adesse peccatum, modo fines primarii non excludantur. Nam deordinatio quidem est, si finis primarius dirigatur ad secundarium; non tamen si ex duobus finibus æque per se licitis, et honestis eligatur secundarius præ ipso primario, dummodo hic minime excludatur. — Adde quod matrimonium a Deo institutum sic etiam in remedium concupiscentiæ, teste Apostolo : *propter fornicationem unusquisque uxorem suam, habeat et*

[1] Hinc consentiunt communiter, quod si quis contraheret positive excludendo fines hujusmodi, nempe animo vel se non obligandi ad reddendum debitum vel contrahendi tantum ad tempus, non solum peccaret; sed invalidum prorsus matrimonium iniret.

[2] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVIII, n. 30.

unaquæque suum virum[1]. Quæ verba non sunt intelligenda de amovendo periculo fornicationis in comparte; sed de vitanda fornicatione propria[2]; sicut explicant Estius, Salmeron, A Lapide cum D. Chrysostomo, et clare constat ex contextu ipso[3].

Q. 4. *An liceat matrimonium contrahere principaliter ob fines extrinsecos accidentales?*

R. Si finis extrinsecus accidentalis turpis sit et inhonestus, v. g., pura ipsa voluptas, cupiditas divitiarum et vani honoris, tenent communiter non deesse peccatum matrimonium principaliter ob talem finem inire, etiamsi finis primarius non excludatur. Adest enim evidens inordinatio in hoc, quod ad finem inhonestum et turpem dirigatur res sacra. — Et peccatum hoc erit mortale, si contrahentes in fine ipso inhonesto et turpi constituant finem suum ultimum, ita ut *Deum a se, et a sua mente excludant, et suæ libidini ita vacent sicut equus et mulus, quibus non est intellectus*[4]. Veniale autem erit in casu contrario.

Si vero finis extrinsecus et accidentalis sit honestus et bonus, ut pax populi, amor inter consanguineos, honor familiæ, etc., tunc putamus probabilius cum Cajetano, Coninchio, Salmanticensibus aliisque sine peccato matrimonium principaliter ob illum finem contrahi posse, modo semper non excludatur finis primarius. Nulla enim videtur inordinatio, servato fine primario, eligere aliquem ex finibus secundariis honestis, sive intrinsecus ipse sit sive extrinsecus.

Scholium. — *De Matrimonium B. M. V. cum S. Josepho*[5].

Q. *Quid de Matrimonio Beatæ Mariæ Virginis?*

R. Matrimonium Beatæ Mariæ Virginis cum sancto Jo-

[1] 1 Cor. 7.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l, 6, n. 882. — Alasia, *de matr.*, p. 1, c. 1.

[3] Animadvertendum : ad hoc, ut fines intrinseci accidentales et secundarii liciti sint, et honesti, oportere ut referantur ad Deum, si non actualiter, saltem virtualiter vel habitualiter, ut docent communiter cum Bossio, Sanchez aliisque. — [4] Tob. 6.

[5] Vid. *De B. Maria. Virg. Disputationes historico-theologicæ*, Auct.

sepho et verum fuit, et licitum, et convenientissimum, et perfectum.

1. *Verum :* hoc adeo certum est, ut oppositum *saltem sine temeritate* defendi non possit [1]. In scripturis enim Joseph *vir Mariæ*, et Maria *Josephi uxor* sic vocatur simpliciter et absolute : *Jacob autem genuit Josephi virum Mariæ. Joseph filii David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam* [2]. Sane hæc etiam erat Judæorum persuasio, qui mysterium nescientes, vulgo appellabant Jesum *filium Joseph, filium fabri* [3]: unde pro certo tenebant matrimonium fuisse contractum inter Joseph et Mariam. — Nec obstat votum absolutum castitatis a Virgine ante desponsationem emissum; quia voti objectum est usus, non potestas copulæ. Quam quidem potestatem absolute Virgo tradere potuit, licet haberet propositum castitatis; quia, ut ait S. Thomas : *illud propositum non sit conditionaliter in consensu oppositum* [4]. Adde : nonne cunctis fatentibus, duo simplici castitatis voto ligati valide inter se contrahunt matrimonium, quamvis postea illius usus maneat ligatus?

2. *Licitum :* vel enim, ut censet A Lapide, *ipsa Virgo Josepho votum suum declaravit, ac Josephus in voti observanem consensit, eamque promisit, antequam ei nuberet* [5]. Vel, ut communiter alii tradunt cum D. Thoma [6], fuit certificata ex divina revelatione et instinctu, quod Joseph nunquam erat debitum petiturus. Sic Virgo prudentissima voto illo suam puritatem Deo sacravit; ac illo matrimonio morem gentis suæ gessit.

3. *Convenientissimum :* et — 1. ex parte Christi, tum ne tanquam illegitimus haberetur, tum ne in tenera ætate nutritio destitueretur :—2. ex parte Mariæ, tum ne haberetur uti fornicaria vel adultera; tum ne ejus partus virgineus a diabolo cognosceretur : —3. ex parte nostri, tum ut habere-

Fideli Mazzola in Sem. Novar. Professore. Taurini, typ. Chirio et Mina, 1845, p. 1, d. 7, p. 104 et seqq.

[1] *Vid.* Benedictus XIV, *De Festis*, l. 2, c. 1.

[2] Matth. 1, et Luc, 2. — [3] Matth. 13, et Luc. 3.

[4] In 4. Sent., dis., 30 q. 2, a. 1, ad 2. — [5] In Luc, c. 1. — [6] In 4. Sent. D. 30, q. 2, ad., 2.

mus ex ipso Josephi testimonio Jesum de Virgine natum esse; tum ut hereticos refutaremus nuptias damnantes[1].

4. *Perfectum :* essentialis matrimonii perfectio consistit in mutua, vera ac perfecta traditione et acceptatione potestatis in corpora; atqui hoc intervenit in matrimonio Beatæ Virginis. Quod si defuit illa accidentalis perfectio, nempe copula, per quam significatur *unio Christi cum Ecclesia* per naturam, hoc nihil detrahit huic conjugio, ut notat Billuart. Nam non erat hic opus illa significatione; cum res in ipsa Virgine esset exhibenda, scilicet Verbi Incarnatio, per quam Christus conjungitur Ecclesiæ secundum naturam[2].

Item neque Sacramentum fuit illius matrimonium; cum nondum esset ad hanc dignitatem tunc temporis elevantum conjugium[3].

Articulus 3. — De idoneitate personarum.

Q. 1. *Quænam sunt personæ ad matrimonium idoneæ?*

R. Regula generalis est, quod illæ personæ dicendæ sunt ad valide contrahendum idoneæ, quæ nulla lege vel consuetudine prohibentur.

Sed de hisce prohibitionibus agemus disputatione III et IV. Præsens quæstio erit solummodo de nonnullorum conjugiorum honestate, vel modo[4].

Q. 2. *Quid sentiendum est de matrimonio infidelium?*

R. Matrimonium infidelium si legitime contrahitur, nempe inter personas jure naturæ capaces, mutuo ac vero consensu, est verum ac firmum matrimonium; quia est validus contractus naturalis. Non tamen Sacramentum est, quia illius non baptizati sunt incapaces. Et idem dicendum est cum

[1] Alias rationes prosequitur Angelicus, 3, p., q. 29, a. 1.

[2] De Matrimonio, Diss. 3, a. 7, in fine *Digressio historica.*

[3] *Vid.* Mazzola cit. Opus, pag. 350 in nota, ubi de omnibus Sacramentis inquisitionem instituit, num B. V. ea receperit.

[4] De hermaphroditis, qui scilicet de utroque sexu participant, *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 1095; et Ferraris in *sua Bibl.*, *hoc tit.*

Moderni tamen physici inter fabellas enumerant quidquid de hermaphroditis narratur. — *Vid.* Martini, *Elementa medicinæ forensis;* it. Debreyne, *Précis de physiologie humaine*, etc., et Bouvier, tract. *ad Supplement. de matrimonio.*

Billuart, si una pars fidelis sit, etiam supposito valido contractu; quia uterque contrahens ad modum unius tantum concurrit ad materiam Sacramenti. Unde si materia ex parte unius non sit idonea, neque erit ex parte alterius.

Quid (dices) *si baptizetur uterque cónjux?* Billuart, Collet ac Tournely censent per Baptismum fieri non posse Sacramentum illorum matrimonium; quia hujus Sacramenti materia est contractus in actu, at contractus initus jam fuit.

Sed Bellarminus, Sanchez et Sylvius contrarium tuentur, et quidem probabiliter et communius ex Benedicto XIV [1]. Tum quia conversi ad fidem non debent gratia Sacramentali privari absque evidenti ratione; et cum sentiant incommodum, etiam commodum sentire debent. Tum quia solummodo post Baptisma matrimonia infidelium evadunt indissolubilia in faciem Ecclesiæ, atque ab ipsa probata; ergo evadunt etiam Sacramenta. — Si autem quæsieris: quando id præcise contingat, respondent aliqui id venire actu ipso, quo infideles Baptisma suscipiunt; quia tunc virtualiter et implicite etiam in præcedens matrimonium vere consentiunt. Alii vero requirunt novum consensum, id est prioris renovationem; hanc tamen renovationem non curat Ecclesia.

Q. 3. *Quid de matrimoniis hereticorum inter se?*

R. Heretici et schismatici, qui ineundo matrimonium leges Ecclesiæ accurate servant, valide contrahunt et sacramento muniuntur; cum nihil sit quod valori hujus sacramenti obstare possit. Hoc confirmat praxis Ecclesiæ, quæ nullimode eos adigit sive ad renovandum consensum, sive ad benedictionem nuptialem recipiendam, si resipiscentes ad catholicæ Ecclesiæ unitatem redeant.

Quid (dices) *sentiendum de matrimonio heretici cum catholica, aut vice versa?* Hac de re varia notanda sunt [2]:

1. Quando matrimonium ineundum sit inter catholicum et acatholicam vel vice versa, tunc dicitur *matrimonium mixtum* [3].

[1] *De Syn. Diœc.*, l, 8, c. 13.

[2] *Vid.* Ferajum, *De catholicorum cum heret. matrim.* — Moser, *De impedim.*, cap. 13, *de matrimoniis cathol. cum hereticis.*

[3] *Acatholicorum* vocabulo intelligimus aut hereticos aut schismati-

2. Sententia communis et certa docet tales nuptias esse quidem validas, sed per se prorsus illicitas, nisi intercedat R. Pontificis dispensatio. — Validæ sunt tales nuptiæ; quia nullum de iis exstat impedimentum dirimens; cum cultus disparitas non respiciat, nisi matrimonia baptizatorum cum non baptizatis[1]; imo erunt etiam Sacramentum, ut patet.

Sed per se prorsus *illicitæ;* tum *jure naturali*, nempe propter grave periculum perversionis et jacturæ animæ et propriæ et etiam prolis futuræ[2]; tum *jure divino;* nam Apostolus tradens regulas servandas in celebrandis matrimoniis christianorum ait : *cui vult nubat, tantum in Domino*[3]; at ille solus dicendus est *nubere in Domino*, qui nubit in vera Christi Ecclesia, in qua sola Dominus nuptiali fœderi auspicabitur[4]; tum demum *jure ecclesiastico :* inter innumera Conciliorum decreta placet unum afferre, et est Laodiceni celebrati sæculo IV, quod Canone 31 sanxit fideles non debere *cum hereticis universis fœdera celebrare, nec eis filios vel filias dare, sed magis accipere; si tamen christianos se fieri promittant.* Idem sæpissime decreverunt Pontifices, præsertim Benedictus XIV, Pius VI, Pius VII, Pius VIII atque denuo Gregorius XVI[5].

3. Si interpositis quibusdam conditionibus, removeatur omne periculum perversionis in comparte catolica et filiis,

cos, eos omnes videlicet, qui ob communem Baptismi rationem *christiani* appellantur, licet pertineant ad aliquam sectam vel schisma; et ideo sint extra unicam veram Christi Ecclesiam.

[1] Quanquam hodie merito etiam de validitate dubitari potest; cum heretici non ita semper certo valide baptizentur, ex dictis *De baptismi ministro*, quæst. ultima.

[2] Dicente S. Ambrosio, l. 1, de Abraham., c. 9 : *cum sancto sanctus eris, et cum perverso perverteris. Si hoc in aliis, quanto magis in conjugio, ubi una caro, et unus spiritus est? quomodo potest congruere Christus, si discrepat fides?* Id luctuosa etiam experientia nos docet. — [3] 1. Corinth. 7.

[4] Idem Apostolus scribit : *hereticum hominem... devita* (Tit. 3) : si heretici vitandi sunt, cum ipsis societatem maxime strictam inire fas erit?

[5] Uti videre est in sua Allocutione 10 dec. anno 1837 occasione deportationis celeberrimi Archiep. Coloniensis peractæ a Gubernio Borusso contendente, ut matrimonia mixta in Provinciis Renanis celebrari deberent contra præscriptum Const. Pontificiarum.

et sic cesset omnis vis juris naturalis atque divini; tunc accedente dispensatione ab Ecclesiastica lege, cessabunt tales nuptiæ esse illicitæ, et iniri poterunt, ut patet. Et ita semper in Ecclesia peractum est [1].

4. Ad solum Pontificem Maximum pertinet dispensationem hujusmodi elargiri. Quia leges, quæ conjugia mixta interdicunt, constitutæ sunt vel a Conciliis œcumenicis, vel a Synodis quidem particularibus, sed in Ecclesia universa usu receptis.

Quænam (quæres) *sunt conditiones, sub quibus conjugium catholici cum heretica a Pontifice permittitur?*

Sunt sequentes: — 1ª ut pars heretica scripto ac juramento coram testibus promittat se permissuram ut pars catholica Religionem suam libere exerceat, prolemque omnem in ea instituat; — 2ª ut similiter pars catholica eodem modo promittat, se hoc præstituram, ut compartis conversionem procuret; — 3ª ut tali matrimonio parochus vel delegatus non assistat in loco sacro; nec aliqua sacra veste indutus; omissis etiam precibus quibuscumque; omni item sacra benedictione.

Tales conditiones adeo necessariæ sunt, ut gravissimi peccati reus esset in omnium sententia qui absque iis mixtas nuptias præsentia sua cohonestaret; nam præter scandalum gravissimum violaret Canones Ecclesiæ in re pariter gravissima; cooperaretur peccato aliorum item gravissimo; et sacrilegum conjugium facto suo approbaret [2].

Q. 4. *Quid de matrimoniis* ad morganaticam, *ut aiunt?*

R. In pluribus maxime Germaniæ locis sæpe contingit quoddam fieri matrimonium, quo vir nobilis post susceptos

[1] Neque pars catholica peccat sic communicando cum heretica; nam adest dispensatio. Neque peccat quasi concurrat ad profanandum Sacramentum; quia justa causa adveniente, potest quis ab alio petere rem in se bonam, etsi alter dando ex sui prava dispositione peccet. Justa autem causa est; hæc enim conjugia fiunt instar contractum civilium ad firmandas amicitiæ leges; ad tuendam communem pacem Reipublicæ, etc. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 56. — Benedictus XIV, *De Syn. Diœc.*, l. IX, c. 3.

[2] *Vid.* Perrone, *De matrimonio*, c. 4 : ubi hæc materia fusius pertractatur.

ex prima uxore nobili liberos, ea defuncta, alterum ex humiliori ordine privatim ducit, obtenta prius a proclamationibus opportuna dispensatione: addita conditione, ut tam mulier, quam ex ea filii nascituri nihil neque de nobilitate participent, neque de hereditate, exceptis nonnullis donis ipsis ab initio tributis [1]. Hoc est verum matrimonium; cum non deficiat in substantiali. At disconvenit sine gravissima causa illud celebrare; cum æqualitatem inter sponsos nimium lædat [2].

Q. 5. *Quid de matrimonio conscientiæ?* [3]

R. Matrimonium *conscientiæ* illud est, quod, omissis denuntiationibus, contrahitur coram Parocho et duobus testibus fidelissimis, ea lege, ut non reveletur. *Conscientiæ* dicitur, quia palam non innotescit: non est dubium illud validum esse; cum omnia essentialia includat. Quia tamen interest boni publici, ut matrimonia publica sint; igitur illud permittendi facultatem Benedictus XIV Const. *Satis vobis* 1741 solis tribuit Episcopis, sub datis tamen modis [4]. Præcipui sunt:

1. Ut adsit gravissima et urgens causa: uti, v. g., si vir et mulier in occulto concubinatu vivant, neque ulla suspicio sit: quem casum proponit Bulla, quin tamen alios similes casus excludat, Episcopi judicio.

2. Ut omnino constet nullo ligari impedimento partes: quæ insuper tenebuntur intra dies 30 prolem natam et baptizatam denuntiare Episcopo. Secus in gratiam filiorum publicatur matrimonium.

3. Ut in Cancellaria Episcopali liber retineatur sigillo clausus, ubi illud matrimonium describatur: et alio simili

[1] Dicitur *ad morganaticam* contractum. Nempe vox est hæc germanica ducta a *morgen* matutinum, et *gab* donum; quia nempe et uxor et filii contenti esse debent solo illo dono, quod sibi ab initio (quasi matutino die nuptiarum) tribuitur.

[2] *Vid.* Benedictus XIV, *De Syn.*, l. 13, c. 23. — Devoti, *Inst. Can. de matr.*, § 108. — *Vid.* Gualco, *De matrimonio*, h. t.

[3] *Vid.* Gualco, *De matrimonio*, h. t.

[4] It. De Synodo, l. 13, c. 23. — Mazzæus, *De matrim. conscient.*, Romæ, 1765.

libro proles inde nata adnotabitur fideliter. Qui quidem libri omnem merentur fidem.

Dices : *hoc matrimonium videtur esse illicitum ; multi et multi etenim ignorantes virum et feminam esse matrimonio conjunctos, et tamen simul ut virum et uxorem cohabitare, quin superiores verbum faciant, scandalizantur.*

R. Non est habenda ratio hujusce scandali, quando adest justa causa matrimonium sic contrahendi; tunc enim scandalum non erit datum, sed acceptum; nam nemo cum suo gravi damno tenetur consulere evitationi peccati alieni, quod contingit admitti, male accepta occasione ex facto ipsius. Ex hoc fundamento immunes sunt a culpa qui per aliquod tempus, dum commodam opportunitatem præstolantur, fidem catholicam publice profiteri differunt, ne incurrant in grave periculum, quamvis alii ex eo quod videant eos non profiteri publice fidem, existimaturi sint eos esse hereticos [1].

Q. 6. *Quid de matrimonio inito per procuratorem?* [2]

R. Ex hodierna disciplina etiam in Rituali probata, matrimonium per procuratorem celebrari potest. Et validum est non tantum in ratione contractus, ut patet de ceteris; sed etiam in ratione Sacramenti, ut commune est cum Bellarmino, Billuart, Sanchez, Tournely et aliis; nam si contractus, ergo et Sacramentum inter christianos : et sane Ecclesia id non permitteret, si aliter res se haberet. Neque obstat, quod postea a partibus renovetur consensus; id enim *majoris duntaxat cautelæ gratia faciendum suaderi* ait Benedictus XIV [3].

Ut tamen procurator valeat legitime matrimonium pro alio contrahere, jure hæc requiruntur :

1. Ut sit mandatum speciale, sed sufficit etiam ore tenus datum, si de eo constet. At non requiritur sexus diversitas :

[1] Ita in *Thesauro Resolutionum S. C. C.*, tom. 3, pag. 82.

[2] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 885 et seqq.

[3] Loco cit. *De Syn. Diœc.* Utrum vero valeat matrimonium, etiamsi mandans in perpetuam amentiam inciderit ante matrimonium celebratum per procuratorem, alii negant; quia amens habetur ut mortuus, nec censetur tunc altera pars consentire. Alii affirmant; quia donec revocetur, prior consensus perseverat in virtute.

ideo procuratores esse possunt etiam duo mares vel duæ fœminæ; nam non ipsi per se contrahunt, sed de alieno contractu consensum tantum tribuunt.

2. Ut mandatum sit de contrahendo cum persona determinata; matrimonium enim nonnisi cum determinata persona esse potest.

3. Ut procurator alium non subdeleget, nisi ad id quoque specialem habeat licentiam : secus esset contra mandatarii intentionem agere.

4. Ut mandatum Parocho et testibus exhibeatur, et coram ipsis matrimonium celebretur; alioquin esset clandestinum et nullum.

5. Ut mandatum ante celebrationem non fuerit revocatum (nec etiam mentaliter) a mandante. Secus mandatarius non mandantis nomine ageret, sed proprio.

6. Denique ut procurator mandati fines minime excedat; secus non referret mandati sensus [1]. In hoc tamen animadverte, quod si conditio sit requisita a mandante, v. g., ut contrahatur tali dote, tali tempore, si non servetur, matrimonium erit nullum. Si vero conditio jam sit requisita a jure, v. g., ut contrahatur præmissis denuntiationibus, obtenta licentia, tunc validum erit conjugium etiam sine ipsis initum, ut communiter docent; quia hæ secundæ conditiones censentur appositæ juxta mentem juris, quod respicit tantum licitum.

Ceterum Parochus, quando talia sibi occurrunt matrimonia, perpendat attente litteras mandati : imo prius rem deferat ad Episcopum. Quanquam hic agendi modus nonnisi inter Principes est in usu [2].

[1] Cap. Procurator. Procur. in 6.

[2] Quod dictum est de matrimonio per procuratorem, valet de matrimonio *per litteras* contracto : si quidem litteræ satis valent consensum contrahentium manifestare. Et sic fit : sponsus scribit ad sponsam, quod ipse in virum ei se tradit, et ex tunc eam in sponsam acceptat. Sponsa idem rescribit viro, et hæc responsio legitur coram paroco et testibus. Ceterum satis est etiam, ut vir scribat mulieri modo relato; et sponsa, quin sponso rescribat, litteras coram parocho et testibus aperiat, et suum præbeat consensum. — *Vid.* Liguori, *Homo Apost.*, tr. XVIII, n. 32.

Quid (quæres) *si mandans ficte mandatum dederit?* Si interius consentiat ante mandati exsecutionem, probabilius videtur validum matrimonium; mandatum enim *per se* validum est, nec aliud requiritur, quam ut *interius* convalidetur. Secus, si ficte *exterius* mandatum dederit, licet intus serius consenserit; ratio est, quia in hoc casu nullum fuit ab initio mandatum exterius, nec potest per solum internum consensum convalidari.

CAPUT SECUNDUM.

De matrimonii proprietatibus.

Articulus 1. — De matrimonii honestate.

Q. 1. *An matrimonium licitum sit, et honestum?*

R. Antiquiores heretici, Marcionitæ, Manichæi et Encratitæ docuere nuptias esse rem inhonestam et turpem. — Sed contrarium docet catholica veritas; nam Christus sic de matrimonio alloquitur : *quod Deus conjunxit, homo non separet* [1]; atqui illa, quæ a Deo conjuncta sunt, mala esse non possunt. Adde : Christus ipse præsentia sua nuptias in Cana Galileæ actas honoravit, et insigni simul miraculo eas voluit illustrare. *Quod Dominus invitatus venerit ad nuptias*, inquit S. Augustinus, *confirmare voluit, quod ipse fecit nuptias; futuri enim erant dicentes, quod malum essent nuptiæ* [2]. — Apostolus autem loquebatur de matrimonio, quando inquiebat : *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia* [3]. Idem de matrimonio edixit illa verba : *iis, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere...; qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit* [4].

Tandem id ratio suadet; quod enim ad naturæ corporalis conservationem, ac speciei perpetuitatem pertinet, bonum et honestum est [5].

[1] Matth. 19. — [2] Tract. 9, in Joan. — [3] Eph. 6. — [4] 1. Cor. 7.

[5] Unde si quando Apostolus ac Sancti Patres videntur nuptias respuere, id intelligendum est de earum abusu. Vel ipsi eas accipiunt in comparatione cœlibatus.

Q. 2. *An matrimonium cadat sub præcepto?*

R. Matrimonium cadit sub præceptio naturali; Deus enim naturæ auctor vult profecto propagationem et conservationem generis humani; atqui hæ haberi legitime non possunt absque matrimonio. Imo cadit etiam sub præcepto divino positivo juxta illud: *crescite et multiplicamini*[1].

Hoc tamen præceptum obligat communitatem, ad quam cum pertineat propriam conservationem curare, ejus idcirco munus esse debet efficere, ut aliqui nubant[2]: non vero obligat *per se loquendo* singulos homines; alioquin errasset Apostolus, cum homines invitavit ad virginitatem inquiens[3]: *dico non nuptis et viduis: bonum est illis, si sic permanecant, sicut et ego*[4].

Diximus *per se loquendo*, quia contingere posset per accidens, ut quis matrimonium contrahere teneatur, v. g. Princeps ad impedienda bella civilia, ad præfocandas hereses, etc. Item esset, si quis nollet alia media adhibere ad continentiam servandam.

Articulus 2. — De matrimonii sanctitate.

Sanctitas hic in eo maxime sita est, quod matrimonium ad verum Sacramentum fuerit elevatum a Christo Domino; ideoque conjuges sanctificet.

Q. 1. *An matrimonium sit Novæ Legis Sacramentum?*

R. Negant Protestantes: imo olim etiam nonnulli catholici, ut Durandus, nondum data definitione ab Ecclesia, atque ad monumenta traditionis non satis attendentes dubitaverunt, an matrimonium esset proprie dictum Sacramentum, gratiam producens. Verum hodie de hac veritate nequit

[1] Gen., 1 et 9.

[2] Quum vero plurimi jam per se nubant, communitas ab hoc officio immunis est. — [3] 1. Cor., 7.

[4] Quinimo ad totius generis pulchritudinem et salutem spectat, ut non omnes nubant. Si enim præstat, ut multitudo non tantum corporaliter multiplicetur, sed etiam ut spiritualiter proficiat; ideo conveniens fuit, ut alii generationi, alii contemplationi vacarent. *Sicut etiam in exercitu*, ait D. Thomas, *quidam castra custodiunt, quidam signa deferunt, quidam gladiis decertant. Quæ tamen omnia debita sunt multitudini, sed per unum impleri non possunt* (2, 2, q. 152, a. 2).

amplius dubitari; cum de fide sit a Tridentino sic contra Lutheranos et Calvinistas definita : *si quis dixerit matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis Evangelicæ Sacramentis, a Christo Domino institutum; sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit* [1].

1. Id satis innuunt Scripturæ : Apostolus ait; *viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea... Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia* [2]. Quibus verbis Christus sanctificavit symbolum suæ unionis cum Ecclesia; sed hujus unionis symbolum est ipsum matrimonium ex Apostolo : ego Christus matrimonium sanctificavit, seu illud elevavit ad Sacramenti dignitatem [3].

2. Constans probat traditio, ut erudite disserit P. Perrone : etenim utriusque Ecclesiæ Patres iique antiquissimi matrimonium in numero sacramentorum habuerunt : dum 1. Christianorum conjugium alii inter res sacras numerant, ad religionem pertinentes, et a ministris Ecclesiæ certo ritu celebrandas, cujusmodi inter græcos sunt S. Ignatius M. [4], Clemens Alex. [5] et S. Basilius [6]; inter latinos vero Tertullianus [7], S. Ambrosius [8] et S. Siricius Papa [9]. Dum 2. alii tradunt Christum dum nuptiis interfuit, iisdem benedictionem, sanctitatem, et gratiam qua antea carebant, adjunxisse atque indicasse, ita ex græcis Cyrillus Alex. [10] et Epiphanius [11] : ex latinis Ambrosius [12] et Augustinus [13]. Dum 3. de-

[1] Sess. 24, de matr., can 1. — [2] Eph., 5.

[3] *Vid.* Gaume, *Catéch. de persévérance*, vol. 2, p. 407.

[4] *Epist. ad Polycarp.*, c. 5, ex edit. Cotelerii, t. II.

[5] *Stromat.*, l. 3, juxta antiquam edit. Sylburgianam, p. 191 et seqq. Juxta editionem vero Potteri recusam. Venet., 1757, t. I, p. 532 et

[6] *Hexaemer.*, hom. 7, opp. edit. maur., t. I, p. 68.

[7] L. 2, *Ax uxorem*, c. 8, edit. Rigalt, p. 171 et seqq., in quem loc. Cf. not. Rigalt.

[8] Epist. XIX *ad Vigil.*, edit. maur., t. II, col. 844, n. 7.

[9] Epist. *ad Himerium Tarrac.*, c. 4, apud Constant., col. 628.

[10] L. 2, *in Io.*, in c. 2, v. 1, opp. edit. Paris, 1638, t. IV, p. 135.

[11] *Heres.* LI, quæ est *Alogorum*, c. 30, edit. Patav., t. I, p. 452, et *Heres.* LXVII. *Hieracitarum*, c. 6, ibid. p. 714.

[12] Epist. XLII, *ad Siricium*, n. 2, ed. maur., t. II, col. 966.

[13] Tract. IX, *in Io*, n. 2.

nique alii *sacramenti* nomine matrimonium nuncuparunt, quod fecit Tertullianus [1], Ambrosius [2], Chrysostomus [3], et Augustinus passim, præsertim vero in libro *de Bono conjugali*, ubi inter cetera scribit : « In nostrarum nuptiis plus valet sanctitas sacramenti, quam fecunditas uteri [4]. »

3. Argumentum præscriptionis demonstrat, seu perpetua et constans utriusque Ecclesiæ orientalis et occidentalis consensio et praxis. De Ecclesia enim latina ante Tridentinum hujus rei fidem faciunt Eugenius IV [5]; ante Eugenium Constantiense Concilium [6]; ante concilium Constantiense Concilium Lucius III [7]; ante Lucium Gregorius M. prout fatentur adversarii nostri [8]; ante Gregorium sacramentalia et rituales libri, qui inter septem Sacramenta semper nuptias recensent [9]. De Ecclesia græca constat ex Hieremia græcorum Patriarcha, qui sub finem sæc. XVI in censura *Confessionis Augustanæ* ex nomine totius Ecclesiæ græcæ septem profitetur esse in Ecclesia sacramenta a Christo instituta, ac de matrimonio peculiariter ait : « divinum sacramentum esse, atque unum ex illis septem, quæ Christus et Apostoli Ecclesiæ tradiderunt [10]. » Atque id ipsum profitentur diversa concilia coacta adversus Cyrillum Lucarim nova dogmata fabricantem [11]. Ante hos omnes Concilium Florentinum [12],

[1] *De exhortat. castitat.*, c. 5.

[2] L. 1, *De Abraham.*, c. 7, n. 59, edit. cit., t. I, col. 302.

[3] Hom. XX, *in epist. ad Æphes.*, n. 4, opp. edit. maur. XI, p. 148.

[4] C. 18, n. 21.

[5] In *Decret.* seu *instruct. pro Armen.* Apud Hard. *Acta concil.*, t. 9, col. 440.

[6] *Ibid.*, t. VIII, col. 915.

[7] In *Decreto cont. heret.*, ibid., t. VI, par. 2, col. 1878.

[8] Id Calvinus fatetur *Instit.*, l. 4, c. 19, § 34, scribens : « Pro sacramento datum (matrimonium) nemo usque ad Gregorii tempora viderat. »

[9] Cf. Martenium, *De Antiq. eccles. ritib.*, l. 1, p. 2, c. 9, a. 5.

[10] Cf. op. cui tit. *Censura orientalis ecclesiæ de præcipuis nostri sæculi hereticorum dogmatibus, Hieremiæ Constantinopolitani patriarchæ, etc.*, a Stanislao Socolovio, ex græco in latinum conversa. Dilingæ, 1582, c. 7, p. 105, 111 et 116.

[11] Cf. apud Renaudotium, *De la perpétuité, etc.*, t. V, l. 6, c. 1.

[12] In *Decreto union. armen.* apud Hard. *Acta concil.*, t. IX, col. 440.

quod in hac professione jam præcesserat Simeon Thessalonicensis [1] : quibus præiverant liturgici libri [2].

Dices : *Sacramenta N. L. producunt quod significant; atqui matrimonium non producit quod significat, scilicet unionem Christi cum Ecclesia; ergo non est Sacramentum.* R. non producit quod significat sub uno respectu, concedo ; sub altero, nego. Duo significat matrimonium, *speculative* unionem Christi cum Ecclesia, *practice* dilectionem inter sponsos, seu unionem animorum per gratiam. At matrimonium priorem tantum repræsentat; sed posteriorem etiam operatur.

Q. 2. *Quodnam sacramentum matrimonii constituit?*

R. Ipse contractus maritalis sacramentum constituit; etenim Cristus contractum maritalem ad sacramentalem dignitatem ita evexit, ut quoties legitimæ personæ hunc efficerent, toties conficerent sacramentum. Unde factum est, ut uno eodemque actu et contractus et sacramentum habeatur in conjugio christianorum, seu contractus, et sacramentum identificentur per unum eumdemque actum. Hinc contractus et sacramentum cogitatione tantum, non veritate spectari possunt uti duæ res ab invicem distinctæ et separabiles. Hinc merito a Cardin. Gerdil habetur uti monstruosa, hereticalis, doctrinæ Christi, Patrum traditioni, et universali catholicæ Ecclesiæ consensui contraria eorum opinio, qui docent rationem sacramenti in matrimonio esse quid extrinseci et superadditi ad ipsum contractum : *Le mariage, élevé à la dignité de sacrement par J.-C., est celui qu'il a rappelé à son institution première, c'est-à-dire à cette union indissoluble établie par l'autorité de Dieu*, ab initio; *mais cette union n'est autre chose que l'union conjugale contractée dans les formes prescrites. Cette union, qui s'appelle et qui est sacrement, est donc la même qui a été établie par J.-C.*

[1] Apud Renaudot, op. et loc. cit.

[2] Libri liturgici sunt veluti fidei promptuaria et indices rerum credendarum christiano populo propositi, magnaque est illorum auctoritas, quando in aliquo dogmate admittendo conspirant : *Lex supplicandi*, ait Pp. Cœlestinus, *regulam constituit credendi.*

comme sacrement de la loi nouvelle [1]. Consentit Angelicus : *verba, quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma hujus sacramenti; non autem benedictio Sacerdotis, quæ est quoddam sacramentale* [2]. Tandem Tridentinum decretorie habet, matrimonium initum sine præscripta ab Ecclesia forma non solum non esse verum sacramentum, sed neque validum contractum : quod quidem probat, practice rationem contractus à ratione sacramenti in christianis separari non posse; sed utrumque identificari in unum : *qui aliter, quam præsente Parocho vel alio Sacerdote de ipsius Parochi vel Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus, matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit* [3].

Sed (quæres) *quonam tempore matrimonii Sacramentum fuit institutum?* Non satis præcise constat, quo tempore hoc Sacramentum fuerit institutum. Aliqui censent Christum Dominum matrimonium instituisse, cum nuptiis Canæ Galileæ interfuit. Alii cum, sublato libello repudii, de quo in veteri lege, matrimonium ad primævam institutionem revocavit. Alii cum post Resurrectionem multa locutus est cum Apostolis *de Regno Dei*, et de statu *Ecclesiæ*. Alii tandem dicunt illud institutum, cum Christus illud commendavit, ejusque inseparabilitatem præcepit [4].

Q. 3. *Quinam est matrimonii Minister?*

R. Canus omnium fortasse primus, Bailly, Collet, Concina, Dens, Estius, Sylvius, Tournely, aliique censent Sacerdotes esse ministros Sacramenti matrimonii. Id dicunt esse conformius et Patrum et Conciliorum doctrinæ, in quibus habetur benedictione Sacerdotis matrimonium *sanctificari, conciliari, obsignari* [5]. — Adde : Apostolus appellat

[1] Gerdil, *Trattato del matrimonio ;* Discorso preliminare. — It. *vid.* Margotti, *Processo di Nepomuceno Nuytz*, c. 14. — It. Adnotator et corrector Bergier in suo *Dictionn. de Théol.*, v° Mariage.

[2] In 4, Diss. 26, q. 2, ad 1. — [3] Sess. 24, can. 1.

[4] Joan., 2, et Matth., 9.

[5] Tertullianus, l. 2, *ad uxorem ;* Ambrosius, epist. 19, *ad Vigilium ;* et Conc. Carthag. IV.

Sacerdotes *dispensatores mysteriorum Dei*, id est Sacramentorum [1] : hoc porro non verificaretur in matrimonio, si ipsi essent duntaxat testes conjunctionis sponsorum gratiam sibi invicem conferentium. — Præterea : Tridentinum hanc formam a Parocho usurpandam adsignat : *ego vos in matrimonium conjungo;* quæ verba vanum haberent sensum, si Parochus non esset hujus Sacramenti minister.

Sed communis sententia, quam saltem probabiliorem censemus, quæ et antiquitate et universalite præstat : quamque invicte tuentur Barbosa, Billuart, Fagnanus, Frassen, Gerdil, Gonet, Gotti, Patuzzi, Scotus, Suarez, Vasquez aliique innumeri cum Bellarmino ac D. Thoma, docet ipsos contrahentes esse Ministros matrimonii.

Prob. 1 : Eugenius IV in Decreto ad Armenos, sanam doctrinam circa septem Sacramenta compendiose tradere volens, ait de matrimonio : *causa efficiens matrimonii regulariter loquendo est mutuus consensus per verba de præsenti expressus*. Ergo ipsi contrahentes sunt ministri, si eorum consensus est causa efficiens.

2. Tridentinum expresse declarat omnia conjugia *clandestine* (id est sine assistentia Parochi) ante ipsum Concilium celebrata, esse *rata et vera ;* idque negantes anathemate percutit [2]. Jam vero, si talia matrimonia erant *rata et vera*, ergo erant etiam Sacramenta : matrimonia enim fidelium esse nequeunt *rata et vera*, quin simul sint etiam Sacramenta [3]. Sed si dicta matrimonia erant vera Sacramenta, quamvis sine Parochi præsentia celebrata ; ergo necessario dicendum est solos sponsos eorum fuisse ministros, non Parochum. Hoc argumentum valde exaltat Benedictus XIV : qui etiam sententiam hanc nostram *communiorem magisque receptam* dicit [4].

[1] 1. Cor., 4.

[2] Sess. 24, c. 1, de R. matr.

[3] Si enim habet Innocentius III (c. 7, de div.) : *Etsi matrimonium verum inter infideles exsistat, non tamen est ratum. Inter fideles autem verum et ratum exsistit ; quia Sacramentum Fidei* (id est Baptisma) *quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit conjugii Sacramentum, ut ipsum in conjugibus, illo durante, perduret.*

[4] *De Syn. Diœc.*, l. 8, c. 13.

3. Idem Tridentinum, dum nuptiæ ineuntur, imponit quidem Parocho, ut dicat : *ego vos in matrimonium conjungo;* sed statim addit : *vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque Provinciæ ritum.* At si Concilium putasset Parochum esse ministrum, quomodo potuisset ei pro forma præscribere quæcumque verba, quæ sint juxta ritum in unaquaque Provincia receptum? Hoc argumentum dicit Card. Pallavicini sibi evidens visum fuisse ad probandum contrahentes ipsos veros esse ministros, non vero Parochum aut alium Sacerdotem [1]. Adde : verba, quæ juxta adversarios formam Sacramenti constituunt, nova esse ac desiderari prorsus in omnibus fere antiquis Ritualibus [2] : imo alicubi Sacerdos hæc sola verba pronuntiat : *Quod Deus conjunxit, homo non separet* [3]. — Utique matrimonium res sacra est, utpote sanctificatum a Christo Domino, qui amori naturali suam adjecit gratiam, ideo et in facie Ecclesiæ juxta ejus leges celebrandum : hæc tamen minime evincunt gratiam necessario conferri debere per Sacerdotis benedictionem [4].

4. Pluries S. C. C. declaravit matrimonia valere etiam in faciem Ecclesiæ, licet Parochus nulla verba proferat : licet affectet verba sponsorum non intelligere; oculos claudat, renuat, increpet, etc., modo præsens adsit humano modo, et quid agitur, revera intelligat. At si Parochus esset matrimonii minister, concipi nequit quomodo illud possit conficere passive tantum se habendo, imo reluctando omnino.

5. Si quod matrimonium invalide initum fuerit, jubentur quidem conjuges consensum inter se renovare; non vero iterum Sacerdotis ministerio uti : quod probat sane Sacerdotem non esse ministrum, ne dicere velimus Ecclesiam

[1] Hist. Conc. Trident., l. 20, c. 4, n. 1.

[2] Martene, *De antiq. Ecc. ritibus*, l. 1, p. 2, c. 9.

[3] *Vid.* Scotus, in 4, Dist. 26, a. 3.

[4] His addendum, quod Benedictus XIV scribit ut Pontifex in sua Decretali seu Epistola ad Archiep. Goanum, incipiente *Paucis abhinc*, an. 1758, 19 mart., ubi thesim nostram aperte tuetur, dum ait, quod matrimonii *materia est mutua corporum traditio, verbis et nutibus assensum exprimentibus : et mutua corporum acceptatio forma.*

Vid. Dissertat. S. Alphonsi, *Opus Mor.*, l. 6, n. 897; et *Homo Ap.*, tr. XVIII, n. 28. — Ferraris, *Bibliotheca*, etc., v° Matrimonium.

esse sollicitam de procuranda validitate contractus et non curare illius sanctitatem. Dicendum ergo cum Angelico: *consensus expressus per verba de præsenti inter personas legitimas ad contrahendum, matrimonium facit, quia hæc duo sunt de essentia Sacramenti: alia autem omnia sunt de solemnitate Sacramenti, quia ad hoc adhibentur ut matrimonium convenientius fiat* [1].

Hisce perpensis (concludimus cum P. Perrone Romæ professore) *posteriori huic sententiæ, quæ in hac Romana Ecclesia pariter viget, plene adhærendum ducimus, eique subscribimus* [2].

Q. 4. *Quænam est materia et forma Sacramenti matrimonii?*

R. in eorum sententia, qui docent Sacerdotes esse ministros Sacramenti matrimonii, ejus *materia* est contractus valide initus; *forma* autem sunt verba sacerdotalis benedictionis.

In alia vero communi sententia, quæ tuetur ministros matrimonii esse ipsos contrahentes, Doctores diversimode opinantur. Alii dicunt verba sponsorum, quatenus exprimunt corporum traditionem, esse *materiam*; quatenus acceptant traditionem ipsam, *formam*. Nos tamen adhæremus SS. Antonino et Bonaventuræ, qui docent materiam *remotam* esse corpora contrahentium mutuo sibi invicem tradenda, sive jus mutuum in corpus alterius, *proximam* esse ipsam actualem traditionem juris in corpora factam per verba, seu signa consensum exprimentia; *formam* vero esse mutuam acceptationem verbis, aut signis expressam. Nam sicut in ceteris contractibus res sunt *materia remota;* rerum traditio, *materia proxima;* consensus expressus per verba vel signa, *forma:* ita in matrimonio corpora (sive jus in corpora) sunt *materia remota*; traditio hujus juris, *materia proxima;* mutua autem acceptatio sive consensus exterius expressus, *forma*.

[1] Suppl., q. 45, a. 5.
[2] *De Matrimonio*, c. 1, § 45.

Articulus 3. — De matrimonii unitate.

Q. 1. *Quid est matrimonii unitas?*

R. Matrimonii unitas est *conjunctio unius cum una*, et dicitur *monogamia* : quam proprietatem matrimonio convenire patet ex Evangelio, quod prohibet quidquid monogamiæ adversatur. Nempe tum *biviratus* simultaneus, seu multiplicitas virorum uno et eodem tempore cum una muliere : et dicitur etiam *polyandria* : tum *polygamia* item simultanea, seu multiplicitas uxorum uno et eodem tempore cum uno viro [1].

Q. 2. *An biviratus sit licitus?*

R. *Biviratus simultaneus* non solum est illicitus, sed ipsis etiam naturæ legibus adversatur. Gravissime enim repugnat primariis matrimonii finibus, generationi nempe et congruæ prolis educationi : — 1. generationi, quia etiamsi generatio totaliter non tollatur, cum contingat mulierem bis fœtu evadere gravidam ; attamen multum impeditur, quia vix potest accidere, quin corruptio eveniat quantum ad utrumque fœtum, vel quantum ad alterum. Et experientia constat illas mulieres esse infœcundas ob mixtionem plurium seminum, prout patet in meretricibus ; — 2. educationi, quia ex multorum congressu proles redditur incerta, ut nemo sit, qui ejus curam suscipere velit : *et ideo*, ait D. Thomas, *nulla lege vel consuetudine est permissum unam mulierem habere plures viros* [2].

Diximus *biviratus simultaneus ;* nihil enim prohibet quominus mulier, mortuo priori conjuge, alterum ducat. Est contra Montanistas et Novatianos. Hinc Apostolus : *mulier alligata est legi* (matrimonii) *quanto tempore vir ejus vivit. Quod si dormierit vir ejus, liberata est. Cui vult, nubat ; tantum in Domino* [3]. — Hinc Hieronymus : *non damno bigamos, imo nec trigamos, et si dici potest, octogamos* [4]. — Hinc

[1] Polyandra sic dicitur a *polys* plures, et *aner*, homo. — Polygamia a *polys*, plures, et *gamos*, nuptiæ. — Monogamia vero a *monos*, solus, et *gamos*, nuptiæ.

[2] Suppl., q. 65, a. 1. — [3] 1. Cor., 7.

[4] Ep. 30. Apol. pro lib. contra Jovin.

Eugenius IV ad Armenos : *declaramus, non solum secundas, sed et tertias et quartas, atque ulteriores nuptias, si aliquod impedimentum canonicum non obstet, licite contrahi posse.*

Non negamus tamen Sanctis Patribus secundas nuptias esse invisas, quando aliqua peculiaris non adsit circumstantia; cum videantur esse signum parvæ continentiæ ac perfectionis.

Et quoad civiles effectus, hæc in Regno Sabaudiæ ex Codice Albertino notanda sunt :

La veuve qui contracte un nouveau mariage avant qu'il se soit écoulé dix mois entiers depuis la mort de son mari, encourt la perte de tous les biens acquis durant le mariage, ou stipulés par le mari : elle perd aussi toutes les libéralités que lui avait faites celui-ci.

Q. 3. *An licita sit polygamia?*

R. *Polygamia simultanea, quamvis absolute non repugnet juri naturæ*; eam tamen Christus in Lege Nova omnino prohibuit. Et de fide est contra Lutherum, Melanchtonem, Bucerum aliosque ejusdem sectæ. Sane Christus expresse ait : *quicumque dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, adulterium committit* [2] : sed si adulter est qui dimissa uxore, aliam ducit; multo magis adulter erit qui id agit, priore retenta. — Dein Paulus hæc habet : *vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier* [3]; ergo injuriam facit uxori suæ vir ille, qui corpus suum alteri uxori tradit. — Merito idcirco Tridentinum definiit : *si quis dixerit licere christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit* [4]. Hinc si infidelis, qui plures uxores habet, ad Baptismum admitti velit, debet retinere unam tantum uxorem, nempe primo loco acceptam, ceteras uti illegitimas dimittendo [5].

Diximus 1. *polygamia simultanea;* successiva enim, quæ evenit quando vir, mortua conjuge, aliam ducit, permittitur : — 2. *quamvis absolute juri naturali non repugnet.* Per

[1] Art. 145 et seqq. — C. A. civ., § 1221. — C. G., 228. — C. S., 159. — C. P., 35. — C. M., 77.

[2] Marc., 10. — [3] 1. Cor., 7. — [4] Sess. 24, c. 2.

[5] C. 8, de divort.

se enim loquendo ea illi non repugnat, ut observat Angelicus [1] : neque ex parte *generationis*, cum unus vir possit plures mulieres fœcundare; neque ex parte *edcationis prolis*, quia unus pater valet educare plures filios, sicut unus magister plures discipulos. Hinc patet contra Calvinum non peccasse Patriarchas qui, Deo permittente, plures habuerunt uxores [2].

Cognitio ac punitio delicti polygamiæ uni reservatur potestati Ecclesiæ de Benedictina Instructione ad Regnum Sabaudiæ.

Articulus 4. — De matrimonii indissolubilitate.

Q. 1. *An matrimonium sit indissolubile?*

R. *Generatim loquendo* certum est ac de fide, vivente comparte, hoc matrimonio convenire, ut dissolvi amplius non possit. Probatur :

1. Ex matrimonii definitione, quæ quidem viget penes omnes gentes bene moratas, per quam illud dicitur : *viri et mulieris conjunctio individuam vitæ consuetudinem retinens;* — 2. ex Apostolo, qui ait : *mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit* [3]; — 3. ex Tridentino; *matrimonii perpetuum, indissolubilemque nexum primus humani generis parens Divini Spiritus instinctu pronuntiavit cum dixit : hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea* [4]. Quæ verba etiam de matrimonio rato sunt accipienda, ut notant Salmanticenses, cum ea indistincte prolata sint; —

[1] Suppl., q. 65, a. 1.

[2] Hoc tamen semper intelligendum est absolute loquendo, uti notavimus. Non enim negandum est, polygamiam non adeo naturali juri congruere; si enim se totam tradit mulier uni viro, ita et totum videtur quod debeat vir se tradere uni uxori. — Adde numerosam prolem difficilius contineri; et plures simul uxores difficilius in pace vivere.— Merito ergo Christus matrimonium ad primævam institutionem revocavit dicens : *Non legistis, quia qui fecit hominem ub initio, masculum et feminam fecit eos, et dixit : Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una? Itaque jam non sunt duo, sed una caro.* (Matth., 19.)

[3] 1. Cor., 7. — [4] Sess. 24, de Sacr. matrim.

4. ex inconvenientibus : aliter enim lata esset via adulteriis, ac matrimoniorum dissolutionibus [1].

Diximus *generatim loquendo;* nam sunt casus, in quibus matrimonii vinculum solvi permittitur a Deo jurium omnium Domino [2].

Q. 2. *Quo jure matrimonium sit indissolubile?*

R. Certum est matrimonium esse indissolubile jure divino. Christus aperte ait : *jam non sunt duo, sed una caro; quod ergo Deus conjunxit, homo non separet* [3]. — Et Paulus sic loquitur : *iis, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptam; aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat* [4].

Imo Bellarminus, Bonacina, Gonet, Salmanticœnses aliique cum D. Thoma [5] communissime docent matrimonii indissolubilitatem inniti ipso jure naturæ. Sane Matrimonium jure naturæ ordinatur tum ad prolis generationem, et congruam ipsius educationem; tum ad mutua conjugum subsidia inter se : at tam prolis generatio et congrua educatio; quam mutua conjugum subsidia inter se, de jure naturæ important individuam vitæ consuetudinem. Quod tamen non ita intelligendum, quasi nempe conjugii dissolutio primis ac invariabilibus legis naturalis principiis adversetur; potest enim Deus ut jurium omnium Dominus, jus quod una pars habet in aliam subtrahere : quo sublato, matrimonium corruit. — Neque id essentialiter omnino generationi et educationi prolis opponeretur : sic Deus Judæis permisit libellum repudii, quo scilicet vir dimittebat uxorem, quæ *non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem.* Uxor sic egressa permissa erat alium virum ducere; sicut vir

[1] Sic in Borussia anno 1837 tribunalia decreverunt 2391 divortia ex 2888 petitionibus. Nil ergo mirum, si ipsæ ephemerides protestantes Endenburgi commendent ac suis proponant Encycl. Pii VII in ea parte, qua summus Pontifex hortatur Episcopos et Clerum, ut strenue invigilent super doctrinam catholicam de indissolubilitate matrimonii. — *Vid.* Perrone, *De matrim.*, n. 138. — Amico Cattolico, vol. XIII, p. 280.

[2] Vid. *Disp. ult.* — [3] Matth., 19.

[4] 1. Cor., 7. — [5] Suppl., q. 67, a. 1.

aliam uxorem [1] : hoc autem probat matrimonii dissolutionem essentialiter, et intrinsece non opponi prolis generationi et educationi; secus Deus illam apertis verbis non permisisset Judæis [2].

Quid ergo (inquies) *dicendum de illo, qui contraheret matrimonium intendens illud esse solubile; et quidem tali animo, ut si hanc solubilitatem animo non conciperet, minime contraheret?*

Si per errorem animo suo conciperet talem solubilitatem, matrimonium valeret; quia ejus error privatus non tollit eidem intentionem generalem contrahendi eo modo, quo ex lege contrahere debet. Si vero ex malatia talem solubilitatem conciperet, matrimonium esset nullum; quia opponeret conditionem contra ejus substantiam, excludendo videlicet vinculi indissolubilitatem. In foro tamen externo non audiretur, et merito; alioquin actum esset de hac indissolubilitate; in tanta hominum perversitate [3].

[1] Deut. 24, v. 1, 2, 3 et 4.

[2] Controvertitur, an per tale matrimonium vinculum dissolveretur : Estius, Sylvius aliique contendunt, et volunt divortium Judæis permissum fuisse, ut minus malum, quod a legibus non erat puniendum; non autem ut quid a peccato immune : ideoque vinculum primum semper permansisse. Sed plures cum Bellarmino, Billuart, Collet, Sanchez, etc., tenent contrarium; idque et Deuteronomii verbis et rationi videtur conformius. — D. Thomas utramque sententiam ut probabilem tuetur, ut videre est Suppl., q. 67, a. 3 et 4; l. 3, contra Gentes; et in cap. 19, Matth. — *Vid.* Bouvier, *De matrimonio*, c. 9, a. 2, § 2. — Billuart, *De matrimonio*, dis. 3, Digressio historica.

[3] *De Divortio*, *vid.* De Lucca, *Annali Relig., etc.*, t. XI, p. 322. — Liguori, *Op. dogm.*, sess. 24, n. 18. — Bible de Vence, dissert., vol. 2. *Sur le divorce.* — Salzano, *Lez. di diritto Canon. pub. et privato*, lez. 29, l. 3. — Bonald, *Sur le divorce.*

DISPUTATIO SECUNDA.

DE MATRIMONII PRÆPARATIONE
SEU DE SPONSALIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De sponsalium natura et divisione [1].

Q. 1. *Quid sunt sponsalia?*

R. Sponsalia dicta sunt a *spondendo;* quia nempe veteribus *mos fuit stipulari, et spondere sibi uxores futuras.* Hinc etiam est, quod puella, quæ in uxorem promittur, dicatur *sponsa;* ille vero, cui illa promittitur et qui ei repromittit, *sponsus.*

Antiquissima est in Ecclesia Catholica consuetudo præmittendi sponsalia matrimonio. Atque his fortasse de causis: 1. ut matrimonium maturiori consilio ineatur (*B*); 2. ut sponsi tempore intermedio valeant se præparare ad gratiam Sacramenti; 3. ut cognoscatur, an aliquod adsit impedimentum; 4. *ne vilem habeat maritus, datam, quam non suspiraverit sponsus dilatam* [2].

Q. 2. *Quomodo definiuntur sponsalia?*

R. Definiuntur: *promissio vera, deliberata, mutua, et signo sensibili expressa futuri matrimonii inter personas idoneas ac determinatas.*

Dicitur 1. *promissio;* non enim ad sponsalia sufficit simplex animi propositum. Sic qui diceret: *volo te ducere in uxorem,* sponsalia non contraheret; quia hæc verba ordinarie loquendo continent quidem propositum promissionis, sed non promissionem veram.

2. *Vera*, id est ex animo; secus non esset nisi fictio promissionis. In foro tamen externo ad vitandas fraudes cen-

[1] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 931 et seqq.
[2] S. Augustinus, l. 8, Conf., c. 3.

sentur verba menti conformia : et revera *nemo existimandus est dixisse quod non mente agitaverit* [1].

3. *Deliberata*, scilicet cum advertentia sufficienti ad constituendum peccatum mortale ; cum sponsalia obligent sub mortali. Hinc non remanet obligatus qui ad ea inductus est vi, vel dolo alterius aut errore circa substantiam, vel circa substantialem conditionem ; tunc enim careret voluntate ac perfecta deliberatione [2].

4. *Mutua*, id est cum reciproco consensu et repromissione ; cum contractus iste bilateralis esse debeat : unde repromissione deficiente, nulla sunt sponsalia, et invalida. Quare si Titius, v. g., promittat nuptias Caiæ, quæ promissionem acceptet quidem, sed non repromittat, *vi sponsalium* in Titio nulla oritur obligatio. Nam sponsalia ex jure debent esse *mentio et repromissio nuptiarum futurarum* [3], ac proinde involvere debent tacitam conditionem : *si tu mihi repromiseris* [4].

5. *Signo sensibili expressa ;* omnis enim contractus inter homines celebratur per aliquod signum externum : puta verbis, nutibus, litteris. Hoc autem signum debet esse de futuro matrimonio, non de præsenti ; alioquin non promissionem matrimonii, sed ipsum matrimonium exprimeret. Et notamus, quod S. C. Congregatio declaravit, matrimonia clandestina neque uti sponsalia valere pro puberibus [5].

[1] L. 7, § 2, ff. de supel. leg.

[2] Hic tamen hoc discrimen est caute notandum, quod ad peccatum etiam mortale sufficit voluntarium ac deliberatum in causa, sive indirectum ; non vero ad sponsalia. Hinc promissio ebrii, licet antea prævisa et licet acceptata, non sufficit.

[3] L. 1, ff. de sponsalibus. Neque, si desit talis repromissio, habetur impedimentum *publicæ honestatis.*

[4] Diximus *vi sponsalium ;* nam obligaretur promittens vi promissionis illius ad fidelitatem servandam si revera constaret, ipsum voluisse se obligare independenter a repromissione alterius : si quidem stare potest promissio unius cum acceptatione alterius, qui non repromittat. Verum regulariter una pars non censetur se obligare independenter ab alia ; quia quisque censetur velle contractum inire juxta naturam illius.

[5] *Vid.* Benedictus XIV, *Notificatione* XLVI. —Notant tamen Habert et Busembaum, quod sponsalia, ubi Tridentinum non est promulgatum,

6. *Inter personas idoneas*, id est, quæ tum ætatem a jure præscriptam habeant, tum nullo alio impedimento prohibeantur. — Quoad ætatem jure canonico ad validitatem sponsalium septennium requiritur [1] : et quidem completum; cum agatur de re adeo gravi, et obligatoria. Attamen probabilius et communius docent quod jure naturæ etiam puer remanet obligatus, si perfecto usu rationis polleat, et aliquo modo onera comprehendat, quæ secum affert status conjugalis; nam tunc cum perfecta deliberatione se obstringeret [2]. — Quoad cetera autem impedimenta, illi dicuntur impediti, inter quos dari nequit matrimonium; sponsalia enim sunt promissio matrimonii : at frustra promittitur quod suo tempore non potest tribui.

7. *Ac determinatas;* sicut enim matrimonium debet esse unius cum una, ita et promissio illius. Hinc si quis duabus simul promitteret, se unam ex illis fore ducturum, hæc promissio, licet ab aliis acceptata, induceret vinculum justitiæ, non sponsalium [3].

Q. 3. *An subarrhatio annuli, id est ejus in digitum immissio; vel missio munerum jocalium teneant locum promissionis sponsalitiæ?*

R. Hæc *per se loquendo* non tenent locum veræ promissionis sponsalitiæ; possunt enim fieri aliis de causis omnino diversis, v. g., ad solatium, ad risum, ad seductionem, etc.

transeunt in matrimonium per quodumque signum maritali affectu exhibitum, v. g., per copulam. Ubi tamen obtinet Tridentinum, id non valet; quia huic opponitur clandestinitas.

[1] C. ad dissolvend. 13, de desp. impub.

[2] Hic notandum verba de præsenti ad matrimonium apta inter impuberes induere vim sponsalium, nisi positive constet de contraria eorum intentione. C. Tuæ nobis ult. de desp. impub., et c. un., § 1, De desp. impub., in 6.

[3] Aliter esset, si quis successive duabus promitteret : tunc cum prima contrahendum esset; quia cum illa sponsalia rite sunt consummata. Posteriora vero sponsalia non tenent; quia respiciunt promissionem jam alteri factam. Idque valet, ut communius et probabilius dicunt Anacletus, Croix, Elbel, Roncaglia, Sanchez, Sotus, quamvis cum secunda sponsa copula intercesserit, ac juramentum; neque injuria uni illata, per habitam scilicet cum ea copulam illicitam, jus alterius adimit.

Diximus *per se loquendo;* nam hæc constituerent vera sponsalia si patriæ consuetudo ita ferret; usus enim legem facit. Item si verba præcessissent, et inde sequeretur ex una parte immissio annuli aut traditio munerum; ex altera vero vocabulum *recipio*. Item si tractatus de matrimonio præcessisset inter amicos, et sic sponsus mitteret arrhas, et munera jocalia, quæ a sponsa acceptentur. Ex his enim satis innuitur consensus. Ita communiter.

Q. 4. *An ad veram promissionem sponsalitium sufficiant hæc verba:* non ducam aliam præterte?

Hæc verba per se non constituunt vera sponsalia, ut docent valde communius, ac verius Anacletus, Layman et Sanchez. Licet enim hæc importent, quod si ille velit uxorem ducere, non possit ducere, aliam; *per se* tamen non important, quod illam ducere teneatur; nam sunt verba negativa, et potest contingere, ut etiam ducat nullam: unde contractus remaneret suspensus.

Diximus *per se;* nam aliter esset, si ex circumstantiis colligeretur talem per illa verba voluisse sponsalia contrahere: vel si ipse verba adhiberet de præsenti, dicens, v. g., *nullam volo, nisi te*. In dubio verborum aut signi promissionis sponsalium, in foro interno videnda est intentio contrahentium: in foro externo standum est communi intelligentiæ inclinando in favorem libertatis, ut ait probabilius Viva; quia quisque præsumitur se minus obligare quam potest.

Q. 5. *Quid de sponsalibus initis per metum?*

Nota. Hic nulla ratio habetur metus reverentialis, ut commune est, nisi ei accedant minæ, verbera, etc.; quia metus reverentialis proprie metus non est; sed quædam solummodo erubescentia [1]. Hoc posito:

R. Si *metus gravis* sit *injuste* incussus *ab extrinseca et libera causa*, docet sententia probabilior et communissima cum Azorio, Layman, Sa, Salmanticensibus et Sanchez

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 844 et 1056. — Item notandum: gravitas metus sumenda est respective ad personas; sane minus in femina, quam in viro ad animum dejiciendum requiritur.

contra Vivam, sponsalia esse ex se invalida. Id deducitur ex quodam canonici juris capite [1], ubi agitur de quadam puella, quæ contraxerat sponsalia cum juramento; sed nolens et invita minis parentum in domum sponsi adducta fuerat. Supponunt autem communiter cum Glossa, hanc puellam fuisse desponsatam per metum gravem injuste incussum. Res itaque ad Apostolicam Sedem delata est. Quid tulit Oraculum Pontificium? tulit puellam liberam omnino esse ab illis sponsalibus [2].

Diximus 1. *metus gravis :* si enim levis est, sponsalia obligant juxta communiorem ac probabiliorem Bonacinæ, Croix, ac Vivæ sententiam; metus enim levis nulla fit æstimatio, cum is sufficientem advertentiam non auferat. Quod valere dicunt, licet metus causam dederit contractui, quamvis tunc permittant parti innocenti, ut resiliat ob injuriam ipsi irrogatam; — 2. *injuste;* si enim juste incutiatur metus, valent sponsalia, cum tunc ea nonnisi irrationabiliter respuantur; — 3. *ab extrinseca et libera causa;* si enim si vel ab intrinseco, v. g., morbo: vel a naturali causa, v. g., naufragio, valent sponsalia; quia tunc nulla fit injuria metum passo, qui potius inter duo libere eligit matrimonium ad se tuendum a malo.

Q. 6. *Quid circa sponsalia inita sine consensu parentum?*

R. Sponsalia inita sine consensu parentum per se, uti communiter dicunt Croix, Elbel, Holzman, Layman, Sanchez et alii, satis valida sunt; quia parentum consensus non de necessitate, sed de simplici honestate a jure requiritur. Unde promissio est de re per se bona et honesta, ut

[1] Ex Litt. 11, De dispens. impuber.

[2] Nec dicas contractus ex metu initos de se valere, licet queant irritari; nam circa sponsalia occurrit ratio diversa: videlicet in aliis contractibus, cum ipsi non sint per se nulli, neque eis resistat ulla dispositio juris positivi, bene potest qui metum passus est, si nolit contractum rescindere, obstrictus manere ad illum exsequendum. Sed nemo potest obligari ad exsequendum actum per se nullum, et cui expresse resistit dispositio juris, utpote est matrimonium durante tali metu ineundum. Ex philosophorum enim adagio : *Connexorum idem debet esse judicium;* atqui matrimonium ex metu gravi injuste incusso est irritum; ergo et sponsalia.

est matrimonium, licet non omnis modus observetur in ea emittenda.— Excipe si ex matrimonio promisso scandalum vel infamia timeatur gravis; tunc esset invalida promissio utpote de re mala. Hinc resolvitur: dissensus parentum præcise non est legitima ratio solutionis sponsalium, si nempe sine causa contradicant [1].

Q. 7. *Quid si parentes sponsalia contrahant pro filiis* [2] *?*

R. 1. Si parentes contrahant sponsalia pro filiis præsentibus et tacentibus, *quoad forum externum*, docent communiter, sponsalia esse valida. Id declaravit Bonifacius VIII [3]: *ex sponsalibus, quæ parentes pro filiis puberibus vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filii, si expresse consenserint, vel tacite, ut si præsentes fuerint nec contradixerint, obligantur* [4]. — Diximus *quoad forum externum;* nam in foro interno, si filius dissentit, certe ad sponsalia illa non obligatur; ad veram enim obligationem contrahendam in foro interno, requiritur consensus verus et positivus : unde tunc præsumptio cedere debet veritati.

R. 2. Si vero filii sint absentes, tunc si sponsalium a parentibus initorum conscii facti sint, non quidem casu, sed per nuntium, vel per epistolam a patribus suis, probabilius dicunt Castropalaus, Concina, Paludanus, Salmanticenses et Sporer, sufficere ad eorum validitatem filiorum taciturnitatem, nec requiri pro foro externo ratificationem [5]. Ratio est: in favorabilibus qui non dissentit cum potest consen-

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 849 et 877.

[2] *Ibid.* l. 7, n. 838.

[3] C. un., § 2, De desp. impub., in 6.

[4] Hic autem nomine *parentum* intelligitur etiam mater, ut communiter tradunt interpretes. Hoc enim in loco non habetur respectus ad patriam potestatem; bene vero ad affectum parentum erga filios. Atqui matres non minus diligunt filios, quam patres ipsi : hinc in textu non dicitur *patres*, sed *parentes*. Et ob hanc rationem id negatur de ceteris : nempe non currit de patruo pro nepte, de fratre pro sorore, de tutore pro minore; ac multo minus de extraneis; in iis enim quæ sunt obligatoria, non valet adagium : *Qui tacet, consentire videtur*. Sed valet illud : *Qui tacet, non consentit*. Excipe nisi in aliqua regione talis sit usus, qui legem faciat.

[5] Hanc tamen ratificationem probabiliter requirunt Roncaglia et Sanchez.

tire censetur : porro sponsalia a parentibus inita censentur cedere in favorem filiorum ob vehementiam amoris quo eos diligunt. Unde D. Thomas : *robur habent* (sponsalia) *in quantum illi, inter quos contrahuntur, ad ætatem debitam venientes non reclamant, ex quo intelliguntur consentire in his, quæ per alios facta sunt* [1].

Q. 8. *An matrimonium mere* civile, *prout fit in Gallia coram magistratu laico, haberi possit saltem instar sponsalium ?*

R. Cum Bouvier : affirmandum videtur, si contrahentes intentionem habeant recurrendi postea ad Ecclesiam ; quia tunc non contrahunt matrimonium, sed tantum præscripto legis satisfaciunt ad effectus civiles, et simul se obligant, saltem implicite, ad vere postea contrahendum in faciem Ecclesiæ : unde promissio est. — Si vero partes contrahant per verba de præsenti sine intentione recurrendi ad Ecclesiam, et tunc non habetur, nisi matrimonium clandestinum, quod vim sponsalium habere non potest, ut pluries declaravit S. C. C.

Q. 9. *An sponsalia tabulis exaranda sint publicis aut privatis ?*

R. Certum est sponsalia, quæ etiam sola voce solisque signis ineuntur, valida esse, et effectus suos in foro Ecclesiastico producere, ideoque et impedimentum *publicæ honestatis ;* cum consensus non necessario iis solemnitatibus ligatus sit. Monet tamen Benedictus XIV tutius esse, si sponsalia in tabulis sive publicis sive privatis exarentur, ut sic, ubi opus fuerit, melius valeant comprobari [2]....

Q. 10. *Quomodo dividuntur sponsalia ?*

R. Sponsalia dividuntur : — 1. in *ecclesiastica*, quæ celebrantur coram Sacerdote ad id deputato, uti mos est in aliquibus regionibus, non tamen apud nos. Et in *clandestina*, quæ ineuntur absque ministerio Sacerdotali ; — 2. in *absoluta*, quæ a nulla pendent conditione. Et in *conditionata*, quibus conditio aliqua adnexa est ; — 3. in *simplicia*,

[1] In 4, D. 27, q. 2, a. 2, ad 1. — *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVIII, n. 5. — [2] *De Synodo Diœc.*, l. 12, c. 5 ; et *Notificatione* XLVI.

quæ nullam pœnam in resilientem important. Et in *pœnalia*, quæ hanc continent.

CAPUT SECUNDUM.

De sponsalium effectibus [1].

Q. 1. *Quot sunt effectus sponsalium?*

R. Effectus sponsalium alii sunt a jure naturali; et est : — 1. obligatio contrahendi matrimonium per ipsa promissum; — 2. lex de non transeundo ad alia vota. Quæ quidem obligatio ac lex gravis est, cum ejus objectum sit plane gravissimum constituens perfectum contractum ex utraque parte obligatorium [2]; — 3. jus inchoatum ad rem in corpora mutuo.

Alii sunt a jure canonico : et est impedimentum ut vocant, *publicæ honestatis*. Hic effectus semper durat; et suapte natura, neque solutis sponsalibus, solvitur, si ea valida et absoluta fuerint [3].

Alii denique a jure civili. Et sunt inter ceteros : — 1. ut sponsa queat dotem solutam repetere eadem actione, qua uxor; — 2. ut sponsæ competat actio ob injuriam illatam sponso suo, et vicissim; — 3. ut prædia dotalia nequeant a sponso alienari : et alii similes [4].

Q. 2. *An oriatur obligatio in eo, qui ficte sponsalia promisit?*

Nota. Triplici modo fictio in sponsalibus contingit : — 1. si promittens non habuit animum vere contrahendi; — 2. si habuit animum vere contrahendi, sed non se obligandi; — 3. si animum habuit vere contrahendi, et se obligandi; sed non adimplendi [5]. Hinc :

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 845 et seqq.

[2] C. Ex. Lit. de spons. — [3] *Vid.* dicenda, disputat. 3.

[4] L. 4, ff. de fundo dot.; L. 15, § 14, ff. de injur.; L. 74, ff. de jure dot. — *Vid.* Marenco, *De conjugiorum juribus.* — Alasia, Comm. *De matrimonio.*

[5] Hæc quæstio intelligitur de obligatione ex vi promissionis præcisæ. Certum est enim, quod sic promittens peccat aliam partem decipiendo in re gravissima, ac ideo tenetur de damnis; cum fuerit illorum iniqua

R. Certum est 1. promittentem, qui nempe non habuit animum sponsalia contrahendi, ex justitia non teneri stare promissis suis; cum omnino defuerit promittendi voluntas; sed fallacia verba quasi jocando protulerit. Ita communiter Sanchez, Sylvius, Viva, etc.

Certum est 2. neque promittentem teneri sponsalibus, si non habuit animum se obligandi, uti dicunt cum communi Salmanticenses, casu quo ignoret naturam promissionis; quia tunc non potest habere veram promittendi voluntatem[1]. — *Sed quid* (dices) *si ille sciat ex promissione obligationem oriri?* Censent Pontas, Vasquez ac Viva tunc promittentem ex justitia et ex natura rei teneri ad contrahendum; quia qui vult antecedens, vult etiam consequens: porro ex promissione obligatio necessario sequitur. — Sed probabilius adhuc negant Layman, Lessio, Mazzotta et Sanchez; nam conditio contraria substantiæ contractus contractum ipsum invalidat. Sed qui ponit positivam intentionem non se obligandi, ponit conditionem contrariam substantiæ obligationis; ergo ipsam annullat[2].

Certum est 3 promittentem, qui habuit animum se obligandi, non tamen implendi, obligari ad sponsalia, ideoque ad matrimonium; quia jam contraxit obligationem. Quod valet, quamvis ad obligationem non advertat; quia jam habet virtualem voluntatem se obligandi cum velit contrahere modo ordinario.

Q. 3. *Quandonam obligatio a sponsalibus orta implenda est?*

R. Si terminus fuit præfixus, adveniente, sponsalia sunt implenda; quia legitima pactio servanda est. Si nullum est

ac impellens causa. Imo et contrahere, si aliter damna illa reparare non valeat, vel si defloratio intercesserit, ut tenendum est cum D. Thoma (Suppl., q. 46, a, 2); quia tunc damnum nullo alio modo adæquate reparari potest. *Vid.* c. 1, De adult. et stupro.

[1] Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 833.

[2] Quod valet, etiamsi promissio sit jurata, ut recte dicunt cum SS. Bonaventura, Antonino et Angelico; quia juramentum sequitur naturam promissionis. Unde verum quidem est, ex promissione naturaliter obligationem sequi; sed ex promissione vera, non autem ficta et dolosa, ut nostra est.

præfixum tempus, sponsalia obligant in veriori sententia (quam tuentur Concina, Coninchius contra Sanchez) statim ac promissio impleri commode possit. Est juris regula [1] : *in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præsenti die debetur* [2].

Quid (dices) *si una pars renuat implere sponsalia sine causa?*

Quoad forum ecclesiasticum pertinet, si agitur de foro interno ecclesiastico, renuens implere sponsalia per se loquendo cogendus erit ad servanda promissa, et damna inde obvenientia compensanda; cum fiat reus gravis injustitiæ.

Hac de causa recte hanc praxim tradit sequendam etiam ab ipsis confessariis Bouvier : *adhortationibus premant exsecutionem promissionis, et si eam obtinere nequeant, præcipiant reparationem damni, aut liberam utriusque partis compositionem, quod ordinarie melius est. Eam per se, vel per mediationem alicujus tertiæ personæ petant.*

Q. 4. *Quænam sunt sponsorum officia postsponsalia?*

R. Sponsi post rite inita sponsalia curare debent :

1. Ut matrimonii celebrationem nimis non protrahant, quia ex dilatione solent plerumque sequi peccata, offensiones et scandala [3].

2. Ut Christianæ Religionis rudimentis, si opus sit, bene instruantur. Parochus enim ex decreto Clementis XI confirmato a Benedicto XIV [4] nequit vel ad ipsas proclamationes procedere, nisi prius sponsos in rebus fidei instructos inveniat vel sciat : secus neque possent christiane prolem instituere.

[1] L. in omnibus ff. de reg. juris.

[2] Notandum tamen, quod si altera pars, cum commode petere possit, tacet; tunc videtur dilationi consentire, ut aiunt probabiliter Palaus, et Salmanticenses cum aliis. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 867.

[3] « Cuilibet Parocho (ait S. Alphonsus, *Homo Ap.*, tr. VII, n. 32) elaborandum esset, ne verba sponsorum acciperet, nisi paulo ante matrimonium contrahendum : cum experientia observemus, initis sponsalibus, totum illud temporis spatium inter nuptias intercedens esse tempus peccatorum. »

[4] *De Syn.*, l. 8, c. 4.

3. *Ut ante benedictionem Sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent* [1], prout habet Tridentinum ; id enim esse non potest sine maximo animæ periculo.

4. Ut aliquo temporis spatio ante conjugium confessionem faciant perito Confessario, eaque præsertim peccata aperiant, licet jam declarata, ex quibus oriri potest aliquod impedimentum. De hisce porro sunt caute interrogandi, ne facta, instantibus nuptiis, confessione, in graves incidant angustias, si forte detegatur impedimentum.

4. Ut secum soli non maneant, sed semper habeant aliquos propinquos, vel alios præsentes : quæ res uti gravissimi momenti habenda est. Aliqui dicunt non esse negandam absolutionem juveni et puellæ, qui aliquo tempore sese solos invisunt animo matrimonium contrahendi; quia nemo tenetur ducere personam sibi ignotam. Hæc doctrina, quæ speculative videtur rationabilis; in praxi, teste experientia, valde periculosa est, et vix semel aut iterum et maxima cum cautela permittendum esset sponso ad domum sponsæ accedere, et sponsæ aut parentibus illum excipere. Nam testantur Confessarii, qui longo exercitio rerum hujusmodi experti sunt raro inveniri qui in talibus accessibus non peccaverit, saltem verbis aut cogitatione ; cum omnes aspectus et colloquia inter tales personas sint totidem proxima incentiva ad malum. Unde etiam *vix sponsis permitti possunt* (concludit S. Alphonsus) *oscula illa vel amplexus, quos mos patriæ permittit, modo non sint pressi, neque per notabile tempus protracti* [2]. Quamvis enim illa pudica sint; attamen *moraliter est impossibile in talibus actibus causa voluptatis habitis se continere a non labendo in pollutionem, vel copulæ consensum* [3].

Synodus Novariensis vult graviter increpandos esse parentes, qui hac de re circa filios suos socordes sunt.

[1] Sess. 24, c. 1. — [2] *Homo Ap.*, tr. XVIII, n. 7.

[3] *Op. Mor.*, l. 6, n. 854. — Unde etiam illud D. Thomæ (2, 2, q. 154, a. 4 ; et q. 169, a. 2), quod nempe licitum est quibusdam signis et honestis significationibus ad matrimonium ineundum invitare, caute accipiendum est, ut patet ; versamur enim in re admodum periculosa.

Articulus unicus. — De sponsalibus conditionatis, pœnis et arrhis.

Q. 1. *Quid sentiendum est de sponsalibus conditionatis?*[1]

R. Conditio sponsalibus apposita per se loquendo illis non officit; cum tantummodo modum, non eorum substantiam respiciat : quomodo autem conditiones sint resolvendæ, non una sententia est. Alii docent eas accipiendas esse ad modum, quo accipitur conditio in ipso matrimonio apposita : nam sponsalia sunt via ad matrimonium : unde habere debent eadem consectaria. Alii vero contendunt hasce conditiones esse resolvendas sicuti resolvuntur conditiones aliorum contractuum : quia non currit eadem et adæquata ratio pro sponsalibus et matrimonio : sane hoc est insolubile, non item illa[2]. Unde in hac sententia, si conditio est de re possibili, tenent sponsalia; si de impossibili sive de jure sive de facto, nulla sunt et invalida.

Q. 2. *An liceat sponsalibus apponere pœnam?*

R. Vel pœna sponsalibus apponitur generatim et absque personarum discrimine, ita ut quicumque ab iis resiliat, sive juste sive injuste, ad pœnam cogatur. Vel apponitur speciatim et cum limitatione ad solam eam partem, quæ injuste resiliat.

Si 1, pœna est illicita et invalida; qui per eam læditur matrimoniorum libertas. Ita aperte legitur in jure canonico : *cum itaque libera matrimonia esse debeant, et ideo talis stipulatio propter pœnæ interpositionem sit merito improbanda, mandamus*, etc.[3]. Quo in casu si pœna soluta sit, probabilius docent Hurtadus, Palaus, Salmanticenses aliique contra Lessium et Sanchez, eam esse restituendam; quia nullus adest eam retinendi titulus, dum lex omnino irritat talem promissionem[4]. Quod valet, etsi pœna hæc fuerit juramento firmata; quia juramentum non debet, nec potest esse vinculum rei a lege prohibitæ[5].

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 852 et seqq.
[2] *Vid.* Devoti, *Instit. Juris.* de Matrim., § 111.
[3] C. Gem., t. de spons. — [4] L. fin. c. de spons.
[5] Hinc communissime tradunt eos peccare (mortaliter juxta aliquos,

Si 2, id est si pœna apponatur cum limitatione ad solam eam partem, quæ injuste resiliat, est quidem probabilis sententia Bonacinæ, Concinæ et Sanchez, qui etiam in illo casu invalidam tuentur pœnam appositam; quia adhuc aliquatenus libertas matrimonii læditur. Attamen probabilior est opinio Anacleti, Layman, Pontii, Roncagliæ, Salmanticensium, Suarez ac Vasquez, qui tunc affirmant eam esse validam et licitam; non est enim neque contra jus naturale, neque contra jus positivum. Non contra primum, quin imo rationabile est in jure naturali, ut pœna imponatur injuste resilienti a contractu. Non contra secundum; quia jus positivum loquitur de pœna, quæ turbat matrimonii libertatem; atqui pœna speciatim apposita cum limitatione a nobis indicata, veram ac rationabilem matrimonii libertatem non turbat.

Q. 3. *An sponsalibus apponi possint arrhæ?*

Nota. *Arrharum* nomine venit quod in pignus matrimonii celebrandi traditur a sponsis vel a parentibus [1]. Arrha differt: 1. — a *pœna* quæ per se culpam supponit et odiosa est; arrha autem nullam pœnam importat; — 2. a *promissione*, qua nondum res est tradita. Hæc promissio in sponsalibus approbatur, si sit facta a muliere [2]; quia tunc censetur facta causa dotis: non vero si sit facta a viro [3]; quia tunc jure præsumitur facta ob causam turpem, nisi aliud juste colligi possit; — 3. a *largitate sponsalitia*, quæ fit simpliciter in re parva ad captandam benevolentiam: et absolute tribui censetur. Quanquam aliquando hæc elargitio cum arrha confundatur. Hoc posito:

juxta alios venialiter) qui sponsalia ineunt cum hac pœna vel a se ipsis *vel a consanguineis aut amicis apposita*; quia faciunt contra legem, quæ libertatem matrimonii tuetur.

Dicimus *vel a consanguineis aut amicis apposita*; cum enim damnum propinquorum et amicorum reputemus damnum nostrum, ideo semper est læsio libertatis, et periculum involuntarie contrahendi ob timorem illius pœnæ. Secus ergo esset, si motu proprio et absque ullo sponsorum mandato pœnam apponeret aliquis extraneus; extraneorum enim damnum non ita urget nos.

[1] L. 35, de cont. empt. — [2] C. de illis 3, de cond. app.

[3] L. 97, § 2, ff. de verb. ob.

R. Arrhæ, quæ sponsalibus apponi solent, probantur in jure; cum ideo tribuantur, ut firmior evadat contractus : unde etiam, iis restitutis, vinculum sponsalium non solvitur [1]. Quod si quis quæsierit, cur leges improbaverint pœnas ac promissiones, non arrhas; id ideo est, quia arrhæ utpote statim tradendæ, non solent concedi, nisi in exigua quantitate, et cum matura deliberatione. In pœna autem et promissione, cum res non tradatur cito, facile et incaute offertur in quantitate magna; experientia enim docet homines faciliores esse ad promittendum, quam ad tradendum [2].

CAPUT TERTIUM.

De sponsalium dissolutione.

Q. *An possint sponsalia semel inita dissolvi?*

R. Certum est sponsalia semel inita dissolvi posse; cum non pariant vinculum indissolubile : ita communiter cum Angelico. Idque tenet, etsi jurata sint; quia juramentum contractui adnexum ejus naturam et conditiones sequitur. Ut tamen legitime solvatur quod legitime ligatum est, et causa rationabilis requiritur, et debita auctoritas.

Causæ legitimæ dissolutionis habentur communiter : *sponsorum consensus, impedimentum superveniens, notabilis defectus animi vel corporis, discessus vel mora unius ex sponsis, et melioris status electio* [3]. Auctoritas autem debita vel est privata vel publica.

[1] L. 35, De contr. empt.

[2] Ab antiquo jure statutum est circa arrhas : 1. Secuto matrimonio, arrhæ redeunt ad tradentem; — 2. si qui arrhas dedit, juste resiliat a sponsalibus, eas sibi recuperat; si injuste, amittit; — 3. si injuste resiliat qui arrhas accepit, reddet quantum accepit, si ætate sit minor. Si vero major, tunc restituet duplum, nempe amittat proprias et restituet acceptas. Imo ad quadruplum etiam teneri poterit, si ita conventum fuerit : ultra quadruplum leges pacisci prohibent. — *Vid.* l. 5, *Cod. de spons.* — Arg., l. 19, ff. de verb. obl. — D. l., 5. — Arg. dictæ legis, § Patrem vero, etc. — [3] *Vid.* Zellinger, l. 4, *Juris Eccl.*, t. 29.

Articulus 1. — De causis dissolutionis sponsalium.

§ 1. — Consensus sponsorum [1].

Q. *An mutuo consensu possint dissolvi sponsalia?*

R. Sicut quilibet contractus dissolvitur per mutuum consensum, ita dissolvuntur etiam sponsalia, *dummodo intercedant conditiones requisitæ;* ex notissimo enim juris principio, *res eo modo dissolvi potest, quo fuit colligata.* Atqui sponsalia per mutuum consensum colligantur; ergo per mutuum consensum possunt ordinarie dissolvi.

Diximus *dummodo intercedant conditiones requisitæ:* sunt:

1. *Consensus liber* ex utraque parte; si enim adsit metus gravis vel dolus, sponsalia minime dissolvuntur. Nam quod metu gravi vel dolo fit, non fit libera voluntate.

2. *Causa*, si sponsalia sint juramento firmata : idque ob illius reverentiam. Verum id tantum de honestate requiritur, et sub levi; cum juramentum sequatur contractus naturam.

3. *Pubertas;* quamvis enim impuberes valide sponsalia contrahere possint, non tamen ea solvere. Id vetat lex canonica ob eorum levitatem et inconstantiam; ne continuo solvant et contrahant [2]. Unde impuber debet expectare pubertatem; qua adepta, etiam altero renuente, ei resilire fas est, modo id agat intra triduum a die cognitionis tum pubertatis tum privilegii [3]. Excipe ex Alexandro III eos qui pubertati proximi sponsalia juramento vel copula firmaverint [4]; isti nempe prohibentur resilire, comparte renuente [5].

§ 2. — Impedimentum superveniens.

Q. *Quomodo ob impedimentum superveniens sponsalia solvantur?*

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 855 et seqq.

[2] C. de illis, 7 et seqq. de desp. impub.

[3] L. 3, eod. de err. adv. — [4] C. ex lit. 10, de spons.

[5] Præterea puberi, qui cum impubere contraxit, ex hoc capite resilire non licet sine alterius puberis facti consensu. Quia ille ex hujus privilegio odium tantum participat.

R. Distinguenda sunt impedimenta impedientia a dirimentibus :

1. Impedimenta *impedientia* (excepta melioris status electione ex dicendis) non solvunt sponsalia, ut docent probabilius et communissime Coninchius, Palaus, Paludanus et Sanchez contra Sotum ; nam loquendo de *tempore feriato* et *Ecclesiæ vetito*, hæc tantum suspendunt matrimonii celebrationem. Loquendo vero de *novis sponsalibus* post prima initis, ea nullius roboris sunt; cum sint promissio de re jam alteri obligata [1]. Neque per se obtinent, licet priora illa dissolvantur; quia non firmatur tractu temporis, quod ab initio non subsistit [2].

2. Impedimenta *dirimentia* certe sponsalia dissolvunt ex parte innocentis, cum tunc matrimonium nequeat amplius locum habere : esset, v. g., si sponsus, initis sponsalibus cum Lucia, postea cum sorore Luciæ commercium carnale habeat; tum enim exsurgit impedimentum dirimens affinitatis. Neque pars innocens eo in casu tenetur admittere dispensationem, nisi forte et altera sit innocens, et gravia mala ex dissolutione sint oritura. Quod si innocens matrimonium urgeat, probabilius tenetur nocens ære suo dispensationem expostulare : — 1. si data opera impedimentum posuit, ut resiliret : alioquin sua iniquitas ei patrocinaretur, et via aperiretur fraudibus; — 2. si ex matrimonii omissione alteri gravia damna sint oritura : quæ quidem nocens ratione delicti et promissionis avertere tenetur per media ordinaria. Imo et per extraordinaria, si damna gravissima sint, v. g., infamia evenerit, cui aliter quam per matrimonium mederi nequit [3].

[1] Excipe si sponsalia inita sint cum copula iis in locis, in quibus Tridentinum non est promulgatum ; in iis enim locis ista sponsalia transeunt in matrimonium.

[2] Hic tamen observandum cum Alasia : 1. Partem innocentem posse a sponsalibus resilire; quia quantum in se est *frangenti fidem fides servanda non est* :—2. vim habere secunda sponsalia, si ea contrahens causam habeat a primis resiliendi ; tunc enim ipso facto jam censetur resilire ; — 3. contrahentem secunda sponsalia invalida teneri compensare omnia damna secundæ sponsæ priorum sponsalium ignaræ ; quia per suum delictum illorum causa impellens et iniqua fuit.

[3] Extra hos casus probabilius et sponsalia dissolvuntur ex utraque

Casus : *Titius, initis sponsalibus cum Berta, matrimonium contrahit cum Lucia; si Lucia uxor nunc moriatur, reviviscunt ne prima illa sponsalia cum Berta contracta?*

R. Probabilius et communius docent cum Roncaglia et Sylvio prima sponsalia reviviscere ex illa regula generali, quod nemo potest ex suo delicto commodum reportare. Sane prima illa obligatio a nullo jure irritatur : non a jure positivo ; quia hoc nullibi leginus constitutum : non a jure naturali; quia inspecto jure naturæ, hæc sponsalium obligatio suspenditur quidem, durante illo matrimonio ; sed dici non potest exstingui. Sic patet in eo, qui post votum ingrediendi Religionem matrimonium consummaret : iste fatentibus omnibus, mortua conjuge, ipso etiam jure naturali inspecto, teneretur votum implere [1].

Quid autem (addes) *si sponsalia inita sint sub conditione : si Papa dispensaverit?* Quamvis tunc sponsalia suspensa maneant ante dispensationem ob dirimens impedimentum, neque ante conditionis verificationem inducant impedimentum publicæ honestatis; attamen remanent sponsi obligati ad expectandum conditionis eventum. Et sponsalia cum alia persona inita essent nulla, ut dicunt Roncaglia et Sporer ex Decreto S. C. C.; fides enim data servanda est. Unde eo in casu contractus differtur ad tempus verificationis conditionis : quo veniente, jam contractus validus fit et absolutus sine novo consensu, ut aiunt Layman, Lugo, Salmanticenses

parte, et nocens liberatur a petenda dispensatione. Ad hanc enim concedendam *sola fides servanda* a sacra Pœnitentiaria sufficiens causa non solet censeri.

[1] Nec dicas vinculum primum penitens exstingui per vinculum subsequens ; cum sit fortius et ejusdem naturæ, uti sunt matrimonium et sponsalia. Nam respondetur, nihil referre an obligatio subsequens sit fortior ac ejusdem naturæ necne, semper ac possit primæ obligationi satisfieri ; tantum attendenda est conditio vinculi subsequentis. Si hoc est ex natura sua perpetuum, utique exstinguitur prima obligatio : si vero est temporarium, illa solummodo suspenditur, donec impleri possit, cessante vinculo illo.

Res explanetur exemplo : si quis, v. g., equum suum venderet uni, et postea eumdem venderet et traderet alteri, casu quo in ejus dominium iterum veniret equus, nonne teneretur eum consignare emptori primo? L. 15, *Cod. de rei vend.*

aliique juxta illud : *actus factus tempore inhabili, relatus ad tempus habile, valet pro illo* [1].

§ 3. — Notabilis defectus,

Q. 1. *An per notabilem defectum sponsalia dissolvi possint?*

R. Ob defectus notabiles vel de novo supervenientes, vel antecedentes, sed noviter detectos, sponsalia dissolvi certum est, licet jurata sint. Nam sponsalia semper inita censentur sub tacita conditione : *ut mutatio notabilis non contingat* [2]; at per defectum notabilem notabiliter sponsorum conditio mutatur. — Quod valet, etsi unus ex sponsis sit in mora culpabili; nam si peccavit differendo matrimonium, non peccat jure suo utendo, nempe solvendi sponsalia ob mutationem notabilem. Ea autem censetur mutatio notabilis, qua existente et nota, judicio prudentis, sponsalia inita non fuissent : quod quidem contingere potest in bonis tum animi tum corporis tum fortunæ.

Quid si defectus sint occulti? suntne aperiendi? Vel agitur de defectibus, qui redderent nuptias perniciosas : uti esset, v. g., graviditas ex alio in sponsa ; aut gravis infamia, lepra aut alius morbus contagiosus in alterutro. Vel agitur de defectibus, qui redderent quidem nuptias minus appetibiles, sed non perniciosas, v. g , si sponsa sit pauper quæ putabatur dives, ignobilis quæ nobilis, deformis quæ pulchra, corrupta quæ virgo (non tamen prægnans).

Si 1, tenetur utique pars talibus laborans defectibus eosdem manifestare ; aut si melius velit, a matrimonio contrahendo desistere [3] ; sicut enim peccat contra justitiam, qui alteri vendit merces noxias credenti bonas ; ita peccat a fortiori, qui cum suo pernicioso defectu vult matrimonium contrahere. — Si 2, non potest quidem sponsa virum decipere dicendo, vel fingendo se immunem a tali defectu ; non tenetur tamen illum manifestare. Et ideo poterit etiam interrogata dissimulare ambigue respondendo, uti dicunt Croix,

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 858, 859.

[2] Ex L. 5, cod. de spons.

[3] Excipe, nisi altera pars eosdem defectus haberet ; nam adesset compensatio.

Roncaglia, Salmanticenses, Sanchez, Sporer, et alii contra Concinam; id enim videmus communi consuetudine receptum [1]. Adde : nemo tenetur defectum suum cum propria infamia detegere, quotiescumque silentio alterius jus non lædat [2].

Q. 2. *Quid de mutatione in bonis animi quoad sponsalia?*

R. Notabilis mutatio in bonis animi sponsalia rite dissolvens contingit : — 1. quando sponsus cognoscitur ebrietati, ludo, blasphemiis et impietati deditus ; — 2. quando in eo deprehenditur gravis morum asperitas, sævitia vel infamia. Hæc enim, quæ plerumque faciunt, ut contractum matrimonium quoad habitationem solvatur, multo magis facere debent, ut illud impediatur contrahendum; — 3. adde : si ex conjugio timeantur graves inimicitiæ, odia, rixæ inter conjuges, vel inter eorum parentes aut consanguineos [3].

Q. 3. *Quid de mutatione in bonis corporis quoad sponsalia?*

R. Mutationem in bonis corporis ad dissolvenda sponsalia sufficientem sic jus explicat : *si post hujusmodi juramentum mulier fieret non solum leprosa, sed etiam paralytica; vel oculos vel nasum amitteret; vel quicquam ei turpius eveniret, numquid vir teneretur eam ducere?* [4] Idem valet de notabili venustatis amissione in sponsa, si amissio tanta sit, ut, si ab initio exstitisset, sponsalia non fuissent inita (in sponso tamen major requiritur deformitas ad sponsalia solvenda·

[1] Si tamen periculum immineat, ne defectus, matrimonio inito, detegantur, iisque detectis, gravia mala sint oritura; ad ea præcavenda, illi detegendi erunt, ut patet.

[2] Neque dicas sponsum, cognito defectu, habere jus resiliendi, opponendo exceptionem defectus ejusdem : ideoque sponsam non recte talem defectum occultare. Nam usquedum ea exceptio non fit, sponsa prosequitur jus suum sponsum compellendo ad sua promissa implenda : sicut adultera, usquedum vir non opponit exceptionem propter cognitum adulterium, potest ab eo debitum petere. — Liguori, *Opus Mor.*, l. 6. n. 865.

[3] Arg., c. 13, in fine de rest. spoliat. — C. Super eo 2 de consang. — Arg., c. 2, et 17, de spons. — S. Concilii Congr., 24 aug. 1723. — C. 27, de spons.

[4] Innoc. III, in c. 25 de jurej. — Idem valet cum proportione *de viro*.

cum in eo non tanti venustas æstimetur). Idem valet, si sponsa clauda facta sit : ex S. C. C. 22 feb. 1698.

Quid (dices) *si in sponsis fornicatio contigerit?*

Si sponsus fornicatus fuerit post sponsalia, sponsa potest resilire, cum ei sit rupta fides; si ante sponsalia, tunc dicunt communius ac probabilius non posse sponsam resilire. Quia ex una parte fides nulla frangitur, cum nondum fuerint inita sponsalia; ex altera in communi æstimatione non ideo censetur vir factus notabiliter vilior. Excipe nisi vel prolem suscepisset; nam est probrosum mulieri talem virum habere; vel huic vitio esset deditus cum pluribus congressum habendo; tunc enim merito dubitari potest de illius fidelitate, etiam matrimonio contracto.

Si vero sponsa sit fornicata, jam initis sponsalibus, certum est, virum liberum fieri : quod valet licet sponsa per vim cognita fuerit, ut dicunt communiter et verius. Idque jus confirmat, quod quidem permittit sponso repudiare sponsam vi raptam, aut si ipsa permisit impudice tangi [1]. — Quod valere etiam dicunt, quamvis fornicatio sponsalia antecesserit, si de illa compars inscia fuerit. Ratio omnium est : quia sponsa in communi æstimatione fit notabiliter vilior per copulam, et sponsus contrahendo matrimonium bigamiam, quæ dicitur *interpretativa* incurrit [2].

Si demum fornicatio se teneat ex utraque parte, non una sententia est. Alii utrique sponso resiliendi jus tribuunt; quia fides violata est ex utraque parte. Alii neutrum resilire posse tuentur; quia mutua delicta pari compensatione delentur. Alii tandem docent posse sponsum resilire, non sponsam; quia longe turpior est sponsæ fornicatio : unde licet detur compensatio delicti quoad ipsam fractionem fidei : non tamen, ut aiunt, ea æque datur quoad vilitatem [3].

Q. 4. *Quid de mutatione in bonis fortunæ quoad sponsalia?*

R. Mutatio in bonis fortunæ in sponsis contingit præsertim :

[1] C. raptor. 33, caus. 27, q. 2.

[2] *Vid.* De Irregularite, Tract. de Ordine.

[3] Quæ hactenus de fornicatione dicta sunt, item valent de *osculis*,

1. Per *superveniențem paupertatem* in utroque sponso : vel si alteruter detegatur nimio ære alieno gravatus, quin habeat ut de facili solvat; vel si inde timeat exheredari, etc.

2. Per *amissionem dotis*, vel per *notabile præjudicium in bonis paraphernalibus* ex parte sponsæ. Quanquam in hac re non una regula esse potest : ut enim dissolvantur legitime sponsalia ob talem mutationem, videndum est, num omnibus pensatis, nuptiæ reddantur tantum minus appetibiles; an etiam nimis gravosæ et noxiæ, quibus prævisis, sponsalia inita non fuissent. In hoc secundo casu sponsalia solvi legitime possunt; non in primo, ut patet.

Quid (quæres) *si sponsi sint notabiliter dispares conditione?* Status disparitas videtur sufficiens ad sponsalia solvenda, si sponsi illam ignorabant; sponsalia enim semper inita censentur inter pares.

Sed quid (inquires) *si sponsi status disparitatem noverint?* Tunc videndum est, num disparitas sit in nobilitate; an vero in divitiis.

Si 1, uti si nobilis filiam rustici ducturus esset, dicunt communiter Layman, Roncaglia, Sanchez, Sporer et Benedictus XIV [1], illa sponsalia jure ipso naturæ invalida esse. Promissio enim nulla est; cum sit de re illicita, utpote quæ impleri non potest sine magno familiæ detrimento. — Si 2, adhuc *per se loquendo* videtur dicendum sponsalia non obligare; quia illa promissio est nimis prodiga, ideoque illicita : at nemo tenetur ad exsequendum illicitum, licet sit tantum venialiter illicitum, ut communius et verius tradunt Suarez, Sotus, etc.

Diximus *per se loquendo;* nam valerent sponsalia, si femina peculiari prærogativa honestatis, nobilitatis, prudentiæ, ac pulchritudinis præstaret; tunc enim fieret compensatio. Et idem est, si intercesserit defloratio; nam proditio virginitatis aut bonæ famæ saltem æquivalet excessui disparitatis sponsi : unde cessat prodigalitas.

tactibus, et *impudicis amplexibus* (præsertim in sponsa); si hæc talia sint, unde recte præsumi possit violatio fidei conjugalis.—*Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 860 et seqq.

[1] *Notificatione* XLVI.

Quid si adsit causa sic contrahendi, sed adhuc contradicant parentes, et inde ex conjugio timeantur damna et odia inter ipsos? Sanchez docet abstinendum a matrimonio ex lege charitatis : imo nulla esse sponsalia; cum sint promissio de illicito.

Fateor (ait S. Alphonsus, qui sedula hanc quæstionem discutit; cum hic casus frequenter occurrat) *fateor quidem, hanc esse communem sententiam, et per se loquendo veram, quando filius commode hujusmodi scandalum vitare posset. Sed si non posset sine gravi suo incommodo, rationi adductæ videtur obstare, quod charitas non obligat cum gravi incommodo..... Fortene sponsus non videtur grave incommodum subiturus, si omittere cogatur matrimonium cum puella, cum qua credit quietam ducturum vitam ob vehementem amoris passionem, qua se sentit affectum erga illam?... Quapropter melius dicendum mihi et aliis doctis junioribus videbatur cum Palao, tunc filios teneri sub mortali obedire parentibus ab hujusmodi matrimonio abstinendo, quando possunt sine gravi suo incommodo. Tanto magis, quod (ut dicunt ipse Sanchez et Holzman) hujusmodi scandala, quamvis antea jactentur; inito tamen matrimonio, facile evanescunt, et animi conciliantur. Ceterum cum hoc sit contra communem, propterea sapientibus discutiendum relinquo* [1].

Aliter esset, si ex tali matrimonio sit oriturum malum commune toti regioni : ut si in oppido parvo plures graviter perturbarentur familiæ. Nam bonum communitatis nostro præferendum est [2].

Quid (addes) *si alterutri sponsorum superveniat ingens hereditas?* Negant communissime Concina, Roncaglia et Sanchez sponsalia dissolvi posse ob supervenientem hereditatem; quia tunc non fit magis onerosum matrimonium. Sed affirmant Leander, Hurtadus, Trullenchus, etc.; nam tunc conditio sponsorum revera mutatur [3].

Nos non audemus consulere, ut prima sententia deseratur : sed si conditio aliorum sponsalium esset longe melior,

[1] *Op. Mor.*, l. 6, n. 851. — [2] *Homo Ap.*, tr. XVIII, n. 19.

[3] Hoc secundum probabilius dicit Bouvier, *quia tunc tanta est mutatio fortunæ, ut persona, quæ eam prævidisset, eodem modo contra-*

nec auderemus (meliore advertentia salva) illico damnare sponsum, qui vellet a primis resilire; cum magni lucri amissio magno æquivaleat. Et ita invenimus sensisse multos theologos in vita S. Joannis a Capistrano, qui tamen erat contrariæ opinionis.

§ 4. — **Discessus et mora unius e sponsis.**

Q. 1. *An ob discessum unius e sponsis possint solvi sponsalia?*

R. Si sponsus alio transferat suum domicilium, inscia vel invita sponsa, aut si abeat in longinquam regionem, etiamsi cum animo redeundi, jure poterit sponsa transire ad nuptias alias [1]; censetur enim sponsus eo facto juri suo renuntiasse. Neque compars est liganda cum periculo incontinentiæ, vel alias amittendi nuptias.

Si vero sponsus non alio transferat domicilium, et non abeat, nisi in locum propinquum, tunc vel exspectandum donec redeat; vel postulari debet, ut intra certum tempus accedat. Quod si requisitus reditum ex justa causa distulerit, causa ipsa remittenda erit arbitrio judicis Ecclesiastici, cujus *erit admonere partem absentem, ut intra certum tempus contrahat : et terminum debebit eidem determinare, quo transacto, liberum erit alteri parti a sponsalibus resilire.* Ita S. C. C. 2 oct. 1723 [2]. Nec obstant leges civiles, quæ obligant ad exspectandum vel ad biennium vel triennium vel quadriennium juxta rerum adjuncta. Nam hæ leges respiciunt amissiones duntaxat arrharum [3].

Q. 2. *Quid de mora in promissione sponsalia adimplenda?*

R. Si nullus terminus sit præfixus ad sponsalia implenda, per moram ex neutra parte ea dissolvuntur; quia cum absolute ac indeterminate inita sint, omni tempore obligationem servant. Hoc tamen cum grano salis accipiendum; si

here noluisset; si tamen resiliat, damnum alterius compensare debet. — Hinc patet etiam quid dicendum sit de casu, quo sponso post inita sponsalia offeratur conjugium cum sponsa longe ditiore.

[1] C. de illis 5, de spons.

[2] *Vid.* Benedictus XIV, *Notificatione* XLVI.

[3] L. 2, cod. de spons. — L. 2, cod. de repud. — L. 17, ff. de spons.

enim nimis differatur tempus, sponsalia solvi possunt ex parte ejus, qui non est causa dilationis; non altera pars videtur cedere juri suo[1].

Si autem terminus sit præfixus, videndum est : an præfixus sit tantum ad obligationem sollicitandam, vel ad eam non differendam, v. g., *contraho tecum, et volo, ut non protrahatur celebratio matrimonii ultra bimestre.* An vero ad obligationem terminandam et exstinguendam, v. g., *contraho tecum, dumodo intra bimestre matrimonium celebretur; secus nulla et invalida sit hæc nostra promissio.* — Si 1, duplex adest obligatio, una nempe contrahendi, altera contrahendi intra bimestre : patet autem eo in casu qui secundum obligationem neglexerit, eum adhuc priore esse devinctum : licere e contrario parti paratæ resilire, ob culpabilem alterius moram, uti colligitur ex jure[2]. — Si 2, licet parti, per quam non stetit dilatio, resilire ut omnes docent cum Angelico[3]. Quod communiter et probabilius cum Concina, Layman, Navarro et Roncaglia valere contendunt, etiamsi terminus defectu alterius partis inculpabiliter fuisset elapsus : ratio quia tempus apponitur, ne pars parata diu maneat sine nuptiis.

Sed (quæres) *an elapso termino præfixo ad ineundas nuptias, a sponsalibus liberetur etiam pars, quæ est in culpa?*

Si ex utraque parte stet culpa, utraque liberatur; quia utraque pars tempore præfixo non contrahendo, implicite proprio juri cedit. Si vero stet culpa ex parte unius tantum, an iste liberetur, duæ sunt sententiæ · non improbabiliter affirmant Concina et Roncaglia cum D. Thoma[4]; quia terminus est conditio intrinsece afficiens contractum : ergo illo quomodocumque deficiente, et contractus deficit. Sed attenta ratione et communiori sententia Coninchii, Laymani, Navarri, Salmanticensium, Sanchesii, etc., videtur valde

[1] Quænam autem *gravis mora* sit, alii dicunt *annum*; alii *duos* annos; alii *tres*. Sed melius ad omnem litem de medio tollendam, attentis circumstantiis, id omnino erit a judice ipso definiendum.

[2] C. Sicut 22, de spons.

[3] In 4, D. 27, q. 2, a. 3. — [4] L. cit.

probabilius oppositum : sane nemo debet commodum ex sua iniquitate reportare [1].

Sed (dices) *quomodo dignosci poterit, utrum terminus præfixus ad implenda sponsalia sit ad sollicitandam, an vero ad exstinguendam obligationem?* Tres communiter regulæ adsignantur, et sunt :

1. Si terminus ab una tantum parte ponatur, altera se negative habente, tunc censetur appositus ad sollicitandam obligationem, non vero ad finiendam. Si vero ponatur ab utraque, tunc censetur appositus ad eam terminandam ; — 2. si terminus ponatur antequam sponsalia celebrentur, censetur ad terminandam ; si post, censetur positus ad obligationem sollicitandam ; — 3. Si adhuc res dubia sit, censebitur terminus appositus ad sollicitandam obligationem, si adhuc commode contraheretur matrimonium ; ad eam vero terminandam, si incommode.

§ 5. — Melioris status electio [2].

Hæc status electio respicit tum Religionem, tum Castitatem, tum Ordines.

Q. 1. *An post initia sponsalia fas sit eligere Religionem?*

R. *Per se loquendo* fas est post initia sponsalia religionem eligere ; quia promissio sponsalitia semper de jure censetur emissa sub conditione : *nisi status perfectior eligatur ;* et hoc est certum. — Idque tenet, saltem in sententia communiori etiamsi juramento fuerint sponsalia confirmata ; quia juramentum contractui adnexum sequitur naturam ejusdem. Unde etiam votum Religionis ingrediendæ, eamque profitendi licet emittere ; quia est de bono meliori.

Diximus *per se loquendo ;* nam si sponsus jam sponsam spe matrimonii deflorasset, et multo magis si proles inde nata sit ; vel aliter scandalo aut sponsæ infamiæ occurri non posset ; teneretur utique a religione abstinere, votique dispensationem petere, si eam jam forte vovisset. Et ratio urgens est, tum quia si cagens censeretur illi conditioni tacite

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 868.
[2] *Ibid.*, l. 6, nn. 873 et seqq. ; et l. 3, n. 649.

renuntiasse; tum quia ex ipso naturali jure scandalum, alterius infamiam, aut aliud quodcumque grave damnum per nos illatum tollere cogimur, potius quam religionem eligere.

Sed (quæres) *an per ingressum unius e sponsis in religionem, vel per votum religionis ingrediendæ solvantur sponsalia ante ipsam professionem?* [1] Per ingressum in religionem tantummodo illiusque votum, vel etiam per solam habitus vestitionem, nos ex sententia communiori (quam absolute probabiliorem censemus cum Viva, Gonet aliisque) dicimus: — 1. sponsalia utique solvi ex parte sponsæ non voventis, et in sæculo manentis; tum quia pro dedecore habetur nubere cum eo, qui religionem deseruit: tum quia alter censetur cessisse juri suo; — 2. non ea solvi ex parte voventis vel ingredientis vel habitum vestientis, quia per ingressum in religionem, vel eam ingrediendi votum ipse non redditur inhabilis ad contrahendum matrimonium, sicut redderetur per professionem, atque ideo nulla ei juris dispositio suffragatur. Unde egrediens aut propositum mutans, si alter petat, tenetur adhuc stare promissis [2].

Q. 2. *An votum servandæ perpetuæ castitatis, aut Ordines sacros percipiendi sponsalia dissolvat?* [3].

R. Communius contra Layman et Roncaglia docent Azorius, Gonet et Suarez cum D. Thoma [4], votum illud et vali-

[1] Certum est sponsalia solvi per religionis professionem; quia per eam, quemadmodum est per Ordinis sacri susceptionem, ratione votorum solemnium iis inhærentium, homo constituitur in eo statu, in quo ex Tridentino (Sess. 24, can. 9) nullimode potest valide matrimonium contrahere. Item certum est, quod si quis post sponsalia emittit votum non solum ingrediendi, sed etiam profitendi religionem, sponsalia ex parte utriusque dissolvantur; quio tunc vovens fit omnino inhabilis ad matrimonium contrahendum.—*Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 872.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 870.

[3] Hic non loquimur de votis initis anto sponsalia; tunc enim jam patet sponsalia nulla esse, quia quod Deo jam obligatum est, simpliciter homini promitti non potest; sed loquimur de votis initis post sponsalia. — Neque disputamus de dissolutione sponsalium ex parte non voventis, quem merito liberum esse patet ex eo, quod vovens judicetur sponsalibus renuntiasse; sed agitur de sponsalium dissolutione ex parte voventis.

[4] Supp., q. 53, a. 1.

dum et licitum esse : ac per illud etiam ex parte voventis sponsalia dissolvi; quia hæc facta esse intelliguntur semper sub conditione : *nisi status melior eligatur : neque propositum aut promissum infringit qui in melius illud commutat* [1]. Imo Pithonius pro hac sententia affert declarationem S. C. Concilii sub die 4 mart. anno 1701.

Excipe nisi nuptiæ celebrandæ sint ad prolem legitimandam, scandalum reparandum vel honori sponsæ providendum, si aliter his malis non possit occurri. — Item notandum, quod voventis obligatio non penitus exstinguitur, sed suspenditur donec votum servatur : unde si casu voti dispensationem vovens impetraverit, adhuc teneretur stare initis sponsalibus [2].

Quid (dices) *si suscipiantur tantummodo Ordines minores?* Opinio communior et verior docet, ex neutra parte tunc dissolvi sponsalia; quia status Ordinum minorum per se non est incompossibilis cum matrimonio [3], quamvis adsit facultas in Ordinibus progrediendi, atque ideo etiam sponsalia solvendi in sequenti.

Articulus 2. — De auctoritate ad dissolvenda sponsalia.

Q. 1. *An ad sponsalium solutionem requiratur judicis auctoritas?*

R. Si causa sponsalia dissolvendi est certa, non requiritur judicis auctoritas, ut patet. Excipe nisi necessaria sit ad vitandum scandalum : uti si sponsalia publica sint, et causa solvendi occulta. Si vero causa non est certa, nemo poterit auctoritate propria dissolvere sponsalia, ne se periculo exponat privandi alterum jure suo : sed recurrendum ad judicem Ecclesiasticum, uti habet jus canonicum.

Quod si causa est vera ac certa, sed nequeat probari coram judice, pars innocens poterit per se a sponsalibus resi-

[1] C. 3, de jurej.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 3, n. 649; l. 4, n. 65; l. 6, n. 871 et seqq.

[3] C. super eo de test. et attest.

lire, modo caveat a scandalo; quia defectus externi judicii suum ipsi jus non adimit [1].

Q. 2. *Quæ probatio et certitudo requiritur ad solvenda sponsalia?*

R. Ad solvenda sponsalia in *foro interno* communiter dicunt Coninchius, Croix, Salmanticenses et Sanchez sufficere, ut de legitima causa deponat unus testis fide dignus et juratus. Id enim jam fundat prudens judicium justitiæ dissolutionis.

In *foro* vero *externo* adhuc unus testis sufficit oculatus et juratus, si tamen causa sit circa aliquod impedimentum sive impediens sive dirimens [2]. Quod quidem Croix, Holzman, Palaus, Sanchez, Viva, etc., dicunt valere, licet ille testis sit criminosus et non citatus, sed tantum productus a parte, etiamsi deponeret in secreto, suo reticito nomine; nam cum agatur de impediendo peccato, minor probatio admittitur. — Si tamen causa, quæ in foro externo apponitur, nec dirimat nec impediat nuptias, sed jus tantum resiliendi præbeat; tunc communius requirunt duos testes *integros*, id est ex certa scientia et sub juramento deponentes; nam agitur de damno tertii vitando [3].

DISPUTATIO TERTIA.

DE MATRIMONII IMPEDIMENTIS EORUMQUE DISPENSATIONE.

Q. *Quid sunt, ac quotuplicis generis matrimonii impedimenta?*

[1] Hic notamus, quod cum sponsorum alteruter (cognito suo ex quocumque capite resiliendi jure) alterum nihilominus carnaliter cognoscit, eo jure excidit. Quia sic vel ei renuntiasse, vel sponsalia renovasse in foro externo merito censetur.

[2] C. *super eo de test. et attest.*

[3] Quanquam et in hoc casu unum adhuc testem sufficere probabiliter docent Paludanus, Aversa, Trullenchus, etc. Quia agitur de vinculo perpetuo, in quo pessimi exitus timeri possunt, si non omnimoda voluntate illud contrahant partes.

R. Matrimonii impedimenta *sunt ea obstacula quæ vetant ritam matrimonii celebrationem.* Si sint juris naturalis vel divini, omnes obstringunt etiam infideles; si vero sint juris tantum humani, solos obligant baptizatos, ideo et hereticos [1]. — Sunt duplicis generis. Alia reddunt matrimonium illicitum; et *technice* in Scholis nuncupantur *impedientia:* alia vero non solum illud faciunt illicitum; sed etiam nullum omnino et invalidum : et dicuntur *dirimentia*, quæ nimirum, ut ait Bellarminus, matrimonium de jure dirimunt, irritumque reddunt, ubi fortasse de facto fuerit attentatum.

Antequam hæc disputemus, vice una pro omnibus monitum habeant confessarii, ac parochi: nempe recurrendum esse in casibus difficilioribus atque implicatis ad Episcopum pro consilio ac resolutione, ut ita securius agatur; res enim est de gravi negotio, de jure videlicet tertii, ac magni Sacramenti valore. Si ergo pro modo gravitatis rei et diligentia inquisitionis habenda est (ubi tempus suppetat), id ab illis omnibus præstandum esse, res ipsa loquitur.

CAPUT PRIMUM.

De impedimentis impedientibus [2].

Q. *Quot sunt impedimenta impedientia?*

R. Præter peccatum mortale et excommunicationem, quæ duo prohibent Sacramentum vivorum utiliter suscipere; in præsenti [3] quatuor tantum enumerantur impedimenta matrimonii impedientia [4].

Ecclesiæ vetitum, tempus, sponsalia, votum.
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

[1] Hinc fit ut cum heretici conjuges ad fidem orthodoxam revertuntur, dispensari soleant ab impedimentis, si quibus forte ligati contraxerint (si excipias clandestinitatem) eorumque conjugia renovari. — Etiam ignorantes ligantur impedimentis, quia principaliter non in pœnam feruntur : sed habentur uti canonicæ inhabilitates, quæ quidem per se obtinent independenter a cognitione et voluntate contrahentis. *Croix.*

[2] *Vid.* Benedictus XIV, *Notificatione* LXXX. — [3] Olim plura.

[4] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 982. — Voit, *De matrimonio*, n. 1231.

1. *Ecclesiæ vetitum:* quo nomine intelligitur prohibitio Ecclesiæ [1]; quæ quidem alia generalis est, et est quæ ab ipso jure generali statuitur, ut si fuerint omissæ sine causa proclamationes; si a sponsis rudimenta fidei ignorentur; si catholica velit hereticam ducere personam. Alia vero particularis, quæ fit a Parocho vel Episcopo vel Papa, qui tamen ultimus decreto vetanti etiam irritantem clausulam potest utique adjungere [2].

2. *Tempus:* est illud, quo Ecclesia vetat nuptiarum solemnitates, et vulgo dicitur *tempus feriarum*, vel *feriatum*. Incipit autem ab Adventu Domini, et quidem a primis Vesperis, ad diem Epiphaniæ inclusive; et ab ipsa die Cinerum usque ad Octavam Paschæ, item inclusive; ex Tridentino [3]. Nomine *solemnitatum nuptiarum* intelliguntur communiter: — 1. benedictio solemnis, quæ fit cum Missa pro sponso, et sponsa, ut exstat in Missali; — 2. solemnis et publica traductio sponsæ in domum sponsi; — 3. convivia splendidiora, et similia profanæ lætitiæ signa, uti choreæ, soni, cantica. Non autem prohibetur vel proclamationes peragere, vel ipsum matrimonium quiete inire [4]. Causa vero, ob quam Ecclesia tulit hanc legem, est quia indecorum videtur in Christi fidelibus, quod diebus, quibus pœnitentiæ vacare debent, conviviis indulgeant atque animorum lætitiæ [5].

3. *Sponsalia:* cum una persona jam inita sponsalia et

[1] Ea prohibitio autem fit, si adest: 1. suspicio latentis impedimenti dirimentis vel impedientis, v. g., consanguinitatis, excommunicationis; 2. timor gravis mali, v. g., scandali, rixarum, discordiarum, et similium. — Sponsi tenentur sub gravi obtemperare, et graviter peccarent si contra agerent: imo possunt etiam excommunicationis pœna mulctari (*Cap. ult. de matrim.*). Excipe, si prohibitio fit ob venerationem alicujus festi tantummodo; tunc inobedientia non esset nisi venialis.

[2] Cap. 4 de spons. duor. — [3] Sess. 24, c. 10 de R.

[4] Tanto minus prohibetur jam contractum matrimonium consummare tempore illo feriato, ut *verius* et *recte* dicunt Bellarminus, Sanchez, et fuse confirmat Benedictus XIV. Si qui autem canones videantur contrarium innuere, unum consilium continent, teste eodem Benedicto (*Notificatione* VIII).

[5] Hic autem notamus pluribus in locis in more positum esse, ut tempore Aventus et Quadragesimæ matrimonia non celebrentur omnino sine expressa licentia Episcopi. Ita in Novariensi Diœcesi et hoc quidam servari jubet ejusdem Synodus pagina 154.

nondum dissoluta impediunt profecto, quominus conjugium contrahatur cum alia; cum non liceat uni tradere, quod jam alteri promissum est.

4. *Votum:* hic intelligitur votum simplex sive castitatis, sive religionem ingrediendi, sive etiam non nubendi, vel suscipiendi Ordines sacros. Porro per tale votum corpus voventis promittitur Deo; ergo non potest amplius dari alteri, quin violetur fides Deo data [1].

CAPUT SECUNDUM.

De impedimentis sacramenti matrimonii dirimentibus.

Q. 1. *An Ecclesia possit constituere impedimenta dirimentia?*

R. 1. Circa hanc legislativam Ecclesiæ potestatem plurimi errarunt. *Waldenses* sæculo XII omnium hereticorum primi hæc matrimonii impedimenta contemnere ausi sunt. *Lutherus* et *Calvinus* sæculo XVI habentes matrimonium uti nundum contractum, ea tantum agnovere impedimenta, quæ in Levitico c. 18 constituta sunt: cetera hac de re civili potestati dederunt. — Sæculo XVII *Antonius De Dominis* Archiepiscopus Spalatensis docuit causas omnes matrimoniales nullimode Ecclesiæ subjici, dato etiam, quod conjugium verum Sacramentum sit. Apostatam hunc magna ex parte descripsit *Launoius* doctor Sorbonicus, qui voluit Ecclesiam facultatem circa impedimenta dirimentia exercere non posse, nisi vel usurpatione vel indulgentia Principum, ad quos ea nativo seu proprio jure perpetuo spectat. — Hanc doctrinam fere demortuam sæculo XVIII suscitarunt nonnulli Canonistæ catholici: et mirum sanæ, quot excogitaverint subtilitates, ut catholici personam retinerent, et faverent simul civili potestati. Illam defendere conantur Litta, Tamburini, Nestius, Le Plat, ac ceteri jansenianorum placitis addicti: illamque adoptavit pseudo-Synodus Pistoriensis

[1] De *voto* vid. etiam dicenda cap. seq., art. 1.

celebrata anno 1786. — Aliud refugium in eo alii adstruxerunt, quod hæc impedimentorum constituendorum auctoritas et civili et ecclesiasticæ potestati ex æquo conveniat, cui quidem sententiæ Gallicani non pauci adstipulati sunt [1]. Censet tandem nuper *Dupin*, hodie matrimonium haberi uti contractum essentialiter civilem, cui Ecclesia suam adjungit benedictionem ad hoc tantum, ut etiam gratias Sacramenti obtineant contrahentes [2].

Talis est (ut verbis utamur cl. Perrone) *historiæ summa de hac controversia, quæ excitata primum est a protestantibus; et instaurata ab apostata Marco Antonio de Dominis; deinde vero a Launoio; postea vero a jansenistis et aulicis scriptoribus, ad nos pervenit* [3].

R. 2. Ecclesia jure proprio et originario potest legitime statuere impedimenta matrimonii dirimentia. De fide est.

Probatur ex Tridentino. Sess. XXIV de matr. canone 3° definivit: *si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum et dirimere contractum, nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere ut plures impediant et dirimant, anathema sit.* Quibus verbis omnes protestantes aperte confixi sunt, qui hac de re potestatem Ecclesiæ denegabant. — Canone vero 4° Concilium ait: *si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia; vel in iis constituendis errasse, anathema sit.* Quod est contra eos, qui negant, id Ecclesiam proprio et originario jure efficere posse: et sane hic Tridentinum vult refellere novatores, verum cum

[1] Aliqui etiam clari nominis Theologi non satis attendentes ad Sacramenti materiam, putantes videlicet non jam contractum naturalem, sed civilem illam constituere, hanc impedimentorum potestatem etiam Principibus tribuerunt, ut Billuart, Sotus, Selvagius Sanchez et Salmanticenses hoc jus eis tribuunt, cum dependentia ab Ecclesia; Tournely, concurrente Ecclesia; Pontius ex concessione Ecclesiæ, etc.

[2] Illius *Manuale juris publici eccles. gallicani* proscriptum fuit a. S. C. Ind., 5 apr. 1845.

[3] Vid. *Tract. de Matr.* c. 3, ubi materiam hanc fusius, data opera, ac totis viribus, ea quæ suæ est, eruditione, Auctor celeberrimus prosequitur.

novatores jam faterentur Ecclesiam utique posse, Principe permittente, impedimenta constituere; dicendum est canonem loqui de jure proprio et originario, non vero de jure quasi-concessionali. Quod hodie sine errore in fide in dubium revocari non potest, postquam in dogmatica Bulla *Auctorem fidei*, propositio contraria Synodi Pistoriensis damnata fuit uti *hujus canonis eversiva, et heretica* [1].

Q. 2. *An præter Ecclesiam etiam Principes sæculares nativam habeant potestatem constituendi impedimenta matrimonii dirimentia?*

R. Ultrò damus Principes posse ob bonum publicum societatis leges ferre, quibus conjugia omnium subditorum politice legitima fiant, et ideo ea constituere quæ spectant ad civiles effectus, successiones nempe, dotem, hereditates aliaque similia, quæ vinculo matrimonii extrinseca sunt. At negamus ipsos posse jure proprio constituere impedimenta, quæ ipsa matrimonia christianorum dirimant.

Prob. 1. *Auctoritate SS. Pontificum*, qui constantissime hanc doctrinam tradiderunt. Inter ceteros laudamus: — 1. Benedictum XIV, qui Constitutione 9 feb. 1749 ad Card. Eboracensem, loquens de lege Theodosii matrimonium inter christianos et judæos prohibentis, ait: *hæc lex, utpote a laico Principe condita, nullam habere vim in matrimoniis debet;* — 2. Pium VI, qui sermonem faciens de Gallicana lege, quæ matrimonium civile indixerat, scribit ad Episcopum Lucionensem 28 maii 1793, *nihil impedimento esse quominus fideles, ut civilibus potiantur effectibus, præscriptum a nationali conventu declarationem faciant, illud semper præ oculis habentes, nullum illis tunc contrahi matrimonium, sed factum mere civilem exerceri;* — 3. Pium VII, qui in Consistorio 16 mart. 1808 de eadem gallicana lege aiebat: *compertum est vobis et quoties et quam graviter conquesti simus tum de legibus matrimoniorum atque divortii, tum de complurib-s aliis et ab Evangelio abhorrentibus et contra ecclesiasticas constitutiones pluque instituta latis;* — 4. Pium VIII,

[1] Prop. 59.

qui Encyclica 24 maii 1829 tradit, matrimonium *Ecclesiæ omnino subjici;* — 5. Gregorium XVI, qui Encyclica 15 aug. 1832 docet, quoad matrimonium Ecclesiæ legibus parendum esse sancte accurateque, *ex quarum executione omnino pendet ejusdem connubii vis, robur, ac justa consociatio* [1].

Prob. 2: *ipsa Ecclesiæ praxi et doctrina*, quæ semper sibi soli hanc potestatem vindicavit. Constat ex eo, quod vel primis Ecclesiæ temporibus ipsa impedimenta hæc cum exclusione principum constituerit, ut idem fatetur Van-Espen [2]. Constat ex eo, quod Ecclesia semper uti valida habuerit matrimonia canonice contracta, quodcumque obstaret impedimentum civile; e contrario uti adulterina ea, quæ cum impedimento canonico inita erant, licet civilis lex ea rata haberet (et revera in eo sensu Romanæ Congregationes sua semper oracula dederunt, et nuper ad Episcopum Vivariensem 1 junii 1824). Constat ex civilium legum correctione, irritatione, ampliatione, quæ per jus canonicum factæ fuerunt circa impedimenda [3], tum ex ipsa agendi ratione Principum christianorum sive in condendis legibus suis ad canonum normam, ut robur adipiscerentur [4], sive in rogandis Conciliis, cum optabant aliquod impedimentum constitui [5].

Prob. 3. *ratione*. Ex quo Christus contractum matrimonii ad Sacramenti dignitatem evexit, et ita evexit, ut quoties personæ hunc contractum legitime efficerent, toties conficerent Sacramentum, matrimonium factum est quid unum et sacrum, atque ad forum ecclesiasticum pertransiit: sicque exercitium potestatis civilis et natura rei et ipsa ordinatione Christi fuit prohibitum omnino. — Adde: fieri non potest, ut scite observat Bellarminus [6], quod una et eadem

[1] Quamvis laudati Pontifices hisce verbis et cathedra aperte non definierint controversiam hanc, quod nempe *sola* Ecclesia possit dirimentia impedimenta constituere (ideoque hæc veritas non sit de fide), satis tamen ostendunt quæ ipsis sit mens, et quinam Catholicæ Ecclesiæ praxis ac sensus.

[2] Jus Eccles. Universum, t. 1, p. 2, tit. 12.

[3] Benedictus XIV, *De Synodo Diœces.*, l. 9, c. 11 et seqq.

[4] Gerdil, *De matrimonio.* — [5] *Vid.* Muzzarelli, *Il buon uso della logica*, op. 5. — [6] De matr., c. 21, n. 44.

potestas æque, immediate et proprie ad duo tribunalia pertineat; utraque enim esset suprema et independens circa idem objectum quod repugnat[1]; nam si oriantur collisiones, ita ut una prohibeat quod altera vetat, cui parendum? ex qua parte erit legitima potestas? [2] Concludendum ergo Principum impedimenta quoad vinculum respicere tantum infideles; christianos autem non obstringere, nisi quoad effectus mere civiles (*C*).

Dices 1 : *Christus contractum civilem, seu contractum ad normam legum civilium initum ad sacramenti dignitatem evexit; sed contractum ad normam legum civilium moderari principium est : ergo principes irritando contractum possunt etiam ipsum sacramentum matrimonii irritare.*

R. Negamus majorem; Christus non jam civilem contractum, sed contractum naturalem qualem Deus instituit ante peccatum, quemque antiqui Patriarchæ priusquam civiles leges constituerentur, inierunt, ad sacramentalem dignitatem evexit. Ad rem Margotti[3] : « Le mariage a précédé toute loi, tout gouvernement, toute société. Et c'est à ce contrat purement naturel que J. C. en appelle lorsqu'il répond aux Pharisiens : Non legistis quia qui fecit hominem ab initio masculum et feminam fecit eos? et dixit : propter hoc dimittet homo patrem et matrem et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet (Matth., XIX, v. 4, 5, 6). Les sauvages qui mènent la vie nomade, loin de toute société et de toute loi civile, sont capables de ce sacrement, du mo-

[1] Nec refert, quod sub diverso respectu, et ad diversos fines matrimonii essentiam duæ potestates attingerent; nam si utraque potestas est æque immediata, suprema et independens, unaquæque totum objectum sibi vindicat ac facit : quod repugnat cum una res ad duos dominos absolute et independentes pertinere non possit.

[2] *Vid.* Bouvier, *De matrimonio*, c. 4. — Gerdil, *Tract. de matrim.* — Scotti, *Teoremi*, p. 2, t. IX. — Muzzarelli, *Il buon uso della logica in materia di Religione*, Opusc. 5. — Saggio elementare di diritto pubbl. eccles., part. 3, c. 2, a. 1, § 2. — Martin, *De matrimonio, et potestate ipsum dirimendi Ecclesiæ exclusive propria.* — Diodati, *Defensio Tridentinorum canonum de Ecclesiæ potestate in dirimentia matrimonium impedimenta.*

[3] In Opere, *Processo di Nepomuceno Nuytz.*

ment qu'ils deviennent chrétiens : le contrat civil ne saurait donc en être la matière. C'est ainsi encore que l'on considère comme capables ceux qui sont condamnés au bannissement, aux galères; qui, d'une manière quelconque ont perdu tout droit civil et ont été mis hors la loi. » — Adde absurda quæ sequerentur in adversariorum hypothesi, nempe Christum principibus ethnicis, hereticis et impiis reliquisse facultatem moderandi materiam proximam Sacramenti, ita ut sacramentalis valor penderet omnino et semper ab eorum arbitrio. Hinc Pius VI, Apostolicis Lit. ad Episcopum Agriæ 11 jul. 1789 aperte tradit, *matrimonium esse contractum jure divino ante omnem civilem societatem institutum et firmatum : hocque insigni discrimine differre ab alio quocumque civili contractu.*

Sed (addes) *esto, quod Christus naturalem contractum evexerit ad Sacramenti dignitatem; sed nonne Principes ob bonum publicum contractus etiam naturales annulare possunt, apponendo conditiones, sine quibus validi esse nequeunt?*

R. Utique Principes possunt ratione boni publici contractus mere temporales irritare : at non ita est de contractu matrimoniali christianorum; ex quo enim elevatus fuit ad dignitatem Sacramenti, omnino spiritualis evasit et a Sacramento ipso inseparabilis; illum ergo moderari ad illam solam auctoritatem spectat, cui a Christo demandata est Sacramentorum cura et administratio [1]. Hinc Tridentinum : *sancta... res est matrimonium, et sancte tractandum* [2]. Concludendum ergo cum Pio VI Brevi ad Episcopum Motulen-

[1] Hinc non abs re plurimi contendunt christianorum matrimonium nonnisi improprie *contractus* nomine donari; cum in officium naturæ independenter ab omni sæculari potestate fuerit firmatum. *Quoad naturam ac substantiam suam consideratum, matrimonium nihil minus est quam contractus; deest enim objectum seu res, super qua contrahi possit. Substantiam quippe matrimonii efficit mutua obligatio conjugum ad amorem et fidelitatem, quæ omnem contrahendi ac paciscendi naturam refugit.* Sic scribit Rostaway, alios plurimos citans in Opere, *De potestate Ecclesiæ legislativa circa matrimonium.* — *Vid.* et Riccardi, *I gemiti della Chiesa di Spagna.* Conversaz. v. — Civiltà Cattolica, vol. x, pag. 162, 397 et seqq. — [2] Sess. 24, cap. x.

sem : *dogma fidei est, ut matrimonium, quod ante adventum Christi nihil aliud erat nisi indissolubilis quidam contractus, illud post Christi adventum evaserit unum ex septem Legis Evangelicæ Sacramentis a Christo Domino institutum. Hinc fit, ut ad solam Ecclesiam, cui tota de Sacramentis est cura concredita, jus omne ac potestas pertineat suam adsignandi formam huic contractui ad sublimiorem Sacramenti dignitatem evecto.*

Dices 2 : *Si matrimonium Sacramentum est, neque Ecclesia aliquid circa ipsum potest; cum Ecclesia nihil possit in materia Sacramentorum.* R. cum Billuart Christus non elevavit qualemcumque contractum matrimonialem adesse Sacramenti, sed tantum contractum legitimum; cum vero Dominus præcise non definierit in quonam ista legitimitas sit collocanda, id publico fidelium bono exigente, bene potuit Ecclesia statuere, cui sacra a Christo ipso concredita sunt. Hoc autem non est mutare materiam et formam Sacramentorum in se ac formaliter sumptam (nam est semper sicut fuit contractus validus, seu consensus legitimus); sed tantum indirecte et materialiter, faciendo scilicet, ut id, quod prius erat consensus legitimus et contractus validus, amplius non sit talis, ideoque non elevabilis ad esse Sacramenti. Sic, v. g., qui ex aqua cervisiam faceret aut ex vino acetum, non ideo mutaret materiam Baptismi aut Eucharistiæ formaliter sumptam, quamvis faceret, ut id quod prius erat materia illorum Sacramentorum, jam non sit res quæ sit eorum materia. Tunc tantum mutaret formaliter quando faceret, ut quod prius erat materia, manens immutatum desineret esse materia, nempe aqua manans aqua, vinum remanens vinum. — En quod facit in casu nostro Ecclesia; jam facit, ut consensus seu contractus manens legitimus non sit materia matrimonii; sed facit, ut id, quod erat contractus legitimus, jam amplius non sit.

Q. 3. *In quonam in Ecclesia potestas impedimentorum residet?*

R. Nulli dubium est, potestatem constituendi impedimenta residere in Romano Pontifice, qui plenitudinem jurisdictionis habet : item in Concilio œcumenico, cum totam

ræpresentet Ecclesiam : idem dicendum de consuetudine legitime præscripta, quæ vim legis induit. At de potestate ordinaria ea constituere non potest Episcopus : — 1. quia res maximi momenti non decernuntur, nisi a suprema sede; — 2. quia ita fert inveterata consuetudo in orbe Catholico; — 3. quia S. Concilii Congregatio id expresse Episcopis prohibuit, Urbano VIII approbante, ut testatur Benedictus XIV [1].

Q. 4. *An quosnam spectant causæ matrimoniales?*

R. 1. Causas matrimoniales, quæ scilicet rationem habent ad ipsum matrimonii vinculum, certum de fide est spectare ad Ecclesiam. Tridentinum enim canone 12° ita statuit : *si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos, anathema sit.* Et sane : matrimonium Sacramentum est, ita ut in christianorum conjugiis contractus a Sacramento non distinguatur; atqui ad Ecclesiam pertinet de Sacramentis judicare : ergo et de contractu ex quo Sacramentum constat. Hoc vel ipse Calvinus [2] fassus est, qui tradit semel admisso, quod matrimonium sit Sacramentum, simul admittendum esse, causas matrimoniales ad Ecclesiam spectare : *e matrimonio*, ait, *Sacramentum fecerunt; ubi enim id semel obtinuere, jugalium causarum cognitionem ad se traxerunt, quippe res spiritualis erit judicibus profanis non attrectanda.* Et Bohemerus Lutheri sectator, qui principi sæculari jus impedimentorum tribuit, attamen aliter docet quoad matrimoniales causas : *adeo*, inquit, *causæ matrimoniales ad consistoria nostra spectant... ut nequidem magistratus sæcularis per modum præventionis de iis cognoscere queat* [3].

R. 2. Imo, si non de fide, attamen indubitatum est causas matrimoniales *omnes* ad *solos* judices ecclesiasticos spectare. Hoc secundum a primo illo fluit : etenim, si ratio Sacramenti inhærens contractui naturali ex Christi institutione, est fundamentum quare causæ matrimoniales ad Ecclesiam spectent, cum hæc ratio universalis sit, et omnes causas matrimoniales afficiat quæ ad conjugii vinculum referuntur,

[1] De Syn. Diœc., l. 12, c. 5, n. 2. — [2] Inst., l. 4.
[3] Jus Eccles., t. 2, t. 2, § 25.

evidens est, omnes prorsus causas matrimoniales ad solos judices Ecclesiasticos pertinere. Et hoc sensu revera supradictum canonem esse intelligendum expresse docet Pius VI Apostolicis Litteris ad Episcopum Motulensem, ubi ait : *ignotum nobis non est, quosdam adesse, qui sæcularium Principum auctoritati plus nimio tribuentes, et verba hujus canonis (XII) captiose interpretantes, illud defendendum susceperunt ut quoniam Tridentini Patres hac dicendi formula usi non fuerint* ad solos judices ecclesiasticos, *aut* omnes causas matrimoniales, *potestatem reliquerint judicibus laicis cognoscendi saltem causas matrimoniales, quæ sunt meri facti. Sed scimus etiam hanc captiunculam et fallax cavillandi genus omni fundamento destitui*[1].

Quænam (quæres) *veniunt nomine* causarum matrimonialium *ad judicem Ecclesiasticum pertinentium?* Causæ matrimoniales, quæ ad forum judicis ecclesiastici pertinunt, a Maschat, Pichler, Pirhing, Laurenio et Zallinger speciatim recensentur sequentes : *Matrimonii et sponsalium natura, qualitates, valor obligatio. Benedictio nuptiarum. Sponsorum et conjugum jura, et reciprocæ obligationes, e. g., circa reddendum debitum. Impedimenta. Legitimitas et legitimatio prolium per matrimonium. Dissolutio, et redintegratio sponsalium, et matrimonii. Dispensatio in impedimentis. Et quæcumque alia causa involvens quæstionem juris super matrimonii et sponsalium contractu, privative spectant ad judicem ecclesiasticum.* Ita cl. Gualco[2].

Q. 5. *An convenienter Ecclesia impedimenta dirimentia induxerit?*

R. Affirmative : sapienti et paterna erga filios suos sollicitudine Ecclesia mota fuit, dum impedimenta dirimentia statuit[3]. Ut quid enim hæc constituta habemus? ut inter pares indivisibilis illa societas ineatur; en impedimentum *conditionis.* Ne lædatur illa reverentia, quam sibi mutuo

[1] Hic vid. propositiones LVIII et IX Synodi Pistoriensis damnatæ in Const. dogmatica *Auctorem Fidei*, ubi hæc veritas firmatur. — It. Gousset, *Théol.*, n. 784.

[2] Tract. De matr., 1, 2, diss. XI. [3] S. Thomas, *Suppl.*, q. 50, a. unic.

debent propinqui; en *cognatio*, *honestas*, *affinitas*. Ad plurima delicta præcavenda, *criminis*. Ad matrimonii libertatem curandam, *raptus*. Ad legitimitatem tuendam, *clandestinitatis*. Ad ejus sanctitatem fovendam, *disparitatis cultus* impedimentum habemus. Ut tandem amicos nobis extraneos faciamus eosque multiplicemus, varii adnotantur in prohibitione gradus.

Profecto si modum conjugiis imponendum esse vel ipsi protestantes ultro fassi sunt[1]; nullus sanæ mentis id uni Ecclesiæ denegabit, quæ sola proprio et originario jure ea constituendi auctoritate pollet[2].

Q. 6. *Quot sunt numero impedimenta dirimentia?*

R. Quindecim enumerantur impedimenta dirimentia hisce versiculis :

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Ætas, affinis, si clandestinus, et impos,
Raptave si mulier, parti nec reddita tutæ :
Hæc facienda vetant connubia, facta retractant[3].

Articulus 1. — Error conditio votum.

Q. 1. *Quid de impedimento erroris quoad matrimonium*[4] *?*

Nota. Quadruplex erroris species a jure distinguitur : error personæ, fortunæ, conditionis, ac qualitatis. *Error personæ* est quando hic putatur esse Virgilius; et tamen est Plato. *Error fortunæ*, quando hic putatur esse dives; et tamen est pauper : vel e converso. *Error conditionis*, quando hic putatur esse liber; et tamen est servus. *Error qualitatis*

[1] Vid. *Manuel du Droit Ecclésiastique de toutes les Confessions chrétiennes* par Ferdinand Walter, *Paris*, 1840.

[2] Aut quia privatus unus ideo in sua voluntate ac libidine coarctatur, hanc in publicum bonum constitutam a matre Ecclesia disciplinam despicere quis nostrum audebit?

[3] Ita Salzano, *Lez. di diritto*, p. 3, lez. 20.—Ad amentes reducuntur etiam furiosi et imbecilles; qui si nunquam habeant rationis usum, ita ut mortaliter peccare possint, ad matrimonium jure naturæ sunt perpetuo inhabiles (*Decret*, l. 1, t. 1, c. 21), utpote deliberationis et electionis incapaces.

[4] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 1009, et seqq.

quando hic putatur esse bonus; et tamen est malus[1]. Hoc autem posito :

R. 1. Error *circa personam* dirimit matrimonium jure positivo[2] et naturali; personæ enim contrahentium sunt ipsum substantiale objectum : ideo si erratur circa personam, erratur circa substantiam contractus, qui consequenter erit prorsus invalidus. Id tenet, etiamsi error sit concomitans, vincibilis, et crassissimus; est semper error : errantis autem nulla voluntas, ideo nullus consensus. Hinc matrimonium Jacob cum Lia fuit nullum; quia ipse putabat eam esse Rachelem : quare nonnisi accedente postea consensu, validum evasit.

R. 2. Error *circa fortunam* et *qualitatem* non irritat *per se* matrimonium. Sane error contractum non irritat, nisi cadat in ipsius objectum; atqui error circa qualitatem ac fortunam non cadit in objectum contractus : cum objectum hic sit persona ipsa, non ejus qualitas, vel fortuna. Esset, v. g., si quis contraheret cum muliere paupere aut ignobili, quam putabat divitem aut nobilem. — Et hoc currit juxta communem ac veriorem sententiam cum D. Thoma, etiamsi error dederit causam contractui[3]; nam in hoc etiam casu habemus voluntarium simpliciter circa substantiam, quæ est persona : quamvis desit voluntarium secundum quid circa accidentia, quæ sunt fortuna et qualitas personæ ejusdem. Deinde si aliter esset, quot numero conjugia evaderent dubia, et litibus exposita!

Diximus *per se;* nam si vel qualitas vel fortuna redundaret in substantiam, utique matrimonium esse nullum; quia tunc qualitas ac fortuna fiere objectum consensus, ut ait Angelicus[4].

Quomodo (inquies) *dignosci poterit, utrum error afficiat ipsam substantiam, ita ut non habeatur matrimonium?* Tres regulas exhibemus cum communi : nempe est invalidum conjugium :

[1] Can. *Quod autem*, unico §, caus. 29, q. 1. — Hic non agitur de errore conditionis.

[2] C. tua nos de spons.

[3] Suppl., q. 51, a, 2. — [4] L. cit.

1. Quando qui contrahit, aperte exprimit, se non intendere contrahere nisi sub conditione talis fortunæ et qualitatis : tunc deficiente conditione, deficit etiam consensus. Hinc Pontius narrat, nullum fuisse declaratum matrimonium cujusdam puellæ, quæ protestabatur, se nolle uniri cum Judæo; sed postea cum tali juncta fuit, qui an esset talis, antea a puella ipsa interrogatus, aperte negavit.

2. Quando adjuncta personæ non sunt communia cum aliis, sed propria et individualia ipsius, v. g., si quis crederet se contrahere cum primogenita Regis Hispaniæ, et illa non sit : tunc enim qualitas redundat aliquo modo in ipsam personam, ut patet.

3. Quando consensus fertur directe et primario in adjuncta personæ, ut si quis diceret : *volo ducere personam divitem et nobilem, ideo duco Titiam.* Patet errorem fortunæ ingredi substantiam [1].

Q. 2. *Quid de impedimento conditionis quoad matrimonium?* [2]

Nota. Vocabulum *conditionis* agendo de impedimento matrimonii, indicat statum servitutis in alterutro e sponsis. Servorum autem quadruplex genus : 1. alii sunt *famuli*, qui locant operas suas, et dicuntur *domestici;* 2. alii sunt *servi glebæ* seu *adscriptitii*, qui nempe glebæ, seu agro colendo in dominorum suorum utilitatem adscripti sunt; 3. alii sunt servi *stricte tales*, et nuncupantur *mancipia;* quia sunt in totali potestate domini ita, ut eos et vendere et locare valeant, eorumque lucra semper eidem domino acquirantur; 4. alii sunt *servi pœnæ*, qui nempe ob crimina damnati sunt ad pœnam, v. g., ad carcerem, triremes, exsilium, etc. — — Nostra quæstio est de mancipiis, non de aliis servis, quorum matrimonium nullo irritatur jure. Hoc posito :

R. *Si persona libera* contrahat cum mancipio *ejus servitutem ignorans*, matrimonium nullum est, tum ecclesiastico jure [3] : tum jure gentium, seu consuetudine ubique recepta; nam leges canonicæ hoc impedimentum non statuunt, sed

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 1013.
[2] *Ibid.*, l. 6, n. 1017 et seqq.
[3] C. 4, de conj. servor.

jam supponunt. Inductum est autem, ut tollatur magna contractus inæqualitas inter personas, ac gravissima injuria, quæ sane liberæ personæ irrogaretur.

Diximus 1. *si persona libera ;* nam serva valide servam ducit, etsi eam liberam putet. Id patet ex fine legis, ex aptitudine servorum ad essentialia matrimonii, et ex ipso jure [1] ; — *ejus servitutem ignorans :* et adhuc foret nullum matrimonium, etsi compartis ignorantia sit crassa, ut contra Sotum docent probabilius Coninchius, Salmanticenses, Sanchez aliique. Secus si sciat aliam partem esse servam ; vel si cognita servitute, matrimonium ratificet : valide tunc contraheret, sed fieret irregularis [2].

Q. 3. *Quodnam votum dirimit matrimonium ?* [3]

R. 1. Votum quod matrimonium dirimit (præter illud quod Ordini sacro adnexum est) est *votum solemne castitatis per solemnem professionem sponte emissam in Religione approbata.*

Dicimus : *votum solemne,* quia votum *simplex* est quidem impedimentum, sed impediens, non vero dirimens, ut ait Cælestinus Pp. III [4] ; si tamen excipias : — 1. votum castitatis, quod emittere debet uxor, quæ consentiat virum sacro Ordine initiari ; tunc enim viro e vivis erepto, mulier non potest ratione illius voti alio matrimonio valide copulari ; et hoc ecclesiastica lege constitutum est in reverentiam Ordinis suscepti a viro [5] ; — 2. votum simplex castitatis in Societate Jesu emissum post biennium novitiatus. Hoc item dirimit matrimonium ex Bulla Gregorii XIII *Ascendente sacro*, nisi tamen Generalis dispenset. Hoc posito :

R. Non est dubium, quin votum solemne castitatis in

[1] Can. 1, caus. 29, q. 2. Plura non addimus, quia hæc servitus non amplius viget. — [2] Can. *si quis*, dist. 33. — [3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 1025. — [4] Cap. 6, qui Clerici vel vov.

[5] C. *Quia sunt*, d. 28. *It.* C. *si qua vidua*, d. 28. *It* C. *Feriatim* in fine, d. 32.

Ita pro certo docet et fusius Sanchez cum Azorio, Paludano, D. Bonaventura, D. Antonino. — Hoc ipsum supponit Benedictus XIV, *De Synod. Diœc.*, l. 13, c. 12 : ubi quærit, num id etiam valeat de viro, qui voto emisso consentit uxori, ut profiteatur, et postea uxor moriatur : quod dubium non solvit.

approbata Religione emissum dirimat jure ecclesiastico matrimonium; ait enim Tridentinum : *si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica vel voto, anathema sit* [1].

Questio tamen est, utrum hoc solemne votum etiam de jure naturæ matrimonium dirimat. Nos dicimus probabilius cum D. Thoma, D. Bonaventura, Billuart, Henriquez, Victoria et aliis, illud matrimonium dirimere de jure naturæ; nam qui semel uni rem suam dat et tradit, *donatione acceptata*, jure naturæ non amplius potest eamdem alteri tradere. Atqui homo per tale votum donat et tradit Deo corpus suum ad perpetuam continentiam, quæ traditio et donatio ab eo per Ecclesiæ Prælatos acceptatur : unde Pontifex, neque urgente causa, potest proprie dispensare; sed tantum poterit declarare, eo in casu ejus obligationem cessare [2].

Articulus 2. — Cognatio.

Q. *Quid est cognatio ?*

R. Cognatio hic sumitur pro *vinculo personarum*, et triplex est :

Alia *naturalis*, quæ oritur a generatione carnali.

Alia *spiritualis*, quæ oritur e Baptismo et Confirmatione.

Alia tandem *legalis*, quæ oritur ex adoptione.

§ 1. — De cognatione naturali [3].

Q. 1. *Quid est cognatio naturalis ?*

R. Cognatio naturalis (quæ dicitur etiam *consanguinitas*, quasi *sanguinis unitas*) definitur : *vinculum quarumdam personarum ex eodem proximo stipite descendentium, carnali generatione contractum.*

Dicitur : 1. *vinculum quarumdam personarum ab eodem proximo stipite descendentium.* Quia stipitis remoti in linea transversali (obliqua etiam, vel collaterali dicta) nulla habe-

[1] Sess. 24, can. 9. — *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 1025.

[2] *Ibid.*, l. 6, nn. 1029, et seqq.

tur ratio ; alioquin omnes homines essent consanguinei, utpote ab uno Adamo procedentes ; — 2. *carnali generatione contractum*, id est ex copula carnali, quæ nihil refert ad consanguinitatem utrum licita an *illicita ;* sicuti neque refert, utrum ex patre et matre simul, an vero ab alterutro tantum generatio deducatur, ut ab Innocentio Papa expresse declaratum fuit (forte annno 410) [1].

Tria in consanguinitate consideranda sunt : *stipes*, seu persona, ex qua aliæ originem ducunt ; *gradus*, seu mensura distantiæ unius personæ ab altera ; tandem *linea*, seu personarum series ab uno stipite descendentium. — Linea duplex est : alia *recta*, et est series personarum, quarum una descendit ab alia : ut sunt pater et filius ; alia *collateralis*, e est series personarum, quæ licet stipitem communem habeant, aliæ tamen ab aliis non descendunt, ut sunt fratres. Ipsa linea collateralis est *æqualis* vel inæqualis, prout consanguinei æqualiter a communi stipite distant, vel inæqualiter.

Q. 2. *Quo jure et gradu consanguinitas matrimonium dirimit* [2].

R. 1. Loquendo de jure ecclesiastico certum est, consanguinitatem in quocumque lineæ rectæ gradu matrimonium dirimere [3]. In linea autem collaterali olim Ecclesia matrimonium dirimebat usque ad septimum gradum ; sed in Lateranensi IV (1215) illud restrictum fuit ad quartum inclusive, ut faciliores redderentur nuptiæ [4].

[1] Ita enim legitur in 2ª Decreti parte, causa xxxv, q. x, can. 2 : *si cujus patruus, vel avunculus uxoratus obierit, et illa virum aliam postea duxerit, et filios filiasque ex illo genuerit, cum his omnibus modis commisceri prohibemus ; quia vir et mulier sunt caro una.*

[2] Hoc impedimentum ex D. Thoma inductum est, tum ut multiplicarentur amici cum extraneis contrahendo ; tum ne læderetur reverentia, quam sibi mutuo debent consanguinei ; tum ne ipsi consanguinei in eadem domo minus caste viverent, nempe sub matrimonii spe (2, 2, q. 144, a. 9).

[3] Nicolaus V ad consulta Bulgarorum.

[4] Hic adnotamus. — 1. quoad matrimonium contrahendum solam canonicam computationem retinendam esse, ut expresse statuit Alexander III : quare civilis computatio (de qua in Tract. *De justitia*, c. 7) valet duntaxat quoad civiles ipsos effectus, nempe pro successionibus.

R. 2. Loquendo de jure naturæ, certum videtur matrimonium irritum esse in primo lineæ rectæ gradu, ut inter patrem et filiam, prout docent Ss. Ambrosius ac Thoma [1]. Sane id intrinsecam refert turpitudinem; nam pugnat cum superioritate, quam ordine naturæ indelebiliter habent parentes in filios; si quidem matrimonium quamdam æqualitatem inter personas inducit : quin imo vel ipsis barbaris hoc conjugium opprobriosum est. — Quod vero spectat ad alios gradus, utrum nempe jure naturæ consanguinitas dirimat matrimonium in omnibus, quæstio est. Scotus id omnibus gradibus tribuit in linea recta. Sotus duntaxat duobus primis. Silvius id tradidit de primo gradu tum lineæ rectæ, tum lineæ transversalis. Verum satis probabiliter D. Thomas id nulli gradui tribuit præterquam primo lineæ rectæ; quia, exceptis parentibus, inter alios non videtur adesse tanta indecentia, ut ipso naturali jure irritum esse debeat matrimonium; cum hæc non ita immediate ceteras attingat personas [2]. Unde Innocentius III (ut observat Billuart) nulla facta linearum distinctione, indistincte permittit infidelibus ad fidem conversis, ut suas retineant uxores sibi in secundo gradu consanguineas [3].

Hic notandum est, quod scienter tentantes matrimonium contrahere in gradibus prohibitis consanguinitatis et affinitatis, ipso facto incurrunt excommunicationem, non tamen reservatam [4] : imo ex Tridentino sunt separandi sine ulla

hereditatibus, etc.; — 2 consanguinitatem inter easdem personas ex duplici vel etiam multiplici capite oriri posse : et tunc est multiplex sanguinis propinquitas in dispensatione aperienda : sic si duo fratres duas feminas sibi consanguineas ducant, liberi ex utroque matrimonio provenientes, dupliciter erunt consanguinei : — 3. summopere præstare, ut tyrones sese paullulum exerceant in aliquo schemate consanguinitatis per semetipsos conficiendo, distinguendo accurate, et separatim indicando stipitem, lineas et gradus. Sic, v. g., quilibet conficere poterit schema seu, uti vocant, *arborem gentilitium* familiæ propriæ; et ita eveniet, ut brevi hoc exercitio facillime ediscant ea quæ Confessariis omnibus, et præsertim Parochis, scitu maxime sunt necessaria hac super re. — Vid. *schemata* in fine Voluminis.

[1] Ep. 66, ad Paternam. — In 4. D. 40, q. 1, a. 3.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 470. — [3] Cap. *Gaudemus*, 8 d. divort. — [4] Clem. un. de consanguinit.

spe dispensationis. — Hanc excommunicationis pœnam incurrunt etiam illi, qui ignorarunt quidem impedimenta illa, sed solemnitates requisitas in celebratione culpabiliter neglexerunt[1] : quibus etiam difficulter dispensationis gratia conceditur.

Q. 3. *Quomodo inveniri facile possunt gradus consanguinitatis?*

R. 1. Si is, qui est cognitus, sit stipes communis, scribas illius nomen in charta et infra generationes et nomina personarum hinc et inde descendentium referas, usquedum pervenias ad eas personas, quæ connubio jungendæ sunt : facile inde gradus computabis.

R. 2. Si incognitus sit stipes, sic procedas : — 1. scribas in inferiori parte chartæ vel tabulæ nomen sponsi ad unum latus et nomen sponsæ ad alterum; dein adnotes supra nomen sponsi nomina eorum consanguineorum, qui forte causa esse possunt ut aliqua intersit cognatio cum sponsa : idem facito quoad sponsam; — 2. qua facta adnotatione, ascendas ex una parte et videas utrum conveniant in communi principio seu stipite, ex quo sponsus et sponsa sint mediate generati. Hinc, postquam inveneris, simulque animadverteris utrum sponsi sint in linea æquali vel inæquali, applices regulas sequentes :

Regula 1ª : in linea recta tot numerantur gradus, quo personæ, dempto stipite, v. g., pater, filius, nepos, et pronepos quatuor sunt personæ; sed tres tantum gradus; quia tres tantum sunt generationes et tres personæ, dempto stipite; — 2ª in linea collaterali æquali tot sunt gradus quot sunt personæ in una parte, dempto stipite, v. g., frater et soror sunt in primo gradu; quia in una parte una tantum habetur persona; — 3ª in linea collaterali inæquali, tot sunt gradus quot personæ in parte remotiore inveniuntur, v. g., frater et filia fratris sunt in secundo gradu; quia in remotiore parte duæ habentur personæ, nempe frater et ejus filia (*D*).

[1] Sess. 24, cap. 5.

§ 2. — De cognatione spirituali [1].

Q. 1. *Quid dicendum de cognatione spirituali?*

R. Cognatio Spiritualis est *propinquitas personarum orta ex Sacramento Baptismi, vel Confirmationis.* Hæc dirimit matrimonium jure tantum ecclesiastico : tamen congruenter; nam cum Baptismus sit quædam generatio spiritualis, et Confirmatio sit Baptismi ipsius complementum, congruum fuit, ut sicut ex generatione naturali oritur cognatio naturalis ; ita ex generatione spirituali Ecclesia deduceret cognationem spiritualem.

Olim inter plures cognatio spiritualis contrahebatur ; sed hodie ex Tridentino contrahitur [2] tantum, si de Baptismo sit sermo, *inter baptizantem et baptizatum, baptizatique patrem et matrem; necnon inter susceptorem et susceptum, et hujus patrem et matrem.* Idem porro est de Confirmatione dicendum [3].

Q. 2. *Quid requiritur ad contrahendam cognationem spiritualem?* [4]

R. Plures conditiones requiruntur ad cognationem spiritualem. Aliæ quidem ad valide, aliæ vero ad eam licite etiam contrahendam.

Quid (quæres) *requiritur ad valide cognationem spiritualem contrahendam?* Ad valide in Baptismate contrahendam cognationem requiritur : — 1. ut susceptores sint baptizati ; quia certe non potest esse pater, qui ipse nondum natus est [5]; — 2. ut habeant usum rationis, alioquin humanitus capaces non forent illius muneris suscipiendi; — 3. ut gerant intentionem tale obeundi officium : secus actio illorum esset pure materialis; — 4. ut infantem de sacro suscipiant fonte ex Tridentini lege; — 5. ut sint a parentibus designati, vel

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 1028. — [2] Sess. 24, cap. 2.

[3] Ex quo patet patrinum et matrinam posse inter se contrahere; cum nulla inter ipsos cognatio oriatur. Hinc etiam est, quod duo conjuges ex Angelico possunt alienam prolem suscipere ; et hoc consuetudine firmatum est.

[4] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 146 et seqq.

[5] Hæc conditio etiam in baptizante requiritur : item secunda et ultima. Quod etiam de confirmante dicendum est.

a Parocho, cujus est supplere parentes : unde ex Tridentino *si alii ultra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahunt ;* — 6. ut Baptismum reapse administretur ; quod enim nullum est, nullum potest parere effectum. Hinc patrini, qui in solis supplendis cæremoniis adhibentur, cognationem non contrahunt.

Ad valide vero cognationem in Confirmatione contrahendam præter dicta de baptismate, ut nempe susceptores sint baptizati, habeant usum rationis sint, designati, et habeant animum tale officium gerendi et de facto gerant in confirmatione valida ; requiritur insuper ut jam confirmati sint, prout docet probabilius Renzi afferens declarationem S. Concilii Congregationis.

Quid requiritur, ut etiam licite contrahatur cognatio spiritualis ? Plura requiruntur, sine quibus, licet prohibeamur esse patrini, cognationem tamen contrahimus, si nihilominus hoc officio fungamur.

Sic in baptismate prohibentur esse patrini : — 1. monachi et moniales, infames, facinorosi, apostatæ, heretici [1], schismatici, excommunicati, interdicti, quique rudimenta fidei ignorant ex Rituali R. ; — 2. conjuges respectu propriæ prolis : Tridentinum enim vult tantum ut parentes eos designent ; — 3. plures duobus, cum dicat idem Concilium : *sive vir sive mulier, vel ad summum unus et una ;* — 4. insuper ex variis Constitutionibus Synodalibus (prout in Novariensi ultima Synodo) prohibentur Sacerdotes et Clerici sine speciali Episcopi licentia : item muti, impuberes, qui præ-

[1] Quare peccant qui advocant hereticos pro patrinis suorum filiorum : neque Parochus potest eos admittere, licet heretici per procuratores catholicos assistant : ita communius contra Layman. Observat Dens melius esse solemniter baptizare sine patrinis, si necessitas cogat, quam hereticos vocare ; nam tunc eligeretur minus malum ; cum patrinorum hereticorum advocatio sit protestatio quasi falsæ religionis ; etenim nonnisi de falsa religione heretici sunt sponsuri : imo esset infantes tradere lupis, nam falsam religionem tantum sunt heretici pueros edocturi. E contra licite possunt catholici baptizare ; imo in baptismo pueros hereticorum suscipere, modo hac re non intendant probare eorum ritus. *Vid.* Liguori, *Homo Apost.*, tr. XIV, n. 37, et *Opus Mor.*, l. 6, n. 156.

cepto Paschali non fecerint satis, nondum confirmati. Item exteri, ignotique [1].

In Confirmatione vero prohibetur esse patrinus : — 1. patrinus Baptismatis, nisi adsit necessitas. Est commune ; — 2. persona diversi sexus a confirmando : vel pater aut mater : vel excommunicatus, interdictus, aut gravioribus facinoribus alligatus, aut fidei rudimentis ignarus, ex Pontificali R. ; — 3. prohibentur plures, cum unicus sit oportet, uti docent ex antiquo jure haud innovato [2] ; — 4. ex Synodis Diœcesanis, uti ex Novariensi, insuper debet esse patrinus saltem ejusdem ætatis ac confirmandus ; nec eodem ipse die confirmatus. Item illi omnes excluduntur qui supra in Baptismate, si excipias Sacerdotes ac Clericos [3].

Sed (quæres) *quinam actus requiritur in patrinis erga susceptum ad contrahendam cognationem ?*

Cens et Bouvier ad contrahendam cognationem satis esse, ut patrini adstent cum animo obligationem contrahendi, quin physice susceptum tangant. Sed communissime cum Angelico docent Sanchez, Salmanticenses et alii, omnino contractum physicum requiri, licet agatur de baptizando vel confirmando adulto ; tum quia textus juris canonici, qui hanc statuunt cognationem, his semper utuntur vocabulis : *suscipit*, *accipit*, *tenet*, *levat* vel *tangit ;* tum quia hæc cœremonia non est inducta ad supplendam imbecillitatem corporis ; sed ad significandam imbecillitatem animæ : unde sine tactu physico deesset spiritualis significatio. *Licet ille qui confirmatur*, verba sunt Angelici, *sit adultus corporaliter ; nondum tamen est adultus spiritualiter* [4]. Henriquez adfert etiam declarationem S. C. Congregationis [5].

Quid (inquies) *si Baptismus fuerit tantum privatim collatus ?* Non est dubium, quod cognationem contrahat ipse baptizans : sed dubium est circa patrinos. Sententia communior et probabilior cum Bonacina, Salmanticensibus,

[1] Pag. 82. — [2] Cap. *fin. de cogn. spir.* — [3] Pag. 87 et 285. — [4] 3 p., q. 72, a. 10.

[5] Eadem S. C. C. 18 dec. 1688 apud Giraldi declaravit non oportere, ut infans immediate a baptizantis manibus suscipiatur ; sed satis esse, si infans per patrinum suscipiatur a manibus obstetricis.

Sanchez, Soto et Tournely contra Layman et Suarez negat; nam Tridentinum tradit cognationem non contrahi, nisi a suscipientibus *de sacro fonte*. Atqui *de sacro fonte* nemo suscipitur in Baptismo privatim collato; cum in eo nullus occurrat fons sacer, quippe qui institutus est ad conferendum Baptismum solemne. Et ita censuit S. C. C., teste Pyrro Corrado [1].

Quid (dices) *si Baptismus solemnis sit iteratus sub conditione?* Quando sub conditione administratur Baptisma, generatim præsumitur tunc fieri sacramentum; ideoque et cognationem contrahi. Excipe si dubium de primo Baptismo sit omnino negativum, ita ut inaniter videatur sub conditione iteratum Baptisma; tunc præsumptio stat pro valore prioris, neque ideo in hoc secundo contrahitur cognatio. Ceterum curandum est, ut in utroque Baptismo sint iidem patrini; sic enim omnis difficultas evanescit [2].

Patrini (addes) *ad contrahendam cognationem suntne designandi?* Loquendo de Baptismate (quod valet semper ac proportionatim de Confirmatione) Tridentinum declaravit, cognationem spiritualem non contrahi, *si alii ultra designatos baptizatum tetigerint*. Dubium est, si nemo designatus sit, et plures non designati tangant, an isti omnes cognationem contrahant? Nos subscribimus sententiæ communissimæ, quæ dicit omnes contrahere, *qui simul tangunt;* nam Tridentinum in hoc non derogavit juri antiquo, ex quo omnes simul tangentes contrahunt [3]. Et ita, teste Barbosa, declaravit S. C. C.

Diximus *qui simul tangunt;* nam si successive plures tangant, solum primus, vel primi qui una simul tangunt, contrahunt cognationem. Si vero incertum, quisnam primus tetigerit, omnes judicandi sunt cognationem contraxisse, ut censuit S. Congregatio penes Pignatelli [4]. Ubi adnotamus,

[1] Neque obstat, quod private baptizans contrahat cognationem. Disparitas est; quia qui private baptizat, vere baptizat et Sacramentum conficit; sed suscipiens private, non eo modo suscipit, quo ab Ecclesia statutum est.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 151.

[3] Cap. fin. de cog. spir. in 6. — [4] Con. 93, tom. 7.

nos uti mortale habere cum Bonacina et aliis, designare pro patrinis duos mares vel duas feminas pro infante diversi sexus; quia multiplicarentur cognationes contra finem Concilii.

Sed quid (subjunges) *si infans suscipiatur procuratorio nomine?* Communissima ac verior sententia cum Fagnano, Sanchez, etc. docet cognationem a solo mandante contrahi; etenim ex Tridentino ille cognationem contrahit, qui est a parentibus designatus; atqui a parentibus designatus est solus principalis seu mandans, non vero ejus procurator. Sic etiam definivit S. C. Congregatio, ut refert Pontius.

Quid (dices) *si quis ex errore unum infantem suscipiat pro alio?* Si suscipiens habet expressam et absolutam voluntatem non suscipiendi alium; cum deficiat intentio, certum est cognationem non contrahi. Si vero hanc expressam et absolutam voluntatem non habeat, videtur probabilius dicendum cum Pontio, Palao, etc. cognationem nempe contrahi; nam generatim suscipiens videtur habere intentionem infantem; quem tangit, suscipiendi, quicumque sit.

§ 3. — De cognatione legali [1].

Q. 1. *Quid est cognatio legalis?*

R. *Cognatio legalis est propinquitas personarum proveniens ex adoptione.* Definitur autem adoptio ab Angelico : *extraneæ personæ in filium, vel nepotem legitima assumptio* [2]; et hæc inventa est in solatium orbitatis filiorum. — Porro cognatio, quæ ex adoptione provenit, primum a civilibus Principum legibus inducta est; ac dein per SS. Canones recepta [3]. Ideoque si casus occurrat, in quo dubitetur, an adsit impedimentum cognationis legalis, necne, ad leges civiles recurrendum est, atque earum tenore controversia definienda, ut docet Benedictus XIV [4].

Legalis cognatio dirimit matrimonium : — 1. inter adoptandem et adoptatum; et probabilius inter adoptantem et adoptati filios et filias ad quartum gradum : quasi in linea

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 1027.
[2] In 4. D. 42, q. 2, a. 1. — [3] C. unic. de cogn. leg.
[4] De Syn., l. 9, c. 10.

recta per similitudinem ad cognationem naturalem;—2. inter adoptatum et filios ac filias adoptantis in primo gradu tantum : quasi in linea collaterali ; — 3. inter adoptantem et uxorem adoptati, et vice versa inter adoptatum et uxorem adoptantis : quasi in linea recta per modum affinitatis. Ubi notandum hoc impedimentum in linea collaterali non subsistere, nisi eo tempore quo adoptatus est in potestate adoptantis : unde si sit emancipatus, filiam adoptantis absque dispensatione ducere potest. Verum est perpetuum inter adoptatum et adoptantem ; item inter adoptatum et uxorem adoptantis.

Duplex adoptio distinguitur : una *perfecta*, quæ dicitur etiam *adrogatio*, qua nempe adoptandus sui juris exsistens, Principis rescripto transit in potestatem adoptantis, fitque illius heres necessarius etiam ex testamento. Alia *imperfecta*, qua adoptandus adhuc sub patris potestate, magistratus inferioris auctoritate, assumitur in filium, quin transeat in familiam et potestatem adoptantis, sed ei succedit duntaxat ab intestato[1]. — Quæstio autem est, an ex utraque adoptione cognatio illa oriatur. Alasia et Palaus cum aliis eam ex utraque adoptione oriri contendunt; quia jus indistincte loquitur. Sed Salmanticenses et Sanchez cum D. Thoma tenent probabilius cognationem ex sola adrogatione oriri ; quia imperfecta adoptio vera adoptio non est, sed via ad illam. Cum tamen res non adhuc sit certa, *casu adveniente*, ait Bouvier, *petenda esset dispensatio ad cautelam*.....

Articulus 3. — Crimen [2].

Q. 1. *Quid est impedimentum criminis in ordine ad matrimonium ?*

[1] § *Cum autem* 3 *inst. de adopt.*, l. 2 cod.

Ex codice civili Francorum : « Le mariage est prohibé entre l'adoptant, l'adopté et ses descendants; entre les enfants adoptifs du même individu, entre l'adopté et les enfants qui pourraient survenir à l'adoptant; entre l'adopté et le conjoint de l'adoptant, et réciproquement entre l'adoptant et le conjoint de l'adopté. » Art. 348. — *Vid.* etiam, art. 343, etc.; art. 353, etc.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 1131 et seqq.

R. Impedimentum criminis definiri potest : *inhabilitas canonica ad contrahendum matrimonium vel ex adulterio, vel ex conjugicidio, vel ex utroque simul orta inter eos qui eadem crimina sub datis limitationibus perpetrarunt.* Id constat ex jure canonico [1], a quo hoc impedimentum, ut ait Angelicus, inductum est [2]. — Illud ergo obtinet : vel ob solum adulterium, vel ob solum homicidium, vel ob utrumque simul, sed sub nonnullis limitationibus.

Q. 2. *Quid de impedimento criminis, si agatur de solo adulterio ?*

R. Dupliciter impedimentum criminis ob solum adulterium contrahitur [3] : 1. per adulterium una cum matrimonii promissione [5] ; per adulterium una cum matrimonii attentatione [4].

Quid (quæres primo) *requiritur, ut adulterium cum promissione matrimonii inducat criminis impedimentum ?* Ut adulterium cum promissione matrimonii inducat impedimentum, alia requiruntur ex parte adulterii, alia ex parte promissionis.

Ex parte quidem *adulterii* requiritur : — 1. ut illud sit verum, nimirum in matrimonio valido : — 2. consummatum, sive ut vir et femina efficiantur una caro per seminum mixtionem; — 3. formale ex utraque parte, nempe ut uterque cognoscat alterutram partem esse conjugatam [6]. Ideo qui id ignoraret ab impedimento excusaretur : et probabiliter licet laboraret ignorantia crassa, quæ nisi fuerit etiam affectata, non includit dolum [7] ad adulterium requisitum [8].

[1] Ex multis capit. *de eo qui duxit.* Decret., l. 4, t. 7.

[2] In 4, D. 37, q. 2, a. 2. — [3] Ex c. 2, 4, 5 et 9 de eo qui duxit.

[4] C. fin. de eo qui duxit in matr.

[5] Qui vero sibi mutuo paciscuntur duntaxat (quin adulterentur) de contrahendo matrimonio post obitum conjugis, licet non contrahant impedimentum, ipso seclusо adulterio et conjugicidio ; peccant tamen mortaliter, ut docent Elbel, Layman. Sanchez. Quia hoc pactum inhonestum est, et a jure reprobatum ; cum ansam præbeat machinandi vel saltem desiderandi mortem conjugis (C. *fin. de eo qui duxit, etc.*)

[6] C. significasti de eo qui dux. — [7] Ex gloss. in l. Magn., ff. de verb. signif. — [8] Ex l. pen., ff. ad l. Jul.

Ex parte vero *promissionis* requiritur : — 1. ut ea facta sit, vivente eodem conjuge : quia non contrahitur impedimentum, si promissio in uno matrimonio facta sit, et adulterium in alio perpetratum, aut vicissim. Hinc si Titius uxoratus promittat matrimonium Caiæ, si fiat viduus; dein viduus factus ducat Corneliam; et tunc adulterium cum ipsa Caia committat, impedimento non tenetur; — 2. ut sit externa et acceptata : communius tamen et probabilius non requiritur repromissio; cum in jure sola requiratur *fides data* [1], quæ esse profecto potest sine repromissione; — 3. ut nullo modo sit ante adulterium revocata, secus ea non amplius adesset simul.

Quid vero (dices) *si hæc promissio fuerit ficta, vel conditionata?*

In primo casu probabilius et communius docent Croix, Holzman, Layman, Salmanticenses, Sporer aliique contra Sanchez, impedimentum non induci. Jus enim positivum requirit *fidem datam*, sive veram promissionem matrimonii : atqui promissio ficta non est nec fides data, nec vera promissio [2]. — In secundo vero casu item probabilius negant Coninchius, Holzman, Layman, Perez, etc., contra Collet, impedimentum adesse; nam hic versamur in odiosis, ideoque est intelligenda vera, absoluta, et consummata promissio; maxime cum per promissionem conditionatam non ita detur causa captandæ mortis conjugis. Exceptionem tamen apponunt communiter : et est si conditio verificata fuerit ante mortem conjugis, nondum promissione illa revocata; tunc enim ipsa fieret absoluta.

Quid (quæres secundo) *requiritur, ut udulterium cum matrimonii attentatione* [3] *inducat criminis impedimentum?*

[1] Ex c. 1, et 6 de eo qui duxit, etc.

[2] Esto quod per talem fictam promissionem in adultera decepta non vitetur periculum captandæ mortis conjugis, in quo sita est causa impedimenti; sed cum agatur de lege prohibitiva, et de materia odiosa, semper facienda est interpretatio stricta, maxime cum finis præcepti non cadat sub ipso præcepto.

[3] *Attentatio matrimonii* tunc, e. g., habetur, quando duo conscii matrimonii hic et nunc existentis, ante vel post adulterium, consensum emittunt de præsenti, et volunt haberi uti conjuges. Esto quod exterius

Ut adulterium cum attentatione matrimonii inducat impedimentum, alia requiruntur ex parte adulterii, alia ex parte attentationis.

Ex parte *adulterii* requiritur quod supra, ut nempe illud sit verum, consummatum et formale. — Ex parte autem *attentationis* requiritur probabilius, ut adulterium et matrimonii attentatio fiant, durante eodem conjungio [1], ut jam de promissione explicavimus.

Q. 3. *Quid de impedimento criminis, si agatur de solo homicidio?*

R. Ut homicidium solum inducat impedimentum criminis requiritur :

1. Ut occisio secuta sit, et illa quidem ex communi consilio viri et mulieris [2]. Nihil autem refert ferrone an veneno, propriisne manibus an alienis, ex consilione an mandato sit cædes illata [3].

2. Ut fiat cum intentione matrimonii ineundi cum complice homicidii, ut docent communissime [4]; secus nulla esset ratio impedimenti. Hinc si vir uxorem occidat ex alia causa, v. g., ut liberius adulteram teneat, etiamsi ista in homicidium conspiraverit, dummodo sine matrimonii intentione, non contraheretur impedimentum. Sufficit autem ut hæc intentio sit ex parte unius; quia jam adest finis impedimenti : requiritur tamen in nostra sententia, ut aliquo modo manifestetur intentio illa exterius; neque enim Ecclesia potest punire quod non potest cognoscere [5].

omnia requisita observent, uti si fugerent, alibi domicilium sisterent, ac ibi coram decepto Parocho contraherent. Eo in casu non solum nullum esset sic attentatum matrimonium ob impedimentum ligaminis; sed nullum quoque foret, si postea vellent illud revalidare, conjuge mortua, ob criminis videlicet impedimentum, quod modo exposuimus. — Quæ matrimonii attentatio, non refert, sive ante sive post adulterium, sive coram Parocho, sive etiam clandestine contingat.

[1] C. ult. de eo qui duxit. — *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 1033, et seqq.

[2] Cap. Laudabilem 1, de conv. inf. — [3] Can. 5, caus. 31, q. 1, c. 1 de conv. infid. — [4] Can. 5, caus. 31, q. 1, cap. 1, de conv. infid.

[5] Diximus *aliquo modo*, ut esset si sufficientia indicia præcesserint intentionis, puta munera, familiaritates, epistolæ amatoriæ et similia inter eos, qui contrahere volunt.

Hic tandem animadvertimus, quod ex peculiari Cœlestini V dispositione etiam una tantum pars fidelis hoc impedimentum contrahit, illudque communicat infideli complici, quacum etiam ad fidem conversa contrahere nequit[1].

Q. 4. *Quid requiritur ad inducendum criminis impedimentum, si agatur de homicidio una cum adulterio?*

R. Ad inducendum criminis impedimentum ex homicidio una cum adulterio, alia requiruntur ex parte adulterii; alia ex parte homicidii. Ex parte nempe *adulterii* semper requiritur, ut illud sit verum, consummatum atque formale, ut dictum est supra. — Ex parte vero *homicidii*, quando hoc est cum adulterio conjunctum, requiritur quidem, ut cum intentione matrimonii ineundi sit perpetratum, et intentio sit comparti aliquo modo manifestata; non tamen requiritur, ut illud ex communi consilio secutum sit. Ita in jure[2].

Articulus 4. — Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, ætas, affinis.

Q. 1. *Quænam cultus disparitas dirimit matrimonium?*[3]

R. Per *cultus disparitatem*, quæ matrimonium dirimit, intelligitur illa *Religionis diversitas*, quæ exsistit inter baptizatum et non baptizatum. Quare ex hoc impedimento invalide contraheret baptizatus cum cathecumeno; vel cum invalide baptizato, licet id ignoretur.

Cultus disparitas matrimonium invalidum facit, non quidem jure naturæ; sic plura leguntur hujusmodi matrimonia utique approbata, uti inter S. Monicam et Patricium gentilem, S. Cæciliam et Valerianum item gentilem[4]: nec jure sacrorum Canonum, cum nihil in illis habeatur constitutum; sed *generali Ecclesiæ more*, *qui pluribus abhinc*

[1] Cap. de conv. infid. — [2] C. *Si quis virente* 5. Caus. 31, q. 1.

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 1044.

[4] Etiam in veteri lege nonnunquam permittebatur, ut Hebræi ducerent infideles (*Vid.* Veith, *Scriptura Sacra contra incredulos propugnata*, in Ruth, n. 46). Tamen hæc matrimonia sunt plena periculis: unde Apostolus (2. Cor. 8) monet: *jugum nolite ducere cum infidelibus.* — *Vid.* Salzano, *Lezioni di diritto, ecc.*, p. 3, l. 23.

sæculis viget, et vim legis obtinet (id est a XII fere sæculo) : verba sunt Benedicti XIV Constit. *Singulare.*

Q. 2. *Quid de vi, prout est impedimentum dirimens matrimonii?*

R. Vis prout constituit impedimentum dirimens matrimonii, intelligitur non solum vis absoluta, seu violenta coactio, sed etiam vis, ut aiunt, conditionalis : seu metus gravis injuste incussus ab extrinseca et libera causa ad matrimonium extorquendum. Quo quidem, jure saltem ecclesiastico, matrimonium dirimi certum est, licet ei accedat juramentum [1].

Dicimus 1. *metus gravis*, qui nempe talis sit respective. Sane nulla lege habetur, quod levis metus invalidet matrimonium; neque enim ipse aufert sufficientem ac necessariam deliberationem [2]. Et idem dicendum est cum communi de *metu reverentiali*, nisi sit conjunctus cum timore gravis damni, ut diuturni odii, etc.; nam metus mere reverentialis non est proprie metus, sed simplex reverentia, quæ per se quamdam solam erubescentiam importat, quæque ab intrinseco potius quam ab extrinseco ortum habet [3].

2. *Injuste incussus;* si enim metus incutiatur justa de causa, et qui eum patitur, ipse de se matrimonium eligat ad metum effugiendum, valebit matrimonium; quia vel jam est sufficienter voluntarium in suo principio, vel certe nulla tunc intervenit injuria. Hinc valebit, si illud contrahat defloratur virginis ad vitandam mortem, vel alias pœnas ex criminis delatione futuras. Valebit item si quis contrahat ex metu gehennæ aut mortis in morbo vel naufragio; quia nulla ei injuria infertur, sed liber ipse eligit conjugium.

3. *Ad matrimonium extorquendum;* quia matrimonium ex metu contractum etiam gravissimo, qui non sit incussus ad ipsum extorquendum, validum profecto est. Tunc enim non

[1] Cap. *Significavit;* et c. *Veniens*, de eo qui duxit; et cap. *Consultationi* de spons., et matrim. — [2] Suppl. q. 47, a. 3.

[3] Pro metu gravi intelligunt communiter periculum mortis, exsilii, diuturni carceris, infamiæ, aut alterius damni gravis sibi vel conjunctis ad quartum gradum impendentis. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6. n. 1045 et seqq.

contrahitur matrimonium ex metu, sed ipsum eligitur ut medium ad declinandum malum, quod timetur : ideoque est voluntarium simpliciter. — Res explicatur exemplo : si pater inveniat stupratorem filiæ suæ, et minas mortis incutiat ad matrimonium extorquendum, illud erit invalidum. Sed si minas ipsas incutiat ad ulciscendam tantum injuriam sibimet irrogatam; et stuprator ad ejus iram sedandam, atque ad se liberandum, nuptias offerat easque celebret, valebit utique conjugium [1] : quia licet metus fuerit injuste incussus (neque enim pertinet ad privatos ulcisci injurias); attamen, quia non fuit incussus ad matrimonium extorquendum, ideo nullimode aufert ei libertatem relate ad illud eligendum.

4. *Jure saltem ecclesiastico;* nam de jure naturæ quæstio est. Negant de jure naturali metum invalidare conjugium Collet, Concina, Layman et Lessius; quia libertas ex tali metu minuitur tantum : et ita est de aliis contractibus. Verum non minus probabiliter, et forsan probabilius affirmant Bossius, Covaruvias, Holzman, Navarrus et Pontas cum D. Thoma [2]; tum quia matrimonium est vinculum perpetui amoris, at repugnat ut amor a metu producatur; tum quia secus matrimonium (si semel esset validum) non posset amplius gaudere beneficio restitutionis in integrum, seu rescissionis (ut fit quoad alios contractus per injustum metum initos); quia est indissolubile : unde a natura habere debet, quod per metum initum sit nullum; tum quia jus canonicum statuens hoc impedimentum, non videtur nisi jus naturale promulgare [3].

5. *Licet ei accedat juramentum :* nam juramentum sequi-

[1] Ita si quis juste ad mortem damnatus, ducat filiam judicis ei oblatam, ut mortem vitet, valebit conjugium; quia metus non insertur a judice, potius aufertur. Erit e contra irritum, si judex ut illum ad hoc induceret, injustam tulisset sententiam; quia in secundo hoc casu metus est ad matrimonium extorquendum illatus. Item irritum, si medicus nollet mederi puellam, nisi nubat sibi vel filio suo, saltem si urgeat medicinæ necessitas, vel medicus ex justitia mederi teneatur; patet ex dictis.

[2] Suppl., q. 47, a. 3.

[3] Cap. *Cum locum*, 14 de spons.

tur naturam contractus [1].—Hæc tamen hic notanda : 1. metum non ita facile probari posse, ideoque judicandum esse ordinarie in favorem matrimonii [2]; 2. matrimonium in facie Ecclesiæ rite celebratum, sed per metum, convalescere per spontaneam cohabitationem vel copulam; habentur enim hæc ut signa novi ac liberi consensus [3].

Q. 3. *Quid de impedimento Ordinis ad matrimonium?*

R. Ordo, qui est impedimentum matrimonii dirimens, est Ordo sacer seu major : quod jure certissimum est [4].

Sed dubitatur, an illud dirimat jure divino vel ecclesiastico tantum Prima sententia dicit matrimonium dirimere jure divino; quia votum solemne Ordinis sacri solet in jure canonico [5] æquiparari professioni religiosæ, quæ sic irritat matrimonium. Verum secunda sententia communior et probabilior cum D. Thoma, Billuart, Sanchez, Suarez, etc., docet votum Ordini sacro adnexum dirimere matrimonium solo jure Ecclesiæ; nam continentia non est Ordini de necessitate naturæ adnexa, sed tandum de Ecclesiæ ordinatione. Unde patet disparitas : nempe Ordinatio sacra ex se non dicit traditionem ordinatim ad continentiam, sed ad sacrum ministerium, de cujus essentia non est cœlibatus, sicuti est de essentia Religionis [6].

Q. 4. *Quid de impedimento ligaminis quoad matrimonium?* [7]

R. *Ligaminis* voce, prout est impedimentum dirimens matrimonii, intelligitur *vinculum, vi cujus ille, qui jam matrimonio ligatus est, non potest aliud inire.* Idque oritur ex jure tum ecclesiastico [8], tum divino [9], et ipsi voci naturæ congruum est [10]. Unde qui bona fide contraxit secundum matrimonium, putans priorem conjugem esse mortuam, si postea certo sciat ipsam vivere, etsi id firmiter probare non

[1] Cap. 2 de eo qui duxit. — [2] Cap. 47 in fin. de test.
[3] Cap. 21 de spons. — C. 4 qui matr. accus.
[4] C. Diacono; *et* C. Litterar. Qui Cler. vel vovent; *et* in Extrav. antiq. de voto; et Tridentinum, sess. 24, can. 9. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 1059. — [5] C. unic. de vot. in 6.
[6] De hoc voto fusius Tract. *De Ordine* ubi *de cœlibatu.*
[7] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 1060. — [8] Cap. 8, de divort.
[9] *Vid.* Tridentinum, sess. 24, c. 2. — [10] *Vid.* dicta disp. 1, c. 2, a. 3.

possit, debet a secunda conjuge separari [1]. Si vero dubitat de vita prioris conjugis, tenetur ante diligentem veritatis inquisitionem abstinere a debito petendo. — Ex his patet, certa indicia requiri solutionis prioris conjugii, ut aliud permittatur. Nec sufficit sola et longa unius conjugis absentia; nam absentia non certo arguit mortem. Nec sola fama ex incerto rumore; quia dictum inane facile sequitur multitudo. Nec unicus testis; cum vox unius sit vox nullius.

Ceterum hic notamus, matrimonium ob aliquod impedimentum nullum, si sit ab una saltem parte bona fide contractum, non tantum a jure canonico [2], sed fere ubique ab ipsa civili lege (quoad suos respective effectus) haberi uti legitimum; si tamen fuerit præscriptis ab Ecclesia solemnitatibus celebratum [3].

Q. 5. *Quid de impedimento honestatis quoad matrimonium?* [4].

R. Impedimentum honestatis *est propinquitas quædam, seu species affinitatis, quæ oritur tum ex sponsalibus inter unum sponsum et consanguineos alterius, tum ex matrimonio rato inter alterutrum conjugem et compartis consanguineos.* Dicitur etiam *impedimentum publicæ honestatis :* quod quidem jure ecclesiastico inductum est; quia indecorum Ecclesiæ videbatur, ut qui iniit sponsalia vel matrimonium cum muliere, aliam postea ducat ex consanguineis ejusdem [5]. Hoc autem impedimentum perpetuum est, et durat etiam sponsalibus solutis, ac matrimonio; non enim a contrahentibus pendet, sed ab Ecclesia. Et ita declaravit S. C.

[1] Cap. 2, de secund. nuptiis. — [2] Cap. *Ex tenor.* Qui filii sint legit.
[3] *Cod. civ. Gall.*, art. 201.
[4] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 1061 et seqq.
[5] Cap. 3, 4, 8 de spons. « Des raisons d'honnêteté publique (ait Salzano, *Lezioni di diritto*, p. 3, lez 24), ont fait défendre, chez tous les peuples civilisés du monde, que le mariage pût être contracté avec les consanguins de ceux avec qui on a été fiancé ou réellement marié. Et en effet, les conjoints étant destinés le plus souvent à vivre et à cohabiter ensemble avec leurs consanguins respectifs, il ne convenait pas qu'on fût placé par un mariage au milieu de personnes en qui un ancien amour pût être ranimé ou des passions nouvelles fomentées d'une manière tout aussi criminelle, par le souvenir d'une ancienne promesse, ou par l'espoir d'un mariage futur. »

Congregatio, approbante Alexandro VII 6 julii anno 1658.

Sed (quæres) *quousque extendatur publica honestas?* Vel publica honestas provenit a sponsalibus, vel a matrimonio rato. Si 1, ex Tridentino matrimonium dirimit inter sponsos et eorum parentes legitimos vel illegitimos ad primum gradum tantummodo [1] : sic, v. g., si Caius sponsalia contraxit cum Berta, invalide contraheret quidem cum matre vel sorore vel filia suæ sponsæ; valide autem cum ejus nepte vel consobrina vel avia [2]. — Ut tamen ex sponsalibus oriatur hoc impedimentum, necesse est ut ea sint : 1. certa, id est cum determinata persona inita [3]; 2. absoluta : vel si conditionata, ut conditio verificata sit [4]; 3. valida [5].

Si 2, ex antiquo jure a Tridentino non innovato (ut declaravit Pius V Const. *Ad Romanum* 1 julii 1568) extenditur publica honestas usque ad 4[m] gradum inclusive sive validum sit matrimonium, sive invalidum ex aliquo impedimento dirimente, uti impotentiæ, raptus, clandestinitatis, etc.

Diximus *sive invalidum;* attamen excipe : — 1. si invaliditas veniat ex impedimento honestatis orto ex sponsalibus jam valide contractis : tunc jure constitutum est, ut non oriatur impedimentum relate ad personam desponsatam [6]. Hinc si Caius, initis sponsalibus cum Lucia, eaque relicta, ejus sororem ducat, ad Luciam redire potest (imo et debet, ut satisfaciat promissis), quin indigeat dispensatione; quia ex tali matrimonio invalido non oritur impedimentum honestatis relate a Luciam [7]. Aliter tamen esset, si Caius illud matrimonium etiam consummaverit : tunc neutram valet ducere : non etiam ob exortam affinitatem ex illo commercio cum sorore; non sororem ob jam exsistens honestatis impedimentum; — 2. excipe si invaliditas oriatur ex defectu

[1] Sess. 24, c. 3.

[2] « Ils (les fiancés) peuvent épouser les alliés de leur fiancé, à quelque degré que soit leur alliance. Ainsi, par exemple, un fiancé contracte validement, sans dispense, avec la belle-mère, ou la belle-sœur, ou belle-fille de sa fiancée. » Gousset, *Théol. Mor.*, t. 21, n. 818.

[3] Cap. unic. de spons. in 6. — [4] Loc. cit. — [5] Tridentinum, l. c.

[6] Cap. unic de spons. in 6.— *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 1064.

[7] Sed oritur relate ad ejus consanguineos; cum exceptio sit tantum inducta pro primis sponsalibus.

consensus; eo in casu non oritur honestatis impedimentum : hinc non oritur ex matrimonio inito cum amante, cum ebrio, ex errore personæ, ex metu gravi, vel cum ficto consensu, ut declaravit S. C. C. 23 martii anno 1664 [1]. Ratio quia in omnibus his deficit consensus omnis, vel saltem qualis requiritur.

An (quæres) *honestas oriatur a matrimonio civiliter tantum contracto, ut fit in Gallia?* Videtur affirmandum cum Gury, sive contrahentes intendant postea contrahere coram Ecclesia, sive non; nam si 1, censetur contractus sponsalitius, et honestas est at primum gradum : si 2, est matrimonium clandestinum dirimens ad quartum gradum, licet invalidum.

Q. 6. *Quid de impedimento ætatis quoad matrimonium?* [2]

R. Impedimentum ætatis quoad matrimonium in eo consistit, quod ad valorem matrimonii jure canonico requiratur annus quartusdecimus in viro, et duodecimus in femina, et quidem completus [3].

Si tamen malitia suppleat ætatem, nimirum si habeatur potentia ad coitum et generationem, etiam ante illam ætatem valide contrahitur [4] : imo et licite ex Episcopi venia, qui auditis probationibus, potest declarare an adsit illa potentia; quia tunc etsi adhuc impuberes lege, jam sunt natura puberes ob validas corporis vires. Verum cum id probare difficile sit (si casus excipiatur, quo femina conceperit), tutius erit supremam Sedem adire. Ita Benedictus XIV Const. *Magnæ nobis?* — At pubertate legali completa, etsi nondum advenerit naturalis, valet matrimonium etiam jure ecclesiastico, quod tunc non requirit potentiam actu expeditam; sed potentiam, quæ possit aliquando expediri. Neque solet ab ipso jure impotentia perpetua declarari ante annum 18 viri, et annum feminæ 14.

[1] *Vid.* Monacelli, tit. 16, for. 2.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 1065 et seqq.

[3] Imo ipso jure naturæ valet matrimonium etiam ante legalem pubertatem, nempe ut primum quis valet humano modo contrahere, etsi non actu coire.

[4] Ex cap. de iis; et cap. ult. de disp. impub.

Q. 7. *Quid de affinitate dicendum est, prout dirimit matrimonium?* [1]

R. Affinitas est *propinquitas personarum quarumdam orta ex copula carnali completa, sive licita sive illicita.* Fundamentum habet affinitas in eo, quod duo fiunt una caro; et sic unus consanguineos alterius tangere censetur. Et hæc semper perdurat.

Diximus 1, *personarum quarumdam;* quia hæc propinquitas oritur tantum inter consanguineos viri, qui cognovit mulierem, ac mulierem ipsam; et inter consanguineos mulieris, ac ipsum virum [2]; — 2. *ex copula carnali completa*, id est ad producendam generationem sufficienti [3] neque refert, an ea habita sit cum invita vel amente; quia semper verificatur divisio carnis [4]; — 3. *sive licita*, hoc est ex matrimonio legitime contracto : *sive illicita* [5], nempe ex fornicatione, adulterio, incestu.

Quæres : *quo gradu affinitas dirimat matrimonium?* In linea recta affinitas matrimonium dirimit ad infinitum : unde Titius non potest ducere neque matrem, neque aviam, neque filias, neque filiarum filias (et sic successive) suæ uxoris. —In linea vero collaterali, si affinitas provenit ex commercio licito, ea extenditur ad quartum gradum inclusive, sicut consanguinitas [6]; si autem provenit ex commercio illicito, extenditur tantum ad secundum gradum [7].

An (quæres) *affinitas dirimat matrimonium etiam jure naturæ?* Consentiunt illud affinitatem dirimere solo jure cano-

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 1067 et seqq.

[2] « Il faut remarquer qu'on ne contracte l'affinité qu'avec les parents proprement dits de la personne qu'on a connue soit licitement soit illicitement; elle ne s'étend point à ses alliés : *affinitas non parit affinitatem.* D'après ce principe, les deux frères peuvent épouser les deux sœurs; le père et le fils peuvent épouser la mère et la fille; un homme peut épouser successivement les veuves de deux frères. De même, celui qui a épousé la sœur de Titus pourra, après la mort de sa femme, épouser la veuve de ce même Titus. » Ita Gousset, *Théol. Mor.*, t. 11, n. 813.

[3] Can. 11, caus. 35, q. 2 et 3. — [4] C. Discretion. 6 de eo qui cognov.

[5] Jure tamen civili affinitas oritur tantum ex copula maritali.

[6] Concil. Lateranense IV. — [7] Tridentinum, sess. 24, c. 4. *de ref. matr.*

nico : — 1. quando affinitas oritur ex copula illicita sive in linea recta sive in linea transversali; nam hæc nullam reverentiam vel amicitiam generat; et in ea datur dispensatio; — 2. quando agitur de linea transversali, etiam in primo gradu, licet affinitas ex copula licita oriatur[1]. Sane in veteri lege non solum permittebatur, sed etiam præcipiebatur ut frater duceret uxorem fratris sui sine liberis defuncti[2] : et Pontifices hic aliquando dispensant.

Quæstio tota est de primo lineæ rectæ gradu ex copula licita, v. g., inter provignum et novercam, inter et generum. Sunt qui sacrum cum Bellarmino tuentur in hoc gradu affinitatem dirimere matrimonium de jure naturali; quia hic indecentia videtur manifesta. Verum cum Angelico, Candido, Corneio, Gabriele, Gonet, Veracruce, etc., nobis videtur probabilior sententia, quæ negat; quia in aliquibus Conciliis (uti sunt Agathense an. 506, et Aurelianense III an. 538 celebrata) prohibentur dissolvi matrimonia eorum, qui in infidelitate duxerunt sibi affines in primo lineæ rectæ gradu[3] : quod factum non fuisset, si talis conjunctio vetita esset de jure naturæ.

Ad quem gradum (inquires) *extenditur affinitas ex matrimonio, quod sit invalide contractum?* Si matrimonium sit invalide contractum in mala fide, non videtur cur affinitas extendi debeat ultra secundum gradum; nam in utroque

[1] Ex Chirographo Gregorii XVI ad Pro-Datarium 22 nov. 1836, habetur : *vel* in primo affinitatis gradu, ut si Titius, uxore defuncta, hujus sororem ducere velit; *vel* in primo consanguinitatis mixto cum secundo consanguinitatis, ut si Titius ducere velit filiam fratris sui, scilicet suam neptem ex parte fratris; *vel* in primo affinitatis mixto cum secundo affinitatis gradu, ut si Titius ducere velit filiam fratris suæ uxoris, scilicet suam neptem ex parte uxoris, non dispensari, nisi urgentissima causa, et de ea expresse testante pro conscientia Episcopo. - In extensum rescriptum refert Salzano, *Lezioni di diritto, ecc.*, p. 3. L. 26. — [2] Deut. 25,

[3] Adde : adversariis ipsis fatentibus, affinitas ex copula illicita, ne in ipso quidem primo gradu lineæ rectæ est impedimentum dirimens de jure naturali : ergo idem dicendum etiam pro affinitate orta ex copula licita in gradu eodem ; una enim et eadem militat ratio. A tali tamen dispensatione, etsi pluries rogati, semper Romani Pontifices abstinuerunt, referente Benedicto XIV, *De Syn. Diœc.*, l. IX, c. 13.

foro habetur revera uti illicita copula. Si vero matrimonium sit invalide contractum in bona fide, alii tunc affinitatem extendunt ad 4^m^ gradum; quia cum fide bona nullum nefas, seu illicitas est in copula. Alii extendunt ad gradum 2^m^ tantummodo; quia revera copula illa fornicaria est in se, et matrimonium nonnisi in fictione subsistit. Cum res dubia sit, ad cautelam petenda est dispensatio juxta alios : ubi advertimus, quod licet in aliquorum sententia ex matrimonio sic nulliter contracto non oriatur impedimentum affinitatis ad 4^m^ gradum; oritur tamen impedimentum, quod dicitur *publicæ honestatis*.

Quomodo (instabis) *dignoscitur gradus, in quo quis cum alio est affinis?* Ad dignoscendos gradus affinitatis inservit hæc regula notissima : *quo gradu consanguinitatis quis est junctus viro, eodem gradu affinitatis junctus est mulieri.* Et vicissim : *quo gradu consanguinitatis quis junctus est mulieri, eodem gradu affinitatis junctus est viro.* Seu clarius : eo gradu una persona affinis est consanguineis alterius personæ, quam cognovit, quo gradu illi ab ista persona carnaliter cognita distant, v. g., Petrus, qui Annam cognovit, est affinis cum matre et filia Annæ in primo lineæ rectæ gradu; cum sorore ejusdem in primo gradu lineæ collateralis, cum nepte in secundo, etc. Hic etiam notandum, quod quis alicui potest fieri affinis ex duplici capite, licet in eodem gradu, ut si carnaliter cognovisset duas sorores suæ sponsæ.

Articulus 5. — Si clandestinus [1].

Q. 1. *Quid de clandestinitatis impedimento quoad matrimonium?*

R. Impedimentum clandestinitatis situm est in illo Tridentini decreto quo jussit, ut cuncta fidelium matrimonia celebrentur coram proprio Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi aut Ordinarii licentia; et simul coram duobus vel tribus testibus. Matrimonia aliter contracta dicuntur *clandestina*, id est *occulta*, opposita nempe huic publicitati, quam requirit Concilium. Porro iis in locis, ubi Tridentinum

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 1078.

publicatum est, conjugia clandestine inita nulla sunt et invalida (imo neque in sponsalia transire possunt, ut declaravit S. Congregatio penes Fagnanum). En verba Concilii [1]: *qui aliter quam præsente Parocho vel alio Sacerdote de ipsius Parochi vel Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit et annullat* [2].

Obligatio autem contrahendi coram Parocho atque testibus est et *localis* et *personalis*. Quatenus *localis* afficit territorium, et eos qui ibi matrimonio jungendi sunt, obligat: unde Angli, apud quos non est promulgatum Concilium, in Italia nostra contrahentes, hanc legem servare tenentur. Quatenus vero *personalis* eos obligat, qui domicilium habentes in loco, ubi Tridentinum est promulgatum, in extraneo loco ubi illud promulgatum non est, contrahere vellent. Hinc Itali per Angliam transeuntes *inter se* clandestine contrahere non possunt, nisi eo venerint, ut domicilium vel quasi-domicilium ibi ideo acquirant. Ita S. C. Congregatio approbante Urbano VIII, 1627.

Diximus *inter se*; quia si Italus cum Angla in Anglia contraheret, valeret conjugium clandestinum; nam cum Angla exempta sit ab illa lege, privilegium Italo communicat ob individuitatem contractus. Ita Clemens XIII anno 1767 ad Archiepiscopum Mechlinensem.

Quid (quæres) *de locis, ubi Tridentinum non est promulgatum?* In iis locis clandestinum matrimonium validum est, ut in Anglia, Scotia, Hibernia, Borussia aliisque provinciis septentrionalibus, quæ a fide defecerunt ante 1564, quo decreta Concilii confirmata et promulgata fuere; etenim Tri-

[1] Sess. 24, cap. 1 de Ref. matr.

[2] Ratio, ob quam Tridentinum tulit hanc legem, fuit bonum commune, ut nempe evitarentur mala illa gravissima, quæ a matrimoniis clandestinis oriri solent, nam plerique, relicta uxore priori, quacum clam contraxerunt, cum alia contraherent palam; et sic perpetuo viverent in adulterio. Quæ proinde lex cum lata sit in præsumptione periculi universalis, non cessat in casu particulari, quo nullum tale timeatur damnum. Nam stat semper illa generalis periculi præsumptio.

dentinum statuit, ut illa lex non obtineat, nisi post 30 dies a facta in unaquaque Parochia promulgatione. Quæstio esse potest de Belgio et Hollandia, ubi fuit ea lex promulgata; sed postea calviniana heresis principatum obtinuit. Benedictus XIV, 1741 Const. *Matrimonia* quæstionem solvit statuens matrimonia clandestina in Belgio et Hollandia celebrata inter hereticos, vel inter catholicum et hereticam valida esse. Hæc tamen declaratio non respicit catholicum conjugia inter se, ut ipse Pontifex alibi docuit [1]: item solas respicit *fœderatas illas provincias*, ut respondit Pius VII ad Vicarios Generales Pictavienses 29 aug. 1818 [2].

Q. 2. *Quis Parochus matrimonio assistere debet?*

R. Ad validam assistentiam requiritur *Parochus proprius*, quo nomine intelligitur qui habet ordinariam jurisdictionem in contrahentes; ideoque Parochus domicilii vel quasi-domicilii, non vero originis, ut declaravit S. C. Congregatio. Nihil autem refert, quod extra Parœciam vel Diœcesim assistat, etiam contradicente parocho loci; actus enim assistendi actus est potestatis assistendi uti testis, non actus jurisdictionalis. Neque etiam refert, quod extra Ecclesiam assistat; quia nihil tale præcipitur ad valorem.

Diximus 1, *domicilii*: ad domicilium autem adquirendum requiritur factum habitationis cum animo in tali loco perpetuo manendi [3]: et adquiritur ipso primo habitationis die [4]; — 2 *quasi-domicilii*: ad hoc adquirendum necessarium est factum habitationis simul cum intentione eo in loco manendi per majorem vel saltem dimidiam anni partem: sic qui causa belli ad aliam transit Parœciam habetur in jure uti illius parochianus [5].

Quasi-domicilium vero jam adquiritur cum supradicta intentione, spatio unius mensis ex Benedicto XIV Constit. *Paucis abhinc*, 19 mart. anno 1758. An vero adquiratur minori tempore, res definita non est: in praxi si matrimonium

[1] De Syn., l. 6, c. 6.

[2] *Vid.* Bouvier, qui hoc impedimentum fusiori sermone, recto ordine, ac solida doctrina prosequitur, *De Matrimonio*, c. 7.

[3] L. 20, ff. ad municip.; L. 5, § 5, de injur. — [4] Loc. cit.

[5] Ex cap. fin de paroch.

ante mensem fuerit contractum, ait S. C. Congregatio *de novo referendum esse in Congregatione*. His positis, jam plures quæstiones resolvuntur [1] :

1. *Gubernatores, judices, medici, scholastici* valide contrahunt in locis, ubi ad tempus habitant, ratione quasi-domicilii.

2. *Educandæ* valide contrahunt coram Parocho Ecclesiæ parochialis, intra cujus limites situm est monasterium, ratione item quasi-domicilii [2]. Et idem valet de *famulis* et *ancillis*, quæ penes dominos suos quasi-domicilium contraxerunt; qui ideo eo in loco valide matrimonium celebrant.

3. *Puellæ expositæ*, quæ sunt in hospitiis, contrahere debent coram Parocho loci illius. — Item ex antiqua, quæ est, consuetudine, dicit Cardinalis Lambertini de *puellis, quæ vivunt in conservatoriis*, a quibus aluntur atque dotantur.

4. *Vagus* potest contrahere coram quocumque Parocho, licet tantum alter sponsorum sit vagus; quia sponsus habens domicilium fixum alterius privilegio potest uti. Hoc tamen ex Tridentino [3] non sinant Parochi, *nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, et re ad Ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint*. Quam quidem licentiam Episcopus ex Instructione S. C. C. non concedat, nisi ei de statu libero authentica fides Ordinarii originis exhibeatur.

5. *Exteri carceribus detenti* non possunt ibi contrahere, si custodiæ tantum causa ibi detineantur. At possunt, si ibi in pœnam sit carcer ad debitum tempus eis adsignatus.

[1] Hac de re vid. Benedictus XIV, *Notificationibus* XV, XXXII et LXXXVIII. — Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 1090 et seqq.

[2] Ita S. C. C. 19 dec. 1748. Contraria autem dispositio, cujus meminit Benedictus XIV, *Notificatione* XXXIII, respicit tantum Statum Romanum, cujus quidem talis est usus, ut nempe educandæ, collegiales, familiares ac famuli, si habent domum vel familiam in alia Parœcia, ad hanc pertineant tum quoad matrimonium, tum quoad funera : proclamationes tamen matrimonii in utraque Parœcia fieri deberent.

Educandæ tamen peccant in loco monasterii contrahendo, cum id sit prohibitum a S. C. C. 9 nov. 1545 : quæ quidem vult, ut dictæ puellæ exeant e monasterio, et in domum parentum revertantur, ibique contrahant. — [3] Sess. 24, c. 7, de R. matr.

6. *Infirmi extranei* extra casum præcisæ necessitatis non possunt contrahere coram Parocho, in cujus loco hospitale situm est. At possunt (ex S. C. C. 22 apr. anno 1622), si ibi jam domicilium vel quasi-domicilium contraxerint.

7. *Milites* sive in præsidiis sint, sive in stationibus, sive in castris nequeunt contrahere coram Capellano; sed debent ad validitatem contrahere coram Parocho loci.

Quid (quæres) *si duo sint Parochi ejusdem parœciæ, vel contrahentes duo habeant domicilia?*

In primo casu uterque Parochus potest assumi, etiam invito altero; quia uterque est parochus proprius. Ita S. C. C. — In secundo autem casu, licet aliqui teneant esse contrahendum in Parœcia, ubi tunc temporis habitant; communissime tamen et valde probabiliter tenent alii contrahi posse in utraque parœcia, modo in utraque habuerint sponsi habitationem; ita ut non habeatur ratio habitationis actualis, sed æqualis : quæ quidem æqualitas non mathematice, bene vero moraliter accipienda erit. — Juverit hic adnotare cum Benedicto XIV, *Parochum ruralem non esse proprium, quando rusticatur causa recreationis, vel pro rusticanis negotiis*[1].

Quid (addes) *si sponsi ad diversas parœcias pertineant?* Tridentinum præcipit adhiberi Parochum illius contrahentis, in cujus Parœcia celebratur conjugium.—Verum ex universali consuetudine illud celebrandum est in domicilio sponsæ; ideoque ab illius Parocho : ac recte, cum non mulieres viros, sed viri mulieres debeant requirere. Hoc tamen ad validitatem non refert; sed uterque Parochus valide assistit, ut declaravit S. C. Congregatio 16 feb. anno 1595.

Q. 3. *Quænam esse debent qualitates Parochi assistentis?*

R. Ut valide assistat (vel facultatem assistendi tribuat) Parochus, satis est quod communiter habeatur uti *verus Parochus*, nec sit intrusus absque ullo titulo. Hinc quamvis graviter peccet Parochus; valide tamen assistit, licet ab Episcopo prohibeatur, quia per hoc non desinit esse Paro-

[1] *Notificatione* XXXIII. — Si enim Parochus sit intrusus, sed cum titulo colorato, tunc ob publicum bonum actus sustinentur ex L. 33, *ff. de Off. Præt.*

chus : item licet nondum Sacerdos [1] : item si sit irregularis, interdictus, suspensus, excommunicatus etiam vitandus; quia hæ censuræ non privant per se ipsa Parœcia. Aliunde in hac re Parochus non exercet aliquam jurisdictionem, sed assistit tantum uti testis qualificatus a Tridentino deputatus, ut de matrimonio possit, occurrente necessitate, testificari. Imo in probabiliori sententia potest ob eamdem rationem dare licentiam assistendi etiam alteri Sacerdoti.

Si tamen sit *publicus hereticus*, non assisteret valide; nam est privatus ipso jure Beneficio parochiali [2] : ideo desinit esse Parochus.

Q. 4. *Quinam præter Parochum potest assistere?*

R. Præter Parochum valide matrimonio assistit :

1. Episcopus pro tota Diœcesi : sane ipse potest alium Sacerdotem delegare; ergo poterit et ipse id agere per se, nam *nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur* [3]. Declaravit autem S. C. Congregatio 9 sept. 1684, quod si Episcopus mandat Parocho credito Parocho domicilii, ut assistat matrimonio, licet non sit talis, valet matrimonium. Hanc etiam facultatem assistendi et delegandi habet Vicarius Generalis : neque eum potest prohibere Episcopus ex declaratione ejusdem S. C. Congregationis apud Croix.

2. Vicarius Capitularis, sede vacante. Abbates jurisdictione quasi Episcopali pollentes. Et Archiepiscopi in Diœcesi Suffraganeorum tempore visitationis et appellationis. Nam isti in jurisdictione sunt.

3. Quilibet Sacerdos, qui ab Ordinario (vel ejus Vicario), aut Parocho licentiam obtinuerit, ut ait Tridentinum. Hæc tamen licentia debet esse *certa*, expressa nempe; vel tacita, sed ex ratihabitione de præsenti, v. g., si Parochus præsens esset atque sileret. Nam non sufficit ratihabitio *de futuro*, qua quis secum ipse putet ratum postea a Parocho habendum fore quod agit; quia hæc non est actu licentia. Sufficit tamen licentia quæ sit data, etsi metu extorta; cum satis sit

[1] Item etsi non fuerit intra annum ad Sacerdotium promotus ex *S. C. Congregatio* 12 mart. 1583, nempe saltem valide.

[2] *Const.* Nicolai III. — [3] Reg. 79 juris in 6.

voluntaria. Item ex declaratione S. C. C. sufficit generalis deputatio, et licentia ad cuncta munia parochialia obeunda; quia in hac continetur ipsa quoque facultas assistendi.

Hæc porro licentia vel deputatio adeo necessaria est ex Tridentino, ut si quis vel Parochus alienus, vel Sacerdos tam sæcularis quam regularis auderet sine ipsa alicui matrimonio assistere, incurreret suspensionem ipso facto tamdiu duraturam, quamdiu ab Ordinario illius Parochi, qui matrimonio interesse deberet, absolvatur [1]. Quam suspensionem probabilius censet Alasia cum Sanchez non esse ab omnibus omnino functionibus ecclesiasticis, id est ab officio simul et beneficio, sed ab exercitio Sacerdotali tantum; nam juxta canonum intelligentiam ex subjecta materia determinatur pœna, ut in eo quis puniatur, in quo deliquit.

Delegatus (quæres) *poteritne alterum subdelegare?* — Si agitur de Sacerdote delegato ad cuncta parochialia munia obeunda, sive, ut aiunt, ad universitatem causarum (ut si, v. g., substituto diceret Parochus ad aliquod tempus a Parœcia discessurus: *Parœciam tibi commendo, fac ut alter ego*), jure poterit alterum subdelegare ad unum, vel ad alterum munus speciale [2]: ideo etiam ad assistendum alicui matrimonio. — Si vero agitur de delegato ad munus tantum speciale, v. g., ad conferendum baptisma, ad assistendum matrimoniis, alium sudelegare non poterit. Hoc colligitur ex dispositione juris positivi: sane tunc non jurisdictio, sed certum ministerium duntaxat ei committitur [3].

Q. 5. *Qualis esse debet præsentia testium et Parochi?*

R. Ad 1. Cum Tridentinum indicando testes, non dicat eos esse debere omni exceptione majores, inde deducunt sufficere etiam personas infames, feminas, parentes, servos, infideles et pueros, usum tamen rationis habentes. Neque

[1] Sess. 24, c. 1, de R. matr.

[2] C. Quoniam 40, de off. deleg. § ceterum.

[3] Quid (dices) si neque Parochus neque delegatus haberi possit, si nempe fiat ad eos moraliter impossibilis, aut difficillimus recursus, ut in hostium incursione? Urgente gravi causa, tunc valet matrimonium coram testibus duntaxat contractum, ut declararunt Benedictus XIV ad Archiep. Goanum 15 mart. 1758; et Pius VI ad Episc. Lucionensem 28 maii 1793.

refert, quod sint per vim adducti; vel affectent non intelligere, modo moraliter sint præsentes, ita ut sufficienter testari possint de contracto matrimonio. Testes autem saltem duo esse debent, et simultanee cum Parocho præsentes.

R. Ad 2 : Quod dictum est de testibus, idem currit de Parochis quoad modum præsentiæ : nempe hæc talis esse debet, ut Parochi advertere possint quid agatur, et de eo testari. Idcirco non sufficit præsentia materialis, sed requiritur etiam moralis, nempe ut audiant verba contrahentium, vel saltem ut perspiciant data signa consensus. Neque refert, etiamsi per dolum, metum, aut injuriam detineantur et ipsi resistant et contradicant, ut sæpius fuit definitum a S. C. Congregatione, teste P. Zacharia[1]. Ceterum peccarent *graviter* contrahentes, si vi aut dolo casu transeuntem Parochum detinerent, ut matrimonium coram eo contraherent. Gravis enim, ut patet, irrogaretur injuria tam Sacramento, quam Ecclesiæ ; cum Parochus tunc habeatur ut persona publico ministerio mancipata.

Articulus 6. — Impos, raptave si mulier.

Q. 1. *Quid est impotentia ut est impedimentum matrimonii?*[2]

R. *Impotentiæ* nomine hic intelligitur *incapacitas ad copulam* : oriri potest vel ex privatione membrorum ; vel ex eorum improportione ; vel ex frigiditate ; vel maleficio. Dicimus *incapacitas ad copulam*, non ad generationem ; quia copulæ tantum, non vero generationis potentia ad essentiam matrimonii requiritur. Hinc Ecclesia permittit conjugia inter senes et steriles, qui licet non ad generationem, ad copulam tamen sunt idonei. Item inter moribundos, qui veram habent potentiam, licet morbo impeditam. Item inter eos, qui unum tantum habent testiculum ; quia nihilominus verum semen emittunt. — Pariter nec sunt impotentes feminæ, quæ aut sus-

[1] Debent tamen testes et Parochus nominatim nosse contrahentes ; secus non possent de conjugio testificari. Hinc (ex S. C. C. 6 maii 1741) *matrimonium initum a sponso faciem habente palliatam naso tenus, nullum est* : intellige si inde sponsus non aliter dignoscatur Parocho.

[2] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 1095 et

ceptum viri semen retinere, aut sine mortis periculo parere nequeunt; quia tum illa seminis susceptio, tum istud periculum jam ostendunt potentiam ad copulam consummatam.

Contra vero sunt impotentes eunuchi perfecti, qui nempe utroque caret testiculo, ut declaravit Sixtus V an. 1587: item qui contusos habent testiculos, ita ut verum semen emittere nequeant. Item femina, quæ sine mortis periculo non possit reddi apta viro.

Q. 2. *Quotuplex distinguitur impotentia?*

R. Multiplex est impotentia ad copulam: — 1. alia est *naturalis*, quæ provenit ex defectu naturali: et alia *accidentalis*, quæ provenit ex vitio accidentali, v. g., ex morbo; — 2. alia *perpetua*, quæ mediis naturalibus et licitis tolli nequit: et alia *temporanea*, quæ mediis licitis, v. g., medicorum remediis et chirurgorum operationibus potest auferri; — 3. alia *absoluta*, quæ est cum personis quibuscumque: et alia *respectiva*, quæ non est, nisi cum tali persona; — 4. alia *antecedens*, quæ matrimonii celebrationem præcessit: et alia *subsequens*, quæ postea secuta est [1].

Q. 3. *Quænam impotentia dirimit matrimonium?*

R. Impotentia antecedens et perpetua, sive naturalis sive accidentalis, dirimit profecto matrimonium. Et quidem respectu omnium, si sit absoluta; respectu vero illius tantum personæ, quacum coiri non potest, si sit relativa. Id autem habemus tam ex jure positivo canonico [2], quam ex jure naturali; nam *sicut in aliis contractibus non est conveniens obligatio, si aliquis se obliget ad hoc quod non potest dare vel facere; ita non est conveniens matrimonii contractus, si fiat ab aliquo qui debitum carnale solvere non possit:* ita Angelicus [3]. — At idem dici non debet neque de impotentia

[1] Si dubitetur, utrum impotentia præcesserit, an subsecuta sit judicabitur præcessisse, si prefecta sit a causa intrinseca; quia quod a natura est, semper inesse præsumitur. Si vero ortum habuerit a causa extrinseca, v. g., a mutilatione membri, judicabitur esse antecedens, si allegetur brevi tempore, v. g., uno vel altero mense post matrimonii celebrationem: subsequens vero, si post longum tempus; quia tempore matrimonii quisque præsumendus est potens, nisi contrarium illico ac certo probetur.

[2] C. de frig. et mal. — [3] Supp., q. 58, a. 1.

temporanea : quia qui hac laborat, absolute loquendo, ad copulam perficiendam idoneus est : neque de impotentia subsequente; quia hæc jam invenit matrimonium validum, ideoque illud dissolvere non potest [1].

Q. 4. *Quid agendum circa matrimonii dissolutionem, quando impotentia antecedens cognita est uti certa?*

R. Cum in hoc casu matrimonium sit nullum non tantum ecclesiastico, sed etiam naturali jure, patet sponsos illico separandos. Pars autem impedimento non laborans, vel impedimento tantum relativo, poterit alium ducere, si ei apta inveniatur. — At quoad separationem notandum, quod etsi evidenter constet de hac impotentia, ut si vir utroque testiculo careret : non tamen illico judex credere debet attestationi partium; quia aliquando etiam nullo defecto laborantes id deponere possunt [2] : sed eligendi qui de hac impotentia testimonium dicant. Olim, ait Alasia, his conjugibus, seu potius contrahentibus, permittebatur, ut possent simul habitare non tanquam conjuges, sed tanquam frater et soror [3]; sed ex hodierna Ecclesiæ disciplina nunc amplius ipsis non permittitur, præsertim si conjuges juvenes sint, licet non institerint pro declaratione nullitatis matrimonii. Quapropter Sixtus V, litteris datis ad Episcopum Novariensem Apostolicæ Sedis in Hispania Legatum, præcipit, ne tales contrahentes simul cohabitarent.

Sed (quæres) *quid si ipsa impotentia sit dubia?* Si dubium hoc præcedat matrimonium, nemo potest nuptias inire dubitans de sua impotentia (si dubium sit positivum), donec, re diligenter investigata, dubium deponat : alioquin injuriam gravem irrogaret alteri parti. Quod si, dubio non obstante, contraxerit, potest licite matrimonio uti; nam tunc ex jure datur triennalis experientia : sicuti datur quando dubium hoc supervenit ipsi matrimonio (*E*).

[1] Conjugibus quibus impotentia supervenerit, tactus, aspectus, oscula (si id sit citra periculum pollutionis), vel licent ex rationabili causa, quia non deficit status conjugalis, qui ea quandoque cohonestat : vel venialiter aut mortaliter vetantur juxta ea, quæ de conjugali debitu agentes trademus. Ita Sanchez, Busembaum, Bouvier, etc.

[2] Cap. 2. *de eo qui cognov.* — [3] Cap. 5 de frig. et malefic.

Quid (addes) *resolvendum est, si mulieris impotentia sit talis, ut per aliquam operationem auferri possit?*

Certum est non teneri mulierem pati operationem, si ex ea mortis vel gravissimi morbi periculum ipsi immineret; quia tunc in jure ejus impotentia censetur antecedens et perpetua : ideoque matrimonium nullum [1], nullumque onus ex eo in illam exortum. His præcisis, Croix, Roncaglia, Salmanticenses, Sanchez, et Sporer contra Pontas et Tournely communissime docent mulierem utique teneri pati operationem illam cum gravi molestia et dolore. Ratio, quia mulier vi contractus initi cum viro ad illud videtur graviter obligari, quod necessarium est ad servandum jus copulæ in virum translatum [2].

Q. 5. *Quid de impedimento raptus quoad matrimonium?* [3]

R. Raptus, prout est impedimentum dirimens matrimonii, definitur : *violenta abductio mulieris matrimonii ineundi causa*. Hoc impedimentum Ecclesiæ jure inductum est; ait enim Tridentinum : *decernitque S. Synodus inter raptorem et raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium* [4]. Nihil autem refert, quod vir ad mulierem rapiendam utatur opera alterius; nam qui per alium facit, per se facere censetur [5].

Dicitur 1. *violenta :* etenim si desit vis, vel si adsit con-

[1] C. *Fraternitas*, de frigid., etc.

[2] Hæc sententia videtur probabilior speculative loquendo, sed practice loquendo valde probabile est, quod ait Continuator Tournely cum Pontas, nempe quod si incisio non posset fieri, nisi per manum chirurgi, non tenetur mulier hanc incisionem pati, si pati debeat nimiam verecundiam; hoc enim esset onus plus quam gravissimum. Et ex eo deducitur; quod communiter docent, nempe non teneri puellam nec ad vitam servandam in aliquo morbo verecundo chirurgi manum pati; tanto ergo minus tenebitur ad hoc, ut apta fiat conjugio. — Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 1099. — [3] *Ibid.*, l. 6, nn. 1106 et seqq.

[4] Sess. 24, c. 6, de R. matr. — *Vid.* Gousset, *Théol. Mor.*, n. 797.

[5] Probabilius est tantum matrimonium, non vero sponsalia inter raptorem et raptam irrita esse; nam non eadem et adæquata ratio currit; cum sponsalia non tantam libertatem requirant, utpote rescindibilia. Ita Perez, Pickler, Krimer, etc. Verum alii communius cum Sanchez et Salmanticensibus contrarium docent; quia cum sponsalia sint via ad matrimonium, eamdem requirunt libertatem.

sensus mulieris (etiam invitis parentibus) cessat crimen raptus; quia tunc potius habetur fuga[1] : vel ad summum raptus sedutionis, non violentiæ.

2. *Abductio :* id est traductio de loco in locum, vel etiam de domo in domum per aliquot inde passus distantem. Unde non suffícit quod mulier transferatur de cubiculo in cubiculum ejusdem domus, etiamsi per vim ibi cognoscatur (tunc esset tantum vis, non abductio) ; sufficit vero si transferatur in locum separatum, in quo illa sit sub potestate viri. — Cessat impedimentum, si mulier loco sit reddita tuto ; nam Tridentinum ait valere matrimonium, si sit *rapta a raptore separata ; et in loco tuto, et libero constituta ; et eum in virum habere consenserit.*

3. *Mulieris ;* quia si rapiatur vir, nullum erit impedimentum raptus ; cum de hoc casu non loquatur Concilium. Nec sane eadem ratio est, uti dicunt communiter ; tum quia id raro accidit ; tum quia vir non ita est seductioni obnoxius.

4. *Matrimonii ineundi causa ;* quia si mulier abducatur alia quacumque de causa, etiam libidinis explendæ, raptus non inducit impedimentum. Ita declaravit S. C. C. 13 jan. anno 1585. Ita verba Concilii Tridentini probabilius interpretantur Alasia, Coninchius, Holzman, Salmanticenses, Sanchez aliique passim.

Sed (quæres) *quænam pœnæ a jure constitutæ sunt contra raptores ?* Ex Tridentino (præter impedimentum dirimens quod incurrit raptor) tum raptor, tum omnes eidem consilium et favorem ad hoc præbentes, incurrunt excommunicationem, sed nemini reservatam : item infamiam perpetuam ac inhabilitatem ad omnes dignitates : et si clerici sint, ejectionem quoque e proprio gradu. Imo raptor ligatur insuper obligatione dotandi raptam.

Ubi notandum : — 1. excomunicationem ipso facto incurri ; ceteras vero pœnas nonnisi post sententiam ; cum hæc nimiam acerbitatem contineant, ut illico quis eas debeat in se exsequi ; — 2. dictas pœnas non incurri ab eo, qui ab aliis

[1] Vis autem ista potest esse tam physica, v. g., violenta manuum injectio, quam moralis, v. g., metus gravis, sive inferatur per se sive per alios.

jam raptam mulierem domi suæ retinet; quia raptus jam est consummatus.

Quid (dices) *si sponsus rapiat sponsam?* Censet Henriquez ac Ledesma ipsum nec impedimentum, nec ceteras pœnas incurrere; quia id statuit jus antiquum [1]. Sed verius id negant Concina, Sanchez et Salmanticenses, casu quo femina abducatur invita; nam Tridentinum (quod reformavit jus antiquum) indistincte loquitur.

An (addes) *si non impedimentum, saltem incurrat ceteras pœnas qui abducit mulierem causa libidinis; vel alio malo fine, quam ad matrimonium?* Alii negant; quia Tridentinum solum intendit favere libertati matrimonii: sane ea in sessione loquitur de solo matrimonio. Alii vero gravissimi auctores affirmant; quia Tridentinum in illo speciali capite generaliter loquitur. Et quamvis quoad impedimentum inducendum Tridentina lex ex communi sensu sic fuerit recepta; non ita tamen est quoad alias constitutas pœnas [2].

COROLLARIUM.— *De Matrimonii denuntiationibus, seu bannis* [3].

Q. 1. *Cur denuntiationes matrimonii inductæ sunt* [4]*?*

R. Denuntiationes matrimonii fuerunt inductæ: — 1. et maxime, ut detegantur si quæ forte exstent impedimenta; — 2. ut eliminentur matrimonia clandestina; — 3. ut filiifamilias, invitis vel insciis parentibus, non contrahant. Si tamen omittantur, non ideo invalidant matrimonium; cum illis clausula irritans non sit apposita.

Q. 2. *Quomodo denuntiationes matrimonii fieri debent?*

R. Tridentinum *præcipit, ut in posterum antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho, tribus continuis diebus festivis, in Ecclesia, inter Missarum solemnia publice denuntientur inter quos matrimonium sit contrahendum* [5].

[1] Cap. penult. *de rapt.* — [2] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 1106.

[3] Vox *Ban*, cujus usum Franci invexerunt in Gallias sæc. V., non aliud significat, quam *publicam denuntiationem futuri matrimonii*. Est ex præcepto Concilii Lateranensis in Tridentino confirmato.

[4] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 989 et seqq.

[5] Sess. 24, c. 1, de R. matr.

1. *Tribus continuis diebus festivis* : quæ continuitas ita est accipienda, ut nulli festi dies præsertim dominici inter unam alteramque denuntiationem intercedant ; alioquin non excusaretur quis a veniali, quia jam contra præceptum faceret [1]. — Dies porro illi debent esse *festivi* sive ex præcepto generali, sive ex præcepto particulari alicujus loci, sive ex lege scripta, sive ex consuetudine [2]. — Episcopus autem potest dispensare, ut fiant etiam diebus ferialibus (ut declaravit S. C. C. penes Barbosam) si æque servetur finis Concilii.

2. *In Ecclesia*, id est in Ecclesia Parochiali contrahentium : possunt autem fieri probabiliter etiam in Oratorio saltem cum aliqua causa, uti dicunt Barbosa, Navarrus et Sanchez. Vel ad januam Ecclesiæ. Vel etiam alio loco, confluente magno populo ; quia in eo casu non deviaretur a fine legis : quod quidem probabile videtur saltem sine mortali, et si adsit aliqua causa, sine ulla culpa.

3. *Inter Missarum solemnia*, id est in Missa parochiali, vel etiam conventuali, ut declaravit S. C. C. [3]. Quod si per oblivionem, vel alia de causa omittantur in Missa, *possunt etiam fieri diebus festivis dum cantantur Vesperæ* ex eadem S. C. Congregatione [4]. Dicunt etiam probabiliter Barbosa, Roncaglia et Sanchez, quod possunt etiam fieri, si adsit aliqua saltem causa, in Ecclesia tempore processionis, vel etiam concionis, etsi non sit inter Missarum solemnia [5].

4. *A proprio contrahentium Parocho* : quod si sponsi fuerint diversæ Paroeciæ, sed ejusdem diœcesis, denuntiationes ab utroque Parocho faciendæ sunt. — Si vero alter-

[1] Verum si dies festi sibi ipsis proxime et immediate succederent, licet non ex necessitate, quia jam Concilii lex impleretur, at ex ipso legis fine, ex consensu Doctorum ac particularibus Synodis (ut ex Synodo Novariensi pag. 151), *unius saltem diei intervallum inter singulas denuntiationes interponi deberet.*

[2] Etiam in *Festis suppressis* denuntiatio fieri potest, ex S. C. C. ut dicunt. — [3] In Novariensi 1 jul. 1724.

[4] Sacra Concilii Congregatio 23 oct. 1586.

[5] Item usus est (maxime pro Ordinandis) ut cum vera adest causa, denuntiationes fiant occasione alicujus Tridui, vel Benedictionis ideo indictæ ; si tamen revera sit concursus populi.

uter sponsorum ad diversam etiam Diœcesim pertineat, tunc extraneus debebit etiam referre *statum*, ut vocant, *liberum* exaratum ad normam Instructionis S. C. Congregationis [1], nisi ante ætatem nubilem a sua Diœcesi discesserit [2]. Et status iste debet prius recognosci, et approbari in propria etiam Curia Episcopali, antequam Parochus matrimonio assistat [3].

Parochus debet populum admonere de vice in vicem, an proclamatio, quam agit, sit prima an secunda an ultima : et quando una vel altera peracta, speretur dispensatio in reliquis, pariter fidelibus indicandum est. — Quod si bannis peractis, duo menses effluxerint, quin matrimonium celebretur, repetenda ea sunt, *nisi aliter Episcopo videatur*. Ita Rituale R.

Ex Synodo Novariensi, si duo menses effluxerint, una saltem denuntiatio repetenda est; omnes vero, si tres vel plures effluxerint menses [4].

Q. 3. *An promulgationes sint agendæ sub gravi ?*

R. Affirmative : proclamationes sub gravi faciendæ sunt; agitur enim de re gravi, ac præcepta ob finem magni momenti. Hinc tam assistens, quam contrahentes illam transgredientes gravissime delinquunt : imo Parochus matrimonio interesse præsumens, cui legitimæ non præcesserint denuntiationes, suspensione ab officio triennio duratura, aut etiam graviori pœna plecti jubetur; ipsis vero contrahentibus, qui Ecclesiæ mandatum in re sane gravi contemnunt, condignam pœnitentiam injungendam statuitur [5]. — Attamen ex universali usu a proclamationibus excipiuntur Principes matrimonium contracturi; quia eorum genus satis notum est.

An (quæres) *peccet graviter Parochus, qui matrimonio assistit, omissis tribus denuntiationibus sine Episcopi licentia,*

[1] Exstat in Synodo Novariensi pàg. 402.

[2] Imo si quis procul a Parœcia diu post ætatem nubilem sit commoratus, ejus matrimonio Parochus nequit assistere, nisi per testes coram Episcopo probet, se nullo impedimento irretitum. Ita S. C. Instructione 21 aug. 1679 a Clemente X confirmata.

[3] S. C. C. penes Zachariam vult, ut proclamationes fiant etiam in loco originis.

[4] Pag. 154. — [5] C. cum inhibitio § finali *de cland. despon.*

si per diligentiam adhibitam certus sit nullum esse canonicum impedimentum ?

Barbosa, Roncaglia et Sanchez communissime et verius affirmant. Esto quod Parochus per suam diligentiam impleat finem Tridentini; transgreditur tamen illam diligentiæ formam, quam Concilium exigit : hæc vero cum sit in re gravissima, non excusatur a mortali, nisi adsit urgens necessitas, quæ moram non patiatur. Imo nec adæquate satisfacit fini præcepti, tum quia illa lex fundata est in præsumptione juris, quæ ideo in omni casu, quoad potest, servanda est; tum quia si postea casu aliquod detegatur impedimentum, filii inde exorti habentur illegitimi [1] : ac conjugibus adimitur spes dispensationis, si agatur de consanguinitate, affinitate vel publica honestate [2]. Saltem nonnisi difficile ea concedi solet. Et ideo ea circumstantia omissionis ex Curiæ stylo ad valorem est exprimenda.

Quid (quæres) *si Parochus duas vel unam tantum omittat proclamationem sine dispensatione, et sine causa?* Duas omittere probabilius est mortale; quia duæ e tribus ut pars gravis totius præcepti habenda est. Utrum vero id sit etiam dicendum de omissione unius tantum, affirmant Escobar, Pontius, etc.; sed probabiliter negant, si Parochus aliunde sit certus nullum adesse impedimentum; quia respectu ad totum hæc non videtur materia gravis [3].

Q. 4. *An fideles debeant impedimenta, si norint, denuntiare?*

R. Sive fiant sive etiam omittantur denuntiationes, omnes cujuscumque sexus ac loci [4] *per se loquendo sub mortali*, si quod noverint impedimentum, tenentur denuntiare, quamvis secretum. Id patet ex lege non tantum Ecclesiæ, sed ipsius naturæ, quæ præcipit ut prospiciatur et dignitati Sacramenti et bono proximi [5].

[1] Ex c. fin. § si quis de cland. desp. — [2] Tridentinum, Sess. 24, c. 5.

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 990.

[4] Ex qua parte hæc ex fertur ab Ecclesia ei subjiciuntur omnes christiani; ex qua parte nititur præcepto charitatis, omnes omnino ea tenentur.

[5] Hinc est, quod in ipsa denuntiationis forma solent audientes ad-

Ergo omnes denuntiare tenentur, qui rationis usum habent; cum tunc illius præcepti sint capaces. — Etiam consanguinei et amici : imo strictius, ut patet, ipsi damnum tenentur impedire suorum amicorum et propinquorum. — Etiam alienigenæ; quia id præceptum est ab Ecclesia in Ecclesiæ bonum. — Etiam qui jam scit impedimentum a S. Pœnitentiaria dispensatum fuisse utpote occultum, si postea publicum evaserit; ut tunc publice afferatur obtentæ dispensationis testimonium. — Etiam si unus duntaxat sit, qui sciat impedimentum, et illud nequeat probare : uti tenet communissima et verior sententia cum Barbosa et Sanchez, qui id probant ex jure canonico, ubi dicitur : *matre asseverante ipsos esse consanguineos, non debent conjungi*[1]. Sane hic non agitur de contractu rescindendo; sed de peccato vitando, ac Sacramenti frustratione avertenda. Utique, quando agatur de rescindendo matrimonio jam contracto, unus testis non sufficit, sed probatio requiritur omni exceptione major; quia factum supponitur recte factum[2]. Verum aliter est, quando res est de matrimonio contrahendo : quæ ratio probat ipsum Episcopum probabilius teneri matrimonium impedire, etsi solus impedimentum sciat; nam bene potest quis esse judex et testis, quando agitur de malo impediendo[3].

Quando autem duntaxat unus testis habetur, requiritur : — 1. ut non tantum denuntiet cum juramento; sed etiam

monere de hac gravi denuntiandi obligatione. Et Synodus Novariensis præcipit, ut Parochi non tantum sanctitatem, virtutem et legitimum finem matrimonii aperiant suis; sed etiam interdum, arrepta occasione, impedimenta matrimonialia explicent, et eos moneant de dicta obligatione. — Attamen observamus, quod ex lege charitatis, si ex manifestatione periculum infamiæ alicui personæ immineret, præmittenda erit fraterna correctio, cum profutura aliquo modo prævidetur.

[1] Cap. *Super eo* 22, *de test. et attest.* — Cap. *Super eo de cons. et affin.*

[2] Benedictus XIV ad impediendas fraudulentas matrimonii dissolutiones Const. *Dei miseratione* 3 nov. 1741 statuit ab omnibus Ordinariis eligendum *matrimonii defensorem*, qui judiciis hac de re adesse debet, ac matrimonii validitatem tueri.

[3] Etiam jam inito conjugio, tenetur quilibet impedimenta quæ certo norit, manifestare, non tam ex Ecclesiæ, quam ex charitatis lege.

deponat, nisi probare valeat famam impedimenti; — 2. ut habeat certam scientiam ex se, non ex auditu; nisi agatur de affinitate, vel consanguinitate; — 3. ut non sit vilis conditionis [1], nisi factum sit adeo occultum, ut aliter probari non possit : tunc admittitur etiam probatio insufficiens, scilicet ad indagandum [2].

1. Diximus : *per se loquendo* omnes teneri; datur enim aliquando exceptio : sic ab obligatione denuntiandi impedimenta excipiuntur :

Confessarii, quorum notitia non est hujus fori. Item qui revelare non possunt absque gravi detrimento sui vel suorum, ut si impedimentum proveniat ex illicita eorum copula; — 2. qui impedimentum sciunt sub secreto consilii, ut sunt parochi, medici, obstetrices; nam societatis interest hæc secreta tecta servari. Aliter esset ex Angelico, si sciatur illud sub secreto confidentiæ; nam nulla utilitas in rempublicam ex hisce secretis [3]; — 3. qui illud audierunt a persona nulla omnino fide digna; cum nulla sit ratio hujus auditus.

Q. 5. *Quid agendum a Parocho, cognito impedimento?*

R. Parochus etsi solus habeat notitiam impedimenti, modo non sit ex secreto consilii neque ex confessione sacramentali, tenetur impedire matrimonium, et rem totam Episcopo deferre [4], cujus est eam cognoscere [5]. Quod si notitia sit ex confessione, cum arctissima sit sigilli sacramentalis lex hujus notitiæ, nulla habenda ratio. Attamen debet parochus in ipsa confessione sponsos monere, ut a tali matrimonio abstineant, donec dispensentur. Excipe nisi sint in bona

[1] Ut essent mancipia : ceterum in hac re locorum consuetudines attendendæ sunt. — *Vid.* Maschat, *Inst. Can.*, ubi fusius de testibus, de eorumque habilitate et inhabilitate.

[2] C. 22 et 47, de test. — c. 12 de spons. — c. 8 de cohab. — c. 1 de cons. et aff. — [3] 2, 2, q. 70, a. 1. — [4] C. 1. cogn.

[5] Nec obstat dicere, quod peccatori occulto non potest denegari Sacramentum, cum publice petit. Hoc enim evenit, cum aliud non currit malum, quam mala perceptio Sacramenti : secus autem cum interveniunt alia gravia damna, quæ plerumque accidunt ex matrimoniis invalidis, ut recte docent Bossius, Coninchius, Roncaglia, Sanchez, etc.

fide, et ex monitione desperetur fructus, et impedimentum tale sit, ut non de facili, contracto matrimonio, a sponsis dignoscatur [1]. Tunc enim est omittenda monitio, donec obtineatur dispensatio; quia melius est interim permittere peccatum materiale, quam præbere occasionem certi peccati formalis.

Quid (quæres) *si moniti sponsi non possent a matrimonio desistere sine magno scandalo, et omnia jam parata sint, factæ denuntiationes, amici invitati,* etc.? Tunc Parochus, vel Confessarius suadeat illis, ut contrahant sub conditione: *si Papa dispenset*, animo interea cohabitandi ut frater et soror, donec veniat dispensatio, et sic iterum contrahant. Ita Beja, Pontius, etc. — Si autem hoc remedium non obtineat, ut si, v. g., cognitio impedimenti se teneat ex parte unius tantum, qui non vult prodere turpitudinem suam, docet Bossius, Sanchez, etc., suadendum esse pœnitenti, ut emittat votum castitatis ad tempus, illudque manifestet.

Quia tamen hoc videtur periculosum propter suspicionem, quam aliis ingerere potest, ideo communissime ac valde probabiliter alii dicunt cum Anacleto, Antoine, Barbosa, Dejustis, Urtado et Sanchez, quod in tali rerum angustia, potest dispensare Episcopus; quia tunc recte præsumitur Pontifex ipsi delegare facultatem. Cardenas hoc dicit *moraliter certum*, Benedictus XIV concedit id esse *fere commune* [2], Pyrrus Corradus testatur insuper id declarasse Sixtum V [3].

Quid (addes) *si neque ad Episcopum haberi possit recursus; quia nuptiæ omnino in crastinum celebrandæ sunt, et Episcopus longe distet?* Tenet Roncaglia non sine fundamento cum Lugo et aliis, quod eo in casu posset Parochus

[1] Quæ omnia cum proportione sunt dicenda de alio confessario non parocho, qui vel ex sponsorum confessione, vel ex aliis novit impedimentum: qui monere vel non monere debet, ratione circumstantiarum: et currit, etiam matrimonio celebrato. *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 613 et 996.

[2] De Syn. l. 7, c. 31, n. 2. — *Vid.* Ferraris, *Bibl.*, v° Impedimentum.

[3] Praxis dispens., l. 8, c. 4, n. 41.

vel Confessarius prudens utendo epicheia declarare talem humanam legem pro tunc non obligare. Quia tunc lex cessat in particulari non tantum *privative*, quatenus redditur inutilis, quo in casu adhuc obligat; sed cessat etiam *contrarie*, quatenus fit novica, unde cessat habere rationem veræ legis [1]. Notant tamen quantocius, saltem pro majori securitate, et etiam pro reverentia erga Ecclesiæ leges, recurrendum esse ad Sacram Pœnitentiariam, ut obtineatur dispensatio seu declaratio [2].

Q. 6. *Quisnam potest dispensare super bannis?*

R. En Tridentini verba: *si aliquando probabilis fuerit suspicio matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denuntiationes, tunc vel una tantum denuntiatio fiat, vel saltem parocho et duobus vel tribus testibus præsentibus, matrimonium celebretur. Deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur, nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ denuntiationes remittantur. Quod illius prudentiæ et judicio Sancta Synodus relinquit.*

Ex his habetur Episcopum posse jure ordinario dispensare: quod pariter potest Capituli Vicarius, ut patet [3]: item Prælatus inferior, si jurisdictione quasi Episcopali sit insignitus. — Quoad autem Episcopi Vicarium, Diana et Pontius hanc ei denegant facultatem; verum communius ac probabilius Barbosa, Elbel, Filliucius, Navarrus, Roncaglia aliique contrarium docent ex eo, quod ipse unum cum Episcopo efficit tribunal in iis, quæ de jure ordinario scripto ac patenti competunt suo principali [4].

Omnes tamen id negant de Parocho, quia nullam in foro externo habet jurisdictionem. Ei unum concedunt, ut cum Episcopus dispensare tenetur et adiri non potest, declaret

[1] *Vid.* Pignatelli, t. 3, consult. 33. — [2] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 612.

[3] S. C. Congreg., 2 mart. 1624.

[4] Adversarii quamdam afferunt S. C. C. declarationem; sed valde dubia habetur, *Vid.* Monacelli, *Formularium legale*, p. 1, tit. 8, d. 6, qui id ipsum tuetur, et asserit illud in praxi servari, et a se servatum fuisse, cum eo munere fungeretur.

præceptum tunc non obligare; si tamen certo sciat non adesse impedimentum.

Q. 7. *Quænam sunt justæ dispensandi causæ?*

R. Unica a Tridentino adsignatur legitima dispensandi causa; sed non ad exclusionem, bene vero ad exemplum, ut declaravit S. C. C. Unde duplicis generis communiter distinguuntur causæ. Aliæ, quibus exstantibus, Episcopus non solum potest, sed etiam tenetur dispensare. Aliæ, ob quas non tenetur quidem dispensare, sed potest.

Causæ, ob quas tenetur Episcopus dispensare, sunt: — 1. si probabilius adsit timor ne matrimonium malitiose impediatur; — 2. si matrimonium sit necessarium ad damnum vitandum: vel ad scandalum impediendum, v. g., si concubinarii jam reputarentur legitimi conjuges; si sponsa jam cognita fuerit, et ab aliquo tempore prægnans; si a morituro sit contrahendum ad prolem legitimandam, aliaque similia graviora mala vitanda; — 3. si immineat periculum animæ, corporis aut fortunæ; — 4. si sponsus statim sit in longinquas regiones profecturus, et aliqua militet urgens causa; — 5. si parentes vel tutor prætendant ut virgo nubat indigno. Ita passim Barbosa, Bossius, Roncaglia, Salmanticenses, etc.

Causæ vero, ob quas Episcopus potest; sed non tenetur dispensare, sunt: — 1. si nuptiæ sint contrahendæ inter magnates; horum enim conjugia non fiunt, nisi præcedente magna consideratione; — 2. si sponsi sint valde senes, vel valde dispares conditione, ætate, divitiis, ne pudore perfundantur; si certo moraliter constet nullum adesse canonicum impedimentum; 4. — si immineat tempus Quadragesimæ vel adventus, et alias aliquod timeri possit præjudicium[1]. Sic Barbosa, Bossius, Cabassutius, Sanchez, etc. Si vero non adeo sit impellens causa, sat erit dispensare ab una vel altera denuntiatione; omnino enim dispensare Episcopis vetat Benedictus XIV Bulla *Nimiam licentiam* maii 1743,

[1] Solo imminente *tempore feriato*, melius est dispensare a nuptiarum prohibitione, quam a denuntiationibus. Ita S. C. C. in Novariensi, ut refert Alasia.

nisi *urgente legitima, gravissima, et ineluctabili causa, ut liquet ex Tridentino* [1].

Si sponsi sint ex diversa Diœcesi bannorum dispensatio ab utroque Episcopo obtinenda est; possunt enim esse rationes dispensandi pro una parte, quin adsint pro altera, et si una parte non detegatur impedimentum, non sequitur non posse detegi ex altera, ut bene ait Petrus Gury.

CAPUT TERTIUM.

De dispensationibus super impedimentis.

Q. 1. *Quisnam potest dispensare super impedimentis matrimonii?*

R. Quoad dispensationem in impedimentis matrimonii duo certa sunt:

1. Nihil posse Parochum hac de re; cum Parochus nulla polleat in foro externo jurisdictione; — 2. totum posse Pontificem in impedimentis de jure ecclasiastico, cum sit caput totius Ecclesiæ, et universalem habeat juridictionem. Non tamen potest Pontifex (uti tradit communior et probabilior sententia cum D. Thoma [2]) dispensare in his, quorum jus ex sola divina voluntate pendet : item neque in iis, quæ sunt juris naturalis, vel juris tertii; nam inferior non dispensat in lege superioris, nec homo in lege naturæ, nec alter in alterius jure. Poterit tamen, urgente casu, dispensare R. Pontifex (et revera dispensat) in iis, in quibus jus divinum oritur a voluntate humana, ut in votis et juramentis : tunc enim aufert non jus divinum; sed uti doctor universalis Ecclesiæ et supremus divinæ interpres voluntatis declarat, legem divinam eo in casu non obligare. Est commune, et Benedictus XIV ait ex Veracruce [3] : *de Pontificis potestate postquam dispensavit dubitare, instar sacrilegii est* [4].

[1] Ita etiam Constitutione *Satis Vobis*, 17 nov. 1741.

[2] L. 2, q. 97, a. 4. — *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, nn. 1119 et seqq. — Pavone, *La luce fra le tenebre*. — [3] De Syn. Diœc., l. 9, c. 2.

[4] Primis Ecclesiæ temporibus nulla ad matrimonium dabatur dis-

Q. 2. *An Episcopus possit dispensare super impedimentis?* [1]

R. 1: Quoad impedimenta impedientia Episcopus potest subditos universaliter dispensare ex consuetudine, imo et alteri dispensationem delegare. Si tamen excipiantur: 1. votum latum a Pontifice, vel a jure propter alterius heresim [2]; 2. sponsalia, quia agitur de jure tertii; 3. ordinarie etiam votum absolutum, vel ingrediendæ Religionis, vel perpetuo castitatis servandæ; quia id sibi Pontifex ipse reservavit [3]. — Item ex consuetudine universali potest Episcopus dispensare vel per se vel per alium in impedimentis quæ matrimonio inito superveniunt, et impediunt debiti petitionem, uti in affinitate. Ita etiam dispensare potest (ad petendum) in votum castitatis perpetuæ, sive ante matrimonium, sive postea emissum, modo non fuerit emissum mutuo conjugum consensu [4]. Ita communiter Anacletus, Sanchez, Sporer et alii apud Ferraris [5].

R. 2: Quod pertinet ad impedimenta dirimentia, distinguendum est: vel matrimonium nondum est celebratum, vel jam celebratum est.

Si 1, commune est Episcopum in aliquo peculiari casu posse utique dispensare suos subditos, non quidem ordinario jure suo, sed ex tacita Pontificis concessione. Est nempe, quando vera urgeat necessitas, et agatur de impedimento

pensatio; *nulla tunc* (ait Christianus Lupus) *etiam regia vel augusta, licet in sexto duntaxat aut septimo affinatis gradu, vel ignoranter contracta, longe minus contrahenda matrimonia dispensabantur, sed cuncta dirimebantur juxta vigorem canonum.* Primus dispensavit Innocentius III cum rege Othone IV in quinto consanguinitatis gradu, ad quem tunc extendebatur cognatio; at nonnisi difficulter, maxima impellente causa, et *ea lege, ut duo amplissima monasteria Otho fundaret, omneque imperium largis eleemosynis et ferventibus orationibus istud ecclesiasticæ disciplinæ vulnus compensaret vid.* Christianus Lupus, *ad can.* 2. *Conc. Rem.*, p. 3). — Sed temporum processu, quod erat vulnus legis, evasit hominum medicina.

[1] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. xx, nn. 29 et seqq., ubi omnes Episcoporum facultates ac privilegia in omni genere fuse refert.

[2] Ut supra dictum est de matrimonio acatholicorum cum catholicis.

[3] *Vid.* de *Virt. Relig.*, ubi de voto.

[4] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 3, n. 258, et l. 6, n. 987.

[5] Bibliot., v° *Debitum conjugale*, § 4.

occulto, v. g., si alias immineat periculum mortis, veluti si matrimonium necessarium sit vel ad legitimandam prolem, vel ad vitandam feminæ infamiam aut alia damna, vel si mulier nobilis (aut etiam non nobilis, sed honesta) parata sit nuptias tali die contrahere, et in confessione Sacramentali manifestet impedimentum. In talibus rerum adjunctis vel præsumitur ipse Papa dispensare, vel cessat omnino reservatio.

Si 2, adhuc posse Episcopum dispensare affirmant communiter cum Benedicto XIV [1]. Sed sex hisce conditionibus intervenientibus : — 1. ut matrimonium contractum sit in faciem Ecclesiæ, servatis solemnitatibus; — 2. ut contractum sit bona fide ex una saltem parte; — 3. ut sit consummatum; — 4. ut impedimentum occultum sit; — 5. ut non sit facilis ad supremam Sedem recursus; — 6. ut separatio sine scandalo fieri nequeat [2]. Hæc tamen dispensatio pro foro tantum interno prodest, sicuti pro foro tantum interno dari potest [3].

Quid (dices) *si agatur de impedimentis dubiis?* Affirmant communissime dispensare posse Episcopum, generice loquendo de omnibus casibus, seu de omnibus impedimentis Pontifici reservatis, quotiescumque dubitatur, utrum neces-

[1] De Syn. Diœcesana, l. 9, c. 2.

[2] Hisce casibus communi usu exceptis, dicimus Episcopum omnino nihil posse circa hæc impedimenta; ratio concludentissima est, quod inferior nihil potest in legem sui superiosis Ubi notamus Pium VI litt. 28 nov. 1786 damnasse errorem Eybelli aientis dispensationum reservationes indebitas, atque Episcopis injuriosas esse. — *Vid.* Devoti, *Inst. Can.*, l. 2, t. 2, sec. 9.

[3] Hanc autem facultatem Episcopus non modo in particulari, sed etiam generaliter pro omnibus casibus occurrentibus delegare potest, ut aiunt Coninchius, Elbel, Guttler, Henriquez, Salmanticenses, Sanchez, Valentia, Vasquez, etc.; cum enim hæc potestas non personæ, sed officio sit adnexa, ipsa jam reputatur ordinaria : et ideo illa recte potest delegari. Eam tamen dispensandi facultatem non habent Vicarii Generales Episcopi sine ejusdem speciali commissione; quia esto, quod hæc vim induat facultatis ordinariæ; cum tamen id sit tantum ex præsumpta Pontificis voluntate, non autem ex privilegio in jure expresso, ideo in generali commissione Vicariatus ea non intelligitur commissa. — Aliter dicendum de Vicario Capitulari, qui succedit in omnem ordinariam Episcopalem jurisdictionem.

saria sit Pontificis dispensatio. Tunc enim ex una parte, cum reservatio sit odiosa, stricte est interpretanda, et restringenda ad casus tantummodo certos; ex altera principium est inter juristas commune in casibus dubiis, qui frequenter occurrunt, bene posse inferiorem dispensare in lege sui superioris. Ita Barbosa, Cabassutius, Continuator Tournely, Elbel, Merbesius, Pikler, Roncaglia, etc. [1].

Articulus 1. — De modo dispensationis impetrandæ [2].

Q. 1. *Quomodo impetrandæ sunt dispensationes?*

R. Quoad dispensationes, quæ de jure ordinario conceduntur ab Episcopo, id notasse sufficiat: nempe oportere, ut impedimentum cum suis circumstantiis clare exponatur, et causa supplicationis in veritate aperiatur; ne dispensatio nullitatis defectu laboret.

Quoad dispensationes vero, quæ a R. Pontifice obtinentur, sciendum est, quod duplex Romæ Tribunal erectum est pro matrimonialibus dispensationibus concedendis: unum quod dicitur *Datariæ Apostolicæ;* alterum quod dicitur *Sacræ Pœnitentiariæ.* A Dataria petuntur dispensationes pro foro externo: et pro impedimentis publicis, vel quæ publica fieri prævidentur, et quandoque occultis; a Pœnitentiaria autem pro solo foro interno, et pro impedimentis occultis. Illa cessat, defuncto Pontifice; ista vero non cessat. Item in Dataria, nisi dispensatio obtineatur *in forma pauperum*, ut aiunt, solvenda est taxa pecuniaria; nulla vero, ut plurimum, in Pœnitentiaria solvitur taxa [3]. — Hæc porro omnia Confessarii ac Parochi sedulo considerare debent, ne suos decipiant pœnitentes ac parochianos [4].

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 902. — [2] *Ibid*, l. 6, n. 1131.

[3] Hac de re vid. Benedictus XIV tum Bulla *Pastor Bonus;* tum Const. *Gravissimum Ecclesiæ;* et Institutio 87, *Per totum.* — Pyrrus Corradus, *Praxis dispensationum Apostolicarum.* — Amyden, *Tractatus de officio et jurisdictione Datarii.* — DeJustis, *De dispensationibus matrimonialibus*, Parmæ.

[4] Habet Bouvier : « notandum est nullam ordinarie expediri dispensationem diebus dominicis aliisque diebus festivis; neque per duos

Sed (quæres) *quando impedimentum censetur occultum?* Censetur occultum vel quando omnino secretum est; vel quando non cognoscitur, nisi a duabus aut tribus aut etiam quatuor vel quinque personis; sed absque periculo ne ulterius divulgetur, uti notat Benedictus XIV [1]. Illud enim in jure censetur occultum, quod non est notum pluribus, quam quinque personis in communitate, quæ a decem saltem personis conflatur. Ita communissime Azorius, Reginaldus, Sanchez, Toletus, Tournely, etc. — Aliter tamen esset, si Pœnitentiaria dicat in clausula: *modo sit omnino occultum;* tunc publicum habetur, si valeant duo testes probare [2].

Q. 2. *In quibus impedimentis Sacra Pœnitentiaria dispensat?*

R. Quoad *impedimenta impedientia* Major Pœnitentiarius facultatem habet (si ea occulta sint, nec agatur de jure tertii, et in foro Pœnitentiæ tantum) dispensandi in omnibus, vel dispensari mandandi ad contrahendum matrimonium.

Quoad vero *impedimenta dirimentia* S. Pœnitentiaria alia potest in jam contractis nuptiis, alia in iis contrahendis. — Ad contrahendum dispensat in impedimentis: 1. publicæ honestatis; 2. affinitatis ex copula illicita; 3. criminis [3]. *At a dispensationibus... super quocumque impedimento a quovis gradu sive consanguinitatis sive affinitatis ex copula licita, seu ex cognatione spirituali proveniente, etiam in foro con-*

menses vacationum in autumno, neque per tres hebdomades a Nativitate Domini Nostri Jesu Christi incipientes; neque per tres hebdomades ante Quadragesimam; neque per duas hebdomades in Pascha, duas in Pentecoste, et duas in festo sancti Petri. »

[1] *Notificatione* LXXXVII.

[2] Notant e converso Croix, Giribaldus, Leo, Navarrus cum aliis pluribus, quod si factum est publicum *materialiter*, quia viciniæ cognitum; sed *formaliter* occultum, quia ex tali facto ignoratur oriri impedimentum, adhuc potest ad S. Pœnitentiariam recurri; quia revera impedimentum ignoratur, prout tale est. Hæc speculative loquendo: sed praxis ordinaria contraria est, ut advertit Benedictus XIV.

[3] At si conjugicidium interfuerit, raro admodum dispensatur ex Benedicto XIV Bulla *Pastor Bonus*. Et si hoc fuerit publicum, ne per Datariam quidem solet relaxari ex eodem Pontifice *Epistola* ad Ignatium Realem.

scientiæ tantum, tametsi impedimentum sit occultum et periculum scandalosum immineat, in iisdem matrimoniis contrahendis abstineat. Ita Benedictus XIV, Bulla *Pastor Bonus.* — In matrimonio autem jam contracto præter tria prædicta dispensat: 1. in impedimentis consanguinitatis et affinitatis, etiam ex copula licita in tertio et quarto gradu. Imo etiam in secundo, si per decennium tale impedimentum duraverit occultum, et oratores ut veri conjuges habiti fuerint; 2. in impedimento cognationis spiritualis [1].

Addendum: — 1. quod S. Pœnitentiaria ex eodem Pontifice tam in matrimonio contrahendo, quam in contracto potest convalidare dispensationem nullam *ex reticita copula occulta:* vel *publica narrata, sed tacendo intentionem, qua facta est ad faciliorem dispensationem;* — 2. quod S. Pœnitentiaria pro casu peculiari obtinere potest a Pontifice facultates extraordinarias, si ad eam recurratur [2].

Sed (quæres) *quomodo dispensatio petitur a Pœnitentiario?* Recursus exhibetur Em° Cardinali Pœnitentiario Majori: et taceri debent nomina, cognomina, patria, Diœcesis et similia, quæ ad personas pertinent; cum agatur de foro tantum interno: sed ponuntur nomina ficta, v. g., *Titius, Berta.* — Deinde exprimitur objectum dispensationis, et hæc latino idiomate. — Additur ultimo tum nomen ac cognomen verum personæ, ad quam rescriptum dirigendum est; tum nomen loci in quo ipsa moratur: et hæc ad errorem vitandum exarantur idiomate vulgari. Quilibet recurrere potest sive officialis Curiæ Episcopalis, sive ipse Parochus vel Confessarius; imo vel ipse qui dispensationem desiderat. Sed præstat, ut utatur opera experti, atque præsertim Curiæ Episcopalis (*F*).

Q. 3. *Quomodo recurrendum est ad Datariam?*

R. Quando recurritur ad Datariam Apostolicam, epistola supplex dirigitur ad ipsum Pontificem: et nomina, vel cognomina non finguntur, sed scribuntur vera. Quamvis autem quilibet per se possit recurrere; ad omne tamen erroris pe-

[1] Notificatione 87 Benedicti XIV, n. 11.

[2] Aliæ S. Pœnitentiariæ in ceteris rebus facultates, *vid.* penes Liguori, *Homo Ap.*, tr. XIX, nn. 148 et seqq.

riculum declinandum, tutius est, ut res committatur officialibus Curiæ Episcopalis, ut passim fit.

Hic unum notamus, quod non raro a Dataria dispensatio petitur in *forma pauperum*. Est quando oratores non habent quo solvant taxam pecuniariam (seu *componendam*, ut dicunt); et tamen impellens causa urget, ut dispensentur, quia v. g. vel intervenit copula vel gravis de illa adest suspicio, indeque scandalum. Hæc si intervenerint, solet dispensari, solvendo modicissimo summam pro expensis necessario sustinendis. — Attamen pauperes non censentur, qui parentes habent divites : item ambo sponsi pauperes sint oportet. Sed quinam proprie habentur ut pauperes [1] ? Refert Bouvier : *ex declaratione a Rectoribus Apostolicæ Datariæ anno* 1841 *data, ii reputandi sunt pauperes, quorum fortuna valorem circiter* 3000 *francorum non excedit ; ii vero, quorum fortuna* 10000 *francorum valorem non excedit, dicuntur fere pauperes* [2].

An (quæres) *valeat dispensatio, si sponsi eam obtinuerint in forma pauperum : falso exponendo se pauperes esse, cum non sint ?* Negant Alasia, Bouvier, Gousset, etc. ; quia verificatio causarum est de valore dispensationis : et Pontifex non intendit dispensare sub illa forma, nisi eos, qui vere pauperes sunt. Sed affirmat Gury cum Alphonso nostro, qui id probat ex decreto S. C. C. 9 sept. 1679 apud Mona-

[1] Paupertas tertium depositione probanda est.

[2] Lorsqu'on demande une dispense à la Daterie (ait Salzano, *Lezioni di diritto, ecc.*, p. 3, l. 26), on peut la demander *in forma pauperum, honestorum* et *nobilium*. On appelle *pauperes* ceux qui vivent à la journée, du travail de leurs mains; *honesti*, ceux qui ont quelque peu de rentes, et qui en y joignant une profession libérale peuvent vivre convenablement; et enfin *nobiles*, ceux qui vivent de leurs rentes. Finalement, la dispense s'accorde en double forme, savoir, *in forma commissoria*, ce qui a lieu lorsqu'on charge quelqu'un de dispenser, et *in forma gratiosa*, qui est vraiment la concession de la dispense, etc. »

Et Gousset habet n. 866. « On ne regarde comme pauvres que ceux qui sont réduits à vivre de leur travail et de leur industrie. C'est ainsi qu'ils sont représentés dans la supplique : *Oratores pauperes et miserabiles exsistunt, et ex labore et industria sua tantum vivunt.* Toutefois, il ne faut pas prendre trop à la rigueur les mots *pauperes et mi-*

celli [1]. Sane paupertas non est causa neque finalis neque impulsiva dispensationis; sed est tantum ratio, ob quam dispensatio ipsa conceditur gratis : unde semper aliunde adesse debet justa causa.—Ad modum fere, quo valet dispensatio, si allegetur vera causa, sed ea probetur falsis testibus, cum veri haberi non possint; quia dolus non est circa causam impulsivam vel finalem, sed preces revera veritate nituntur, ut argumentatur Alasia [2].

Q. 4. *Quænam sunt causæ ad dispensationes impetrandas?*

R. Ad dispensandum in omni re legitima causa est tum necessitas, tum utilitas : prima facit necessariam; secunda reddit dispensationem convenientem. Pro præsenti tamen ex communi usu ac stylo Curiæ [3] justæ causæ dispensandi in impedimentis dirimentibus sunt :

1. Exstinctio magnæ litis vel odii. Item pacis confirmatio inter parentes aut propinquos; — 2. ablatio scandali; — 3. inæqualitas matrimonii, nisi consanguineis vel affinibus nubatur; — 4. defectus dotis competentis; — 5. conservatio bonorum in eadem familia et cognatione; — 6. merita petentis dispensationem erga Ecclesiam. Item est si ejus parentes Ecclesiæ obsequia præstiterint; nam æquum est illam se gratam præbere, ut alii ad talia excitentur; — 7. postulatio a magnis Principibus; quia Ecclesiæ congruit eos sibi beneficio obligatos habere : et hoc redundat in commune bonum; — 8. necessitas auxilii, v. g. si mulier defectu viri nequeat rebus suis satis consulere, vel filiis providere. Hæc causa admittitur tantum pro gradibus remotioribus; — 9. ætas innuptæ (non tamen viduæ) excedens annum vigesimum quartum; — 10. periculum perversionis in fide; —

serabiles. On met au nombre des pauvres même ceux qui ont quelque revenu, lorsque ce revenu n'est pas suffisant pour les faire subsister, et soutenir les charges du mariage sans leur travail et leur industrie. Mais on fait connaître approximativement leurs ressources, au moyen de quoi ils peuvent obtenir la dispense *in forma pauperum*, en payant une rétribution assez modique. »

[1] Monacelli, *Formularium legale practicum fori Ecclesiastici.*, tit. 16, form. 2, n. 33. — Liguori, *Homo Ap.*, tr. XVIII, n. 87.

[2] De Legibus, *Diss.* 5, c. 3, a. 5.

[3] *Vid.* Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 1129. — [4] *Id.* Pyrrus Corradus.

11. augustia loci, si nempe femina nequeat in loco originis invenire paris conditionis virum, nisi consanguineum vel affinem. Omnis pagus vel civitas tercentos focos non excedens, locus angustus reputatur : excipe tamen suburbia, nisi milliare circiter distent a civitate; — 12. larga eleemosyna in pias operas.

Hæc ultima causa, quæ a Curialibus dicitur etiam *causa sine causa*, quibusdam valde displicet; eam tamen communiter et merito Canonistæ atque Theologi admittunt cum Benedicto XIV. Sane compositiones hujusmodi ex præcepto Innocentii X, non confunduntur cum aliis pecuniis thesauri Cameralis; sed reservantur in Monte Pietatis, et inde non extrahuntur, nisi de mandato Pontificis, ut in sola opera pia impendantur, atque spirituales necessitates : quæ quidem cum in dies crescant; ideo erogatio pecuniæ ad illis occurrendum, fit causa satis justa; ut Ecclesia gratificatura dispenset. Quare solutione illa non emitur dispensatio, quod utique simoniacum esset : neque aliquid in dispensantis utilitatem occasione dispensationis cedit, quod quidem Tridentinum prohibuit; sed res ita est : eam tribuentes sanctum opus præstant : sane quid sanctius, quam ad Ecclesiæ decus atque incrementum concurrere? unde ratione illius boni operis, quod præstant, de Ecclesia bene merentur.

In ipsa civili republica, qui in opera beneficentiæ — opes consumunt, nonne prædicantur ubique, multisque prærogativis distinguuntur? Neque tamen conqueruntur cives; quia probe noscunt, eos non ideo extolli quia divites, sed quia divitiis bene uti sciunt. En casus. De cetero, quod divites multis fruantur supra pauperes, non est de Ecclesiæ acceptione; sed de rei natura [1]. Adde : simul cum pecuniæ retributione aliqua alia semper requiritur causa, etsi non ita urgens. Absit ergo, ut eos vel minimum probare possimus, qui hac de re blaterando parum reverenter se exhibent erga Apostolicam Sedem.

Quid (dices) *si plures causæ fuerint allegatæ, nec tamen*

[1] *Vid.* Pallavicini, *Storia del Conc. di Trento*, l. 23, c. 8. — Marchetti, *Del denaro straniero, che viene a Roma, e va per cause ecclesiastiche.* — De Luca, *De officiis venalibus vacabilibus R. Curiæ.*

omnes veræ? Hic audiendus Salzano, qui distinguens obreptitiam a subretitia dispensatione ait : « La dispense subreptice est celle qui est fondée sur le silence de la vérité; la dispense obreptice est celle qui repose sur des allégations fausses. Lorsqu'elles sont nulles l'une et l'autre, ce n'est point par le défaut de l'autorité d'où elles émanent, le supérieur pouvant même sans motif, les accorder sinon licitement, du moins validement; mais c'est par le défaut d'intention de la part du supérieur qui ne veut point dispenser dans le cas où on dissimulerait telle verité ou on avancerait telle fausseté. Pour décider quand de semblables dispenses doivent être regardées comme nulles, il est nécessaire avant tout de remarquer que, autre est la cause principale et finale, sans laquelle le supérieur n'aurait point dispensé, et autre la cause impulsive et moins déterminante, sans laquelle il aurait accordé la dispense, quoique moins facilement. Cela posé, nous disons que si la dispense est obreptice ou subreptice du côté de la cause principale, il faut la considérer comme nulle, qu'on ait exprimé ou non dans le rescrit de concession la clause habituelle, *si preces veritate nitantur*. Cette décision nous est suggérée par l'immortel Pontife Innocent III [1], et elle est confirmée par la raison naturelle. Puisque le supérieur n'entend dispenser que pour le motif sans lequel il ne le ferait point, ce motif n'existant pas, la dispense est nulle. Si la dispense n'est point obreptice ou subreptice sur le motif principal, mais sur le motif impulsif et moins capital, il faut sous-distinguer. Si c'est un effet de la ruse du suppliant, la dispense est nulle; si cela vient de sa simplicité et de son ignorance, on doit la regarder comme valide. C'est la décision d'Innocent III. »

Si autem dubitetur, an causa non recte allegata sit finalis an impulsiva, vera an falsa, cum bona vel mala fide, dicunt Salmanticenses, Sanchez et alii, censendam esse validam dispensationem; quia in dubio standum est pro valore actus : huic enim jura maxime favent [2].

An (quæres) *cessante causa dispensationis, cesset dispen-*

[1] C. super litteris de rescript.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 1, n. 185; et l. 6, nn. 1131, 1138.

satio? Affirma, si cesset causa vel antequam dispensatio expediatur, quia tunc nulla esset in dispensante voluntas; vel antequam exsequatur ab eo, cui ea commissa est, quia tunc non amplius preces veritate niterentur, ut dicitur in commissione dispensationis. Forma enim nunc recepta circa dispensationes est *commissoria*, id est committitur potestas dispensandi, non præcise dispensatur. — Nega e contrario, si causa cesset, jam exsecuta dispensatione, licet ante contractum matrimonium, nam gratia dispensationis consummatur, cum fit relaxatio legis. Ita valde probabiliter Pontas, Salmanticenses, Sylvius, Sanchez, Suarez [1].

Q. 4. *Quænam in supplicatione explicanda sunt?*

Nota. Reticentia licet inculpata eorum quæ ex jure, consuetudine, aut stylo Curiæ Romanæ aperienda essent, nullam facit dispensationem, ut docent omnes Canonistæ cum Corrado. Ideo caute hac in re procedendum est, ac melius est abundare quam deficere; cum res sit de valore Sacramenti. Hoc posito :

R. Hæc sunt de necessitate præcipue explicanda :

1. Species impedimenti : unde, v. g., si consanguinitas pro affinitate exprimatur, aut vicissim, nulla est dispensatio ut patet, nisi in concessione dispensationis etiam affinitas nominetur, ut nonnunquam fit.

2. Duplex consanguinitas vel affinitas si adsit, idque licet sit ejusdem gradus. Ita Benedictus XIV Brevi *Etsi matrimonialis* 30 sept. anno 1755.

3. Filiatio aut compaternitas in cognatione spirituali; id est exprimendum an unus Oratorum alterum baptizaverit vel tenuerit, an vero solum prolem ejus baptizaverit vel tenuerit. Multo enim difficilius conceditur dispensatio in primo, quam in secundo casu.

4. Omnia impedimenta disparata et plura, v. g., voti et consanguinitatis; quia hoc reddit difficiliorem dispensationem. Quod si unum illorum sit occultum, ne infametur, poterit quidem orator in Dataria reticere occultum; sed in Pœnitentiaria et occultum et publicum indicandum est. Ita probabilius Salmanticenses (*G*).

[1] *Vid.* t. I, *De legis cessatione.*

5. Copula inter quocumque impedimento detentos. Et quidem explicandum est, an ea habita fuerit cum cognitione impedimenti; an ad facilius obtinendam dispensationem; an uterque, an vero alteruter tantum hanc fraudem obtinendi facilius dispensationem intenderit, licet nemini patefactam. Ita Benedictus XIV Bulla *Pastor*, et Pyrrus Corradus ex variis declarationibus S. C. C. — Item qui obtinet novam dispensationem super eodem delicto, debet exprimere primam jam obtentam. Ita communiter.

6. Linea et gradus consanguinitatis et affinitatis, quibus sponsi conjuncti sunt [1], tam gradus proximior quam remotior; v. g., si conjuncti sint in secundo et tertio, aut in tertio et quarto : ita Pius V Const. *Sanctissimus*. Unde si non fuerit expressus gradus propinquus, litteræ aliæ impetrandæ sunt, quibus declaretur illam dispensationem vitiosam non esse : attamen declaravit Benedictus XIV Brevi *Etsi* conjugium sine illis litteris celebratum illicitum quidem esse; sed non invalidum, modo propinquitas non sit primi gradus consanguinitatis vel affinitatis.

An (quæres) *si sponsi sint diversæ Diœcesis dispensatio sit obtinenda ab utroque Episcopo, si uterque ex indulto speciali dispensandi facultate gaudeat?* Affirmat Sambovius; quia Episcopus unus jurisdictionem non habet in subditum alterius, ut cum eo dispenset. Sed probabiliter negat Continuator Tournely; quia Papa delegando Episcopum jus sum totum ipsi tribuit. Adde : cum Episcopus aufert a suo subdito impedimentum, habilem eum reddit ad contrahendum cum altero impedito; sunt enim relativa, quorum unum sine altero esse non potest [2].

Q. *An si quis post obtentam dispensationem super impedimentum occultum affinitatis, iterum habuerit rem cum eadem consanguinea suæ sponsæ, antequam eam duxerit, nova indigeat dispensatione?*

R. Si dispensatio nondum sit exsecuta ab eo, cui com-

[1] Si tamen ex errore poneretur gradus tertius pro quarto, commune est valere dispensationem, cum minus in majore jam contineatur.

[2] Liguori, *Opus Mor.*, l. 6, n. 1142.

missa est [1]; conveniunt omnes non indigere, quia tales dispensationes non sortiuntur effectum a die expeditionis, sed a die exsecutionis. Imo probabilius dicunt non requiri novam dispensationem, etsi jam fuerit exsecuta; quia illa affinitas jam sublata est per dispensationem quoad hunc effectum contrahendi matrimonium. Et ita respondit S. Pœnitentiaria 21 sept. anno 1752 [2].

Quid (dices) *si post obtentam dispensationem in gradu prohibito, antequam illa executioni mandetur, intercesserit copula inter sponsos? requirituine nova dispensatio?* Verius affirmant ex stylo Curiæ; major enim tunc pœnitentia imponitur. Et sic declaravit S. C. C. mense maii anno 1635.

Articulus 2. — De modo dispensationis exsequendæ [3].

Quoad exsecutionem dispensationum, quæ ab Episcopo tribuuntur, veniunt observandæ ab ipso præscriptæ regulæ; quæ cum variæ esse possint, non iis immorantur. Hic de exsecutione illarum, quæ nempe a Dataria et Pœnitentiaria obtinentur.

Q. 1. *Quomodo sunt exsequendæ dispensationes Datariæ?*

R. Breve dispensationis ordinarie mittitur exsequendum ad Episcopum vel ejus Vicarium : et quidem ad Vicarium vel Ordinarium oratricis, si oratores sint diversæ diœcesis; Ordinarii autem nomine, venit Ordinarius originis [4]. Porro delegatus inquirere debet in causæ veritatem, et quidem sub

[1] Dispensationis litteræ dicuntur *exsecutioni mandatæ*, quando delegatus a S. Sede ad dispensandum, reapse protulit sententiam dispensationis; non vero quando nuptiæ contractæ jam sunt.

[2] Alasia docet recessum esse ab hac declaratione; et hodie (in hoc casu) postulari et obtineri dispensationem. Verum quod *ad cautelam* peti soleat a nonnullis et obtineri dispensatio, non probat quod adsit impedimentum, cum id plerumque tantum fiat ad anxietates auferendas, ut notat Benedictus XIV cum Diana (*Notificatione* CI).

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 1148.

[4] Si litteræ committantur Episcopo, eas non potest exsequi Vicarius, nec e contrario; quia est specialis delegatio. Et si in commissione exprimatur sola dignitas exsecutoris, eam dispensationem poterit exsequi ejus successor; secus si nomen exprimatur.

pœna nullitatis [1]; atque ad tenorem Brevis sedulo attendere, omnesque illius clausulas implere. — Quibus peractis, deveniat ad dispensationem notans, se id agere uti est Sedis Apostolicæ delegatus : inde mandet, uti Parochus, servatis omnibus servandis, nuptiis assistat.

Quando dispensatio conceditur in *forma communi*, hæc præter jam nunc dicta delegato prescribuntur : — 1. ut oratores solvat a censuris, sed ad effectum tantummodo obtinendæ dispensationis : unde, ea obtenta, in eas reincidunt; — 2. ut nihil accipiat muneris vel præmii occasione dispensationis : hoc Papa prohibet sub pœna excommunicationis latæ sententiæ;—3. ut illa dispensatio accurate describatur, ac conservetur ad probandam canonicitatem matrimonii. Hoc tamen non est ad validitatem.

Si vero dispensatio conceditur in *forma pauperum*, hæc insuper præstare debet delegatus sub pœna nullitatis : nempe et pœnitentiam publicam oratoribus injungere, et operam personalem ad servitium alicujus Ecclesiæ; et sic demum devenire ad dispensationem [2].

Q. 2. *Quomodo exsequenda est dispensatio S. Pœnitentiariæ?*

R. Ad exsequendam dispensationem a Pœnitentiaria obtentam, eligi solet Confessarius a pœnitente designandus, modo sit ex approbatis. Si Confessarius designatur ut laurea donatus, talis esse debet [3], Plurimæ in rescripto apponuntur conditiones sedulo attendendæ, utpote essentiales : quarum quidem aliæ sunt ad effectum contrahendi matrimonium; aliæ ad effectum remanendi in jam contracto.

Primo : clausulæ matrimonii contrahendi explicatu maxime necessariæ ac sedulo attendendæ, sunt sequentes :

1ª *Si ita sit :* in hoc fides est adhibenda ipsi pœnitenti,

[1] Benedictus XIV, Const. *Ad Apostolicæ servitutis*, 10 mars 1742.

[2] Quoad hanc pœnitentiam et Ecclesiæ servitium, *vid.* Alasia, *De matrimonio*, par. 2, c. 4, a. 2. — Hæc autem hodie temperari solet in ipsis, *Ap. Litteris.*

[3] Poterit autem pœnitens ex declaratione S. C., referente Corrado, litteras Confessario jam traditas ab eo repetere, etsi jam apertas, ut alteri tradat ad exsecutionem.

nisi delegatus certo sciat contrarium, idque cognoverit extra Sacramentalem Confessionem, ut Sanchez et Cabassutius recte docent.

2ª *Audita prius Sacramentali Confessione :* ideo necessaria est sponsorum confessio. Quid de absolutione? responsio S. Pœnitentiariæ apud Compans relata, statuit, *dispensationem validam fore, etsi confessio sit nulla ; et absque Sacramentali absolutione concedi posse, si forte urgens aliqua necessitas id suadeat* [1].

3ª *Sublata occasione peccandi ;* intelligitur occasio voluntaria et proxima; si vero occasio sit necessaria, auferri debet saltem ex animo; atque ex proxima debet fieri remota, ut recte explicat Tournely.

4ª *Dummodo impedimentum sit occultum.* Ait Benedictus XIV iterum recurrendum esse, si delictum in loco, quo est contrahendum matrimonium, sit occultum; sed alibi publicum [2].

5ª *Injuncta gravi pœnitentia :* intelligitur juxta vires pœnitentis, uti merito notant : ea autem esse potest, v. g., jejunium semel in hebdomada ad semestre; recitatio rosarii ter in hebdomada; frequens confessio, puta semel in mense ad annum; atque orationes aliæ.

6ª *Ut dispensatio in foro externo nullatenus suffragetur :* unde si impedimentum fiat publicum, ad scandalum vitandum conjuges separentur, donec pro externo obtineatur dispensatio. At secreto uti conjuges haberi possunt; quia revera impedimentum sublatum est [3].

7ª *Præsentibus laceratis sub pœna excommunicationis latæ sententiæ :* hæc laceratio facienda est statim, id est saltem intra triduum ab exsecutione dispensationis, vel saltem a matrimonio celebrato. Sed conjugio nondum inito, ipsa dispensatio vel ejus transumptum erit occultissime servandum, ubi fuerit opus.

[1] Ita Bouvier. — [2] *Notificatione* LXXXVII.

[3] Si vero unus vel alter dignoscat impedimentum, tunc adhuc conjuges cohabitare possunt; quia adhuc est occultum impedimentum. Unde qui id resciunt, acquiescere debent attestationi Confessarii vel Parochi, qui de dispensatione testentur.

Secundo : clausulæ speciales, quæ omnino verificari debent ad dispensandum in jam contracto matrimonio, hæ sunt :

1ª *Si separatio fieri non possit absque scandalo, et ex cohabitatione de incontinentia probabiliter timeatur.* Quæ clausula agitare non debet confessarium ; cum vix in praxi aliter res esse possit.

2ª *Certiorata parte de nullitate prioris matrimonii ; sed ita caute, ut oratoris delictum nunquam cognoscatur.* Quod si Confessarius videat hanc conditionem non posse verificari, id ab initio exprimat ; vel postea scribat, ut obtineat dispensationem *in radice* [1].

3ª *Uterque inter se de novo secrete, ad evitanda scandala, contrahere valeat :* id est sine præsentia parochi et testium (*H*).

DISPUTATIO QUARTA.

DE MATRIMONII CELEBRATIONE ET CONVALIDATIONE.

CAPUT PRIMUM.

De celebratione matrimonii.

Q. 1. *Quid hic requiritur ex parte contrahentium matrimonium ?*

R. Contrahentes matrimonium debent esse in statu gratiæ ; quia suscipiunt Sacramentum vivorum : ideo præstat prius conscientiam confessione expiare [2], atque ad uberiorem gratiam Eucharistiam suscipere, et Dei benedictionem

[1] De hac dispensatione in sequenti.

[2] Non possunt tamen absolute loquendo exigere Parochi, ut confessio matrimonio præmittatur, nisi præceptum Episcopi hoc statuat ; nam ad gratiam recuperandam sufficit hic etiam contritio. Aliunde Parocho plerumque non constat sponsos non esse in gratia. Imo etsi adsit lex,

in proprias nuptias suppliciter postulare. Imo congruum est, ut pro ea celebratione tempus eligant, quod faciendo Sacro constitutum est ab Ecclesia; adeo ut non modo virtute Sacramenti, verum etiam Sacrificii fructibus cumulentur [1].

Q. 2. *Quid requiritur ex parte Parochi, vel alterius legitimi assistentis ad matrimonium rite celebrandum (I).*

R. Hoc requiritur ex parte ministri assistentis, ut servet accuratissime quæ in Rituali R. præscripta sunt. Rituale autem præcipit, ut *in Ecclesia superpelliceo et alba stola indutus, coram tribus aut duobus testibus, virum et mulierem (quos parentum vel propinquorum suorum præsentia cohonestari decet) de consensu in matrimonium interroget, utrumque singillatim vulgari sermone:* et cetera ibidem adnotata religiose curet. — Matrimonio celebrato, *si nuptiæ sint benedicendæ*, Missam propriam (in qua scilicet ea solemnis benedictio habetur), legat, servatis tamen Rubricis [2].

Diximus *si nuptiæ sint benedicendæ;* nam vidua non benedicitur, etsi illius vir nunquam uxorem duxerit. Quod si mulier nemini unquam nupserit, sed jam alias nupserit vir ejus, nuptiæ benedicantur, ubi talis adest (prout in Novariensi Diœcesi) consuetudo [3]. Benedictio autem non est concedenda *tempore feriato* [4]: item probabilius neque conjugibus jam benedictis, licet postea delegatur nullum fuisse conjugium; quia benedictio primario personas respicit. Ceterum in omni casu benedictionem omittere, commune est non esse mortale; cum hæc cæremonia non ita communiter sit recepta: sed eam adhibere valde præstat ad uberiores fructus percipiendos.

Q. 3. *Quid agendum a Confessario, si pœnitens matrimonium contracturus non possit absolvi?*

R. Vel pœnitens putat in bona fide se posse matrimonium

possunt quandoque occurrere casus, in quibus lex ista exceptionem admittere videatur, ad majora scilicet præcavenda mala. Bouvier, Gousset, Gury.

[1] *Vid.* Novar. Synodus.—Gousset, *Théol.*, n. 899, et Benedictus XIV *Notificatione* LXVI.

[2] Circa rubricas, *vid.* Appendix 2, t. 1.

[3] Rituale R. — [4] Tridentinum, sess. 24, c. 10, de R. matr.

licite contrahere etsi non absolutus, vel cognoscit matrimonium requirere statum gratiæ ut licite contrahatur. — In primo casu, si prævideatur pœnitens monitioni obtemperaturus, moneatur se non posse sine gravi peccato matrimonium contrahere in statu peccati mortalis; si e contra prævideatur monitionem contempturus, in bona fide relinquatur, et Confessarius taceat de obligatione status gratiæ ad matrimonium licite contrahendum, ne peccet formaliter, ubi fortasse solum materialiter peccabit. Dicat tamen pœnitenti : Si matrimonium ineas, contende, ut vero dolore conteraris, et contritionem perfectam habeas ante matrimonii celebrationem; et paulo post ad me revertaris, ut confessionem tuam perficere possis. — In secundo casu, Confessarius debet pœnitentem e matrimonio contrahendo retrahere usquedum absolvi possit, fortiter loquendo de sacrilegio quod committunt matrimonium ineuntes in peccati mortalis statu. Si nihilominus matrimonium differre renuat, moneat ipsum Confessarius ut curet sibi contritionem perfectam adsciscere. Confessarius ita se gerens, etsi non putet pœnitentem adeo eximiam comparaturum esse dispositionem, non censetur sacrilegium approbare; cum contendat ut vitetur per contritionem perfectam. Aliunde, etsi moraliter certus esset pœnitentem non illam eximiam dispositionem comparaturum, nihilominus sic agendo, sacrilegium minuet : quia pœnitens, illa acquirenda dispositione se provocans, minoris sacrilegii crimen incurret. Ad summum, in isto casu, Confessarius posset dici consulere minus malum, ut gravius vitetur [1].

Q. 4. *An Parochus possit assistere matrimonio eorum, qui sunt publici peccatores, utpote qui publice faciunt contra Ecclesiæ leges?*

R. Cum Benedicto XIV ; *quamvis juxta communiorem magisque receptam sententiam non sit* (parochus) *matrimonii minister; tamen in multis comparatur ministro, nec licite sua præsentia firmare potest contractum, quem scit a contrahentibus sacrilege iniri* [2]. Ratio est, tum quia de jure naturali

[1] Ita in libro : *Examen raisonné, ou décisions théologiques*, etc. Lyon, 1851.

[2] *De Synodo Diœcesana*, l. 8, c. 14.

nemo potest cooperari peccato proximi, etiamsi alter peccatum jam interne consummaverit; tum quia parochus tenetur ex justitia incumbere saluti spirituali suarum ovium eas avertendo a peccatis. — Quod dictum est de Parochis, idem valet de testibus, qui tamen satis excusarentur a peccato, si assisterent coacti metu gravi; cum ipsi non teneantur, nisi ex charitate impedire peccatum.

Aliquando tamen vel ipse Parochus excusatur, si nempe urgeret ratio valde gravis et aliquo modo proportionata malo, quod permittitur in Sacramenti profanatione : v. g., si parochus ad id cogeretur metu mortis, aut mali fere æqualis, vel aliunde si imminerent gravia mala communitati, aut ipsis contrahentibus, uti si sponsi jam sint conjuncti civiliter (ut in Gallia evenire solet, ubi matrimonium civile ecclesiastico præire debet), et sponsus ad meliorem frugem resipiscere nolit [1].

Q. 5. *Quid agere debet Parochus, si partes civiliter contraxerunt, at postea pars una recuset contrahere coram Ecclesia?* [2].

R. En responsio Cardinalis Caprara Legati a *latere* in Gallis [3] : tunc *ad dispensationem in radice matrimonii, seu ad matrimonii sanationem in radice deveniri posse judicamus, ita ut saltem innocentis partis animæ saluti prolis legitimitati et familiarum tranquillitati omnino cautum sit, et quamprimum etiam renuentis animæ saluti provideri possit* [4].

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 54. — It. Bouvier, Gury, Gousset.

[2] Sponsi, qui jam contraxerunt matrimonium juxta Ecclesiæ leges, ante ipsum contractum civilem matrimonialiter vivere possunt; quia contractus civilis ad Sacramenti validitatem non requiritur. Sic tamen juncti omnino urgenti sunt ad contrahendum etiam civiliter (si aliud non obstet), tum ut satisfaciant legi non injustæ (si respiciat solum civilia), tum ut provideant statui civili filiorum. — Ita Bouvier, Gousset, loquendo de civili lege quæ in Gallia prohibet parochum, ne assistat matrimonio eorum, qui nondum civiliter conjuncti, eam non approbat quidem, attamen pro praxi addit generatim loquendo : « Cependant, comme on peut suivre la loi civile dont il s'agit sans aller contre l'esprit de l'Église, plus tolérante que ceux qui l'accusent d'*intolérantisme*, il est prudent pour un curé de s'y conformer. »

[3] In Instructione de matrimoniorum irritorum revalidatione.

[4] On demande la conduite à tenir lorsque l'une des parties mariées

CAPUT SECUNDUM.

De matrimonii convalidatione [1].

Matrimonium nullum est vel ex defectu consensus in contrahentibus; vel ex defectu præsentiæ Parochi aut testium, vel ex alio impedimento dirimente.

Q. 1. *Quid agendum, si matrimonio defuerit consensus?*

R. Si ex utra contrahentium parte consensus defuit, utraque ipsum renovare debet; cum nullus sine mutuo consensu subsistat contractus. — Si vero consensus ex parte unius tantum conjugis defuerit, quia, v. g., ficte vel ex errore consensit, tunc Comitolus, Hurtadus, Palaus ac Pontas volunt partem ignaram esse monendam, ut ipsa quoque de novo consentiat; quia ejus consensus ab initio fuit nullus, cum ceciderit supra materiam inhabilem : at si nullus ab initio, neque in præsentiarum esse aut perseverare potest.

civilement refuse de faire les démarches nécessaires pour la réhabilitation de son mariage : elle ne veut ni se séparer de son conjoint, ni renouveler son consentement. Il n'y a pas d'autre parti à prendre que de recourir au saint siége pour en obtenir une dispense *in radice*, par laquelle un mariage nul peut se réhabiliter sans que le consentement soit renouvelé. Il suffit que le consentement donné dans le principe persévère virtuellement; on en juge d'après les dispositions actuelles des conjoints. Si on avait lieu de croire que l'une des parties a révoqué son consentement, la dispense serait inutile; elle ne pourrait légitimer par un consentement qui n'existe plus. La dispense *in radice* une fois obtenue, la partie qui l'a demandée en donne avis à l'autre partie, afin que celle-ci puisse remplir son devoir sans agir contre sa conscience. Si le mariage qui a été ainsi réhabilité passait publiquement pour n'avoir pas été légitimement contracté, il faudrait en faire connaître la réhabilitation ; cela est nécessaire pour faire cesser le scandale. Le curé aura donc soin de remettre à la partie intéressée la dispense qui lui a été accordée, ou la déclaration par écrit que son mariage a été légitimé par une dispense du souverain Pontife, en lui recommandant de le faire connaître à son conjoint, à ses parents, et aux personnes qui prennent part à sa position. Par ce moyen, le scandale sera bientôt réparé. Mais tant que cette réparation n'aura pas eu lieu, la partie même repentante et bien disposée ne doit pas s'approcher de la sainte table; elle peut cependant recevoir l'absolution (*J*). — Gousset, *Théol. mor.*, t. XI, n. 880.

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, tr. 6, nn. 1109 et seqq.

— Sed communius id cum D. Thoma[1] negant Alasia, Cuniliati, Layman, Navarrus, Roncaglia, Salmanticenses, Sanchez, Sotus, Tournely aliique plures. Nam si pars inscia verum consensum posuit, uti supponitur, neque illum retractavit; adhuc ipse perseverat, licet quodammodo suspensus per defectum consensus alterius : hic ergo si accedat, ille evadit absolutus, totamque vim suam debet exercere. Id fortius probatur ex ipso jure canonico, in quo habetur, quod invite desponsata, si postea sponte sit cognita, non auditur contra matrimonium, quia copula æquivalet libero consensui : nec tamen vir consensum suum renovavit[2]. Si tamen certiorando compartem, mali exitus non timeantur, recte sentit Benedictus XIV[3] primam sententiam uti tutiorem esse tenendam; cum agatur de valore Sacramenti[4].

Q. 2. *Quid si matrimonio defuit præsentia Parochi et testium?*

R. Si matrimonio defuerit præsentia parochi ac testium, illud alia ratione convalidari non potest, nisi adhibita ipsorum præsentia. In hac re non dispensat Pontifex; nam, posita hac dispensatione, numquam constare posset Ecclesiæ de inito matrimonio : quod est contra Tridentinum, ac publicum bonum.

Quid (dices) *si matrimonium fuerit quidem celebratum in faciem Ecclesiæ, sed fuerit nullum?* Communiter ac probabilius aiunt matrimonium non esse revalidandum coram Parocho ac testibus, etsi isti conscii fuerint impedimenti, *modo tamen ceteris occultum sit*. Nam illa assistentia non fuit præscripta ad testificandam matrimonii validitatem; sed tantum illius celebrationem, ne quis plura ineat fraudulenter. Ita declaravit S. Concilii Congregatio. Et hic est stylus Pœnitentiariæ, teste Benedicto XIV[5].

Diximus *modo ceteris occultum sit;* si enim impedimentum publicum est, obtenta dispensatione, matrimonium renovari debet coram Parocho et testibus, ut celebrationis validitas exterius probari possit[6].

[1] Suppl., q. 47, a. 4. — [2] C. Insuper 4, qui matr. accus.
[3] *Notificat.* LXXXVII. — [4] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. 18, n. 80.
[5] *Notificatione* LXXXVII. — [6] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 1110.

Q. 3. *Quid si matrimonium sit nullum ob dirimens impedimentum, quod sit dispensabile?*

R. Si impedimentum dirimens utrique parti notum est, ab eo obtenta dispensatione, matrimonium erit de necessitate revalidandum per utriusque consensus renovationem; cognita enim matrimonii nullitate, jam partes sciunt eorum consensum fuisse sine effectu, ideoque illorum renovare debent.

Si vero alterutri sit occultum, alii hic quoque eadem ratione docent, partem insciam esse monendam. Alii vero, quibus et nos libenter assentimur, concedunt quidem id tutius esse, et ordinarie sequendum (præsertim cum S. Pœnitentiaria in dispensationibus hanc soleat adjungere clausulam, quæ probabilius ex Benedicto XIV non simplex instructio, sed positiva conditio est [1]): at contendunt pro viribus id non absolute requiri; etenim prior consensus fuit jure naturæ validus, et adhuc perseverat, licet quodammodo suspensus per impedimenti obicem: quo quidem obice sublato, prior consensus evadit absolutus, totamque vim suam naturalem exerendo unitur consensui alterius. Idque ea ferme ratione, qua magnes lapis, obice remoto, ferrum ad se trahit ex vi sua naturali, quam per obicis oppositionem non amiserat quidem, sed solum impeditam suspensamque retinebat [2].

In hac igitur sententia si grave aliquod periculum dissidii aut separationis ex impedimenti manifestatione immineat, neque partes priorem consensum retractaverint, petitur dispensatio *in radice*, ut aiunt: qua, nempe Papa, seu pro ipso S. Pœnitentiaria dispensat a clausula consueta de certioranda parte; indulgetque, ut etiam jure ecclesiastico validus habeatur consensus jam validus jure naturæ, illumque in sua radice sanat ab impedimento, ad ipsum videlicet matrimonii initium accendendo. Et hoc quidem est in more [3]. — Imo si gravissima urgeat necessitas, ut si non possit hic

[1] *Notificatione* jam laudata.

[2] In pluribus tuetur Barbosa in c. Significatum, l. 3, t. 31, de Regular.

[3] Eam dispensationem concessit Clemens XII, 2 apr. 1705. Et etiam ante ipsum id factum narrat Rigantius ad Reg. 49. Id fieri posse docet

et nunc vitari redditio debiti, et ex manifestatione immineret periculum separationis magno cum populi scandalo aut prolis detrimento, poterit ipse Episcopus sub datis limitationibus dispensare sine dicta clausula. Vel etiam crescente temporis angustia, poterit Confessarius declarare Ecclesiam velle illam conditionem omissam, utpote moraliter impossibilem. Ita Benedictus XIV, Navarrus, ceterique [1].

Sed (quæres) *quomodo consensus compartis exigi potest, obtenta dispensatione ab impedimento?*

Si nullum sit periculum infamiæ aut separationis, aperte dicat sponsa parti ignaræ : *nullum est matrimonium nostrum propter aliquod impedimentum* : vel *dixit mihi Confessarius nullum esse; ideo renovemus consensum.* — Quia tamen id ratio fieri potest, cum raro conveniat monere partem ignaram, hinc adsignantur communiter duo alii modi, qui etiam nobis arrident [2].

1. Ut sponsa dicat : *quando ego nupsi tecum, non habui verum consensum; nunc verum præstare volo : vis præstare et tu?* Sine mendatio id dicit; quia consensus invalide præstitus est nullus.

2. Ut hæc verba proferat : *scrupulis angor de valore matrimonii nostri, ideoque renovemus consensum.* Id enim satis est, ut altera pars ponat consensum novum independentem a primo.

Q. 3. *Quid pro sua parte agere debet Parochus, si certo novit alicujus matrimonii nullitatem ob impedimentum aliquod dirimens, quod sit dispensabile?*

R. Si matrimonii nullitas est publica, ut scandalum auferatur, statim conjuges cogere debet ad separationem quoad thorum et habitationem : dehinc vel iidem urgendi, hortandive pro rerum adjunctis, ut dispensationem obtineant; vel res ad Episcopum erit deferenda, qui pariter juxta rerum adjuncta vel matrimonii revalidationem urgebit, vel pro-

Benedictus XIV, *Notificatione* LXXXVII; idque ipse fecit 26 sept. 1755. Item Pius VII, Leo XII. Et hodie etiam si necessitas sit, facit S. Pœnitentiaria. Quo admisso, videtur temerarium hanc facultatem Pontifici denegare. — [1] *Vid.* Liguori, *Homo Ap.*, tr. 18, n. 82.

[2] *Vid.* Benedictus XIV, *Notificatione* LXXXVII.

nuntiabit nullitatem. — Quod si nullitas publico occulta sit, tunc vel ea nullitas utrique conjugi, vel alterutri tantum, vel neutri innotescit.

Si 1, conjugii usus erit interdicendus; imo et habitatio, si aliquod adsit incontinentiæ periculum. Deinde conjuges urgendi sunt ex dictis, ut matrimonium renovent, vel ad judicem remittendi.

Si 2, pars conscia debebit abstinere ab usu conjugii, etiam ubi fuerit opus monendo alteram partem : quæ si monita nolit abstinere dimittetur, ubi simul habitari nequeat absque gravi periculo incontinentiæ, vel gravis damni temporalis. Interim vel matrimonium erit revalidandum, ubi fieri possit : vel ubi fieri non possit, et ex ea cohabitatione urgeat periculum, res erit ad judicem deferenda.

Si 3, omnino monendi sunt conjuges, atque ut supra agendum, si eorum ignorantia sit culpabilis. Si vero ignorantia sit inculpabilis, et in bona fide conjuges versentur, erunt pariter monendi, ubi sit certa spes fore, ut matrimonium convalidetur [1]. Secus ex Innocentii III rescripto *dissimulare poteris ut remaneant in copula sic contracta; cum ex separatione* (*sicut asseris*) *grave videas scandalum imminere* [2]. — Quanquam excogitata nunc et probata dispensatio *in radice*, iis conjugibus nullitatem nescientibus, illa certo poterit applicari, quin prius moneantur. Hoc fieri posse supponit Bouvier, nec immerito; nam quæ rationes valent pro unius consensu, et ipsæ omnino et pro utriusque valere debent : quod quidem si sedulus Parochus faciendum curaverit, illud non minimum obtinebit, ut et peccata materialia vitentur, et matrimonii impediatur dissolutio, si quando ejus vitium partibus innotuerit.

Q. 4. *Quid, si celebrato matrimonio, Parochus dignoscat esse nullum ab aliquod dirimens impedimentum, quod non sit indispensabile?*

[1] Valde etiam aliquando præstare potest, ut prius petatur dispensatio, et postea moneantur conjuges, qui etsi velint de novo contrahere; non tamen ita facile abstinebunt ab usu conjugii, exspectando dispensationem. Certo hic prudentia magna necessaria est.

[2] C. 6, de cons. et affin.

R. Si in eo non dispensat Ecclesia, et impedimentum sit publicum, eis præcipiat, ut se separent quoad thorum et habitationem; et curent obtinere a Judice Ecclesiastico de nullitate sui matrimonii.

Si autem sit occultum, et utrique parti incognitum, et non possint separari absque gravi scandalo et damno; erunt in bona fide relinquendi. — Si autem uti tantum parti notum sit, debebit alteram monere, licet monitio non sit profutura : quæ nolens recedere ab usu conjugii, erit dimittenda, si cum ea habitare nequeat absque gravi periculo fornicandi, vel alterius gravis damni temporalis. Et interea erit recurrendum ad Superiorem Ecclesiasticum pro matrimonii dissolutione. Quod si juridice ostendi non possit matrimonii nullitas, quamvis per excommunicationis fulminationem obligaretur ad reddendum alteri debitum, humiliter sustinere debebit potius hanc pœnam, quam Deum offendere [1] : hæc autem censura, utpote ex errore lata, coram Deo non ligat. — Si demum utrique sit notum, Parochus conjugii usus eis interdicat; et nulla exstante incontinentiæ periculo, eis permittere poterit, ut simul ad instar fratris et sororis cohabitent. Secus separationem jubeat, eos obligando ad providendum proli, si quæ sit, eo meliori modo, quo fieri potest. Ita Alasia.

DISPUTATIO QUINTA.

DE MATRIMONII BONIS ET EFFECTIBUS.

Q. 1. *Quænam sunt matrimonii bona et effectus?*

R. Cum Angelico : tria sunt bona matrimonii, *sacramentum*, *fides* et *proles* : quibus bonis abunde compensantur tria incommoda, quæ in conjugio reperire est. Primum incommodum in matrimonio est *voluptas*, quæ rationem absorbet : et hoc compensatur procreatione liberorum, quibus genus humanum propagatur, et Deus perpetuo colitur. Se-

[1] C. 44, de sent. excomm.

cundum inconveniens est *molesta sollicitudo* comparti placendi, filios educandi, rebus domesticis providendi: et hoc compensatur bono fidei seu fidelitatis, qua alter alteri uniri debet et præsto esse. Tertium incommodum est *perpetua servitus*, qua unus alteri obligatur: et hoc compensatur bono Sacramenti, quo gratiam conjuges recipiunt, ut facilius vinculum illud perpetuo tolerent [1].

In his habes totidem matrimonii ipsius effectus: nempe *gratiam* in bono Sacramenti; *jura* et *onera* reciproca in bono fidei; *mutuam corporis traditionem* in bono prolis. Sunt igitur matrimonii effectus:

1. *Gratia:* est de fide ex Tridentino [2]. Hæc autem est gratia *sanctificans secundaria*, cum matrimonium non sit directe ad remittenda peccata; et *sacramentalis*, quæ fundatur in jure gratias actuales recipiendi conducentes ad finem hujus Sacramenti.

2. *Jura* et *onera*, quæ necessario comitantur individuam illius vitæ societatem. Quæ porro sunt vel solius viri, uti jus potestatis maritalis et patriæ, atque onus familiam alendi, educandi et tuendi. Vel sunt solius uxoris, uti jus participandi dignitatem, nobilitatem aliaque privilegia mariti, et onus subjectionis. Vel utriusque simul, ut est jus et onus mutui amoris, fidelitatis, et auxilii [3].

3. *Obligatio debiti conjugalis;* monet enim Apostolus conjuges, ne fraudentur ad invicem [4].

Q. 2. *An conjuges teneantur simul cohabitare?*

R. Conjuges tenentur simul cohabitare domo, mensa et thoro: idque ex obligatione justitiæ ratione debiti ipsius, ac illius individuæ societatis, quam sibi mutuo coram Domino promiserunt: adde scandalum, quod ex separatione solet maximum oriri. Si ergo non adsit legitima ac canonica causa, separatione illa, se reos constituunt gravissimi peccati. Hinc deducere est, virum non posse expellere domo uxorem: tanto minus debitum illi denegare, neque etiam ratione dotis non solutæ, etsi promissæ, ut dicunt probabilius et

[1] Suppl., q. 49, a. 1 et seqq.
[2] Sess. 24, can. 1. — [3] *Vid.* tract. *de oblig. conjug.*
[4] 1. Cor., 7.

communius; quia hæc obligatio non oritur ex dotis solutione, sed ex ipsa lege naturali et divina.

Item consequens est, virum non posse *diu abesse sine justa causa :* qua interveniente (si commode potest) *tenetur secum uxorem ducere* [1].

Diximus 1. *diu abesse ;* poterit enim vir suscipere brevem peregrinationem, v. g., devotionis causa, etiam invita uxore. Non item uxor invito viro; quia est subjecta illius voluntati; —2. *sine justa causa* : causa esset ad bonum publicum tuendum, ad familiam alendam, ad vitandum damnum ab inimicis, etc.; — 3. *tenetur secum uxorem ducere ;* ne scilicet fraudet jus illius quoad debitum. Et regulariter tenetur uxor sequi virum mutantem domicilium, licet mutet sine justa causa, quæ tamen non sit turpis; ratio est, quia vir est caput familiæ [2]. Imo probabilius docent Salmanticenses et Sanchez cum aliis [3], quod per se loquendo uxor illum debet sequi etiam in exsilium; quia tenetur sufferre infortunium viri.

CAPUT UNICUM.

De debito conjugali.

« *Piget me de hac materia, quæ tantam præ se fert fœditatem, ut castas mentes ipso solo nomine perturbet, longiorem habere sermonem. Sed utinam non esset hæc materia tam frequens in confessionibus excipiendis, ut non opporteret omnino confessarium plena tractatione, sed sufficeret compendio instructum esse! Ignoscat mihi propterea castus lector, si fuse de ea hic loquar; et ad casus particulares, qui deformiorem exhibent turpitudinem, descendam. Quod si cui mirum videatur, auctores ceteroquin prudentes ac pios de hac re fusius pertractasse, et minutas etiam variorum*

[1] C. 1, de conj. lepr.

[2] Excipe nisi brevi vir sit reversurus, vel vagari vellet; vel eam conducere ad malum finem, vel aliter promiserit in sponsalibus, ut dicunt Navarrus et alii multi, et ipsa res loquitur.

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 3, n. 353; l. 6, n. 939, 977.

» *casuum circumstantias descripsisse, audiat clarissimum vi-*
» *rum Ludovicum Bail, qui ab hac censura doctissimi Thomæ*
» *Sanchez egregium Opus de matrimonio vindicat his verbis :*
» licet quædam de materia fœdorum actuum tangat, turpior
» est infernus; et si fœdus est sermo, fœdius est in peccato
» putrescere, ut ait Petrus Blessensis. Ille auctor aliquas
» spurcitias movet; sed ad ægrotantium curationem : si
» Angeli essent homines, talibus non indigerent[1]. »

Q. *Quid a tyronibus agendum, cum materiis periculosis student?*

R. Etsi officii ratio tyronibus tribuat, ut valeant absque ullo culpæ reatu ad periculosa se convertere; attamen ratio periculi jubet, ne vel minimum audeant operi manum admovere, quin se mediis tutissimis præmuniant : veh qui dum alios salvare recta doctrina student, ipsi malo opere reprobi efficiuntur! Hæc autem tutissima media quibus studiosi, Dei opitulante gratia, omne a se in his evolvendis materiis perturbationis pravæ periculum avertere valebunt, sunt :

1. Ut speciali modo ad Dei præsentiam mente se sistant, dum ad talium rerum studium accedunt; et signo crucis se muniant.

2. Ut sese eucharistico cibo frequentissime roborent; et sæpius in studendo, prece jaculatoria, Sanctissimum Jesu Nomen implorent; et Beatissimam ejus Matrem animo salutent Virginem ante partum, in partu, et post partum; eorumdem imagines sub oculos habentes.

3. Ut nunquam omnino materiam hanc evolvant, nisi officio compulsi. — Tanto minus de ea secum invicem loquantur, nisi adsit vera et impellens necessitas : tunc vero latina loquela semper utantur, excludentes omnem et quamcumque importunam animi curiositatem, scientes non esse necesse, ut illico tanto cum discrimine universam materiam assequantur.

4. Demum ut sancto Aloysio castitatis exemplari plane singularissimo, ac S. Alphonso Nostro potentissimo apud Deum Patrono sese enixe commendent, ut quæ ipse ad uti-

[1] Ita S. Alphonsus, *Op. Mor.*, l. 6, n, 900.

litatem nostram scripsit sine ulla læsione sui ; nos ad aliorum profectum ediscamus sine ulla nostra læsione.

Articulus 1. — De honestate et obligatione debiti conjugalis.

Q. 1. *An actus conjugalis licitus sit, et honestus?*

R. Actus conjugalis per se licitus et honestus est, dicente Apostolo : *vir uxori debitum reddat, similiter et uxor viro* [1] : at Apostolus non vult præcipere quod malum est. Adde actum conjugalem pertinere ad conservationem naturæ corporalis; ac ideo esse ab Auctore naturæ institutum : non ergo inhonestus esse potest. Imo potest esse meritorius : omnis enim actus virtutis, si aliud non obstet, talis est; atqui ita se habere potest actus conjugalis. Nam ad ipsum potest conducere vel justitia, si fiat ad debitum reddendum; vel religio, si fiat ad prolem cultui Dei procurandam [2].

Q. 2. *Quænam obligatio conjugum quoad usum matrimonii?*

R. Tametsi conjuges *per se loquendo* nulla lege obligentur ad usum matrimonii; *sub gravi* tamen ordinarie tenentur, et ex justitia sibi invicem reddere debitum. Ratio prioris est, quod nemo ex se teneatur uti jure suo : ratio posterioris est, quod id oriatur ex natura contractus mutui, et ex præcepto Apostoli. Hinc peccaret graviter qui mediis etiam licitis impotentem se redderet, puta macerationibus : vel comparti *serio et rationabiliter postulanti debitum sæpius negaret ;* est enim res gravis in se, et ex justitia proveniens [3].

Diximus : *si compars debitum negaret serio postulanti;* aliter enim esset, si pars peteret oscitanter, vel si precibus

[1] 1. Cor., 7.

[2] Neque tamen inde sequitur, hujusce actus suadendam esse frequentiam; quamvis enim bonus sit, non tamen est optimus, ut notat Billuart. Sic bonum est comedere ; at melius aliquando a comedendo abstinere.

[3] Item graviter delinqueret qui diutius abesset, invita conjuge ; cum hæc inde jure suo fraudetur (Exc. 1, de conj. lepr.). Excipe nisi id necessitas familiæ postulet ; vel publicum officium; vel si conjux jam sciverit ratione muneris maritum solere discedere.

aut alia ratione honesta averti posset; nam tunc peteret quidem, sed non in rigore justitiæ [1]. Excipe modo non sit periculum incontinentiæ, vel nullum aliud inconveniens timeatur ex tali negatione : quod tamen experti plerumque adesse testantur : quare volunt fortiter esse reprehendendas uxores, quæ maritis suis absque sufficienti et gravi causa debitum negant, etsi remisse petant; vel quæ non cedunt nisi coactæ, aut falso pietatis motu ductæ viro dure, ne dicam contumeliose, suas petitiones exprobrant : inde aversiones, jurgia in familia enascuntur; inde etiam fit, ut maritus extra domum quærat quod domi suæ libenter obtinere non potest [2].

Diximus : *si compars debitum sæpius negaret;* si enim neget tantummodo una aut altera vice, non satis conveniunt in definiendo utrum sit mortale, semper secluso periculo incontinentiæ, vel magni dissidii. Pontas et Sanchez negant id esse mortale; quia (inquiunt) res non est per se satis gravis ad lethale constituendum. Bossius vero et Croix affirmant ob rationem contrariam [3].

Diximus : *si debitum rationabiliter postulanti negaret;* sic enim intelligitur omnis humanus contractus, ut nemo velit se ad aliquid irrationabile obligare. Hac ratione Bonacina, Croix, Pontas, Sanchez et alii docent non esse saltem mortale, post tertium accessum eadem nocte negare quartum : quod etiam accommodandum est ei, qui paululum differret. Attamen non approbamus qui putant fas esse petenti quinquies in mense negare semel; cum ex una parte videatur petitio satis moderata; ex altera vero materia satis gravis.

Diximus : *quod per se loquendo conjuges non obligantur ad petendum;* nam commune est, ad hoc conjugem teneri per accidens :

1. *Quando percipit per aliqua signa, quod* (compars sua)

[1] Hoc in viro colligitur, cum facile quiescit : non tamen in uxore, quæ sæpe ob verecundiam tantum non urget.

[2] *Vid.* Liguori, *Praxis*, n. 35.

[3] Licet hæc secunda sententia suos habeat defensores valde spectabiles; nobis non videtur improbabilis etiam illa prima; cum gravitas materiæ pendeat ab hominum æstimatione, et tot alii non minus spectabiles et docti teneant hanc esse materiam levem.

vellet sibi debitum reddi, sed propter verecundiam tacet: ita Angelicus [1]; tunc adest petitio.

2. Quando proles est necessaria ad avertendum grave damnum reipublicæ, vel religionis, vel proprium: item merito dicit Roncaglia, si hoc necessarium sit ad odia vitanda, ad mutuum amorem fovendum, etc. Ratio est: semper ac finis debitus non excluditur, ad alios bonos fines rem ordinare, non potest esse malum: imo erit bonum, si bonus finis apponatur. Si bonum; ergo cum id causa suadet, eligendum.

3. Quando alter cognoscit compartem versari in periculo incontinentiæ: quod in casu alii dicunt conjugem petere debere ex justitia; quia pertinet ad bonum fidei, ut vitetur alterius incontinentia: alii (et videtur probabilius) dicunt conjugem teneri tantum ex charitate; nam ubi nulla est petitio alterius conjugis neque tacita, nulla est obligatio justitiæ ad reddendum [2].

Si uxor (quæres) *ex odio non vult accedere ad virum, quem invincibiliter credit esse suum, licet revera non sit; et quam non expedit monere de nullitate matrimonii, quid agere debet cum illa Confessarius, qui conjugii nullitatem sciat?* Nec potest nec debet illi jubere aut suadere petitionem debiti; quia quoad hoc est sui juris, et aliunde est peccatum materiale, quod saltem sine urgentissima causa suaderi non potest: sed potest et debet illi suadere, imo et præcipere redditionem debiti; quia si non reddat, peccat formaliter, si autem reddat peccat tantum materialiter. Billuart [3].

Q. 3. *An filiorum multiplicitas sit justa causa negandi debitum?*

R. Conveniunt multiplicitatem filiorum non esse justam negandi causam, si sit in alterutro periculum incontinentiæ: quod vix dici poterit non adesse, quando conjuges simul una cohabitent, et debitum perseveranter denegetur. Hoc secluso periculo, Bonacina, Pontas et Sanchez affirmant ob

[1] In 4, Sent., D. 32, q. 1, a. 1, ad. 1.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 929.

[3] Vel juxta alios in genere dicat, quod omnis uxor tenetur debitum reddere.

filiorum multiplicitatem juste debitum denegari; quia in omnibus debitis magna difficultas excusat a solutione. Sed Billuart, Layman, Roncaglia et Sporer, quibus magis adhæremus, negant; nam prolis procreatio pertinet ad præcipuum matrimonii finem, cui idcirco postponendum est quodvis incommodum [1].

Quid (quæres) *si mater jam experta sit, se filios mortuos parere?* Alasia, Layman, et Voit adhuc obligant conjugem ad debitum reddendum; quia illa mors est per accidens: aliunde experientia constat, mulieres post plures abortus feliciter tandem peperisse. Sed præcluso incontinentiæ, id communius negant Billuart, Bossius, Rodriguez, Victoria, etc.; nam est gravissimum damnum et spirituale et corporale adferre proli. Caveant tamen, quidquid sit, ne ideo viri male tractent uxores, ut aliquando lugere est; sed potius orationibus simul vacent ac piis operibus, quibus desuper benedictionem efflagitare valeant [2].

Q. 4. *An conjux teneatur reddere illicite petenti?* [3]

R. Certum est conjugem non teneri ad reddendum cum peccato proprio, neque veniali; nemo enim potest obligari ad peccandum.

Si vero peccatum sit in ipso petente, *et peccatum petentis sit mortale*, tunc si illud se teneat ex parte modi actus ipsius, v. g., si petitio fiat in loco sacro contra reverentiam illi debitam [4], commune est et certum nullimode posse reddi pe-

[1] Deinde vel conjux hoc in casu negaret diu, vel aliquando tantum. Si 1, exponeret compartem periculo certo incontinentiæ: si 2, negaret frustra, cum doceat experientia conjuges rarius coeuntes facilius concipere. Tandem melius est, ut proles vivat inops, quam ut omnino non sit, præsertim cum vix extrema eveniat paupertas facienti quantum in se est. Hinc etiam verius et communiter docent cum D. Thoma, quod sit reddendum debitum, licet prævideatur proles infirma nascitura; nam *melius est ei sic esse, quam penitus non esse* (in 4, D. 32, q. un., a. 1).

[2] *Vid.* Voit, *De matrimonio*, n. 1217.

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 944, 946, 954.

[4] Vel cum scandalo, ut si fiat publice; aut in secreto, sed cum scandalo filiorum præsertim in eodem cubiculo commorantium, quod penes pauperes evenire solet: vel si fiat in vase præpostero: vel si fiat cum periculo abortus, aut sanitatis propriæ.

tenti; quia cum reddens poneret copulam sicut ipse petens, concurret cum ipso ad eumdem actum malum. — Si vero culpa se teneat tantum ex parte personæ petentis, v. g., si hæc sit ligata voto, vel ad pravum finem petat, conciliantes quodammodo diversas sententias, sic probabilius resolvimus. Si commode potest pars innocens, tenetur admonere compartem, ut a petendo desistat; nam unusquisque ex lege charitatis tenetur de proximo suo, quando gravis non excusat difficultas. Si vero desistere nolit, et ex denegatione gravia timeantur incommoda iræ, indignationis, adulterii, etc. (uti sæpe evenire solet), tunc compars innocens tenetur reddere; quia ex una parte petens adhuc retinet jus ad copulam; ex altera reddens directe actui licito et ex justitia debito operam dat, peccato alterius se habens duntaxat permissive [1].

Diximus : *et peccatum petentis sit mortale;* nam si peccatum sit tantum veniale, distinguendum. Nempe si actus est leviter illicitus ex parte personæ petentis, v. g., si petat ob finem leviter malum, tenetur eidem reddere; quia agitur de actu per se honesto, et debito ex justitia. — Si vero actus est leviter illicitus ex parte sui ipsius, v. g., si petatur situ innaturali, tunc utique potest reddere, cum adest justa causa, v. g., ne incurrat indignationem compartis; quælibet enim causa rationabilis excusat profecto a culpa veniali. Diximus *potest reddere;* potest, inquam, at non tenetur; nam licet vinculum justitiæ fortius sit vinculo charitatis; attamen cum actus sit tali modo *per se* illicitus, alter non habet jus ad illum. Excipe nisi petens habeat justam causam sic petendi, puta si petat copulam situ innaturali, eo quod uxor sit prægnans, aut ipse sit pinguis; vel alioquin periculum sit scandali, etc. : tunc altera pars tenetur reddere [2].

Q. 5. *An liceat uxori sine peccato petere vel reddere viro volenti seminare extra vas post copulam inceptam?*

[1] Hic tamen tutius erit consulere, ut cum conjux innocens prævidet compartem esse illicite petituram, ipse prior petat convertendo redditionem in petitionem dicendo : *Volo ut tu mihi reddas.* Id tamen raro convenit mulieri ob naturalem verecundiam.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 944 et seqq.

R. Alii negant id uxori licitum esse, quia uxor tenetur impedire peccatum viri, qui more nefando Onam se gerit semen fundendo in terram. Alii affirmant, quia ipsa dat operam rei in se licitæ. Sed puto distinguendum inter ipsam petitionem et redditionem [1].

In reddendo, etsi probabile sit cum Roncaglia et Elbel, quod uxor possit negare debitum et etiam teneatur, si potest sine suo magno incommodo (*K*), quia vir cum sit abusurus re debita, non habet jus ad illam ; tamen probabilius est cum Sanchez, quod post monitionem teneatur reddere ; cum culpa se teneat non ex parte actus, sed ex parte personæ. — In petendo vero dicimus cum Roncaglia et Elbel, uxorem non posse petere ab hujusmodi viro ; quia tenetur ex charitate illius peccatum impedire. Excipe nisi gravem haberet causam petendi, nempe si esset in periculo incontinentiæ, vel si alioquin perpetuo abstinere deberet a suo jure petendi ; charitas enim cum tanto onere non obligat [2] : unde non videtur teneri ad abstinendum, nisi per paucas vices [3].

Q. 2. *Quid si alteruter conjugum sit amens, vel ebrius?*

R. Concedunt communiter non esse illicitum accessum ad conjugem amentem vel ebrium, si nullum adsit periculum scandali vel abortus, aut alterius damni; quia usus conjugii per se licitus est. Verum probabilius ac communissime dicunt talem accessum non esse in præcepto; quia tempore ebrietatis (intellige perfectæ) atque amentiæ, qui petit, non petit ut homo et rationaliter, sed ut bestia : esto quod dominium adhuc retineat; est tamen actu incapax ejusdem usus. Excipe nisi aliunde incontinentiæ periculum adsit; tunc enim urget charitas ad debitum reddendum, ut ita etiam actus materialiter malus impediatur quoad potest.

[1] Verba Alphonsi Nostri, *Homo Ap.*, tr. XVIII, n. 47.

[2] *Vid.* Gousset, *Justification de la Théologie morale de S. Alphonse de Liguori*, ubi habetur ipsa auctoritas card. de Petro Pœnitentiarii Majoris, 15 nov. 1816.

[3] Licet sane rem in se bonam recta intentione, et ob graves rationes ab eo petere, qui eam sine peccato reddere potest; quamvis per abusum illam sine peccato non præstiturus sit. Sic Sacramenta ab indigno sacerdote, mutuum ab usurario, juramentum a pagano, etc., petere licet, quando sufficientes adsunt rationes; ergo a pari.

Quid (inquies) *si agatur de conjuge excommunicato?* Certum est licere comparti innocenti petere debitum a conjuge excommunicatio : id expresse definivit Gregorius VII [1]. An vero id liceat etiam eidem excommunicato, nobis videtur communior et verior sententia, quæ affirmat : lex enim Ecclesiastica non intendit obligare cum tanto periculo, in quo indesinenter versaretur pars ista, si non posset ab altera separari. Ita Filliucius, Sanchez, Suarez et alii.

Q. 7. *Quid si ex debiti redditione oriatur damnum in conjuge?*

R. Si ex debiti redditione *damnum grave* in se vel in comparte merito timeatur, conjux *per se loquendo non tenetur, nec potest reddere.* Non *tenetur :* ratio est, *quia hic est ordo naturalis, ut prius aliquid in se ipso perficiatur, et postmodum alteri de perfectione sua communicet : et hic est etiam ordo charitatis, quæ naturam perficit* [2]. Non *potest;* quia nemo est dominus vitæ suæ, aut salutis : et quisque tenetur impedire grave damnum, vel ejus periculum etiam in alio [3], licet iste in illud consentiat [4].

Diximus : 1. si *damnum grave;* nam levi damno præponderat lex justitiæ : hinc non attenditur, v. g., levis dolor dentium, infirmitates parientibus communes, etc. ; 2. *per se loquendo;* quia si morbus esset diuturnus, nec ita proximum mortis periculum esset ex una parte, ex altera vero justa exstaret petendi causa, v. g., periculum incontinentiæ ; tunc bene liceret petere et reddere. Idque, utdicunt nonnulli, etiam cum aliquo vitæ periculo, quod quidem licet subire in bonum virtutis. — Animadvertendum tamen plus periculi aut incommodi requiri, ut quis prohibeatur, quam ut excusetur

1 C. Quoniam multos, caus. 11, q. 3. — 2 S. Thomas, 3 p., q. 3, a. 2.

3 Et bene ait Bossius, quod dupliciter peccat qui laborans morbo gallico fornicationem committeret, et teneretur expensas compensare pro curatione alterius partis. Probabiliter tamen excusat feminas, nisi ipsæ requisitæ fraudulenter suum morbum tegerent; cum ad istas personas publicas accedentes bene de hoc dubitare debeant.

4 Hinc, ut communiter aiunt, uxor non tenetur, imo nec potest reddere, si experta sit se non posse parere sine periculo mortis proximo Hinc neuter debet aut potest reddere alteri laboranti morbo contagioso, v. g., gallico, peste, lepra, alioque simili.

a petendo vel reddendo, præsertim si agatur de proprio damno vel periculo [1].

Q. 8. *Quid de tactibus, aspectibus et verbis turpibus inter conjuges?*

R. Si tactus, aspectus et verba turpia ordinantur ad copulam, et cum ea conjunguntur, utique conjugibus licent; cui enim licitus est finis, licita sunt etiam media ad ipsum. Excipe nisi sermo sit de quibusdam actibus enormiter turpibus, v. g., affectum sodomoticum præ se ferentibus; tunc enim docent mortaliter eum peccare, qui iisdem utitur : et quamvis aliis id adhuc forsan videatur veniale; semper tamen graviter increpandi sunt conjuges, ut se ab iis omnino abstineant.

Si vero tactus, aspectus et verba turpia ad copulam non ordinentur, sed habeantur ad vicem causa voluptatis, secluso periculo pollutionis, et alia speciali prohibitione, venialia tantum esse docent communius et verius Alasia, Layman, Lessius, Fagnanus, Salmanticenses, Sanchez, Sporer, Vasquez, Victoria, aliique plures contra Sylvium. Sane matrimonium præbens jus ad copulam, etiam jus ad hosce actus præbere debet : unde res in se licita est; sola ergo deficit debiti finis ultima intentio; sed hic defectus non potest dici mortalis [2]. Alias cum tanta sit inter conjuges societas et multoties, v. g., ob morbum, non possint copulari, ipsi jugiter essent periculis expositi. — Attamen si ex talibus actibus prævideatur (ut timendum est) secutura pollutio quamvis involuntaria, probabilius tunc dicimus eos esse mortales; quia quisque tenetur cavere seminis dispersionem. Imo certe erunt mortales, si conjugibus sit interdictus conjugii usus, ut si voto castitatis sint ligati; quia tale votum excludit omnem voluptatem veneream [3].

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 909 et 950.

[2] « Hoc de petente (ait S. Alphonsus, *Homo Ap.*, tr. XVIII, n. 42) : sed reddens in hujusmodi tactibus videtur semper excusari; cum alter habeat jus ad illos, nisi adeo sint impudici, ut videantur quasi inchoata pollutio. »

[3] Dicunt tamen Salmanticences, quod si inter conjuges actus illi sint pudici, liciti sunt (quamvis adsit proximum periculum pollutionis;

An (quæres) *sint mortalia tactus et aspectus turpes unius conjugis cum se ipso, altero absente, ac secluso periculo pollutionis?* Alii negant cum Palao, quia tales actus cohonestat conjugalis status; sed probabilior et omnino suadenda sententia in praxi affirmat, nam conjuges non habent jus ad se tangendos, nisi in ordine ad copulam, quæ tunc est impossibilis.

Quid (dices) *de delectatione morosa in conjuge circa copulam habitam, vel habendam; quæ tamen haberi nunc non potest, quia abest conjux?* Hortandi sunt conjuges, ut abstineant omnino a tali morosa delectatione; sed non sunt illico damnandi de mortali, si non abstineant. Ita communius docent D. Antoninus, Bonacina, Croix, Filliucius, Gerson, Sanchez et Suarez cum D. Thoma, qui sic fere arguit: *delectatio sumit suam bonitatem vel malitiam ab objecto; sed cum copula licita sit conjugatis, non potest esse eis graviter illicita illius delectatio* [1]. — Excipe semper, si adsit periculum pollutionis, quod adesse censetur, si delectatio habeatur non solum cum commotione spirituum, sed etiam cum titillatione, seu voluptate venerea.

Articulus 2. — De circumstantiis ob quas actus conjugalis evadit peccaminosus et vetitus.

Circumstantiæ istæ se tenent ex parte vel finis, si pravus; vel temporis, si improprium; vel modi, si innaturalis; vel loci, si inconveniens. Hinc versiculus:

Dant modus et finis, locus et tempus licitum jus.

Q. 1. *Quid de fine pravo in usu conjugii?*

R. Finis totum inficit opus: unde si malus sit finis, et opus malum erit. Atque ideo jam patet uti matrimonio, v. g., ob solam voluptatem, peccatum esse; quia non esset secundum rationem intendere voluptatem, uti finem, quæ a

semper tamen secluso periculo consensus in eam): si nempe fiant ex causa gravi, puta ad fovendum mutuum amorem; quia tunc satis cohonestandur a suo fine.

[1] De malo, q. 15, a. 1, ad. 17. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 933 et seqq.

natura tantum uti medium intenta est. Id deducitur etiam ex hac n. 9 propositione proscripta ab Innocentio XI : *opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.*

Est tamen commune apud omnes cum D. Thoma [1], id non esse mortale; sed veniale tantum. Est veniale quia voluptatem solam, in actu etiam licito quærere, est quædam finis subversio et inordinata delectatio; attamen veniale non excedit, quia voluptas non quæritur extra matrimonium, et actus est natura sua ordinatus ad copulam licitam : unde non deest nisi circumstantia debiti finis in operante; qui quidem defectus nonnisi levis est deordinatio. — Imo nullum est peccatum, si conjux intendat principaliter procreationem prolis, et utatur voluptate (eam moderate intendens), ut se excitet ad consummationem actus. Ea pari ratione, qua minime peccat qui intendit moderatam delectationem in cibo sumendo ad dandum corpori conveniens alimentum, ut recte dicunt.

Quid (quæres) *si actus conjugalis exerceatur mente adultera?* Omnes fatentur, et merito, illum peccare mortaliter, qui mente adultera utitur matrimonio suo, v. g., si accedens ad uxorem sibi aliam imaginetur, ut animum pascat; pascitur enim de objecto vetito [2].

[1] Supp., q. 64, a. 6.

[2] Excusant nonnulli a mortali, si ipse accedens ad uxorem propriam morose cogitet de pulchritudine alterius personæ, sed absque affectu turpi. Nos vero dicimus hoc valde periculosum esse, ideo non permittendum. Sicut neque permittendum, ut quis se excitet ad usum conjugii respiciendo imagines diversi sexus, maxime si essent sacræ : quod recte docent plerique esse mortale ob gravem irreverentiam.

Quid (dices) *si maritus morose cogitet te copula aliena animo concepta, ut se excitet ad usum matrimonii cum uxore propria?* Ex una parte id videtur damnandum; cum objectum, de quo delectatur, sit per se turpe : ex alia non ita, cum ex tali cogitatione non oriatur, nisi quædam commotio spirituum generationi deservientium, quæ quidem conjugatis non videtur prohibita saltem sub gravi. Nos hoc dubium sapientibus remittimus definiendum : id unum dicimus, quod nempe hanc cogitationem, si esset de copula inter personas determinatas, non excusaremus a peccato lethali ob facile periculum consentiendi in delectationem de copula cum conjuge aliena.

Q. 2. *Quid de tempore improprio in usu conjugii?*

R. Ad actum conjugalem tempus nocturnum ac secretum naturalis verecundia suadet : hoc tamen non est in præcepto, sed tempore quocumque, alio inconvenienti præcluso, ille haberi potest.

An (quæres) *liceat usus conjugii festis diebus?* Est commune licere debitum reddere diebus festivis : *cum mulier* (inquit Angelicus) *habeat potestatem in corpore viri et e converso, tenetur unus alteri debitum reddere quocumque tempore et quacumque hora*[1]. Sed quæstio est, *an in festis etiam licitum sit petere?* D. Thomas id putat esse veniale; *quia id dum rationem deprimit propter carnalem delectationem, hominem reddit ineptum ad spiritualia.* Verum D. Bonaventura, Salmanticenses, Sanchez, Sotus, Palaus, Pontas et alii communius docent nullum esse peccatum; id enim non videtur prohibitum ullo jure divino, neque humano[2].

Quid (quæres) *de tempore prægnationis?* Commune est, *si nullum adest periculum abortus*, non peccare lethaliter virum tunc temporis accedentem ad conjugem ; nam actus per se adhuc est ad generationem idoneus, et fit inter personas jure habiles. Neque ulla lex id positive prohibens adduci potest : ita Alasia, Concina, Pontas, Roncaglia, Sanchez cum SS. Patribus[3]. Sed utrum vir peccet saltem venialiter, nobis arridet sententia affirmans, nisi excuset causa aliqua rationabilis, v. g., periculum incontinentiæ; quia stante fœtu concepto, fine suo frustrari videtur semen.

Diximus *si nullum adest periculum abortus :* quod non ita facile præsumendum est. Ideo conjuges vexandi non sunt importunis interrogationibus, ut se abstineant tempore prægnationis.

Quid (dices) *de tempore menstrui?* Fluxus menstruus in muliere duplicis est generis : alius ordinarius, qui proprie

[1] Supp., q. 64, a. 7.

[2] Quod si Canones, et Patres nonnulli citari valeant in contraria sententia, respondent id nunc haberi ut merum consilium. — *Vid.* Benedictus XIV, *De Syn. Diœc.*, l. 5, c. 1.

[3] *Vid.* Alasia, *De Matr.*, par. 1, c. 2. — Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 924.

dicitur menstruus; quia singulis mensibus solet evenire, et durat (ut plurimum) per duos vel tres dies : alius extraordinarius, qui provenit ex morbo diuturno, et durat ad duodecim dies et amplius. Hoc posito, dicimus :

Primo : si agatur de *menstruo extraordinario,* certum est licere petere et reddere. Rationem affert Angelicus inquiens, id esse affirmandum *tum propter infirmitatem, quia mulier in tali statu concipere non potest* (ideoque nullum est timendum damnum prolis); *tum quia talis fluxus est perpetuus et diuturnus : unde oporteret, quod vir perpetuo abstineret* [1].

Secundo : si sermo sit de *menstruo ordinario,* D. Antoninus, Alasia, Concina, Bossius, Bonacina, Palaus, Pontas, Roncaglia, Vega, Victoria, Vivaldus, etc., communissime et probabilius docent accessum ad conjugem non esse quidem peccatum mortale; sed non posse a veniali excusari, nisi adsit causa cohonestans [2]. Quod non sit mortale patet, quia nullo jure prohibetur : non naturali; cum ex jure naturæ ad coitum cohonestandum sufficiat, ut ipse per se sit aptus ad generationem, licet per accidens hæc non sequatur : non divino, quia Levitici lex, adveniente lege Nova, cessavit : non Ecclesiastico, quia prohibitio Gregorii VII, quæ exstat penes Gratianum [3], hodie exsolevit. — Quod vero non possit excusari a veniali ideo constat, quia talis concubitus involvit quamdam turpitudinem et deordinationem; nam tunc minus convenit fini generationis.

Quid (addes) *de tempore purgationis post partum?* Idem tenent probabilius ac communius, quod supra de menstruo ordinario : nempe docent accessum ad uxorem tali tempore veniale quidem esse; quia continet aliquam indecentiam : non autem mortale, quia talis indecentia non videtur adeo gravis. Excipe aliquod accidens, si nempe ex eo gravis morbus vel notabilis morbi aggravatio immineret, uti esset, v. g., si accessus haberetur ipso die partus, vel die subsequenti, ut ait Roncaglia [4].

[1] In 4, D. 32, q. unic. — [2] Diximus *nisi adsit causa cohonestans*; quia ea causa exstante, v. g., ad vitanda dissidia vel incontinentiam, conveniunt omnes nullum esse peccatum matrimonio uti.

[3] Can. fin., D. 5. — [4] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 925.

Sed (quæres) *quid de tempore lactionis?* Conjugio tunc uti licere communissime affirmant; tum quia periculum inficiendi lac, et sic nocendi proli rarum est; tum quia lex nulla id vetat [1].

Quid (dices) *de tempore statim post balneum, vel sectionem venæ, vel prandium aut cœnam?* Ad balneum quod attinet et venæ sectionem, videntur consentire non licere accessum conjugalem; cum sit notabiliter periculosus: idem dicunt, si conjux febri laboret. — Quod respicit tempus post prandium aut cœnam, non videtur in hoc adesse grave damnum, ipsis fatentibus medicis: et ideo non audemus damnare debitum eo tempore postulantem vel reddentem, nisi ex experientia revera constaret de gravi illo damno [2].

Q. 3. *Quid de loco inconvenienti in usu conjugii?*

R. Ad actum conjugalem exercendum verecundia locum remotum ac secretissimum requirit: neque omnia quæ licent, licent ubique. Unde illum publice habere grave esset scandalum ac libidinis incentivum; habere autem in loco sacro, gravis irreverentia: imo et sacrilegium, licet occulte exerceatur, ut docent probabilius Croix, Lessius, Sanchez, Suarez, etc.; cum graviter Dei domum dedeceat, ideoque et Ecclesia polluatur. Non est tamen abstinendum a divinis; cum hoc non innotescat [3].

Q. 4. *Quid de modo innaturali in usu conjugii?*

R. Modus seu situs naturalis in usu conjugii est, ut mulier sit succuba et vir incubus; cum sit aptior ad effundendum et recipiendum semen: unde modum hunc violare peccatum est, cum sit inversio ordinis naturæ. Est tamen commune cum D. Thoma, esse *duntaxat veniale per se loquendo*, si actus exerceatur situ indebito [4], *modo semper fiat in vase*

[1] Et nimis durum esset, si toto eo tempore deberent conjuges abstinere; neque enim satis esset illis provisum; cum adeo secum familiariter utantur. Textum autem Gregorii VII (Can. fin., D. 5), qui aliter docet, aiunt explicandum esse de mero consilio, non autem de præcepto.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 909. — [3] *Ibid.*, l. 3, n. 458, et l. 6, n. 920.

[4] V. g., vel stando, vel sedendo, vel more pecudum, vel a latere, vel viro succubante.

naturali; nam mutatio situs jacendi generationem non impedit; cum semen virile in matricem mulieris ex se et naturaliter attrahatur. Et ideo nullum etiam erit peccatum, si modus naturalis mutetur ob aliquam justam causam, v. g., ægritudinis, periculi abortus, scandali, difficultatis, etc., ut ait Concina.

Diximus 1. *per se loquendo non excedere culpam venialem;* quia docet Angelicus evadere posse etiam mortalem, si fiat ex prava concupiscentia, v. g., ex affectu bestialitatis aut sodomiæ, vel si hujusmodi voluptas haberetur uti finis ultimus; — 2. *modo semper fiat in vase naturali;* nam communiter et verius est mortale copulam inchoare in vase præpostero, in ore, in aure, etc., ut dein in vase naturali consummetur. Imo flagitium grande est contra naturam involvens rationem adulterii ac sodomiæ, licet imperfectæ [1].

An liceat aliquando (quæres) *impedire generationem effundendo semen?* Nunquam sane licet directe semen effundere, neque ad mortem vitandam; cum hoc sit intrinsece malum, contra fidem ac principalem conjugii finem. Unde peccat mortaliter mulier, quæ statim post copulam mingit, surgit, vel quid aliud facit animo semen expellendi; frustraret enim finem naturæ.

Diximus 1. *statim post copulam;* neque debet diu immota et resupina manere; cum brevissime matrix semen attrahat, et claudatur; — 2. *animo expellendi semen;* si enim id ageret ex aliqua necessitate, quia irruit hostis, quia alii superveniunt, nullum esset peccatum; nam non esset directe impedire generationem, sed aliquid legitime agere : unde per indirectum impediretur, et citra intentionem [2].

[1] Et idem putamus dicendum de confricatione virilium circa vas præposterum uxoris. Saltem talis actus non potest moraliter fieri sine affectu sodomitico. Et Sanchez qui illam habebat ut tactum simpliciter impudicum, se retractavit, testante Moya.

[2] Hinc Sotus et Billuart excusant virum, qui dum festinanter conatur congredi, extra vas seminat; hoc enim festinationi naturæ tribuendum est. Hinc Sanchez et Sporer probabiliter excusant conjuges, qui ob senectutem vel aliam indispositionem extra vas seminant, quamdiu adest spes intra vas seminandi. Quia cum tali spe jus habent ad copulam : et effusio præter intentionem, ac nonnisi per accidens evenit.

Quid si conjuges, incepta copula, seminationem cohibeant? Si ambo non consentiunt, sed unus se retrahat, altero repugnante, retrahens peccabit mortaliter, ut fatentur omnes; cum alium jure suo fraudet. Si autem ambo consentiant, et adsit periculum aliquod pollutionis, peccatum erit mortale ex utraque parte, ratione illius periculi : secus (per se loquendo) mortale non erit; cum in hoc casu illa vasis penetratio habeatur instar tactus verendorum, qui saltem mortalis non est, secluso periculo pollutionis. Ceterum hoc periculum ordinarie adest in hoc casu, ut sapienter notat Sanchez.

Quid (dices) *si vir se retrahat post seminis effusionem, quin adhuc mulier seminaverit?* Commune est, posse se tactibus mulierem statim ad seminandum excitare; quia hoc pertinet ad complementum actus conjugalis. Esto quod seminatio mulieris non sit necessaria, sed summopere confert; cum natura nihil moliatur frustra. Atque ex hoc deducere est peccare mulieres, quæ in actu copulæ animum ad alia divertunt, ne concitentur ad seminationem : sicuti vir peccat, qui mulieris seminationem non exspectat.

Articulus 3. — Causæ, quibus jus ad debitum amittitur[1].

Solent adnumerari sequentes : nullitas ac dubietas matrimonii, incestus et adulterium (de conjuge baptizante aut suscipiente prolem disputatur). Hinc illud :

Liber, adulter, et incestus, dubiusque vetantur.

Q. 1. *Quid resolvendum, si matrimonii dignoscatur nullitas?*

R. Cognita matrimonii nullitate, etiam ab una tantum parte, fit illicita ac fornicaria copula. Hinc omnes dicunt, quod compars, si non potest sine vitæ periculo aut famæ aperire nullitatem, aut obtinere dispensationem, debet vel religionem ingredi, si adhuc sit in tempore habili; vel fugam arripere; vel divortium petere, si quæ adsit

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 901.

causa; vel demum potius quam fornicari, omnia sustinere, causam suam Domino commendans qui neminem deserit.

Q. 2. *Quid si circa validitatem matrimonii oriatur dubium?*

R. Si matrimonium sit contractum bona fide, ac postea de legitimitate illius superveniat dubium, non quidem lege et scrupulosum (quod est contemnendum), sed verum et plausibile; tunc videndum, num uterque, an vero una tantum pars dubitet.

Si uterque conjux dubitet, neuter potest conjugio uti *ante adhibitam debitam diligentiam;* quia esset se discrimini committere. Si vero una tantum pars dubitet, esto quod non possit ipsa petere *ante adhibitam debitam diligentiam* ad dubium vincendum; sed tenetur reddere alteri parti petenti in bona fide. Quia secus esset gravi se discrimini committere alterius jus violandi: unde quamdiu non certo probetur ejus nullitas, illius urget certa possessio. Id probatur ex canonico jure, ubi habetur quod mulier, quæ non est certa de vita primi mariti, tenetur reddere secundo viro petenti; ipsa autem ab exigendo se abstinere [1].

Diximus *ante adhibitam debitam diligentiam;* nam si dubitans contraxit in bona fide, et post diligentiam non potuit dubium vincere, probabilissime et communissime eum posse non tantum debitum reddere, sed etiam petere docent Habert, Layman, Lessius, Lugo, Salmanticenses, Sanchez, Suarez, etc. (contra Concinam, Navarrum, Antoine et alios, qui volunt ipsum posse reddere, sed non exigere, donec ad cautelam obtineatur dispensatio [2]). Sane: qui contraxit bona fide, non debet privari jure suo, donec constet de veri impedimenti exsistentia; licet enim superveniente dubio, suspendatur jus possessionis usquedum veritas inquiratur;

[1] C. Dominus de secund. nupt.

[2] Opponunt, cap. Inquisitioni de sent. excom.; at textus dicendo non posse conjugem dubitantem petere, supponit eum nondum sibi efformasse judicium practicum conscientiæ, cum subdat non posse petere, *ne in alterutro vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiæ committat offensam.*

dubio tamen durante post diligentem illam inquisitionem, (cum tunc ignorantia fiat invincibilis) manet possessio pro valore matrimonii, et consequenter pro illius usu. Possessor nempe bonæ fidei, uti dicunt Juristæ communiter, sicut potest rem sibi retinere post adhibitam diligentiam, ita potest etiam eadem uti[1].— Recte tamen advertit Sanchez non posse dubitantem reddere in primo bimestri ante præmissam diligentiam, etsi petens sit in bona fide; quia eo tempore alter non habet jus. Et idem dicendum, si ipse petens per incestum vel adulterium sit privatus jure petendi.

Quid (quæres) *si matrimonium contractum sit cum dubio de ejus validitate, ideoque in mala fide?* Tunc communius negant Roncaglia, Salmanticenses, Sanchez, etc., posse dubitantem etiam post adhibitam diligentiam petere debitum, si ipsum dubium in se omnino non auferatur; quia nemo potest uti re, quam mala fide incœpit possidere : unde tunc satis est debitum reddere comparti, quæ contraxit in bona fide. — Verum satis probabiliter affirmant cum Elbel, Holzman, etc., quia tametsi dubitans nequeat deponere dubium ex titulo possessionis, potest ex alio principio, nempe quod in dubio standum est pro valore actus, præsertim matrimonii, in cujus favorem in foro tam interno quam externo semper in dubio judicandum est : si casum excipias, quo dubitetur de morte prioris conjugis; nam tum potius est jus prioris matrimonii[2].

Q. 3. *Quid de incestu, prout impedit usum conjugii?*[3]

R. *Incestus formalis et completus unius conjugis cum consanguineis alterius in primo vel secundo gradu, per se privat reum jure petendi debitum, quoadusque non restituatur in jure a legitimo superiore.* Id jure canonico statutum est[4]. Porro incestuosus si a debito petendo non abstinet, graviter delinquit; et toties, quoties petit non restitutus in suo jure.

[1] Idque eadem ratione obtinere dicunt Anacletus, Cardenas, Henriquez aliique, non obstante quacumque probabilitate in contrarium. Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 905.

[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 906. *Homo Apost.*, tr. XVIII, n. 35.

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 930 et 945.

[4] Ex cap. 4 et 10 de qui cogn. consang.

Dicitur 1. *Incestus formalis*, id est cum culpa perpetratus. Et ideo non incurret hanc pœnam mulier, si fuisset per vim oppressa; quia ubi nulla culpa, ibi nulla pœna. Imo in sententia communiori et probabiliori, etiamsi fuisset inducta per metum gravem. Sic pariter non incurreret, si consanguinitatem ignoraret, ignorantia non solum invincibili, sed etiam crassa, modo non affectata. Imo in sententia adhuc probabiliori et communiori excusat etiam ignorantia juris: et in sententia satis probabili etiam ignorantia pœnæ. Quorum omnium ratio est, quia hæc est pœna extraordinaria.

2. *Completus*, id est cum seminis effusione intra vas. Quia cum jura volunt sufficere actum incompletum, id solent exprimere; in casu autem nostro nihil tale expressum invenitur.

3. *Cum consanguineis alterius conjugis in primo vel secundo gradu:* et ideo qui cognosceret consanguineam propriam, pœnam hanc non incurreret; quia nihil de ea habetur in jure.

4. *Privat reum:* unde si uterque conjux incestum committit, uterque hoc jure privatur; quia in utroque reapse verificatur incestus [1].

5. *Per se privat;* nam commune est conjugem, impeditum vel voto vel affinitate, adhuc posse per accidens petere: — 1. si *mulier verecunda est, et vir sentit ejus voluntatem*, ut ait D. Thomas [2]: imo tunc esset interpretative reddere; — 2. si adsit periculum incontinentiæ in comparte; neque enim pars innocens hoc subsidio est privanda ob crimen alterius: imo alii dicunt tunc adesse obligationem petendi. Si vero periculum incontinentiæ sit in ipso incestuoso, non videtur improbabilis sententia Viguerii et Quintanadi, qui docent in hoc casu fas esse petere, si brevi haberi non possit dispensatio, et aliunde periculum esset in mora [3]; lex

[1] Si alteruter incestum quidem non commiserit, sed in crimen alterius consenserit, consentientem non incurrere privationem illam (quamvis graviter peccet) probabilius videtur cum Alasia. Quia in pœnis, saltem Ecclesiasticis, non valet argumentum a rationis paritate, vel a sensu contrario, ut vocant Philosophi.

[2] In 4, D. 38, q. 1, a. 3, q. 2.

[3] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 930 et 945.

enim Ecclesiastica in tanto discrimine non censetur obligare [1].

6. *Quoadusque non restituatur in jure a legitimo superiore:* qua in re duo animadvertenda : — 1. superiorem dispensare solum in lege ecclesiastica, non autem in jure naturali vel tertii. Hinc innocens poterit nocenti etiam dispensationem adepto debitum negare ratione adulterii, quod adest in tali incestu; — 2. quamvis hæc pœna sit imposita a Pontifice, ab ea tamen pro semper et absolute (saltem ex consuetudine generali) posse Episcopum dispensare etiam per delegatum. Quare si casus contingat, et pœnitenti placuerit, Confessarius ipse eam facultatem poterit postulare, supplicem libellum Episcopo exhibendo (*L*).

Q. 4. *An adulter privetur jure petendi?*

R. Adulter non sic privatur jure petendi, quod petendo peccet : cum nullo jure de facto hæc illi pœna indicta sit. Sed sic, quod hæc pœna possit illi infligi. Unde qui adulter, licet non possit stricte exigere debitum ab altero conjuge innocente, quia frangenti fidem fides merito non servatur, potest tamen benevole petere, et stricte etiam exigere, si alter conjux adulterium eidem remiserit, vel ipse quoque in idem crimen prolapsus sit; quia tunc est compensatio injuriæ.

Imo quamdiu conjux innocens nihil excipiat, ideo quia crimen ignorat compartis, tamdiu poterit adulter licite exigere debitum; quia non tenetur sibi pœnam infligere, nemine excipiente.

Q. 5. *Quid de conjuge, qui baptizat, vel suscipit in Baptismo aut Confirmatione filium communem; vel filium ab alio*

[1] Sed quomodo se gerere debet pars innocens, si conjux incestuosus illicite petat? Communius ac probabilius cum S. Antonino docent Layman, Salmanticenses, Sanchez, Sylvius et Victoria partem innocentem non teneri quidem ex justitia reddere, quia nocens excedit jure suo; sed posse, saltem si quod incommodum alioquin pateretur uxor præsertim ex verecundia petendi. Imo et teneri ex charitate, cum se eximere nequeat sine timore magni dissidii, aut incontinentiæ, quorum incommodorum vitatio sive in se sive in alio recte excusat a peccato cooperationis in alterius peccatum. Ceterum in praxi melius erit ac tutius, si conjux innocens tunc ipse primo per se petat.

conjuge in alio matrimonio genitum? Privaturne jure petendi ob cognationem, quam contrahit cum uno ex consanguineis sui conjugis?

R. Certum est: — 1. conjugem non privari jure petendi, si id fecit in necessitate; nam ex jure *est inculpabile judicandum, quod necessitas intulit* [1]: — 2. item conjugem non privari, si id egerit ex ignorantia; quia non est pariter detinendus pœna, qui ignoravit culpam; — 3. conjugem graviter peccare, si id egit ex industria et sine necessitate; id enim sub gravi prohibitum est [2]. Et congruenter; nam est conforme rationi, ut pater carnalis sit alter a spirituali.

Tota quæ disputatur quæstio est, an qui ita egit ex industria ac citra necessitatem præter culpam incurrat etiam pœnam privationis debiti petendi. Affirmant Bonacina, Concina, Guttier, Petrocorensis aliique cum SS. Bonaventura et Thoma sic argumentando: quidquid dirimit matrimonium contrahendum, impedit jam contractum; sed baptismus ac susceptio alterius prolis dirimit matrimonium contrahendum: ergo illud jam contractum impedire debet. — Alii vero (et quidem satis probabiliter) negant pœnam incurri. Id cum pluribus ac gravibus DD. tenent Pontas, Roncaglia, Salmanticenses, Suarez ac Viva: id *tutum et magis pietati conforme* appellat Sanchez; *absolute* probat Alasia; *late* ostendit Dicastillus; et *docte* tuetur Coninchius. Sane nulla pœna incurritur, nisi expressa sit; nec hic valet de casu ad casum argumentari, cum versemur in odiosis.

Imo non aliter respondit Alexander III, qui habet: *si vir vel mulier scienter vel ignoranter filium suum de sacro fonte susceperit* (quod idem est, ut patet, de baptizante ac tenente in confirmatione), *an propter hoc separari debeant? Consultationi tuæ taliter respondemus, quod quamvis generaliter sit institutum, ut debeant separari, quidam tamen humanius sentientes aliter statuerunt. Ideo nobis videtur, quod sive ex ignorantia sive ex malitia id fecerint, non sunt ab invicem separandi, nec alter alteri debet debitum subtrahere* [3].

[1] C. ad limina 7, caus. 30, q. 1. — [2] C. de his 7, q. 1.
[3] C. si vir 2 de cogn. spirit.

Dicitur *ideo nobis videtur;* unde si qui erant contrarii canones, iis vis adempta est, ut bene arguit Alasia. — Dicitur *nec alter alteri, etc.* Ergo si utrique, etiam nocenti fas est et petere et reddere, ut recte inferunt Salmanticenses. Idem tenet Glossa : *non invenimus in hoc casu, quod non exigat; ergo nec nos prohibemus* [1].

DISPUTATIO SEXTA.

DE MATRIMONII DISSOLUTIONE.

Q. *An matrimonium aliquando possit dissolvi?*

R. Tria in matrimonio consideranda sunt : — 1. *vinculum*, quo vir et mulier quodam veluti nexu secum invicem conjunguntur; — 2. *cohabitatio*, quæ consistit in illa individuæ vitæ consuetudine, quæ matrimonio inhæret; — 3. *torum*, cujus videlicet usu liberorum procreationi conjuges vacant. Quamvis naturæ admodum consentaneum sit, ut hæc indissolubiliter in matrimonio obtineant [2]; id tamen non est eodem jure stricte omnino imperatum. Hinc contingit, ut dissolvantur conjugia aliquando quoad vinculum, ita ut liceat conjugibus nuptias alias celebrare; aliquando quoad habitationem simul et torum; aliquando quoad torum duntaxat.

Dissolutiones hujusmodi solent in Scholis *divortii* nomine nuncupari, quod Juristæ ita dictum existimant, quasi *a diversitate mentium;* quia in partes diversas abeunt qui illud dissolvunt.

[1] In cit. cap. si vir, *vid.* debitum. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 150; *Homo Ap.*, tr. XIV, n. 34.

[2] Ex dictis, disp. 1, c. 2, art. 3. — Contra nonnullos ætatis nostræ philosophos, qui indissolubilitatem ægre ferunt. — *Vid.* Bonald, *Du divorce.* — Barruel, *Lettres sur le divorce à un député de l'Assemblée nationale*, etc., etc.

CAPUT PRIMUM.

De divortio quoad vinculum [1].

Q. 1. *Quid de matrimonii dissolutione quoad vinculum?*

R. Certum est 1, *propter heresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi non posse matrimonii vinculum*, ut Tridentinum definivit [2]. Et hæc constans fuit praxis et doctrina Ecclesiæ, quæ semper repudiavit contrarias Imperatorum leges. Hinc D. Hieronymus: *aliæ sunt leges Cæsarum, aliæ Christi; aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit* [3]. Et D. Augustinus scribit, habere uxores, quarum priores mariti vivunt, adulterina esse conjugia, si non jure fori, id est civili, utique jure poli, nempe cœli [4].

Certum est 2, e contrario matrimonii vinculum solvi: — 1. per unius conjugis mortem juxta illud Apostoli: *si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat* [5]; — 2. per religiosam professionem; — 3. per conversionem unius infidelis ad fidem, comparte manente infideli. An etiam solvatur per dispensationem R. Pontificis, disputant.

Q. 2. *An conjugii vinculum solvatur per professionem religiosam?*

R. Affirmative: per solemnem religionis professionem matrimonium, si ratum tantummodo sit, etiam quoad vinculum dissolvi, de fide est a Tridentino sic definitum: *si quis*

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, nn. 955 et seqq.

[2] Sess. 24, can. 5. — [3] Ep. 79, ad Ocean. — [4] Serm. 392.

[5] 1 Corinth., 7. — Hinc si mortuus per miraculum resuscitaret, adhuc esset pater erga filios, quia vinculum sanguinis non rumpitur; sed non amplius esset maritus erga conjugem, neque bona ipsi adjudicata repetere posset; nam vinculum matrimonii morte solvitur, et translatio bonorum legitime consummata est. — Ad diversitatem Baptismi, Confirmationis et Ordinis, quæ Sacramenta cum imprimant characterem, neque in homine miraculose resuscitato sunt iteranda; character enim cum sit in anima impressus, morte haud deletur; quia anima nunquam moritur. Hinc ad vitam revocatus non est amplius baptizandus, confirmandus, ordinandus: si tamen suscitatus Sacerdos fuisset antea beneficiatus, amplius non esset; quia beneficium morte amittitur.

dixerit matrimonium ratum et non consummatum per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit [1]. Id jam definierat sæculo secundo Alexander III, qui id probat exemplo Sanctorum : item Innocentius III asserens se in hoc sequi vestigia suorum antecessorum [2].

Hoc privilegium Bellarminus et Paludanus repetunt ab ipso juræ naturæ; nam ratio dicat, quod quilibet potest ad meliorem statum transire, cum nulli fit injuria ; id autem hic evenit : neque enim injuria fit proli, quæ nulla est : neque conjugi, quæ libera remanet, ut cum alio contrahat. Suarez vero et Layman id repetunt ab Ecclesiæ statuto immediate, ipso Deo concedente. Neque repugnat ut hanc conditionem conjugo Ecclesia apponat : *nisi vota religionis emiserim ;* in hac enim hypothesi indissolubilitas vinculi incipit exsistere in momento consummationis contracti matrimonii. — Tandem Billuart, Tournely aliique id tribuunt soli ipsi divino juri; nullus enim homo separare potest quod Deus conjunxit. Et tale jus Alexander III ait ad se transmissum fuisse *secundum interpretationem sacri eloquii.*

Diximus 1. *matrimonium ratum :* id enim jura non tribuunt jam consummato; tunc enim significatio irrevocabiliter completa est, et conjuges facti sunt una caro. Si tamen sit per vim consummatum ante elapsum bimestre, adhuc pars innocens poterit eo jure uti, ne culpa alterius puniatur : sed pars nocens non poterit de novo nubere; quia jam verificata est matrimonii consummatio; — 1. *per solemnem professionem :* unde solus non sufficit ingressus; per solemnitatem enim professionis tantummodo res alteri traditur, et ab illo possidetur.

Ad hoc privilegium conjugibus jure conceduntur duo menses a matrimonii celebratione [3], in quibus non tenentur reddere debitum [4]. Hoc tamen intelligitur, modo

[1] Sess. 24, can. 6. — Ita. v. cap. si quis, conc. 25, q. 7.

[2] C. ex parte tua de conv. conjug. — C. ex publ. et c. verum de spons.

[3] *Vid.* Liguori, *Homo Apost.*, tr. XVIII, n. 90.

[4] Imo adhuc bimestri elapso, si conjux non consummavit, etsi illicite; videtur tamen, quod valide adhuc possit ingredi religionem, ipsa invita comparte. Quia Tridentinum absolute statuit illam solutionem in religionis favorem.

matrimonium non sit necessarium ad legitimandum prolem, vel reparandum scandalum, aut sponsæ infamiam[1].

Q. 3. *An matrimonium infidelium quoad vinculum solvatur per unius conversionem ad fidem?*

R. *Certum est infidelium conjugium, ex privilegio in fidei favorem a Christo Domino concesso, et per Apostolum Paulum* (1. *Cor.* 7) *promulgato, dissolvi, cum conjugum alter christianam fidem amplectitur, renuente altero (in sua infidelitate obdurato) cohabitare cum converso, aut cohabitare quidem volente, sed non sine contumelia Creatoris :* Ita Benedictus XIV[2]. Sic nempe ait Apostolus : *si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si quæ mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum... Quod si infidelis discedit, discedat ; non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi.* Qui discessus etiam de vinculi solutione est intelligendus, ut fuse ostendit A Lapide ; tum ex communi Interpretum expositione ; tum ex ipso contextu : si enim secus esset, adhuc fidelis remaneret subjectus. — His adde Pontificum declarationes. Adde Sacræ Congregationis Concilii resolutiones, ut refert laudatus Benedictus XIV[3]. Adde communem sensum doctorum ; tota enim antiquitas hanc tradidit doctrinam : eam sæculo IX

[1] Hic notandum : — 1. copula fornicaria habita inter sponsos antequam contrahant matrimonium, probabilius non impedit hoc privilegium, ni aliud obstet ; nam per illam copulam matrimonium non potest dici consummatum ; — 2. qui contrahit matrimonium cum intentione ingrediendi religionem peccat, si compartem non moneat (etsi adhuc possit, jure suo utendo, per bimestre debitum negare) ; tum ob notabile incommodum illi impositum exspectandi per annum et amplius (usque ad professionem) antequam ejus solvatur conjugium ; tum ob alia multa expensa ; — 3. bimestre probabilius non conceditur iis qui hic et nunc animum non habent religionem ingrediendi, nec habebunt ; quia conceditur illi tantum qui ad religionem transire intendunt ; — 4. sponsa, si traducta jam ad domum viri velit ingredi religionem, non auditur si vidua aut jam corrupta ; creditur enim jam a sponso cognita. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 958.

[2] *De Syn. Diœc.*, l. 6, c. 4 ; l. 18, c. 21.

[3] Et hic commendantus Germanus Binterim, qui novissime contrarium defenderat. Hic cum rescivisset Gregorium XIV ægre tulisse suam sententiam, illico eam 16 oct. 1832 retractavit ex animo vere catholicus,

tenuit Theophylactus: sæculo XI Hugo Victorinus; sæc. XII Petrus Lombardus noster sententiarum magister, una cum quatuor circiter millibus scriptorum, qui super ipsum commentaria ediderunt[1].

Dictum est I, *cum conjugum alter;* si enim ambo convertuntur, firmatur, non solvitur conjugium[2]: neque amplius fides periclitatur. Ut tamen fiat insolubile omnino, consummari debet post susceptam fidem[3]; secus Pontifex ex urgentissima causa bene potest in eo dispensare, ut fuse defendit Benedictus XIV: idque in praxim deduxerunt Pius V, et Gregorius XIII.

2. *Cum Christianam fidem amplectitur;* nempe tunc incipit jus insistendi contra alteram partem. Ceterum matrimonium non tunc proprie solvitur (cum per baptismum non solvantur conjugia, sed crimina dimittantur): bene vero momento quo secundum initur, ut declaravit S. C. C. Proles autem in infidelitate suscepta, si nondum habeat usum rationis, traditur parti fideli in fidei favorem[4]; si jam habeat rationis usum, ipsa eligat, nemo enim cogendus ad fidem[5].

3. *Cohabitare quidem volente, sed non sine contumelia Creatoris:* hoc autem contingit vel si nullo modo fidelis cohabitare vult, vel si cohabitando Dei nomen blasphemet, vel si compartem ad mortale inducat[6]: hisce enim in casibus, infidelis, si non physice, discedit utique moraliter a conjuge converso. — Hinc illud:

Desere spernentem, vel blasphemare volentem,
Vel te credentem scelus ad mortalem trahentem[7].

ut refert eruditissimus Perrone, *De Matrimonio*, c. 2, n. 66. — Est ergo rejicienda contraria dissertatio, quam habet *Bible de Vence;* ubi frustra demonstrare conatur per illud *discedat* solam habitationis separationem, non vero vinculi conjugalis dissolutionem intelligi.

[1] Primo hæc doctrina fuit impugnata circa medium seculi XVIII a Jansenistis, ex quibus pariter prodiere deinceps plures libelli eamdem insectantes: qui tamen fere omnes in Indicem librorum prohibitorum relati sunt.

[2] Cap. de infidelib. et consang. — [3] C. *Quanto* de divort.

[4] C. 10, caus. 28, q. 1, c. 2, de conv. conj.

[5] S. Thomas, In 4, D. 39, q. 1, a. 5. — [6] C. *Quanto* de divort.

[7] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 956.

Quid quæres) *si infidelis interpellatus nolit converti, sed tamen velit pacifice habitare cum parte conversa, licetne fideli ab eo separari etiam quoad vinculum?* Negant id licere D. Thomas, D. Antoninus, D. Bonaventura, idque probant ex illo Apostoli : « si quis frater uxorem habet infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittet illam [1]. » Alii autem cum Bellarmino, Martini, D. Augustino [2] explicando illud Apostoli non de præcepto legis, sed de consilio charitatis, aiunt partem conversam non teneri discedere, sed posse. Verum communius et probabilius docent Concina, Pontas, Sanchez, Salmanticenses, Tournely et alii, quod utique olim non poterat fidelis discedere ab infideli parte, si quiete cohabitare volebat, cum per miracula quæ frequentius tunc per fideles fiebant, plures infideles ad fidem convertebantur; sed hodie cum cessaverint miracula tam frequentia, illicitum est ei cohabitare ex recepta Ecclesiæ consuetudine, ideo inducta, quia experientia docuit non modicum perversionis periculum ex tali consortio imminere parti fideli. Unde hac nostra tempestate si infidelis monitus [3] converti recuset, fidelis debet eum relinquere, et potest etiam ad alias nuptias transire ex Instructionibus Gregorii XIII et Pii V [4].

Q. 4. *An vinculum matrimonii solvi possit per R. Pontificem* [5].

R. Certum est R. Pontificem non posse solvere matrimonium consummatum; tum quia per hoc perfectissime completa est significatio conjunctionis Christi cum Ecclesia; tum quia de hoc saltem illud est intelligendum : *quod Deus conjunxit, homo non separet;* tum quia nullus id unquam voluit Pontifex concedere, etsi pluries urgentissima causa adesset, uti ex historia constat.

[1] 1 Corinth., 7. — [2] De adulter. conjug., l. 1, c. 18.

[3] Si infidelis non possit moneri, tunc recurrendum ad Pontificem, cujus est declarare an pro tali casu cesset præceptum interpellationis. Ita Gregorius XIII.

[4] Excipiunt Tournely et Sanchez, si Episcopus dispenset ad cohabitandum propter probabilem spem conversionis infidelis. — *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 957.

[5] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 959.

Tota quæstio est de matrimonio rato. — Alasia, Billuart, Gonet, etc., adhuc negant posse Pontificem illud dissolvere; cum matrimonium ratum sit ejusdem naturæ ac consummatum. Unde probanda est hæc Papæ potestas in jure divino. — Affirmant vero Bellarminus, Collet, Navarrus, Salmanticenses, Sanchez, Tournely et Vasquez; nam Pontifex uti Christi Vicarius ob bonum commune ac gravissimum dispensare potest in his, quæ sunt juris divini, si hæc humanos actus concernunt : et revera pluries Pontifices dispensarunt. At numquid dicendum eos errasse in re tam gravi, totque adulteria permisisse?

Nos ideo lubentissime assentimur hisce verbis clarissimi Perrone : *cum iidem auctores* (qui denegant hanc Pontifici facultatem) *fateantur sæpius RR. Pontifices in hujusmodi conjugiis dispensasse, incipientes saltem a Martino V usque ad Pium VII, ut refert* Carriere; *non video quare ab auctoribus catholicis hæc potestas RR. Pontificibus denegari possit, aut etiam in dubium revocari. Huc enim apprime facit principium laudatum a Benedicto XIV quod habet Veracrux* (*in Spec.*, p. 2. a. 27) : « de Pontificis potestate, postquam dispensavit, dubitare, instar sacrilegii est; esset enim Christo quasi exprobrare, quod non satis Ecclesiæ suæ providisset [1]. »

Q. 5. *An propter adulterium vinculum matrimonii solvatur?*

R. Certum est vinculum matrimonii non dissolvi per adulterium; nam Christus ait : *omnis qui dimittit uxorem suam et alteram ducit, mœchatur* [2]. Et Apostolus : *præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere : quod si discesserit, manere innuptam* [3] : quæ verba nullam admittunt exceptionem. Hinc Tridentinum [4] : *si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit et docet juxta Evangelicam et Apostolicam doctrinam propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi..... anathema sit* [5]. Qui canon cum directe editus sit adversus Lutheranos

[1] *De Matr.*, n. 119. — [2] Luc, 16. — [3] 1 Cor., 7. — [4] Sess. 24, can. 7.

[5] Quod si aliqui sunt Patres, qui non ita firmiter locuti sunt; plures tamen et antiquiores ac celebriores in hanc certam doctrinam

et Calvinistas, qui hac de re doctrinam Ecclesiæ erroris insimulabant, adhuc aliquo modo salvantur Græci et Orientales, qui per adulterium adhuc matrimonium solvunt, putantes legem contrariam esse tantummodo disciplinarem pro Latina Ecclesia (*M*).

Dices : ob adulterium vinculum solvi probavit Christus, cum dixit : *quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, mœchatur*[1].

R. Textus Scripturæ cum obscuriores apparent, alii per alios sunt explicandi. Cum porro in textibus hac de re correspondentibus[2] generatim habeatur, eum mœchari qui uxorem dimittit, dicendum exceptionem : *nisi ob fornicationem* cadere in verbum *dimiserit ;* non vero in ea : *et aliam duxerit*. Ut sensus sit : *vir non potest uxorem dimittere, nisi ob fornicationem*[3]*: et si eam dimittit, alteram ducere non potest*. Ita communiter interpretes cum D. Ambrosio, Augustino, Basilio et Chrysostomo.

Sunt autem ex recentioribus, inter quos Joseph Motta, et Ludovicus Nachi, qui autumant clausulam : *nisi ob fornicationem*, restringi debere ad legem Mosaicam, quæ viro permittebat dare libellum repudii uxori, *in qua fœditatem aliquam invenisset*[4]. Sane Judæi, qui interrogaverant Christum, utique juxta normam legis propriæ loquebantur : porro eam latius interpretantes sciscitabantur, an liceret *quacumque de causa* uxorem dimittere. Christus igitur ad mentem ipsorum respondens, dimissionem ad eam tantum causam coarctavit, de qua lex loquitur : ideoque unam exceptam et ipse excepit fornicationem[5], quin tamen tunc adjiceret quod postea ipse constituerat[6].

descendunt, ut Ss. Justinus, Clemens Alexandrinus, Chrysostomus, Hieronymus et Augustinus, quod indicat Bellarminus, et fuse expendit Tournely. — Tandem Benedictus XIV, Const. *Etsi pastoralis* vult, ut Episcopi irrita declarent matrimonia Italogræcorum sic contracta.

[1] Matth., 19. — [2] Marci, 10, et Luc, 16.

[3] Sola fornicatio innuitur; quia hæc est præcipua, imo sola causa, qua divortium fit ipso matrimoniali jure, et in perpetuum.

[4] Deut., 24. [5] *Vid.* Perrone, *De Matrimonio*, n. 136.

[6] Quacumque interpretatione admissa, stat quod Ecclesia non errat, dum docet juxta Evangelicum præceptum matrimonii vinculum per adulterium non solvi.

CAPUT SECUNDUM.

De divortio quoad torum et habitationem [1].

Q. 1. *An matrimonium quoad torum et habitationem solvi possit ?*

R. Affirmative, et de fide est. Sic enim habet Tridentinum : *si quis dixerit Ecclesiam errare cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad torum seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit* [2]. Causæ sunt :

1ª *Heresis crimen :* quod valet ex Salmanticensibus etsi, adhibita diligentia, absit periculum perversionis ; nam jura non distinguunt [3] : sicque merito statutum est in pœnam infidelitatis. Nomine vero heresis multo magis intelligitur apostasia. — Separatio fieri etiam potest auctoritate propria, etsi heresis occulta sit [4] : si autem heresis sit auctoritate Ecclesiæ declarata, hoc innocens gaudet [5], ut non teneatur recipere partem conversam, et possit etiam fieri religiosus [6].

2ª *Periculum damni gravis ex parte animæ vel corporis :* primo ex parte animæ, ut si conjux incitetur ad graviora peccata, v. g., sodomiam, pollutionem [7] : sane quisque spiritualem salutem omnibus præponere debet. Secundo ex parte corporis, v. g., si altera pars sit sæva, ut procedat ad percussiones atroces [8] : amens, furiosa, maletica, ut grave

[1] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 964. — [2] Sess. 24, can. 8.
[3] C. ult. de conv. conj. ; C. Quanto de divort., etc.
[4] C. de illa de divort. — [5] Loc. cit.
[6] Si heresis sit ex utraque parte, neutra potest divertere ; quia hoc jus est tantum catholici. Si vero pars catholica labatur in adulterium, non ideo tenetur redire ad hereticam ; quia sunt diversa delicta, unum contra Deum, aliud contra conjugium. Hinc eo in casu pars heretica potest recedere a catholica ratione adulterii, catholica autem ab heretica ratione heresis ; quia utrumque crimen dat jus separationis.
[7] C. de divort., cap. idolol. 26, q. 2.
[8] Hic etiam lex civilis præsto est, necessitate urgente, ut videre est *quest. ult.*

timendum sit damnum : item si sit morbo contagioso infecta [1], ut illum contrahendi periculum sit [2].

3ª *Mutuus consensus :* sed tunc separatio ordinarie permitti non solet, nisi ambo ingrediantur Religionem ; aut saltem nisi, altero Religionem profitente aut sacros Ordines suscipiente, compars ad minimum castitatem voveat [3]. — Hoc est juxta illud Christi : *omnis qui reliquerit uxorem.... propter nomen meum, centuplum accipiet et vitam æternam possidebit* [4].

4ª *Adulterium :* hæc causa a Christo ipso adsignatur : *omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari* [5] : quod valet etiam de muliere, quia quoad debitum et vir et mulier sunt pares [6]. Ratio autem est, quia ex jure naturali non est obligatio servandi fidem ei qui illam frangit. Malitia autem hujus criminis consistit in divisione carnis ; atque ideo communiter docent cum D. Thoma (et probabilius spectata probabilitate extrinseca) hanc pœnam incurri etiam ob sodomiam ac bestialitatem. — Facta autem juridica separatione ob adulterium, pars innocens potest (ut communiter dicunt cum Angelico [7]) adulteram cogere, ut ad se redeat, si ejus status mutatus non sit ; ne scilicet cedat in ejus detrimentum quod in ejus favorem inductum est. Item potest innocens vel Religionem ingredi, vel Ss. Ordines suscipere [8] : quod si id agere velit etiam pars

[1] C. 8 et 13, de rest. spoliat.

[2] Hæc tamen mala gravia esse debent saltem relate ad personas, ut advertunt Sanchez et Roncaglia, nec transeuntia. Secus quot dissensiones ! quot lites ! quot perturbationes passim orirentur ! — Hinc hæc separatio, si periculum non sit in mora, fieri debet judicis ecclesiastici auctoritate ; et cessat, cessante periculo ; cum hoc tota sit illius separationis causa. Si tamen perpetua causa illa judicetur, compars remanet liber, et poterit fieri religiosus vel clericus, ut dicunt Salmanticenses.

[3] Si tamen uxor vetula sit, id est saltem quinquaginta annos nata, nec periculum timeatur incontinentiæ, dicunt Barbosa, Bonacina, Sanchez, Viva, etc., quod ipsa poterit in sæculo remanere, viro profitente Religionem vel Ordines suscipiente ; modo tamen et votum emittat simplicis castitatis saltem coram Episcopo, ita ut de illius nuncupatione dubitari non possit. — *Vid.* Benedictus XIV, *De Syn. Diœc.*, l. 13, c. 12.

[4] Matth., 10. — [5] Matth., 5.

[6] C. Præterea 32, q. 5 ; et c. Idolol. 37, q. 1.

[7] In 4, D. 35, q. un., a. 6.

[8] C. Agatosa 27, q. 2. — C. 15, 16, de conv. conj.

adultera, consensus innocentis requiritur : qui tunc votum simplex castitatis emittere debet, ut docet Benedictus XIV [1], ad vitam uxoris duraturum [2].

Quid (quæres) *requiritur, ut adulterium præbeat parti innocenti justam causam divortii?* Sequentes conditiones requiruntur :

1. Ut adulterium sit cum seminis effusione, uti probabilius dicendum est Cum Bonacina, Salmanticensibus, Sanchez, etc. Secus non fieret carnis divisio, nec esset adulterium perfecte tale.

2. Ut sit certum; nam in dubio nemo suo certo jure privandus est. Excipe nisi suspiciones sint vehementissimæ, ut si inveniatur solus cum sola in eodem lecto.

3. Ut sit formale, id est culpabile; nam ubi non est culpa, non debet esse pœna. Non excusaret tamen metus incussus, ut dicit Sanchez; quia adhuc cum eo voluntas adest.

4. Ut sit alterutrius tantum : alioquin si reciprocum, fieret compensatio. Neque refert, quod unus pluries sit fornicatus; quia attenditur ad fidei fractionem [3].

5. Ut non sit collaudatum, seu ut delicto non consentiat compars [4]; nam consentienti quæ injuria?

6. Ut non sit remissum neque expresse, conceptis verbis; neque tacite, v. g., copula post adulterium habita. Quod enim condonatum est, nequit amplius in culpam vocari [5].

Sed (quæres) *an vir, cognito uxoris suæ adulterio, teneatur eam juridice dimittere? Et vicissim uxor virum adulterum?*

R. Ad 1 : Per se loquendo, et ratione ipsius adulterii potest quidem vir dimittere uxorem, sed non tenetur; nam Christus permisit utique, sed non præcepit talem dimissio-

[1] *De Syn.*, l. 13, c. 12. — [2] Ita S. C. C., 2 mai. 1722.

[3] Si tamen acto juridice divortio, pars innocens adulteretur, longe probabilius docent Filliucius, Salmanticenses, Sanchez, etc., cum D. Thoma (In 4, D. 35, q. un., a. 6), quod nonnisi causa simplicis honestatis tenetur ad compartem redire; quia per sententiam jam absolutam liber factus est ab illius servitute. Et idem aiunt valere, si adultera pars emendetur : est nempe *debitum honestatis non necessitatis*, quod debeat innocens adulteram quærere (Glossa, in c. *Si vir. adult.*).

[4] Ex c. Discretionem de eo qui cogn.

[5] L. 15, § 5, ff ab B. Jul. de adult.

nem. Ratione tamen correptionis fraternæ et scandali, v. g., si innocens existimaretur peccati particeps, tenebitur etiam dimittere illam, si aliud non adsit remedium; ac si ex tali dimissione non timeantur incommoda gravia. Ita S. Thomas, S. Bonaventura, et Salmanticenses : quo sensu explicatur illud : *qui autem tenet adulteram, stultus est et impius* [1].

R. Ad 2 : Quod uxor non teneatur recedere a marito adultero, sunt qui docent; quia neque ratio correptionis fraternæ; neque ratio scandali ei suffragatur; non prima, quia duntaxat Superioris est facto corrigere : non secunda, quia nunquam præsumitur uxor consentire in adulterium mariti sui. Sed nobis videtur verior sententia quæ docet, licet rarissime, aliquando tamen teneri mulierem recedere a viro adultero, quando nempe ex separatione adsit spes emendationis; nam etiam subditus tenetur Superiorem corrigere eo modo meliori, quo potest; etenim unicuique mandatum est de proximo suo [2].

An (inquires) *conjux innocens possit propria auctoritate adulteram partem dimittere?* Absolute negant Concina et Bellarminus cum D. Thoma [3]; separatio conjugum est actio publica pertinens ad externam gubernationem, unde non potest fieri privata auctoritate sine perturbatione. Alii cum S. Antonino, Layman et Salmanticensibus affirmant, si adulterium est notorium; non vero si occultum, quia non licet famam adulteri prodere. Sed Bonacina, Filliucius, Ledesma, Sanchez et Sa absolute affirmant sive adulterium sit notorium sive occultum; neque enim Christus distinxit, cum permisit dimittere adulterantem. Hæc sententia nobis probabilior est (nisi ex separatione interveniat scandalum, quod non possit ullo modo reparari), saltem si adulterium sit ex parte feminæ; durum enim esset cogere virum, ut crimen suæ uxoris publicum faciat in judicio cum suo perpetuo dedecore [4].

Q. 2. *Quid lex civilis* (apud *Galliam*) *quoad conjugum separationem?*

[1] Prov. 18.
[2] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 961. — [3] Suppl., q. 62, a. 3.
[4] *Vid.* Liguori, *Op. Mor.*, l. 6, n. 968.

R. De conjugum separatione legatur Codex civilis gallicus, ab art. 229 ad art. 311 [1].

« Que doit faire un curé, un confesseur, à l'égard des époux qui vivent séparés sans avoir fait prononcer leur séparation : 1° On ne doit point éloigner des sacrements une femme qui passe, aux yeux du public, pour avoir été chassée ou renvoyée injustement par son mari. Il lui est bien permis, dans son malheur, de recourir au *Dieu de toute consolation, à celui qui nous console dans toutes nos peines* (IIe Cor. ch. 1, vers. 3 et 4). Mais il n'en est pas de même du mari ; on ne peut évidemment l'absoudre, à moins qu'il ne fasse constater juridiquement qu'il avait des raisons légitimes de renvoyer sa femme. 2° On ne doit point inquiéter le mari qui s'est séparé de sa femme, ni la femme qui s'est séparée de son mari ; lorsque la séparation a eu lieu pour cause d'adultère, si le crime est tellement notoire qu'il ne puisse nullement être contesté. Mais le coupable ne sera point admis à la participation des sacrements, qu'il n'ait suffisamment réparé sa faute et le scandale par la pénitence. 3° On regardera comme indignes d'absolution les époux qui, par suite d'un mariage mal assorti, ou pour cause d'incompatibilité d'humeur, se sont séparés de leur autorité privée, même d'un commun consentement. Mais on userait d'indulgence à l'égard de celui qui aurait fait son possible, moralement parlant, pour se rapprocher de son conjoint et obtenir de demeurer ensemble, si ses dispositions et ses démarches étaient connues du public. » Gousset, *Théol. mor.*, tom. II, n° 899.

CAPUT TERTIUM.

De divortio quoad torum.

Q. *Quandonam fieri potest divortium quoad torum ?*

R. Divortium quoad torum fieri potest mutuo consensu : atque huc facit illud Apostoli : *nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi* [2]. Item hoc

[1] Resp. édit. — [2] 1 Cor., 7.

contingit in crimine incestus, et in emissione voti, ut jam dictum est; ubi notandum quod Confessarius regulariter non debet conjugibus permittere, ut castitatem voveant, si simul adhuc cohabitent ob incontinentiæ periculum. — Item contingit in crimine adulterii, quod in judicio sufficienter probari non possit; si enim certe commissum est, certam ac legitimam tribuit causam debiti denegandi.

Ceterum regula generalis est divortium, quocumque modo sumatur (una excepta separatione tori ex mutuo consensu) non permitti, neque aliter posse proponi, quam apud judices ecclesiasticos [1]: et quidem apud Episcopos, non vero Prælatos inferiores [2]; aliter factum nullius roboris habetur [3]. Agitur enim de summa re, videlicet de conjugiorum firmitate tuenda, de scandalo avertendo, ac de pœna publica et magna infligenda.

Ratio autem dissolutionis, quæ in judicio proponitur, vel privatum tantummodo jus respicit; vel publicum. — Si 1, id est si proponatur matrimonium nullum esse ex errore, vi, metu et raptu; item irritandum esse causa ineundæ religiosæ vitæ; aut dissolvendam habitationem ob mariti sævitiem; vel quæstio tantum sit de sponsalium valore: tunc solis tantum conjugibus permittitur agere in judicio ad dissolutionem conjugii pro qualitate rei, exclusis extraneis, propterea quod tantum interest ipsorum [4]. — Si 2, hoc est si petatur ut matrimonium nullum declaretur ob religiosam professionem, Ordinem sacrum, cultus disparitatem, cognationem, affinitatem, honestatem publicam, etc.; tunc ad Advocato fiscali Episcopi, et a quocumque alio etiam extraneo dummodo legitimis documentis quod proponit, probaturus sit, neque sit de dolo aut mala fide suspectus, introduci quæstio poterit. Agitur enim de causa pu-

[1] Tridentinum, sess. 24. cap. 20 de R., et can. 12. — *It.* Instructio Benedictina, § 7. — Et supra, ubi de causis matrimonialibus, et legitimo judice.

[2] Concilium Tridentinum, sess. 24, c. 20; et c. 9 de in int. rest.

[3] Cap. 3 de divort.; cap. 5 et 6 de adult., cap. 9 de in int. rest.

[4] Argum., cap. 26 de spons.; cap. 2 et 4 de conj. servor.; cap. 5 de frigid., etc.

blica, in qua non actio, sed accusatio proponi videtur [1].

Dissolutionis causæ summario modo et sine strepitu peraguntur [2]. At regula est, ut semper præsumatur in favorem matrimonii jam contracti; non autem contra illud : unde contra non sunt admittendæ probationes, quæ quidem non sint omnium gravissimæ. Et Benedictus XIV Constitutione *Dei miseratione* 3 nov. 1741 statuit, ut in singulis Diœcesibus designentur matrimoniorum defensores. Isti causæ semper intersunt, sicque judicis officium adjuvatur, atque insuper a prima sententia, si forte sit contra matrimonium lata, appellare semper debent. Defensor autem, cum munus ejusmodi committetur, juramentum præstabit fideliter officium suum obeundi, et quotiescumque contigerit ut in judicio adesse debeat pro alicujus matrimonii validitate tuenda, rursus idem juramentum præbebit [3].

ADNOTATIONES.

(*A*) *Pag.* 361.

Oratores Galli nomine Regis a Tridentino Concilio petierunt, ut redderentur irrita matrimonia filiorumfamilias sine parentum consensu contracta utpote noxia et familiis indecora (Pallavicini, *Storia del Concil.*, l. 22, c. 1). « Mais le même Concile (dit Salzano, *Lezioni di diritto, ecc.*, lez. 18), suivant toujours les intentions de l'Église, et voulant établir des dispositions plus en rapport avec la nature humaine, considéra que la loi de nature ne réclama pour le mariage que le consentement de ceux qui devaient le contracter; que l'homme, dans les choses qui engagent toute sa vie, comme le mariage, le célibat perpétuel, etc., doit être libre, de droit naturel, et n'être soumis qu'à Dieu; que les enfants sont quelquefois plus prudents que leurs parents, qui, par un zèle indiscret ou par avarice se mon-

[1] Ut docet vel ipse titulus Decretalium : *qui matrim. accusare.*
[2] Cap. 1, ut lite non contest. Clem 2 de judiciis.
[3] Ita Benedictus XIV, *Constitutione* Dei miseratione.

trent déraisonnables et s'opposent au mariage de leurs enfants; et, en conséquence, conformément aux anciens canons (Cap. *sufficiat*, *causa* 27, q. 2. Cap. *Eum virum Extra de Regularibus*, lib. 3, tit. 81), il déclara que ces mariages, quoique illicites, étaient néanmoins valides et reconnus par l'Église. »

(*B*) *Pag.* 387.

Si tot mala videre est in societate, sunt præcipue repetenda a malis nuptiis. Vel fere ab ipso mundi initio hac de causa terra repleta fuit iniquitate, et super eam Deus adduxit aquas diluvii (Gen. 6). Si *domus et divitiæ dantur a parentibus, a Domino autem proprie uxor prudens* (Prov. 19), quam uxorem invenient qui non e cœlo, sed a terra eam precantur? indeque quæ matrimonii sanctitas, quæ familiæ pax, quæ societatis quies?

(*C*) *Pag.* 421.

Apud omnes etiam gentiles et barbaros matrimonium semper religione consecratum fuit. Hinc patet, quam sit ab hominum indole alienus contractus civilis in Gallia inductus, qui a matrimonio ecclesiastico prorsus independens, tamen ut verus ac firmus contractus matrimonialis habetur : imo et bonis moribus exitiosus, ut addit Bouvier; frequenter enim contingit puellas civiliter junctas a maritis obtinere non posse, ut vel dispensatio obtineatur ab Ecclesia, si quod impedimentum adsit dirimens : vel ut matrimonium etiam coram Ecclesia celebretur, si nullum canonicum impedimentum sit; ideoque cogi a lege civili in commercio a religione et conscientia reprobato remanere, sicque cum ingenti fidelium scandalo multiplicantur matrimonia pure civilia. quæ nihil aliud sunt coram Deo et Ecclesia, quam veri concubinatus.

Interest utique quam maxime, ut ipsi civili reipublicæ innotescat quæ celebrentur matrimonia, cum conjugium sit ipsius societatis civilis vita, fons et scaturigo ; verum id multipliciter potest obtineri, quin ipsam matrimonii substantiam ingrediatur, et proprios limites transiliat. Nihil sane prohibet, ut eas nuptias respublica habeat publicas quæ sunt publice contractæ coram Ecclesia ; neque enim repugnat aut indecorum est, ut ille actus notorius ac publicus declaretur a societate civili, qui notorius et publicus declaratus fuit a societate religiosa. Vel curare potest, ut unum exemplar matrimoniorum initorum sibi tradatur (ut fit in Sabaudia ex RR. Patent. jun. 1837) a Paro-

chis : Parochos autem in pluribus pagis ad hosce libros efformandos magis esse idoneos, ne dicam solum idoneos, negari non potest. Vel potest statuere, ut initum matrimonium non habeat effectus civiles; et politicos, nisi postea a ministro civili adnotetur : quod quidem omnes fideles libenter præstabunt : ut fit Neapoli. Vel tandem poterit deputare officialem civilem, qui teneatur assistere ipsius matrimonii celebrationi, ut fit in Anglia. « Il n'y a pas de doute (hic ultimo audiendus Muzzarelli, *Il buon uso della Logica*, Append. *Il matrimonio*) que le chef de l'État peut ajouter au contrat matrimonial certaines formalités en dehors desquelles ce contrat soit considéré comme nul pour les effets civils. C'est ce que tous les théologiens accordent au pouvoir civil, à la suite de saint Thomas, qui en parle ainsi, lib. 4. Sentent. dist. 34, q. 1, art. 1, in resp. ad 4 : *Matrimonium in quantum est in officium naturæ, statuitur jure naturæ; in quantum est in officium communitatis, statuitur jure civili; in quantum est sacramentum, statuitur jure divino. Et ideo ex qualibet dictarum legum potest persona effici ad matrimonium illegitima.* Il répète à peu près la même chose, au liv. 4, *Contra Gentiles*, cap. 78. Oui, je vous accorde que celui qui contracte sans les formalités civiles sera une personne incapable du contrat civil du mariage; mais elle ne sera pas par cela seul incapable du contrat sacré qui est la matière du sacrement de mariage. Et pourquoi? En voici de nouveau la raison, d'après saint Thomas : *Dicendum quod matrimonium non tantum est sacramentum, sed etiam est in officium. Et ideo magis subjacet ordinationi ministrorum Ecclesiæ, quam Baptismus, qui est sacramentum tantum; quia sicut contractus et officia humana determinantur legibus humanis, ita contractus et officia spiritualia lege Ecclesiæ*, dist. 40, quæst. unic., art. 4, ad 2. Le saint docteur pouvait-il s'expliquer plus clairement? N'est-ce pas dire en termes équivalents que le contrat matrimonial est régi par les lois de l'Église parce qu'il est un contrat spirituel *in ordine ad sacramentum?* Que le pouvoir politique conserve donc son autorité; personne ne la lui ravit. Qu'il déclare nul un contrat stipulé sans les formalités qu'il a prescrites, ce contrat sera-t-il nul? Oui; qui le nie? Il n'aura aucune valeur; mais, remarquez-le bien, il n'aura aucune valeur au for civil. Et qu'est-ce à dire, qu'il n'aura aucune valeur au for civil? Cela signifie qu'il ne donnera aux contractants, dans la société civile, aucune action légitime, parce que tel est uniquement le résultat de la nullité d'un contrat civil. Mais si

l'Église juge que ce même contrat est valide au for de la conscience *in ordine ad sacramentum*, il sera matière valide du sacrement, et le mariage sera indissoluble aux yeux de l'Église. Et pourquoi? Parce que ce n'est pas le contrat civil, mais le contrat naturel, divin, spirituel, ecclésiastique, qui est la matière du sacrement de mariage; et ce sont les lois de l'Église qui régissent les contrats et offices spirituels. *Determinantur contractus, et officia spiritualia lege Ecclesiæ. Prohibitio legis humanæ non sufficeret ad impedimentum matrimonii, nisi interveniret Ecclesiæ auctoritas, quæ idem etiam interdicit.* S. Thomas, in 4, dist. 42, q. 11, art. 2, ad 4. »

(*D*) *Pag.* 433.

« Le droit civil (audiatur Salzano, *Lezioni di diritto, ecc.*, p. 3, l. 21) ayant à régler la succession aux héritages doit tenir compte, dans la ligne directe comme dans la ligne collatérale, du degré plus rapproché ou des degrés qui sont à égale distance de la souche commune. Par conséquent, il est dans la nécessité de compter toujours les générations pour répartir l'héritage entre elles avec justice lorsqu'elles sont au même degré, ou pour l'adjuger tout entier à l'héritier qui est au degré le plus rapproché. On n'arriverait pas, en effet, à distribuer un héritage selon les prescriptions de la justice, si on voulait suivre les classifications du droit canonique. Ainsi, par exemple, en supposant qu'il soit question de l'héritage de Sempronius, dont Titius est distant de trois degrés et Caius de quatre, tous les deux seraient avec Sempronius au quatrième degré, selon les canonistes, et il faudrait partager à égale part; ce qui serait d'une injustice manifeste.

Il n'en est pas de même du droit canonique, qui s'occupe de la consanguinité pour régler les mariages, où il ne s'agit pas de partager quelque chose entre les contractants, mais d'unir ensemble deux personnes; car pour un bon règlement de ce genre, il n'est pas nécessaire de tenir compte du nombre des générations, mais des divers degrés qui séparent les contractants de la souche commune, pour savoir à quel degré ils sont parents entre eux, et il faut pour cela adopter ce principe que deux personnes ne sauraient être plus rapprochées entre elles qu'elles ne le sont de la souche commune. Ainsi, deux cousins, selon le droit canonique, sont parents au deuxième degré, et, selon le droit civil, au quatrième. Ainsi, le canoniste

considère les distances diverses qui séparent les parties de la souche commune pour connaître d'une manière précise la consanguinité qu'il y a entre elles ; et quand elles sont à une égale distance de la souche commune, elles sont parentes entre elles à un même degré ; quand elles sont à une distance inégale, le degré se compte selon le plus éloigné. En conséquence, on peut bien conclure que les canonistes ne se proposant pas le même but que les jurisconsultes, les voies par lesquelles on arrive au but doivent être également diverses. »

(*E*) *Pag.* 461.

Triennio finito in experimento copulæ, vel uterque conjux affirmat se consummare minime potuisse ; vel alteruter tantum id affirmat, alia parte negante.

Si 1, uterque juramento firmare debet quod dicit : ac deinde deferendum est juramentum septem consanguineis mariti et septem uxoris ; et iis deficientibus, septem vicinis bonæ famæ, ideoque quatuordecim, qui deponant se credere quod conjuges illi verum dicant. His peractis judex, si impotentia sit respectiva tantum, utrique parti facultatem faciet convolandi ad alias nuptias : si vero sit absoluta, eam non faciet, nisi parti, quæ tali impotentia non laborat. — Si 2, judex ferre debet sententiam pro valore matrimonii, nisi signa impotentiæ certa appareant. Unusquisque enim præsumitur potens, donec contrarium demonstretur (Cap. *De frigid. et malef.*).

Quid (dices) si post prolatam hanc judicis sententiam pars illa, quæ impotens declarata est, deinde potens inveniatur ? Ea impotentia vel relativa vel absoluta fuit judicata.

Si 1, pars illa non cogitur redire ad priorem conjugem, nisi aperte probetur falsitas sententiæ prolatæ ; nam bene potest esse potens erga unam, non erga aliam personam. Si 2, reintegrari debet primum conjugium, etiamsi alia pars transierit ad nuptias alias, et prolem ex iis susceperit. In hac enim re ex C. *Laudabilem de frigid. et mal.* sententia ex errore prolata non transit in rem judicatam : unde adhuc fit contestationi locus.

(*F*) *Pag.* 478.

Pro matrimonio contrahendo, en formula verborum adhibenda ad obtinendam dispensationem a S. Pœnitentiaria :

Eminentissime ac Reverendissime Domine

Titius cognovit Bertam; postea gnarus (vel *ignarus*) *impedimenti tractatum habuit de matrimonio contrahendo cum sorore ejusdem. Cum autem dictum impedimentum sit occultum, tractatus vero sit publicus; et nisi matrimonium contrahatur, scandala timeantur, de præmissis, de quibus maxime dolet, cupit absolvi, et secum dispensari.*

Dignetur Eminentia Vestra responsum dirigere ad me

Umilissimum Servum

N. N.

Pro matrimonio vero jam contracto erit formula :

Eminentissime ac Reverendissime Domine

Titius conscius (vel *ignarus*) *impedimenti contraxit in faciem Ecclesiæ matrimonium cum muliere, cujus sororem carnaliter cognoverat. Quare cum absque scandalo separari non possint, et impedimentum sit occultum, humillime supplicat pro absolutionis et dispensationis remedio.*

Dignetur, etc., ut supra.

Tandem si agatur de voto castitatis, sic ejus relaxatio petitur (ubi notamus cum Pontas, ac Continuator Tournely, sufficere pro legitima causa, si quis propter gravem tentationem sit in probabili periculo unius lapsus; quia vel per unum lapsum castitas amittitur) :

Eminentissime ac Reverendissime Domine

Titius annos viginti natus vovit castitatem perpetuam; cum autem in gravi incontinentiæ periculo versetur, supplicat pro commutatione aut dispensatione voti, ut inde valeat matrimonium inire.

Dignetur Eminentia Vestra responsum ad me dirigere

Umilissimum Servum

(Foris) *N. N.*

Eminentissimo et Reverendissimo D. D.

D. Cardinali Majori Pœnitentiario

Romam

Exemplum ponimus cum Alasia pro impetranda dispensatione a Dataria :

Beatissime Pater.

Exponitur humiliter Sanctitati Vestræ pro parte devotorum

oratorum Petri Boschis *Diœcesis Astensis, et* Catharinæ Rhodes *Diœcesis Taurinensis ex oppido Avilianæ, quod cum dicta oratrix dotem habeat minus competentem juxta status sui conditionem, cum qua virum sibi non consanguineum paris conditionis cui nubere possit, invenire nequeat, dictus orator cum dicta dote minus competente oratricem in uxorem ducere intendat.*

Sed quia tertio gradu æquali a communi stipite proveniente conjuncti sunt, desiderium suum hac in parte adimplere non possunt. Ideo supplicant, quatenus dignetur cum ipsis, ut impedimento hoc non obstante, matrimonium inter se publice, servata forma Concilii Tridentini contrahere, ac in eo postmodum remanere libere, ac licite valeant, dispensare.

Datum N. die N. mensis N. anno N.

En exemplum dispensationis obtinendæ in forma pauperum cum I. Alasia :

Beatissime Pater,

Exponitur Sanctitati Vestræ humiliter pro parte devotorum oratorum (ponuntur nomina eorum, Diœcesis, Civitas, Parochia, ut supra) *quod dicti oratores Orthodoxæ fidei cultores vere pauperes, ac miserabiles, et labore suo, et industria tantum viventes, conscii se in tertio consanguinitatis gradu a communi stipite proveniente conjunctos esse, se invicem, non quidem data opera, ut crimine admisso Sedem Apostolicam ad misericordiam et gratiam erga ipsos faciliorem redderent; sed solum vesana libidine victi carnaliter cognoverint, prolemque susceperint.*

Cum autem, Sanctissime Pater, nisi matrimonium inter dictos oratores contrahatur, dicta mulier diffamata, innuptaque, et proles illegitima remaneret, graviaque inde scandala orirentur; cupiunt supradicti oratores matrimonialiter copulari. Sed quia obstante impedimento ejusmodi desiderium suum hac in parte adimplere non possunt absque Sedis Apostolicæ dispensatione, ideo supplicant, etc., ut supra, etc.

(Foris) *Ad Summum Pontificem Romam.*

(*G*) *Pag.* 483.

Ponamus exemplum, quando habentur duo impedimenta : unum publicum aliud occultum.

Eminentissime et Reverendissime Domine,

Jacobus et Berta, consanguinei in secundo gradu, vesana li-

bidine victi, rem secum habuerunt. Nunc vero Berta a Joanne fratre Jacobi in matrimonium requisita, ei nubere cupit; 1. quia ætate jam est provecta, nempe triginta annorum nata; 2. quia sufficientem non habet dotem, ut alium virum sibi convenientem sperare valeat; 3. quia ex hac unione rixæ familiarum probabiliter cessabunt. Ambo supplicant SS. DD. nostro in Dataria, ut dignetur cum illis super dicto consanguinitatis impedimento dispensare.

Eminentiæ autem Vestræ humiliter supplicat oratrix, ut non obstante dicto affinitatis ex copula illicita provenientis impedimento, dispensatione super consanguinitate prius obtenta, cum eodem Joanne licite ac valide matrimonium contrahere atque in eo contracto manere valeat.

(*H*) *Pag.* 488.

Formula pro dispensatione exsequenda hæc vel alia similis esse poterit. Nimirum post absolutionem a peccatis, Confessarius dicat :

Primo pro matrimonio contrahendo : *et insuper auctoritate Apostolica mihi specialiter concessa dispenso tecum super impedimento* (hic quale sit, et unde proveniat exprimatur), *ut eo non obstante matrimonium cum illa contrahere possis, et prolem si jam ex ea suscepisti, legitimam declaro. In nomine Patris, etc.*

Secundo pro matrimonio jam contracto : *et insuper Auctoritate Apostolica mihi specialiter concessa dispenso tecum super impedimento* (hic exprimatur, ut supra) *ut eo non obstante matrimonium cum illa, renovato consensu, rursus contrahere possis, et prolem, etc.*

Tertio pro voto castitatis in contrahendo : *et insuper tibi votum castitatis, quod emisisti* (exprimitur tale) *Apostolica Auctoritate mihi specialiter concessa dispensando commuto, ita ut valeas matrimonium contrahere, et eo uti. In nomine, etc.*

Quarto pro voto castitatis in matrimonio contracto : *et insuper, non obstante castitatis voto, quod emisisti, ut in matrimonio remanere, et debitum conjugale exigere possis, Apostolica Auctoritate tecum dispenso. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.*

(*I*) *Pag.* 489.

Quoad Ecclesiasticas cœremonias in matrimonii celebratione servandas sic perbelle Diarium. *La Civiltà Cattolica* (t. X,

pag. 159) : « Si Jésus-Christ a voulu élever le mariage entre les fidèles à tant d'honneur et de dignité, est-il étonnant que l'Église aussi ait voulu l'entourer de ses pompes, l'exalter par la majesté de ses rites, le consacrer par la sainteté de ses bénédictions? Voilà une jeune personne et un jeune homme accompagnés de tout ce qui leur est le plus cher, qui, ayant purifié leur conscience dans le sacrement de pénitence, nourri leur âme à la table des anges, pleins d'une joyeuse candeur... entrent dans le saint temple. Vous lisez sur leur visage les sentiments de religieuse piété dont leur esprit et leur cœur sont saisis; vous y voyez la profonde intelligence dans laquelle ils sont absorbés par rapport à l'acte sublime qu'ils vont accomplir. Le prêtre, délégué visible de Dieu, les accueille revêtu des ornements sacrés, et après les avoir conduits devant l'autel, sous les yeux de leur commun Seigneur qui est présent, en face des anges qui l'adorent, il leur fait prononcer réciproquement la parole irrévocable qui est le lien et le sceau de leur union mutuelle. Ensuite, leur ayant ordonné de joindre leurs mains droites, il confirme de la part de Dieu le mariage qu'ils ont contracté, et les bénit *au nom du Père, du Fils et du Saint-Esprit;* en sorte que l'acte qui s'accomplit sur la terre est ratifié dans les cieux.

» Est est belle aussi, et très-significative, la bénédiction de l'anneau, pratique fort ancienne, conservée et rendue bien respectable par l'Église. Le prêtre prend un anneau, et les yeux élevés vers le ciel, il le bénit en prononçant cette affectueuse prière : *Daignez, ô Seigneur, bénir cet anneau que je bénis en votre nom, afin que celle qui le portera, gardant à son époux une entière fidélité, demeure dans la paix et sous votre bon plaisir, et vive toujours désormais dans une légitime tendresse.* Cela fait, il présente l'anneau bénit à l'époux qui le met au doigt de l'épouse.

» L'anneau, comme le remarque Vico, est un gracieux symbole de la chaîne. Dans cette circonstance du mariage, il sert à exprimer le lien indissoluble qui se forme entre deux cœurs enflammés d'un chaste et saint amour; et ceci se passe entre fidèles, à la face de l'Église, sous les yeux de Dieu, sous le sceau de la religion, avec la bénédiction sacerdotale. Qui dira qu'il est alors impossible ou difficile à ces deux jeunes gens de lever leurs regards vers le ciel et de s'écrier avec le jeune Tobie dans le transport d'un pieux sentiment : *Vous m'êtes témoin, ô Seigneur, que si je m'unis aujourd'hui en mariage, ce n'est point*

par l'effet d'une vile passion, mais par le désir d'avoir et d'élever des enfants qui bénissent éternellement votre saint nom?

» Ces sentiments si élevés, si fort au-dessus de la nature laissée à elle-même, se produisent sans difficulté dans celui qui, en se mariant, est fortifié par la grâce du sacrement, et contracte ce lien dans la maison de Dieu, au milieu des bénédictions du prêtre, sous les expiations et les offrandes d'un sacrifice où le fils de Dieu lui-même s'immole pour nous comme hostie propitiatoire, d'un prix supérieur à tout ce qu'il y a de plus précieux.

» Allez, maintenant, et séparez le contrat matrimonial de l'idée religieuse! Rendez purement humain, purement civil, purement naturel cet acte que Dieu et l'Église ont tant ennobli, et qui est devenu si relevé, si divin! Que substituera l'État, la société, à ces rites si saints, à ces garanties si fortes, à ces secours si puissants? Au lieu du prêtre, vous aurez un officier public; au lieu de l'influence de la grâce, le respect de la loi. Aux prières saintes et à l'auguste sacrifice de l'église, on substituera un festin bruyant et les rires obscènes des convives. L'hymen des païens remplacera le Dieu des chrétiens; le fils de Vénus prendra la place du Fils de Marie. »

(*J*) *Pag.* 492.

In libro, *Méthode pour la direction des âmes dans le tribunal de la pénitence et pour le bon gouvernement des paroisses*, hæc salutaria monita habentur ad rem :

« Que doit répondre un curé qui est consulté sur un mariage projeté?

» On convient assez que nous ne devons pas trop nous mêler de mariages; nous serions exposés à nous en repentir et à nous attirer des reproches, des malédictions même, de ceux que nous aurions engagés à faire ou à ne pas faire cette alliance : l'expérience ne le prouve que trop. C'est à nous à bénir les mariages chrétiens, et non à en être les entremetteurs; c'était la maxime de saint Ambroise et de saint Augustin. Un prêtre respectable, consommé dans le saint ministère, disait que nous ne devions pas nous mêler de mariages, de testaments, de servantes et de nourrices. On pourrait peut-être ajouter qu'on s'expose souvent à des reproches en donnant des vicaires ou des maîtres d'école.

» Si on est consulté sur un mariage entre deux personnes de la paroisse, il est rare qu'on puisse, sans inconvénient, dire

expressément : Ne prenez pas un tel ou une telle ; on ne vous gardera pas le secret, et si le mariage se fait contre nos avis, on dira : M. le curé ne le voulait pas ; si on ne le fait pas, celui que vous en avez détourné dira confidemment à quelqu'un : M. le curé ne m'a pas conseillé de faire cette alliance ; et en peu de temps toute la parenté saura que vous avez donné cet avis ; on perdra la confiance qu'on avait en vous, et peut-être en aurez-vous beaucoup à souffrir.

» Il vaut donc mieux, dans ce cas, s'en tenir à quelques avis généraux, et dire à celui qui consulte : Priez le Seigneur de vous éclairer ; examinez si la personne qu'on vous propose a les qualités et les vertus qui sanctifient les mariages. A-t-elle la douceur de la piété ? Fréquente-t-elle les sacrements ? Y a-t-il de la convenance entre vous par le caractère, la naissance et le bien, etc. ? Pensez à tout cela devant Dieu, et faites ce que vous voudriez avoir fait à l'heure de la mort.

» Si c'était un cas où les désordres d'une fille ou d'un garçon auraient été grands et publics, ou un autre cas où il y aurait une disproportion énorme pour le bien, pour l'âge ou pour la naissance, vous pourriez dire à celui qui vous consulte que vous n'osez pas lui conseiller de se marier avec une telle personne.

» Quand on vous consulte au sujet d'une personne qui n'est pas de votre paroisse, et dont la parenté vous est également étrangère, vous pouvez dire votre sentiment plus librement, cependant avec prudence ; dans ce cas, vous n'avez pas ordinairement les mêmes inconvénients à craindre que s'il s'agissait de vos paroissiens.

» S'il s'agissait d'un mariage projeté que vous croyez convenable et que vous souhaitez, il est souvent à propos de ne pas témoigner expressément tout ce que vous en pensez : au moins si vous le faites que ce soit avec beaucoup de modération ; on peut dire qu'il paraît convenable, sans témoigner qu'on le souhaite. »

(*K*) *Pag.* 506.

Erit grave incommodum, et ideo a peccato excusans, ex Bouvier, ad reddendum viro volenti seminare extra vas :

1. Si mors, verbera aut graves sævitiæ timeantur ; — 2. si detur locus timendi, ne maritus concubinam in domo conjugali habeat, et cum illa maritaliter vivat ; quia nulla est uxor sensata, quæ sævitias vel etiam verbera non mallet sufferre, quam

commercium adeo sibi injuriosum in propria domo videre; — 3. etiamsi maritus concubinam in domo non habiturus esset, si temeretur ne illam alibi frequentaret, vel ad meretrices accederet : quia certe hoc valde molestum est mulieri ratione jurgii, dissensionis, dissipationis rei domesticæ, scandali, etc. ; — 4. notandum est gravitatem molestiarum ex circumstantiis personarum judicandam esse ; quod enim respectu unius reputatur leve, gravissimum esse potest respectu alterius. Sic rixæ transitoriæ, dissensiones, et etiam quædam verbera non multum ponderantur inter rusticos : et prorsus intolerabilia forent mulieri timidæ, exquisita disciplina instructæ et urbanitati assuefactæ. Metus ergo notabilium jurgiorum in his conditionibus esset causa sufficiens debitum reddendi ; — 5. pariter si mulier certo sciat virum ex repulsu iratum, blasphemias in Deum et in religionem, injurias erga confessarium et sacerdotes in genere, verba scandalosa coram famulis aut liberis pronuntiaturum, tunc debitum reddere potest. Quia unum peccatum impedire volens, in causa esset, quod alia æque gravia vel graviora patrarentur : nihil ergo proficeret, et grave incommodum frustra subiret : — 6. a fortiori metus divortii, aut separationis, aut infamiæ, aut gravis scandali esset causa sufficiens ; — 7. non necesse est quod mulier virum repellat, donec sævitias, molestias, aliave incommoda superius memorata experta fuerit ; tunc enim debitum reddendo vel offerendo, malum jam existens sæpe non averteret : et aliunde illud subire non tenetur ad peccatum mariti impediendum. Sufficit ergo ut illud rationabiliter timeat ; — 8. similiter virum debitum cum intentione se retrahendi petentem, singulis vicibus monere non tenetur, quando ex adjunctis certo cognoscit, se ab illo nihil obtenturam : debet tamen, saltem aliquoties, ostendere se crimini ejus non assentire. Verum sedulo cavendum est, ne illa metu prolis, molestiarum graviditatis, aliove motivo sibi illudens, interius peccato mariti assentiat, vel in illo sibi complaceat. Sic disposita esse debet, ut mallet mori quam generationem impedire, si hoc ab ipsa penderet.

Hic etiam non abs re erit proferre responsum nuper datum Episcopo Bouvier, ut ipse refert, *In supplemen. ad Tract. de matrim.* — Est sequens :

Beatissime Pater,

« Episcopus Cenomanensis, ad pedes Sanctitatis Vestræ

summa cum reverentia provolutus, ea quæ sequuntur humillime repræsentat :

Fere omnes juniores sponsi numerosiorem prolem habere nolunt; et tamen ab actu conjugali abstinere moraliter nequeunt.

A confessariis interrogati, circa modum quo juribus matrimonii utuntur, graviter communius offendi solent. Et moniti, nec ab actu conjugali temperantur, nec ad nimiam prolis multiplicationem determinari queunt. Tunc adversus Confessarios mussitantes Sacramenta Pœnitentiæ et Eucharistiæ derelinquunt, malum præbent exemplum liberis, famulis aliisque Christi fidelibus. Lugendum inde oritur religionis detrimentum.

Numerus eorum, qui ad sacrum tribunal accedunt, multis in locis, ab anno in annum decrescit, præsertim ob hanc causam, fatentibus plerisque parochis pietate, scientia et experientia magis conspicuis. Quomodo ergo olim agebant Confessarii, aiunt multi ? Non plures, quam hodie communiter nascebantur liberi ex singulis matrimoniis. Conjugati non erant castiores; et nihilominus præceptis annuæ confessionis ac communionis paschalis non deerant.

Omnes libenter admittunt infidelitatem erga compartem, et abortus intentationem maxima esse peccata. At vix quidam persuaderi possunt se teneri sub peccato mortali aut perfectam in matrimonio servare castitatem, aut incurrere periculum innumeram generandi prolem.

Præfatus Cenomanensis Episcopus ingentia hinc obventura esse mala prævidens, et anxietate turbatus, a Beatitudine Vestra sollicite exquirit :

1° An conjuges, qui matrimonio eo utuntur modo, ut conceptionem præcaveant, actum per se mortaliter malum exerceant?

2° Si actus habendus sit ut per se mortaliter malus; et an conjuges de illo se non accusantes considerari possint tanquam in ea constituti bona fide, quæ eos a gravi culpa excuset?

3° An probanda sit agendi ratio confessariorum qui, ne conjugatos offendant, illos circa modum quo matrimonii juribus utuntur, non interrogant?

Sacra Pœnitentiaria, mature perpensis propositis quæstionibus :

Ad 1^am^ respondet : cum tota actus inordinatio ex viri malitia procedat, qui loco consummandi, retrahit se et extra vas effun-

dit ; ideo si mulier, post debitas admonitiones, nihil proficiat. vir autem instet minando verbera aut mortem, poterit ipsa (ut probati theologi docent) citra peccatum passive se præbere. Cum in iis rerum adjunctis, ipsa viri sui peccatum simpliciter permittat, idque ex gravi causa quæ eam excusat; quoniam charitas, qua illud impedire teneatur, cum tanto incommodo non obligat.

Ad 2um autem, et 3^tm respondet : quod præfatus confessarius in mentem revocet adagium illud : *Sancta sancte esse tractanda.* Atque etiam perpendat verba S. Alphonsi de Ligorio, viri docti et harum rerum peritissimi, qui in Praxi confessarii, § 4, n° 7, inquit : *Circa autem peccata conjugum respectu ad debitum maritale, ordinarie loquendo, confessarius non tenetur, nec decet interrogare, nisi uxorem an illud reddiderit, modestiori modo quo possit.... De aliis taceat, nisi interrogatus fuerit.* Nec non alios probatos auctores consulere non omittet. — Dat. Romæ, 8 jun. 1842.

(*L*) *Pag.* 519.

His vel similibus verbis ab Episcopo peti potest facultas conjuges restituendi in integrum.

Excellentissime ac Reverendissime Domine,

Titius vel *Titia* (ubi nomen fingitur) *conjux in culpam incestus incidit. Facti summopere pœnitet : et per me infrascriptum humillime petit dispensationem super contracto impedimento una cum restitutione in pristino jure petendi.*

Dignetur rescriptum ad me dirigere

Obsequentissimum Servum
N. N.

Hic autem advertendum : — 1. quod rescriptum statim post exsecutionem est destruendum omnino ; — 2 quod ex Synodo Novariensi pag. 322 reservatus est *incestus inter consanguineos sive in primo sive in secundo gradu : inter affines in primo gradu : et inter cognatos spirituales* Item quando generatim tribuitur facultas alicui absolvendi ab hoc crimine, non ideo facultas includitur restituendi conjuges in jure suo; sed hæc distinctis vicibus est postulanda; — 3. quod de impedimento incestus dictum est relate ad dispensationem, idem valet de voto; nisi tamen illud fuerit perpetuum, et utroque conjuge consentiente emissum, ut innuimus disput. 3, c. 3.

(*M*) *Pag.* 528.

Græci et Orientales aliquo modo ab heresi adhuc liberantur (per adulterium matrimonium solvendo), cum canon contrarius Concilii Tridentini sit directe contra Reformatores, qui hac de re de errore Ecclesiam accusabant. Negari tamen non potest æquivalenter canonem valere etiam contra ipsos (Pallavicini, *Storia del Concilio di Trento*, l. 22, c. 4); notandum enim multiplici ratione definiri posse aliquam veritatem catholicam :

1. *Directe*, cum veritas sub anathematis pœna credenda proponitur : tale est illud Tridentini : *si quis dixerit baptismum Joannis habuisse eamdem vim cum baptismo Christi, anathema sit* (Sess. 7, c. 1).

2. *Indirecte*, cum obliquo, ut aiunt, res tenenda proponitur; in recto autem infallibilitas Ecclesiæ quæ ita docet esse sentiendum. Et hujus exemplum hic habemus citato canone 7, in quo cum vellet Tridentinum parcere Græcis, qui autumant matrimonium christianum propter adulterium conjugis alterutrius posse dissolvi, cumque simul vellet eadem definitione percellere novatores, qui ob contrariam Ecclesiæ doctrinam et consuetudinem erroris eam incusabant, canonem, oratore supplicante Veneto, ita attemperavit, ut catholica veritas fuerit aperta, novatoresque damnati; Græci vero ab anathemate abierint immunes.

3. *Expresse*, dum conceptis verbis veritas credenda de fide exprimitur. Tale est illud, v. g., *si quis dixerit matrimonium non esse proprie unum ex septem legis Evangelicæ Sacramentis a Christo Domino institutum.... anathema sit* (sess. 24, c. 1).

4. *Tacite*, cum factum quod a jure pendet atque in eo fundatur, adstruitur. Tale est illud : *si quis dixerit in Ecclesia Romana, quæ omnium Ecclesiarum mater est et magistra, non esse veram de Baptismi Sacramento doctrinam, anathema sit.* Quo canone, dum expresse doctrinæ veritas constabilita est, quæ circa baptismum ejusque administrationem in Ecclesia Romana obtinet, tacite sancita est forma, quam Ecclesia hæc in baptismi collatione adhibet, ritusque pariter probatus, quo eadem per infusionem tingere consuevit. Sic si a Pontifice decerneretur sanctitas ecclesiastici ritus, cujus fit usus in colendo B. Virginis conceptu, ut nunc obtinet, haberetur tacite definita Conceptio B. V. Immaculata. — *Vid.* Perrone, *De Immaculato B. V. conceptu.*

APPENDIX I.

PRÆCIPUI CANONES POENITENTIALES SECUNDUM ORDINEM DECALOGI [1].

Circa I Præceptum.

1. Qui a fide desciverit, pœnitentiam aget *annis decem.*

2. Qui auguriis et divinationibus servierit, quive incantationes diabolicas fecerit, pœnitens erit *annis septem.*

3. Respiciens futura in astrolabio, pœnitens erit *annis duobus.*

4. Si quis ligaturas aut fascinationes fecerit, pœnitens erit *duos annos.*

5. Qui magos consuluerit, in pœnitentia erit *annos quinque.*

Circa II Præceptum.

1. Quicumque sciens pejeraverit, 40 *dies* in pane et aqua, et *septem* sequentes *annos* pœniteat, et nunquam sit sine pœnitentia, et nunquam in testimonium recipiatur, et post hæc communionem percipiat.

2. Qui perjurium in Ecclesia fecerit, pœnitentiam aget *annos decem.*

3. Si quis Deum vel B. Virginem, vel aliquem Sanctum pu-

[1] Pœnitentiæ canonicæ, quæ olim imponebantur, nunc omni carent auctoritate; cum jam a sæculo IV in Oriente, in Occidente vero a sæculo VII obsoleverint. Quia tamen valde proficuum esse potest pœnitentibus, ut facilius inducantur ad majorem pœnitentiam acceptandam, et fortius a peccatis absterreantur, eis indicare hasce pœnitentias pro aliquibus criminibus præscriptas, ut monent Catechismus R., D. Carolus, et D. Antoninus, ideo operæ pretiam duximus principaliores hac de re canones referre.

Vid. *Theol. mor.* Edmondi Voit, *De pœnit.*, Append. *De rigore et benignitate Ecclesiæ.* — Item quæ a nobis dicta sunt tract. x, disp. 1, c. 2, a. 3, § 2. — It. *Il Sacerdote santificato*, lettera III, sub fin. — Gaume, *Catéchisme*, p. 2.

blice blasphemaverit, præ foribus Ecclesiæ *diebus dominicis septem,* in manifesto, dum Missarum solemnia aguntur, stet; ultimoque ex illis die sine pallio et calceamentis, ligatus corrigia circa collum; septemque præcedentibus *feriis sextis* in pane et aqua jejunet, Ecclesiam nullo modo ingressurus. Singulis jam illis septem diebus dominicis *tres aut duos aut unum pauperem* pascat si potest, alioquin alia pœnitentia afficiatur. Recusanti Ecclesiæ ingressus interdicatur, et in obitu ecclesiastica careat sepultura.

4. Qui votum simplex violaverit, pœniteat *tribus annis.*

Circa III Præceptum.

1. Qui opus aliquod servile die dominico festove fecerit, pœnitentiam aget *tres dies* in pane et aqua.

2. Si quis jejunia a S. Ecclesia indicta violaverit, pœnitentiam aget *dies viginti* in pane et aqua.

3. Qui in Quadragesima jejunium violaverit, pro uno die pœnitentiam aget *dies septem.*

4. In Quadragesima carne sine inevitabili necessitate vescens, in Pascha non *communicet;* ac præterea a carne abstineat.

Circa IV Præceptum.

1. Qui parentibus maledixerit, *quadraginta dies* pœnitens sit in pane et aqua.

2. Qui parentes injuria affecerit, *tres annos.*

3. Qui percusserit, *annos septem.*

4. Si quis contra Episcopum, Pastorem, et patrem suum insurrexerit, in monasterio *omnibus diebus* vitæ suæ pœnitentiam aget.

5. Si quis Episcopi, aut Ministrorum ejus, vel Parochi sui præcepta contempserit vel irriserit, pœnitentiam aget *dies quadraginta* in pane et aqua.

Circa V Præceptum.

1. Qui Presbyterum occiderit, pœniteat 12 *annis.*

2. Si quis patrem, aut matrem, fratrem aut sororem occiderit, toto vitæ suæ tempore non suscipiat Corpus Domini,

nisi in obitu; abstineat a carne, et vino, dum vixerit; jejunet *secunda*, et *quarta*, et *sexta feria*.

3. Si quis hominem occiderit, ad *januam Ecclesiæ* semper erit, et in obitu Communionem recipiet.

4. Qui homicidii auctor fuit ob consilium quod dedit, pœnitentiam aget 40 *dies* in pane; et aqua, cum septem sequentibus annis.

5. Si quæ mulier abortum fecerit, pœnitentiam aget *annos tres;* si nolens, *Quadragesimas tres.*

6. Qui nolens filium oppresserit, pœnitentiam aget *dies* 40 in pane et aqua, oleribus ac leguminibus : abstinebit ab uxore *dies totidem.* Deinde pœnitens erit *tres annos* per legitimas ferias; tres præterea Quadragesimas in anno observabit.

7. Qui sceleris occultandi causa filium necavit, pœnitentiam aget *annos decem.*

8. Si quis per iram subitam, aut per rixam hominem necarit, pœnitentiam aget *annos tres.*

9. Si quis aliquem vulneraverit, vel ei aliquod membrum præciderit, pœnitentiam aget *unum annum* per legitimas ferias.

10. Si quis ictum proximo dederit, nec nocuerit, *triduo* pœnitentiam aget in pane et aqua.

Circa VI Præceptum.

1. Si laicus solutus cum femina soluta concubuerit, pœnitens erit *tres annos.*

2. Qui turpiloquio, aspectuque polluitur negligens, pœnitentiam aget 20 *dies.*

3. Qui cum uxore sua turpiter concubuerit, pœnitens erit 40 *d s.*

4. Qui cum duabus sororibus fornicatus fuerit, aut filiam spiritualem violaverit, *perpetuam pœnitentiam* aget.

5. Qui incestum fecerit (non ita enormem), pœnitens erit *duodecim annos.*

6. Qui Monialem violaverit, pœnitens sit *annos decem.*

7. Si quæ mulier cerussa, aliove pigmento se oblinit, ut aliis viris placeat, pœnitentiam aget *annos tres.*

8. Si Præsbyter cognovit filiam suam spiritualem, quam scilicet baptizavit, vel quæ sibi confessa fuit, debet pœnitentiam agere *duodecim annos*. Et si crimen sit manifestum, debet deponi, et peregrinando 12 *annos* pœniteat, et postea *Monasterium intret* tota vita sua moraturus ibidem.

9. Pro adulterio *septennii* et *decennii* pœnitentia imponitur. Pro osculo seu amplexu impudico *triginta dierum* pœnitentia statuitur.

Circa VII Præceptum,

1. Si quis furtum de re minori fecerit, pœnitentiam aget *unum annum*.

2. Qui furatus est aliquid de Ecclesiæ suppellectili vel thesauro, vel pecuniam ecclesiasticam, oblationesve Ecclesiæ factas, pœnitens erit *annos septem*.

3. Qui decimam sibi retinuerit aut dare neglexerit, *quadruplum* restituet, et pœnitentiam aget *dies* 20 pane et aqua.

4. Qui usuras accipit, rapinam facit, pœnitentiam aget *annis tribus* et *uno* in pane et aqua.

Circa VIII Præceptum.

1. Qui falso testimonio consenserit, pœnitens erit *annos quinque*.

2. Falsarius in pane et aqua pœnitentiam agat *quamdiu vivit*.

8. Si quis de proximo detraxerit, pœnitens erit *dies septem* in pane et aqua.

Circa IX et X Præceptum.

1. Rem alienam nefarie concupiscens, avarusque, pœnitens erit *tribus annis*.

2. Si quis concupiscit fornicari, si Episcopus, pœnitens erit *annos septem*. Si Presbyter, *quinque*. Si diaconus vel monachus, *tres*. Si clericus aut laicus, *duos*.

APPENDIX II.

DE PRÆCIPUIS INTERROGATIONIBUS ADHIBENDIS CUM PERSONIS DIVERSI STATUS AC CONDITIONIS.

Quamvis debitum conscientiam examinandi sit præcipuum pœnitentis, attamen non est dubitandum, quod si Confessarius cognoverit illum in hoc deficere, ut maxime plerumque deficit in iis, quæ sunt suæ conditionis, teneatur ipse Confessarius interrogare (v. pag. 168) : *prius* de peccatis, in quæ verosimiliter incidere poterat, attento ejus statu ; *postea* de eorum numero, specie, ac necessariis circumstantiis ; *demum* de origine et causa omnium spiritualium ejus morborum, ita ut efficaciter ei occurrere possit [1]. Nonnulla exempla demus.

[1] Hic etiam ad rem faciunt monita, quæ legere est in libro, *Istruzione per i novelli Confessori, opera di un Missionario*. Torino, Canfari, 1845 :

« 1. S'il s'agit d'une personne judicieuse et qu'elle dise s'être examinée, on pourra croire qu'il en est ainsi, en observant du reste si elle le vérifie par le contexte de sa confession, ce qui est facile à reconnaître ; mais s'il s'agit d'une personne grossière ou d'une classe de gens peu soucieux du salut de leur âme, comme les soldats, les domestiques, les jeunes gens qui viennent à confesse pressés par leur père ou par leur maître, bien qu'ils disent qu'ils se sont examinés, il sera prudent de les interroger, ainsi que tous les autres desquels on peut soupçonner qu'ils viennent se confesser *pour la forme*, comme on dit ; ce qui peut s'appliquer à un grand nombre de ceux qui sont dans des établissements et qui ont coutume de se confesser à jour fixe. Il en est de même pour ceux qui sont peu instruits des choses du salut, ou qui mènent une vie distraite de la pensée de Dieu, comme les joueurs, les aubergistes, les garçons de boutique, les voituriers, et d'autres qui sont presque toujours dans les champs ou avec les troupeaux. Ajoutez-y même encore quelquefois des gens de la classe plus polie et noble, mais adonnée aux flatteries et aux amours, qui ne se confessent qu'à Pâques ou rarement chaque année, et d'autres enfin qui sont absorbés par le trafic et le négoce, qui, le plus souvent, pour se confesser, ne prennent qu'un temps court et fractionné.

2. Dans les interrogations, le bon confesseur a deux extrêmes à éviter, le trop et le trop peu. Ce serait trop s'il questionnait sur tous les pé-

1. Interrogationes diversæ pro multiplici statuum diversitate. — Si ad confessionem accedat Sacerdos, interrogetur : an debite satisfecerit Horis canonicis et oneribus Missarum ; an negotiationem exercuerit ; an Missam nimis festinanter absolvat ; an cum personis suspectis habitet, vel iisdem societur ; an ebrietati sit deditus ; otio indulgeat ; Parochorum et Episcopi regimen vituperet ; an ad vanagloriam prædicationem assumat ; an Ecclesiæ suæ inserviat, et idoneum

chés qui peuvent se faire au monde... ou sur des choses qui ne concernent pas la personne du pénitent, son état et sa qualité ; ou sur des choses invraisemblables, énormes, révoltantes quand il n'a pas des motifs suffisants pour cela ; il y aura même là une cause de scandale et de danger, comme si on allait demander à une dame de condition et de dictinction si elle a prostitué ses filles, ou à un ecclésiastique vénérable s'il a fait la simonie, ou autres suppositions semblables, dont un pénitent justement considéré pourrait se montrer offensé ; et ici encore, nous devons faire remarquer qu'il serait blâmable de questionner sur des choses frivoles et ineptes qui feraient rire le pénitent et deviendraient pour lui un sujet de causeries avec d'autres personnes. A l'autre extrême, ou trop peu, il faut attribuer ce que plusieurs font, et qui est de s'en tenir à une ou deux questions générales adressées au pénitent, comme : « *Avez-vous autre chose ?* » ou l'équivalent, et de s'arrêter là. Si on peut très-bien employer cette pratique avec une personne timorée et intelligente, elle est répréhensible une fois qu'elle est appliquée à tous indistinctement. La prudence, sur ce point, sera donc de faire ses interrogations selon les personnes, d'abord concernant les fautes communes à tous les hommes, et ensuite concernant les fautes particulières à l'état personnel.

3. Chaque pays a communément avec ses vertus pour ainsi dire municipales ses vices et ses péchés, qui y sont plus fréquents, quoiqu'ils se rencontrent aussi ailleurs : ainsi l'Apôtre appelle les Athéniens superstitieux ; les Candiotes, paresseux et gourmands ; et cette observation est utile pour interroger. Chaque âge a aussi ses péchés particuliers, et c'est à ce propos qu'on cite ce mot de S. Philippe de Néri, que si la jeunesse était sans impureté et la vieillesse sans avarice, tout le monde serait sauvé. Chaque état, chaque profession, chaque sexe a aussi les siens ; le soldat est exposé au jeu et à l'impureté ; l'homme de loi aux injustices et aux fraudes ; la femme, à l'amour profane et à la haine ; l'ecclésiastique, à beaucoup de libertés que son caractère réprouve et à des omissions dans l'accomplissement de son ministère et de ce qu'il doit aux âmes et à l'Église ; le religieux, à la violation de ses règles et de ses vœux ; ce qui est bon à savoir, non pour demander tout à chacun, comme il a déjà été dit, mais pour le demander quand la prudence le réclame. »

se reddat ad confessiones excipiendas, si in ejus pago sit confessariorum penuria[1]. — Si etiam sit Confessarius, interrogetur, an sufficientem studiis operam tribuat, an absolverit non absolvendos, an oscitanter hoc munus expleverit, an mala concilia dederit; an cum mulieribus non satis circumspecte se habuerit. — Si etiam sit Parochus, maxime interrogetur, an attendat ad debitas correctiones erga subditos; an Sacramenta ministret sollicite; an moribundis sedulo assistat; an conciones habeat et cathechesim juxta canonum præscripta, posthabita omni mala consuetudine; an pravum exemplum præbeat, an et suo tempore pueros ad communionem disponat, an residentiam vere formalem teneat; an malis Clericis bonas attestationes faciat; quod esse non potest sine maxima Ecclesiæ ruina. — Si vero accedat Clericus, interrogetur quonam fine sacrum ministerium quærat; an sæculi divitiis inhiet, laicorum consortium prædiligat; an in studiis negligens sit; an ecclesiasticas scientias fastidiet, libros profanos amet, minora Ecclesiæ officia fugiat, an disciplinæ impatiens; an superiorum censor et detractor: hæc enim nisi radicitus evellantur, pessimi exitus sunt signa; an sensibus indulgeat; affectiunculas periculosas foveat, impudicis inhæreat cogitationibus; verba scurrilia proferat; an turpi carnis vitio inficiatur, etc.: quibus omnibus perraro salutaris adhibetur medicina, ut talis Clericus in hisce culpis habituatus bonus ac utilis Sacerdos evadat.

Si confiteatur monialis, interrogetur, an aliquem defectum commiserit circa vota: præsertim paupertatis, accipiendo vel largiendo sine licentia; an erga aliquem mutuam nutrierit benevolentiam periculosam, an aliquo teneatur odio in suas sorores. Et si sit in aliquo officio, de illo interrogetur; si *rotaria* (tourière), an afferat litteras aut nuntia de malo suspecta; si *portinaria* (portière), an oscitanter januam reseratam teneat, cum periculo scandali; si *abbatissa* (abbesse), an novis abusibus conniveat, an exemplo non præsit, etc.

Si accedat mercator, artifex, operarius, etc., interrogentur

[1] Ne quis adducat suam insufficientiam; ista, ait Salesius, est malitiosa humilitas et inventus amoris proprii ad propriam tegendam socordiam.

an deceperint in pondere vel mensura; an vendiderint ultra pretium justum; an deceptiose merces mutaverint; an pejeraverint; an aliorum mercatorum famam violaverint; an monopolium commiserint, an diebus festis tabernas cum scandalo aperuerint; an suæ professionis sufficientem scientiam non habeant, an opus imperfectum reliquerint, an sua imperitia damnum attulerint, etc. Ubi cavendum a generalibus atque indeterminatis interrogationibus : « Supposons, en effet, qu'on demande à un négociant s'il s'est rendu coupable d'usure, d'injustice ou de fraude dans son commerce ; quoiqu'il ait bien des reproches à se faire sur chacun de ces points, il répondra néanmoins que non ; parce que tout ce qu'il a fait passe pour permis dans son état, et que ce n'est point à cela que, entre négociants, on applique les noms d'*usure*, *injustice*, *fraude*. Ce serait la même chose pour les questions qu'on adresserait à des gens du monde, instruits et même chrétiens, si on veut, au sujet de beaucoup de fautes, dont ils ne jugent pas tout à fait comme l'Évangile. Du moment qu'ils n'ont pas une juste idée des choses que le confesseur veut leur demander, s'il veut connaître et juger leur état moral, il faut qu'il s'efforce de savoir de quelle manière ils se comportent, et de deviner en quoi et à quel point ils peuvent être coupables, afin d'en venir à des questions plus spéciales, qui ne donnent plus lieu à des équivoques et qui les amènent à répondre d'une manière plus satisfaisante sur ce qu'on leur demande... Alors, dit saint Thomas Xavier, il faut que vous entriez dans leur conscience, et qu'en l'examinant discrètement vous en tiriez ce qu'ils ne connaissent pas eux mêmes Demandez-leur donc par quels moyens et dans quelles proportions ils font fructifier leur argent, quelles sont leurs maximes et leurs pratiques et matière de ventes, de prêts ou de toute autre affaire ; et vous trouverez de l'usure de tous côtés ; et vous reconnaîtrez que plusieurs de ceux qui n'avaient rien à accuser en fait d'injustice, ont acquis injustement une grande partie de leur avoir. Sur ce point particulier de la fortune, beaucoup se sont tellement endurcis qu'étant enrichis de rapines ils n'en éprouvent pas le moindre scrupule, ou que leurs scrupules sont si légers qu'ils ne s'en préoccupent nullement. »

Si accedant parentes, interrogentur, an sint negligentes in filiis educandis non curando ut doctrinam christianam illi doceantur, ut Sacro intersint, pravos socios fugiant et personas diversi sexus; an scandalo sint filiis, in eorum præsentia blasphemando, etc.; an de eorum excessibus non corripuerint, præcipue si aliquid furati sint; an permiserint, ut sponsi suarum filiarum domum accederent; an filios in eodem lecto retineant, aut permiserint pueros et puellas simul dormire; an filiis alimenta non dederint; an injuste ad matrimonium coegerint, vel ad religionem [1], aut statum ecclesiasticum [2]. — Si dominus, an famulos corripuerit blasphemantes, vel præcepto paschali non satisfacientes, aut sacro non interessentes, aut inhoneste loquentes, præcipue messis et vindemiæ temporibus; dominus, quando potest, tenetur impedire scandala quæ tunc committuntur. — Si uxor, an familiæ bona distrahat, filios tenellos orare non doceat, contra ipsos in imprecationes erumpat; an virum ad blasphemias provocet; aut debito matrimoniali eum fraudet [3].

Si accedant pueri ac puellæ, ardua res : — 1. interroget pueros, an sciant res fidei; an tacuerint peccatum ob verecundiam; — 2. an blasphemaverint in sanctos, an juraverint cum mendacio; — 3. an omiserint in festis audire missam, vel in ea audienda sermones habuerint; an in festis laboraverint;

[1] Confessarius quoad puellas, quæ virginitatem suam Jesu Christo consecrare cupiunt, non permittat eis castitatem perpetuo vovere, nisi cognoscat eas bene fundatas in virtutibus, et edoctas in vitæ spiritualis regulis, et præcipue in oratione exercitatas. Sub initio eis tantum permittere potest, ut castitatem voveant per aliquod definitum tempus, nimirum a solemnitate alicujus festi ad aliam alterius.

[2] De hoc parentes plures nullam sibi scrupulum faciunt, et hinc filiis pernicies, et Ecclesiæ maximum detrimentum evenire solet.

[3] Plerumque de hoc interrogentur uxores, quia multoties propter hoc solum damnantur, et in causa sunt cur etiam viri damnentur, qui cum observant sibi denegari quod debetur, ad mille scelera effrænati decidunt. Nihilominus in hac interrogatione verbis modestioribus, quantum fieri poterit, utatur, v. g. : *Es obediens tuo viro etiam in rebus ad matrimonium spectantibus? aut habes forsan aliquem scrupulum qui te mordet circa matrimonium?* Sed hæc interrogatio, ut plurimum, omittatur cum uxoribus quæ vitam spiritualem profitentur. *Praxis Ligoriana.*

— 4. an parentibus fuerint inobedientes vel arrogantes[1]; — 5. an aliquod turpe peccatum patraverint! Sed in hac materia Confessarius sit valde cautus in interrogando : incipiat interrogare de longe, et verbis generalibus : et prius, an dixerint mala verba? an jocati fuerint cum aliis pueris, aut puellis? Et si jocos illos clam exercuerint? Deinde interroget an commiserint res turpes? Multoties, etiamsi pueri negent, prodest uti cum eis interrogationibus suggestivis, v. g. : *Et nunc dic mihi, quoties hæc fecisti? quinquies, decies?* Interroget, cum quo dormiant, et si in lecto manibus jocati fuerint? Puellas interroget, si aliquem juvenem amore fuerint prosecutæ, et an adfuerint pravæ cogitationes, verba, aut tactus? Et a responsis procedat ad ulteriores interrogationes, sed caveat ab exquirendo a puellis, vel a pueris, an adfuerit seminis effusio : cum his enim melius est deesse in integritate materiali confessionis, quam esse causam ut apprehendant quæ nondum noverint, vel ponantur in curiositate addiscendi. Interroget etiam a pueris, an attulerint nuntia vel dona virorum mulieribus? Et a puellis, an acceperint dona a personis suspectis, nempe conjugatis, Ecclesiasticis, aut Religiosis? — 6. Interroget an commiserint furtum, vel an damnum attulerint prædiis alienis, bestiis, aut alio modo? — 7. An alicui detraxerint? — 8. Circa præcepta Ecclesiæ interroget, an impleverint confessionem et Communionem paschalem? Et an carnes aut lacticinia comederint diebus vetitis?[2]

2. De specie, numero et circumstantiis peccatorum. — Si filii confiteantur se parentibus obedentia ac reverentia defuisse, interrogentur : — 1. an aliquid grave fecerint contra eorum præceptum expresse, ut esset, ne e domo de nocte exirent, ne ludis damnosis luderent, ne cum malis socientur, etc.; — 2. an reverentiam non adhibuerint factis aut

[1] Sæpissime (ita in libro : *Examen raisonné*, etc. Lyon, 1851) ex declaratione in tribunali non cognoscunt Confessarii quousque filii sint erga parentes rei; quia vage se accusant : unde fit, quod sæpe ii absolvantur, quorum agendi ratio et loquendi modus horrorem incuteret, si videretur et agnosceretur uti est. Noscenda ergo indoles et educatio, et præsertim interrogandi ii pœnitentes, quid dixerint, quid fecerint, quomodo et quo spiritu. *Vid.* Sporer.

[2] *Vid.* supra, p. 236, *adnotationes*, ad litt. *Q*.

imprecationibus, aut injuriis gravibus coram irrogatis : ut esset eos appellando *ebrios*, *bestias*, *fatuos*, *latrones*, *venefi-cos*, *scelestos;* aut gestus eorum contumeliose exprimendo, aut aliis verbis proferendo, quibus gravem molestiam eis exhi-buissent. Vocare autem eos *senes*, *ignaros*, *stupidos*, etc., non debet absolute condemnari de peccato mortali, nisi tunc cum illi graviter offenderentur [1].

Si qui confiteantur se pravas habuisse cogitationes, obsce-naque verba protulisse, interrogentur circa cogitationes, an his causam dederint, an in eis morose sint morati; et tunc an ipsi sint voto ligati, an conjugati; an concupiverint puellas, aut viduas, aut nuptas, vel proximo gradu conjunctas, et quod malum cum ipsis voluerint : num media apposuerint ad eas exsequendas; quot vicibus diversis in his sint immorati, etc. [2]. Quoad verba obscena interrogentur : — 1. coram quibus et quoties ita locuti sint, ratione scandali; an coram viris aut feminis uxoratis aut non, pueris vel adultis : facilius enim scandalizantur puellæ et pueri, quam adulti, præsertim qui in hoc vitio sunt habituati; — 2. Quæ dixerint verba; an, v. g., nominarint pudenda sexus a suo diversi : hoc enim difficulter excusatur a mortali : — 3. Num verba protulerint ex ira vel joco : nam ex ira difficilius aderit complacentia et scandalum. Caveat Confessarius ab absolvendis hujusmodi recidivis in col-

[1] Notetur quod cum filii parentum debitam rationem non habue-rint, tenentur læsum honorem eis restituere, veniam ab eis postu-lando, etiam coram iis, in quorum aspectu filii peccarunt. Nonnulli autem Confessarii parum cauti in eo casu pro satisfactione imponunt filiis, ut cum domum pervenerint, pedes parentum deosculentur, et absolutos dimittunt; sed illi postea hoc adimplere non curant, et no-vum peccatum admittunt. Satius est curare, ut ante absolutionem hanc veniam poscant, quin eis imponatur ut pedes, aut manus deoscu-lentur; quia illi filii quibus hoc faciendi consuetudo numquam fuit, difficillime hoc exsequuntur. Si autem non possit commode hic actus ab illis exigi, ut veniam postulent ante absolutionem, non imponatur hoc sub gravi obligatione, sed potius ut consilium insinuetur, dum certe præsumuntur, saltem ut plurimum, parentes remittere filiis hanc obli-gationem, ne filii iterum in Dei offensam incurrant.

[2] Confessarius reddat rationem pœnitenti, cur tot interrogationes faciat, ut nempe cognoscat numerum, species, circumstancias peccato-rum; ne pœnitens credat Confessarium id agere ex curiositate aut malo fine.

loquiis turpibus, quamvis dicant ea protulisse ex joco, nisi prius emendentur. vel signum extraordinarium doloris afferant; — 4. Num jactaverint se de aliquo peccato : tunc enim tria peccata frequenter concurrunt, scilicet magnum scandalum audientium, jactantia de malo commisso, ei complacentia de peccato narrato; ideoque interrogandi sunt, de quo peccato in specie se jactarint. — Interrogentur etiam an delectati sint audire alios inhoneste loquentes, et an tunc adverterint ad correctionis præceptum, putantes eam profuturam.

Si quis confiteatur se male esse locutum, interrogetur an vera vel falsa dixerit; si vera, an publica in eo loco, et num exaggeraverit; de quibus, et quoties male dixerint; an in eorum præsentia; qua intentione, num ex odio, invidia, etc.; an revelaverit quæ sub secreto habeat; coram quot et quibus, et in qua materia.

3. Inquisitio originis ac causæ spiritualium morborum. — Audiatur hic Baccari : « Supposez un pénitent qui s'accuse de ne faire presque jamais ses prières, ou d'y apporter beaucoup de négligence et des distractions de toutes sortes; de ne penser que peu ou point à Dieu et à son âme, même aux jours de fêtes, où il se contente d'entendre une seule messe, et Dieu sait comment. On lui demande s'il fait quelquefois les actes de foi, d'espérance et de charité, et il se trouve qu'il a été également négligent sur ce point. Or, du moment qu'on connaît toute la maladie de ce pénitent, il faut s'occuper à en découvrir la source. Ce peut être d'abord une sorte d'indifférence relative au salut, faute d'en apprécier la souveraine importance, ce qui fait qu'il l'oublie; ou bien un certain ennui des choses spirituelles, dont la cause est la paresse. Ce peut être encore l'avarice ou l'amour immodéré de son intérêt; parce que l'affection aux biens de la terre et le désir désordonné d'acquérir le rend si occupé et collé aux choses matérielles, qu'il n'a que peu de souci de celles du ciel et qu'il vérifie ce que l'Apôtre dit de ces sortes de personnes, savoir : *qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia*, etc. (1. Tim. 6, 9). Demandez donc au pénitent pour quelle raison il omet les exercices nécessaires de la piété et dans quelles occasions ou

circonstances pour découvrir la source d'une si grande omission. Si cela vient du peu d'estime de l'âme, un moyen excellent et efficace pour lui serait de faire une retraite de quelques jours. Si la chose lui est impossible, on peut lui conseiller de méditer, dans un moment propice, pendant une demi-heure, sur quelque fin dernière et particulièrement sur la perte de l'âme, qui décide de toute une éternité; de plus, de pratiquer chaque jour quelqu'un des nombreux exercices de piété qui peuvent être à sa portée, et de réciter de courtes prières pour arriver peu à peu à secouer et à vaincre la paresse. Lorsque c'est l'effet de l'avarice, qu'il médite pendant quelque temps la certitude et l'incertitude de la mort, qui fait que d'un moment à l'autre, bon gré mal gré, il doit être dépouillé de tout; qu'il soit généreux envers les pauvres et qu'il emploie d'autres moyens qui soient de nature, selon les circonstances, à détacher son cœur des choses de la terre [1]. »

Aliud exemplum : « L'oubli de l'âme peut procéder de l'amour du plaisir, qui est le plus commun et le plus dominant; ou de l'attachement à une vie commode et agréable, et en conséquence, de l'aversion pour toute privation et toute fatigue. Il y a beaucoup de personnes dans ce siècle, particulièrement parmi les nobles et les riches, qui n'étant animés que d'un esprit de sensualité et de mollesse, se bornent pour l'intérêt de leur âme à quelques courtes prières, et à une messe les jours de fêtes; ils entendent quelque sermon pendant le carême et ne s'approchent des sacrements qu'à Pâques, ou guère

[1] Cognito morbo statim medicina est applicanda : « Sans la pratique de la vertu (dit à ce sujet Careno, *Delle regole a rettamente amministrare e ricevere i sacramenti*, esame 13), on évite difficilement le vice, parce que le vice, comme dit un philosophe, cesse par sa forme opposée, qui est la vertu... Qu'on en vienne donc tout de suite en peu de mots à la pratique de ce que les pénitents doivent faire.—Par exemple, l'un s'impatiente et s'emporte dans les peines et les croix; dites-lui : « Mon cher frère, quand vous vous trouvez envahi par la tribulation, remerciez-en le Seigneur, parce que c'est pour votre bien qu'il vous l'envoie. Est-ce une longue et cruelle maladie? offrez-la à la Passion de Jésus-Christ chaque fois qu'elle vous fait souffrir davantage, et représentez-vous que vous êtes associé à Jésus sur la croix. Est-ce de la haine, de la colère, de la vengeance? N'en parlez à personne dans le seul but de vous décharger, mais chaque fois que votre intérieur

plus. Tout le reste de leur temps qui n'est point absorbé par quelque affaire domestique ou par un emploi public, ils le consacrent au plaisir et aux divertissements ; comme si, dans cette vie, l'homme avait été destiné à une déplorable oisiveté, et non au travail et à la fatigue.

» Ces sortes de personnes, en venant à vos pieds, s'accuseront de beaucoup de péchés, particulièrement de fautes charnelles, auxquelles elles sont portées par l'amour de la vie douce et de la mollesse, dont elles ne disent pas un mot en confession. Laissez-les, du moins, pour un moment, dire toutes leurs fautes ; et ensuite cherchez à en découvrir la cause en leur demandant quelle est leur conduite relativement à la prière qui convient au chrétien, à la fréquentation des sacrements, à l'utile emploi du temps, etc. La cause du mal étant découverte, songez à leur suggérer le remède nécessaire. Il faut dire la vérité, ces malades sont difficiles à guérir ; et de plus, à cause de leur état de noblesse ou de fortune ; ils sont dominés par l'orgueil et la présomption. On ne doit pourtant pas les abandonner ; que votre zèle, au contraire, prenne un nouvel accroissement, et que votre plus tendre charité s'enflamme pour les éclairer, s'il est possible, et les guérir. Leur mal radical consiste dans l'ignorance de ce qui fait le chrétien et de ses obligations les plus essentielles. C'est donc le cas de les instruire brièvement et de leur prouver par des textes frappants de l'Évangile que leur conduite est tout opposée à la véritable vie chrétienne ; à la voie du salut, qui consiste à remplacer les plaisirs par la mortification de la chair et des passions, tandis que la mort éternelle est réservée à ceux qui songent à les satisfaire : *si secundum carnem vixeritis, moriemini* (Rom. 8-13). Jésus-Christ annonce des supplices éternels à tous ceux qui,

se révolte, faites votre offrande à Dieu pour vos péchés, et dites-lui : *Seigneur, j'aime cette personne pour l'amour de vous.* Vous procéderez de même au sujet des autres péchés.

» Savez-vous pourquoi les confesseurs, surtout les prêtres séculiers, font d'ordinaire si peu de fruit ? Parce que la plupart n'étudient que les livres de théologie morale, qui sont secs et décharnés, et non les livres ascétiques, qui traitent d'office des vices et des vertus, exposent la pratique et guident comme par la main dans le pénible sentier de la vertu. »

en cette vie, cherchent à se rassasier de biens terrestres et de plaisirs sensuels : *Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis* (Luc, 6-25). Tout ceci doit leur être remis sous les yeux avec beaucoup de douceur et de modération. »

Hic ultimo ad rem facit monitum quod habet liber, *Méthode pour la direction des dames*, etc.....

« Il est bien utile au pénitent de déclarer non-seulement ses péchés, mais aussi ses peines et ses tentations ; s'il paraît craindre, invitez-le à s'expliquer avec liberté et confiance ; dites-lui : parlez-moi sans vous gêner, dites tout ce qui vous embarrasse, tout ce qui vous fait peine sur la conscience, je tâcherai de vous aider. Écoutez-le avec charité et patience, et ne répondez qu'après avoir compris toutes les circonstances de l'état où il se trouve.

Faites-lui remarquer qu'il n'y a pas de péché dans la tentation, à moins qu'elle ne soit volontaire en elle-même ou dans l'occasion qu'on y donne, ou parce qu'on y consent, ou parce qu'on n'y résiste pas, ou parce qu'on y a donné occasion par sa faute.

La sincère humilité avec laquelle le pénitent expose ses tentations, déconcerte le démon, attire les grâces de Dieu, et met le confesseur en état de donner des avis qui consolent et fortifient ce pénitent fatigué de tentations, qui préviennent ou dissipent les illusions du démon. Les jeunes gens surtout, qui ont peu d'expérience dans la guerre contre le prince des ténèbres, seront bientôt vaincus s'ils ne découvrent pas leurs peines et leurs tentations ; qu'ils les découvrent donc avant que ce dangereux ennemi ait remporté sur eux aucun avantage. Cet avis peut convenir à ceux même qui conduisent les autres. »

Semper tamen cavendum est, ne inquisitio nostra ultra progrediatur, quam necessitas vel utilitas pœnitentis expostulet ; damnanda enim, abominabilis, ne dicam sacrilega est illorum curiositas, qui hoc abutuntur Sacramento ad pœnitentis supervacanea et impertinentia omnia indaganda, inquirendo ubi et qui secum habitent, qui domum suam conveniant, quæque ibi tractentur negotia, habeantur sermones, etc. ; qua agendi ra-

tione fieri non potest, quin ipsa sacramentalis confessio reddatur difficilis, odiosa ac despecta nimis. Videant isti confessarii, si qui sunt, quo munere fungantur, cujus vices gerant, et cui rationem sint reddituri.

APPENDIX III.

RÉPONSE DE LA SACRÉE PÉNITENCERIE A UNE QUESTION RELATIVE A LA PREMIÈRE COMMUNION.

« Éminentissime prince,

» Lorsqu'il s'agit de faire le choix des petits garçons et des petites filles qui doivent être admis pour la première fois à la sainte communion, voici la méthode qu'on a coutume de suivre dans une paroisse de certains diocèses.

» Quelque temps à l'avance, on annonce aux fidèles le jour ou on donnera publiquement et solennellement la première communion à ceux de ces enfants *qui auront été jugés disposés*.

» On profite de cette circonstance pour avertir les pères de famille qu'ils ne doivent pas oublier que ce n'est point à eux mais au supérieur ecclésiastique qu'il appartient de juger et d'admettre ou de refuser les enfants pour la communion, et qu'ils ne doivent faire à cet égard aucune instance ; qu'ils doivent avoir soin de les préparer à la table sainte par le moyen des bons exemples et des bons conseils, *et de les envoyer à confesse, en les confiant à quelque prêtre docte et pieux, sans avoir la témérité de s'informer jamais de quelle manière ils se sont confessés, ou de la raison pour laquelle tel ou tel n'a pas été admis à la communion.*

» *Ces paroles expresses* sont adressées au peuple, et en même temps, l'archiprêtre en donne avis par écrit *à tous les confesseurs*, en leur enjoignant de n'avoir égard ni aux instances,

ni aux recommandations pour recevoir tel jeune garçon ou telle jeune fille pour la communion ; mais *d'entendre chacun en confession, et d'admettre ou d'exclure librement ceux qui seront dignes ou indignes, suivant le jugement qu'ils porteront prudemment sur les dispositions de chacun.*

» On désigne ensuite deux prêtres (qu'on appelle les maîtres de la première communion) pour recevoir au nom de l'archiprêtre *les enfants qui leur remettent les billets des confesseurs;* ils prennent le nom et le surnom de chacun, et ensuite, pendant les huit jours qui précèdent la communion, ils leur donnent les instructions nécessaires.

Cette méthode ayant été proposée à d'autres paroisses, un prêtre qui remplit la charge de confesseur, doute s'il peut se conformer à ces dispositions de l'archiprêtre ; parce que, comme il est notoire, le jugement relatif à la disposition des enfants est remis au confesseur, et n'est basé ni sur le défaut d'instruction, ni sur quelque obstacle provenant d'une conduite connue par une autre voie que la confession, motifs qu'on pourrait opposer aux plaintes des parents, le cas échéant, pour leur expliquer la non-admission de leurs enfants, et qu'il serait même bon de leur soumettre afin qu'ils pussent y pourvoir. Le jugement d'admission ou d'exclusion dépend donc d'une connaissance qui résulte de la confession.

Cela posé, la considération :

1° Que les enfants pourraient être portés à faire une confession sacrilége en taisant leurs fautes, du moment qu'ils s'apercevront que leur admission ou leur exclusion, accompagnée soit de confusion, soit de la crainte des reproches et des châtiments domestiques, dépend de ce qu'ils accusent en confession.

2° Que cette privation et cet éloignement des enfants a toute l'apparence, en cette occasion, d'une humiliation publique, d'un châtiment pour des fautes connues seulement par la voie de la confession sacramentelle.

3° Qu'un tel usage de la connaissance acquise par la seule confession pour le règlement extérieur d'une chose publique et solennelle, paraît s'écarter du décret de Clément VII, du 26 mai 1594 ; et de même que, étant en quelque manière in-

jurieux au pénitent, il se trouve proscrit dans la proposition condamnée par Innocent XI, le 18 novembre 1682.

4° Que le billet d'admission accordé ou refusé aux enfants, et en conséquence duquel on les inscrit sur la liste des communiants, dépendant aussi uniquement de la connaissance acquise par la confession, cette méthode semble compromettre l'intégrité du sceau sacramentel, oblige à solliciter humblement la solution des doutes suivants :

1° Si la méthode qui vient d'être exposée pour le choix, l'admission et l'exclusion des enfants pour la première communion, peut être suivie comme ne renfermant rien de contraire à la prudence nécessaire.

2° Si la méthode exposée peut être adoptée et suivie *en toute conscience.*

3° En particulier, si le confesseur peut user *licitement* de la connaissance qu'il a acquise de l'état de l'âme des enfants par la seule confession, et s'appuyer sur elle pour prononcer soit leur admission, soit leur exclusion, son jugement se manifestant au dehors par la concession ou le refus du billet d'admission.

4° Si dans cette méthode il y a violation du sceau sacramentel.

5° En cas d'affirmative, si celui qui l'a employée, violant ainsi le secret sacramentel, a encouru les peines portées contre les infracteurs du sceau sacramentel.

6° Si, cette méthode renfermant ainsi la violation du sceau sacramentel, il y a obligation de dénoncer à la sacrée Congrégation de la suprême et universelle inquisition le confesseur, et même l'archiprêtre qui l'a prescrite.

7° Si, du moins, il y a obligation de faire cette dénonciation, lorsque l'archiprêtre et les confesseurs persisteraient à employer cette méthode par système arrêté.

RÉPONSE DE LA SACRÉE PÉNITENCERIE.

Sacra Pœnitentiaria mature perpensis dubiis ab Oratore propositis sic respondendum censuit. Ad Primum, Secundum, et Tertium, *Negative :* — Ad Quartum, *Affirmative :* — Ad Quintum,

Cum pœnæ statutæ contra violatores Sigilli Sacramentalis sint *ferendæ sententiæ*, *Negative* ante sententiam, nisi aliqua pœna *latæ sententiæ* esset in vigore in præfata Diœcesi, quod Orator aliunde scire poterit : — Ad Sextum, Cum violatio Sigilli Sacramentalis per se et solitarie spectata non sit materia pertinens ad S. Congregationem Supremæ et Universalis Inquisitionis, regulariter *Negative;* salva tamen obligatione, quæ independenter a Lege positiva oritur ex Lege Naturali, dum denuntiatio hujusmodi facienda legitimis superioribus est necessaria ad avertenda gravia mala : qua super re consulantur probati Auctores : — Ad Septimum, si praxim illam ita tueantur, ut se suspectos reddant de falso dogmate, *Affirmative :* secus, regulariter *Negative*, salva semper obligatione Legis Naturalis, ut in responsione ad Sextum.

Datum Romæ in S. Pœnitentiaria die 8 Junii 1843.

Loco sigilli C. Card. CASTRACANE M. P.

D. FRATELLINI, S. P. *Secretarius.*

DECRETA DUO DE INDULGENTIIS,

Urbis et Orbis.

Decretum I, mandante Pio Pp. IX, 15 mart. 1852 : « Cum ad Indulgentias acquirendas persæpe contingat, ut inter præscriptas conditiones, vocales quoque preces injungantur, postulante Eminentissimo et Reverendissimo Domino Cardinali Jacobo Aloysio Brignole Pii Instituti Surdorum ac Mutorum in Urbe protectore, cum etiam plures Moderatores horum Institutorum idipsum enixe postulaverint, propositum fuit dubium huic Sacræ Congregationi Indulgentiarum : « An et quomodo Surdo-Muti supplere valeant impotentiæ, qua detinentur preces recitandi pro Indulgentiis acquirendis injunctas? » Re mature discussa tum prius ab uno ex præfatæ Congregationis Consultoribus, tum demum ab Eminentissimis Patribus in Comitiis generalibus apud Vaticanas Ædes die 17 Februarii hujus anni habitis, Ipsi Eminentissimi Patres ejusdem Consultoris Voto adhærentes, responderunt : « Supplicandum Sanctissimo pro generali Decreto ab hac Sacra Congregatione evulgando atque Apostolica Auctoritate firmando, cujus vi statuendum : Quod si inter opera pro lucranda Indulgentia præscripta sit visitatio alicujus Ecclesiæ, Surdo-Muti Ecclesiam ipsam devote visitare teneantur, licet mentem tantum in Deum elevent, et pios affectus. Quod si inter opera sint publicæ preces, Surdo-Muti possint lucrari Indulgentias iis adnexas corpore quidem conjuncti ceteris fidelibus in eodem loco orantibus, sed pariter mente tantum in Deum elevata, et piis cordis affectibus. Quod si agatur tandem de privatis orationibus, proprii Mutuorum et Surdorum Confessarii valeant easdem orationes commutare in alia pia opera aliquo modo manifestata, prout in Domino expedire judicaverint. » Facta itaque de præfatis omnibus Sanctissimo D. N. Pio PP. IX per me infrascriptum S. Congregationi

Indulgentiarum Cardinalem Præfectum relatione in Audientia die 15 Martii currentis anni, Sanctitas Sua non modo prædictum Votum approbavit, verum etiam hujusmodi Gratiam ac Concessionem peramanter elargitam per generale Decretum publicari mandavit. Datum Romæ ex Secretaria ejusdem S. Congregationis Indulgentiis, Sacrisque Reliquiis præpositæ. F. Card. Asquinius Præfectus. »

Decretum II, mandante eodem Summo Pontifice... anno 1852 : « Un décret *urbis et orbis*, publié au nom de Sa Sainteté par le cardinal Asquini, préfet de la Congrégation des indulgences, ordonne que toutes les indulgences qui ont été ou qui seront accordées à des fêtes, ou qui, à cause de ces mêmes fêtes, ont été ou seront accordées à quelques églises ou oratoires publics, ou pour des prières, des neuvaines, des septenaires ou des *triduo*, avant ou après ces fêtes, ou pendant leur octave, soient transférées pour le jour où sera transférée la célébration desdites fêtes. »

FINIS TOMI QUARTI.

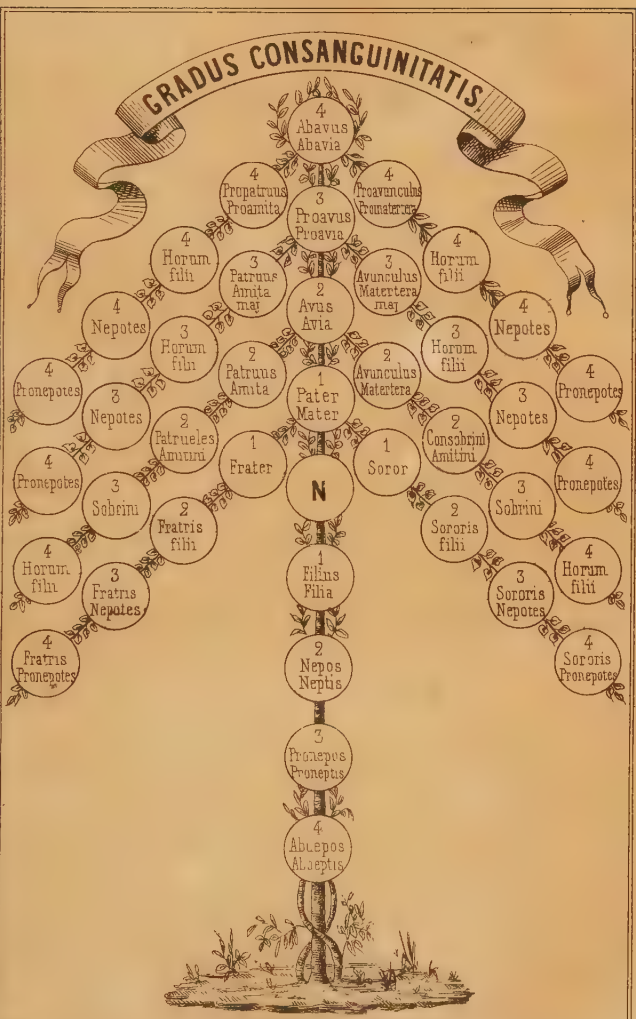

Nota. 1° Personæ quæ tractu conjunguntur sunt inter se in linea recta cum cæteris in linea collaterali. 2° Ubi nec conjunguntur, ibi stipes habetur.

1853. Lith. Coyer, 7 Pas Dauphine. Paris Editio Parisiensis

AFFINITATIS SCHEMA

SCHEMA

Cognationis Spiritualis.

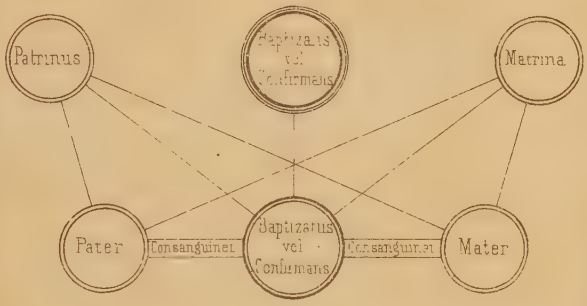

Nota: Contrahentes cognationem spiritualem hisce claudicantibus versiculis exprimi solent (quod de **baptismo** idem de **confirmatione**.)

Baptizans, Baptizatus, Baptizatique parentes
Levans, levatus, levatique parentes.

SCHEMA

Cognationis Legalis.

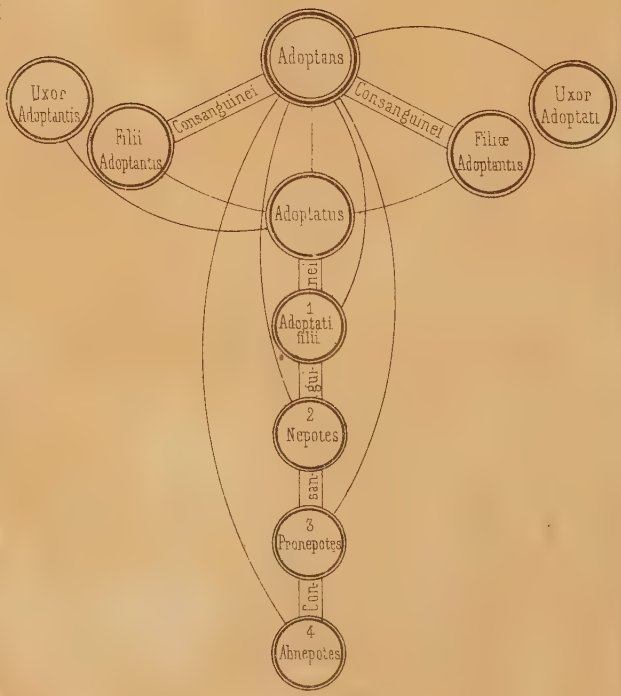

INDEX TOMI QUARTI.

TRACTATUS DECIMUS.

De sacramento pœnitentiæ et extremæ unctionis.

Pag.

DISPUTATIO I. De sacramento pœnitentiæ. 1

PRÆLUDIUM. De pœnitentia generatim. . . . . *ib.*

CAP. I. De sacramenti pœnitentiæ natura, necessitate, institutione 4

CAP. II. De sacramenti pœnitentiæ materia 7

Art. 1. De contritione generatim 10

§ 1. De contritione perfecta. 19

§ 2. De contritione imperfecta seu attritione 22

Corollarium. De proposito 31

Art. 2. De confessione 35

§ 1. De confessionis sacramentalis institutione . . . . . *ib.*

§ 2. De confessionis sacramentali præcepto 40

§ 3. De confessionis conditionibus 45

N. 1. De integritatis necessitate ad confessionem 49

N. 2. De causis ab integritate confessionis excusantibus . 62

Corollarium. De confessione iteranda 65

Art. 3. De satisfactione 70

§ 1. De satisfactione prout est in se . . . . . *ib.*

§ 2. De satisfactione prout confessarius eam imponit. . . 74

§ 3. De satisfactione prout pœnitens eam exsequitur. . . 86

§ 4. De satisfactionis implemento per indulgentias 90

Scholium. De jubilæo 97

CAP. III. De forma sacramenti pœnitentiæ 99

Art. 1. De absolutionis virtute et efficacia. 103

Art. 2. De absolutione concedenda, neganda vel differenda. 108

§ 1. De occasionariis 113

§ 2. De consuetudinariis, seu habituatis. 119

§ 3. De recidivis. 120

Scholium. De absolutione quoad moribundis. 124

Pag

Cap. IV. De sacramenti pœnitentiæ ministro. 128
Art. 1. De confessarii approbatione 130
Art. 2. De confessarii jurisdictione. 133
Art. 3. De casuum reservatione 142
Scholium 1. De confessario monialium. 153
Scholium 2. De confessario complicem in peccato turpi absolvente 154
Art. 4. De confessarii dotibus et officiis. 157
§ 1. De confessarii pietate, fortitudine, patientia et charitate. 158
§ 2. De confessarii scientia 160
§ 3. De confessarii prudentia. 164
§ 4. De confessarii fidelitate, seu de sigillo sacramentali . 171
Corollarium. De electione confessarii. 182
Art. 5. De defectibus a confessario corrigendis 188
Scholium. De confessario ad turpia sollicitante. 187
Cap. V. De pœnitentiæ sacramenti effectibus. 195
Disputatio II. De extrema unctione. 197
Cap. I. De sacramenti extremæ unctionis natura, institutione, effectibus ac necessitate. . . . . *ib.*
Cap. II. De materia et forma extremæ unctionis. 201
Cap. III. De ministro extremæ unctionis 204
Cap. IV. De subjecto extremæ unctionis. 205
Adnotationes 212

TRACTATUS UNDECIMUS.

De sacramento ordinis.

Disputatio unica. 244
Præludium. De hierarchia ecclesiastica . . . . . *ib.*
Cap. I. De ordinationis nomine, natura et institutione 247
Cap. II. De ordinum numero. 248
Art. 1. De prima tonsura 250
Art. 2. De ordinibus minoribus 251
Art. 3. De ordinibus majoribus 252
Cap. III. De sacræ ordinationis ministro 256
Art. 1. De ministro ordinario et extraordinario. . . . . *ib.*
Art. 2. De legitimo ministro. 258
Cap. IV. De ordinationis subjecto. 264
Art. 1. Requisita ad validam ordinationem. . . . . *ib.*
Art. 2. Requisita ad ordinationem licitam 265

Pag.
N. 1. Divina vocatio. 266
N. 2. Intentio recta 267
N. 3. Probitas vitæ . . . . . *ib.*
N. 4. Animus clericandi. 268
N. 5. Confirmatio suscepta . . . . . *ib.*
N. 6. Exercitatio ordinis suscepti. 269
N. 7. Ætas præscripta. . . . . *ib.*
N. 8. Scientia competens 270
N. 9. Titulus legitimus. 271
N. 10. Exercitia spiritualia. 274
N. 11. Ordinatio per gradum 275
N. 12. Immunitas a censura et irregularitate . . . . . *ib.*
N. 13. Interstitia præscripta 276
N. 14. Tempus statutum . . . . . , 277
N. 15. Locus conveniens 278
N. 16. Communionis susceptio 279
N. 17. Episcopus proprius. . . . . *ib.*
Corollarium. De litteris dimissoriis et remissoriis . . . . *ib.*
Cap. V. De ordinum impedimentis seu de irregularitate. . . . 281
Art 1. De irregularitate ex delicto. 284
Scholium. De depositione et degradatione 288
Art. 2. De irregularitate ex defectu 289
Art. 3. De irregularitatis cassatione 298
Scholium. De cessatione a divinis 299
Cap. VI. De ordinationis effectibus et ordinatorum obligationibus 300
Art. *unicus.* De cœlibatu ecclesiastico. 301
Appendix. De beneficiis ecclesiasticis. 313
Præludium. De beneficiorum natura, divisione atque proprietatibus . . . . . *ib.*
Scholium. De beneficiis impropriis 317
Cap. I. De modis ecclesiastici beneficii adquirendi. 318
Art. 1. De electione et nominatione. 319
Art. 2. De præsentatione 324
Art. 3. De libera collatione. 327
§ 1. De beneficiorum collatione per concursum . . . . . *ib.*
§ 2. De reservationibus. 332
Cap. II. De beneficiatorum qualitatibus 334
Cap. III. De juribus et oneribus beneficiatorum 337
Corollarium. De bonis ecclesiæ non alienandis. 339
Cap. IV. De modis beneficii amittendi 341
Art. 1. De renuntiatione . . . . . *ib.*

Pag.
Art. 2. De resignatione in favorem alterius. 343
Art. 3. De permutatione. 345
§ *unicus*. De pensionibus ecclesiasticis. 346
Sholium. De annatis, spoliis, cathedratico, procuratione, regaliis et investituris. 348
ADNOTATIONES 349

TRACTATUS DUODECIMUS.

De sacramento matrimonii.

DISPUTATIO I. De matrimonii natura, divisione ac proprietatibus. 353
CAP. I. De matrimonii natura ac divisione. . . . . *ib.*
Art. 1. De consensu ad matrimonium. 355
Art. 2. De matrimonii finibus. 362
Scholium. De matrimonio B. M. Virg. cum S. Josepho. . 364
Art. 8. De idoneitate personarum. 366
CAP. II. De matrimonii proprietatibus. 373
Art. 1. De matrimonii honestate . . . . . *ib.*
Art. 2. De matrimonii sanctitate 374
Art. 3. De matrimonii unitate. 382
Art. 4. De matrimonii indissolubilitate. 384
DISPUTATIO II. De matrimonii præparatione, seu de sponsalibus. . 387
CAP. I. De sponsalium natura et divisione. . . . . *ib.*
CAP. II. De sponsalium effectibus 394
Art. *unicus*. De sponsalibus conditionatis, pœnis et arris. . . 398
CAP. III. De sponsalium dissolutione 400
Art. 1. De causis dissolutionis sponsalium. 401
§ 1. Consensus sponsorum . . . . . *ib.*
§ 2. Impedimentum superveniens . . . . . *ib.*
§ 3. Notabilis defectus 404
§ 4. Discessus et mora unius e sponsis. 409
§ 5. Melioris status electio 411
Art. 2. De auctoritate ad dissolvenda sponsalia 413
DISPUTATIO III. De matrimonii impedimentis eorumque dispensatione. 414
CAP. I. De impedimentis impedientibus 415
CAP. II. De impedimentis dirimentibus 517
Art. 1. Error, conditio, votum. 426
Art. 2. Cognatio 430
§ 1. De cognatione naturali. . . . . *ib.*
§ 2. De cognatione spirituali. 434

Pag.
§ 3. De cognatione legali 438
Art. 3. Crimen. 439
Art. 4. Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas, ætas et affinis 443
Art. 5. Si clandestinus. 452
Art. 6. Impos, raptave si mulier. 459
Corollarium. De matrimonii denuntiationibus. 464
Cap. III. De dispensationibus super impedimentis. 473
Art. 1. De modo dispensationis impetrandæ 476
Art. 2. De modo dispensationis exsequendæ 485
Disputatio IV. De matrimonii celebratione et convalidatione. . . 488
Cap. I. De celebratione matrimonii. . . . . *ib.*
Cap. II. De matrimonii convalidatione. 492
Disputatio V. De matrimonii bonis et effectibus 497
Cap. unicum. De debito conjugali. 499
Art. 1. De honestate et obligatione debiti conjugalis 501
Art. 2. De circumstantiis ob quas actus conjugalis evadit peccaminosus et vetitus 509
Art. 3. De causis quibus jus ad debitum amittitur. 515
Disputatio VI. De matrimonii dissolutione. 521
Cap. I. De divortio quoad vinculum. 522
Cap. II. De divortio quoad torum et habitationem. 529
Cap. III. De divortio quoad torum. 533
Adnotationes. 535

APPENDICES.

Appendix 1ª. Antiqui canones pœnitentiales. 550
» 2ª. De interrogationibus præcipuis adhibendis cum personis diversi status ac conditionis 554
» 3ª. Réponse de la sacrée Pénitencerie à une question relative à la première Communion. 565
Decreta duo de indulgentiis. 569
Schemata consanguinitatis, affinitatis, cognationis spiritualis et adoptionis.

FINIS INDICIS.

INDEX GENERALIS ALPHABETICUS

RERUM

IN UNIVERSA THEOLOGIA NOSTRA MEMORABILIUM.

Numerus romanus* Tomum, *arabicus* Paginam *designat.

A

Abbas: an possit ferre leges, I, 174. An dare Ordines, IV, 263.
Abatissa : an ferre leges, I, 174.
Abigeatus : II, 149.
Ablutio : in baptismo, III, 439.
Abortus : III, 91 - Causæ, 195.
Abrogatio : legis, I, 249 - Censuræ, II, 78.
Absentes : an absolvendi, IV, 102.
Absolutio : a censura quid, quotuplex, IV, 99; quomodo tribuenda, 103 - Ab heresi, III, 254. A pœnis in simonia, II, 313. Sacramentalis, IV, 99; an ad absentem mitti, 102; quando danda, 103. Efficacia, 105, quibus danda, neganda, differenda, 108, 112.-An neganda pœnitenti qui dissentit a confessarii opinione, 110. An disponendus pœnitens, 165. Quæ forma, 99. Danda moribundis, 124; devotis, IV, 109. An proferendum, *Deinde*, quod in forma habetur, IV, 100.- A reservatis, IV, 149 - Ab irregularitate, IV, 299.
Abstinentia : I, 277; a carnibus, ovis et lacticiniis, 277.-Abstinentiæ devotorum, III, 87 - A servilibus 254.
Acceptatio : an necessaria ad legem, I, 220. - Hereditatis, II, 425.
Accessio : II, 390.
Accidentia : in Eucharistia, III, 495.
Acedia : II, 58.
Acetum : quoad Eucharistiam, III, 514.
Acolytatus : IV, 251.
Accusatio : quid, quisnam ad eam tenetur, I, 421 - An etiam possit Clericus accusare, 422.
Actiones : quæ Clericis prohibitæ, I, 324.-Deo sunt offerendæ, 62.- Ex omissione provenientes, 18.
Actus : quid, quotuplex, I, 10. An externus aliquid addat, 58. Quid indifferens actus, 59. An referendi ad Deum, 62. Quos potest lex præcipere, I, 187; an se extendat lex ad actus præteritos, 190. An uno actu fiat satis pluribus legibus, I, 269 : qui plura præcepta uno actu violat, 228. An dentur indifferenter, 59. Quomodo interrumpuntur 528. Ad censuram, II, 74. *Signati compositi*, I, 15.
Adjunctio : II, 393.
Adjuratio : II, 242.
Administratio : bonorum quæ sunt filii, ad quem spectat, II, 374. - Sacramentorum, a quibus fieri debet, III, 396, quomodo, 397; a Parocho, I, 371.
Adolescentes: excusati a jejunio, I, 295.
Adoptio : IV, 438.
Adoratio : II, 321.
Adrogatio : IV, 439.
Adulatio : quot malorum fons, III, 42.
Adulterium : peccatum, pœnæ,

II, 15. Quam obligationem restituendi inducat, III, 113. Privat jure debiti, IV, 506. Solvit matrimonium non quoad vinculum, IV, 527; sed quoad torum et habitationem, IV, 531. Quando est impedimentum dirimens, IV, 440. Inducit irregularitatem, IV, 285. An vir possit occidere uxorem suam adulteram, III, 80.
Advena : v. Peregrinus.
Adventitia bona : II, 374.
Adventus : jejunium indictum, I, 275.
Advertentia : ad legem, I, 191; ad peccatum, I, 519; ad votum, II, 198.
Advocatus : obligationes, I, 434.
Ædificatio : II, 391.
Æquivocatio : II, 231.
Æmulatio : II, 56.
Aeromantia : II, 268.
Ætas : ad legem, I, 191, ad jejunium, 187 (*R*), 276. Ad Ordines, IV, 269. – Ad sponsalia, IV, 401, ad matrimonium, IV, 449.
Affabilitas : III, 174.
Affectiunculæ : in devotione, II, 140.
Affinitas : IV, 450; gradus, 451.
Agentes cambii : II, 507.
Ager : si detur in usufructu, II, 342.
Agressor : vitæ, III, 96; pudicitiæ, 100, honoris, 101, rerum, 103. An liceat prævenire, 98. Quid si quis aggrediatur vitam, vel pudicitiam proximi, 99, 101.
Agnus Dei : III, 580. Agni benedicti ossa canibus projicere, *ib.*
Alea : v. Ludus, 339.
Alienatio : bonorum v. Venditio. Alienatio bonorum Ecclesiæ, IV, 339.
Alimenta : debentur filiis, I, 444, parentibus, I, 448, 558, uxori, 458; spuriis, 444; fratribus, 553.
Alluvio : II, 392.
Almanacchi : II, 272.
Altare : privilegiatum, III, 571. Ad Missam, III, 565.
Alternativa : in electione ad beneficium, IV, 322 et seq.
Alvei mutatio : II, 395.
Ambitio : II, 3.
Amentes : an teneantur legibus, I, 191. An possint censurari, II, 70; an capaces dominii, II, 363. An baptizandi, III, 413; confirmandi, 480; communicandi, 525; an irregulares, IV, 289.
Amicitia : III, 171; sensualis, sensibilis, sancta, 172. – Amor platonicus, III, 198. Qui ea abutuntur contra veteres amicos, 92 et seq.
Amissæ res : II, 385. Amissio lucri in festo, 261; beneficii, IV, 318.
Amor : v. Quietismus, Charitas, Contritio. – Amor platonicus, III, 198. Amor concupiscentiæ, benevolentiæ, amicitiæ, III, 514.
Amplexus : v. Oscula.
Analysis : fidei, III, 205.
Anathema : quid, II, 63.
Amphibologia : II, 231.
Angeli : hominibus deputati, I, 508.
Angustia loci : ad dispensationem quoad matrimonium, IV, 513 et seq.
Animalia : si fugiant, et malum faciant, III, 46. Si capiantur, cujus sunt, II, 382.
Animatio fœtus : quando, III, 92.
Animus clericorum : I, 324, clericandi, IV, 268.
Annatæ : IV, 348.
Antichresis : II, 505.
Anticipatio : solutionis, III, 56.
Annuli subarrhatio : IV, 389. – Quem deferunt Ecclesiastici, Episcopi, IV, 455.
Aperitio : hereditatis, II, 420.
Apes : II, 383.
Apostasia : a religioso statu, I, 417; a catholica fide, III, 263.
Apparitiones : mortuorum, II, 268.
Appellatio : sic dicta *ab abusu*, I, 231; censurati, II, 78. Non provisi in concursu, IV, 330.
Applicatio : Missæ a Parocho facienda in festis, I, 384.
Approbatio : confessarii, IV, 130. Approbatio Episcopi an eum excuset qui se novit inhabilem, 130.
Aqua : benedictæ usus, virtus, III,

430, an sumenda egrediendo ab Ecclesia, *ib.*; si adhibeatur ad usus profanos, 430. Ad baptisma, 438. In calice cum vino miscenda, 514.
Arcani disciplina : III, 243.
Arctati: ad Ordines, v. Irregulares.
Ariditas : in meditatione, II, 157; in contemplatione, 160.
Arma: Clericis prohibita, I, 336.
Arrhæ: in contractibus, II, 464, in sponsalibus, IV, 398.
Artes : quæ Clericis prohibitæ, I, 324-343. Ars notoria, II, 276. I, 344.
Articulus: mortis, v. Moribondus.- Fidei, si unus denegetur, II, 220.
Artifex: an excusetur a jejunio, I, 297.
Aruspicium : II, 267.
Ascetica : an illam debeat Confessarius scire, IV, 162.
Assecuratio : II, 559.
Assensus fidei : III, 219.
Asservatio : Ss. Eucharistiæ, III, 497.
Assistentia: quoad matrimonium, IV, 454. Moribundis, IV, 124.
Asyla infantiæ : IV, 311.
Aspectus : partium inhonestarum, II, 35; inter conjuges, IV, 508.
Asperitas : III, 175.
Astrologia : II, 27, 267.
Assentatio : III, 174.
Atheismus : III, 245.
Attentio : in Missa, I, 267, in Horis, II, 184; in confectione Sacramentorum, III, 402.
Attentatio : matrimonii, IV, 464.
Attritio : an bona, IV, 22; an sufficiat ad pœnitentiam, 24, quomodo evadat contritio, 28.
Auctarium : in mutuo, II, 518.
Auctor : an unus det certitudinem, I, 97.- Quinam stant pro lege, qui pro libertate, 134, 136; qui eminent in theologia, 117, 134, 156. Sacramentorum, III, 386.
Auctoritas : ad solvenda sponsalia, IV, 413.-Theologorum quanta in re morali, I, 99.
Auditio : an recitans Horas debeat se ipsum audire, II, 181. - Quid de eo qui lectionem audit libri prohibiti, III, 285. Audiens detractionem, III, 131.
Augurium : II, 267.
Aureola : quid, I, 140.
Aurora : quoad Missam, III, 552.
Auspicium : II, 267.
Avaritia : II, 5.
Avulsio : II, 392.
Azymus : ad Eucharistiam, III, 511.

B

Balneus : in usu conjugii, IV, 513.
Balsamum : in Confirmatione, III, 475.
Banna : v. Denuntiationes.
Baptismus : institutio, III, 433; necessitas, divisio, 435; materia, 437; forma, 444; minister, 417. Quomodo conferendus, 450. Quid si infans nondum natus sit, 442. Quando ministrandus, 451.- Quo loco; an pluries uni, 452. - Quid de expositis, 454; de monstris, 458; de parvulis, 457; de filiis, 459; de adultis, 461. Qui effectus, 462. Quæ cœremoniæ, 468. Mala susceptio facit irregularem, IV, 284. Per illum cognatio, IV, 437.- Baptisma modernorum hereticorum an validum, III, 455.
Baptismus Joannis : III, 467, 437.
Baptismus flaminis atque sanguinis, III, 435, 468.
Barbitonsor : quoad jejunium, I, 298, quoad festa, II, 259.
Bellum · III, 81. Quoad irregularitatem, IV, 296. Clericis prohibitum, I, 336.
Benedictio : cereorum, palmarum, III, 431; usus benedicendi cruces, cineres, *ib.* Benedictio Ss. Sacramenti, III, 498. Nuptiarum, IV, 489. Chrismatis, III, 475. Mensæ, III, 580; filiorum, *ib.* Cum Ss. Reliquiis, *ib.*
Beneficiatus : quando tenetur ad Horas, II, 171. Quid si eas omittat, 173. - Qualitates beneficiati, IV, 319-334; jura et onera, 337.- Tenetur erogare superflua pau-

peribus, II, 369. Quid si fiat irregularis, IV, 283.
Beneficium : est ad illud inhabilis excommunicatus, II, 95. - Quando committitur simonia, II, 305. - Superflua sunt danda ad usus pios, 369. - Quid est beneficium, IV, 312; quotuplex, 315. Quæ dicuntur impropria, 317. Parochiale, IV, 329. Aspirantes, *ib;* an examinandi sunt Beneficiarii, 329. - Manualia, 318. - Modus ea acquirendi, 318 ; amittendi, 341. Resignatio, 343; permutatio, 345; renuntiatio, 341. Quod requiritur ad Ordines, IV, 260. Beneficium inventarii, II, 425.
Benevolentia : III, 170.
Bestialitas : II, 30.
Biblia : an liceat in vulgari, III, 287.
Biblismus : III, 293.
Bigamia : IV, 382; irregulares, IV, 294.
Biviratus : IV, 382.
Blasphemia : quid, II, 285; quotuplex, 288. - In ea assueti, 291. - Pœnæ, et remedia, 292. - An denuntiandi blasphemi, 294.
Bona : Clericorum, II, 364; bona ecclesiastica, 367 ; parcimonialia, et superflua, 371. - Filiorum, 373; castrensia, 374 ; profectitia, adventitia, 374. - Uxorum, 379. - Inventa, derelicta, vacantia, naufragorum, 385. - Certa et incerta, III, 47. - Bona animæ, ea lædentes, 69. Si capiantur in bello, 84. An eorum invasorem liceat occidere, 103. - An ea sint dimittenda ad vitandum scandalum, 360. - Quæ bona matrimonii, IV, 497. Bona Ecclesiæ tempore perturbationis vendita, II, 466; et Append. 2ª, vol. II.
Bonitas : quid, I, 47; an duplex sit in uno actu, 53; bonum ex integra causa, 52. Non facienda mala, ut veniat bonum, 53. - In Clericis, I, 393.
Brevia, Bullæ : I, 179.
Breviarium : quo utendum, II, 177; qui eo caret, 191; qui illud projicit in mare, I, 508; quo obsequio habendum, II, 166.
Bullæ, Bullarium : I, 179.
Bursa : in Missa, III, 154.

C

Cæcus : an excusetur ab Horis, II, 191. - An irregularis, IV, 291. An communicandus, III, 525.
Cænula : die jejunii, I, 288.
Cafetum : an valeat ad baptism., III, 438.
Calendarium : quoad Horas, II, 176.
Calix : an ejus usus communicantibus convenienter interdictus, III, 537. - Qualis in Missa, III, 566.
Calumnia : v. Detractio.
Cambium : quid, quotuplex, II, 507. Clericis prohibetur, I, 341.
Cancellaria Romana : auctoritas, I, 183, R. Circa beneficia, III, 330. De annali et triennali possessione, 338; de alternativa, 334; quæ est de idiomate, 334.
Candelæ : Ad Missam, III, 568.
Canones : pœnitentiales, III, 85, et Append. 1ª in fine; I, 305 et seq.
Canonici : obligationes, I, 354. Si exercitiis spiritualibus vacent, I, 355.
Cantores : an excusentur a jejunio, I, 298.
Cantus : planus, harmonicus, I, 369, 370. Cantus Ss. Missionum fovendus, 379. - Si obscœnus, II, 37. In vulgari sermone, an liceat in Missa ; Capellanus Choralis si illum nesciat, Append. 2ª, vol. I.
Capite damnati : communicandi, etsi non jejuni, III, 571.
Capellani : obligationes, I, 389. Militiæ quoad confessionem, IV, 130; matrimonium, 455, 456.
Capellaniæ laicales : IV, 317. - An sufficiant ad titulum, 372. An in illis detur simonia, II, 311.
Capellæ : in campis, I, 372.
Capilli : si soli abluantur in baptismo, III, 443.
Capitulum cathedrale : ferre po-

test leges, I, 174; est Senatus Episc., 214.
Carcerati : an possint fugere, I, 424. Quoad communionem paschalem, III, 505 - quoad matrimonium, 455.
Cardinalis : potest eligere confessarium, IV, 71, 72. - An Sede Pontificali vacante, leges ferre, I, 173.
Caritas : quid, III, 313; ejus objectum, 314, necessitas quoad se, 323; quoad Deum, 319; quoad proximum, 323; quoad inimicos, 325; quoad pauperes succurrendos, 333; quoad delinquentes corrigendos 333. - Ordo servandus in bonis, 346; in personis, 349. - Vitia opposita, 350; - An requiratur in excecutione legis, I, 242. - An excuset ab auditione Missæ, 272. In confessario, IV, 159. An possit minui, destrui et augeri, III, 317.
Carnes : quæ prohibitæ die jejunii, I, 278. Causa excusans, 291. - Quæ notabilis quantitas, 283. An dare liceat postulanti jejunii die, 284. - An carnes liceat manducare apud hereticos, III, 240.
Caseus : in cœnula jejunii, I, 277.
Castitas : quid, III, 187. - Clericis est maxime necessaria, I, 326; IV, 301. Ejus votum, v. *Votum*.
Castrare : an liceat se ipsum, III, 86.
Castrensia bona : II, 334.
Cassatio : censuræ, II, 78; irregularitatis, IV, 298.
Castra : qui descrit, III, 85.
Casuistæ : I, 99-101 et seq.
Casus : reservatio sine censura, IV, 144, cum censura, 145. Casuum solutio, 142. Casus reservati, IV, 143.
Catharini opinio : in Sacramentorum administratione, III, 401.
Cathechismus : de necessitate explicandus, I, 376; II, 248, 253.
Cathecumenatus : III, 582.
Cathedraticum : IV, 348.
Caupo : an possit die prohibito dare carnes, I, 284; an vinum sine mensura tribuere, II, 47. Tenetur de rebus apud se depositis, II, 548.
Causæ : excusantes a transgressione legis, I, 242; quæ dispensant a lege, 242. Excusantes a Missa, 270; a jejunio, 291; a censura, II, 77; ab Horis, II, 189; a labe simoniæ, 314; a restitutione in genere, III, 61; a restitutione famæ, 136; ab integritate confessionis, III, 62. Causa peccati occasionalis, I, 507. Causæ beneficiales an possint terminari usu sortium, II, 277. Negativæ et positivæ damni, III, 31. Causæ dissolutionis patriæ potestatis, II, 378; cessationis usus, et ususfructus, 245. Causæ obtinendi dispensationem a bannis, IV, 476; ab impedimentis matrimonii, IV, 424. - Qui se intromittit in causa sanguinis, 296. Matrimoniales, 424.
Cautela : ad cautelam obtenta dispensatio, IV, 485 et seq.
Celebrans : in mortali quot peccata committit, III, 405.
Celebratio : Missæ a Sacerdote simplici, I, 389; a Parocho, 385. Requisita, III, 565. - Celebratio matrimonii, IV, 498.
Censura : II, 60; potestas eam ferendi, 64; ejus subjectum, 70; materia, 72; solemnitas, 75. Causæ excusantes, 77; cessatio, 78. Diversæ species, 84. - An quis possit pluribus censuris innodari, 72. - An valeat si injusta, 75. (V. *Excommunicatio, Interdictum, Suspensio*). - De violatione censuræ, IV, 284. - De absolutione in jubilæo, III, 98.
Censuræ : Theologicæ, III, 366.
Census : II, 499.
Cereus : ejus benedictio, III, 431.
Certitudo : quid, quotuplex, I, 81, 82; Fidei, III, 219; spei, 305.
Cervisia : an frangat jejunium, I, 287. An apta baptismo, III, 438.
Cessatio : dispensationis, I, 242; legis, 238. - Causæ in votis, II, 213. Irregularitatis, IV, 298; a

divinis, 299. Causæ dispensationis in matrimonio, 426.
Cessio bonorum : II, 63.
Character : sacramentalis, III, 425.
Chirographa : an vendi possint, II, 479.
Chiromantia : II, 267, 270.
Chirurgus : obligationes, I, 439. An irregularis, IV, 296, 297.
Chocolate : in die jejunii, I, 287.
Choreæ : Clericis prohibitæ, I, 338; an aliis, II, 40. Quæ rure fiunt, *ib.*
Chrisma : ad confirmationem, III, 475.
Ciborium : an consecrandum, III, 154.
Cineres : benedictio, III, 431.
Circumcisio : III, 384.
Circumstantia : quid, quotuplex, I, 54. Quænam aperienda in confessione, IV, 52.
Clandestinitas : IV, 452.
Claudus : irregularis, IV, 291.
Clausura : I, 413.
Classes : librorum prohibitorum, III, 280.
Clementia : III, 182.
Clerici : an teneantur civilibus legibus, I, 194. – Obligationes generales, 322. – Prohibentur essé medici, chirurgi, tutores, milites, etc., 336. Quid si negotiatores, 341; si concubinarii, II, 12; si sodomitici, 29; si in gravioribus peccatis habituati, I, 369, IV, 119. – An capaces dominii, II, 363. – Si sortilegi, 263. – Si velint fieri religiosi, I, 351. – Si militent, IV. 297. Quomodo dirigendi quoad statum, I, 331; interrogandi, App. 2ª, Quæ bonitas, puritas, scientia. I, 328; seminariis recipiantur, 394. – Quid si se ipsum Clericus percutit, II, 102, vel si se invicem percutiunt clerici, 103.
Clinici : quinam, an baptizandi, III, 440.
Coadjutor : obligationes, I, 387.
Coadjutoria : IV, 317.
Coactum : quid sit, I, 22.
Cælibatus : IV, 301.
Cæremoniæ : Clericis præcipiuntur, I, 328. – Sacramentorum, III, 426, baptismi, 468; confirmationis, 482. – In Missa; 152. Quanti faciendæ, I, 369.
Cogitatio : objecti turpis, I, 534, 539; et quid si in Ecclesia, III, 21.
Cognatio : IV, 430, spiritualis, 434.
Cohabitatio : v. Habitatio.
Collatio : hereditatis, II, 422. Beneficii, IV, 319. V. *Sacramentum.*
Collatiuncula : I, 288.
Collecta : quid, III, 87.
Collusio : I, 356.
Colonus : partiarius, II, 498.
Color : vestium sacrarum, III, 567.
Columbaria : II, 383.
Coma : adscititia, I, 334, comam nutrire Clericis prohibitum, 333.
Comœdiæ : Clericis prohibitæ, I, 338; an aliis, II, 39; si rure fiant, II, 124, 125.
Comitas : III, 175.
Commenda : IV, 317.
Commissio : I, 531.
Commixtio : II, 394.
Commodatum : II, 550.
Communicatio : cum excommunicato an licita, II, 109. – Fidelium cum infidelibus et judæis, III, 246; catholicorum cum hereticis, 255.
Communio : forensis et civilis interdicta cum excommunicato, II, 92. Paschalis, III, 504; quomodo communio distribuenda, 523. An se quis communicare possit, 522. – Frequens, 538; quotidiana, 541; spiritualis, 545; fructus, 546; sub utraque specie, 536; in Ordinum susceptione, IV, 279; ad illam tenentur excommunicati, II, 96.
Communismus : II, 349.
Communitas : si censura notetur, II, 70. – Qui ligna in ejus sylvâ cædunt, II, 529, 569.
Commutatio : voti, 215, in jubilæo, IV, 221.
Compensatio : III, 65, 159; an liceat filiis, 204; an famulis, 160. An detur in restitutione famæ, 137.

Complacentia : I, 538.
Complex : quoad restitutionem, II, 426. In peccato turpi quoad absolutionem, IV, 154; si peccatum nequit aperiri sine illius manifestatione, IV, 58; si Confessarius quærat, 60. An reus debeat manifestare complices, I, 424.
Compositio : III, 65. - Corporis ad communionem, III, 526.
Compromissum : II, 339, IV, 319.
Computatio : canonica et civilis, IV, 431, II, 262.
Conceptio B. M. V. : I, 503.
Concio : v. Prædicatio. - Si hereticа audiatur, III, 284.
Concionator : an debeat jejunare, I, 298, 299, 300; si sit in mortali, III, 412.
Concordata : I, 231.
Concordia : inter Ecclesiasticos, I, 392, 393.
Concubinatus : II, 12.
Concupiscentia : I, 30, 509. Effectus originalis, 495; non semper mala, 557; quomodo agendum circa motus concupiscentiæ, I, 32, II, 25. An liceat hoc amore amare Deum, III, 315. An ob eam possit contrahi matrimonium, IV, 364.
Concursus : quis ordo inter concurrentes ad creditum, II, 444.- Concursus ad parochias, IV, 328.
Conditio : ad orationem, II, 150; ad votum, 197; ad juramentum, 230; ad testamentum, 403; ad legatum, 406; ad præscriptionem, 428; ad contractus, 441; - Ad legem, I, 213; ad censuram, 64. - Ad collationem Sacramenti, III, 397; ad confectionem validam, 403; licitam, 404; ad susceptionem, 413, 415. - Ad baptismum, 437. Ad contritionem, 11; ad confessionem, 45; ad propositum, 33. Ad ordinationem, 264. In sponsalibus, IV, 398; in matrimonio, IV, 367; in stupro, III, 106. - Quid sit conditio, II, 456.
Condonatio : v. Remissio.
Conductio : II, 487.
Confessarius : scrupulosus, I, 76. Quam opinionem tenere debet in praxi, I, 102, IV, 164, 165. Approbatio, IV, 129; jurisdictio, 133; dotes, 157; electio, 182; defectus, IV, 183. An debeat disponere pœnitentes, an monere, interrogare, IV, 165. An a jejunio dispenset, I, 293; an dispensetur, 294. Monialium, IV, 153; Militum, 130. An possit iterum examinari, 131. Extraordinarius pro monialibus, 153; pro aliis, 183. In Jubilæo, 95.
Confessio : quid, IV, 35; institutio, 35; præceptum, 40; conditiones, 45; integritas, 49. Causæ ab integritate hac excusantes, 62. Quando iteranda, 65, Generalis, 70. - An præmittenda administrationi, et susceptioni Sacramentorum, III, 416, 533, - An ad illam obligetur excommunicatus, II, 96. An ea possit agi tempore Missæ in festo, 269. - An ad illam se habilem debeat reddere Sacerdos, I, 390. - An fieri possit signo, vel scriptis, IV, 64. An si invalida, sufficiat, 44. An secreta, IV, 271.- Quando invalida, 66.
Confessionale : ubi, IV, 55, 188.
Confidentia : quoad simoniam, II, 302.
Confirmatio : natura, III, 471; institutio; necessitas, 473; materia, 475; forma, 477; minister, 478; efficacia et cœremoniæ, 482. Ubi danda, quando, quomodo, 479. - An necessaria ad Ordines, IV, 268. - Cognatio, quando in ea inducitur, IV, 434.
Confraternitas : quoad manutentionem, III, 556. - Append. 2, vol. I. - Curanda a Parocho, I, 370.
Confusio : II, 394.
Conjuges : obligationes, I, 458. - Societas, II, 380. - An conveniat ut frequenter communicent, III, 543. - An una simul debeant cohabitare, IV, 498; furtum, III, 154 - Quomodo dirigendi, IV, 236. - Irregulares; IV, 295. - Si

debitum fraudant, IV, 501, et Appendix 2ª.
Congregationes : romanæ, I, 180; quanti faciendæ, 182; earum declarationes variæ, v. in fine *ad Appendices* vol. I. Quæ habentur pro Casuum resolutione, I, 180.
Consanguinei : an vocandi heredes, II, 422. – Si violata consanguinea, 486.
Consanguinitas : IV, 431.
Conscientia : quid I, 63. – Obligatio, 64.– Vera, 66. Vera et recta, *ib.*; falsa, perplexa, 66; scrupulosa, laxa, 72; certa, dubia, 80; probabilis et improbabilis, 88, 89. Conscientiæ libertas, I, 140.
Conscripti : militiæ, III, 78.
Consecratio : III, 520.
Consensus : ad peccatum, I, 518; ad contractum, II, 445; ad venditionem, 463. Parentum ad matrimonium filiorum, IV, 358; ad sponsalia, 388. – Contrahentium ad sponsalia; 391; ad matrimonium, IV, 364. Ad solvenda sponsalia, 401; ad separationem conjugum, 530, 533.
Consentiens : in damno, III, 40.
Conservatio : sui, III, 87, I, 442.
Consilium : ad malum præbens, III, 37. Consilium quærat ordinandus, III, 266, 267; quærat rex, I, 418, 419.
Consuetudo : quid, quotuplex, I. 256. Effectus, abrogatio; an expediat illam evellere, 256. – Excusat a Missa in festo, 271; a jejunio, 293. A servilibus, II, 258.
Consuetudinarii : an absolvendi, IV. 119.–Quomodo interrogandi, 168, et Append. 2ª. Qui blasphemant, II, 291.
Consulens : damnum, III, 36.
Consumptio : rerum in necessitate, III, in bona fide, 7; mala fide, 14.
Consubstantiatio : quid, III, 495.
Contemplatio : II, 159.
Contemptus : legis, I, 204.
Cententio : verborum, II, 4; III, 351.
Continentia ; v. Cœlibatus.
Contractus : II, 437; personæ contrahentes, 441; res contractus, 444; consensus ad ipsum, 445; obligatio, 455. – Contractus onerosi, gratuiti, aleatorii, 462. – Quid si juramento firmetur, si error vel metus interveniat, 446. Ut sit obligatio restitutionis in eo, quæ culpa, III, 19. An contractus separetur a Sacramento in matrimonio, IV, 377, 378.
Contritio : quid, IV, 10, conditio, 11; necessitas, 14; duratio, 15. – Perfecta. 19; imperfecta, 22; quæ requiritur in Pœnitentia, 24.
Contumacia : ad censuram, II, 74.
Contumelia : III, 138.
Convalidatio: matrimonii, IV, 493.
Conventio : matrimonialis, IV, 393. Proprietatis librorum, II, 347. Proreorum consignatione, I, 483 (*Z*). Pro impediendo Nigrorum commercio, II, 466.
Conventus civiles : in Ecclesia, I, 370; quoad Clericos, 338.
Conversio : unius infidelis ad fidem an solvat matrimonium, IV, 525.
Convicium : III, 139.
Cooperatio : ad damnum, III, 31. Ad peccatum, III, 363.
Copula : inter sponsos cujus speciei, II, 11. Conjugalis, communionis die, III, 527, 543. Ante benedictionem nuptiarum, IV, 416; in festis, 459. Explicanda pro dispensatione, 477. Quid de extorquente copulam sub promissione matrimonii, III, 108. Qualis requiritur ad affinitatem, IV, 451, ad impedimentum criminis, 500. Quæ Ecclesiam polluit, I, 295.
Coquus : quoad jejunium, I, 300.
Corporale : super illud ponatur materia consecranda, III, 517; debet esse ex lino, I, Appendix 2ª.– Benedictum, III, 567.
Corpus : juris canonici, I, 176; civilis, 186. Quæ pars abluenda in baptizando, III, 441. Corporis mundities ad communionem, 527.

Correptio : a confessario, IV, 236.
Correctio : oviuma parocho faciendа, I, 373. Fraterna, III, 339; materia, 340, obligatio, ordo, 341. Per confessarium, IV, 236.
Craniologia : I, 139.
Crapula : v. Ebrietas.
Creaturæ : maledicere, II, 286.
Credibilitas : fidei, III, 220.
Creditores : pauperes an præferendi, III, 53. Creditoribus occisi an restituendum, 77. Quis ordo inter creditores in restitutione, 51.
Creditum : ejus venditio, II, 479; ad creditum vendere, 478.
Crimen : ut possit vulgari, III, 125. Ut est impedimentum matrimonii, IV, 439; ut a pœnitentiaria dispensetur, 230. Quando facit irregularem, IV, 285. An ad se tuendum possit vulgari, III, 136; qui de alio crimine infamatus, IV, 443.
Cruciata : Bulla : privilegia, I, 179.
Crux : benedictio : III, 432. In altari ad Missam, 567.
Culpa : quæ ad censuram, II, 75. – Quid, quotuplex, quæ obliget ad restitutionem, III, 15.
Cultus : domesticus, I, 447. – Deo debitus, II, 137. – De cultu erga Eucharistiam, III, 498. – Cultus disparitas, IV, 443. – Cultus Ecclesiæ, I, 123, 370, 371.
Cuniculi : cujus sunt, II, 383.
Curator : v. Medicus.
Curialistæ : irregulares, IV, 296.
Curiositas : III, 185.
Currus : an ducere in festo, II, 256.
Cursus : aquarum, II, 390.

D

Dæmon : tentat, I. 508. – An liceat ei maledicere, II, 287.
Damnum : an cum damno lex obliget, I, 203. – Emergens in mutuo, II, 527. – Qui damnum infert directe, III, 15; vel indirecte, 30. – Conditiones, ut quis de illo teneatur, 16; si damnificetur unus pro alio, 73; si æque damnum evenisset, 21. – Qui differt restituere debet compensare damnum, 56. – Quod damnum excusat a restitutione, 61. – Tempore belli, 83.
Dataria : IV, 478.
Debitor : v. Restitutio.
Debita : ex delicto, incerta quando solvenda, III, 47. – Qui immemor debiti aliquid creditori donavit, 67.
Debitum conjugale : ejus obligatio III, 499; honestas, 501; finis, 505; tempus, 506; modus et locus, 508; quomodo amittitur jus illius, 510, 515.
Decalogus : I, 262.
Deceptio : in contractu, II, 448. – In ludo, 558. – In matrimonio, IV, 426.
Decimæ : quid, an solvendæ, I, 301, 302, 303.
Decreta : circa libros prohibitos, III, 593; circa sectas clandestinas, II, Append. 1ª, 2ª.
Decretales : I, 176.
Defectus : qui eos aperit, III, 124 (*A*); confessario corrigendi, IV, 183. – In irregularitate, IV, 289. – In sponsis, IV, 404. – In Missa, III, 568.
Defensio : v. Aggressor.
Deflorator : v. Stuprum.
Deformitas : quoad Ordines, IV, 291. – Quoad sponsos, 404.
Defunctus : qui ei detrahit, III, 125.
Degradatio : IV, 288.
Deismus : III, 245.
Delatio : quando fit, II, 130.
Delectatio : quid, quale peccatum, 536. – In materia luxuriæ, 538. – Si inter conjuges, IV, 510.
Delegatio : ad dispensandum, I, 239; jurisdictionis in confessione, IV, 134; ad matrimonium, IV, 458.
Delictum : quoad irregularitatem, IV, 284. v. Crimen.
Deliberatio : quæ ad peccatum, I, 519. – Ad votum, II, 56.
Denudatio : III, 357.
Denuntiatio : obligatio eam agendi, I, 421. – Qui non denuntiat, an

tenеatur de pœna, III, 463. – Hereticorum, 276; impedimenti matrimonii, IV, 464. – Sollicitatoris, IV, 192.–Qui denuntiationem desuadent, III, 251.
Depositio : testium in contractu, II, 459.– Canonica, IV, 288.
Depositum : II, 547.
Deputatus : populi, salebrosum officium, I, 370. An possint aperiri ejus vitia, 371. Si malum tribuat suffragium, III, 41.
Derelicta bona : II, 373.
Derisio, III, 139.
Derogatio : legis, I, 249.
Desertores : III, 85.
Desperatio : an pejor præsumptione, III, 309; quid, quomodo curanda, 310.
Desiderium : mali, I, 536.–Fruendi Deo, an charitas, III, 319. – Desiderans inimico malum, 330. – Desiderium Episcopatus, IV, 255.
Desuetudo : I, 260.
Detestatio : IV, 11.
Detractio : III, 121; si fiat de defuncto, 125; si delictum publicum, 126; si jam infamata persona, 125; qui audit, nec impedit, 131. – Revocanda est, 134. – Quid excusat, 136.
Deus : v. Caritas, Amor.
Devoti : quoad exterioritates, II, 142; quoad macerationes, III, 87; absolutionem, IV, 109.
Devotio : II, 139; finis, excellentia, causæ, effectus, II, 141.
Diabolus : maledicere ei, illum usurpare, II, 287.–Tentat, I, 507.
Diaconatus : IV, 252.
Diaconissæ : quæ, IV, 264.
Diaconus : an solemniter possit baptizare, III, 448; communicare, 522. – Quæ ejus officia, IV, 253; quæ scientia, 253. – An prædicare, I, 389. An absolvere, IV, 128.
Diaria : religiosa, I, 470; irreligiosa, III, 279, 287.
Differentia : peccatorum in specie, I, 514; in gravitate, 515; in numero, 524.
Difficultas : in lege, I, 86.
Digitus : qui adhibendus in Eucharistia ministranda, III, 524; cujus carentia facit irregularem, IV, 291.
Digniores : ad beneficium, IV, 320; si omittantur, 322. An debeant eos examinatores Episcopo significare, 322 et seq. Unde in concursu major dignitas, 322. – An præferendi in resignatione in favorem alterius, IV, 343.
Dignitas : ad beneficium, IV, 322.
Dilatatio : fidei curanda, III, 297.
Dilatio : qui differt restitutionem in morte, II, 57. In mutuo, II, 529. Absolutionis, IV, 109. – In pœnitentia, 84. In voto, II, 210.
Dilectio : III, 313; v. Caritas.
Dimissoriæ : IV, 279.
Director : conscientiæ qui eligendus, IV, 182; quid cum Clericis habituatis, I, 397; IV, 119.
Discessus : sponsorum, IV, 409.
Discordia : II, 4; III, 351. – Inter Ecclesiasticos est nimium perniciosa, I, 392.
Discipulus : obligationes, I, 455.
Disparitas : conditionis in stupro, III, 109; in sponsalibus, IV, 408, 409; in matrimonio, 421.
Dispensatio : an detur a lege naturali, I, 163; a lege humana, 238. Extorta per metum; præsumpta, 245, injusta, 244; quando cessat, 247; si obreptitia, aut subreptitia, 246. A jejunio, 279; ab horis, II, 192; a voto, 217; ab operibus in festo, 258. A bannis, IV, 471; in impedimentis impedientibus, 473; in dirimentibus, 477; si ad cautelam, 485. — Modus eam impetrandi, 476; et exequendi, 485. – Causæ eam obtinendi, I, 442, IV, 472. – Missarum, 270.
Dispositio : ad Sacramenta suscipienda, III, 415; ad Baptismum, 461; ad Confirmationem, III, 481; ad Communionem ex parte corporis, 526, animæ, 533. – Ad absolutionem, 108. – Ad Unctionem, 208; ad Ordines, 161.
Disputatio : circa fidem, III, 258.
Distantia : excusat a Missa, I, 271.

Distillatio : II, 28.
Distinctio : peccatorum specifica, I, 514; numerica, 527, gravitatis, 515.
Distractio : in Missa, I, 267; in oratione, II, 150; in meditatione, 157; in Horis, 186.
Distributio : communionis, III, 52.
Distributiones : canonicorum an inter bona beneficii computandæ, II, 367. Quis amittit, et lucratur, I, 355.
Dissolutio : matrimonii, IV, 521; sponsalium, 400. Contractus, II, 459.
Divinatio : II, 267.
Divites : an artes possint exercere, si nequeant jejunare, I, 298. - An vivere de redditibus beneficii, II, 368.
Divortium : quid, IV; 521, quoad vinculum, 522; quoad torum et habitationem, 529; quoad torum, 533.
Divulgatio : legis, I, 217.
Docere : quando simoniacum, II, 317.
Dolor : v. Contritio, Attritio. - Quid si quis doleat quod dolorem habeat exiguum, IV, 3.
Dolus : quid, II, 448, v. *Fraus*.
Domicilium : quoad leges ex jure canonico, et civili Pedemontano, I, 362. - Quoad ordines, IV, 257, 258. - Quoad matrimonium, IV, 454, 456.
Dominium : origo, II, 348; divisio, 356; objectum, 357; subjectum, 362. - Infidelium, peccatorum, parvulorum, amentium, clericorum, 363; filiorum, 373; uxorum, 379. - Modus illud acquirendi, 380. - In proprium corpus, 359; in propriam famam, 361. - Eminens, 562. - Dominium temporale Romani Pontificis, I, 171.
Dominus : obligationes, I, 461; an teneatur de damnis a re sua allatis, II, 462.
Dona : an possit judex accipere, I, 429. - Donum in mutuo, II, 526; in retributione spiritualium, 314. - Manualia, 542.
Donatio : II, 537; quis donare, quæ donari, sponsorum, 539. - Conditiones, 541. - Revocatio, 543. - Facta occasione ingressus in Religionem, 543. - Facta creditori, an liberet a debito, 67. - Si fiat a debitis gravato; 539. - Manualis, 542.
Dos : an a moniali solvenda, II, 309; I, Append. 2ª. Bona dotalia, 379. - Quid de dote ex Codice, et lucris dotalibus, 544.
Dotes : confessarii, IV, 157. - Beneficiatorum, 334. - Clericorum, I, 393.
Dubitatio : temeraria, III, 117.
Dubium : quid, quotuplex, I, 83. - An cum eo liceat agere, 84. - Quando habetur, 84. - De lege, 86, 201. - De censura, II, 72. - De officii recitatione, II, 169; in præscriptione, 436. - De voto, II, 205. - An mutuatarius dederit gratis, 526; an res mutuata sit augenda vel minuenda tempore restitutionis, 530. - An res sit alterius, III, 8. - An damnum sit illatum, 32; an suffragia ad malum influxerint, 42. - De rei possessione, 32. - De justitia belli, 82; tributi, 26. - De suicidio, 85; de animatione, vel salvatione fœtus, 93. - An proles sit ex adulterio nata, 114. - An semper sit in bonum accipiendum, 128. - Si sit circa fidem, 248. - In dubio de peccato, vel de profectu, an facienda correctio, 343; IV, 377. In Sacramentis dubia materia, III, 391; dubium de indignitate ea suscipientis, 416; de jejunio in communione, 528. - Peccata dubia, IV, 56; dubia quoad reservationem, 147. - Sollicitatio dubia, 192. - Si dubitetur de matrimonio, IV, 517. Dubia irregularitas, 282. Dubia potentia ad copulam, v. *Impotentia*.
Duellum : III, 88; propositiones damnatæ Append. 1ª, vol. I.
Duratio : Missæ, III, 560.
Dux : exercitus, III, 83.

Ebrietas : II, 48. In Sacerdote, 474.

Ecclesia : ejus decor curandus, I, 328; ejus servitium a Clericis, 328; a Sacerdotibus, *ib.* – Quomodo violatur, II, 295; III, 553. – Qui ejus emunt bona, II, 466. – An ferre leges, I, 170. – An suppleat jurisdictionem, IV, 141. – Ejus præcepta, I, 262.

Ecclesiastici : quam malum sit, si *genium sæculi* sequantur, I, 331. Quid agere debent in rebus publicis, quæ strepitum excitant, 330. Si habitum proprium dimittant, I, 333, 332; si musicales conventus frequentent, 331; si studia negligant, 327; si renuant Confessiones audire, 390; si recusent Ecclesiæ inservire, 389. – v. etiam *Clericus, Sacerdos, Parochus.*

Educandæ : quoad nuptias, IV, 455.

Educatio : filiorum, I, 444; facto divortio, IV, 532. Natorum ex stupro, III, 112.

Effectus : omissionis et actionis quando voluntarius, aut culpabilis, I, 17. – Peccati originalis, 542; actualis, 505. – Excommunicationis majoris, II, 87; minoris, 109, suspensionis, 115; interdicti, 119. – Orationis, II, 153. – Patriæ potestatis, 377; eleemosynæ, III, 334. Sacramentorum, III, 419; Baptismi, 462; Confirmationis, III, 482; Eucharistiæ, 545; Missæ, 572; Pœnitentiæ, 195; Indulgentiæ, IV, 90; Unctionis, 200; irregularitatis, IV, 282; Ordinis, 300; Matrimonii, 497; Sponsalium, IV, 393.

Efficacia : absolutionis, IV, 105.

Ejectus : a religione, I, 416; an tencatur ad Horas, II, 176.

Electio : status liber filiis relinquendus, I, 448. – Status melioris an solvat sponsalia, IV, 411. – Ad beneficium, IV, 319. – Confessarii, IV, 182; in jubilæo, 99. – Electio Ministrorum non a populo, III, 349.

Electuaria : in die jejunii, I, 285.

Eleemosyna : an dare liceat ad orandum, II, 305. – Si accipit fictus pauper, III, 12. – Ejus præceptum, III, 334; qui tenentur ad illam, 339; ex quibus bonis facienda, III, 335. – Facienda in jubilæo, IV, 98. – An possit illam accipere Parochus pro Missa in festis, I, 385.

Emancipatio : II, 378.

Embryologia sacra : III, 444.

Emphyteusis : II, 503.

Emptio : v. Venditio.

Energumeni : an communicandi, III, 526; a quibus curandi, IV, 252; irregulares, 290.

Epicheia : I, 233.

Epileptici : an communicandi, III, 526; irregulares, IV, 290.

Episcopatus : IV, 255.

Episcopus : obligationes, I, 348; quoad Ordines maxime, IV, 279. Quoad confirmationem, III, 478; confessarios, IV, 131. An ferre possit leges, I, 174; an derogare Synodo, 250 (*R.*). Ipsi reservati casus, I, 393, 394, 414, IV, 145.

Error : I, 28, 89; in Horis, II, 180; in contractibus, 147. – Personæ quoad sacramenta, III, 399. – An communis suppleat jurisdictionem, IV, 138. – In confessione admissus; 139. – Ut impedimentum matrimonii, IV, 426.

Essentia : matrimonii in quo, IV, 365.

Eucharistia : III, 483; institutio, 485; essentia, 486. Est realiter Christus præsens, 491, 486. Cultus debitus, 498; usus eam servandi ex exponendi, 499. – Necessitas in vita, 501; in morte, 507. – Materia, 509; forma, 518; minister, 520. – Quid in distributione servandum, 523. – Subjectum, 525; dispositiones ad illam suscipiendam, 526. – Sub utraque specie communio, 536. – Effectus, 545.

Eunuchus : an fieri quis licite possit, III, 86. Est irregularis, IV, 293; quoad matrimonium, 459.
Eutrapelia : III, 186.
Evictio : II, 465.
Evidentia : fidei nostræ, III, 220.
Examen : an illius occasione aliquid accipi possit, II, 308. - Pro confessione, IV, 131 (*R*). - In permutatione parœciæ, IV, 345; in concursu, 329.
Examinatores : munus et numerus quoad concursum, IV, 329.
Excessus : in dispositione testamentaria, II, 402.
Excommunicatio : II, 84; major, 85; particulares, 96. - Ob Clerici percussionem, 101. - Minor, II, 107. - Effectus, 87, 110. - Qui eam spernit. 88.
Excommunicatus : an si Sacerdos, possit in morte alium valide absolvere, IV, 142; II, 87.
Executor : testamentarius, II, 409.
Exemplum : illud debent Ecclesiastici, I, 328; Parochi, 360. - An qui dat malum, teneatur ad restitutionem, III. 38.
Exemptio : religiosorum, I, 408. Clericorum a potestate sæculari, 194.
Exercitia : spiritualia Clericis utilia, I, 327; ad Ordines, IV, 274.
Exercitium Ordinum : IV. 269. - Non susceptorum facit irregularem, 285.
Exorcistatus : IV, 252.
Expensæ : factæ a fure, an a domino rei restituendæ, III, 59. Pro mutilatione, 74.
Expositus : an baptizandus, III, 454, an irregularis, 293. - Quoad matrimonium, 455.
Exstasis : tempore Missæ, I, 267; in contemplatione, II, 162.
Extensio : legis, I, 225.
Exteri : Matrimonium, IV, 455.
Exterioritates : in devotis, II, 142.
Extinctio : voti, II, 213; juramenti, 241; pensionis, IV, 347; obligationis, 650.
Extrema Unctio : IV, 197; institutio, 199; necessitas effectus, 200; materia, 201; forma. 204; minister, 204; subjectum, 206; dispositio, 209; Quando, quomodo, ac quoties ministratur, 207, 208, 209.

F

Fabriciens : qui eligendi, I, 372.
Fama : an sub nostro dominio, II, 361. Quid, III, 116; reparanda, III, 133; quid excusat ab ea restituenda. 136.
Familiares : Episcopi quoad Ordines, IV, 261.
Famulus : v. Servus.
Fatuus : v. Amens.
Femina : v. Mulier.
Feriæ autumnales : an Clericis recte permittantur, I, 451 (*X*).
Festa : observatio, II, 243. - Institutio, obligatio, 244, 159. - Opera tunc præscripta, 245; vetita, 254. - Causæ excusantes, 258. Suppressa quoad Missam, I, 387, 479; quoad promulgationes matrimonii, IV, 465.
Fideicommissum : II, 419.
Fidejussio : II, 375.
Fidelitas : confessarii, IV, 171.
Fides : quid, III, 203; quæ virtus, 203; quotuplex, 206; objectum, subjectum, 209; certitudo, laudes, 219. - Credibilitas, 220, necessitas, 224. - Symbola, 241. - Vitia ei opposita, 244. - An confessarius debeat de illa pœnitentem interrogare, 232. Qui eam negat, 237. Studium fidei dilatandæ, 297. Impedimenta, 289. An requiratur in confectione Sacramenti, III, 403, an in illud suscipiente, 415.
Fiduciarius heres : II, 419.
Filius : obligationes, I, 448. - Est capax dominii, II, 373. - Si furatur de bonis patris, III, 156. Liber quoad vocationem, I, 451, an possit ingredi religionem, si egeant parentes, I, 451. - Quid de ejus sponsalibus, IV, 391; de matrimonio, 360; de mutuo, II, 516; de ludo, 556; de lucro, 375, de contractu, 443.

Finis : quid, quotuplex, I, 50; quid si finis malus, objectum bonum, 51; quid si duo fines, I, 53, quomodo influat, I, 51; quinam necessarius in exsecutione legis, 223. - Fines matrimonii, IV, 362. - In usu conjugii, IV, 509.

Fœtus : an possit expelli, III, 93; ejus animatio, IV, 481; an baptizandus, III, 442.

Fodinæ : II, 385.

Fontes : moralitatis, I, 48; servitutis, II, 337.

Forma : Sacramentorum, v. Materia.

Formula : absolutionis censurarum, II, 84. - Dispensationis ab irregularitate, IV, 299 (*R*).

Fornicatio : II, 10. - Inter sponsos, 10. An solvat sponsalia, IV, 406.

Fortitudo : quid, III, 179. - Est necessaria Confessariis, IV, 159.

Fourierismus : II, 356.

Fragmenta : hostiæ quando sumenda, III, 351. Litteræ, III, 146.

Fraudatio : gabellarum, III, 29.

Fraus : in lege, I, 228 (*R*), in ludo, II, 558; in contractu, 448; in venditione, 470.

Fructus : rei qui, II, 390. Rei venditæ, 471. - Missæ, III, 572.

Fuga : a religione, I, 416; a carcere, 424; in persecutione, III, 239. - Parochi tempore pestis, I, 382.

Functiones : agens in mortali, III, 411.

Funera : v. *Append.* 2ª, vol. I.

Furtum : III, 147; quotuplex, 148; materia gravis, 150. - Furta minuta, 151. Uxoris, 154; filiorum, famulorum, 156. In sylva, 154. - Quid excusat, 158. - An res furtiva præscribatur, II, 429; vel possit in contractum deduci, 444. - An possit ab acquisitore rei furtivæ fieri furti restitutio, III, 49; si perit in translatione, 59. - Ejus fructus cujus sunt, 9. - Rei sacræ, vel in Ecclesia, II, 296.

G

Gabella : III, 25, 26.

Gall : ejus systema phrenologiæ, I, 139.

Gaudium : de re mala, I, 536.

Genium sæculi : quid, I, 331.

Geomantia : II, 268.

Glax : an valeat ad baptism., III, 438.

Glossa : I, 177.

Graduales psalmi : II, 171.

Grando : in Baptismo, III, 438.

Gradus : personarum, II, 261; IV, 246. - Qui exponendus ad obtinendam dispensationem, IV, 478. - Incestus quod peccatum, II, 18.

Gratia : Jansenistarum, I, 37; in Sacramentis, III, 422. - An producatur physice, an moraliter, 577. - An Sacramenta valide suscipi possint sine gratia, 423; an æqualis sit in ea suscipientibus, 424. - Baptismo, 462; Confirmatione, 482; Eucharistia, 545; Pœnitentia, IV, 195; Extrema unctione, 200; Ordine, 300; Matrimonio, 498. - Status gratiæ in ministro, 403.

Gratitudo : III, 170.

Gravitas : peccatorum, II, 517. - In furto, III, 150; in lege, I, 214, in voto, II, 204; in jejunio, I, 280, 283; in operibus servilibus, II, 261.

Grex : ejus usus fructus, II, 342.

Gubernatores : quoad matrimonium, IV, 455.

Gubernia : quotuplicis generis, I, 193.

Gula : II, remedia, 52.

Gutta : aquæ in baptismo, III, 444., in eucharistia, 515; guttæ vini quæ calici hærent, 517.

H

Habitatio : quomodo regitur, II, 344. - Clericis cum mulieribus prohibita, I, 336. - Quoad conjuges, IV, 498; Parochos, I, 301; Append. 2ª.

Habituatus : quomodo dirigendus,

IV, 119; si Clericus, I, 395, IV, 119.
Habitus : quid, I, 33. - Clericorum, 331, 333. - In muliere, III, 357.
Hereditas: II, 396; testamentaria, 398; ab intestato, 420. - Repudiatio, 425; acquisitio, 425. - Fiduciaria; fidei-commissaria, 422.
Hasta : sic acta venditio, II, 483.
Heres : Usurarii, II, 524; occisi, III, 75.
Heresis : III, 247; quotuplex, 248; pœnæ, 252; absolutio, 253. - Suspectus, 251. - An solvat matrimonium, IV, 524.
Hereticus : Si velit converti, III, 257. - Denuntiandus, 250. - Ejus matrimonium, IV, 366. - An si sacerdos in morte possit absolvere, IV, 142. - An possit censurare, II, 69. - An liceat audire ejus conciones, funus comitari, sacris interesse, III, 240. - Si hereticus liber, 251. - Quæ in ipsum pœnæ, 252; quinam est suspectus, 251; quomodo agnoscitur, 259.
Hermaphrodita : irregularis, IV. 291.
Heroismus : an præscribi, I, 188.
Hierarchia ecclesiastica : IV, 244.
Hydromantia: II, 268.
Hypocrisis : II, 4.
Hypotheca: II, 506; paritjus, 506.
Holocaustum : III, 548.
Homicidium : III, 73; si casuale, 72. - Quid ob illud restituendum, 74; cui restituendum, 75; si imputetur innocenti, 78; licet facinorosos occidere, 79. - Inducit irregularitatem, IV, 286; si dubium, *ib.*; si causale, *ib.* An dirimat matrimonium, IV, 442.
Honestas : virtus, III, 182. - Impedimentum matrimonii, IV, 447.
Honor : quid, III, 116; quomodo defenditur, 101; quomodo læditur, 138; et reparatur, 140.
Hora: refectionis in jejunio, I, 287.
Horæ canonicæ : II, 165; origo, 167; obligatio, 167; qui tenentur, 169. - Quo tempore recitandæ, 176; ordine, 177; modo, 181. - Quid excusat, 189. - Qui recitat in locis immundis, non servando rubricas, in peccato, 187. - An teneatur excommunicatus, II, 91; ejectus a religione; damnatus, II, 170, 176.
Horologia : si variant, III, 528.
Hospitale : qui deferunt prolem, III, 115. Visitandum a Parocho, I, 387.
Hostia : pro consecratione, III, 511; an dividi ad communicandum, 517. Hostia pacifica, 548.
Humilitas : III, 184.

I

Idololatria : quid, primo decalogi præcepto prohibita, II, 265.
Ignorantia : quid, quotuplex, I, 28; in lege naturæ, 161. - An excuset a pœna, 210, an impediat irrationem, 212. - In censura, II, 77. - In fide, III, 232. Lædens unum pro alio, III, 18. - Auferenda in confessione, IV, 165. - Peccata ignorantiæ, I, 509. - In præscriptione, II, 430.
Illegitimitas : aufertur, IV, 291; v. Expositus.
Illegitimus : an debeat credere matri filius, quod sit talis, III, 116. Est irregularis, IV, 291.
Illitteratus : irregularis est, IV, 290.
Illusio : III, 139.
Immemor : debiti si donet, III, 67.
Immunitas : a censura pro Ordine, IV, 276.
Impanatio : quid, III, 491.
Impediens : a bono, III, 22.
Impedimentum : libertatis, I, 33. - Fidei avertendum, III, 289. - Solvens sponsalia, IV, 401. - Dirimens matrimonium, 417, illud impediens, 415. Qui novit, tenetur denuntiare, 467. Quid eo cognito, debet Parochus, 479. Ejus dispensatio, 473. - Cujus est illud statuere, 474.
Impensæ : in restitutione, III, 58.
Impotentia : quæ excusat a Missa, I, 270; jejunio, 292; restitutione,

III, 61. - Ut est impedimentum matrimonii, IV, 459; triennium ad tentandam copulam, I, 119 (*R*). Excusans a confessione, 62 et seq.
Imprecatio : parentum in filios, II, 227.
Improperium · III, 139.
Impubes · an censurari possit, II, 70. - Sponsalia, IV, 387. - Vota, II, 197. - Ordinatio, IV, 263.
Imputatio : homicidii, III, 78.
Inadvertentia : I, 28.
Incestus : quid, pœnæ, gradus, II, 17. - Privat jure debiti, IV, 517.
Incisio : matris, III, 443.
Incompatibilitas : beneficii, III, 316.
Inconsideratio · I, 28.
Index librorum prohibitorum, III, 593, receptio, obligatio in Gallia, 266.
Indifferens · actus an detur, I, 59.
Indifferentismus : III, 294.
Indignatio : II, 56.
Indignus : an donandus Sacramentis, III, 416; an ab eo possint accipi, 409. - Si ei detur beneficium, IV, 324.
Indissolubilitas : matrimonii, IV, 384.
Indoles : in pœnitentibus, IV, 230.
Indulgentia : IV, 90, quotuplex, 91. Quis illam elargiri 92 ; causa requiritur, 95. - Pro defunctis, 93; conditiones, 95. - Quæ in articulo mortis, 96. Altaris privilegiati, III, 571. - An ob indulgentiam possit omitti satisfactio sacramentalis, IV, 75. - Quandiu durat, 94, IV, 218; et App. 3ª; quæ *per modum suffragii*, et quæ *per modum absolutionis*, 214 et suiv.
Immunitas : a censura pro Ordine, IV, 276.
Infamatus : irregularis, IV, 292.
Infamia : v. Fama.
Infans : quis, I, 191. - Si non baptizetur, quæ ejus sors, III, 435. - Quomodo justificabatur in veteri lege, III, 384, v. Puer.
Infernus : pœna peccati, I, 543, R.
Infidelis : an legibus Ecclesiæ teneatur, I, 191. - An capax dominii, II, 362. Ejus matrimonium, IV, 366. - An cogi possit ad fidem suscipiendam, III, 245. - An filii infidelium baptizandi, III, 459.
Infidelitas : II, 244.
Infirmitas : illius peccata, I, 511.
Infirmus : an debeat parere medico, I, 443, v. Moribundus. An confirmandus, III, 480. Quoad matrimonium, si extraneus sit, 456. Quoad Officii recitationem, II, 189. - A Parocho confortandus, I, 386.
Ingratitudo, revocat donationem, II, 543. Quid, III, 170.
Ingressus : in religionem, I, 404; - debitis gravato liceat, III, 64. - Quid si ingrediatur religionem sponsus, IV, 411. - Si filius in necessitate parentes relinquat, I, 452. Qui intrare compellit in religionem, vel prohibet, 448.
Inhabilitas : excommunicati ad beneficia, officia, etc., II, 94.
Inimicus : diligendus, III, 325.
Injuria : an semper dimittenda, III, 76, 330. Quid est, 2.
Innocentia baptismi : curanda, III, 586.
Innocens : quando possit occidi, III, 73. - An damnandus, si juridice habeatur nocens, I, 427.
Inobedientia : III, 167.
Inquietudo : II, 7.
Inquisitio : I, 429, quoad ordinandos, III, 146.
Inscriptio : pro defunctis, I, 479.
Inspiratio ætheris : II, 50.
Institutio : canonica, IV, 320; heredis, II, 399.
Insula : in flumine nata, II, 393.
Integritas : in confessione, III, 49.
Intentio : superioris ad legem, I, 214; in exsecutione, 224. - In Horis, II, 168. In confectione Sacramenti, III, 398; in susceptione, 413. - Ad Ordines, IV, 267. - In Missa applicanda, 558. Ad beneficium, IV, 335.
Interdictum : effectus, II, 118; justitia, 131.
Interdicti : a ministrando, II, 442.
Interpres : in confessione, IV, 63; an teneatur ad sigillum, 175.

Interpretatio : legis, I, 233; voti, II, 211 : juramenti, 241; conventionum generatim, 451.
Interesse : legale in mutuo, II, 528.
Interrogatio : quæ fit a judice, I, 429. A confessario, IV, 168.
Interruptio : actuum ad multiplicationem, I, 529. - In die jejunii ad comestionem, 290. - Præscriptionis, II, 436, in administratione Sacramenti, III, 389. - In Horis, II, 179. In Missa, III, 569.
Interstitia : IV, 276.
Inventarium : ejus beneficium, II, 425. Fit a tutore, I, 455 R.; ab usufructuario, II, 340.
Inventio : novitatum, II, 4. - Rerum, II, 384; quid debet inventor, 386.
Investituræ : IV, 349.
Invidia : II, 55; filiæ, remedia, 57.
Involuntarium : I, 20.
Invocatio : Sanctorum, II, 147.
Ira : II, 53; filiæ, remedia, 54.
Irregularitas : IV, 281; effectus, 283. Ex delicto, 284; ex defectu, 289. Cessatio, 298. - Si dubia, 281-2.
Irreligiositas : II, 282.
Irrisio, III, 139.
Irritatio : legis, I, 211; voti, II, 221, juramenti, 241.
Iter : an excuset a jejunio, I, 298; a Missa, 271. In festo, II, 256.
Iteratio : baptismi, III, 452 : confessionis, 68.

J

Jactantia : II, 3. - Qui se jactat de peccato; qui se jactat jurans, II, 237.
Jansenistarum : doctrina, I, 105; quoties damnata, 96.
Jejunium : quotuplex, an possit præscribi, I, 274. - Ad quid obligat, 277. - Quid excusat, 281. - Quoad communionem, III, 528. - Responsa S. Pœnitentiariæ, I, Append. 3ª. - Dominicæ, II, 212.
Jubens : v. Mandans.
Jubilæum : opera ad illud, IV, 97, quæstiones variæ, 98. An ideo possit minui satisfactio, 75.
Judaismus : III, 245.
Judæus : an liceat cum eo communicare, II, 246. - An ejus filii baptizandi, III, 459.
Judex : obligationes, I, 423; heresis, III, 249. - An irregularis, IV, 297.
Judicium : in juramento, II, 236. - Judicia Dei, 284.
Jura : in corpora, II, 479. Beneficiatorum, IV, 337. - Usufructuarii, II, 340; et usuarii, *ib.*
Juramentum : II, 224; quotuplex, 227; honestas, 228. - Conditio, 230. - Obligatio, 238. - Exstinctio; interpretatio, 240. - An liceat illud exigere a pejeraturo, 235; et an eo uti cum æquivocatione, 231; an in contractu, 234 : si lex prohibeat, 446. - An possit deferri, 229. - An fieri per alium, *ib.* - An licitum Clericis in judicio, I, 431, II, 230.
Jurati : (Jury) I, 427.
Jurisdictio : IV, 133; interdicitur censuratis, II, 93. - Ad confitendum necessaria, IV, 134; si tantum probabilis, 136, præsumpta, 138. - Quamdiu duret, 135. - In articulo mortis, 141. - In reservatis, IV, 146, 149.
Jus : gentium, I, 169. - Canonicum, 307; civile, 168. - Variæ significationes, II, 180, 333; jus in re, ad rem, 334.
Jusculum : quoad Baptismum, III, 438.
Juspatronatus : IV, 324.
Justitia : legis, I, 215; juramenti, II, 237. - Ut virtus est specialis, 328, quotuplex, 330, ejus filiæ, III, 162.
Juvenes : quoad jejunium, I, 270.

L

Labor : in festis, II, 254; si pluribus ab uno imponatur, 261; et quando excuset a jejunio, 297.

Lac : an valida baptismi materia, III, 438. - In jejunio, I, 276.
Lacrymæ : quoad baptismum, III, 438.
Lactare : an teneatur mater, I, 445; et an excusetur a jejunio, 194.
Lacticinia : in jejunio, I, 280.
Læsio : in bonis animæ, III, 68; corporis, 72, honoris, 138, famæ, 117, fortunæ, 147.
Laicus : obligationes, I, 320.
Lamiæ : II, 277.
Largitiones : uxoris, III, 339, aliorum, 338. - Largitas sponsalitia, IV, 400.
Laridum : in jejunio, I, 280.
Latria : colenda Eucharistia, III, 498.
Laudans : III, 42.
Laxitas : I, 79; ejus mala, 95.
Lectio : librorum piorum Clericis commendatur, I, 325. - Malorum vetita, III; 264; Bibliæ, 287.
Lectoratus : IV, 251.
Legatum : I, 173; quid, II, 406; quid legari potest, 407. - An sit beneficium, IV, 317. - An serviat pro Titulo, 271.
Legile : in Missa, III, 567.
Legislator : an teneatur suis legibus, I, 192; an possit secum dispensare, 245.
Legumina : in jejunio, I, 290, et Append. 3ª, 638.
Lenitas : qui caret irregularis, IV, 296.
Leprosus : an communicandus, III, 526. - An irregularis, IV, 292.
Lex : quid, I, 148; causa, actus, effectus, 151; divisio, 152. - Æterna, naturalis, 153; divina positiva, 165; humana, 168; ecclesiastica, 170; civilis, 184; gentium, 169; materia, 187; subjectum, 191; obligatio, 198. - Si dubia, 201; quando possidet, 186. - Si difficilis, 202; si contemnitur, 204; si pœnalis, 206; si mixta, 208; si irritans, 211. - Conditiones, 213; justitia, 215; - Quomodo observanda, 223; - Promulgatio, 217. - Interpretatio, 233; dispensatio, 238; mutatio, 237; abrogatio, cessatio, derogatio, 249. - Si civilis et ecclesiastica pugnent, 231. - An civilis sit titulus sufficiens ad interesse in mutuo, II, 534.
Libellus : infamatorius, III, 146. - Repudii, IV, 384, 528.
Liberalitas : III, 173.
Libertas : quid, quotuplex, I, 32; essentia, 35; existentia, 37; subjectum, objectum, impedimenta, 43. - Quomodo conciliatur cum supremo Dei dominio, 139. - Quando possidet, I, 86. - An sit anterior lege, 157. - Ad censuram, II, 66; ad votum, II, 199; ad sponsalia, IV, 387, 390; ad matrimonium, 366, 444. - Libertas conscientiæ, I, 140.
Libri : prohibiti, III. 263. - Parochorum, I, 473. - Infamantes, III, 146, v. *Prohibitio*.
Licentia : legendi libros prohibitos a quo impetranda, II, 279.
Ligamen : IV, 443.
Ligna : in sylva cædere, III, 154, 197.
Liguori (S. Noster) : quanta ejus auctoritas, I, 126 et seqq.; et 145. Ejus expositores quot sunt, 2. Ejus Praxis Confessarii, III, 230. Hom. Ap. et Op. Mor., 200.
Limina Apostolorum : a quibus et quando visitanda, I, 469.
Linea : series, IV, 431.
Lis : in beneficio an componi possit sortibus, II, 272. - Si inter patronos, IV, 328. - Quam citius finienda est, I, 425.
Litaniæ : quando recitandæ, II, 166; an alternatim, III, 432.
Litteræ : Litteræ cambiales, II, 507. Alienas aperire, III, 144. - Anonymæ et cœchæ, *ib*. Laceratas colligere, 146. Dimissoriæ et remissoriæ, IV, 279. - Matrimonium per litteras, 373.
Liturgia : III, 427.
Lixivium : ad Baptisma, III, 438.
Locatio : II, 487. - Rerum, 488; quando solvitur, 491. - Domus ac fundi rustici regulæ speciales, 491. - Operarum et industriæ, 494; animalium, 496.
Locus : ad missam, I, 226. - Ad

Horas, II, 187. – Ad restitutionem, III, 58. – Ad confirmationem, III, 479; ad baptismum, III, 452; ad ordines; ad matrimonium, 513. - Ad debitum conjugale, IV, 515. – Ad communionem distribuendam, III, 524.
Lotteria: II, 559.
Lotio: pedum, III, 385; Corporalis, 567.
Lucra : Lucra extraordinaria ex labore filiorum, II, 375.
Lucrum: filii in domo patris, II, 375; in ludo, 556; in mutuo, 527. – An excuset a servilibus in festo, 261.
Ludus: v. Lusus, 339.
Lumen : ante Sacramentum III, 500; in Eucharistiæ ministratione, 525; in functionibus, 568.
Lusus: II. 554; conditiones, 555; qui utitur fraude; qui ludit preces, 558. - Qui Clericis prohibetur, I, 339. – Filiorum, II, 556.
Luxuria: II, 7, perfecta, et naturalis, 9; perfecta contra naturam, 21; imperfecta, 31. – Filiæ, remedia, 41. – An detur parvitas, 31; I, 538. Quid de Clerico in ea habituato, 395.

M

Macerationes : in devotis, III, 87.
Magia: II, 275. (blanche, noire), 275, 276.
Magister : obligationes, I, 454. – Quando simoniacus, II. 317.
Magnetismus : II, 277.
Mahumetismus : III, 245.
Maledicere: defunctis, mundo, dæmoni, vivis, sibi, II, 287.
Maleficium : II, 276.
Malitia : I, 147, an duplex in uno actu, 46.
Malum: ex quocumque defectu, I, 45, 47; in ebrietate admissum, II, 48; an liceat alii appetere, III, 330. An suadere minus, III, 361.
Mandans : ad malum, III, 35.
Mandatum : II, 551.
Manifestans: (non): III, 45.
Manipulum: ad Missam, III, 566.
Mansuetudo : III, 182.
Manuscripta : heretici, an legi possint, III, 284. Sunt propria religiosi, I, 411.
Manutentio : pro Missa, III, 557.
Maria Virgo : exempta a peccato originis, I, 500; fovenda devotio a Clericis, 328; in omnibus, 474. Præstat invocare, II, 147. – An baptizata, III, 457. Illius matrimonium, IV, 364.
Maritus : obligationes, I, 457. Si voveat, II, 223. Si discedat, IV, 523, 524.
Martyrium: an quærere licitum, II, 284; quinam veri martyres, 526. An suppleat vices baptismi, III, 436.
Massonismus : III, 292.
Mater : an possit vota irritare filiorum, II, 222; an medicina fœtum expellere, III, 91; an debeat pati incisionem ad baptismum prolis, III, 443; an manifestare filium spurium, III, 115.
Materia : legis humanæ, I, 187; ejus parvitas quoad legem, 188; an detur in luxuria parvitas, 538; II, 41, 31; an in festis, II, 261; in simonia, 303; in furto, III, 150; Sacramenti, III, 387; Baptismatis, 437; Confirmationis, III, 475; Eucharistiæ, 507; Pœnitentiæ, IV, 7, Unctionis, 201. – Ordinis, 254. – Matrimonii, IV, 381. – Dubia in Sacramentis, III, 391.
Matrimonium : quid, IV, 363. - Divisio, 365; natura et essentia, 364; consensus ad illud, 364. – Illius fines, 362; sanctitas, 374. – An sit in præcepto, 374. – Minister, 378; forma, 381. Unitas, 382; indissolubilitas, 384. – Impedimenta, 414; impedientia, *ib.*; dirimentia, 417; auctoritas ea constituendi, 419. – Celebratio, 488; convalidatio, 492. – Ejus bona et effectus, 497. – Dissolutio quoad vinculum, 521; quoad torum, et habitationem, 529; quoad torum, 533. – Matrimonium infidelium, 366; heretico-

rum, viduarum, 382. Mixtum, 367. – Ad morganaticam, 369. – Per procuratorem contractum, 371.– Filiorum, si nolint parentes, 360; si præcipiant, 361. – Vagorum militum, *ib.*; exterorum, infirmorum, educandorum, scholasticorum, medicorum, 455. – B. M. Virginis, 364. – Si contrahatur coram magistratu civili, vel heretico ministro, III, 241; an præstet virginitate, 188. – Si nullum, quid Parochus, IV, 495.

Matrina : v. Patrinus.

Matutinum : an a Laudibus possit separari, II, 178; an pridie recitari, et ante Missam, 176, 180.

Media : ad peccatum, I, 532.

Medicina : an sumi possit ad expellendum fœtum, III, 91; vel semen, II, 440, 26. Quæ danda, I, 448.

Medicus : obligationes, I, 293 : debet monere de confessione, 441; quæ pharmaca præbere prægnanti, III, 92. – An irregularis, IV, 296. Non potest esse Clericus, I, 344. An dispenset a jejunio, I, 293. An infirmus debeat vocare medicum, 443.

Meditatio : necessitas, methodus, II, 155. – Est Clericis commendanda, I, 129.

Membrum : v. Mutilatio.

Mendacium : III, 168; in venditione, II, 469; in confessione, IV, 46.

Menstruus : in usu conjugii, IV, 511.

Mercator : si mentiatur, II, 470; si fraudet gabellas, III, 24; si cooperetur ad damnum, III, 365.

Mercatus : in festis, II, 256.

Meretricium : II, 10. – Ejus pretium an justum, II, 457.

Meritum : quid, quotuplex, I, 40; an acquirat laborans conscientia invincibiliter errante, 66. – Reviviscentia, IV, 197.

Merx : II, 465. – Ultronea, 476.

Metus : I, 24; metus reverentialis, 25. – In censura, II, 66, 77. – In juramento, II, 239; in voto, 199; in contractu, 448. – In baptismate, III, 461; in ordine, IV, 302; in sponsalibus, IV, 390, 444.

Miles : excusatur a jejunio, I, 294; officia in bello, III, 82; an irregularis, IV, 296.–Nequit esse clericus, I, 336. Quoad matrimonium, I, 456.

Minister : sacramenti, III, 396, si conficiat in mortali 405; an debeat ministrare, 407. – Baptismi, 417, Confirmationis, III, 478; Eucharistiæ, 520; Pœnitentiæ, 128; Unctionis, 256; Ordinis, 256; Matrimonii, IV, 378, inserviens missæ, III, 567.

Minor : qui, I, 454; ejus contractus, II, 442.

Miracula : an peti possint, II, 284. Argumentum sunt nostræ fidei, III, 222.

Missa : quando audienda de præcepto, I, 262; quid, III, 549; tempus et locus 552; stipendium, 554; applicatio, 558; hora, duratio, altare, 560; Reductio Missarum, 563. Cœremoniæ, 365, requisita, *ib.*; defectus; 568. Valor, effectus, fructus, 572. Auditio in festis, I, 262, præsentia, locus, modus, causæ excusantes ab auditione, 270. Applicatio pro populo a Parocho facienda, 375.–An debeant interesse excommunicati, II, 96, quoties a Sacerdote dicenda, 391. Missa in Ordinatione, I, 279.–Pro sponsis, I, Append. 2ª; et IV, 488.–In qua Missa danda Communio, 523. An offerri pro defunctis, 574. – Privata, III, 575.

Missale : quale, III, 567.

Misericordia : officia, III, 332.

Mysteria : fidei qui ignorat III, 232.

Mystica theologia : confessario necessaria, IV, 162.

Modestia : III, 182.

Modulum : obtinendi facultatem a reservatis, IV, 230.

Modus : suadens ad malum, III, 39; distributionis Eucharistiæ, III, 523.

Mohatra : contractus, II, 482.

Molere : in festis, II, 256.

Mollities : II, 22.

Monachus: vid. Religio, Regulares.
Monialis: an condere possint leges, I, 175. - Origo monialium, 401. Clausura, I, 413.- Confessarius, IV, 153.
Monitio: facienda ab omnibus, III, 340; a confessario, IV, 139; Parocho, I, 380, ad censuram, II, 76.
Monitorium: I, 345.
Monopolium: II, 484.
Monstra: an baptizanda, III, 458.
Monstruosi: irregulares; IV, 292.
Montes pietatis: II; 526.
Moralitas: I, 45; regulæ, 48; fontes, 48.
Mora: in adimplendo voto, II, 240; in restituendo, III, 56; in mutuo, 529; in impletione sponsalium, IV, 409.
Moribundus: adjuvandus, I, 385; IV, 124; absolvendus, IV, 124. - De confessione a medico monendus, I, 441.
Mors: civilis, I, 191.
Mortuus: illius apparitio, II, 268.
Motus: concupiscentiæ, I, 32. - Inordinati quomodo superandi, II, 25.
Mulcta: qui impedit, ne applicetur fisco, III, 46. Cui cedit, 47.
Mulier: si non habet vestes convenientes pro Missa, I, 273; an excusetur a jejunio, 294; quoad contractus, II, 443. -Quæ decentia in habitu, III, 356. Si sciat turpiter concupisci, 360. An teneatur pati mortem potius quam violentiam, III, 100; an possit oppressa expellere semen, 92. - Si prægnans damnetur ad mortem, III, 444. Ejus consortium Clericis vetitum, I, 336, 337. Quomodo dirigenda, IV, 243.
Multiplicatio: filiorum, an ideo denegari debitum conjugale possit, IV, 503. - Actuum, I, 527.
Mundities: ad communionem, III, 526.
Mundus; nos tentat, I, 508.
Munera: in simonia, II, 299, in mutuo, 526. Si accipiat judex, I, 429. - In sponsalibus. IV, 388, 389.
Munus: a manu, a lingua, ab obsequio in materia simoniæ, II, 299.
Musici: quoad Missæ auditionem, I, 269, an ob vocis conservationem possint mutilari, III, 86.
Mustum: in Eucharistia, III, 513.
Mutatio: legis naturæ, I, 164; humanæ, 237. - Officii divini, II, 189; voti, 215. - Alvei, 393. - Materiæ et formæ in Sacramento, III, 394.-In sponsalibus, IV, 405. - Pœnitentiæ, 85.
Mutilatio: sui, III, 86. - Inducit irregularitatem, IV, 291. - Verborum in Horis, II, 182.
Mutus: quoad damnum, III, 45. - Tenetur ad confessionem, IV, 62. An communicandus, si et surdus, 526. - Est irregularis, IV, 291.
Mutuum: II, 514; qui dat filiis, 516; an sit præceptum illud dandi, 517; in qua specie restituendum, 532. Qui consumpsit in necessitate, III, 7.

N

Natantes: II, 35.
Natura: peccati originalis, I, 504.
Naturale: I, 14.
Naturalismus: III, 245.
Naufragorum bona: II, 386.
Necessitas; I, 33. - Legis naturalis, 155; divinæ, 165; humanæ, 169, - Quando liberat a restitutione, III, 61. - Fidei, III, 224; spei, 307. - Charitatis in Deum, 319; in proximum, 323; in inimicos, 325; in pauperes, 334; in peccatores, 340. - Excusat a Missa, 270; a jejunio, 291; a servilibus, II, 259. - Sacramenti, III, 382; Baptismi, III, 435. - Confirmationis, III, 473; Eucharistiæ, III, 501. - Pœnitentiæ, IV, 4; Unctionis extremæ, IV, 199.
Negligentia: III, 185.
Negotiatio Clerici: I, 341; Append. 2ª.
Necromantia: II, 267.
Neophitus: est irregularis, IV, 290.
Nescientia: I, 28.

Nigrorum commercium : merito prohibitum, II, 466.
Nix : an valeat ad Baptis., III, 438.
Nocturni : II, 166.
Nomen : qui Jesu et Mariæ nomina usurpat, II, 292. – In Baptismo, III, 470; an semel impositum mutari possit, 470. Qui illud in confessione exquirit, IV, 60.
Nominatio : ad beneficium, IV, 319.
Nota : theologica, III, 366; juris Canonici, I, 176.
Notarius : obligatio, I, 438.
Notorietas : quoad delictum, III, 125.
Novitiatus : I, 405.
Nuditas : aspectus, II, 35. – In muliere, III, 357. – In picturis, II, 38.
Numerus : peccatorum unde repetitur, I, 527; exquirendus a Confessario, IV, 50. – Qui rationem habet numerorum quos somniavit, II, 274, 324. – Missarum, III, 562.
Nundinæ : in festis, II, 257.
Nundum natus : an baptizandus, III, 442.
Nuntius : an accipere possit a duobus, II, 195. – Si rem amisit, III, 59.
Nuptiæ : v. Matrimonium.

O

Obduratio : cordis, II, 6.
Obedientia : III, 163; regulæ, 165. Quid de obedientia cæca, 166. – Obedientiæ votum, 415. – Remedium pro scrupulosis, I, 77, (*R*).
Objectum : moralitatis, I, 48.
Oblationes : I, 304; III, 144.
Obligatio : conscientiæ, I, 54; legis humanæ, I, 198. – Quid obligatio, 319. – In voto, II, 60; juramento, 88; contractu, 288; quotuplex, 292; quomodo sustinetur et solvitur, 295. – Quanta est obligatio restitutionis, III, 2.
Obligationes : laicorum, I, 320; Clericorum, 322; religiosorum, 398; principum, subditorum, 417; accusatoris et rei, 421; judicum, 425; testium, 430; advocatorum, 434; procuratorum, 434; referentium, secretariorum, notariorum, 438; medicorum, chirurgorum, 439; pharmacopolæ, 439; parentum, 444; filiorum, 448; tutorum, minorum, 454; magistrorum, discipulorum, 455; conjugum, 457; dominorum, servorum, 461; aliorum in genere, 462. – Testatoris, II, 238; heredis, 247; venditoris, 301; emptoris, 307; locatoris, 323; mutuantis et mutuatarii, 347; usuarii, fructuarii, 173. Stupratoris, 490. – Possessoris bonæ fidei, 405; malæ fidei, 405; dubiæ fidei, 409. – Homicidæ, 464; adulteri, 496; infamatoris, 513; furis, 525. – Ordinati, IV, 300.
Oblivio : I, 28.
Obreptio : I, 246.
Observantia : legis, I, 223. – Vana, II, 273. – Prout est virtus, III, 162.
Obsessus : an communicandus, III, 121. – Est irregularis, IV, 291. – Obsessio, II, 160.
Obstaculum : legibus ponens, I, 227.
Obstans : (non) quoad damnum, III, 45.
Obstetrix : sit in gratia, III, 24; instructa, 455.
Occasio : peccatorum externa, I, 507; interna, 509. – An liceat apponere, III, 362. – Peccati, IV, 115.
Occasionarii : IV, 115.
Occisio : vid. Homicidium.
Occultatio : fidei an licita, III, 238.
Oculus : qui caret irregularis, IV, 291.
Occupatio : II, 380.
Odium : I, 491; quid, III, 350; quomodo agendum cum eo, qui illud nutrit, 333.
Officia : charitatis quot sunt, II, 678. – Officia Clericis prohibita, I, 324.
Officium : vid. Horæ. – Defunctorum, II, 33; B. M. V. in choro, 35, excusat a missa, 271. – Pro pensionatis, IV, 346.

Oleum : ad Confirmationem, III, 80; ad Unctionem, IV, 201.
Omen : II, 268.
Omissio : I, 17; ob scandalum, II, 699.
Onera : vid. Jura.
Oniromantia : II, 268.
Opera : quotuplicis generis, II, 101; vetita in festis, 102. - Bona an ob scandalum aliorum omittenda, III, 357. - Viva, mortua, mortificata, mortifera, IV, 196; Dare operam rei illicitæ, II, 463; IV, 286.
Operarius : an excusetur a jejunio, I, 297; quid si dives, 299. Si ad damnum cooperetur, II, 364.
Opinio : I, 89; quotuplex, 90. - Illius usus, 92. - An illam fundet probabilitas extrinseca, 93. - Quæ rejicienda, 94; quæ teneri potest, 94. - Opinio minus tuta et minus probabilis in concursu tutioris et probabilioris, 107; minus tuta et magis probabilis in concursu tutioris et minus probabilis, 108; minus tuta et minus probabilis in concursu tutioris æque probabilis, 112. - Si pœnitens aliam sequatur a confessario, IV, 110. - Consulenda a confessario, I, 102; IV, 164. - Temeraria, III, 117.
Opium : v. Inspiratio ætheris.
Oraculum : II, 267.
Oratio : II, 143; necessitas, 144; excellentia, 157. - Matutina et vespertina, 14. - Objectum, 148; conditiones, 151; effectus, 153; qui status ad eam, 152. - Mentalis, 154; contemplativa, 163; vocalis, 159; dominica, jaculatoria, 164. - Clericis præcipitur, I, 328; II, 22. - An fieri possit pro excommunicato, 518. - An debeat orare Parochus pro ovibus, 383. - Usurpanda a Confessario, IV, 231. - Ad indulgentiam, 97; jubilæum, 98.
Oratorium : quoad Missam, I, 264, communionem, III, 120.
Ordinandus : obligationes, IV, 265 et seq.; de illo Episcopus, I, 348; an repelli si occulte indignus, III, 34.
Ordinatio : IV, 247; minister, 256; subjectum, 264, requisita, 265; impedimenta, 281; effectus, 283; per gradum, 275; simoniaca, II, 148.
Ordines : quot, IV, 248; minores, 251; majores, 249. - An Sacramentum, 249. Quando impediunt sponsalia, IV, 412; quando dirimunt matrimonium, 446.
Ordo : in legis observantia, I, 228, 227; in Horarum recitatione, II, 39; in restitutione, 443; in correctione, 687; in charitate, 688; in eo qui baptizare debet, III, 59. - Ordo qui, IV, 244; sacer, 244; prout dirimit matrimonium, 446.
Originale : peccatum, 492, 496; nobis voluntarium, 492; in eo explicando cavenda novitas, 495; ejus natura, 504; effectus, 505. Infantes qui cum eo moriuntur, 500. B. Virgo fuit exempta, 494, 500.
Origo : status religiosi, I, 399. - Restitutionis, III, 3. - Stipendii in Missa, III, 554. - Horarum, II, 167. - Dominii, 348.
Ornatus : III, 186. - In mulieribus, 356.
Oscula : vid. Aspectus.
Ostensorium : an ejus lunula benedicenda, III, 566.
Ostiariatus : III, 251.
Otium : contemplativum, II, 162. - Otium Clericis exitiosum, I, 329.
Ova : in jejunii die, I, 280.

P

Pactum : in mutuo, II, 529; in societate, 512; in simonia, 299.
Paganismus : III, 245.
Palla : benedicta, III, 567.
Palmæ : benedictio, III, 431.
Palpo : III, 42.
Panade : In die jejunii, I, 290.
Panis : materia Eucharistiæ, III, 509.
Pantheismus : quid, III, 245.
Paraphernalia bona : II, 379.

Parentes : obligationes, I, 444. - Quid si filios hospitali exponant, III, 115. - An de damno filiorum teneantur, 45.
Parochiani : erga Parochos, I, 462.
Parochus : obligationes, I, 359; mores, 360; residentia, 362; et Appendix 2ª in fine vol. I; quoad cantum, sacras functiones, 369; quoad ædituos (*fabriciens*), et confraternitates, 372; quoad functiones clamorosas et extraordinarias et civiles, 369. - Quoad parochialem ecclesiam, aliaque oratoria ac capellas, 371. - Prædicatio, 374. - Correctio ovium, 373; ministratio Sacramentorum, 375; oratio, ac celebratio, 375; cura infirmorum et pauperum, 375. - Quoad Clericos, 384. - Obligationes ex propria Synodo, 387. - Quid de assistentia matrimonii, IV, 454; si novit impedimentum, 469. - An Parocho fieri debeat annualis confessio, 44. - Parochi sancti, I, 360. - Quæ prudentia, 361. - Quoad Ss. Missiones, 379. - Si hospitale in parœcia habeat, 387. - Quid de tempore pestis, 382. - Ejus Coadjutores, 387. - An ferre possit censuras, II, 68. - An possit iterum atque iterum examinari super scientia, IV, 131, 132. - De Parochorum concursu ad Parochiam, IV, 329. - Velint fieri religiosi, I, 351. - Si vacare Exercitiis, 328.
Partes : potentiales, subjectivæ, integrales virtutis, III, 182.
Participans : in malo, III, 43.
Particulæ : ad communicandum an dividi possint, III, 517.
Parrucca : I, 334.
Pars : an pars legis implenda, si tota non potest, I, 230. - Disponibilis in testamento, II, 401. - Partes Pœnitentiæ, III, 9. - Aliorum Sacramentorum, IV, 387.
Parvitas : v. Materia.
Parvulus : v. Infans : Puer.
Pascha : an celebraverit Christus, III, 489. - Nostrum Pascha, 486. - Communio tunc præcepta, 502; an qui tunc non communicavit, teneatur quamprimum, III, 504.
Pastor : v. Parochus.
Patena : III, 566.
Patientia : quid, III, 180. - Sacerdoti necessaria, *ib.*; Confessario, IV, 159.
Patria : potestas, II, 377.
Patrimonium : Ad titulum, IV, 271.
Patrinus : in Baptismo, III, 470; in Confirmatione, 86. - Qualis sit oportet, IV, 436.
Patronus : in electione, IV, 325, reductione Missarum, III, 564; pensione, IV, 347.
Pauper : si superflua beneficii illi donentur, II, 371. - Qui se fingit talem, III, 13; quando potest auferre alienum, III, 158, - Circa jejunium, I, 295. - A Parocho subveniendus, I, 375; extraneus, III, 335.
Paupertas : religiosa, I, 410. - Titulus paupertatis, IV, 271. - An excuset a restitutione, III, 66.
Peccator : capax domini, II, 362. - An peccet, si non conteratur, IV, 15. - Si petit Sacramenta, III, 417.
Peccatum : I, 489; philosophicum personale, originale, 492; actuale, 507. - Causa occasionalis, 507. - Diversæ species, 514; gravitas diversa, 515, 517. - Mortale, 518; veniale, 524. - Multiplicatio numerica, 527. - Commissionis et omissionis, 531. - Internum, externum, 533. - Effectus, 542. - Capitale, II, 1. - Unum pœna alterius, I, 544. - Ignorantiæ, infirmitatis, malitiæ, 510. - Quale irremissibile, IV, 8. - An pœnitentia omnia dimittat, 5. - Quæ aperienda, IV, 36. - An dubia, 51. - Qui ea tacet in confessione, 51. 170.
Peculatus : III, 149.
Peculium : II, 373.
Pecunia : qui eam tribuit mediatori, ut beneficium obtineat, II, 307. - Qui ob eam celebrat, 316. - An adulterinam expendere, 508. - Ejus campsor, 507.

Pectus : si denudent mulieres, III, 357.
Pedem : qui habet lignum irregularis, IV, 290. - Lotio pedum an sit verum Sacramentum, 385.
Pensio : qui eam obtinet se pauperem fingens, III, 13. - A beneficio detracta, II, 371 ; IV, 346. - Ad titulum, IV, 347.
Pensionatus : an debeat superflua ad usus pios, II, 371. - An recitare Horas, 171. - Quæ ejus obligationes, IV, 346.
Percussio : clericorum, II, 101. - Parentum, 450.
Perdita res : si inveniatur, II, 385.
Peregrinus : quoad leges, I, 194 ; quoad matrimonium, IV, 455 ; quoad Ordines, 399 ; quoad confessionem, IV, 140. - In Pascha, III, 506.
Perfectio : obligat Clericos, I, 324 ; religiosos, 398. - Quid, II, 142.
Perfidia : II, 7.
Periculum : IV, 114. - Rei venditæ cui stat, II, 470. - Rei ablatæ, III, 11. - Si perit res in translatione, 59. - Si periculum sit commune, 21. - Periculum in mutuo, 533. - Peccandi, IV, 114. - Mortis, 140.
Perjurium : II, 240. - An a pejeraturo exigi possit juramentum, 235.
Permutatio : in contractu, II, 487. - In beneficiis, IV, 345.
Perplexus : quid agere debet, I, 72.
Persecutio : v. Fuga.
Persona : in contractu, II, 441 ; matrimonio, IV, 366 ; sacramentis, III, 397.
Personatus : IV, 315.
Phalansterianismus : II, 356.
Pharmacopola : I, 443.
Phrenologia : I, 139.
Physiognomia : II, 268.
Pertinacia : II, 4.
Pestis : Parochus debet residere, I, 368, - Sacramenta dare, 375. - An Episcopus confirmare, III, 474.
Petere : an liceat juramentum a pejeraturo, II, 235. - Sacramentum a peccatore, III, 409 ; ab excommunicato, II, 88. - Mutuum ab usurario, II, 319.
Pictura : si obscœna, II, 36. - An liceat pingere in festo, II, 255.
Pietas : quid, III, 162. — In Confessario, IV, 158. - An liceat opera pietatis suscipere die jejunii, I, 297.
Pignus : II, 505.
Pileolum : an liceat eo uti in Viatico deferendo, III, 508.
Pingere : in festis, II, 255.
Piscatio : an licita Clericis, I, 341. - In festis, II, 257. - Quid de piscatione lignorum in festo, 261. - Quid ex lege civili, 381.
Pisces : in jejunio, I, 290. - Si extra stagnum cujus sunt, II, 383.
Pituita : quoad Baptismum, III, 438.
Pius Pp. IX : Ejus Epistola ad Auctorem, I, 7. - Jansenianum monstruum contundit, 144. - Principatum R. Ecclesiæ defendit, 171. - Erga principes et potestates obedientiam tuetur, 199. - Circa vitam et honestatem Clericorum verba facit, 323. - Exercitia spiritualia Clero commendat, 328. - Ordinandorum dotes exponit, 349. - Gravissima parochorum munera aperit, 359. - De necessitate catechesi disserit, 375. - Circa verbi Dei prædicationem monita tribuit, *ib.* - Seminaria laudat, 395. - Principes ad religionem tuendam hortatur, 419. - Pravam philosophiam damnat, 455. - Officium B. V. sine labe conceptæ peramanter concedit, 502. - Beatæ M. V. invocationem gravioribus urget verbis, II, 147. - Indulgentias varias largitur, II, 327. - Catechismum Romanum commendat, 254. - Communismum damnat, 349. - Ubi vera sit et infallibilis in materia fidei auctoritas aperit, 494. - Fidei laudes celebrat, 507. - Licentiam scribendi, legendique redarguit, Appendix, 2ª ; hortatur Episcopos, ut hac de re fortes sint, 569. - Fidei

impedimenta aperit, III, 290. - Rationalismum, progressismum, massonismum, biblismum et indifferentismum confodit, 294. - De peculiari fidei impedimento in Italia agit, 296. - Jubilæum extraordinarium promulgat, IV, 98 R. - In osores cœlibatus ecclesiastici animadvertit, 304.

Pyromantia : II, 268.

Pythonismus : II, 267.

Pyxis : aperienda, intra corporale ponenda, III, 517. - Pro agone infirmi exponitur, 500. - Quomodo deferenda ad Viaticum, 508. - An benedicenda, 567.

Placitum : v. Regium Placitum.

Plagium : III, 149.

Plantatio : II, 391.

Pœna : si adjiciatur legi, I, 206 ; et quotuplex in lege, 208 ; an subeunda in conscientia, 210 ; si conventionalis, 209 ; si ignoretur, 210. - In Clericos non deferentes habitum ac tonsuram, 335. - Damnatorum, 543. - Peccati, *ib.* - An unum peccatum sit pœna alterius, 544. - In contractu, II, 450, I, 210. - An solvenda ab eo qui tenetur, nec denuntiat, III, 46. - Apposita in sponsalibus, IV, 398. - Contra raptores, 560. - In simoniacos, II, 309. - In hereticos, III, 252 ; in reos abortus, 93, in legentes libros prohibitos, 281.

Pœnitentia : ut virtus, IV, 2. - Ut Sacramentum, 4, necessitas, 4, materia, 7, forma, 99 ; minister, 128. - Pœnitentia publica, 82, et Appendix 1ª in fine vol. IV. - v. *Satisfactio*.

Pœnitentiaria : IV, 486.

Pœnitentiarius : quoad Confessionem, IV, 142, et Chorum, I, 356.

Polygamia : IV, 383. - Rei polygamiæ simultaneæ denuntiandi, IV, 383.

Polytheismus : III, 245.

Pollutio : II, 22 ; ex lectione turpi, 26 ; in somnis habita, 27 ; dando operam rei licitæ, 23. - An impediat communionem, III, 533.

Ponens : obligationes, I, 438.

Pontifex : nominibus quibus donatur, I, 173 ; ejus civile dominium, 132 ; an possit solvere conjugium, IV, 528 ; in lege naturali, I, 165 R. - Qualis, et quanta sit ejus legitima potestas, 229 ; ejus leges quando obligant, 192 ; qua reverentia suscipiendæ, 180.

Possessio : quando est pro lege, et quando est pro libertate, I, 186, tribuit jus certum, 121 ; quid, quomodo acquiritur et deperditur, II, 345. - Quotuplex, 345. - Effectus, 346. - In dubio domini rei, III, 8. - In præscriptione, 431. - In re beneficiaria, IV, 318, 474. - In libertate, I, 86.

Possessor : rei quoad fructus, III, 6 ; bonæ fidei quid debet, *ib.* ; malæ fidei, 9, dubiæ fidei, 8.

Potentia : v. Impotentia.

Potiones : in die jejunii, I, 285, et seq.

Potestas : legislativa, judiciaria et coercitiva Ecclesiæ, I, 170 et seq. - Patria, II, 377. - Si pugnent Ecclesiastica et civilis, I, 231. - Potestas a quo, 310. - Quot, 312.

Potus : in jejunio, I, 299.

Præceptum : differt a lege, I, 149, quotuplex, 151. - Præcepta : legis naturalis quot, 161 ; legis veteris, 165 ; Ecclesiæ, I, 262. Qui ad totum non potest, an teneatur ad partem ejus, I, 230. - Præceptis contrariis, quid agendum, I, 227 et seq. - An ex diversis præceptis peccata distinguantur, 228. An uno actu pluribus fiat satis, I, 226.

Præda : cujus est, II, 382. Qui in ea participat, III, 44. - In bello, III, 84.

Prædicatio : a Parocho peragenda, I, 374. - An de præcepto audienda, II, 247. Qui assistit prædicanti heretico, 240.

Prædicatores : an excusentur a jejunio, I, 298 et seq. ; ne offendant, 376.

Præferentia : an possit dari rebus

nostris, III, 21; an nobis, III, 346.
Præscriptio : II, 427; conditio, 428; tempus, 433; interruptio, 436; cessatio, 437. – Rerum Ecclesiæ, 432. – Præscriptiones particulares et variæ, 432.
Præsentatio : IV, 324.
Præsentia : in Missæ auditione, I, 263. In præsentia excommunicati an liceat sacra agere, II, 92. – Christi in Eucharistia, III, 491. Quæ ad consecrationem, 516; ad absolutionem, IV, 102; matrimonium, 458. – Ad alia Sacramenta, 389.
Præstigium : II, 267.
Præstimonium : IV, 317.
Præsumptio : quid, II, 77; in lege an obliget, I, 216. – Licentiæ ad absolvendum, IV, 138. – Præsumptio ut est peccatum, II, 3; III, 310. – An pejor desperatione, III, 309; quomodo curanda, 312.
Prandium : quoad jejunium, I, 282.
Praxis S. Liguorii : IV, 231.
Precarium : II, 551.
Presbyteratus : IV, 254.
Presbyter : vid. Sacerdos.
Pretium : pro rerum inventione, II, 388. – Pro merce, 471. Qui illud recipit pro re jam debita, III, 13. – Quotuplex, II, 472. – Qui accipit a duobus, 495, pro re turpi, 457.
Primitiæ : I, 303.
Princeps : obligationes, I, 417; quoad bellum, III, 81; quoad leges, I, 184; an suis legibus ligetur, 192.
Principia : actuum humanorum, I, 12, Reflexa, 81, 86; quot, 87, an certa sint, 88.
Privilegium : quotuplex, quæ vis, I, 252. – In materia restitutionis, III, 51.
Probabiliorismus : I, 105, 144.
Probabilismus moderatus : I, 105.
Probabilismus purus : I, 105.
Probabilitas : I, 89. Sententiæ catholicorum quot circa probabile, I, 104, et seq. Usus opinionis probabilis, 96. Probabilitas extrinseca, 96, intrinseca, 92.
Probabiliter : quid indicet, I, 92; III, 32, an probabiliter agere sit agere prudenter, I, 92.
Probatio : religiosa, I, 405. – Quæ ad solvenda sponsalia, IV, 413.
Probitas : in Ministris Sacramentorum, III, 403, in ea suscipiente, 415. – Confessarii, IV, 159. – Ordinandorum, IV, 267. – Ministri in functionibus, III, 411.
Processio : Ss. Eucharistæ, III, 498.
Proclamationes : matrimonii, IV, 464, an tunc excusetur puella a Missa, I, 274.
Procuratio : IV, 349.
Procurator : obligatio, I, 437. – Matrimonium per ipsum, IV, 371.
Prodigus : II, 442. – An ab eo liceat accipere, IV, 408.
Proditio : II, 7.
Profectitia bona : II, 373.
Professio : religiosa, I, 407. Solvit sponsalia, IV, 412; matrimonium, IV, 522, irregularitatem, 298. – Fidei a quibus facienda est, III, 233.
Prophetia : fidei argumentum, III, 222.
Progressismus : III, 291.
Prohibitio : librorum, III, 263; quæ regula ad prohibendos libros, 269; qui prohibentur, 268; an eos possit prohibere Episcopus, 276. – Facultas legendi, 279; classis librorum, 280. Romanienses libri, ac obsceeni, 285. – Prohibitio *donec corrigatur*, 272. – An hic requiratur regium placitum, 274. – Cujus est prohibere, 264, 278. – Qui componunt, qui vendunt, 282; qui in officinis diaria, seu folia publica et mala tenent, 287.
Proles : habita ex stupro, III, 112; ex adulterio, 113. Si hospitali exponatur, 115. An ob prolis numerum negari possit debitum, IV, 503, vel ob ejus damnum, 507. – Alenda, educanda, I, 445, 444.
Promissio : quid, II, 545; ficta sub

juramento, 234 ; vendendi, 464; stupratoris, III, 112 ; prodiga, 545. - Sponsalitia, IV, 387. - Matrimonii, vivente parte, 462.
Promulgatio : legis, I, 217, promulgatio matrimonii, IV, 466.
Pronuntiatio : quæ ab omnibus in Officio requiritur, II, 181.
Propinqui : an præ cæteris diligendi, III, 349 ; an denuntiandi, si heretici, 250.
Propositiones : damnatæ *ab Alex.* VII, I, 558; *ab Innocentio* XI, 563 ; *ab Alexandro* VIII, 576 ; *ab Innoc.* XII, 578 ; *a Clemente* XI, 581 ; *a Benedicto* XIV, 589, *a Pio VI*, 590.
Propositum : IV, 31; conditiones, 43. - Differt a voto, II, 193.
Proprietas : quid, II, 347 ; litteraria, *ib.* - Ejus jus sacrum, 562. - Proprietates fidei, III, 218 ; spei, 304 ; charitatis, 318. - Legis, I, 154.
Protestantismus : III, 296, 374.
Protestatio : a Clericis emittenda in causa sanguinis, I, 432.
Protutor : I, 455 R.
Proxeneta : II, 480.
Proximus : III, 323; diligendus, 324; juvandus, 332; corrigendus, 339.
Prudentia : quid, III, 176. - Quæ in evellendis superstitionibus, II, 263. - Confessoris, IV, 164. - Quoad sigillum sacramentale, 178.
Pruina : in baptismo, III, 437.
Puber : v. Impubes.
Publicitas : delicti, III, 125; impedimenti, IV, 478.
Pudicitia : III, 182 ; ejus defensio, 100.
Puella : an oppressa teneatur clamare, III, 101 ; vel semen possit expellere, 92; vel si turpiter concupiscatur, III, 360. - Quid de ornatu, 357.
Puer : an teneatur legibus, I, 191 ; an jejunare, 276; an ligetur censura, 503; si in utero clausus an baptizandus, III, 432; capax dominii, II, 362. - Quoad communioncm, III, 525; quoad Pascha, 104; quoad unctionem, IV, 207; quoad ordinationem, 259, 269; quoad matrimonium, 448; quoad sponsalia, 401 ; quomodo interrogandi, IV, 561 ; dirigendi, 241,
Pugnantes leges : explicandæ, I, 233 et suiv.
Pupillus : v. Minor.
Purificatorium : Append. 2ª vol. I. An benedicendum, III, 567.

Q

Quadragesima : institutio, I, 275.
Quæstua : quid Parochus, I, 387.
Quantitas : v. Parvitas.
Quasicastrensia : bona, II, 202.
Quasicontractus : II, 279, 297.- Quid ejus causa restituendum, 418.
Quasidelictum : II, 462.
Quies : in contemplatione, II, 162.
Quietismus : III, 315. - De eo damnatæ propositiones, I, 568.

R

Radicalismus : II, 355.
Radices : restitutionis, III, 3.
Rapina : III, 147.
Raptus : II, 14. - Ut dirimit matrimonium, IV, 462. - In contemplatione, II, 167.
Ratihabitio : percussionis Clerici, II, 102.- Contractus, delicti, III, 30.
Rationalismus : III, 290.
Ratum : matrimonium, IV, 364 ; quomodo solvatur, 521.
Rebaptizans : fit irregularis, IV, 284 ; haud licet rebaptizare, III, 452.
Rebellio : an licita, I, 216.
Receptator : III, 43.
Recidivus : dirigendus, IV, 120. - An iteranda confessio, 65.
Recollectio : in contemplatione, II, 159.
Reconciliatio : inimicorum, III, 327.
Recursus : III, 43.
Redemptio : a vexatione, II, 318.-

Census, 502.- An redimatur vexatio circa possessionem beneficii, 319.
Reductio : Missarum, III, 563.
Refectio : in jejunio, I, 282.
Referentes : obligationes, I, 438.
Reflexio : I, 81.
Regalia : IV, 348.
Regium placitum : an ad censuras, II, 67 ; ad prohibendos libros, III, 374.
Regulares : tenentur ad Horas, II, 176.- Si abstrahantur a religione, III, 69. - A quo ordinandi, IV, 262.- Quoad confessiones audiendas, 130, etc.- Quoad Sacramenta ministranda, v. *de singulis Sacr.* Quæ speciales obligationes, I, 398. - Qui casus ipsis reservantur, IV, 145.
Regulæ : morum, I, 46. - Romanæ Cancellariæ, I, 183.- Ad noscendum peccatum esse mortale, 523. - Religiosorum an pure pœnales, 207; an obligent, *ib.* - Librorum prohibitorum, III, 590, 592 ; fidei, 4. IV, 431, etc. - Circa communionem frequentem, 538.
Relatio actuum : v. Actus.
Religio : status religiosus, I, 398. Origo et præstantia, 399, vocatio, ingressus, 402. - Probatio, professio, 405.-Privilegia, 408 ; vota, clausura, 413 ; ejectio, fuga, 416. - Qui eam ingrediendo committit simoniam, II, 306. Qui parentes habet pauperes, 452. - Quid de illo, qui Religionis votum habet, I, 404 ; II, 212.- Religio prout est virtus, II, 136 ; objectum, 137 ; præstantia, 136.-Qui abstrahit ab ea, III, 69, inducit, 70.
Religiosus : v. Regulares.
Remedia : a medico adhibenda, I, 440 ; a pharmacopola paranda, 443.-Pro scrupulosis quoad confessiones, I, 77, R. IV, 69 ; officium, II, 188.-Pro blasphemis, II, 293, luxuriosis, 42 ; distractionibus in meditatione, II, 157 ; adversus motus carnales, I, 33 ; II, 27.
Remissio : creditoris, III, 64 ; vulnerati, 175 ; infamati, 136. - Peccatorum remissione quis certus, IV, 106.
Remissoriæ : litteræ, IV, 280.
Remorsus : conscientiæ, I, 64.
Renuntiatio : legis in sui favorem, I, 232. - Beneficiorum, IV, 341.
Represalia : III, 84.
Repudiatio : hereditatis, II, 424. Uxoris in veteri lege, IV, 385.
Requisita : ad Missam, III, 565.
Res : inventæ, II, 384. - In contractum deductæ, 444, in venditionem, 465. Si res aliena sit vendita, *ib.* ; si res furtiva sit empta, *ib.*
Rescissio : obligationis, II, 459 ; venditionis, 486.
Rescriptum Pontificium : I, 179.
Reservatio : excommunicationum, II, 97, casuum, IV, 142. In collatione beneficiorum, IV, 332 ; votorum, II, 219.
Residentia : quid, 315. Parochi, I, 362 et Append. 2ª. - Canonicorum, I, 355. Episcoporum, I, 351.
Resignatio : IV, 343.
Restitutio : III, 1, obligatio, origo, 3.-Cui debetur, 47.-Ordo, 50 ; tempus, 55 ; locus, 58 ; modus, 59 ; excusantes causæ, 61. - De restitutione in specie, 68 ; ob bonum animæ læsum, 69 ; ob bonum corporis, 72 ; pudicitiæ, 96 ; honoris, 101 ; fortunæ, 103.-Ob stuprum, 105, adulterium, 113.- Ob læsam famam, 147, 133, ob contumeliam, 139 ; ob furtum, III, 120 ; ob simoniam, II, 313. Qui non potest in uno genere bonorum, an debeat eam in alio, III, 60. Cujus impensis, cum quo damno fieri debet, 58.- Qui eam recusat, an absolvendus, 56 ; an liberet facta creditori donatio, 67 ; an ingressus in Religionem, 68. A Parocho facienda, si non resideat, I, 364 ; si non corrigat, 380.-A beneficiato, si omittat Horas. II, 175. - An canonico si deficiat suis obligationibus, I, 356. Qui eligit minus dignos ad beneficium, IV, 323 ;

vel indignos, 324; Quæ in solidum, III, 33.
Restrictio: quid, quotuplex, II, 231.
Retractatio: libertinorum in morte, I, 464.
Retro: an lex agat retro, I, 190.
Revelatio: secreti, III, 142; criminis, I, 424; sigilli sacramentalis, IV, 171.-In rebus fidei, III, 214.
Revelationes: habitæ a privatis, III, 215.
Rèviviscentiæ: sacramentorum, III, 424; Meritorum, IV, 196.-Voti, II, 247.
Revocatio: donationis, II, 543.-Approbationis pro confessione, IV, 130.
Reus: obligatio, I, 422.
Rex: v. Princeps.
Riffe: II, 559.
Rigor: an conveniat, I, 132, IV, 374.-Rigoris mala, I, 132.
Ritus: in Sacramentis, III, 426; in Missa, 565, in Horis, II, 187.
Rixa: si in ea tertius occidatur, III, 90. Quæ, et quale peccatum, III, 352.
Romanzi: prohibiti, II, 285; qui eos componit, et vulgat, *ib.*
Rubrica: v. Ritus, Rubrica juris, I, 177.
Rustici: quomodo dirigendi. IV, 169.
Rusticitas: III, 175.

S

Sacerdos simplex: obligationes, I, 389.-Quoad servitium Ecclesiæ, I, 390; quoad concordiam cum Parocho, 391; quoad confessiones audiendas, 390; quoad Missam celebrandam, 391. Quoad Pascha, III, 506. Quoad scientiam, I, 390. An possit confirmare, III, 478.-An sine approbatione confessiones audire, IV, 129.-An fieri religiosus, contradicente Episcopo, I, 351.
Sacerdotium: IV, 254.
Sacramentalia: III, 428.
Sacramentarii: III, 491.
Sacramentum: nomen, definitio, III, 381; necessitas, 382; existentia, 384; dignitas, 386; auctor, *ib.*; materia, 387; forma, 389; minister, 396.-Quid ad confectionem, 397; ad susceptionem, 413, 415.-Effectus, 403. Cœremoniæ, 426.-Quæ sunt veteris legis, 382, 419.-An liceat simulare administrationem, 408, IV, 171.-An petere ab indigno, 409; an indigno conferre, 416.-An dare pecuniam ei qui alioquin renuit ministrare, II, 319.-Quid si vellet conficere, suscipere, vel tribuere excommunicatus, II, 87.-An et quando Parochus debeat ministrare, I, 382; III, 407.-Quid si detur sub conditione, 392.
Sacrificium: III, 547; in quo situm, 550; minister, 551; subjectum, 570; effectus, valor, fructus, 572, v. Missa. Qui eo abuntur ad sortilegium, II, 264.
Sacrilegium: in genere, II, 294, pœnæ, 297.-Ob luxuriam, II, 19.
Sæculares: celebrantes, confessiones audientes denuntiandi, III, 251.
Sævitia: ut est causa divortii, IV, 530.
Sagimen: in jejunio, I, 278.
Salarium: v. Stipendium.
Saliva: an valeat ad Bapt., III, 438.
Salus: an plures eam obtineant, III, 303.
Salutatio: inimici, III, 328.-Salutatio Angelica, III, 430.
Sanctificatio: festorum, II, 243.
Sancti: invocatio, II, 146.-Pro diversis conditionibus, ac morbis, etc., 321.
Sanctio: legis, I, 206.
Sanctitas: Clericorum, I, 324; media ad ipsam, 326.-Matrimonii, IV, 374.
Sanguis: in Baptismo, III, 438.
Sartor: an excusetur a jejunio, I, 297; a labore in festo, II, 260.-Si pro aliis emit pannum, et aliquid sibi retinet, 481.
Satisfactio: IV, 70; uno actu fit satis pluribus præceptis, I, 9.-Quæ

requiritur ad reparandum honorem, III, 141. - Sacramentalis, IV, 70; utilitates 74; an omitti possit in jubilæo, 75; an recte detur sub conditione, 76; quanta esse debet, 77; an minui, 79. - An imponi Missa, matrimonium, ingressus in religionem, opus internum, debitum, cessàtio operis, opus pro defunctis, 81; publica, 83; mutatio, 84: si gravior, 86; de circumstantiis, 87; si pœnitens illius obliviscatur, 87. - Quando implenda; an per alium, vel cum alio, 89; qui implet in mortali, 90.

Scandalum : III: 353; activum, 353; passivum, 358. - An qui dat, teneatur de restitutione, 37.

Schedula : confessionis an tribuenda non absolutis, IV, 181.

Schemata : cognationis, IV, in fine Append.

Schisma : III, 351.

Scholæ modernæ : I, 484.

Scientia : differt ab opinione, I, 89. - Est clericis necessaria, I, 393; ordinandis, IV, 270; confessariis, IV, 160. Scientia ad censuram, II, 77; ad irregularitatem, IV, 290. - Scientia juris canonici, I, 184; juris civilis necessaria Clericis, 188; Scientia habita a confessione an liceat uti, IV, 161.

Scriba : qui scribit sententiam sanguinis an irregularis, IV, 290 et seq. - An liceat scribere die festo, II, 508.

Scripta : sunt propria religiosi, I, 410.

Scriptura : ad venditionem, II, 464.

Scrupulus : I, 72, 73.

Scrupulosus : I, 73. - Si sit confessarius, 76; circa Missam de præcepto, 270. Circa Officium, II, 187, v. etiam *Remedia*.

Sculptor : in festis, II, 508.

Scurrilitas : III, 175.

Secta : v. Societates.

Secretarius : obligationes, I, 438.

Secretum : vid. Revelatio.

Seditio : III, 352.

Semen : an liceat expellere, II, 26. - Qui fundit in usu conjugii, IV, 515.

Semifatui : an communicandi, III, 525.

Seminarium : sit optima disciplina constitutum, I, 482. - In eo recipiantur omnes Clerici, 395. - Qui illud aspernantur, *ib.*

Semiquietismus : III, 319.

Semirationalismus : III, 290.

Senex : quoad jejunium, I, 296; quoad matrimonium, IV, 472.

Sententia : obligat, I, 430. - Si pœnitens aliam a confessario sequatur, IV, 110; convenit sequi benignam, I, 93. - Circa probabile, I, 93.

Separatio : matutini a laudibus, II, 178.

Sepultura : privantur excommunicati, II, 193, et qui alii, *ib.* - An possit emi, II, 304. An liceat hereticos comitari ad sepulturam, III, 240. - Quare sic dicatur Baptisma, III, 582.

Sequestrum : II, 549.

Serum lactis : in die jejunii, I, 280.

Servilia : opera, II, 254.

Servi : obligationes, I, 460; si ægrotet, 460. - An in festo laborare possint, II, 261. - Si coopererentur usuris domini, 524, si furentur, III, 157. - Quid de illis ex Codice, II, 494. - An vendi et emi possint, 466, religiosorum quoad Pascha, III, 506. Quoad Ordines, IV, 295. - Quoad illorum matrimonium, 428, 429. - Si damno cooperentur, II, 364.

Servitus : in rebus, II, 335. - Impedimentum matrimonii, IV, 428. - An inducat irregularitatem, IV, 295.

Sigillum : litterarum frangere, III, 144. - Sacramentale, IV, 171.

Signa : extraordinaria doloris, IV, 121. - In moribundis, 126. - Inimicis exhibenda signa dilectionis, III, 327. - Signa ad statum Clericalem, IV, 266 et seq.; religiosum, I, 402.

Silentium : in sacrario, I, 328.

Simonia : II, 297 ; extensio, 301 ; quotuplex, 302; pœnæ, 309; quoad Ordines, 312; quoad beneficia, 305. Quid excusat, 314; quod acceptum est, cui restituendum, 313.
Simplicitas : III, 186.
Simulatio : quid, quotuplex, III, 169. - In Sacramentis, III, 408.
Simultas : materiæ et formæ, III 388.
Sylva : data in usufructu, II, 342. - Eam an civis possit cædere, si sit communitatis, III, 154, 197.
Symbolum : III, 242.
Synaxis : quid, III, 484.
Synodaticum : IV, 349.
Systema phalansterianum : II, 356.
Socialismus : II, 355.
Societas : quoad animalia tuenda contra hominis sævitiem, II, 496. - Societatis contractus, 509. - Temperantiæ, III, 182. - Propagationis fidei, 316. - Ad evulgados libros utiles, *ib.* - Inter conjuges, II, 380.
Societates : biblicæ, III, 293. - Occultæ, II, 292.
Socius : an possit recitari cum eo Officium, II, 182 ; an cæcus debeat sumere socium in recitatione, 192.
Sodomia, II, 28, 123.
Solemnitas : ad censuram, II, 75; ad testamentum, II, 403.
Sollicitatio : ad turpia, IV, 187.
Solidaria obligatio : III, 33; II, 456.
Solutio : II, 459. - Si deferatur, III, 56.
Somnia : an mereantur fidem, II, 269.
Somnus : pollutio in eo habita, II, 27. - In meditatione somnus, II, 158.
Sortes : II, 272. - Damnum sortis in mutuo, 527.
Sortilegium : II, 267, 272.
Sortitiones : vid. Lotteria.
Species : peccatorum, I, 514; blasphemarium, II, 289; sacrilegiorum, 295; incestuum, 17. - Eucharistiæ, III, 496.
Specificatio : II, 394.
Spectacula : Clericis prohibita, I, 338.
Spes : III, 298 ; objectum, 301 ; certitudo, 305; necessitas, 307. - Vitia, 308; excitanda, 308.
Spolia : IV, 348.
Sponsi : an eorum fornicatio sit specie diversa, IV, 405. - Quid circa eorum donationes, II, 540. - Quæ jura, IV, 394.-Quæ officia, IV, 396.
Sponsalia : IV, 387; per metum, 390; sine consensu parentum, 391; an publico actu celebranda, 391. - Divisio, 393 ; effectus, 394. - Conditionata, 398; pœna, *ib.* - Arrhæ, *ib.* - Dissolutio, 400. - Impediunt matrimonium, IV, 416. - Qui in iis ficte promittit, 394.
Sponsio : II, 553.
Spontaneum : I, 14.
Spurius : v. Illegitimus.
Status innocentiæ, *legis naturæ*, *mosaicæ* : ubi an sacramenta, III, 382. - Melioris electio in sponsis, IV, 411.
Status religiosus : v. Religio.
Stearinæ candelæ : in ritibus ecclesiasticis non sunt adhibendæ, III, 578.
Stipendium : famulorum, I, 461 ; II, 494. - Aliorum quando præscribitur, II, 434.- Missarum, III, 554.
Stipes : IV, 431.
Striges : II, 523.
Stola : ad Missam, III 565.
Studiosi : an excusentur a jejunio, I, 297.
Studiositas : III, 185.
Studium : Ecclesiasticis necessarium, I, 328. - Parochis, 369. - Dilatandæ fidei, III, 296.
Stuprum : quoad peccatum, II, 13; quoad restitutionem, III, 105.
Suadere : an liceat suadere minus malum ad majus vitandum, III, 361; an modum, tempus, 38.
Subdelegatio : III, 337, I, 242.
Subdiaconatus : IV, 252; an suscipi uno die cum minoribus, 276.
Subditus : obligatio erga Regem, I,

420; quoad pœnitentiæ sacramentum, IV, 139.
Subjectum : legis humanæ, I, 191. Dominii, II, 362. – Restitutionis, III, 5; fidei, 215; spei, 304; charitatis, 315. – Sacramentorum, III, 412; Baptismi, 457; Confirmationis, 480; Eucharistiæ, 525; Pœnitentiæ, IV, 6; Unctionis, IV, 206; Ordinis, IV, 264.
Subreptio : I, 246.
Substitutio : quid, quotuplex, II, 419.
Successio : hereditatis quando aperiatur, II, 420. – Ascendentium, descendentium, collateralium, 422. – Locatoris, an valeat conductorem expellere, 490. – Quid de ea quoad præscriptionem, 434.
Succus : herbarum an ad Baptisma validus; vel fructuum, III, 438.
Sudor : an valeat ad Bapt., III, 437.
Suffocatio : infantis, III, 74.
Suffragia : an fieri possint pro excommunicato, II, 89. Qui ea præbent ad malum, III, 41. Quoad electionem beneficiati, IV, 319.
Suicidium : III, 85.
Summaria ; qui sunt, I, 177.
Supellectilis : Ecclesiæ, I, 371.
Superbia : II, 2.
Superflua : beneficii, II, 369; status an danda pauperibus, III, 337.
Superinscriptiones : I, 177.
Superstitio : quid, quotuplex, prudentia in ea evellenda, II, 263.
Surdus : quoad Officium, II, 182; confessionem, IV, 67; irregularitatem, IV, 291.
Suspectus : de heresi, III, 250.
Suspensio : II, 110. – A divinis, 113. – Suspensio ex *informata conscientia*, 475.
Suspicio temeraria, III, 117.
Sustentatio : beneficiati in quo, II, 368.
Susurratio : III, 123.

T

Tabacum : ante communionem, III, 330.
Taberna : Clericis prohibetur, I, 339.
Tactus : vasorum sacramentorum, III, 577; v. Aspectus.
Tangere : vasa sacra, III, 577.
Taxa : In missa, III, 554.
Temperantia : III, 181.
Tempus : ad legem promulgandam, I, 220; ad eam servandam, 226; ad consuetudinem, 256; ad officium, II, 176; ad votum, 210; ad præscriptionem, 432; ad locationem, 494; ad restitutionem, III, 55. – Ad actus fidei, 233; spei, 307; charitatis, 321; ad orationem, II, 145; meditation., 157. – Ad confession., IV, 42; ad communionem, III, 523. – Ad Ordines, IV, 277; ad implenda sponsalia, IV, 391; ad celebrandum, matrimonium, IV, 488; ad debitum conjugale, IV, 511. – Ad confirmationem, III, 479. – Ad missam, 552; et ejus durationis, 560.
Tentatio : quid, remedia, I, 512; Tentatio Dei, II, 282. – An Deus tentet, I, 509 R.
Tepidus : quomodo dirigendus, II, 59.
Terminus : in sponsalibus, IV, 409.
Testamentum : II, 398; quotuplex, 403. - Solemne, publicum, secretum, 404. - Solemnitates, additiones, 411. - Facultas testandi, 399. - Infirmatio, 410.
Testator : qui esse potest, II, 399.
Testis : obligationes, I, 430, teneatur testari, 431. - Ad probandum baptisma, III, 453, solvenda sponsalia, IV, 414 : probanda impedimenta, 469; matrimonium, IV, 458.
Theatra : v. Comœdia.
Technologia : quid, I, 9; an novas præstet inducere in Theologia, 9. - Quibus utuntur RR. Congregationes, 630.
Theologia : moralis, I, 5. - Necessitas, 90, IV, 162. v. *Mystica*.
Theologorum : auctoritas, I, 99.
Thesaurus : II, 384, 342.
Theum : in baptismo, III, 438.

Timor : quid quotuplex, IV, 22.
Titulus: ad præscriptionem, II, 431, ad auctarium in mutuo, 527; ad confessionem audiendam, IV, 138, ad Ordines suscipiendos, IV, 271.
Tyrannus : an ei obediendum, I, 200.
Tolerantia : v. Indifferentismus. Qui ejus genuinus sensus, I, 317.
Toleratus, vel non : II, 85.
Tonsura : quid, IV, 250; obligatio eam deferendi, quæ forma, I, 333.
Torum : (divortium) quoad, IV, 529.
Traditio : II, 395. - Res vendita cui perit ante traditionem, 470.
Transactio : II, 508.
Transcriptio : in festo, II, 255.
Transgressio : legis, I, 205.
Translatio : rei, si perit, II, 59.
Transubstantiatio : III, 499.
Tributa : solvenda, II, 25; quotuplicis generis, 24; qui imponit, 25. Super bonis in usumfructu, II, 342.
Tridentinum : quanta sit ejus auctoritas, ac ubi promulgatum, I, 178.
Trinus contractus : II, 513.
Turpiloquium : v. Verba obscœna.
Tutiorismus versipelium Jansenistarum : I, 108.
Tutor : obligationes, I, 454.

U

Unctio : in confirmatione, IV, 201; in ultimo Sacramento, IV, 197.
Unio : in contemplatione, II, 162.
Unitas : matrimonii, IV, 382.
Urbanitas : III, 175.
Urina : an baptismi materia, III, 438.
Usuarius : jura, II, 340.
Usufructuarius : jura, II, 340.
Usucapio : II, 427.
Usura : II, 518; prohibetur omni jure, 519; cooperantes, 523; tituli, 527.
Usus : II, 337. - Usufructus, 338; agri, gregis, sylvæ, 342. - Ejus extinctio, 343. - In bonis filiorum, 374.
Uxor : obligationes, I, 457. - An exuitur a jejunio, 295. - Ejus dominium, II, 379, - Furta et largitiones, III, 154. - Quoad habitation. et debitum, IV. 498, 502. - Quoad vota viri, II, 223; filiorum, 222; filiorum alimentum, facto divortio, IV, 532.

V

Vagus : quoad leges, I, 195.
Valor : Missæ, III, 572, v. Pretium, Merx.
Vampirii : qui, II, 268.
Vana gloria : II, 3.
Vana observantia : II, 273.
Variatio : formæ in Sacramentis III, 395; in baptismate, 445.
Vasa sacra : an converti in usum profanum, III, 297. - Materia subdiaconatus, IV, 252. - A quibus tangi, 577.
Vaticinium : II, 267.
Vectigal : an solvendum, III, 26.
Vectores : II, 494.
Venatio : Clericis prohibita, I, 341. - In festis, II, 257. - Quid de ea lex civilis, 381.
Venditio : origo, II, 463; consensus; 464; quibus permissa, 464. - Merx, 465. - Pretium, 471; ad creditum, 478; per proxenetam, 480; cum pacto, 481; sub hasta, 483; per monopolium, 484; Rescissio, 486. - An vita hominis vendi possit, 466; una res vendatur duobus, 467. - In festis, 257. - Rerum Ecclesiæ, II, 466.
Venenum : Clerico ministrare, II, 104. Vendere an liceat, II, 465, III, 365.
Veniale : an sit materia confessionis, IV, 526, v. Peccatum.
Verba : qui turpia profert, vel audit, II, 37. - Legis quomodo accipienda, I, 233. - Turpia in Ecclesia, an sacrilegia, II, 21. - Turpia inter conjuges, v. Aspectus.

Verbera : in parentes , I, 449. - Causa divortii, IV, 477.
Veracitas : III, 167.
Verecundia : III, 182.
Veritas : in juramento, II, 231.
Vestis : sacra an converti in usum profanum, II, 294; si mulier utatur veste virili, indecenti, III, 356. Vestis Clericorum, v. *Habitus*. - In Missa, III, 566. - Benedictio, *ib*.
Vetitum Ecclesiæ : IV, 416.
Vexatio : an redimi possit, II, 319.
Viaticum : III, 507. Si illud sumpturus, velit confiteri, IV, 124, 125, R.
Viator : v. Iter, Peregrinus. Quoad jejunium, et carnium commestionem diebus vetitis, I, 298.
Vicarius Capitularis generalis : jura et obligationes, I, 352; quoad heresim, III, 249; dimissorias, IV, 279; interstitia, 276; indulgentias, 218; leges, I, 353, 354; votum, II, 218.
Vicarius Foraneus : obligationes, I, 357.
Vicarius Generalis Episcopi : obligationes et jura, I, 352; an ferre possit censuras, II, 67; dispensare in Officio, II, 192; in heresi, III, 249; in interstitiis, IV, 276; in irregularitatibus, 298; dare dimissorias, 280; approbare ad confessionem, 133; dispensare in bannis, 484; in impedimentis, 476.
Vice-Parochus : obligationes, I, 388.
Vidua : quoad matrimonium, IV, 382.
Vigilia : unde, I, 275. - Nativitatis quoad jejunium, I, 276.
Vindicta : an de inimico, III, 330.
Vinum : in jejunio, I, 287. - An liceat apponere sine mensura, II, 47. - In Eucharistia, III, 513; si congeletur, *ib*. - In Baptismate, 439. - In venditione, II, 467.
Violatio : Ecclesiæ, II, 296; II, 21. Censuræ, inducit irregularitatem, IV, 28. - Voti, II, 208.
Violentia : I, 22.
Vir : v. Conjuges.
Virga divinatoria : II, 272.
Virginitas : quid, præstantia, I, 188.
Virgo : vid. Puella, mulier.
Virtus : quid, II, 132; intellectualis, 133; infusa, 133. - Moralis, 133. - Theologica, III, 201. - Pœnitentiæ, IV, 2.
Vis : I, 22; an eam vi liceat repellere, III, 96. Impediens vi ab aliquo bono, 22. Ut dirimit matrimonium, IV, 444, v. *Metus*.
Visitatio : Ss. Sacramenti, III, 500. - Episcoporum in Diœcesi, I, 350.
Vita : hominis an alienari. II, 466, an sub dominio sui cadat, 359. - An liceat occidere ad eam defendendam, III, 96. - Quibus mediis tenemur eam conservare, 481, 443. - An alienæ nostram debeamus præferre, III, 247.
Vitalitius : II, 504.
Vitandus : vel non, I, 503.
Vitium : in præscriptione, II, 431, in merce, 468, in sponsis, IV, 404. In quo differat a peccato, I, 491. Vitia capitalia, II, 1.
Vocatio : ad statum religiosum, I, 404, 452. - Ad Ordines, IV, 266.
Volitum, I, 13.
Voluntarium : I, 12, impedimenta, 20; quotuplex, 12.
Voluntas : I, 12; ad peccatum, 518, ad votum, II, 197. Clericandi; IV, 268. - Ad vim patiatur, I, 22.
Voluptas : comedere ob voluptatem, II, 47. - Sic uti matrimonio, IV, 468, vel ob illam contrahere, 363.
Vomitus : quoad commun., III, 507.
Votum : quid, II, 193; bonitas, 194; divisio, 195. - Quis potest vovere, 197; quid voto promitti, 200. - Vitandi peccatum, 202. - Obligatio, 203; dubium, 205; conditionatum, disjunctum, 206. - Violatio, 208; interpretatio, 211; cessatio, mutatio, 213; commutatio, 215; dispensatio, 217. - Reservatum, 219; solemne, 220. - Irritatio, 220; filiorum, 221;

conjugum, 222, IV, 426; famulorum, II, 223, communitatis, 204. - De matrimonio, 412. - Si habeat stuprator, III, 100, IV, 201. - Solvat sponsalia, 411, 412, dirimat matrimonium, IV, 429; an impediat, 416. - Religionis, I, 404; II, 212. - Paupertatis, I, 410; castitatis, 413; obedientiæ, 415. - Quod in ordinatione emittitur, IV, 426. - An suppleat vices baptismi, III, 436.

Z

Zelus, III, 321.
Zingari ou bohémiens : II, 270, III, 295.

FINIS INDICIS GENERALIS ALPHABETICI.

Ex typis E. Thunot et Ce, via dicta Racine, 26.

239.02
SC92

4922

SCAVINI, P.

AUTHOR

Theologia Moralis Universa

TITLE Vol. IV

DATE LOANED	BORROWER'S NAME	ROOM NUMBER

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
BERKELEY CA 94709

4922